

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI BİLİM DALI

İLHANLI DEVRİ TEZHİP ÜSLUBU 1256-1353

Naciye DETSELİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ali Fuat BAYSAL

KONYA – 2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Naciye DETSELi		
	Numarası	18811001053		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	İlhanlı Devri Tezhip Üslubu 1256-1353			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Naciye DETSELi

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Naciye DETSELİ		
	Numarası	18811001053		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali Fuat BAYSAL		
Tezin Adı	İlhanlı Devri Tezhip Üslubu 1256-1353			

Cengiz Han'ın torunu Hülagü tarafından 1256 yılında kurulan İlhanlılar, İran ve Anadolu topraklarında Selçuklu Devleti'nden köklü bir kültür ve sanat birikimi devralmıştır. 1295' de Müslümanlığı kabulleri ile sanat faaliyetleri yoğunlaşmış ve Türk İslam sanatı üsluplarının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Bağdat, Tebriz, Hemedan ve Musul gibi şehirler tezhipli yazma eserlerin fazlaca üretildiği sanat merkezleri olmuş, başta Mushaf tezyinatı olmak üzere kitap süslemelerinin niteliği üst seviyelere ulaşmıştır.

Çalışmamız Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan İlhanlı Dönemi'nde tezhiplenmiş 11 yazma eserin tezyinat kompozisyonları, motif ve renklerinin detaylı incelemelerini içermektedir. Tezin birinci bölümünde İlhanlı siyasi tarihi ile İlhanlıların mimari, kültür ve sanat alanındaki faaliyetleri, ikinci bölümde ise İlhanlı Dönemi kitap sanatları ele alınmıştır. Katalog kısmı olan üçüncü bölümde 11 yazma eser, fotoğraf ve çizimler aracılığıyla analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise tez kapsamında incelenen eserlerin kompozisyon, tasarım, motif, renk, cetvel, iç ve dış pervazların özellikleri ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Katalogda incelenen eserler ve mukayeselerin yapıldığı eserler vasıtasıyla İlhanlı tezhiplerinde, Anadolu'da Selçuklu tezhip üslubunun sürdüğü, İran'da ise işçilik açısından niteliğin arttığı ve Selçuklu üslubunun gelişerek devam ettiği, detaylarda küçük bazı yeniliklerin başladığı ve İlhanlı Dönemi'nde özellikle İran'da kendine has bir tezhip üslubunun oluştuğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlhanlı, Tezhip, Bağdat, 14. Yüzyıl Yazma Eser, Topkapı Sarayı Kütüphanesi

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Naciye DETSELİ		
	Student Number	18811001053		
	Department	Islamic History and Arts/ Turkish Islamic Arts		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Ali Fuat BAYSAL		
Title of the Thesis/Dissertation	İlkanid Period Illumination Style 1256- 1353			

The Ilkhanate, founded in 1256 by Hulagu, the grandson of Genghis Khan, inherited a deep-rooted cultural and artistic heritage from the Seljuk State in Iran and Anatolia. With their conversion to Islam in 1295, their artistic activities intensified and they contributed to the development of Turkish Islamic art styles. Cities such as Baghdad, Tabriz, Hamadan and Mosul became art centers where illuminated manuscripts were produced in large quantities, and the quality of book decorations, especially the Mushaf decorations, reached high levels.

Our study includes detailed examinations of the ornamental compositions, motifs and colors of 11 manuscripts illuminated during the Ilkhanid Period in the Topkapi Palace Museum Library. In the first part of the thesis, the political history of the Ilkhanate and the activities of the Ilkhanate in the field of architecture, culture and art are discussed, and in the second part, the book arts of the Ilkhanate Period are discussed. In the third section, which is the catalog section, 11 manuscripts were analyzed through photographs and drawings. In the fourth chapter, the composition, design, motif, color, ruler, and interior and exterior molding features of the works examined within the scope of the thesis are evaluated in detail.

Through the works examined in the catalogue and the works with which comparisons were made, it is seen that the Seljuk illumination style continued in Anatolia, the quality in terms of workmanship increased in Iran and the Seljuk style continued to develop, some small innovations started in the details and a unique illumination style was formed in the Ilkhanid period.

Key Words: Ilkhanate, Illumination, Baghdad, 14th Century Manuscript, Topkapi Palace Museum Library

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Kapsamı.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi	2
4. Konu ile İlgili Kaynaklar	7

BÖLÜM I

İLHANLI DÖNEMİ

I.1. İlhanlı Siyasi Tarihi (654 – 753 / 1256 – 1353).....	11
I.2. İlhanlılarda İmar Faaliyetleri ve Sanat Hayatı.....	13
I.2. 1. İlhanlı Dönemi Mimarisi ve Tezyinatı	15

BÖLÜM II

İLHANLI DÖNEMİ KİTAP SANATLARI

II. 1. İlhanlılarda Kitap Sanatları	23
II. 1. 1.İlhanlı Tezhip Sanatı	26
II. 2. Dönemin Sanatçıları.....	34
II. 2.1. Hattatlar	34
II. 2. 2. Müzehhipler	35

BÖLÜM III

İLHANLI DÖNEMİ TEZHİPLİ ESERLERİ

(TOPKAPI SARAYI KÜTÜPHANESİ)

III.1. TSK EH. 232	40
III. 2. TSK EH. 234	57
III. 3. TSK EH. 243	123
III. 4. TSK EH. 245	186
III. 5. TSK EH. 246	248

III. 6. TSK EH. 247	263
III. 7. TSK EH. 249	293
III. 8. TSK EH. 250	327
III. 9. TSK EH. 248	353
III. 10. TSK R. 67	386
III. 11. TSK EH. 151	420

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRME

IV.1. Eser Özellikleri.....	440
IV. 2. Tezhip Özellikleri.....	441
IV.2.1. Sayfa Tasarımı	441
IV.2.1.1. Zahriye Sayfaları	441
IV.2.1.2. Serlevha Sayfaları.....	442
IV.2.1.3. Sûre Başları	444
IV.2.1.4. Güller	444
IV.2.1.5. Hâtîme/Ketebe Sayfaları.....	445
IV. 2.1.6. Duraklar	446
IV. 2.2. Cetvel, İç Pervaz, Dış Pervaz.....	447
IV. 2.3. Motifler	457
IV. 2.3. 1. Rûmîler	458
IV.2.3.2. Hatayi Motifleri.....	470
IV. 2.3.3. Münhani Motifleri	471
IV. 2.4. Tığlar.....	472
IV. 2.5. Renk.....	473
IV. 2. 6. Kullanılan Malzeme ve Teknik	476
IV. 2. 7. İlhanlı- Selçuklu Etkileşimi	477
SONUÇ.....	489
KAYNAKÇA.....	493
EKLER	502
Fotoğraflar Listesi	503
Çizimler Listesi.....	519

KISALTMALAR

AEM	: Ankara Etnografya Müzesi
BL	: British Library
BNF	: Bibliotheque Nationale de France
DCBL	: Dublin Chester Beatty Library
EUL	: Edinburgh Univeristy Library
İÜNYK	: İstanbul Üniversitesi Nadir Yazmalar Kütüphanesi
KMM	: Konya Mevlana Müzesi
LUL	: Leipzig University Library
MET	: Metropolitan Museum of Art
NMC	: Natioanal Museum of Cairo/ Daru'l Kütüp
NMİ	: National Museum of İran
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TİEM	: Türk İslam Eserleri Müzesi
TSK	: Topkapı Sarayı Kütüphanesi
TSK EH	: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Emanet Hazinesi
TSK R	: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Koleksiyonu
YEK	: Yazma Eser Kütüphanesi

ÖNSÖZ

Anadolu ve Orta Doğu coğrafyası geçmişinde olduğu gibi İlhanlılar Dönemi'nde de bir kültür ve sanat menbaı olarak tarihteki önemli konumunu korumuştur. İslamiyeti din olarak seçmeden önce adeta bir yıkımlar devleti diye nitelendirilebilecek Moğolların bir kolu olan İlhanlılar'ın İslam sanatları açısından kendi kültürlerinden gelen bir geçmişı yoktur. İlhanlılar Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçukluları tarafından imar edilmiş Anadolu, İran, Irak ve Azerbaycan coğrafyasında yerleşmiş çok köklü bir medeniyete sahip olan toprakları devr almışlardır. Selçuklular'dan kalan sanat bakiyesi hem mimari bezeme hem de kitap sanatları açısından oldukça zengindir. Bu zengin mirasın bir devamı olarak İlhanlılar Dönemi'nde özellikle 14. yüzyılın ilk yarısında tezhipli eser üretiminin yoğunluk kazandığı ve çok sayıda nitelikli tezhipli yazma eser üretildiği bilinmektedir. Bu eserlerden bazıları savaşlarda kıymetli ganimetler olarak ya da diplomatik hediyeleşme gibi çeşitli yollarla Osmanlı koleksiyonlarına dâhil olmuş Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Türk İslam Eserleri Müzesi ve çeşitli yazma eser kütüphanelerinde bugüne kadar muhafaza edilmiştir. Türkiye müze ve kütüphanelerinin dışında, dünya müze ve kütüphanelerine de pek çok eser intikal etmiştir. Kültürel alışverişe de aracı olan bu kıymetli yazmalar vasıtasıyla muasır olan devletlerin sanat anlayışları ve birbirleri ile olan etkileşimini inceleme fırsatı bulunmaktadır.

Zikrolunan bu yazma eserler günümüzde kitap, tez, makale ve bildiri gibi çeşitli yayınlar aracılığıyla incelenmekte ve dönemlerin tezyini özellikleri, dönemler arasında farklar ve benzerlikler ortaya koyulmaktadır. Ayrıca sanat eserlerini üreten sanatçılar nadiren de olsa eserlerine imza attıklarından, bezeme sanatları ile ilgilenen sanatçı isimlerine ulaşılmakta ve Türk tezyini sanatları tarihi açısından kaynakça oranını artırmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi olarak literatüre girmesini amaçladığımız tezimiz Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan İlhanlı Devri tezhipli yazmalarını ihtiva etmektedir. Çalışma kapsamındaki Bağdat, Musul, Tebriz, Meraga, Hemedân gibi şehirlerde üretilen eserler Anadolu ve Orta Doğu coğrafyasının İlhanlılar Dönemi'ndeki kültürel tarihinin anlaşılmasına da vesile olmuştur.

İlhanlılar Dönemi'ne ait olduğu bilinen yazma eser sayısı oldukça azdır. Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde yaptığımız çalışmaların sonucunda İlhanlı Dönemi'ne ait olduğu tespit edilen 11 tane tezhipli yazma esere ulaşılmıştır. Bu eserlerin tezhipli sayfaları, tasarım kurgusu, kompozisyon, motif, renk ve teknik yönleriyle incelenmiş, Türkiye ve dünya kütüphane ve müzelerinde yaptığımız koleksiyon taramaları ile bulunan dönemin diğer yazmaları ile mukayese edilmiş ve dönemin ayırt edici karakteristik özellikleri ortaya konulmuştur. Araştırmanın, İlhanlı tezhiplerindeki tasarım özelliklerini ortaya çıkararak tezhip sanatı araştırmalarına katkı sağlaması umulmaktadır.

Konu ile hemhal olduğumuz uzunca sürede yolculuğumuza eşlik edenler ve araştırmamıza destek verenler sayesinde bu çalışma ortaya çıkmıştır.

Araştırmada konunun seçimi sürecinden sonuna kadar bilgisini ve yardımlarını esirgemeyen, tezin her satırına emeği dokunan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ali Fuat BAYSAL, Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM, Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI, Prof. Dr. Hikmet ATİK, Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza ÖZCAN, Dr. Öğr. Üyesi Zeynep DEMİRCAN ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Zehra SAYIN hocalarıma, başta Topkapı Sarayı daire başkanı Sayın İlhan KOCAMAN ve Yazma Eserler bölüm sorumlusu Merve ÇAKIR olmak üzere sürekli yardımlarını gördüğümüz tüm müze çalışanlarına, çizimlerdeki desteği ile omuzumdaki yükü azaltan Zeynep YAZICI'ya, ve çalışma sürecinde sürekli destekçim olan aileme şükranlarımı sunuyorum. Bir elin desteğini hissetmeden yürünemeyecek kadar meşakkatli olduğunu tecrübeyle gördüğümüz bu yolda yardımlarını gördüğüm ancak adını anamadığım herkese teşekkür ederim.

Naciye DETSELİ

Konya – 2024

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İlhanlı Dönemi, tezyinat sanatının tarihi süreci bakımından önemli bir devirdir. Bu dönemde kitap sanatları bağlamında nitelikli eserlerin üretildiği bilinmektedir. Anadolu Beylikleri ve Memlûklerin çağdaşı olan İlhanlılar, kitap sanatları ve tezhip alanında selefleri Selçuklulardan ve komşu kültürlerden etkilenmişlerdir. Tabiatıyla gerek Selçuklu ve Beylikler gerekse Memlûklerle olan bu etkileşimler sebebiyle söz konusu medeniyetler bünyesinde üretilen eserler arasında da yakın benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Muhtemelen bu benzerlikler sebebiyle tezhip ve kitap sanatları alanında bugüne kadar yapılan çalışmaların pek çoğunda İlhanlı başlığı göz ardı edilmiş, İlhanlı tezyinatına ait bağımsız bir çalışma ortaya konulmamış, çalışmalar Selçuklu veya Ortaçağ tezhipleri gibi genel başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Bugünkü coğrafi dağılıma göre İran, Irak, Suriye, Mısır, Kafkasya, Afganistan ve Anadolu toprakları üzerinde hüküm süren İlhanlı Hanedanlığı döneminde Bağdat, Musul, Hemedân, Meraga, Tebriz, Şiraz ve Sultaniye gibi şehirler önemli sanat merkezleridir ve bu bölgelerde tezyini bağlamda güzel eserler üretilmiştir. Dolayısıyla İlhanlı döneminin tezyinat anlayışının ve kitap sanatlarında göstermiş oldukları performanslarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

İlhanlı Dönemi'ne ait 14. yüzyılın ilk yarısında üretilmiş İlhanlı üslubunu içeren tezhipli eserlerin, desen kurgusu, renk, motif ve kompozisyon açısından incelenmesi devrin tezhip üslubunun ve öne çıkan özelliklerinin belirlenmesi ve söz konusu üslubun daha sonraki devletlerin sanat anlayışına etkileri çalışma konumuzun amacını teşkil etmektedir. Bunun için bugün Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde korunan İlhanlı yazma eserleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki İlhanlı yazma eserleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan 10 ayrı koleksiyon taranmış ve İlhanlı Devri tezhiplerini muhtevi 10 cüz, 1 mushaf olmak üzere 11 yazma esere ulaşılmıştır. Bu eserler Emanet Hazinesi; EH. 232, EH.

234, EH. 243, EH. 245, E. H. 246, E. H. 247, E. H. 248, E. H. 249, E. H. 250, E. H.151, Revan R. 67 numarada kayıtlıdır. Araştırma özü itibariyle Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 14. yüzyıl İlhanlı Dönemi'ne ait olduğu tespit edilen yazma eserlerin tezhip sanatı açısından analiz edilmesidir. Daha geniş ifadeyle açıklamak gerekirse söz konusu kütüphanede yer alan İlhanlı Devrine ait eserlerin zahriye sayfası, serlevha sayfası, surebaşı, gül, durak ve hatime sayfası gibi müzeyyen kısımlardaki desenlerin tezyini yönden değerlendirilmesini, çizimlerinin yapılmasını, deseni oluşturan sistematiklerin ortaya çıkartılmasını, desenlerde yer alan motiflerin dönem özellikleri bağlamında tespitlerinin yapılmasını, tasarımların renk ve teknik yönden ele alınmasını kapsamaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma literatür ve alan çalışması olarak iki yönde sürdürülmüştür. Öncelikle literatür çalışması yapılmış, kütüphanelerimizde ve müzelerimizde bulunan İlhanlı Devri yazma eserler ve ilgili kaynaklar taranmıştır. Bu süreçte İlhanlı Dönemi'ne ait en çok müzeyyen yazma eserin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde olduğu görülmüş ve yapılan değerlendirmeler neticesinde katalog kısmının Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan ve İlhanlı Dönemine ait olduğu belirlenen tezhipli yazma eserler ile sınırlandırılmıştır.

Bugün Topkapı Sarayı Yazma Eser Kütüphanesi olarak kullanılan Ağalar Camii'nde korunan 10 ayrı koleksiyon için Fehmi Ethem Karatay'ın "*Topkapı Sarayı Kütüphanesi Yazma Eser Katalogları*" taranmış, elde edilen bilgiler doğrultusunda kütüphanede çalışmak için müze idaresinden gerekli izinler alınmıştır. Kütüphane arşivinde yapılan çalışmalarda demirbaşa kayıtlı yazmalar dijital ortamda tek tek incelenmiş, çalışmamıza uygun olan müzeyyen İlhanlı Devri eserlerin çoğunlukla Emanet Hazinesi Koleksiyonunda yer aldığı ve bu yazmaların da 11 adet Kur'an-ı Kerim ve cüzlerden oluştuğu tespit edilmiştir. İlhanlı Dönemi'ne ait edebi, tarihi vb. eserler de analiz edilmiş ancak bu eserler arasında İlhanlı Dönemi'nde bezenmiş tezhipli bir nüshaya rastlanmamıştır.

Dijital ortamda tespit edilen bu 11 adet müzehhep eser kütüphane deposuna bizatihi girilerek fiziki olarak da görülmüş kâğıt özellikleri, yazılar ve renkler detaylı olarak incelenmiştir.

İlhanlı Dönemine ait tespit edilen ve çalışmamıza konu olan eserler Emanet Hazinesi; **EH. 232, EH. 234, EH. 243, EH. 245, E. H. 246, E. H. 247, E. H. 248, E. H. 249, E. H. 250, E. H.151, Revan R. 67** numarada kayıtlı olan **1 adet Kur'an-ı Kerim ve 10 adet Kur'an-ı Kerim cüzüdür.**

Topkapı Sarayı Kütüphanesi koleksiyonlarında yer alan ancak cetvel keşiği, mürekkep yanığı gibi sebeplerden dolayı restore edilmesi gereken bazı eserler zarar görmemeleri için dijital ortama aktarılmadığından tarafımızca görülememiştir. Şayet bu eserler arasında İlhanlı Dönemi'ne ait eser varsa belirlenememiş olabileceği ihtimalinin göz ardı edilmemesi için tetkik edilemeyen eserler not edilmiştir. Taramalar esnasında dijital görsellerine ulaşamadığımız eserlerin envanter numaraları aşağıda gösterilmiştir.

Emanet Hazinesi Koleksiyonu: 3019 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 8, 37, 103, 104, 112, 120, 124, 130, 281, 352, 353, 413, 512, 513, 514, 515, 529, 530, 531, 532, 539, 552, 553, 555, 1087, 1096, 1098, 1107, 1117, 1127, 1449, 1450, 1451, 1453, 1454, 1455, 1642, 2109, 2839, 2896 numaralı eserler (40 adet) görülememiştir.

Hazine Koleksiyonu: 2999 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 56, 237, 447, 448, 684, 794, 1315, 1319, 1323, 1663, 1705, 1789, 1814, 1822, 1825, 1851, 1859, 1860, 1862, 1863, 1865, 1867, 1868, 1869, 1888, 1891, 1892, 1894, 1895, 1897, 1919, 1926, 1930, 1947, 1957, 2033, 2034, 2035, 2038, 2039, 2040, 2042, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2057, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2066, 2068, 2069, 2070, 2073, 2074, 2075, 2083, 2128, 2130, 2313, 2314, 2315, 2317, 2318, 2322, 2325-2362 arası, 2497-2560 numaralı eserler (169 adet) görülememiştir.

III. Ahmet Kitaplığı Koleksiyonu: 4697 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 8, 10, 11, 38, 70, 71, 230, 246, 256, 286, 290, 650, 675, 1030, 1329, 1409, 1902, 2020, 2270, 2658, 2688, 2718, 2719, 2885, 2989, 3097, 3344, 3381, 3390, 3441, 3517, 3542, 3597, 3599, 3622, 3626, 3627, 3629, 3630, 3631, 3653, 3676, 3709, 3730, 3735, 3740 numaralı eserler (46 adet) görülememiştir.

Revan Köşkü Koleksiyonu: 1959 eser mevcuttur. Bu koleksiyonda göremediğimiz eserler; 11, 25, 46, 451, 1256 numaralı eserler (5 adet) görülememiştir.

Yeni Yazmalar Koleksiyonu: 1233 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 1, 10, 14, 22, 23, 24, 25, 30, 48, 61, 68, 77, 83, 97, 107, 111, 122, 152, 186, 197, 237, 243, 244, 248, 251, 262, 275, 279, 293, 299, 350, 432, 442, 457, 524, 744, 745, 747, 748, 749, 750, 753-764 arası, 766, 767, 768, 770, 771, 773, 777, 779-783 arası, 785-789 arası, 792, 796, 798, 800, 801, 806, 808, 810, 813, 814, 815, 817, 818, 823, 826, 828, 829, 831, 832, 833, 837, 838, 839, 843, 844, 845, 847-853 arası, 858, 862, 863, 864, 865, 872, 873, 876, 878, 880- 887 arası, 889, 890, 892, 896, 899, 900, 901, 902, 905, 912, 914, 917, 919, 920, 921, 922, 923, 930, 931, 932, 933, 934, 936, 941, 944, 947, 949, 950, 951, 955, 957, 960, 962, 964-996 arası, 998, 1000-1037 arası, 1040, 1044, 1048, 1051, 1061, 1063, 1064, 1065, 1067- 1085 arası, 1087, 1088, 1090, 1091, 1092, 1093, 1103, 1106, 1113, 1115, 1121, 1123, 1129, 1131, 1139, 1141, 1142, 1143, 1145-1160 arası, 1162-1169 arası, 1171-1179 arası, 1181- 1190 arası, 1192- 1221 arası, 1223-1229 arası, 1231, 1232 numaralı eserler (341 adet) görülememiştir

Medine Kitaplığı Koleksiyonu: 566 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 1, 2, 56, 74, 85, 289 numaralı eserler (6 adet) görülememiştir.

Koşular Kitaplığı Koleksiyonu:1235 yazma eser mevcuttur. Bu koleksiyondaki; 691 numaralı eser görülememiştir.

Kütüphane bünyesinde yer alan;

Bağdat Köşkü Koleksiyonu: 413 eserin tamamı,

Hırka-i Saadet Koleksiyonu: 139 eserin tamamı,

Mehmet Reşat Kitaplığı Koleksiyonu: 160 eserin tamamı görülmüş, ancak İlhanlı Devri özelliği gösteren herhangi bir tezyini unsur veya bilgi içermediği belirlenmiştir.

Çalışmanın katalog kısmında eserler kronolojik olarak veya envanter numaralarına göre listelenmemiş, aynı Kur'anı- Kerim nüshasının parçaları olanlar şeklinde arka arkaya incelenmiştir. Buna göre ilk olarak Sultan Olcaytu'nun

Musul'da istinsah ettirdiği Mushafa ait EH. 232 numaralı cüz, ardından Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'an'ına ait E. H. 234, 243, 245, 246 numaralı cüzler, ardından Anonim Bağdat Kur'an'ına ait EH. 247, 249, 250 numaralı cüzler, ardından Vezir Reşidüddin Kur'an'ına ait EH. 248 numaralı cüz, Revan 67 ve ve son olarak EH. 151 numaralı eser sıralanmıştır.

Araştırma esnasında TSK Revan 69, TSK EH. 61, TSK EH. 76, TSK EH. 222, TSK Bağdat 125, TSK Koşuşlar 503, TSK Yeniler 365 numaralı eserlerin yıl olarak İlhanlı Dönemi'ne tekabül ettiği veya tezhiplerinin İlhanlı tezhiplerine benzediği tespit edilmiş ancak yetersiz bilgi veya çelişkilere sebebiyle kataloga dâhil edilmemiştir.

Çalışmamız kapsamındaki eserler örnek gözlem formu üzerinden tetkik edilmiştir. Eserler fiziki olarak görülmüş olmakla beraber katalog kısmında Topkapı Sarayı çalışanlarınca tarayıcı marifetiyle taranarak arşivlenmiş fotoğraflar kullanılmıştır. Her eserin envanter numarası, varsa müellifi, müstensihisi ve tarihi gibi bilgiler tespit edilerek gözlem formunun ilgili kısımlarına işlenmiştir. Bu konuda hem kaynaklara başvurulmuş hem de eserlerdeki temellük, vakıf ve ferağ/ketebe kaydı bilgileri ve varsa mühürler incelenmiştir. Ketebe kaydı bulunan eserlerin bu kısımları Arapça ve Türkçe olarak kataloglarda ilgili kısma yazılmıştır. Eserlerin tezyini anlamda üslup birliğinin görülebildiği ciltleri ile ilgili bilgilere de kısaca değinilmiştir. Gözlem formunda yazma eserlerdeki tezhipli sayfaların varak numaraları da ayrıca belirtilmiştir. İlhanlı hâkimiyetindeki coğrafyalarda İlhanlı Döneminde yapıldığı tarihlerle belgelenmiş olsa bile İlhanlıların İslâmı seçtiği 694/1295 öncesi Mushafların Selçuklu vezir veya sanat hamilerinin yaptırmış olması ihtimali yüksektir. Eserlerde istinsah tarihi bilgisi olsa bile tezhiplerin yapım tarihi bilgisi de mevcut değildir. Bu eserler bahsi geçen sebeplerden dolayı tez katalogumuza dâhil edilmemiş, sadece bu eserler hakkında edinilen genel veriler aktarılmıştır.

Tezimizin omurgasını oluşturan katalog kısmındaki tezhipli sayfalar fotoğraflar aracılığıyla malzeme, teknik, motif, renk ve tasarım kurgusu bakımından ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Eserler büyük ölçekli olduğundan sayfaların genel görünümünde detaylar görülememektedir. Bu sebeple sayfalardan detay

fotoğraflarına da yer verilmiştir. Vektörel çizimlerin yerleştirilmesinde de aynı yöntem uygulanmıştır. Her eserin zahriye sayfasının çizimi yapılmıştır. Fotoğrafların düzenleme gereken kısımlarında ve incelenen ilgili alanın kesilmesi işleminde adobe photoshop programı ile müdahale edilirken vektörel çizimlerde adobe illüstratör programı kullanılmıştır. Çalışmamızda her bir eser ayrı kataloğu oluştururken, anlatımda kolaylığı sağlamak maksadıyla katalog içindeki birimler kendi içinde bölümlere ayrılarak numaralandırılmıştır. Katalogun alt başlıkları: 1. 1. Zahriye, 1.2.Serlevha, 1.3. Sûre Başları, 1.4. Güller, 1.5. Duraklar, 1.6. Ketebe Sayfası şeklinde düzenlenmiştir.

Desen tasarımları, kompozisyon renk ve motif özellikleri, numaralandırılan bu bölümler altında sırasıyla incelenmiştir. Tezhipli sayfalar incelenirken merkezden dışa doğru bölümlere ayrılmıştır. Tezhipli sayfaların ayrıntılı tanıtımı sonrasında mukayeseli değerlendirmesi yapılmıştır. Mukayese esnasında başta TIEM olmak üzere, Süleymaniye Kütüphanesi ve diğer Yazma Eser Kütüphaneleri, National Museum of İran, Chester Beatty Library, British Library, Staats Bibliothek zu Berlin, SLUB Dresden, Universitats Bibliothek UBL Leipzig, Metropolitan Museum of Art, Gazi Husrev Begova Biblioteka ve Mısır (Kahire) Milli Kütüphanesi arşivlerine de başvurulmuştur.

Tezin “Değerlendirme” bölümünde eserler ilk etapta İlhanlı Döneminin kendi örnekleri ve selefi Selçukluların tezhipleri ile, ardından çağdaşı Memlük tezhipleri ile mukayese edilmiştir. Son olarak Osmanlı sanatındaki tesirlerini irdeleyebilmek maksadıyla Osmanlı tezhipleri ile kıyas yapılmıştır. Tezde kaynak bilgisi verilmeyen fotoğraflar tarafımda çekilmiştir. Örnek Gözlem Formu aşağıdaki gibidir.

Örnek Gözlem Formu:

Envanter Numarası:	
Fotoğraf Numarası:	
Hattat :	
Müzehip:	

<p>İstinsah Tarihi:</p> <p>İstinsah Yeri:</p> <p>Varak Sayısı:</p> <p>Satır Sayısı:</p> <p>Yazı Çeşidi:</p> <p>Mürekkep Çeşidi:</p> <p>Yazılı Alan Ölçüsü:</p> <p>Cilt Özellikleri:</p> <p>Tezhipli Sayfalar:</p> <p>Genel Bilgi:</p>	<p>Cildin Fotoğrafi</p>
---	-------------------------

Tez çalışmamız; giriş, I. II. III. bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

4. Konu ile İlgili Kaynaklar

İlhanlı tarihi ve sanat anlayışı bakımından pek çok yayından istifade edilmekle beraber aşağıda en çok faydalanılan kaynaklar kronolojik olarak kitap, kitap bölümü, tez, makale ve bildiri sıralaması ile verilmiştir.

Lings, Martin. *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*. Liechtenstein: Thesaurus Islamicus Foundation, 2012.

Kitapta Mushaf Hat Sanatı, Mushaf Tezhib Sanatı, Kûfi Hattı, Nesih Hattı, İhtişam Çağı ve İslami Batı Hatları olmak üzere altı ana başlık bulunur. İhtişam Çağı başlığı altında İlhanlı ve Memlük eserleri incelenmiştir. Görsellerin yoğunlukta olduğu bir eserdir.

James, David. *Qur'ans of the Mamluks*. Great Britain: Alexandria Press, 1988.

Kitap Memlük Döneminde üretilmiş Kur'an-ı Kerîmler ile ilgili oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Muasırı olmaları hasebiyle İlhanlı Mushaflarına da yoğun şekilde değinilmiştir. Dokuz ayrı bölümden oluşan kitapta Irak İmparatorluk

Kur'anları, İran İmparatorluk Kur'anları ve Bağdat'a Dönüş bölümleri en çok istifade edilen kısımlar olmuştur.

Wilber, Donald Newton. *The Architecture of Islamic Iran: The Il Khanid Period*. New Jersey: Princeton University Press, 1949.

İlhanlı Mimarisi ile ilgili en erken ve kapsamlı kitaplardan biridir. “Moğol İlhanları Döneminde İran” ve “Mimari Anıtların Üslubu” şeklinde iki ana bölümden oluşmaktadır. İlhanlı mimarisinin başlıca özellikleri, yapı sınıflandırması, inşa yöntemleri ve malzemeleri, tasarım özellikleri, dekorasyon yöntemleri ve bölge ekolleriyle ilişkileri gibi pek çok konunun ele alındığı kitap ayrıca geniş bir görsel kataloğa da sahiptir. Kaynaklar aracılığıyla isimleri bilinen ve artık araştırmamanın yapıldığı tarihte mevcudiyetini koruyamayan eserlerden de bahsedilmiştir.

Bülbül, Süleyman. *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.

Ana Hatlarıyla İran, İslam Mimarisinde Süsleme, İlhanlı Yapılarının Eyalet Kronolojisi ve bu eyaletlerdeki yapıların detaylı fotoğraflarıyla desteklenmiş katalog kısmından oluşan tez oldukça kapsamlı ele alınmış olup mimari ve tezhip arasındaki benzerlik ve farkların tespiti amacıyla en çok faydalanılan kaynaklardan birisi olmuştur.

Tanıdı, Zeren. “Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı”. *Hat ve Tezhip Sanatı*. 243-281. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı, 2009.

Hat ve Tezhip sanatı alanında yetkin hocaların makalelerinden oluşan “Hat ve Tezhip Sanatı” kitabının tezhip başlığı içerisindeki ilk bölümdür. Ortaçağ'ın İlk Dönemlerinde Tezhip, Türkiye Selçuklu Sanatında Kitap ve Tezhibi, Müzehhep Kitapların Mağrip ve Endülüs'teki Örnekleri, İlhanlıların ve Memlüklerin Sanatlı Kitapları, Sanatkar Göçleri ve Etkileşimler, Celayiriler, Timuriler, Türkmenler ve Osmanlılar başlıklarının yanı sıra Safevi, Özbek ve Babüriler başlıkları altında tezhip sanatı geniş şekilde ele alınmıştır.

Tanıdı, Zeren. “Kur'an-ı Kerîm Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”, *1400. Yılında Kur'an-ı Kerîm*, ed. Müjde Unustası (İstanbul: Antik A.Ş., 2010), 97-256.

İlk örneklerden başlamak üzere Kur'an- Kerîmlerde tezyinatın gelişim aşamaları anlatılmaktadır. Türkiye Selçuklu Sanatında Kur'an-1 Kerîm nüshaları, Müzehhep Kur'an-1 Kerîm nüshalarının Mağrib ve Endülüs'deki Örnekleri, İlhanlıların ve Memlüklerin Kur'an-1 Kerîmleri, Safevi Kitap Sanatçılarının Kur'an-1 Kerîmleri, Hindistan' da Kur'an-1 Kerîmler, Kur'an-1 Kerîm Nüshalarının Osmanlı Dönemi Örnekleri vb. başlıklar altında detaylı bi gelişim şeması çizilmiştir. Makale çoğunlukla TİEM' de bulunan yazma eserler üzerinden değerlendirilmiştir. Tezin değerlendirme kısmında ve mukayeselerde bu makaledeki görsellerden faydalanılmıştır.

Atbaş, Zeynep. "Artistic Ilkhanid Manuscripts in the Topkapı Palace Library". *Cultural Encounters, in Anatolia in the Medieval Period: The Ilkhanids in Anatolia*. ed. Suzan Yalman, Filiz Yenişehirlioğlu. 31-50. Ankara: Koç Üniversitesi Vekam, 2019.

Künyesi verilen kitapta üçüncü bölüm olarak yer alan bildiride Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan İlhanlı eserleri incelenmiştir.

Demircan, Zeynep. "An Illuminated Ilkhanid Qur'an Juz Belonging to the Waqf of Yusuf Ziya Pasha in Keban". *16. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler*. ed. Serpil Bağcı. 395-416. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2023.

Ankara'da 3-5 Ekim 2019 tarihleri arasında düzenlenen 16. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi'nde sunulan bildirilerin basıldığı kitapta D salonu bildirileri arasında ilk sırada yer almaktadır. Bildiride bugün Yusuf Ziya Paşa Kütüphanesinde yer alan, Bağdat'ta istinsah edilmiş 1313 tarihli İlhanlı Dönemine ait bir Kuran cüzü incelenmiştir. Kataloğumuzda bulunan bazı cüzlerle tarih ve tezhip üslubu bakımından benzemesi sebebiyle çalışma içerisinde faydalanılan kaynaklardandır.

BÖLÜM I
İLHANLI DÖNEMİ

I.1. İlhanlı Siyasi Tarihi (654 – 753 / 1256 – 1353)

Moğol İmparatorluğu'nun batı kolu olan İlhanlı Devleti'nin kurucusu Cengiz Han'ın torunu Hülâgû'dur. 641/1243 Köseadağ Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devletini yenilgiye uğratan ve kendilerine bağlı bir devlet konumuna getiren Moğollar 654/1256 yılında başkent Tebriz olmak üzere İlhanlı Devletini kurmuşlardır (Fotoğraf 1). Moğol Büyük Hanı Mengü (Möngke) 651/1253 yılında kardeşi Hülâgû'yu İran, Irak, Mısır, Suriye ve Anadolu'yu ele geçirip buraları kendisine tâbi bir "ilhan" (il+han "bölge hükümdarı") olarak idare etmek üzere görevlendirmiştir. Hülâgû'nun taşıdığı ilhan unvanına nispeten İlhanlılar adıyla anılan ve başkenti Tebriz olmak üzere İran'da kurulan (654/125) devlet, 694/1295 yılından itibaren tam bağımsız hale gelmiş ve kısa sürede çok geniş toprakları egemenliğine katmıştır¹.

Daha önce Budist olan İlhanlılarda Gazan Han Dönemi'nde 694/1295 yılında İslamiyet devletin resmi dini haline getirilmiştir². Abaka Han'ın kardeşi Ahmet Teküder (Tekudar) ihtida edip Müslüman olsa da onun döneminde henüz devletin resmi dini İslamiyet değildir. 703/1304'de Olcaytu, 716/1316'da Ebu Said Bahadır Han dönemleri devletin en güçlü olduğu dönemlerdir. Sultan Olcaytu dini eğilimleri ve birkaç kez mezhep değiştirmesi ile dikkat çeken bir kişiliktir. Ebû Said, babası Olcaytu zamanında devletin âdeta resmî mezhebi haline gelen Şîliği terk ederek Sünnîliği seçmiş ve İslâmiyet'in yayılması için çalışmıştır. Ancak 735/1335'de Ebû Said'in vâris bırakmadan ölümü İlhanlı Devleti'nin parçalanmasına ve yerini mahallî hânedanların almasına yol açmıştır. İlhanlı Devleti'nin hâkim olduğu topraklarda Celâyirîler, Karakoyunlular, İncular, Muzafferîler, Horasan Serbedârîleri ve Eretnaoğulları gibi hânedanlar kurulmuştur³.

¹ Abdülkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s. 102; Bertold Spuler, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri,1220-1350*, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 59.

² Abdülkadir Yuvalı, *a.g.m.*, s.102; Mustafa Akkuş, *İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2011, s. 174.

³ Yuvalı, *a.g.m.*, s.102; Bertold Spuler, *a.g.e.*, s.59; Kemal Göde, "Eretnaoğulları", *TDVİA*, C.11, İstanbul 1995, s. 295.

Fotoğraf 1: İlhanlı Haritası⁴

Devletin İslamlaşmasına kadar olan süreçte sanat ve imar faaliyetleri yoğun değildir. Ancak İlhanlıların Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra imar faaliyetleri yoğunlaşır. İran’da Büyük Selçuklu, Anadolu’da ise Anadolu Selçuklu yapılarına benzer formlarda eserler ortaya koyan İlhanlılarda plan ve süsleme özellikleri bakımından Selçuklu geleneği devam ettirilir⁵.

Yazma eserlerin ketebelerindeki hamî isimleri ve yıl bilgileri çalışmamızda belgeleme açısından önem taşıyacağından aşağıda İlhanlı hükümdarları bir liste halinde verilmiştir. Kütüphane araştırmalarımız esnasında dönemin eserleri belirlenirken her ne kadar yıl olarak İlhanlı hâkimiyetine tekabül eden eserler tedbiren incelense de asıl dikkate aldığımız yıllar Gazan Han (694/1295) sonrasıdır.

İlhanlı hükümdarları; Hülâgû (654/ 1256), Abaka (663/ 1265), Ahmed Teküder (680/ 1282), Argun (683/ 1284), Geyhatu (690/ 1291), Baydu (694/ 1295), Gazân (694/ 1295), Olcaytu (703/ 1304), Ebu Said Bahadır (717/ 1317), Arpa (736/

⁴https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/Ilkhanate_in_1256%E2%80%931353.PNG
Erişim: 29.09.2020

⁵ Zeynep Demircan, “Orta Anadolu’da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri”, *Bilim Eşiği 1- Sanat Tarihinde Gençler Semineri 2003 Bildiriler*, İstanbul 2004, s.112.

1335), Mûsâ (736/ 1336) şeklinde sıralanır. Hasan-ı Büzürg tarafından tayin edilen ilhanlar; Muhammed (736/ 1336), Tuga Timur (738/ 1337), Cihan Timur (739/1338), Hasan-ı Kûçek tarafından tayin edilen İlhanlar ise Sâtî Beg Hatun (739/ 1339), Süleyman (740/ 1340) ve Nuşirevân (745-754/ 1344/ 1353) 'dır⁶. Ayrıca İlhanlı siyasi tarihinde dikkat çeken devlet adamlarından biri olarak vezir Reşidüddin Fazlullah ön plana çıkar⁷.

I.2. İlhanlılarda İmar Faaliyetleri ve Sanat Hayatı

İlhanlı sanatı, İslâm sanatı tarihinin farklı özelliklerinin görüldüğü bir tahribat ve yeniden doğuş evresi olarak nitelendirilebilir. Zira başlangıçta İslam topraklarında büyük yıkımlara sebebiyet veren Moğolların İlhanlı kolunda Müslümanlıktan sonra imar faaliyetleri dikkat çeker. Hânedanın kuruluş yıllarından Gazân Han'a kadarki süreçte İlhanlı hükümdarlarının değişik dinî temayülleri sebebiyle İslâm sanatı bakımından önemli bir faaliyet göze çarpmaz. İlhanlı Dönemi'nin (654/1256-754/1353) İslam sanatı bakımından önemionlarınİslâmiyeti kabul edişi ile başlamış ve sanatsal faaliyetleri Gazân Han'ın 694/ 1295 senesinde Müslümanlığı resmen kabul etmesinden sonra gerçekleşmiştir⁸. Bu tarihten sonra İslamiyet artık İlhanlıların resmi dini haline gelmiş, o güne kadar harap ettikleri şehirleri mamur etme ve inşa faaliyetlerine geçilmiştir. İlhanlılar İran ve Anadolu topraklarında kendinden önceki Abbasi ve Selçuklu gibi büyük hanedanlardan kalan bir İslam mimarisini devam ettirmişlerdir⁹. İlhanlı Dönemi'nde çoğunluğu Büyük Selçuklu eseri olmak üzere İran Coğrafyasında pek çok yapıda onarımlar ve bu onarımlar esnasında yapılara eklemeler yapılmıştır. Yaklaşık yüz yıllık hâkimiyetlerinin Müslüman olduktan sonrakisürecinde imar faaliyetleriçoğalmıştır. Merkez Tebriz olmak üzere, bugün İran coğrafyasında bulunan Bağdat, Musul, Isfahan, Zencan, Hemedan¹⁰ gibi pek çok

⁶ Yuvalı, a.g.m., s. 105.

⁷ Dorothea Krawulsky, *The Mongol Ilkhâns and their Vizier Rashid al- Dîn*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2011, s. 119; Reşidüddin Fazlullah, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, çev. İsmail Aka vd., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.34.

⁸ Engin Beksaç, Ahmet Vefâ Çobanoğlu, "İlhanlılar- Sanat", *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s.105.

⁹ Donald Newton Wilber, *The Architecture of Islamic Iran: The Il Khanid Period*, New Jersey 1949, s.31.

¹⁰ Süleyman Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van 2012, s.22; Muhammed Yusuf Keyani, *İslam Dönemi İran Mimarisi*, çev. Kaan Dilek, İraniyat Yayınları, Ankara 2018, s.41.

şehrin yanı sıra Amasya, Niğde, Sivas, Tokat, Kırşehir, Erzurum¹¹ gibi Anadolu şehirleri de cami, medrese, han, hamam gibi abidevi yapılarla donatılmıştır. Şenb-i Gazan (Gazan Han)¹², Rab-ı Reşîdî (ReşîdüddinFazlullah)¹³ ve Sultaniye (Sultan Olcaytu)¹⁴ İlhanlılar Döneminde kurulmuş kültür şehirleridir.

Sultan Olcaytu ve veziri Reşîdüddin'in istekleri ile hazırlanan büyük boy Kur'an-ı Kerîmler dönemin en güzel tezhiplerini ihtiva eden eserlerdir¹⁵. Tebriz yakınlarında 13.yy başında yapımına başlanan ve Rab-ı Reşidi olarak adlandırılan bölge bir kültür merkezi olarak ön plana çıkar¹⁶. Rab-ı Reşidi'nin bütün masraf ve giderleri ReşîdüddinFazlullah tarafından karşılanmıştır. Burada pek çok mesleği icra eden görevlilerin yanı sıra Kur'an-ı Kerîm ve hadis kitaplarını çoğaltmakla görevli "Nussah" olarak adlandırılan mahir müstensihlerin çalıştığı bilgisi Rab-ı Reşidi vakıfnamesinde yer almaktadır¹⁷. Vakıfname-i Rab'-ı Reşîdî adlı kaynakta Türk, Gürcü, Rum, Hintli ve zenci kölelerin bulunduğu bu merkez ve sanat erbabı hakkında ayrıca şu bilgiler verilmektedir. *"Bu Türk köleler Karavine tesmiye olunan diğer kölelerden fazla maaş ve tayin almışlar ve görülüyor ki, onlar daha ziyade sanat ve hizmet işleri ile meşgul olmuşlar. Bu küçük kayıta göre Gazân, Olcaytu ve Reşîdüddin zamanında mimari resim ve hattatlık işleri ile meşgul olan zevat, babadan bu sanatlara bağlı ailelerin elinde bulunmuştur"*¹⁸.

Çalışma süresince katalogda incelenen yazma eserlerdeki kayıtlardan da ortaya çıktığı kadarıyla bu dönemde tezhip alanında Muhammed bin Aybek bin

¹¹Zeynep Demircan, *Orta Anadolu'da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s.2; Zehra Karakaş, *Erzurum'da İlhanlılar Dönemi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012, s. 48.

¹²Osman G. Özgüdenli, "XIV. Yüzyılda Tebriz'de Bir Hayır ve Kültür Kurumu: Şenb-i Gâzân (Gâzâniyye)", *Tarih Dergisi*, S. 37, İstanbul 2011, s.254.

¹³Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Vakıfname-i Rab'ı Reşîdî* (Tahran: Encümen-i Asar-ı Milli, Tahran 1972,s.54; Osman Gazi Özgüdenli, "Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî", *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, s.19.

¹⁴Osman Gazi Özgüdenli, "Olcaytu Han", *TDVİA*, C.33, İstanbul 2007, s.345.; Sheila S. Blair, "The Mongol Capital of Sulţâniyya, the Imperial", *IRAN*, the journal of the British Institute of Persian Studies, London 1986, s.139.

¹⁵Zeren Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, ed. Müjde Unustası, Antik A.Ş. Yayınları, İstanbul 2010, s.94.

¹⁶Sheila S. Blair, "Ilkhanid Architecture and Society: An Analysis of the Endowment Deed of the Rab'-ı Rashîdî", *IRAN*, the journal of the British Institute of Persian Studies, London 1984, s.67.

¹⁷Osman Özgüdenli, *Ortaçağ Türk İnan Tarihi Araştırmaları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2006, s.210.

¹⁸Togan Zeki Velidi, "Londra ve Tahran'daki İslami Yazmaların Bazılarına Dair", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* 3, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1960, s.160.

Abdullah, Muhammed bin el-Hac Devletşah eş-Şîrazî, Muhamed bin el-Afifü'l-Kâşi, Abdullah ibn Muhammed ibn Mahmud el-Hemedani, Muhammed Seyfeddin en-Nakkaş gibi isimler eser vermiştir¹⁹.

İlhanlı Dönemi kitap sanatlarının yanı sıra mimari etrafında gelişen çini, alçı, maden gibi diğer sanat kollarında da seçkin örneklerin verildiği bir dönemdir. Dünya müzelerinde bu döneme ait çini ve seramikler, madeni eşyalar ve madeni paralardan oluşan değerli koleksiyonlar çevrimiçi müze koleksiyonlarını taramalarımız esnasında karşımıza çıkmıştır.

I. 2. 1. İlhanlı Dönemi Mimarisi ve Tezyinatı

İlhanlı Dönemi mimari eserleri İran ve Anadolu coğrafyası olarak iki ayrı bölge merkez alınarak incelenebilir. Zira gerek coğrafya gerek iklim açısından bölgesel farklılık sebebiyle İran İlhanlı mimarisi ile Anadolu İlhanlı mimarisi arasında farklar bulunmaktadır. Malzeme tercihi mimari üslupların özelliklerini belirleyici faktörlerden biri olup elbette bir yapı inşa edileceğinde bölgede mevcut olan malzeme tercih edilmektedir. Aynı devletiniadaresindeki topraklarda bölgesel olarak üslup farklılığı görülmesi bu etkenlerden kaynaklanmaktadır. Her medeniyet kendinden önce o coğrafyada yaşayan toplumun mirası üzerine kendi kültürlerini de ekleyerek yeni bir medeniyet inşa etmektedir. Sanatta bir üslubun bıçak gibi kesilip bambaşka bir üsluba geçilmesi söz konusu değildir. Aksine eski kültürle harmanlanmış yerel geleneklerden de beslenen bir sanat anlayışı gelişerek devam etme eğilimi göstermiştir. Yunanlı sanatçılar, taştan heykeller oymaya başladıkları zaman, Mısırlı ve Asurlu sanatçıların bıraktıkları noktadan işe koyulmuşlardır²⁰. Bu sebeple İlhanlıların da tezyinat anlayışı kendinden önceki sanat gelenekleriyle doğrudan ilişkilidir. Bunlar mirasını devraldığı coğrafyada yaşayan Abbasiler, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları Dönemi'nde yapılmış mimari eserlerdir. İlhanlıların müslümanlığı kabullerinden önce Budist olmaları sebebiyle İslam mimarisine dair bir gelenekleri olmadığından, Anadolu'da inşa ettirdikleri yapıların zaten orada varlığını sürdüren Türkiye Selçuklu üslubuna

¹⁹Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", ed. Ali Rıza Özcan, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s. 250.

²⁰Ernst Hans Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, çev. Erol Erduran, Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 78.

göre inşa edildiği görülür²¹. İlhanlılar kendi mimari kimliklerini oluşturacak birikime sahip olmadıklarından başlı başına İlhanlı kimliği taşıyan özgün bir mimari ve sanat üslubu oluşmamıştır. Bu sebeple inşa ettirdikleri yapıların mimari kuruluşlarında coğrafyasını devraldıkları Selçuklu şemasının esas alındığı görülmektedir²². İran coğrafyasındaki İlhanlı eserlerinde, mimari ve süsleme açısından Büyük Selçuklu üslubunun, Anadolu eserlerinde ise Türkiye Selçuklu üslubunun gelişerek devam ettiği müşahade edilmektedir. Hatta İlhanlı sanatı malzeme, teknik ve tezyini açıdan Büyük Selçuklu sanatının bir devamı olarak yorumlanmaktadır²³. Ancak yapıların cephe düzeni, gittikçe azalan figürlü süslemenin tekrar canlanması, süslemede özellikle rûmî kompozisyonların yüksek kabartmalı olarak yapılması gibi unsurlar İlhanlı özellikleri olarak değerlendirilebilir. İran'da imparatorluğun gücünü göstermek için yapılarda ölçüler büyüyerek İlhanlı karakteristik özelliği halini alır²⁴.

Selçuklu Devleti, Alâeddin Keykubad (616-634/1220-1237) zamanında en müreffeh dönemini yaşamış ancak hemen devamında Köseadağ (641/1243) savaşı yenilgisiyle Selçuklu Moğolların vassalı olmak durumunda kalmıştır. İlhanlıların 695/1295 yılında müslüman oluşuna kadar Anadolu topraklarında imar faaliyetleri sultanlardan çok Selçuklu vezirleri (Sadeddin Köpek, Pervane Muineddin Süleyman, Celaledin Karatay, Sahip Ata Fahreddin Ali) tarafından sürdürülmeye çalışılmıştır. İlhanlı veziri Sahip Şemseddin Cüveynî ve kardeşi Alâeddin Ata MelikCüveynîAnadolu mimarisine ve kültürüne katkı sağlayan önde gelen İlhanlı devlet adamlarıdır. 654/1256Moğol yenilgisi sonrasında inşa edilmiş Selçuklu eserlerinde de İlhanlı etkileri görülmeye başlanmış, İlhanlı tezyinatında dikkat çeken bazı karakteristik unsurlar Selçuklu yapı süslemelerine dâhil olmuştur. Özellikle Anadolu'da İlhanlı yönetiminde kırk yıllık bir süreç içinde ortaya çıkan hayat ağacı konumundaki palmye dalları ve bu ağacın etrafına konumlandırılmış hayvan

²¹Zeynep Demircan, *Orta Anadolu'da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, s. 26.

²²Zeynep Demircan, "Orta Anadolu'da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri", *Bilim Eşiği 1-Sanat Tarihinde Gençler Semineri 2003*, ed. Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s.112; Nazhan Aytaç, *Anadolu'da İlhanlı Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s.123; Süleyman Bülbül, "İran İlhanlı Alçı Mihrapları", *Van İlahiyat Dergisi* 7/10, Van 2019,s.1.

²³Kemal Özkurt, "Van Ulu Camii'nde Büyük Selçuklu Süsleme Repertuarından İzler", *V. Uluslar arası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Van 2009, s. 286.

²⁴Nazhan Aytaç, *Anadolu'da İlhanlı Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s.124.

figürleri dikkat çeken tasarım unsurlarıdır²⁵. Taçkapılarda beden duvarından dışa taşkınlık şeklinde tezahür eden İlhanlı etkileri Karamanoğlu Dönemi yapılarında da görülmektedir²⁶. Buna en belirgin örneklerden biri Karaman Hatuniye Medresesi'dir²⁷. Haluk Karamağaralı Anadolu mimarisinde İlhanlı etkilerinin 15. yüzyıl ortalarına kadar sürdüğünü ifade etmektedir. Konumuzun kapsamı mimari olmadığından tüm İlhanlı yapıları zikredilmemiş, Anadolu ve İran coğrafyasında dikkat çeken bazı yapılar bir liste halinde verilir ve bu yapılar üzerindeki tezyini öğeler vasıtasıyla kıyas yapılmaya çalışılmıştır.

Mimari tezyinat ve tezhip sanatı kıyaslaması yapmak dönemin bir üslup birliği olup olmadığını anlamada önemli bir veri olacağından Anadolu'da ve İlhanlılar Dönemi'nde inşa edilen eserlerden bazıları aşağıda verilmiştir (Fotoğraf 2-3).

Cüveyni Darü'l- Hadisi olarak bilinen Sivas Çifte Minareli Medrese (669/1271), Kırşehir Cacabey Medresesi (670/1272), Kırşehir Fatma Hatun Kümbeti (685/1287) , Amasya Darüşşifası (708/1309), Niğde Hüdavend Hatun Kümbeti (712/1313), Niğde Sungur Ağa Camii ve Türbesi (735/1335?)²⁸, Kayseri Döner Kümbet (674/1276), Niksar Çöreği Büyük Tekkesi (14. yy başı?), Tokat Abdullah Muhyi Zaviyesi ve Türbesi (718/ 1318), Tokat Halil Bey Camii, Tokat Nurettin ibn Sentimur Türbesi, Tokat Burgaç Hatun Türbesi, Samsun Kale Mescidi, Erzurum Yakutiye Medresesi, Anadolu'daki İlhanlı Dönemi eserleridir²⁹.

²⁵Selçuk Mülayim, "İlhanlı Dönemi Anadolu Plastiğinde Asya Çağrışımları", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 1, Konya 2016, s. 276.

²⁶Haluk Karamağaralı, *Anadolu'da Moğol İstilasından Sonra Yapılan Dini Mimarlık Eserlerinin Plan ve Form Özellikleri*, Ankara Üniversitesi, Doçentlik Tezi, Ankara 1965, s. 14.

²⁷Ebru Bilget Fataha, *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2010, s.275.

²⁸Zeynep Demircan, "Sungur Ağa Camii ve Türbesi", *TDVİA*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s. 528.

²⁹Zeynep Demircan, "Orta Anadolu'da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri", *Bilim Eşiği 1-Sanat Tarihinde Gençler Semineri 2003*, ed. Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s.112.

Fotoğraf 2:Sultan Olcaytu'nun eşi Ilduz Hatun tarafından yaptırılan Amasya Darü's-Sıfasi taç kapısı

Fotoğraf 3:Sivas Çifte Minare/Cüveyni Darü'l-Hadisi taçkapısı ve ön cepheden detay

Yukarıda adı geçen eserler tezyini açıdan incelendiğinde gözlemleyebildiğimiz kadarıyla Türkiye Selçuklu yapılarında özellikle taş malzeme üzerinde görülen bezemelerin İlhanlı Dönemi'nde sathılıktan uzaklaşarak derin oyma tekniğinin geliştiği ve süslemelerin daha da yoğunlaştığı görülmektedir. Yazılarda ise dikey harflerin Selçuklu yazılarına nispetle daha uzun formlar haline geldiği söylenebilir. Tezhipli eserlerle çok büyük oranda benzerlik göze çarpmaz. Ortak

nokta, kullanılan motiflerin rûmî çevresinde yoğunlaşması ve geometrik paftaların hem mimaride hem tezhipte kullanılmasıdır.

İran ve Azerbaycan coğrafyasında ise İlhanlılara ait bilinen eserlerden bazıları şunlardır. Sultaniye Olcaytu Türbesi (705/1305), Nayin Baba Abdullah Camii (700/1300), Isfahan Mescidi Cuma (465-485/1072-1092) içinde Olcaytu Mescidi(710/1310), Isfahan Piri Bakran Türbesi (703/1303), Hemedan Kümbeti Aleviyan (716/1316?), Meraga Kümbeti Gaffariye (728/1328?), Tebriz Ali Şah Cami, Kum Çifte Minareli Taç Kapı, Kum İmamzade Ali bin Cafer Türbesi, Erdebil Mescidi Cuma (650/1252?), Yezd Mescidi Cuma, Eştercan Mescidi Cuma (708/1308?), Farumad Mescidi Cuma (720/ 1320?),Socas Mescidi Cuma, Eberkuh Mescidi Cuma, Veramin Mescidi Cuma, ZevvarePaMinar Cami, Gâr Camii, Urûmîye Mescidi Cuma, Beyazıt Bestami Mescidi Cuma Mihrabı, Heftşuye Camii³⁰, İmamzadeEbulFezl Yahya Türbesi³¹. Mezkûr eserlerden bazıları Selçuklu yapısı olup İlhanlı Dönemi'nde onarım görmüş veya tezyini öğeler barındıran eklentiler, özellikle mihrap eklentisi aldıklarından dolayı liste içinde zikredilmişlerdir.

İlhanlı Dönemi'nin en önemli yapılarından biri Zencan yakınların bulunan Sultaniye şehrindeki anıt mezardır. Sultan Olcaytu 14. yy. başlarında Kazvin ile Tebriz arasında Sultaniye isimli bir şehir kurup devlet merkezini buraya nakletmiştir³².Bağdat ve Kahire de dâhil olmak üzere birçok büyük şehir gibi, hükümdarın gücünün bir ifadesi olarak tasarlanan bütün bir şehrin örneğidir ve başlangıçta bir hac merkezi olarak düşünülmüştür. Görkeminin çoğu kaybolmuş, geriye yalnızca 715/1316'da ölen Sultan Olcaytu'nunkubbesi mavi sırlı çinilerle kaplı, devasa yapıdaki türbesi kalmıştır³³. Bu mimari eser, tez içinde inceleyeceğimiz tezhipli eserlerin vakfedildiği yapı olması bakımından da mühimdir (Fotoğraf 4).

³⁰Süleyman Bülbül, "İran İlhanlı Alçı Mihrapları", *Van İlahiyat Dergisi* 7/10, Van 2019, s.54

³¹Donald Newton Wilber, *The Architecture of Islamic Iran: The Ilkhanid Period*, Princeton University, New Jersey 1949, s.137.

³²Yuvalı, a.g.m., s.103.

³³Oleg Grabar, *Architecture of the Islamic World Its History and Social Meaning*, Thames and Hudson Ltd,London 1978, s.57.

Fotoğraf 4: Sultan Olcaytu Türbesi eski hali³⁴ ve günümüzdeki hali (Ali Fuat Baysal)

İran coğrafyasındaki İlhanlı eserlerinde bölgesel özellikler dolayısıyla daha önce Büyük Selçuklu eserlerinde de kullanılan alçı malzeme dikkat çeker. Anadolu’da taş, İran’da alçı malzeme kullanımının devamı İlhanlıların bölgesel mimari ve tezyini üslupları devam ettirdiğinin göstergesi kabul edilebilir. Muhtemelen alçı malzemenin taşa nispetle yumuşak olması sebebiyle İran coğrafyasında yoğunlaşan alçı tezyinatı desen ve motiflerin çok daha detaylı olduğu görülmektedir.

Yazmalardaki tezhipler ve mimari süslemeler kıyaslamasında Anadolu’dakilerden ziyade İran coğrafyasında bulunan yapılar ile benzerlikler tespit edilmesi olası görünmektedir. İlhanlı sultan ve vezirlerinin hamiliği ile yaptırılmış tezhipli eserlerin İran ve Azerbaycan coğrafyasında yoğunlaştığı ketebe kayıtları vasıtasıyla söylenebilmektedir. Elbette Anadolu’da da İlhanlı hâkimiyeti altında iken tezhipli yazma eser üretimi devam ettirilmiş ancak bunlar daha çok Selçuklu devlet adamları ve Mevlevi sanat hamileri tarafından hazırlanmıştır. İncelemelerimiz esnasında Anadolu coğrafyasında üretilmiş olup İlhanlı sultanları tarafından himaye edildiği kaydedilen tezhipli bir eser tespit edilememiştir. Bu bilgiden hareketle İlhanlı sanat hamilerinin hazırladığı tezhipli yazma eserlerin çoğunlukla İran coğrafyasında olduğu söylenebilir. Bu sebeple kitap sanatları ve mimari tezyinat arasındaki üslup

³⁴ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/71360>, Erişim: 30.09.2023

birliğinin varlığına dalalet edecek bir ipucu arayışında İran yapıları özelinde bir incelemenin daha sağlıklı sonuçlar vereceği düşünölmektedir. Zira Anadolu'da üretilen tezhipli eserlerde Türkiye Selçuklu üslubunun devamı niteliğinde eserler oluşturulduğu görölmektedir. Çünkü Türkiye Selçuklu coğrafyasında Abbasi, Gazneli ve Büyük Selçuklu bezeme anlayışından süzölüp gelen, İbnü'l- Bevvab Muhlis bin Abdullah el Hindî gibi isimlerle son derece gelişen bir tezhip anlayışı sürmektedir.

İran coğrafyasındaki mimari süslemelerde özellikle alçı malzeme üzerindeki bezemelerde motiflerin dış hatları tezhipte kullanılanlar ile benzerlik arz eder. Ancak iç bünyelerde kullanılan detaylar mimari eserlerde motif hacimlerinin büyüklüğu sebebiyle çok daha ayrıntılıdır. İlhanlıların ardında bıraktıkları eserler gelişmiş bir sanat anlayışının mevcudiyetine işaret etmektedir.

BÖLÜM II
İLHANLI DÖNEMİ KİTAP SANATLARI

II. 1. İlhanlılarda Kitap Sanatları

İlhanlılar Dönemi'nde kitap sanatlarına oldukça önem verilmiştir. Tebriz, Meraga, Gazaniyye, Reşidiyye, Sultaniyye Bağdat, Musul, Hemedan gibi önemli kültür merkezi haline gelmiş şehirlerde kitap sanatları açısından kıymetli eserler üretilmiştir. İncelemelerimiz esnasında görüldüğü kadarıyla hat ve tezhip sanatı açısından en zengin örneklerin bulunduğu eserler Mushaflardır.

İlhanlıların himaye ettikleri en önemli ilim dallarından bir tarih olmuştur³⁵. Bu tarih kitaplarının çoğunluğu İlhanlı minyatür örneklerini içinde barındırır. Reşîdüddin tarafından kaleme alınan “*Camîu't-Tevarih*”³⁶ (Fotoğraf 5) başta olmak üzere Ebu'l Kasım Kaşânî “*Tarih-i Olcaytu*”, Hamdullah Mustavfi el- Kazvinî “*Tarih-i Güzide*”, Alaaddin Ata Melik Cüveynî “*Tarih-i Cihan Gûşa*”³⁷ gibi eserler dönemin önemli yazmalarındandır. Sultan Olcaytu'ya ithaf edilen dönemin ünlü eserlerinden biri de 656-727/1258-1327 arası Moğol tarihini anlatan *Tecziyatü'l-Emsar ve Tecziyatü'l- A'sâr* veya *Tarih-i Vassaf* olarak anılan eserdir³⁸. İlhanlı minyatür örneklerini sunan ve üslup özelliklerini analiz etmede yardımcı olabilecek en önemli başyapıtlardan biri ise “*Büyük İlhanlı Şahnamesi*”dir. (Fotoğraf 6). *Menâfiu'l-Hayvân*³⁹ ve *El Asâru'l- Bâkiya* İlhanlı Dönemi minyatürleri içeren diğer yazmalardandır⁴⁰. 690/1290'lı yıllarda Meraga' da Abdü'l-Hâdi tarafından farsça çevirisi yapılmış *Menâfiu'l- Hayvânnüşhası* Uygur, Çin ve Selçuk resim üslubunun bir arada kullanıldığı geçiş evresi eseri olarak dikkat çeker⁴¹.

³⁵Bertold Spuler, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 477.

³⁶Güner İnal, “Berlin Diez Albümlerindeki Bazı Dağınık Câmî'el- Tevarikh Minyatürleri Üzerine”, *Belleten* 46/184, Ankara 1982, s.851.

³⁷Richard Ettinghausen, “On Some Mongol Miniatures”, *Kunst des Orients* 3, Berlin 1959, s. 45.

³⁸Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul 1961, s.50.

³⁹Persis Berlekamp vd., “Administering Art, History, and Science in the Mongol Empire: Rashid al-Din and Bolad Chengxiang”, *In Pearls on a String: Art in the Age of Great Islamic Empires*, ed. Amy Landau, Baltimore and Seattle: Walters Art Museum and Washington University Press, Washington 2015, s. 55.

⁴⁰Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1995, s.60.

⁴¹Caner Şahin, *8. Yüzyıldan Günümüze Minyatür Sanatı Tarihinin İnfografik Gösterimi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 2021, s.39.

Fotoğraf 5: Camiu't- Tevârih'ten bir minyatür⁴²

Fotoğraf 6: İlhanlı Şahnamesi⁴³

İlhanlı Dönemi'nde özellikle İslamiyeti kabullerinin sonrasında sanat şehirleri kurulduğu ve sanatın himaye edildiği görülmektedir. Dönemin sanat eserleri incelendiğinde bu şehirlerde nakkaşhane kurumunun varlığına işaret eden izler bulunmaktadır. İlhanlı kültür merkezinin kuruluşundan önce bile Gazan Han'ın emrinde Orta Asyalı, Çinli ve Uygurlu gibi çeşitli milletlerden sanatçıların bulunduğu düşünülmektedir. İlhanlılar Dönemi'nde yoğun kitap üretimi ve tezyini tasarımlar Tebriz Mektebi adında yeni bir ekolün oluşmasını sağlamıştır. Tebriz'deki İlhanlı Dönemi minyatür Okulu İran'daki en önemli resim sanatı okullarından biri olarak kabul edilmiştir. Minyatür sanatı da, yeni bir tarzın doğuşuna yol açan İlhanlılar vasıtasıyla büyük bir gelişme kaydetmiştir. Bu dönemde ünlü musavvir Ahmet Musa'nın resmin yüzünden peçeyi kaldırarak portre anlayışını icat ettiği düşünülmektedir⁴⁴. Varka ve Gülşah minyatürlerinde erken örneğini gördüğümüz Hz. Peygamberin görselini, İlhanlı Dönemi Camiu't- Tevârih minyatürlerinde kendi figür anlayışlarına göre resimledikleri görülmektedir⁴⁵. Tebriz minyatür okulunun kendi üslubunun oluşmasında o devirde kaleme alınan tüm minyatürlü yazmaların rolü büyüktür⁴⁶.

⁴²© University of Edinburgh, Or. Ms. 20

⁴³ Harvard Art Museum, ©Harvard Üniversitesi, 1960.190.

⁴⁴Richard Ettinghausen, "On Some Mongol Miniatures", London 1959, s. 44.

⁴⁵<https://images.is.ed.ac.uk/luna/servlet/media/book/showBook/UoEsha~4~4~64742~103064> Erişim: 03.07.2023

⁴⁶Dildar Atmaca Şirzad, "Klasik Tebriz Minyatürleri (XIII-XIV. Yüzyıllar)", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.323.

İlhanlı minyatür sanatında Bizans⁴⁷ ve Orta Asya⁴⁸ etkileri taşıyan Selçuklu üslubuna ilaveten, İlhanlıların Çin ile münasebetleri neticesinde Çin resim etkilerinin de dâhil olmaya başladığı kaydedilmektedir⁴⁹. İlhanlı minyatürlerinde özellikle de kıyafetler incelendiğinde Çin resim etkisinin varlığı yadsınamaz. Ancak İlhanlılarda tamamen Çin etkili bir resim anlayışı var olduğunu söylemek de eksik bir yaklaşım olacağından bazı kaynaklarda bunun Uygur etkisi olarak anılması gerektiği belirtilir. Reşidüddin'in *Vakıfname*'sinde Tebriz saray atölyelerinde çalışan ressam ve sanatçıların isim listesi bulunmakta ve burada adı geçen 20 isimden (DumlunBuga, TomTimu, Ayas, Altun Buga, Tagay Timur vb)hiçbiri Çinli ismi olmayıp, isimler bu sanatçıların tam tersi Türk- Uygur kökenli olduklarını işaret etmektedir⁵⁰.

İlhanlılarda Bizans tarzının tipik özelliği sayılabilecek basit simetrik kompozisyonlar, sarıklı, cübbeli haleli figürler ve desenli perdelerin bulunduğu minyatürlere kıvrımlı bulutlar ve renkli zeminler eklenir. Bu yeni etkiler 689/ 1290 sonlarında üretilen Menafiu'l- Hayvân ve Asaru'l- Bakıyye adlı eserlerde de görülmeye başlar⁵¹. Dönemin minyatürlerinde tasvir edilen sahne, sınırlı alan içinde başlayıp biten kapalı bir formla mahdut kalmamış, cetvelin dışına çıkan yarım figürler kullanılarak izleyicinin sahnenin devamını hayal edebilmesine imkân sağlayan açık kompozisyon tercih edilmiştir. Sahneler durağan değildir. Figürlerin hareket halinde olduğu hissini kuvvetli şekilde vurgulayan ve olayın alanın dışında devam ettiğini gösteren yarım figürler, minyatürlere dinamik ve canlı bir görüntü kazandırır. Özellikle savaş sahnelerinde atların ayaklarının altına çizilmiş bulut benzeri motifler ortamın kargaşasını hissettirmekte ve gökyüzünde doğa unsuru

⁴⁷Mustafa Çetinaslan - Ali Can Özçelik, "Câmiu't-Tevârih Yazmalarındaki Hz. Muhammed Konulu Minyatürlerin Bizans Resim Sanatındaki Kökenleri", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Konya 2021, s. 22.

⁴⁸Safwan Khalaf Tell, *12-13. Yüzyıl Selçuklu Çığır İslami Minyatürlü Yazmaların Üslup Gelişmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1974, 269; İsmet Binark, "Türkler'de Resim ve Minyatür Sanatı", *Vakıflar Dergisi* 12, Ankara 1978, s. 276.

⁴⁹Banu Mahir, "Minyatür", *TDVİA*, TDV Yayınları, Ankara 2020, s.119.

⁵⁰Şirzad, "Klâsik Tebriz Minyatürleri (XIII-XIV. Yüzyıllar)", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.324.

⁵¹Blair - Bloom, *The Art and Architecture of İslam 1250-1800*, Yale University Press, New York 1994, s. 26.

olarak kullanılan bulutlardan farklı olarak yerde toz- duman görüntüsü vermektedir. Ağaç, kaya, ot kümesi gibi doğa unsurlarında ise Uzak Doğu tesiri belirgindir⁵².

İlhanlı Dönemi kitap sanatları içinde ciltler de önemli bir yer tutar. İlhanlı Dönemi kitap ciltleri Selçuklu ve Memluk ciltleri ile benzerlik gösterir. Başta Kur'an-ı Kerîmler olmak üzere yukarıda adı geçen tarih ve edebiyat kitaplarının ciltleri arasında da özenle hazırlanmış örnekler mevcuttur. Özellikle kalıp tekniği ile uygulanmış iç kapak cilt örnekleri, günümüze özgün ulaşabilen ve kataloğumuzda da birkaç örneği bulunan pek çok yazma eserde görülür. İncelediğimiz Mushaf cüzlerinin biri üzerinde mücellit ismi görülmesi dönemin cilt sanatkârlarından birini tanımamıza vesile olmaktadır. Katalogda incelenen örneklerde de görüleceği gibi İlhanlıların sanat eserlerinde çizgi, biçim, renk, ışık, gölge, ritim, espas, oran ve kompozisyon⁵³ gibi tasarımın temel unsurlarının dengeli kullanımı söz konusudur.

14. yy. sonlarında İlhanlı İmparatorluğunun dağılmasıyla Celayiri, Muzafferi, İncû gibi küçük devletler ortaya çıkmıştır⁵⁴. Bu küçük devletler ve İlhanlılar Dönemi kitap sanatlarının az sayıdaki mevcut örnekleri incelendiğinde bu dönemin kendinden sonra gelen Timur Dönemi Şiraz, Yezd ve Heratnakkaşanelerini etkiledikleri görülmektedir⁵⁵.

II. 1. 1. İlhanlı Tezhip Sanatı

Dönemin tezhip sanatında Orta Doğu coğrafyasında 11-13. yüzyıllarda Selçuklular, 14. yüzyılın ilk yarısında İlhanlılar, 14. yüzyıl boyunca da Memlükler hâkim olmuştur⁵⁶. İslam kitap sanatında 14. yüzyılda İlhanlı ve Memlük hattat, müzehhip ve mücellitleri tarafından yapılan büyük boyutta Kur'an-ı Kerîmler dikkat

⁵²Banu Mahir, "Minyatür", 119; İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s. 60.

⁵³Ali Rıza Özcan, "Tezhip Sanatında Tasarım Kurgusu", *Hat ve Tezhip Sanatı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s. 479.

⁵⁴Muzaffer Ürekli, "Celayiriler", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1993; Rıza Kurtuluş, "İncûlular", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 280; Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.250.

⁵⁵Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1995, s.59.

⁵⁶Fatma Çiçek Derman, "Tezhip", *TDVİA*, C.41, TDV Yayınları, Ankara 2012, s.65; İnci A. Birol, *Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, Kubbealtı Vakfı, İstanbul 2008, s.39.

çekmektedir⁵⁷. Özellikle Sultan Olcaytu (1304- 1316) ve Vezir Reşidüddin (ö.1318) himayesinde uzun kenarları 50 ve 73 cm arasında değişen, Kur'an-ı Kerîm nüshaları Bağdat, Hamedan, Musul, Tebriz, Meraga gibi yerleşmiş bir geleneği miras aldıkları dönemin ünlü sanat merkezlerinde üretilmiştir⁵⁸. Büyük boyutta olmalarından dolayı genellikle otuz cüzlük ve beş satırlık Kur'an-ı Kerîm nüshaları şeklinde yapılmışlardır. Cüzlerin büyük boyutları mimaride de anıtsallığı benimseyen İlhanlı ruhuyla uygun düşmektedir⁵⁹. Bazı kaynaklarda bu büyük boy Kur'an-ı Kerîmlerin sayısının iki düzine kadar olduğu bunlardan beş tanesinin en etkileyici örnekler olduğu şeklinde bilgi verilmektedir ki, tezimiz kapsamında da bu beş eserden bölümler incelenmiştir.

Tüm bu ihtişamlı Kur'an-ı Kerîm nüshaları çoğunlukla çağdaşı mimari bezemede sıklıkla kullanılan geometrik tasarımlı zahriye sayfalarına sahiptir⁶⁰. Kur'an-ı Kerîm'lerin tezhip tasarımında ve genellikle o dönemin diğer kitaplarında sekiz kenarlı şekillerin ve on iki kollu yıldız çokgenlerinin ön yüzde kombinasyon halinde veya ayrı olarak kullanılması meydana gelen değişikliklerden biri olarak dikkat çeker⁶¹. Yazmaların bazılarında yazım tarihinin, müzehhibin, hattatın ve mücellidin belli olması ayrı bir önem arz etmektedir⁶².

Kur'an-ı Kerîm dışındaki yazma eserlerde de İlhanlı tezhip özelliklerini gösteren tezhipler bulunmaktadır. Özellikle Câmîu't-Tevârih'in konu başı zahriye tezhipleri İlhanlı tezhiplerine dair unsurları değerlendirmede yardımcı olacak niteliktedir. Bu yazma eserde Bağdat üslubu olarak bilinen kenar bezemelerinin örnekleri de bulunmaktadır⁶³ (Fotoğraf 7).

⁵⁷Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.249; Esin Atıl, *Renaissance of Islam Art of the Mamluks*, Smithsonian Institution Press, Washington 1981, s.24.

⁵⁸Zeren Tanındı, a.g.m., s.249; Zeren Tanındı, "1400. Yılında Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", s.94; Derman, a.g.m., s. 67.

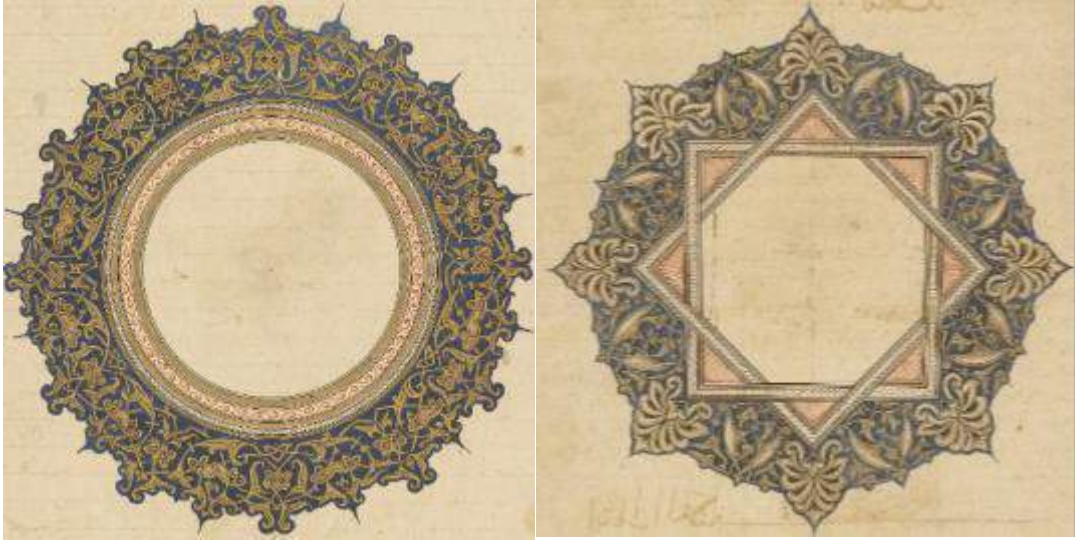
⁵⁹Zeynep Demircan Aksoy, "İlhanlı ve Memlük Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29, Ordu 2014, s. 267.

⁶⁰Sheila S. Blair - Jonathan M. Bloom, *The Art and Architecture of İslam 1250-1800*, Yale University Press, New Jersey 1996, s. 25.

⁶¹Masoomah Manghabati - Alirasghar Moghtadaei, "Book Decoration in Ilkhanid School", *QUID: Investigación, Ciencia y Tecnología* Extra 1, Herrera Press, Columbia 2017, s.2433.

⁶²Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s. 250.

⁶³©University of Edinburgh, Or. Ms. 20.

Fotoğraf 7:Câmiu't- Tevârihzahriye sayfaları, © University of Edinburgh, Or. Ms. 20-149a, 137a.

İlhanlı yazmalarının tezhip tasarımlarında genel olarak Türkiye Selçuklu ve Büyük Selçuklu tezhip sanatı özelliklerinin gelişerek devam ettiği görülür. Geometrik formlarla oluşturulmuş paftaların içi çoğunlukla rûmî motifler ile bezenmiş, rûmî kadar yoğun olmamakla beraber bitkisel motifler ve münhani motifi de yazmaların tezyinatında tercih edilmiştir. Sade rûmî ve senciderûmî bu dönemin tezhiplerinde en çok görülen motiftir. Rûmîlerin iç bünyeleri genellikle çizilmemiş, tonlamalı şekilde boyanmıştır. Ayrıca renk yelpazesinin de genişlediği ve merkezin koyu tonlu olduğu dışa doğru renk tonlarının açılması ile elde edilen gölgeli boyamanın yoğunlaştığı dikkat çeker. Richard Ettinghausen bu tarz boyamaların kökenini Çin Türkistanı'na bağlamıştır⁶⁴. Ayrıca İlhanlı tezhiplerinde bu katmanlı boyalamalarda tonların çoğaldığı, bazı motiflerde yedi tona kadar çıktığı müşahede edilmektedir. Motif grubu olarak münhani de çok tercih edilmiş ve münhanili pervaz bezemelerinin gelişmiş örnekleri ortaya çıkmıştır.

Selçuklu tezhiplerinde de belirleyici bir özellik olarak yer alan zencereklipervazların yoğun kullanımı İlhanlı Dönemi'nde devam etmiştir. Bunun dışında enine simetrik ve tek şerit pervazlar tasarımda kullanılan diğer desen planlarıdır. Geometrik yıldızlardan oluşan paftaların içi simetrik rûmîli desenlerle ve

⁶⁴Sedef Genç, *Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 Numaralı Mesnevi'nin Tezhip Tasarımı*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s.17; Richard Ettinghausen, "Manuscript Illumination", *A Survey of Persian Art*, III Cilt, Oxford University Press, Londra, 1939, s.1941.

münhanilerle tezyin edilmiştir. Altın ve lacivert zeminler birbirine dengeli biçimde kullanılmıştır. Ancak bu düzen bazen monoton bir görünüm arz eder. Hâlbuki eserlerin bazılarında bu denge cesur denemelerle değişmiş, küçük alanlarda çok canlı renklerin kullanımıyla sayfanın neredeyse %80'ini kaplayan altın-lacivert dengesi örneğin sayfada ancak %20 oranına tekabül edebilecekbir pembe renkle hareketlendirilmiştir. Bu gibi denemeler İlhanlıların tezhip sanatında yeniliğe kapı aralamaya çalıştığının göstergesi olarak nitelendirilebilir.

Selçukludan kalan güçlü sanat mirasıyla şekillenen İlhanlı Dönemi eserlerinin cilt, hat, tezhip ve minyatür açısından Memlük eserleri ile birlikte üstün ustalıklı eserler olduğu görülmektedir. Selçuklu, İlhanlı, Anadolu Beylikleri ve Memlükler birbirine yakın bölgelerde yaşamışlar, rekabet, ittifak ve ticari ilişkiler sanatta da aralarında etkileşime vasıta olmuştur. Ülkeler arasındaki sanatsal değeri yüksek eserlerle hediyeleşmeler ve gezgin sanatçılar bu etkileşimde büyük bir rol üstlenmişlerdir.⁶⁵ Türkiye Selçuklular ve Beylikler Devri kitap tezyinatında motif ve desenlerin mükemmel, işçiliğin çok ince olduğu söylenemez. Altın ve lacivertin haricinde kıvılcık kahve, açık lacivert, pembe, siyah ve kırık beyaz devrin karakteristik renkleri arasındadır⁶⁶. Ancak İlhanlılarda motif, desen ve işçilikteki incelik dikkat çekmektedir. Müzehhipler çok renkli ve motifli tezhip kompozisyonları oluşturmuşlardır. Selçuklu renk skalasına İlhanlı Dönemi'nde farklı renkler de dâhil olmuştur. Bu dönem yazmalar büyük boyutları ve görkemli görünüşleri ile dönemin ihtişamını yansıtır. Bu eserler cami, medrese, türbe gibi yapılarda okunmak için sultanlar tarafından vakfedilmişlerdir⁶⁷.

14. yüzyıl öncesinde kitap sanatlarında hâkim etkin okulun 656/1258'e kadar halifelüğün başkenti olan Bağdat olduğu görülmektedir. Yâkut el- Müsta'sımî yazıda önemli gelişmelere imza atmış ve daha sonra İlhanlı sanatında önemli isimler haline

⁶⁵Zeynep Demircan Aksoy, "İlhanlı ve Memlük Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29, Ordu 2014, s. 266.

⁶⁶İnci Ayan Birol, *Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, s.41.

⁶⁷Zeren Tanındı, "1400. Yılında Kur'an-ı Kerim, Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", s.94; Sedef Genç, *a.g.t.*, s.12.

gelen geniş bir öğrenci kitlesi yetiştirmiştir. İlhanlılar hat ve tezhipte Bağdat, Tebriz, Meraga ve Hemedan gibi şehirlerde yerleşmiş bir geleneği miras almışlardır⁶⁸.

Tezimizin katalog kısmında incelenecek eserler seçilirken tereddüte sebep olan bir durum İlhanlıların Müslüman olmadan önce Kur'an-ı Kerîm yazımı ve tezyinatıyla ilgili hâmi olarak görev yapıp yapmadıklarıdır. Zira Bağdat şehrinde Moğol işgalinden sonraki ilk yıllarda kitap ve sanat üretiminin büyük yıkım sebebiyle bir müddet duraksadığı görülmektedir. Ancak daha sonra sanatlı kitap üretimi yeniden ivme kazanmıştır. İlhanlıların 694/1295 yılında Müslüman oluşuna kadar İlhanlı hâkimiyeti altında bulunan topraklarda elbette sanatlı kitap üretimi devam etmiştir. Ancak bunlar daha çok İlhanlı yönetimine bağlı valiler aracılığıyla yaptırılmıştır. Her ne kadar İslâmiyeti seçmelerinin öncesinde de bizzat İlhanlı sultanının emriyle yaptırılmış yazma eserler kaynaklarda görülüyorsa da bunlar tarih ve edebiyat gibi genel konulu minyatürlü eserlerdir. Örneğin 689/1290'lı yıllarda Meraga 'da Abd'ü-l Hadi tarafından farsça çevirisi yapılmış bir *Menafiu'l- Hayvân* nüshası Gazân Han isteğiyle yapılmıştır⁶⁹. Ancak Sultan Olcaytu tarafından yaptırılan eserlerdeki temellük kayıtlarına kadar herhangi bir İlhanlı sultanının bir Kur'an-ı Kerîm nüshası yapımına hamilik ettiğine dair kayıt şimdiye kadar elimize geçmemiştir. Bu durumda 694/1295 öncesi Kur'an nüshaları Selçuklu valileri tarafından yaptırılmış olabileceğinden bu durum eser seçiminde bir zorluk olarak karşımıza çıkmıştır. Bu duruma örnek teşkil eden eserlerin çoğunluğu ise Yâkut el-Müsta'sımî tarafından yazılmış Kur'an-ı Kerîm nüshalarıdır. Zira İlhanlı tezhiplerinde bir farklılık olarak bahsedebileceğimiz büyük boyutlu Kur'an'lar ve işçilikteki özen muhtemelen sultanın özel emri ve isteğiyle tezahür etmiş olmalıdır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi kaynaklar bu dönemde iki düzine kadar büyük boy Kur'an-ı Kerîm üretimi yapıldığını ve bunların beş tanesinin çok tezyinatlı olduğu bilgisini nakleder⁷⁰. İlhanlı Dönemi'nde tezhiplenen ve otuz cüz şeklinde tasarlanan

⁶⁸Basil Gray, "The Monumental Qur'ans Of The Il-Khanid And Mamluk Ateliers Of The First Quarter Of The Fourteenth Century (Eighth Century H.)", *Rivista Degli Studi Orientali* 59/4, Roma 1985, s.135-146.

⁶⁹Caner Şahin, *8. Yüzyıldan Günümüze Minyatür Sanatı Tarihinin İnfografik Gösterimi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 2021, s.39.

⁷⁰Blair - Bloom, *The Art and Architecture of İslam 1250-1800*, Yale University Press, New Jersey 1996 s.78; Sheila S. Blair, "The Development of Illustrated Book in Iran", *Muqarnas* 10, Brill Press, Leiden 1993, s.266.

Kur'an-ı Kerîm örneklerinden kaynaklarda ve müzelerde bulunanlar Olcaytu'nun Musul Kur'anı, Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı, Anonim Bağdat Kur'anı, ReşidüddinKur'anı ve Kahire'de bulunan Olcaytu'nunHemedânKur'anı olarak anılmaktadır. Bahsedilen bu beş Kur'an-ı Kerîm'in dördü bugün maalesef cüzler ve sayfalar halinde çeşitli müze ve kütüphanelerde dağılmış durumdadır. Bunlara ait cüzlerden bazıları kataloğumuz içinde bulunmaktadır. Cüzlerin hepsi aynı Kur'anın parçaları olduğundan tezhipler bir üslup birliği içindedir. Dolayısıyla en azından bir parçasını inceleyebildiğimiz Kur'an'ın genel üslubu ile ilgili kanaatleri dile getirmek için yeterli veri bulunmaktadır. Bahsi geçen Kur'an-ı Kerîm'lerdenbiri otuz cüzünün tamamı dağılmamış vaziyette Mısır Milli Kütüphanesi'nde muhafaza edilerek günümüze intikal edebilmiştir⁷¹. Yukarıda adı geçen otuz cüzden oluşan takım şekilde üretilen Kur'an-ı Kerîmler hakkında malumat vermeye öncelikle Olcaytu'nun Musul Kur'anı'yla başlanacaktır.

Sultan Olcaytu'nun Musul Kur'anı; Beş satırlık muhakkak yazılı sayfa formuyla dikkat çeken cüzlerde mürekkep olarak altın kullanılmıştır. Sayfa kenarlarının cetvel ile sınırlandırılmadığı görülür. Cüzlerin çoğunluğunda temellük kaydı ve ketebe kaydı vardır. Ketebe sayfasında hattat Ali bin Muhammed bin Zeyd'in soyu Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. Kataloğumuzda EH. 232 envanter ile bulunan eserin 15. cüzü bu Kur'an'dan inceleyeceğimiz tek parçadır. Mevcut cüzlerin ketebe kayıtlarındaki tarihlerden anlaşıldığı kadarıyla 705-710/1306-1311 yılları arasında yapılmış olması muhtemeldir. İlerleyen zamanlarda bir başka cüzün bulunması ve başka bir tarih verilmesi durumunda bu süre değişkenlik gösterebilir. Musul Kur'anı'na ait bulabildiğimiz diğer cüzler aşağıdaki gibidir. Hacı Selim Ağa kütüphanesinde bulunan cüzler maalesef 2002 yılında çalınmıştır.

2. Cüzün bir kısmı TİEM 540

4. Cüz Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi 1885

6. Cüz DCBL Is 1613.2 (bir sayfa)

10. Cüz TİEM 539

⁷¹Alison Ohta, "The Binding of the Sultan Uljaytu Qur'an Copied in Hamadan and its Relationship with Other Bindings of the Mamluk and İlkhaniid Periods", *Uluslararası Cilt Sanatı Buluşması*, ed. Ali Rıza Özcan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 2014, s.68.

13. Cüz TIEM 539
15. Cüz TSK.EH. 232
16. Cüz TIEM 541
17. Cüz TIEM 542
20. Cüz Hacı Selim Ağa K22 (Çalınmış)
21. Cüz TIEM 540
22. Cüz Hacı Selim Ağa K22 (Çalınmış)
24. Cüz (yarım)TIEM 539
25. Cüz British Lib. Or. 4945
27. Cüz (yarım) TIEM 539

Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı; Beş satırlık muhakkak yazılı sayfa formuyla dikkat çeken cüzlerde mürekkep olarak altın ve siyah renk münavebeli şekilde kullanılmıştır. Sayfa kenarları cetvel ile sınırlandırılmamıştır. 7. cüzde müzehhip Muhammed bin Aybek bin Abdullah'ın imzası görülmektedir. Cüzlerin bazılarında ithaf kaydı bulunmaktadır. Kataloğumuzda EH. 234 (21. cüz), 243(7. cüz), 245(20. cüz), 246(14. cüz), envanter numaralı eserler Kur'an'dan inceleyeceğimiz cüzlerdir. Mevcut cüzlerin ketebe kayıtlarındaki tarihlerden anlaşıldığı kadarıyla 1306-1313 yılları arasında yapılmış olması muhtemeldir. Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'na ait bulabildiğimiz diğer cüzler aşağıdaki gibidir.

1. Cüz'den bir kısım Leipzig University Library B. or. 001
4. Cüz Almanya Dresden Library EB.444
4. Cüz Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi, BA 1886
7. Cüz TSK.EH. 243
10. Cüz Leipzig University Library B. or. 001
14. Cüz TSK. EH. 246
17. Cüz TIEM 538

20. Cüz TSK. EH. 245
21. Cüz TSK. EH. 234
22. Cüz Bosna Hersek Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi R-4372
24. Royal Library, Copenhagen, N7,(Cod.Arab 43)
25. Cüz Almanya Dresden Library EB.444
27. Cüz Bosna Hersek Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi R-4373
29. Cüz'den bir kısım Leipzig University Library B. or. 001
30. Cüz'den bir kısım Leipzig University Library B. or. 001

Anonim Bağdat Kur'anı; Beş satırlık muhakkak yazılı cüzlerde mürekkep olarak siyah renk kullanılmıştır. Sayfa kenarları cetvel ile sınırlandırılmamıştır. TSK EH 250 envanter numarasında kayıtlı 2. cüzün 51a sayfasında sol alt köşede “Ketebehû Ahmed bin Sühreverdiafâanhü” şeklinde hattat imzası, 13. cüz olan EH 249'da ise müzehhip imzası görülür. Eserin hâmîsi bilinmediğinden anonim ifadesiyle anılmaktadır. Kataloğumuzda EH. 247 (4. cüz), 249 (13. cüz), 250 (2. cüz), envanter numaralı eserler bu Kur'an'dan inceleyeceğimiz kısımlardır. Mevcut cüzlerin ketebe kayıtlarındaki tarihlerden anlaşıldığı kadarıyla 1302-1308 yılları arasında yapılmış olması muhtemeldir. Anonim Bağdat Kur'anı'na ait bulabildiğimiz diğer cüzler aşağıdaki gibidir.

2. Cüz TSK EH 250
4. Cüz TSK EH 247
10. Cüz NMİ (İran Ulusal Müzesi) 3548
10. Cüz Zahriye Sayfası DBCL Is 1614.2
13. Cüz TSK EH 249
15. Cüz THE PRINCE'S FOUNDATION (envanter no yok)
25. Cüz NMİ (İran Ulusal Müzesi) 3550
25. Cüz Zahriye Sayfası DBCL Is 1614.1
26. Cüz NMİ (İran Ulusal Müzesi) 3532

26. Cüz Zahriye Sayfası METMuseum50.12

28. Cüz NMİ (İran Ulusal Müzesi) 3522

Bilinmeyen cüz imza sayfası MET 55.44

ReşidüddinKur'anı; Beş satırlık muhakkak yazılı cüzde mürekkep olarak siyah renk kullanılmıştır. Büyük cüzlerden oluşan İlhanlı Kur'an-ı Kerîmleri arasında sayfa kenarlarının cetvel ile sınırlandırıldığı tek örneğimizdir. TSKEH. 248 (715/1315) envanter numarasında kayıtlı 26. cüzün 54b sayfasında “Abdullah bin Ebu'l-Kasım bin Abdullah et' Tûyî er-Rudravârî şeklinde hattat imzası görülür. Eserin Tebriz'de yapıldığı düşünülmektedir⁷². Eserin hamisi 54a sayfasında geçtiğine göre İlhanlı veziri ReşidüddinFazlullah'tır. Kataloğumuzda EH. 248 (26. cüz) numaralı eser bu Kur'an'ın bugün bilinen tek parçasıdır.

II. 2. Dönemin Sanatçıları

Bu dönemde yazılmış olduğu ketebe kayıtları ve bu kayıtlardaki tarihlerden anlaşılan eserlerden belirlenmiş hattat ve müzehhip isimleri ve isminin geçtiği eserlerin envanter numaraları aşağıdaki gibidir.

II. 2.1. Hattatlar

- * Ali bin Muhammed el Alevî el Hüseyîni(TİEM 542, TSKEH. 232, Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi, BA 1885)
- *Abdullah bin Ebu'l- Kasım bin Abdullah et-Tuyî- Rudravârî (TSKEH. 248)
- *Abdullah es-Sayrâfi et-Tebrîzi⁷³ (TİEM 178, TSK E. H. 49)
- *Ahmet bin eş-Şeyh es- Sühreverdî El- Bekrî⁷⁴(TİEM 486, TSK E. H. 249- 250)
- * Argun bin Abdullah el- Kâmilî⁷⁵(TSKEH. 151, TİEM 202)

⁷²Zeynep Atbaş, “Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları”, *Cengiz Han ve Mirası*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2021, s.351.

⁷³Ali Alparslan, “Abdullah-ı Sayrafî”, *TDVİA*, C.1, Ankara 1988, s. 132; Martin Lings, *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, Thesaurus Islamicus Foundation, Liechtenstein 2012, s. 51.

⁷⁴Mustafa İsmet Uzun, “Ahmed-i Sühreverdî”, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1989, s.133; Gelibolulu Mustafa Ali, *Menakıbı Hünerveran*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982, s.52; Ahmed Kâdî, *Calligraphers and Painters*, Smithsonian Institution, Washington1959, s.60.

⁷⁵Muhittin Serin, “Abdullah Ergun”, *TDVİA*, TDV Yayınları, C.1, İstanbul 1988, s.101; Müstakimzade Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattatin*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s.265; Ahmed Kâdî, *a.g.m.*, s.61.

*Muhammed bin el- Hac Devletşah eş- Şîrâzî⁷⁶ (TİEM 73)

*Yahya El Cemâlî Es-Sûfî⁷⁷ (DCBL 1475, TİEM 430 740/1339 Şiraz)

*Yâkut el- Musta'simî⁷⁸

*Abdulah bin Ahmed bin Fazlullah bin 'Abdu'l-Hamidü'l-Kadı el Kazvînî

(DBCL Is 1470 738/1338 Meraga, Boston MFA 29.57- 2958, AEM 10115-10137)

*Muhammed b. Mahmud b. Muhamedü'l-Eminü'l-Ma'ruf b.Züdnüvîsü'lBağdâdî⁷⁹
(BNF MS Arabe 2324)⁸⁰

* Süleyman bin Muhammed (Ankara Milli Kütüphane 23 Hk 101, TİEM 238)⁸¹

II. 2.2. Müzehhipler

*Muhammed bin Aybek bin Abdullah

Muhammed bin Aybek'in hayatı ile ilgili elimizde bir bilgi yoktur. Eserlerinden hareketle sadece İlhanlı Dönemi'nde yaşadığı bilinmekte ve tezhip üslubu ile ilgili fikir edinilebilmektedir.^{76/77} 1365 tarihli EH. 1171'de kâtip Aybek bin Abdullah ismi geçer. Müzehhip Muhammed bin Aybek bin Abdullah ile bir akrabalığı olup olmadığı bilinmemektedir.

*Muhamed bin el- Hac Devletşah eş- Şîrâzî (TİEM 73)hattat vemüzehhip

*Muhammed bin el- Afîfü'l- Kâşî

1307-1310 (144b) tarihli Mecmuatü'r- Reşidiyye eserinin 3b-4a sayfalarının kenarındaki güllerde ameli ifadesi ile başlayan Muhammed bin Mahmûdü'l-Bağdâdîve Muhammed bin el- Afîfü'l- Kâşîşeklinde iki isim yer alır. İmza metnindeki "Ameli" ifadesinden sanatçıların hattat mı yoksa müzehhip mi olduğu

⁷⁶Suat Ünlü, "Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümelere", *Dini Araştırmalar Dergisi* 9/22 Öncü Basımevi, Ankara 2007, s.56.

⁷⁷Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı*, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul 1953, s.16; Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s.61; Martin Lings, *a.g.e.*, s.52.

⁷⁸Muhittin Serin, "Yâkut el- Müsta'simî", *TDVİA*, TDV Yayınları, C.43, İstanbul 2013, s.291.

⁷⁹Zûd- Farsça tez çabuk, Züdnüvis- Çabuk yazan

⁸⁰ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52510223k/f6.planchecontact> Erişim: 20. 11. 2022

⁸¹Zeynep Demircan, "An Illuminated Ilkhanid Qur'an Juz Belonging to the Waqf of Yusuf Ziya Pasha in Keban", *16. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler (16. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2023, s.401.

anlaşılmasa bile Zeren Tanındı çok kollu yıldızlarla tasarlanmış levha tezhibini yapının Muhammed bin el- Afifü'l- Kâşi olduğunu ifade etmektedir⁸².

*Abdullah ibn Muhammed ibn Mahmud el- Hemedâni

National Library of Cairo Ms. 72 numarada bulunan dağılmamış 30 cüz halindeki Kur'an-ı Kerîmin müzehhibidir⁸³.

*Muhammed Seyfeddin en- Nakkaş⁸⁴? (TSK EH 151, TİEM 452, Beyazıt YEK 8056) İlhanlı (654/1256-754/1353) ve Celâyiri Dönemi'nde (740/1340-835/1431) eser vermiştir.

Nakkaş Ahmet Musa⁸⁵, Mahmud b. Muhammed Ali Tûsî Kâtib, Amir Devletyâr, Mevlanâ Veliyullah⁸⁶ mücellid Abdurrahman dönemin diğer sanatçılarıdır.

⁸²Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.250.

⁸³Sheila S. Blair, "Calligraphers, Illuminators, and Painters in the Ilkhanid Scriptorium", *Beyond The Legacy Of Genghis Khan*, ed. Linda Komaroff, Brill Academic Publishers, Boston 2006, s.174.

⁸⁴Zeren Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, s.97; David James, *Qur'ans of the Mamluks*, Alexandria Press, Great Britain 1988, s.160, 242, 246; İnci Ayan Birol, *Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, s.38.

⁸⁵TSK H. 2154, 16b/ Behram Mirza Albümü, 5-6. satır; Richard Ettinghausen, "On Some Mongol Miniatures", 44; Wheeler M. Thackston, *Album Prefaces And Other Documents On The History Of Calligraphers And Painters*, Brill Academic Publishers, Boston 2014, s. 4.

⁸⁶Manghabati - Moghtadaei, "Book Decoration in Ilkhanid School", 2434.

BÖLÜM III
İLHANLI DÖNEMİ TEZHİPLİ ESERLERİ
(TOPKAPI SARAYI KÜTÜPHANESİ)
(KATALOG)

Topkapı Sarayı Kütüphanesi yazma eserleri günümüzde Ağalar Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Sarayın müze haline getirildiği 1342/1924 yılında harap durumda olan Ağalar Camii, 1346/1928'de padişahların kitap hazinesinde mevcut kitaplarla çeşitli köşk ve koğuşlardaki vakıf kitaplıkların bir araya getirilmesi amacıyla onarılmış ve kitaplar -III. Ahmed Kütüphanesi hariç-buraya taşınarak binaya Yeni Kütüphane adı verilmiştir. III. Ahmed Kütüphanesi de 1966 yılında Yeni Kütüphane'ye alınmıştır.

Koleksiyon taranırken tespit edilen ancak yetersiz bilgi yahut çelişkili olmaları sebebiyle katoloğa dâhil edilemeyen bazı eserler hakkında da kısaca bilgi verilecektir.

TSK Revan 69 numaralı eser İlhanlı eserlerinde olduğu gibi beş satırlık oldukça büyük boyutta (330 x 245 cm), 71 sayfalık bir cüzdür. Ancak bu cüzün serlevhası ve ondan sonraki ilk sayfanın başında bulunan levha tezhibi Timur veya daha sonrası bir dönemi işaret eden özellikleri hâvidir. Serlevha sayfasının sadece metin kısmındaki beyne'-sütur tezhibi kendi dönemindedir. Bunların haricindeki sayfalarda beş ayette bir hamse, on ayette bir aşer gülleri bulunmaktadır. Ancak bu güllerin tezhipleri incelediğimiz İlhanlı Kur'anları kadar ince bir işçiliğe sahip olmayıp motif ve renklerin olgunluğu da düşüktür. Hattatın da İlhanlı Dönemi sanatçıları arasında zikredilen Argun bin Abdullah olması bu cüzü İlhanlı ile ilişkilendirmemize sebep olsa da yaşadığı yılların kesin olarak bilinmemesi ihtiyatlı değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Zira hattatın Selçuklu Dönemi'nde de yaşıyor olması yüksek olasılıklıdır. Ayrıca 61-63 arası yapraklar da sonradan ilave edilmiştir⁸⁷.

TSK EH. 61⁸⁸ Yâkut el- Musta'sımî tarafından 695/1296 yılında Bağdat'ta istinsah edilen eserin istinsah tarihi ve yapım yeri her ne kadar İlhanlı'nın hâkimiyet yıllarına tekabül etse de İlhanlıların İslâmı kabul etmesinin üzerinden henüz bir yıl geçmiştir. Henüz İlhanlı Sultanlarının Kur'anı Kerîm yazımına hâmi oldukları düşünülmemektedir. Zira incelediğimiz İlhanlı eserlerinde ilk temellük kaydı Sultan

⁸⁷ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1969, s. 57.

⁸⁸ Martin Lings, *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, Thesaurus Islamicus Foundation, Liechtenstein 2012, s. 50.

Olcaytu (1304 yılından sonra) zamanında görülmekte, Gazan Han tarafından bir eser yapımına emir verildiğini gösteren bir evrak şu ana kadar bulunmamaktadır. Eserin tezhiplerinin ise Selçuklu üslubu özellikleri gösterdiği düşünülmektedir.

TSK EH. 76 Bağdat, 668/1270 tarihlidir. Bağdat bu dönem İlhanlı egemenliğinde olmakla beraber henüz İlhanlılar Müslümanlığı kabul etmediğinden İlhanlı sultanları tarafından yaptırılmamış olma ihtimali hasebiyle dönemin eserleri arasında ele alınmamıştır. Hattat Yâkut bin Abdullah olarak imza atmıştır. Yâkut el-Müsta'sımî olması ihtimali kuvvetlidir. Abbasiler ve İlhanlılar arasındaki bir takım siyasi nedenlerden ötürü imzasında Abbasiler ile irtibatlı olduğunu göstermekten kaçındığı düşünülmektedir⁸⁹

TSK EH. 222 Argun Kamilî 705/ 1306-7 eserin yılı ve hattatı İlhanlı dönemini işaret etmekle beraber eserin tezhipleri kendi döneminin üslubunda değildir. Eserin tezhiplerinin daha sonra yapıldığı düşünülmektedir.

TSK Bağdat 125, Cahiliye devri şairlerinden Seleme bin Cendelü's-Sâdî'nin şiirlerini içeren 408/1017 tarihli yazma eserin hattatı Ali bin Hilal bin Bevvâb'tır⁹⁰. Tezhiplerin renk, motif ve üslup açısından İlhanlı Dönemi'ne benzer özellikler ihtiva ettiği düşünülse de kesin kanıtlayıcı belgelerden mahrum olunması sebebiyle kataloğa dâhil edilmemiştir.

TSK Yeni Yazmalar 365 Kahire'de 744/1343 yılında Mübarek Şâh es-Süyûfî tarafından istinsah edilmiştir. Hattat çeşitli kaynaklarda Bağdatlı ve Yâkut'un talebelerinden biri olarak anılır⁹¹. Ancak eserin Kahire'de yazılması, müzehhip hakkında bir bilginin var olmayışı ve tezhiplerinin Memlük tezhiplerine benzerlikler ihtiva etmesi ve hakkında kesin bir kanaate varılamaması sebebiyle kataloğa dâhil edilmemiştir. Tüm bu açıklamaların ardından kataloğu oluşturan eserlerin incelenmesi kısmına geçilebilir.

⁸⁹ Lings, *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, s. 49.

⁹⁰ Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu IV*, 263; Zeren Tanındı, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslâm Ciltleri", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı*, İstanbul 1990, s. 104.

⁹¹ Lings, *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, s.53.

III.1. TSK EH. 232

KATALOG 1

Envanter No	: TSK EH. 232/15. cüz
Fotoğraf No	: 8-30
Hattat	: Ali bin Muhammed bin Zeyd
Müzehhip	: -
İstinsah Tarihi	: 706/1306
İstinsah Yeri	: Musul
Varak Sayısı	: 61
Satır Sayısı	: 5
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Sülüs
Mürekkep Çeşidi	: Altın, Üstübeç, Siyah
Yazılı Alan Ölçüsü	:
Cilt Özellikleri	: İlhanlı 410 x 580 mm

Tezhipli Sayfalar : Eserin 1a Zahriye, 1b-2a serlevha, 36b sûre başı, 61a ketebe sayfası tezhiplidir. Eserin birkaç sayfası hariç olmak üzere tüm sayfalarında durak tezhibi vardır. Cüz, hizip, aşer veya hamse güllerinin kullanılmadığı görülmektedir.

Genel Bilgi : TSK EH. 232 numaralı eser takım halinde 30 ayrı cüzden müteşekkil bir Kur'an-ı Kerîm'in 15. cüzüdür. Her bir cüz ayrı ciltlidir. Üzerinde ketebe kaydı bulundurması bakımından önemlidir. Yabancı müzelerde ve kaynaklarda bu Kur'an-ı Kerîm'den Sultan Olcaytu'nun Musul Kur'an'ı olarak bahsedilmektedir⁹².

⁹² James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 104.

Katalog 1. 1. Zahriye Sayfası

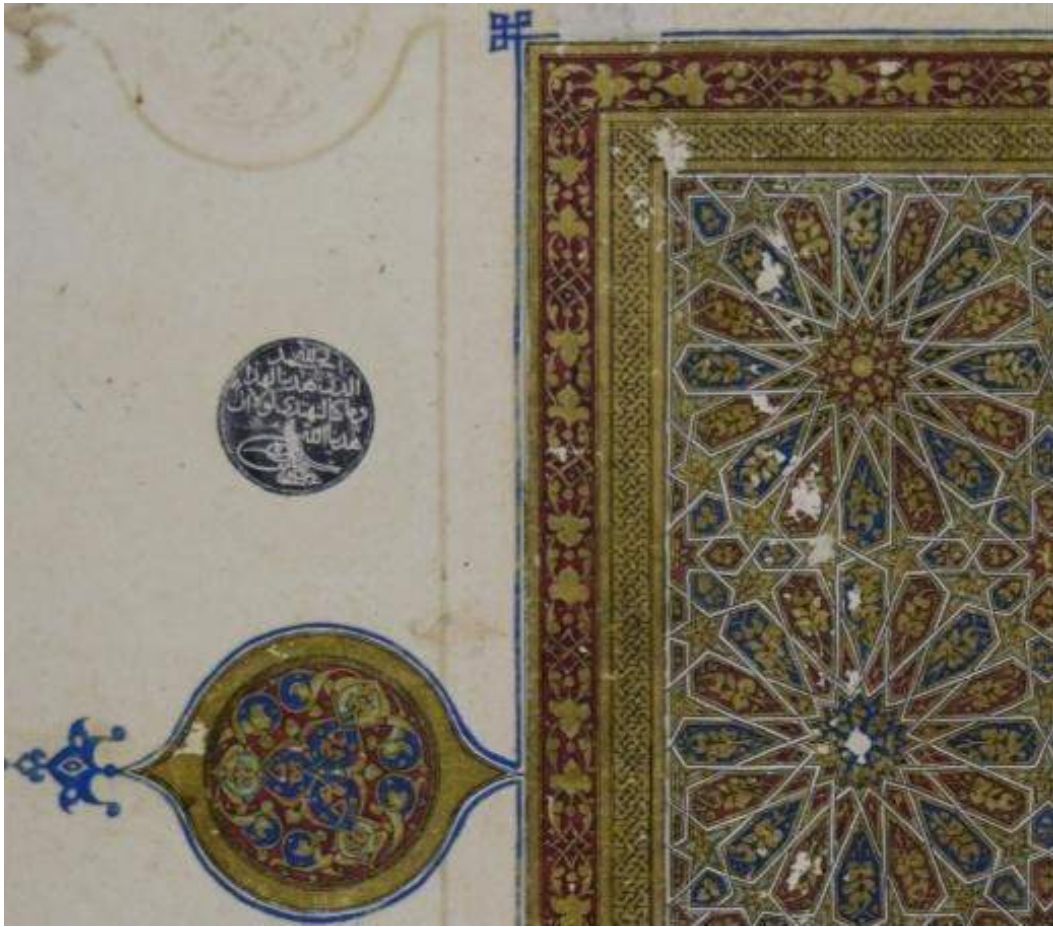
Varak Numarası	:	1a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	345 X 357 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Turkuaz, Siyah
	Motif	: Altın

Tezhip Özellikleri: Tek sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Dikdörtgen formu zahriye sayfasının merkezinde 6 tane 16 kollu yıldız yer alır. Yıldızların her bir parçası bir pafta konumundadır ve içleri rûmî tepelik motiflerle tezyin edilmiştir. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında iki sıra pervaz dolaşmaktadır. İç kısımdaki pervaz altın üzerine siyah renkle beş noktalı anahtarlı zencerek ile bezenmiştir. Dıştaki pervaz hem enine hem boyuna simetrik bir plana sahip olup desen rûmî motiflerden oluşmaktadır. Bordo zemin üzerine rûmîler altın ile boyanmıştır. Tezhipli alanın en dışına lacivert renkli kalın bir iplik çekildiği görülmektedir. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik bir düğüm şeklinde işlenmiştir. Uzun kenarın tam ortasında kenarsuyuna bitişen gül iki kenarda küçük çıkıntıları olmakla beraber dairevi formdadır. Merkezindeki kapalı form ise tam daire şeklindedir. Bu dairenin içi 1/3 simetrik rûmîli bir desen planına sahiptir (Fotoğraf 8, Çizim 1).

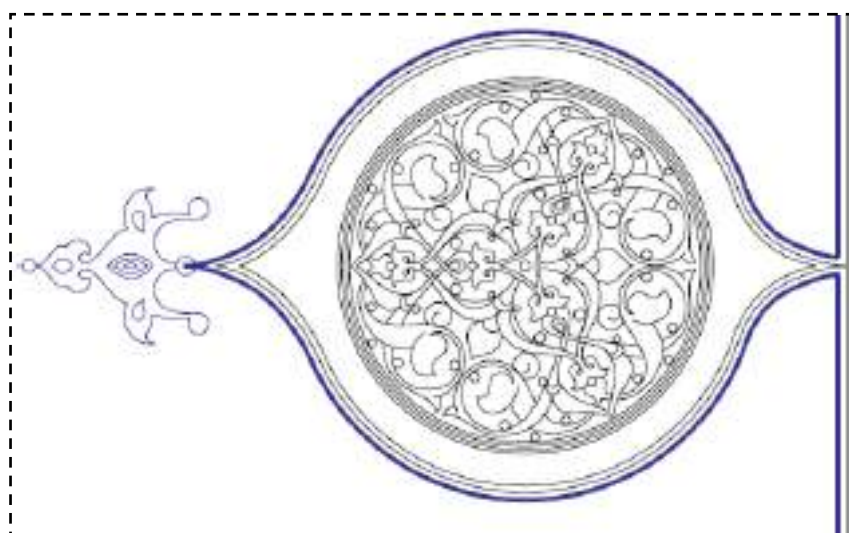
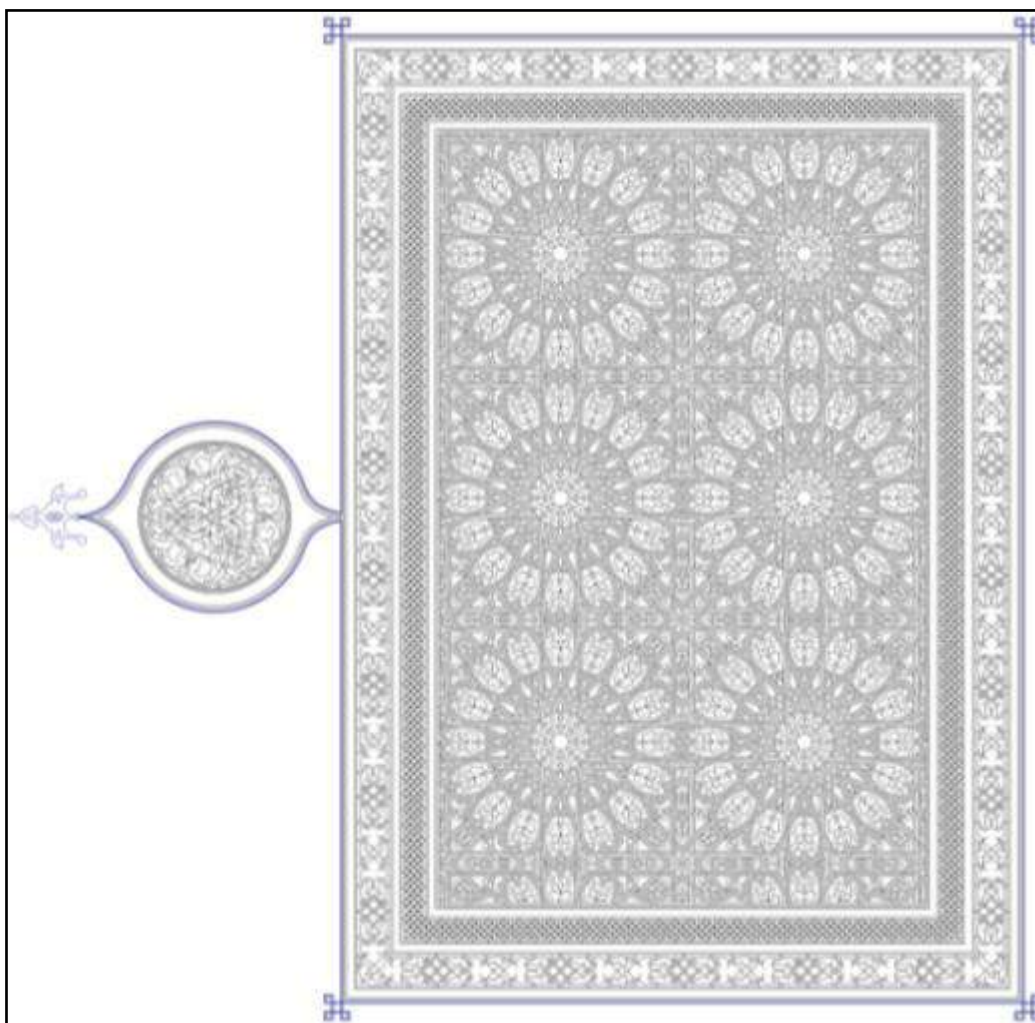
Mühür: III. Osman tuğralı mühürde “el-Hamdülillâhillezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtediye lev lâ en hedânallâh vakf-ı Osman Han b. Mustafa Şah el-muzaffer dâ’imâ” ibaresi yer almaktadır⁹³. Metnin Arapça yazılışı şu şekildedir:

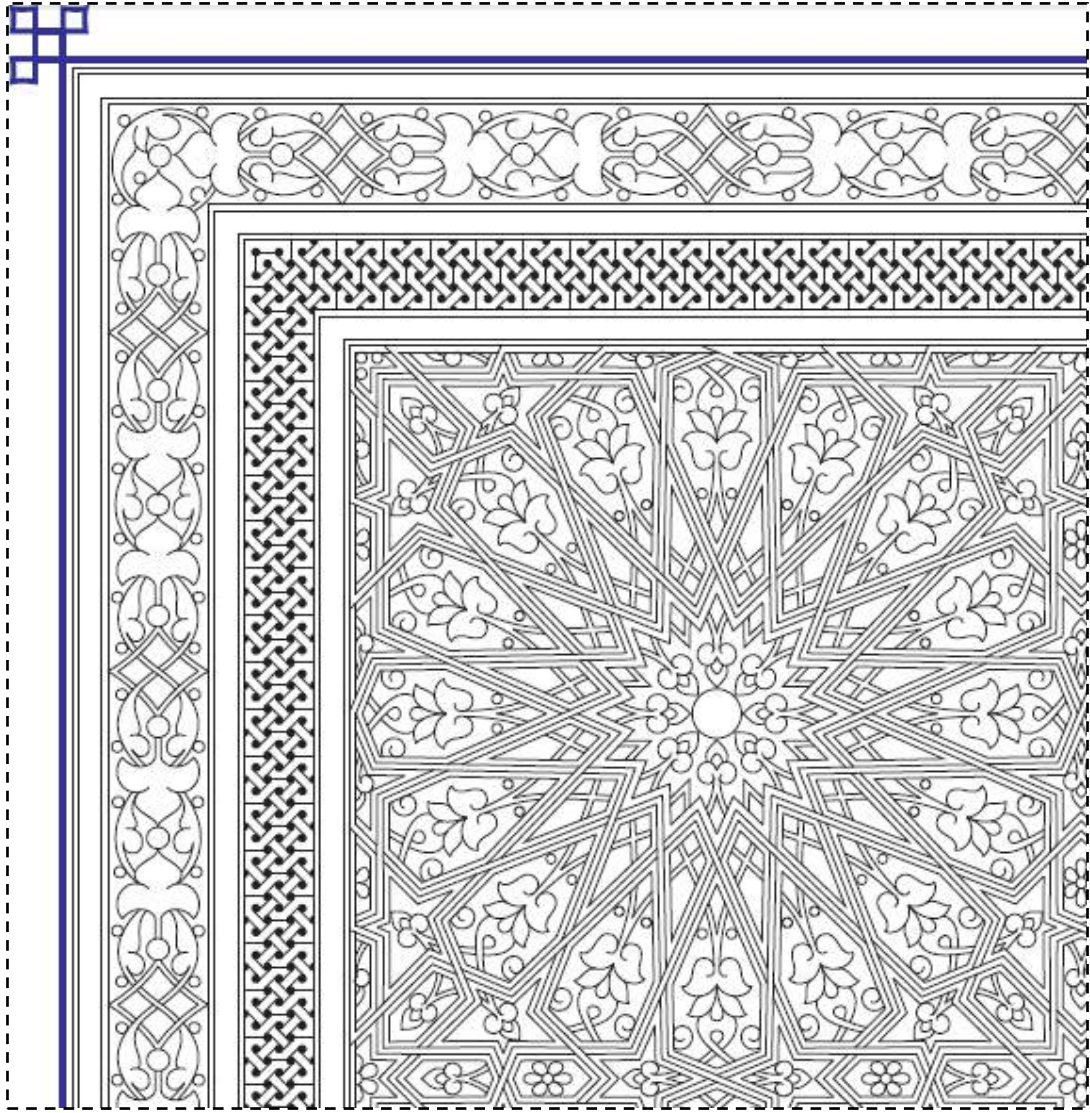
الحمد لله الذى هدينا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدينا الله

⁹³ <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yekmu0056> Erişim: 11. 10. 2023

Fotoğraf 8: E. H.232 1a, Zahriye sayfası ve ¼ detay

Çizim 1: EH. 232 1a, Zahriye sayfası çizimi ve detay

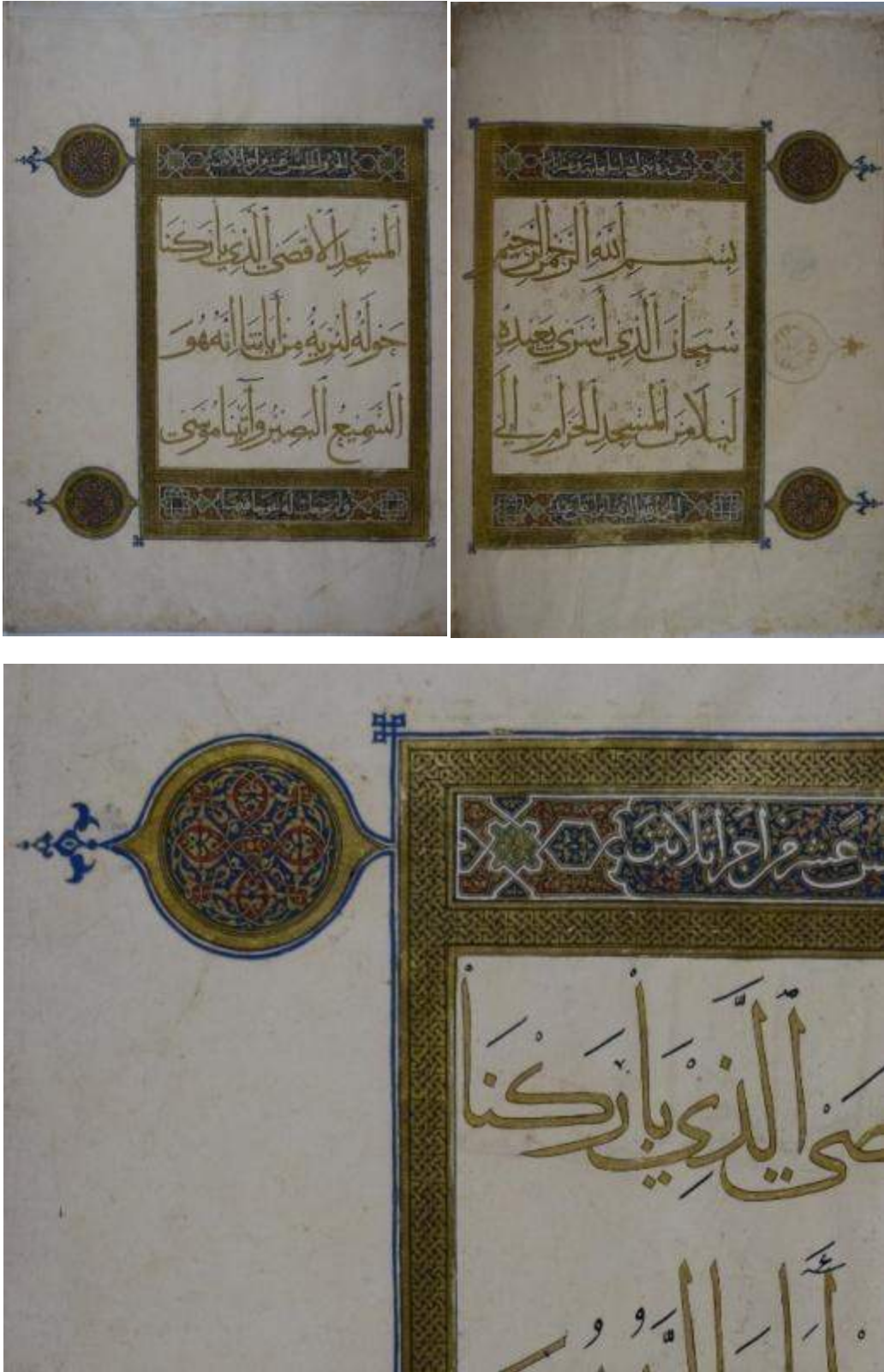
Katalog 1. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	1b,2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	370 X 490 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Turkuaz
	Motif	: Altın

Tezhip Özellikleri : Karşılıklı çift sayfa serlevha formundaki sayfanın merkezinde üçer satır yazı yer alır. Yazılı alanın üst ve altında sûre başı alanları bulunur. Bu kısımlarda sağdaki 1b sayfasında hangi sûre ve kaç ayet olduğu bilgisi (İsra Sûresi 110 ayet) solda 2a sayfasında ise bu cüzün kaçınıcı cüz olduğu bilgisi (15.cüz) yer alır. Alt satırlarda ise Kehf Sûresi ilk ayetin başlangıç kısmı yazılmıştır. Metnin Arapça yazımı şu şekildedir:

" سورة بني اسرائيل مائة وعشرايات
الجزو الخامس عشر من اجزائلاثين
الحمد لله الذي انزل علي عبد (ه)
الكتاب ولم يجعل له عوجاً قَيْماً. "

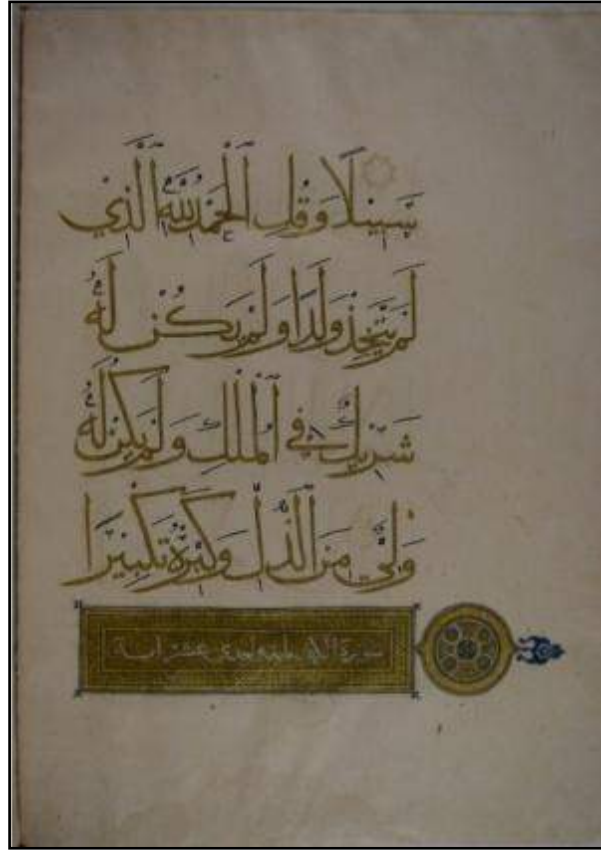
Tüm sayfayı çevreleyen anahtarlı zencerek kenar bezemesine sûre başlarının bulunduğu kısımlardan yapışık ikişer tane gül ile sayfa tezhibi nihayetlenmektedir. Sayfa kenarlarında tığ yoktur (Fotoğraf 9).

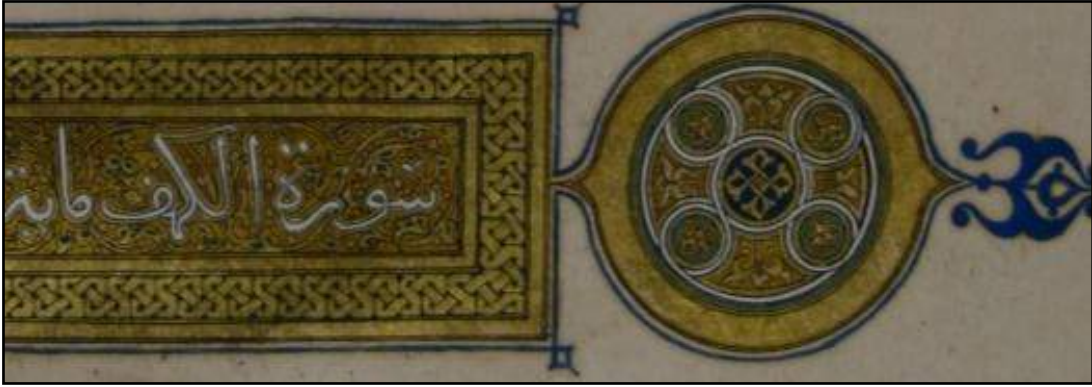

Fotoğraf 9: EH. 232, 1b, 2a Serlevha ve detay

Katalog 1. 3. Sûre Başları

- Varak Numarası** : 36b
- Tezhipli Alan Ölçüsü** : 68 X 342 mm
- Motif** : Rûmî
- Renk Zemin** : Altın, Lacivert, Turkuaz
- Motif** : Altın, Lacivert
- Tezhip Özellikleri** : Bu cüz içinde sadece bir tane sûre başı (Kehf Sûresi) bulunmaktadır. Sûre ismi ve bilgileri beyaz mürekkeple sülûs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Kenarını üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu çevreler. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ¼ simetriktir. Altın hâkim renktir. Çok az alanda lacivert ve turkuaz renk kullanılmıştır (Fotoğraf 10).

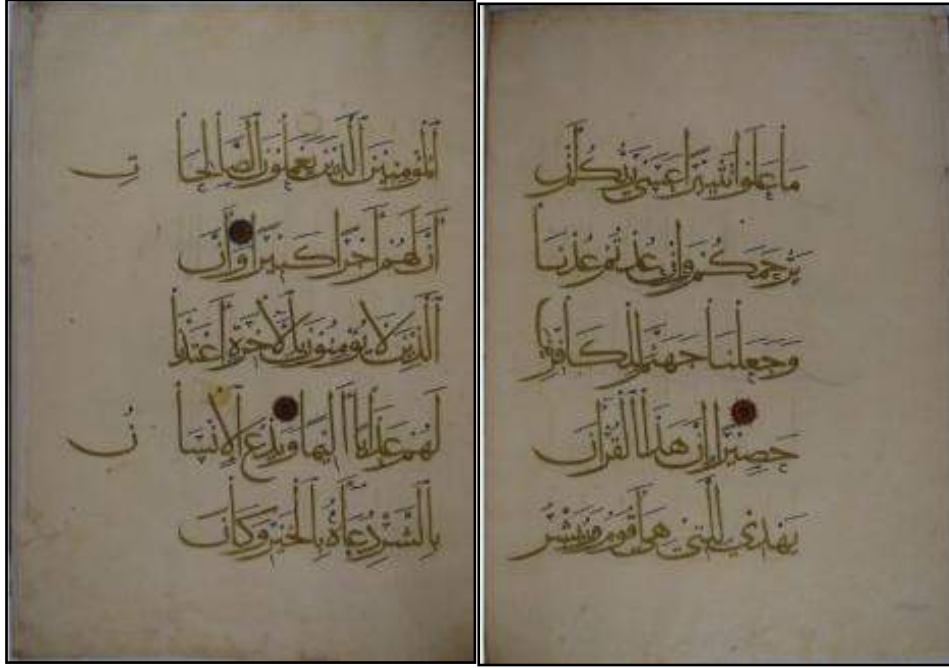

Fotoğraf 10: EH. 232, 36b Kâf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 1. 4. Duraklar

Varak Numaraları	: 4b- 60b arası.
Ölçü	: Çap =28 mm ila 30 mm arası değişmektedir
Motif	: -
Renk Zemin	: Altın, Kırmızı, Lacivert
Tezhip Özellikleri	: Durakların içinde “ -ayeh -ايه “ ibaresi altınla yazılmıştır. Herhangi bir motifle tasarım yapılmamıştır. Sadece iç içe dairesel biçimler 1/12 simetrik bölünerek renklendirilmiştir. En dışta ipliğe bitişik çintemani benzeri üç noktalar yer almaktadır. Duraklar bir mavi bir kırmızı münavebeli şekilde gelmektedir. B sayfalarda 69, A sayfalarda 74 olmak üzere toplam 143 tane durak bulunmaktadır. Tüm durak tasarımları aynıdır (Fotoğraf 11).

4b

5a

Fotoğraf 11: EH. 232, 4b,5a sayfası durak tasarımları ve detay

Katalog 1. 5. Ketebe Sayfası

Varak Numarası	: 61a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 158 X 140 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert
	Motif : Rûmî: Altın

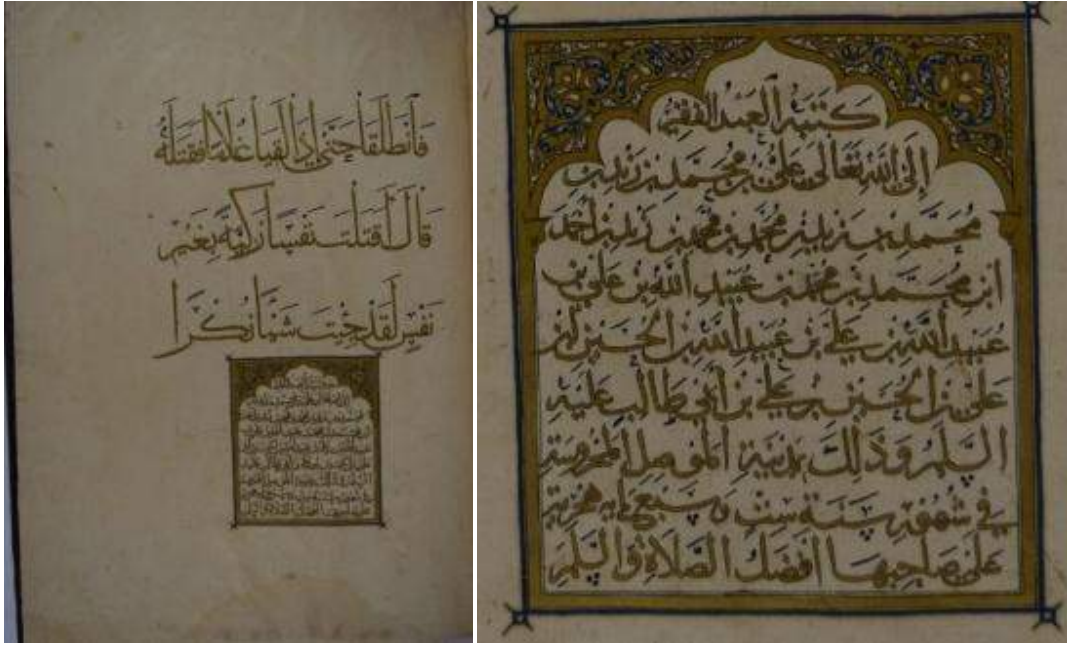
Tezhip Özellikleri : Ketebe kısmı sülüs yazı ile altınla yazılmış, siyahla tahrirlenmiştir. Kareye yakın dikdörtgen alanın üst köşelerinde ½ simetrik rûmîli köşe tasarımları yer alır, rûmîler lacivert zemin üzerine altınla işlenmiştir. Alanın dışında 4 mm ölçüsünde altın bir cetvel ve lacivert iplik bulunmaktadır (Fotoğraf 12). Ketebe sayfasında ismi geçen hattatın Hz. Ali'nin 18. kuşaktan torunu olduğu bildirilmektedir⁹⁴. Ketebe sayfasında Arapça olarak yer alan ifade aşağıdaki gibidir.

كتبه العبد الفقير

الي الله تعالى علي بن محمد بن زيد بن
محمد بن زيد بن محمد بن محمد بن زيد بن احمد
ابن محمد بن محمد بن عبيدالله بن علي بن
عبيدالله بن علي بن عبيدالله بن الحسين بن
علي بن الحسين بن علي بن ابي طالب عليه
السلم وذلك مدينة الموصل المحروسة
في شهر سنة ست وسبع مائه هجرية
علي صاحبها افضل الصلاة والسلام

“Yüce Allah’ın zayıf kulu Ali bin Muhammed bin Zeyd bin Muhammed bin Zeyd bin Muhammed bin Muhammed bin Zeyd bin Ahmed ibn Muhammed bin Muhammed bin Abdullah bin Ali bin Abdullah bin Ali bin Abdullah ibn’ül- Hüseyin bin Ali bin el-Hüseyin bin Ali bin Ebu Tâlib Aleyhisselam, hicri 706/1306 yılında, şu korunan Musul şehrinde (En güzel salât ve selam sahibinin üzerine olsun) onu yazdı.

⁹⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Kur’an-ı Kerim Cildleri”, *Marife* 3, Yediveren Yayınları, İstanbul 2010, s. 331.

Fotoğraf 12: EH. 232, 61a ketebe sayfası ve detay

Değerlendirme

Musul Kur-an-ı Kerîminin 15. cüzü olan bu cüzde eksik bir kısım yoktur. Tüm sayfaları ve cildi günümüze özgün hali ile ulaşmıştır. Musul Kur'anı'na ait cüzlerde zahriye, serlevha ve ketebe sayfaları bulunmaktadır. İncelediğimiz cüz tüm bu sayfaları muhtevlidir. Cüzün zahriye sayfası tek sayfa olarak düzenlenmiştir. Tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundaki sayfanın herhangi bir kısmında yazı yoktur. Geometrik paftalar rûmî motifler ve zencerekli pervaz ile tezyin edilmiştir. Eserin 1a zahriye sayfasında III. Osman tuğralı mühür bulunmaktadır (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13: III. Osman'a ait mühür⁹⁵

Bu cüzün 61a ketebe sayfasında hattat ismi Ali bin Muhammed bin Zeyd bin Muhammed olarak yazılmıştır. Hattatın soyu Hz. Ali'ye dayandırılması bakımından

⁹⁵ <https://muhur.yek.gov.tr> Erişim: 11. 10. 2023

önemli Mushaflardan biri konumundadır. Müzehhip ismi yoktur. Tezhipler istinsah tarihine uygun olup (706/1306) İlhanlı üslubunun belirgin özelliklerini ihtiva etmektedir. Tezhiplerde 1a, 1b, 2a, 36b ve 61a sayfalarında sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelik formları görülmektedir. Bu cüz içinde İlhanlı Dönemi'nde nadir örneklerine rastlanan hatayi grubu motifler görülmez. Zencerekli pervazlar ise çok yoğun şekilde kullanılır. Durakların dışını çevreleyen ipliğe bitişik üç noktalar bu Kur'an cüzü içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır.

Pafta zeminlerinde, altın, lacivert ve bordo renklerin yanı sıra küçük alanlarda siyah ve turkuaz renk de kullanılmıştır. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmış olup başka renkte altın kullanımı görülmez. Siyah ve turkuaz zemin sadece 1a zahriye sayfasında eş kenar olmayan dörtgen paftalarda vardır. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş bazı kısımlarda altınla boyanan rûmîlerin içlerine turkuaz, kırmızı ve mavi renk ile sulu bir şekilde tonlama yapılmıştır. Zemin doldurmada kullanılan kırmızı parlak tonuyla bu dönem Kur'anları içinde kullanılan bordolardan farklıdır.

Ketebe sayfası hariç tüm tezhipli sayfalarda zencerekli pervaz kullanılmıştır. Sayfalar iplikle sonlandırılmıştır. Köşelerde çok küçük tığlar bulunur. Bu Kur'anın diğer cüzleri TİEM 539-540, Amasya YEK 1885, DBCL Is 1613.2'da bulunmaktadır. Tezhip üslupları aynıdır. Musul Kur'an-ı Kerîm'inin tüm cüzlerinde serlevhalar sayfa tasarımı olarak aynı olmakla beraber sûre başı alanları ve bunlara bitişik güllerin desen tasarımları farklıdır (Fotoğraf 14-15). Temellük sayfası barındıran cüzlerin de sayfa tasarımları aynı fakat desenleri farklıdır (Fotoğraf16-17).

Fotoğraf 14:BL Or. 4945, 2v-3r serlevha

Fotoğraf 15: TİEM 540, 2b-3a serlevha

Fotoğraf 16: BL Or. 4945, 1a Temellük kaydı

Fotoğraf 17: TIEM 540, 1a Temellük kaydı

Bazı cüzlerde zahriye sayfalarının aynı tasarımla bezeli olduğunu internet üzerinden ulaştığımız bir fotoğraf sayesinde görebiliyoruz. Üzücü olan bu eserin nerede olduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşamamış olmamızdır. Üzerinde gördüğümüz bir mühür bu cüzün Türkiye kütüphanelerinden birisinde olabileceğini göstermektedir. Zikrolunan zahriye sayfası ile British Library Or. 4945'in zahriye sayfası tasarımları aynı görünmektedir (Fotoğraf 18-19).

Fotoğraf 18: BL Or. 4945, Zahriye

Fotoğraf 19: Yeri bilinmeyen zahriye⁹⁶

EH. 232 numaralı cüzün serlevha kenar gülleri ile Britihs Library Or. 4945 numaralı cüzün 43a sayfasındaki Câsiye Sûresi sûre başı gülü de nerdeyse aynı desene sahiptir (Fotoğraf 20). Yine EH. 232'nin serlevha gülleri ile TIEM 541, 2a zahriye sayfası gülü desen tasarımları aynı, pafta renklendirilmesi farklıdır (Fotoğraf 21). Sanatçının yaptığı cüzlerde üslup birliğinin bir diğer göstergesi cüzlerin ciltlerinde de benzer tasarımların olmasıdır. TIEM 540 13a sûre başı gülü ile TIEM 541'in cilt tasarımlarındaki benzerlik buna örnektir (Fotoğraf 22-23). Musul Kur'anı tezhip üslubu ve renklendirme açısından Selçuklu ile benzerliklerin en yoğun olduğu

⁹⁶ https://muslimheritage.com/uploads/mosul_2.jpg Erişim: 08.07.2023

eserdir. Selçuklu tezhiplerinde görülen zeminlerdeki geometrik örgülerin bu Kur'an-ı Kerîm'in tezhiplerinde de paftaları bezemek için kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 24-27). Bazen ana paftaları oluşturan geometrik formların daha minimal ölçülerde zemini bezemek için kullanıldığı da vakidir (Fotoğraf 28-29). Renklerin Selçuklu Dönemi tezhipli eserlerinden en çok bilinenlerinden biri olan Muhlis bin Abdullah el-Hindî'nin mesnevisinin tezhiplerindeki renklerle benzerliği dikkat çekicidir (Fotoğraf 30). İlhanlıların muasırı Karamanoğulları Dönemi'nde Konyalı müzehhip Yakup bin Gazi el Konevî tarafından tezhiplenmiş 713/1314 tarihli eserin bezemeleri de Musul Kur'anı'nın tezhipleri ile renk ve tasarım kurgusu açısından benzerlik taşımaktadır⁹⁷. Tezhip sanatının bu dönemde paralel bir gelişme içinde olduğu söylenebilir. İlhanlı sonrasında yapılan bazı tezhipli eserlerde Musul Kur'anı'yla benzer tasarımları ortaya koyan sanatçılar Musul Kur'an'ı müzehhibinin takipçisi gibidir⁹⁸.

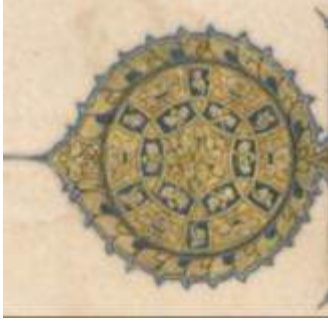
Fotoğraf 20: BL. Or. 4945, 43a

Fotoğraf 21: TIEM 541, 2a zahriye gülü

⁹⁷ Zeren Tanındı, "Kitap ve Tezhibi", *Osmanlı Uygarlığı II*, ed. Halil İnalçık, Günsel Renda, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2003, s. 865.

⁹⁸ Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı" s. 259; Zeren Tanındı, "Mevlana Celaleddin Rûmî'nin ve Sultan Veled'in Konya Mevlana Müzesindeki Eserlerinin Tezhipli Örnekleri", *Mevlana Ocağı*, ed. Mehmet Bayyigit, Kombassan Vakfi, Konya 2007, s. 163; Zeren Tanındı, "Seçkin Bir Mevlevî'nin Tezhipli Kitapları", *M. Uğur Derman Armağanı*, ed. İrvin Cemil Schick, Sabancı Üniversitesi, İstanbul 2000, s. 535.

Fotoğraf 22: TİEM 540 13a gül tasarımı

Fotoğraf 23: TİEM 541 cilt detay

Fotoğraf 24: TSK E.H 209 1a, Selçuklu

Fotoğraf 25: TİEM 540 1a, İlhanlı

Fotoğraf 26: MET 1996.238⁹⁹, Selçuklu

Fotoğraf 27: DBCL 1431, 9a¹⁰⁰, Selçuklu

⁹⁹ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453369> Erişim: 21. 05. 2023

¹⁰⁰ https://viewer.cbl.ie/viewer/image/Is_1431/129/ Erişim: 22. 05. 2023

Fotoğraf 28: BL. Or. 4945 zahriye

Fotoğraf 29: TİEM 539 ithaf sayfası

Fotoğraf 30: KMM 51, 53a zahriye sayfası¹⁰¹

Bu cüz ile ilgili bilgilerde dipnottaki kaynaklardan faydalanılmıştır¹⁰².

¹⁰¹ Necmi Tuna, *Mevlânâ Dergahı'ndaki Tezhipli Mesneviler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015, s. 47.

¹⁰² Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s.41; Ahmet Saim Arıtan, "Kur'an-ı Kerim Cildleri", s. 331; Tanındı, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslâm Ciltleri", s. 133.

III. 2. TSK EH. 234

KATALOG 2

- Envanter No** : TSK EH. 234/ 21. Cüz
Fotoğraf No : 31- 188
Hattat : -
Müzehhip : Muhammed bin Aybek bin Abdullah
İstinsah Tarihi : -
İstinsah Yeri : Bağdat
Varak Sayısı : 60
Satır Sayısı : 5
Yazı Çeşidi : Muhakkak, Sülüs, Kufi
Mürekkep Çeşidi : Altın, Siyah, Üstübeç (Beyaz)
Cilt Özellikleri : Dış Kapak- Osmanlı, İç kapak- İlhanlı 500 x 720 mm
Tezhipli Sayfalar : Eserin 1b, 2a Zahriye, 2b-3a serlevha, 10a, 28a, 39a, 47b, sûre başı, 6a, 9a, 10b, 13b, 16b, 19b, 22b, 26b, 28b, 32a, 35b, 40b, 43b, 46b, 50a, 53b, 58a hamse gülleri, 4b, 7a, 12b, 14b, 18b, 21b, 25a, 27b, 30a, 34a, 37a, 41b, 45a, 47b, 52a, 56a, 60a aşer gülleri, 59b- 60a hatime sayfası ve durakları tezhiplidir. Cüz-hizip güllerinin kullanılmadığı aşer ve hamse güllerinin kullanıldığı görülmektedir.
Genel Bilgi : Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı olarak bilinen, takım halinde 30 ayrı cüzden müteşekkil Kur'an-ı Kerîm'in 21. cüzüdür. Ulaşabildiğimiz örneklerden hareketle her bir cüzün ayrı ciltli olduğu tahmin edilmektedir. Cüzün iç cildi özgün, dış kapağı muhdestir. Bu cüz Ankebut Sûresi 46. ayet ile başlayıp Ahzâb Sûresi 31. ayet ile sona erer.

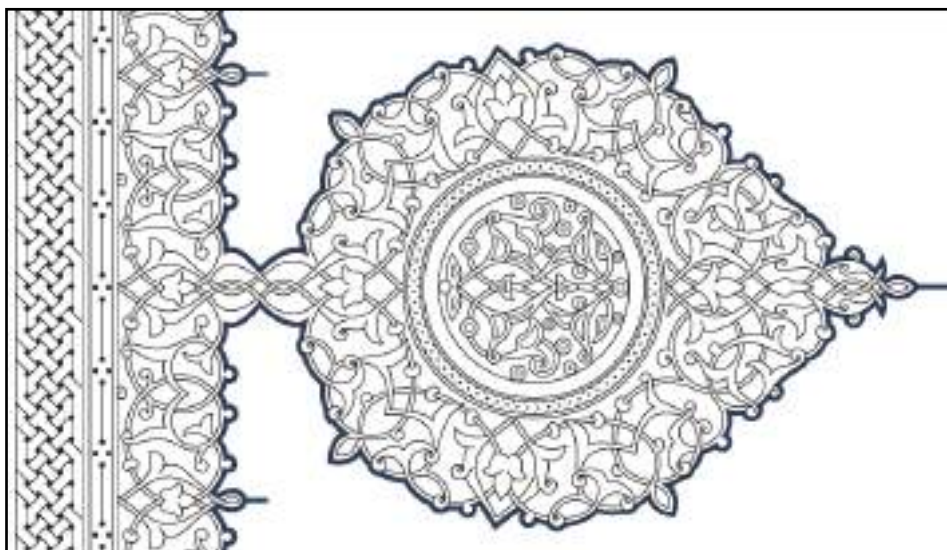
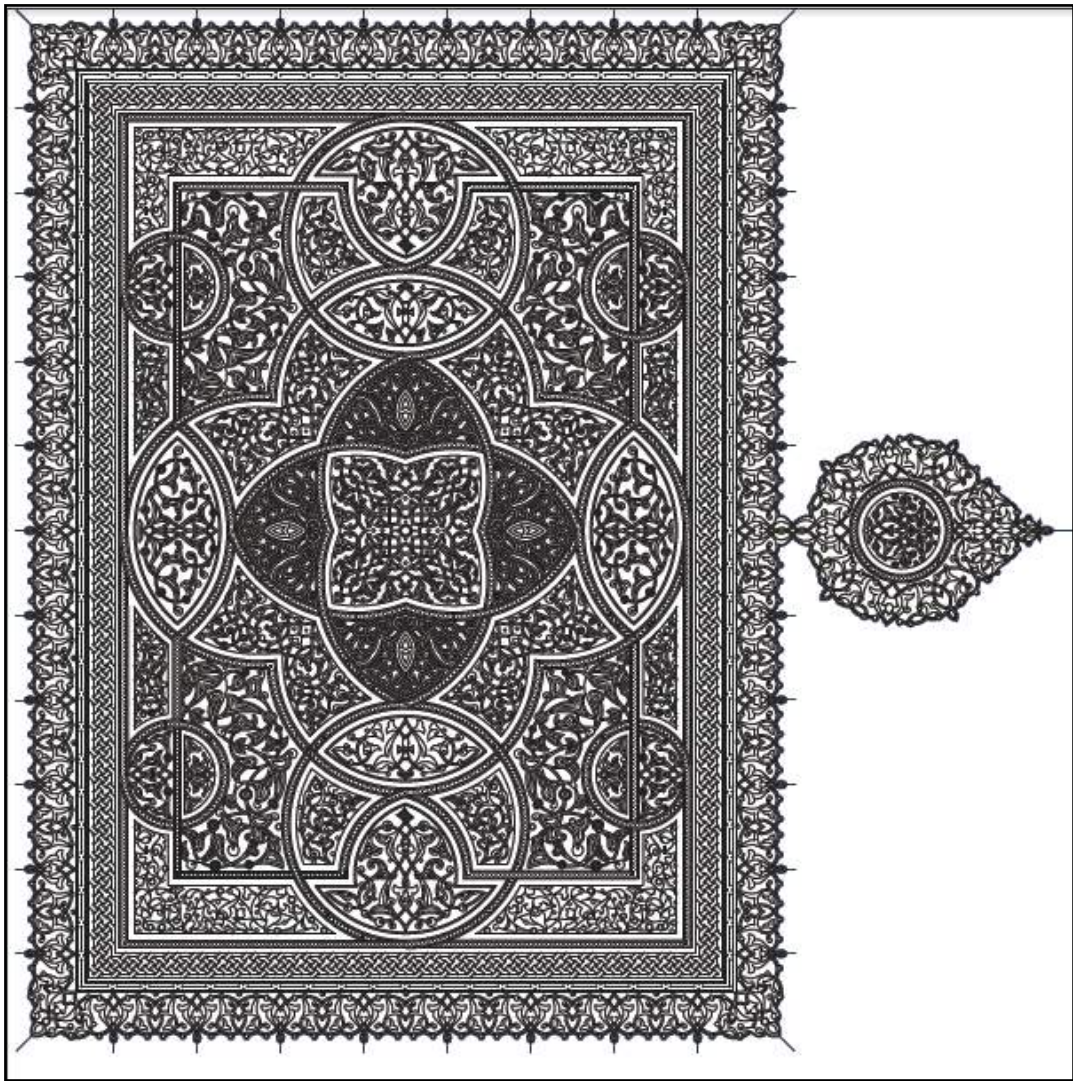
Katalog 2. 1. Zahriye Sayfası

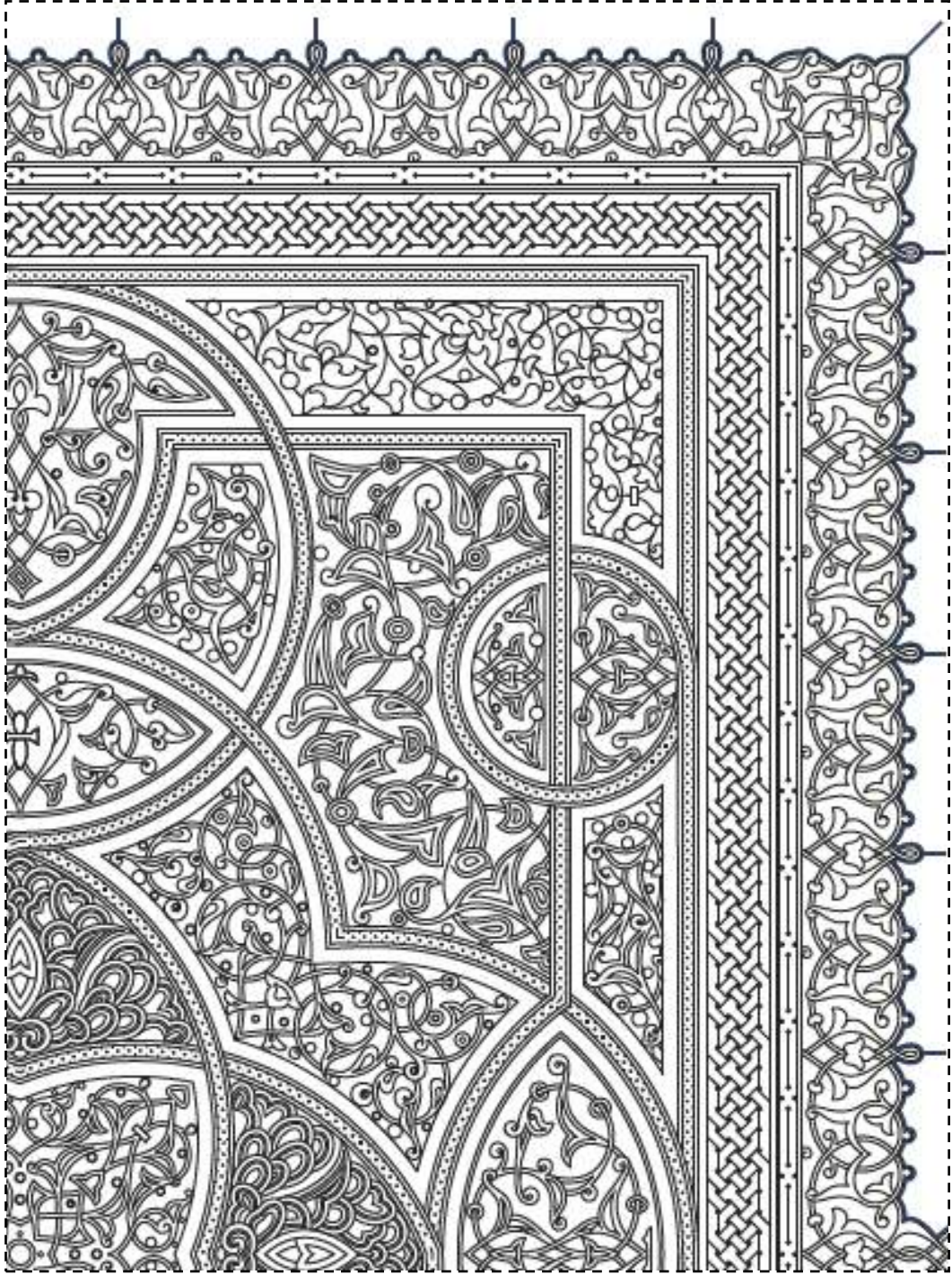
Varak Numarası		: 1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 435 x 420 mm
Motif		: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi, Turkuaz, Siyah
	Motif	: Rûmî: Altın, Mavi, Kahverengi : Münhani: Mavi

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Uzun kenarın tam ortasında kenarsuyuna bitişik bir gül yer vardır. $\frac{1}{4}$ bir tasarım şemasıyla oluşturulmuştur. Dikdörtgen formu zahriye sayfasının merkezinde 4 kollu bir yıldız yer alır. Geçmelerle yıldız biçimli kartuşlar oluşturulmuştur. Yıldızların her bir parçası bir pafta konumundadır ve içleri rûmî ve münhani motifleri ile bezenmiştir. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında iki sıra pervaz dolaşmaktadır. İç kısımdaki pervazda beş noktalı anahtarlı zencerek altın üzerine siyah tahrirlerle uygulanmıştır. Dıştaki pervaz enine simetrik bir plana sahip olup desen rûmî motiflerden oluşmaktadır. Kahverengi ve lacivert zemin üzerine rûmîler altın ile boyanmıştır. Tezhipli alanın en dışında lacivert renkli kalın bir iplik ve ipliğe bitişik çok kısa tığlar görülmektedir. Kenarsuyuna bitişik damla formu gül, rûmî motifleri ile bezenmiştir (Fotoğraf 31, Çizim 2). Gülün merkezindeki daire $\frac{1}{2}$ simetrik desene sahiptir. Kenarını çevreleyen pervazda ise enine simetrik rumili kenar pervazı kullanılmıştır.

Fotoğraf 31: EH. 234, Zahriye sayfası 1b, 2a ve 2a ¼ detay

Çizim 2: EH. 234 1b, Zahiye sayfası çizimi ve detay

Katalog 2. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası : 2b, 3a

Tezhipli Alan Ölçüsü : 523 x 400 mm

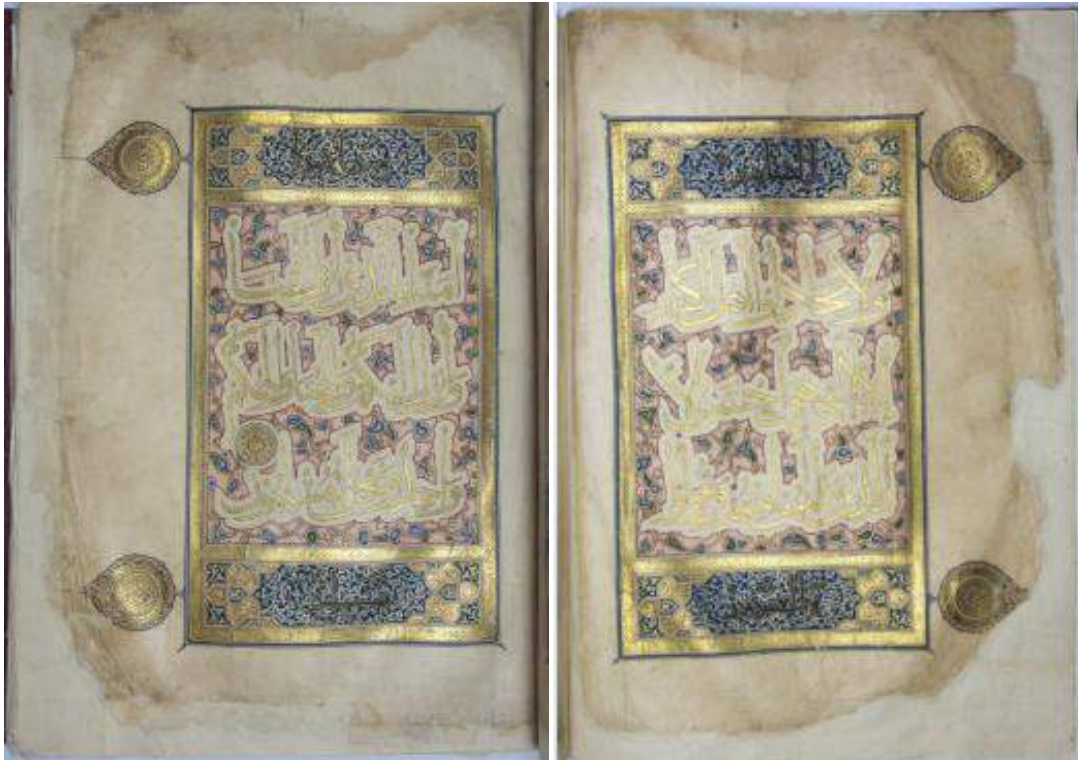
Motif : Rûmî, Münhani

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Bordo, Turkuaz, Siyah

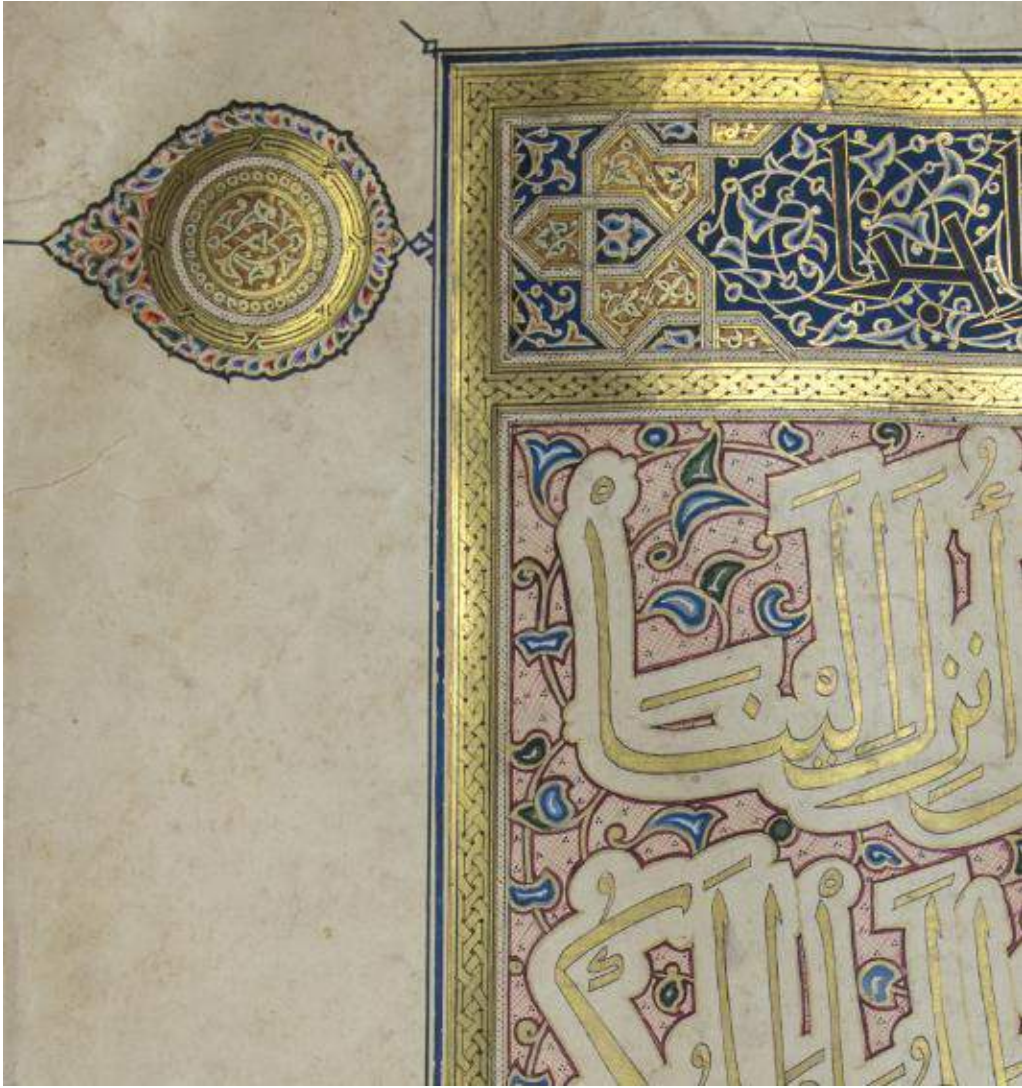
Motif : Rûmî: Altın, Mavi, Yeşil, Pembe, Eflatun, Turuncu

Tezhip Özellikleri : Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen serlevha sayfalarının

ikisi de aynı tasarıma sahiptir. Sayfaların merkezinde üçer satır yazı bulunmaktadır. Yazılı alan rûmîler, üç noktalar ve ince tarama zeminler halinde beyne's-sütur tezhibine sahiptir. Bu dikdörtgen alanın etrafını üç noktalı anahtarlı zencereklî pervaz çevreler. Metnin altında ve üstünde dikdörtgen sûre başı alanları bulunur. Burada Kur'an'ın otuz cüzünden yirmi birincisi anlamına gelen “الحادي والعشرون من اجزا ثلاثين” şeklinde Arapça ibare yer alır¹⁰³. Her iki sayfada da sûre başlarına bitişik ikişer tane damla formlu gül vardır. Güllerin ana planı ½ simetriktir ancak gülün iç kısmında dolaşan ara pervaz tek şerit yürüyen desendir. (Fotoğraf 32).

¹⁰³ Arapça ibarenin okunmasında Öğr. Gör. Sami Naddah'tan destek alınmıştır.

Fotoğraf 32: EH. 234, Serlevha 2b,3a ve 3a detay

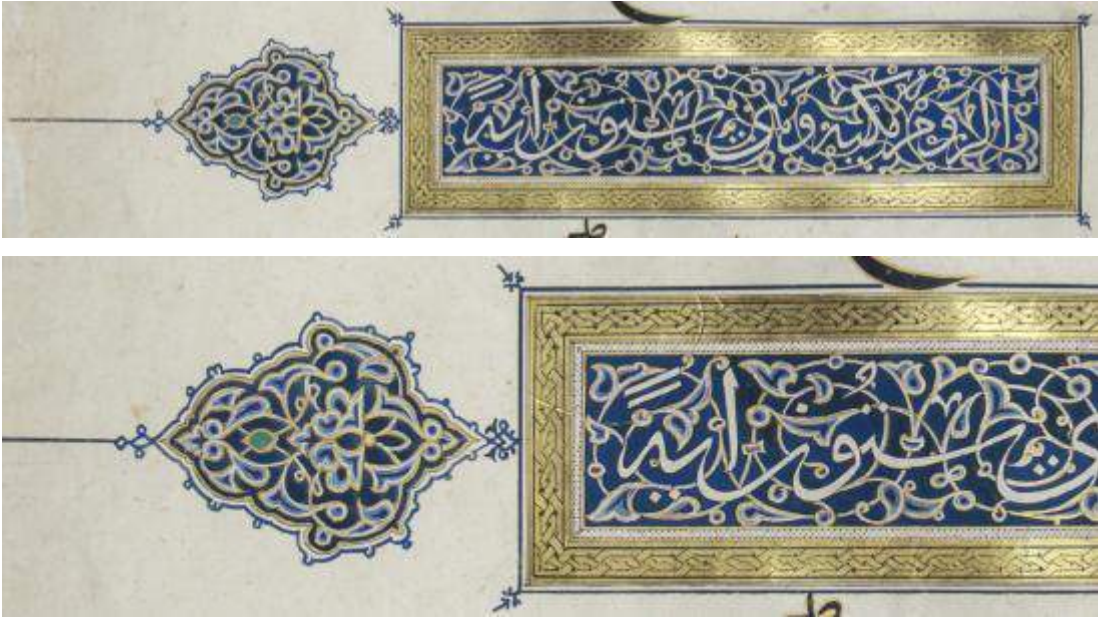
Katalog 2. 3. Sûre Başları

Bu cüz içinde dört tane sûre başı (Rum, Lokman, Secde, Ahzab Sûresi) bulunmaktadır. Ancak Secde Sûresi sûre başı tezhibi kaybolmuş veya çalınmıştır.

Varak Numarası	: 10a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 390 x 90 mm
Motif	: Rûmî
Renk Zemin	: Altın, Lacivert
Motif	: Rûmî: Altın, Mavi, Yeşil

Tezhip Özellikleri: Sûre ismi ve diğer bilgiler sülüs yazıyla beyaz mürekkeple yazılmıştır. Zemin lacivert yazı zemininde dolaşan Rûmîli helezonlar altın ve mavidir. Yazı zemin yoğunluğunun içinde kaybolmuştur. Dış kısımda beyaz zemin üzerine siyah renkle belli tekrarlarla kaydırılmış yarım ve tam noktalardan oluşan ince arasuyu, anahtarlı zencerekli ara suyu ve lacivert iplik yer alır. İpliğin köşelerine minik tığlar yerleştirilmiştir (Fotoğraf 33).

Fotoğraf 33: EH. 234, 10a Rum sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	:	28a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	385 x 85 mm
Motif	:	Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Turkuaz, Siyah
	Motif	: Rûmî: Altın

Tezhip Özellikleri: Sülüs yazı ile sûre ismi ve diğer bilgilerinin yer aldığı dikdörtgen alanın lacivert zemininde altın rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Yazı beyaz mürekkeple yazılmıştır. Rûmî helezonların dolaştığı alanın zeminine ise kahverengi ile tonlamalar yapılarak yazı zemini ve tezhipli zemin birbirinden ayrılmıştır. İçten dışa doğru sırasıyla altın cetvel, beyaz renkli kaydırılmış yarım ve tam noktalardan oluşan ince arasuyu, tekrar altın cetvel, üç noktalı anahtarlı zencerekle ara pervaz ve en dışta lacivert renkli iki iplikle dikdörtgen alan nihayetlenmektedir. Sûre başına bitişik uzun formulu gül rûmî ve münhani motiflerden oluşur. Sayfa boşluğuna doğru uzamış tek bir tığ vardır (Fotoğraf 34).

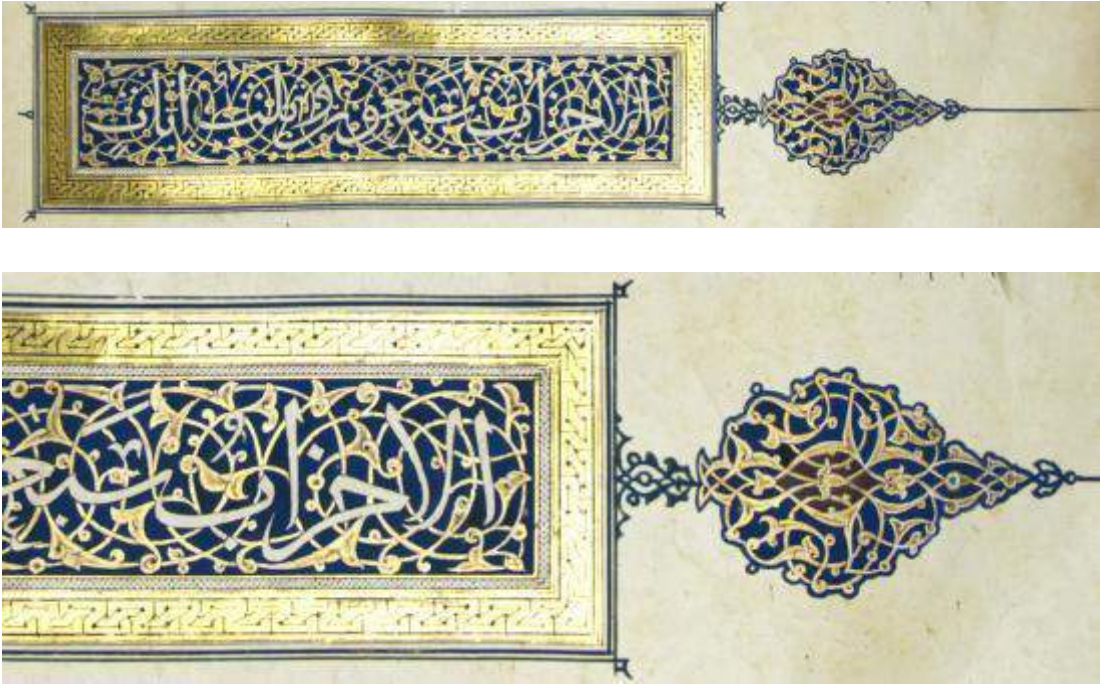
Fotoğraf 34: EH. 234, 28a Lokman Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Fotoğraf 35: EH. 234, 39a Secde Sûresi kaybolan sûre başı tezhibi alanı

- Varak Numarası** : 47b
- Tezhipli Alan Ölçüsü** : 390 x 90 mm
- Motif** : Rûmî, Münhani
- Renk Zemin** : Altın, Lacivert, Kahverengi
- Motif** : Rûmî: Altın
- Tezhip Özellikleri** : Sülüs yazı ile sûre ismi ve diğer bilgilerinin yer aldığı dikdörtgen alanın zemininde rûmî motiflerin yerleştirildiği helezonlar dolaşmaktadır. Yazı beyaz, rûmî helezonlar altın, zemin laciverttir. Üç noktalı anahtarlı zencerek arasuyu ile çevrilidir. Dışta ipliğe bitişik uzun formlu rûmî desenli gül tezhibi yer alır (Fotoğraf 36).

Fotoğraf 36: EH. 234, 47b Ahzab Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 2. 4. Güller

Bu cüz içinde 17 aşer, 17 hamse gülü olmak üzere toplamda 34 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer güllerinden dört tanesi, hamse güllerinin ise üç tanesi maalesef kaybolmuş veya çalınmıştır. Sayfaların bu eksik kısımları tamir edilmiştir. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Hamse gülleri ise birler basamağında beş rakamı yer alanlar (5, 15, 25) şeklinde ilerlemektedir. Bazılarında ayet sayıları ebced hesabıyla beş ve katlarına tekabül eden harflerle ifade edilmiştir. Bazılarında ise aşer güllerinde olduğu gibi kufi yazıyla yazıldığı görülmektedir. Her sûrede bu döngü başa döner. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun damla ve mekik formdadır. Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanmıştır (Fotoğraf 37-72).

Aşer Varak Numaraları : 4b, 7a, 12b, 14b, 18b, 21b, 25a, 27b, 30a, 34a, 37a, 41b, 45a, 47b, 52a, 56a, 60a

Hamse Varak Numaraları : 6a, 9a, 10b, 13b, 16b, 19b, 22b, 26b, 28b, 32a, 35b, 40b, 43b, 46b, 50a, 53b, 58a

Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü : Çap =120 mm ila 130 mm arası

Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü : Boy 170 ila 195 x En 70 ila 85 arası

Motif : Rûmî, Münhani

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah

Motif :Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: 5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki marjlara konumlandırılmıştır. Aşer güllerinde genel olarak merkezde daireler yer almakta, bazılarında ise yıldız tasarımları karşımıza çıkmaktadır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın mürekkeple yazılmıştır. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Merkezde oluşturulmuş daire ve yıldız formların kenarları ya rûmî motiflerle tasarlanmış simetrik kenar bezemeleriyle veyahut zencerek kenar bezemeleri ile tezyin edilmiştir. En dış kısımda dolaşan iplikler üzerindeki kısa tığlarla tasarım nihayetlendirilmiştir. Hamse güllerinde dikine uzun damla veya mekik formların merkezinde de yine daire veya yıldız biçimleri yer almaktadır.

Alttan veya üstten daire forma eklenmiş hilal formlarla hamse gülleri uzun bir görünüme kavuşturulmuştur. Kısa çizgiler şeklinde tığlar mevcuttur. Hamse güllerinde ise iki kenardan uzun birer çizgiyle formun uzunluğu vurgulanmıştır.

Fotoğraf 37: EH. 234 aşer gülleri

Fotoğraf 38: EH. 234 hamse gülleri

Fotoğraf 39: EH. 234, 4b, Ankebut Süresi 50. ayet aşer gülü

Fotoğraf 40: EH. 234, 6a, Ankebut Sûresi 55. ayet hamse gülü

Fotoğraf 41: EH. 234, 7a, Ankebut Sûresi 60. ayet aşer gülü

Fotoğraf 42: EH. 234, 9a, Ankebut Sûresi 65. ayet hamse gülü

Fotoğraf 43: EH. 234, 10b, Rum Sûresi 5. ayet hamse gülü

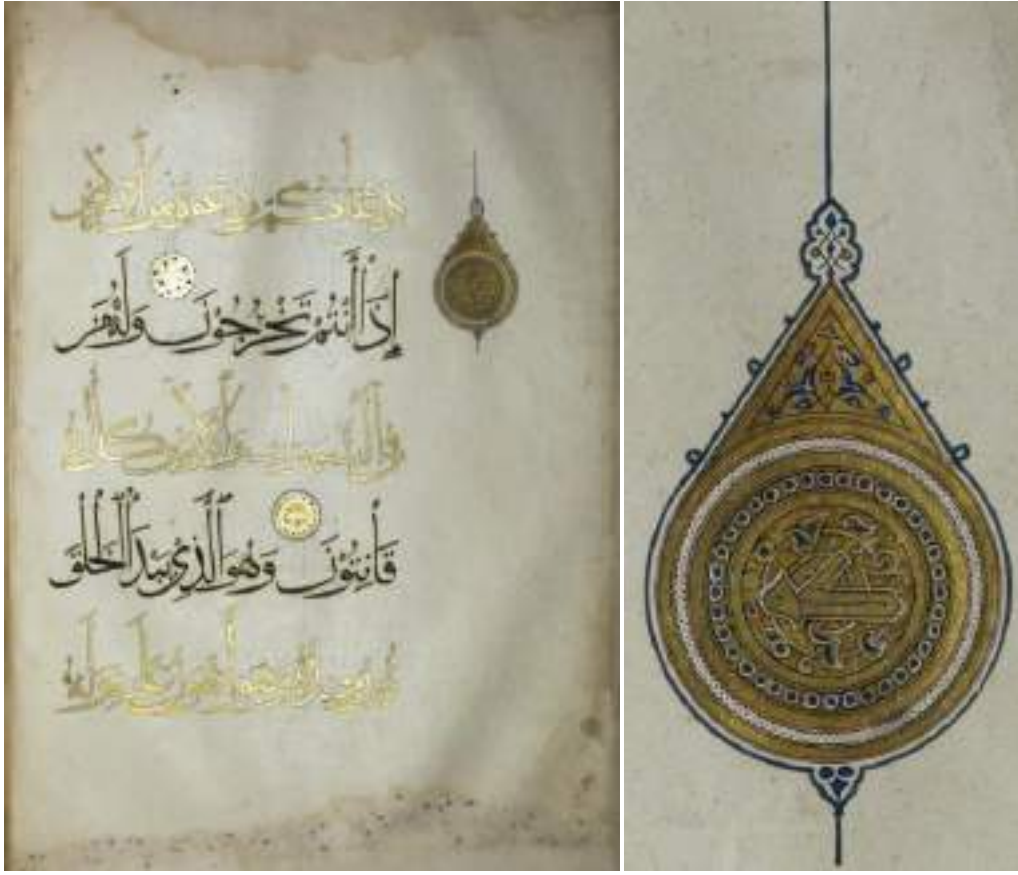
Fotoğraf 44: EH. 234, 12b, Rum Sûresi 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 45: EH. 234, 13b, Rum Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 46: EH. 234, 14b, Rum Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 47: EH. 234, 16b, Rum Sûresi 25. ayet hamse gülü

Fotoğraf 48: EH. 234, 18b, Rum Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 49: EH. 234, 19b, Rum Süresi 35. ayet hamse gözü

Fotoğraf 50: EH. 234, 21b, Rum Süresi 40. ayet aşer gözü

Fotoğraf 51: EH. 234, 22b, Rum Sûresi 45. ayet hamse gülü

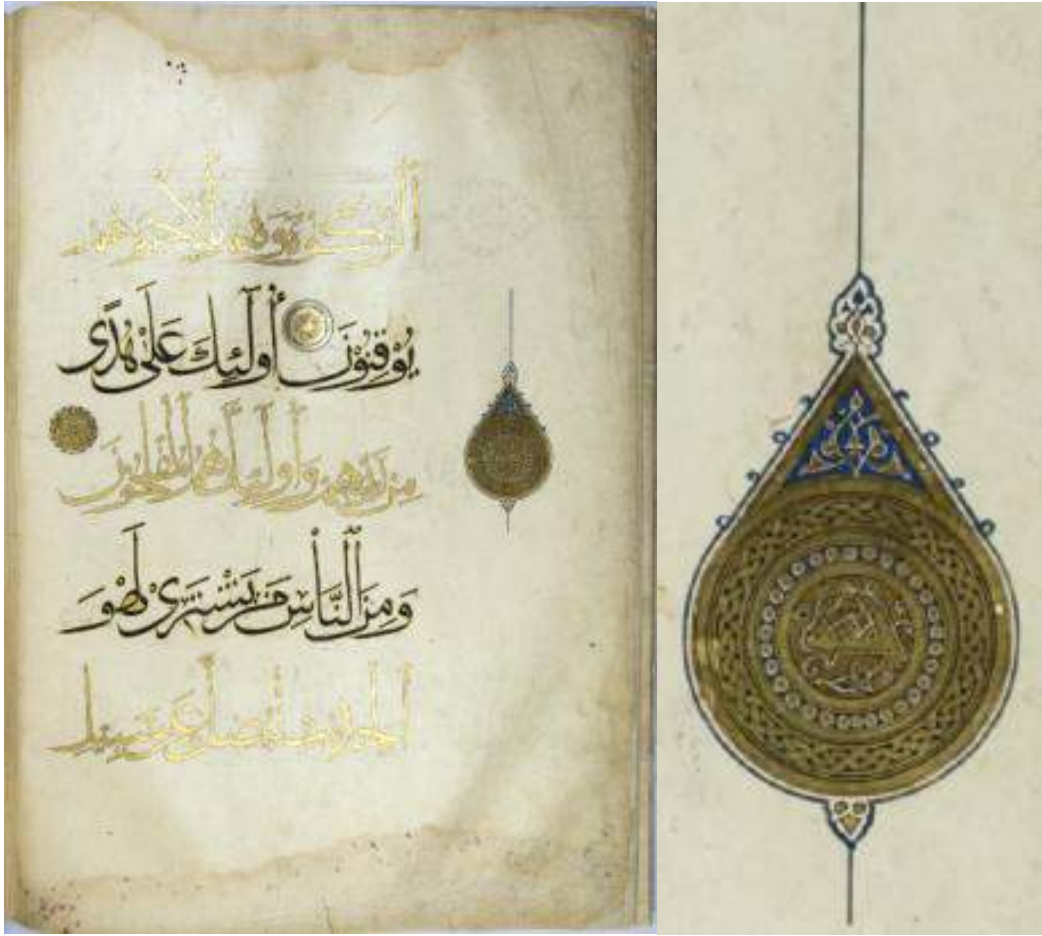
Fotoğraf 52: EH. 234, 25a, Rum Sûresi 50. ayet aşer gülü

Fotoğraf 53: EH. 234, 26b, Rum Sûresi 55. ayet hamse gûlü

Fotoğraf 54: EH. 234, 27b, Rum Sûresi 60. ayet aşer gûlü

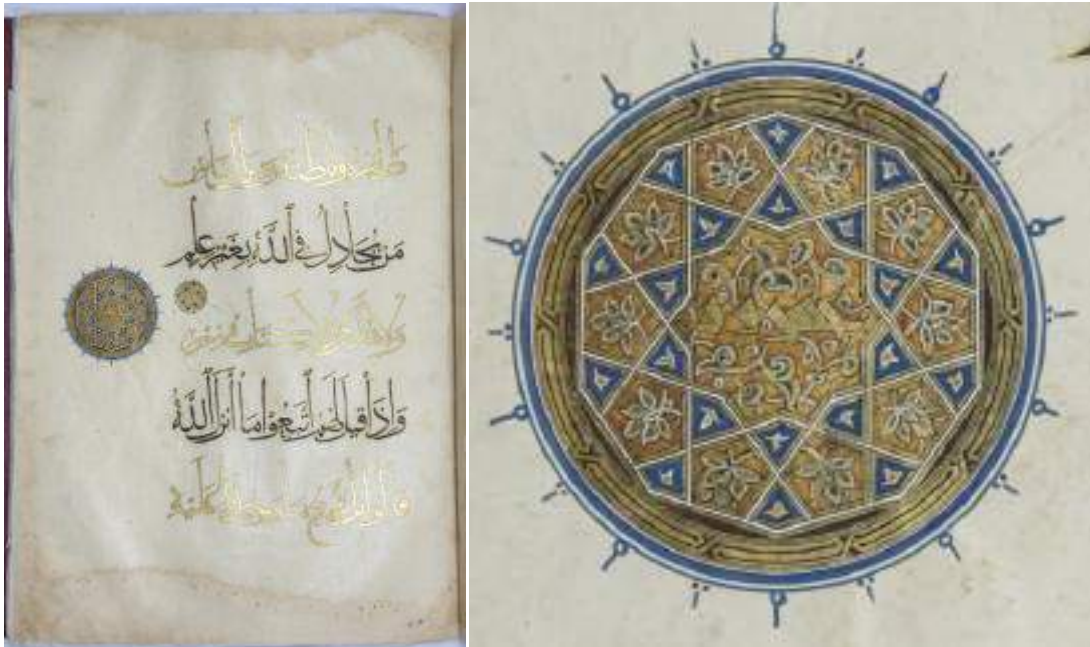
Fotoğraf 55: EH. 234, 28b, Lokman Sûresi 5. ayet hamse gülü

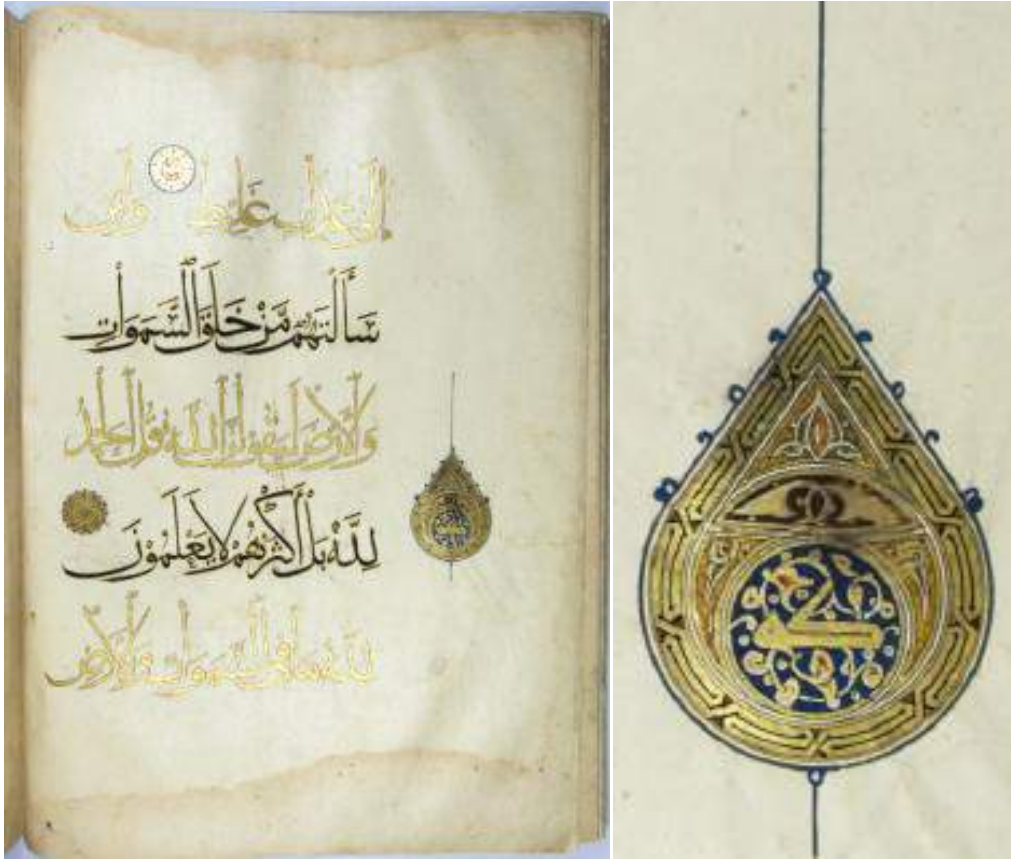
Fotoğraf 56: EH. 234, 30a, Lokman Sûresi 10. ayet aşer gülü

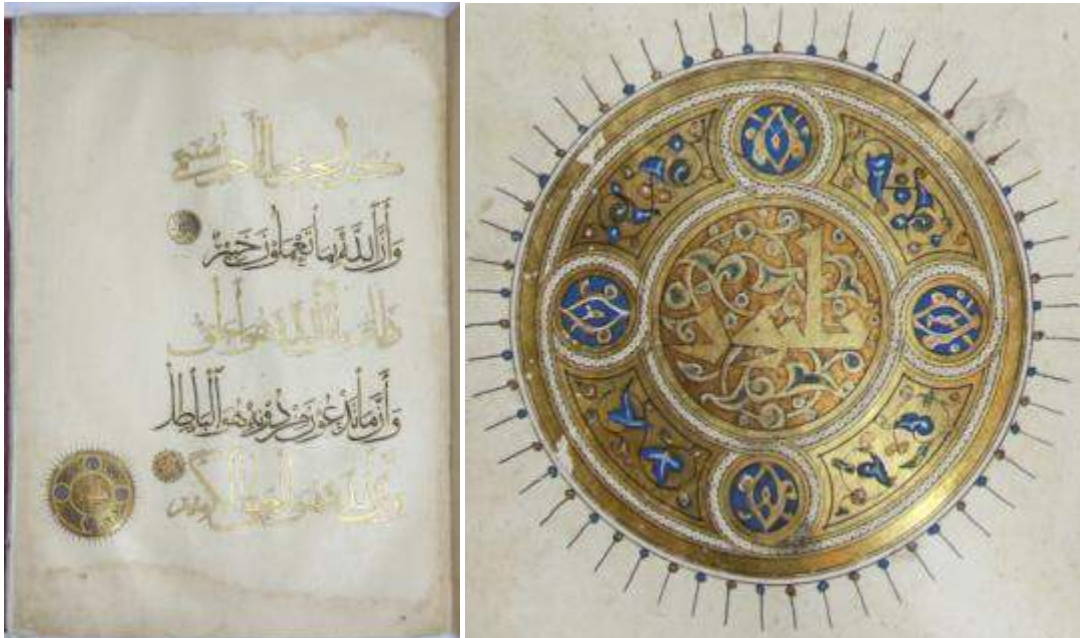
Fotoğraf 57: EH. 234, 32a, Lokman Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 58: EH. 234, 34a, Lokman Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 59: EH. 234, 35b, Lokman Sûresi 25. ayet hamse güli

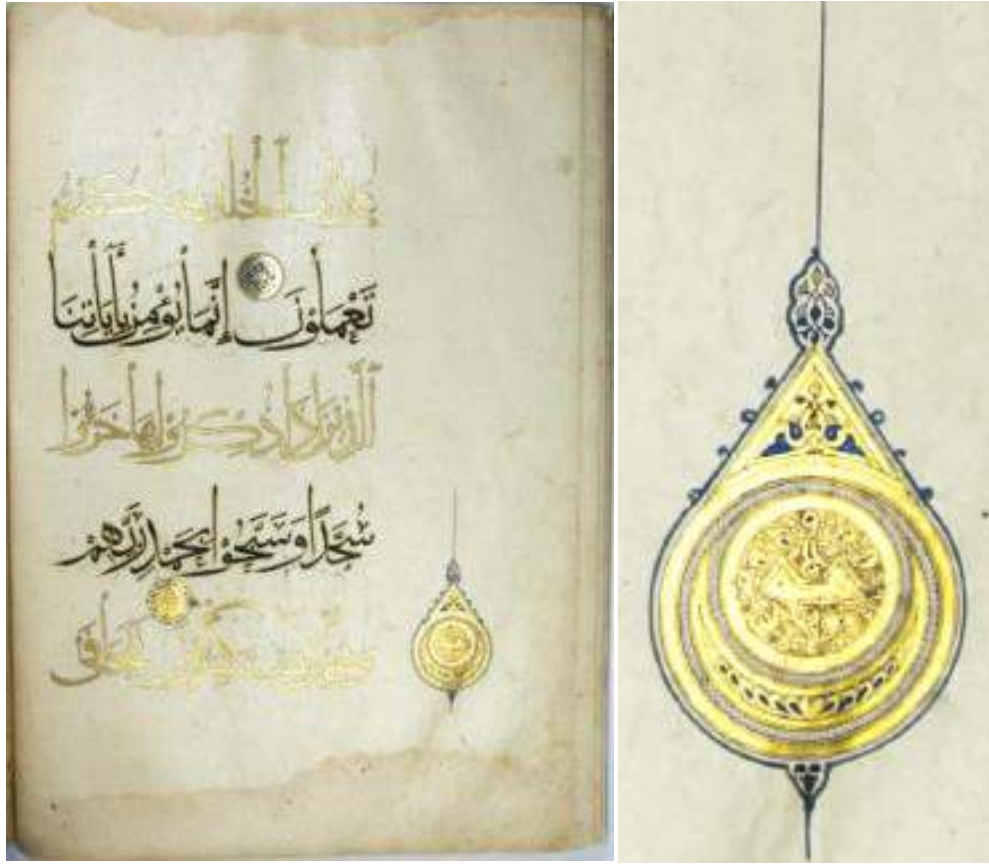
Fotoğraf 60: EH. 234, 37a, Lokman Sûresi 30. ayet aşer güli

Fotoğraf 61: EH. 234, 40b, Secde Sûresi 5. ayet hamse gûlî

Fotoğraf 62: EH. 234, 41b, Secde Sûresi 10. ayet aşer gûlî

Fotoğraf 63: EH. 234, 43b, Secde Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 64: EH. 234, 45a, Secde Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 65: EH. 234, 46b, Secde Sûresi 25. ayet hamse gülü

Fotoğraf 66: EH. 234, 47b, Secde Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 67: EH. 234, 50a, Ahzab Sûresi 5. ayet hamse gûlî

Fotoğraf 68: EH. 234, 52a, Ahzab Sûresi 10. ayet aşer gûlî

Fotoğraf 69: EH. 234, 53b, Ahzab Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 70: EH. 234, 56a, Ahzab Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 71: EH. 234, 58a, Ahzab Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 72: EH. 234, 60a, Ahzab Sûresi 30. ayet aşer gülü

Katalog 2. 5. Duraklar

Varak Numarası		: 3a- 60a arası
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 37 X 37 ila 42 X 42 mm
Motif		: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert
	Motif	: Rûmî: Beyaz, Yeşil

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 176 tane durak bulunmaktadır. Ayet numaraları durakların içine kufi yazıyla ebced hesabı ile ifade edilmiştir. Her beş durakta bir dört kollu veya sekiz kollu yıldızlı durak tasarımı münavebeli olarak gelmekte ve sadece bu yıldız durakların içinde ayet numarası yazmamaktadır. Durakların pek çoğu ayrı tasarımlara sahip olup neredeyse hiç mükerrer durak tasarımı yoktur (Fotoğraf 73- 184).

Durak tasarımlarının hepsi daire formundadır. Rûmî ve münhani motifleri ile tezyin edilmiş duraklarda bazen dış hatlarda zencerek, tek şerit ve enine simetrik pervazlar yer alması durak ebatlarının büyüklüğü ile alakalıdır. Bazı duraklarda ince ara pervazlar da kullanılmıştır. Tek parça küçük boy Mushaflarda bu durakların ölçüsü neredeyse gül tezhiplerine tekabül eder. Zeminde altın veya lacivert renk, motiflerde ise altın ve lacivertin yanı sıra beyaz ve yeşil renkler kullanılmıştır. Her beş ayette merkezi sekiz kollu çarkı felek, her on ayette bir merkezi dört kollu çarkıfelek tarzında dönen pençer şeklinde tasarım yapılmıştır. Durakların içinde ayet numaraları ebced hesabı ile ve kufi yazıyla yazılmıştır.

Fotoğraf 73: EH. 234, 3a Ankebut Sûresi 46. ayet durağı

Fotoğraf 74: EH. 234, 3b Ankebut Sûresi 47. ayet durağı

Fotoğraf 75: EH. 234, 4a Ankebut Sûresi 48. ayet durağı

Fotoğraf 76: EH. 234, 4b Ankebut Sûresi 49-50. ayet durağı

Fotoğraf 77: EH. 234, 5a Ankebut Sûresi 51. ayet durağı

Fotoğraf 78: EH. 234, 5b Ankebut Sûresi 52-53. ayet durağı

Fotoğraf 79: EH. 234, 6a Ankebut Sûresi 54-55. ayet durağı

Fotoğraf 80: EH. 234, 6b Ankebut Sûresi 56-57. ayet durağı

Fotoğraf 81: EH. 234, 7a Ankebut Sûresi 58, 59, 60. ayet durağı

Fotoğraf 82: EH. 234, 7b Ankebut Sûresi 61. ayet durağı

Fotoğraf 83: EH. 234, 8a Ankebut Sûresi 62-63. ayet durağı

Fotoğraf 84: EH. 234, 8b Ankebut Sûresi 64. ayet durağı

Fotoğraf 85: EH. 234, 9a Ankebut Sûresi 65. ayet durağı

Fotoğraf 86: EH. 234, 9b Ankebut Sûresi 66-67. ayet durağı

Fotoğraf 87: EH. 234, 10a Ankebut Sûresi 68., Rum Sûresi 1-2. ayet durağı

Fotoğraf 88: EH. 234, 10b Rum Sûresi 3. 4. ve 5. ayet durağı

Fotoğraf 89: EH. 234, 11a Rum Sûresi 6-7. ayet durağı

Fotoğraf 90: EH. 234, 11b Rum Sûresi 8. ayet durağı

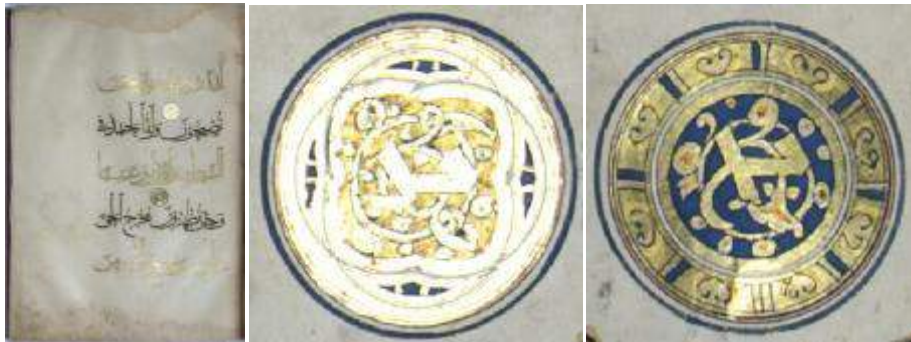
Fotoğraf 91: EH. 234, 12b Rum Sûresi 9-10. ayet durağı

Fotoğraf 92: EH. 234, 13a Rum Sûresi 11-14. ayet durağı

Fotoğraf 93: EH. 234, 13b Rum Sûresi 15-16. ayet durağı

Fotoğraf 94: EH. 234, 14a Rum Sûresi 17-18. ayet durağı

Fotoğraf 95: EH. 234, 14b Rum Sûresi 19-20. ayet durağı

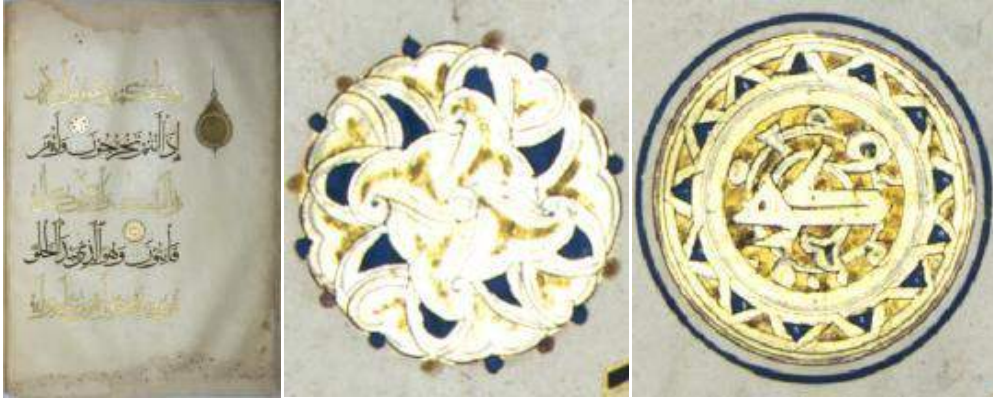
Fotoğraf 96: EH. 234, 15a Rum Sûresi 21. ayet durağı

Fotoğraf 97: EH. 234, 15b Rum Sûresi 22-23. ayet durağı

Fotoğraf 98: EH. 234, 16a Rum Sûresi 24. ayet durağı

Fotoğraf 99: EH. 234, 16b Rum Sûresi 25-26. ayet durağı

Fotoğraf 100: EH. 234, 17a Rum Sûresi 27. ayet durağı

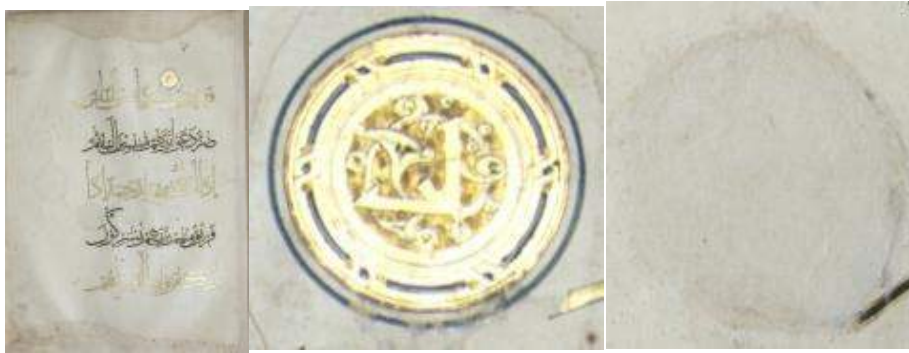
Fotoğraf 101: EH. 234, 17b Rum Sûresi 28. ayet durağı

Fotoğraf 102: EH. 234, 18a Rum Sûresi 29. ayet durağı

Fotoğraf 103: EH. 234, 18b Rum Sûresi 30-31. ayet durağı

Fotoğraf 104: EH. 234, 19a Rum Sûresi 32-33. ayet durağı

Fotoğraf 105: EH. 234, 19b Rum Sûresi 34-35. ayet durağı

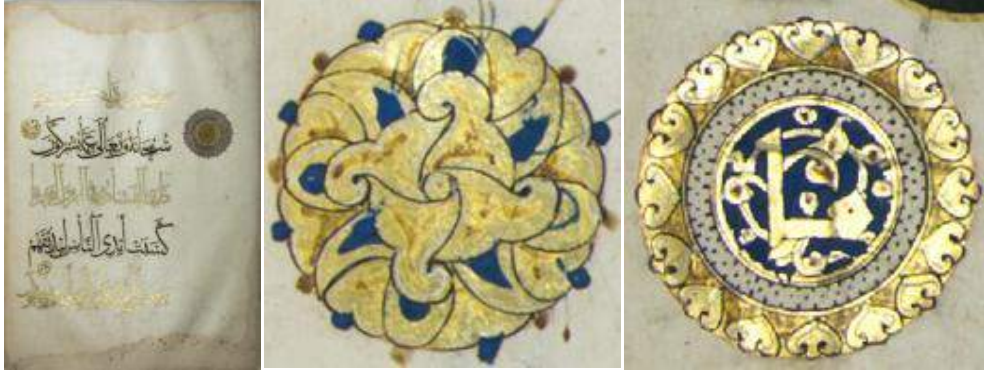
Fotoğraf 106: EH. 234, 20a Rum Sûresi 36-37. ayet durağı

Fotoğraf 107: EH. 234, 20b Rum Sûresi 38. ayet durağı

Fotoğraf 108: EH. 234, 21a Rum Sûresi 39. ayet durağı

Fotoğraf 109: EH. 234, 21b Rum Sûresi 40-41. ayet durağı

Fotoğraf 110: EH. 234, 22a Rum Sûresi 42. ayet durağı

Fotoğraf 111: EH. 234, 22b Rum Sûresi 43-44-45. ayet durağı

Fotoğraf 112: EH. 234, 23a Rum Sûresi 46. ayet durağı

Fotoğraf 113: EH. 234, 23b Rum Sûresi 47. ayet durağı

Fotoğraf 114: EH. 234, 24a Rum Sûresi 48. ayet durağı

Fotoğraf 115: EH. 234, 24b Rum Sûresi 49. ayet durağı

Fotoğraf 116: EH. 234, 25a Rum Sûresi 50-51-52. ayet durağı

Fotoğraf 117: EH. 234, 25b Rum Sûresi 53. ayet durağı

Fotoğraf 118: EH. 234, 26a Rum Sûresi 54. ayet durağı

Fotoğraf 119: EH. 234, 26b Rum Sûresi 55-56. ayet durağı

Fotoğraf 120: EH. 234, 27a Rum Sûresi 57. ayet durağı

Fotoğraf 121: EH. 234, 27b Rum Sûresi 58-59- 60. ayet durağı

Fotoğraf 122: EH. 234, 28a Lokman Sûresi 1-2-3. ayet durağı

Fotoğraf 123: EH. 234, 28b Lokman Sûresi 4-5. ayet durağı

Fotoğraf 124: EH. 234, 29a Lokman Sûresi 6. ayet durağı

Fotoğraf 125: EH. 234, 29b Lokman Sûresi 7-8-9. ayet durağı

Fotoğraf 126: EH. 234, 30a Lokman Sûresi 10. ayet durağı

Fotoğraf 127: EH. 234, 30b Lokman Sûresi 11. ayet durağı

Fotoğraf 128: EH. 234, 31a Lokman Sûresi 12-13. ayet durağı

Fotoğraf 129: EH. 234, 31b Lokman Sûresi 14. ayet durağı

Fotoġraf 130: EH. 234, 32a Lokman Sûresi 15. ayet duraġı

Fotoġraf 131: EH. 234, 32b Lokman Sûresi 16. ayet duraġı

Fotoġraf 132: EH. 234, 33a Lokman Sûresi 17-18. ayet duraġı

Fotoġraf 133: EH. 234, 33b Lokman Sûresi 19. ayet duraġı

Fotoġraf 134: EH. 234, 34a Lokman Sûresi 20. ayet duraġı

Fotoġraf 135: EH. 234, 34b Lokman Sûresi 21. ayet duraġı

Fotoġraf 136: EH. 234, 35a Lokman Sûresi 22-23. ayet duraġı

Fotoġraf 137: EH. 234, 35b Lokman Sûresi 24-25. ayet duraġı

Fotoğraf 138: EH. 234, 36a Lokman Sûresi 26-27. ayet durağı

Fotoğraf 139: EH. 234, 36b Lokman Sûresi 28. ayet durağı

Fotoğraf 140: EH. 234, 37a Lokman Sûresi 29-30. ayet durağı

Fotoğraf 141: EH. 234, 37b Lokman Sûresi 31. ayet durağı

Fotoğraf 142: EH. 234, 38a Lokman Sûresi 32. ayet durağı

Fotoğraf 143: EH. 234, 38b Lokman Sûresi 33. ayet durağı

Fotoğraf 144: EH. 234, 39a Lokman Sûresi 34. ayet durağı (35 kayıp)

Fotoğraf 145: EH. 234, 39b Secde Sûresi 1-2. ayet durağı

Fotoğraf 146: EH. 234, 40a Secde Sûresi 3-4. ayet durağı

Fotoğraf 147: EH. 234, 40b Secde Sûresi 5-6. ayet durağı

Fotoğraf 148: EH. 234, 41a Secde Sûresi 7-8. ayet durağı

Fotoğraf 149: EH. 234, 41b Secde Sûresi 9-10. ayet durağı

Fotoğraf 150: EH. 234, 42a Secde Sûresi 11. ayet durağı

Fotoğraf 151: EH. 234, 42b Secde Sûresi 12. ayet durağı

Fotoğraf 152: EH. 234, 43a Secde Sûresi 13. ayet durağı

Fotoğraf 153: EH. 234, 43b Secde Sûresi 14-15. ayet durağı

Fotoğraf 154: EH. 234, 44a Secde Sûresi 16-17. ayet durağı

Fotoğraf 155: EH. 234, 44b Secde Sûresi 18-19. ayet durağı

Fotoğraf 156: EH. 234, 45a Secde Sûresi 20. ayet durağı

Fotoğraf 157: EH. 234, 45b Secde Sûresi 21-22. ayet durağı

Fotoğraf 158: EH. 234, 46a Secde Sûresi 23-24. ayet durağı

Fotoğraf 159: EH. 234, 46b Secde Sûresi 25. ayet durağı

Fotoğraf 160: EH. 234, 47a Secde Sûresi 26-27. ayet durağı

Fotoğraf 161: EH. 234, 47b Secde Sûresi 28-30. ayet durağı

Fotoğraf 162: EH. 234, 48a Ahzab Sûresi 1. ayet durağı

Fotoğraf 163: EH. 234, EH. 234, 48b Ahzab Sûresi 2-3. ayet durağı

Fotoğraf 164: EH. 234, 49a Ahzab Sûresi 4. ayet durağı

Fotoğraf 165: EH. 234, 50a Ahzab Sûresi 5. ayet durağı

Fotoğraf 166: EH. 234, 50b Ahzab Sûresi 6. ayet durağı

Fotoğraf 167: EH. 234, 51a Ahzab Sûresi 7-8. ayet durağı

Fotoğraf 168: EH. 234, 51b Ahzab Sûresi 9. ayet durağı

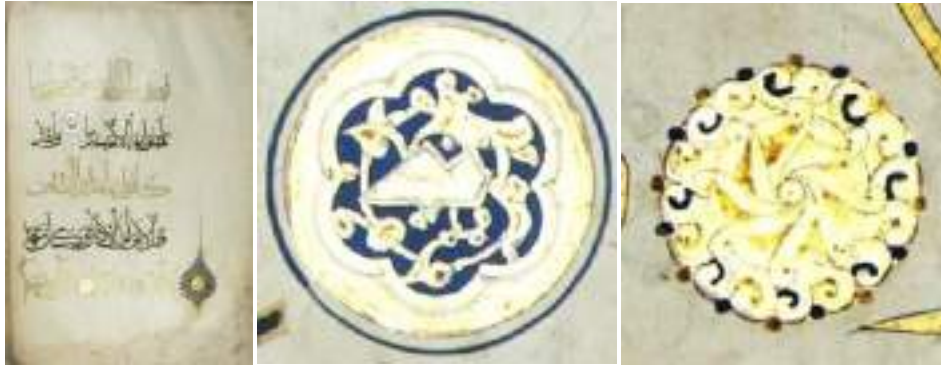
Fotoğraf 169: EH. 234, 52a Ahzab Sûresi 10. ayet durağı

Fotoğraf 170: EH. 234, 52b Ahzab Sûresi 11-12. ayet durağı

Fotoğraf 171: EH. 234, 53a Ahzab Sûresi 13. ayet durağı

Fotoğraf 172: EH. 234, 53b Ahzab Sûresi 14- 15. ayet durağı

Fotoğraf 173: EH. 234, 54a Ahzab Sûresi 16. ayet durağı

Fotoğraf 174: EH. 234, 54b Ahzab Sûresi 17-18. ayet durağı

Fotoğraf 175: EH. 234, 55b Ahzab Sûresi 19. ayet durağı

Fotoğraf 176: EH. 234, 56a Ahzab Sûresi 20. ayet durağı

Fotoğraf 177: EH. 234, 56b Ahzab Sûresi 21. ayet durağı

Fotoğraf 178: EH. 234, 57a Ahzab Sûresi 22-23. ayet durağı

Fotoğraf 179: EH. 234, 57b Ahzab Sûresi 24. ayet durağı

Fotoğraf 180: EH. 234, 58a Ahzab Sûresi 25. ayet durağı

Fotoğraf 181: EH. 234, 58b Ahzab Sûresi 26-27. ayet durağı

Fotoğraf 182: EH. 234, 59a Ahzab Sûresi 28. ayet durağı

Fotoğraf 183: EH. 234, 59b Ahzab Sûresi 29. ayet durağı

Fotoğraf 184: EH. 234, 60a Ahzab Sûresi 30. ayet durağı

Katalog 2. 6. Hatime Sayfası

Varak Numarası	:59b, 60a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 570 x 327 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Pembe
	Motif : Rûmî: Beyaz, Yeşil
	: Zencerek: Altın, Siyah

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa olarak tasarlanmış, üç satır muhakkak ve iki satır sülüs yazılı sayfaların kenarları cetvel, arasuyu ve iplik ile sınırlandırılmıştır. Sayfaların cetvelle belirlenmiş ana alanı ½ simetrik bir tasarıma sahiptir. Yazı zeminlerindeki tezyinat yazıların boşluklarına göre ayarlandığından bu alanlardaki tasarımlar farklıdır. Ancak yazıların zemini tüm alanlarda ru imotiflerle tezyin edilmiştir. Zencerekli pervazlar ile sınırlandırılmış sayfalarda beşer satır yazı bulunmaktadır. Bunların alt ve üstündeki satırlar sûre başı şeklinde tezhiplenerek diğer üç satırdan ayrılmıştır. Zemin sıvama boyama tekniği ile boyanmamış, kırmızı renkle ince çizgiler şeklinde taranmıştır. Merkezdeki bu üç satırda beyne's-sütur tezhibi yoktur. Sûre başı alanlarındaki yazıların aralarında rûmîli helezonlar dolaşmakta ve zeminde tarama ve küçük üç noktalar bulunmaktadır. Rûmî motiflerdeki yeşil, kırmızı, mavi ve eflatun gibi renkler çok canlı tonlarda kullanılmıştır (Fotoğraf 185). Üst satırlarda;

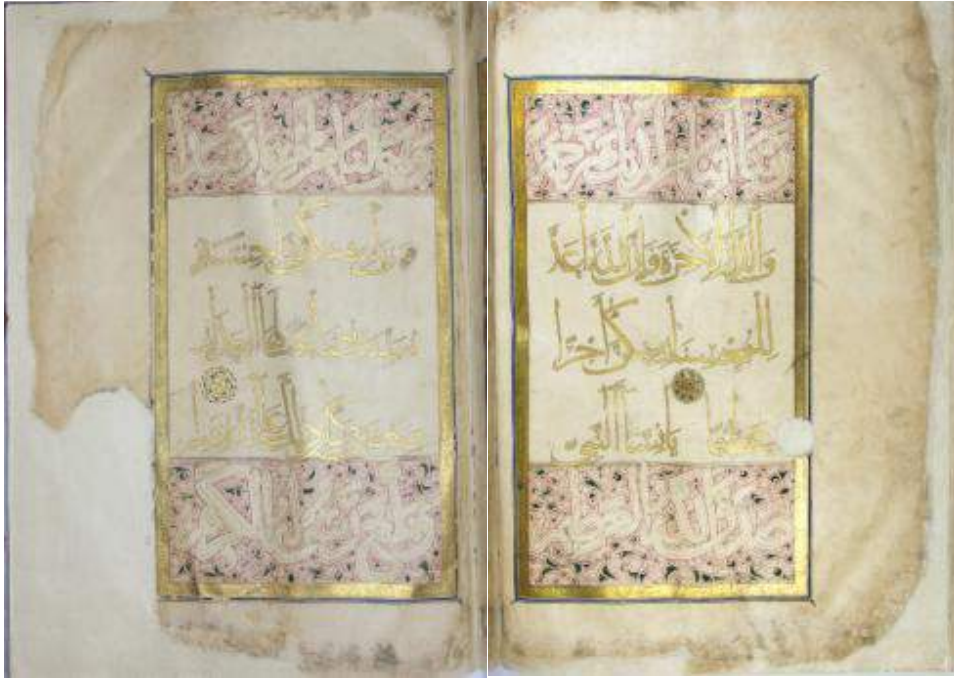
رَبَّنَا اتَّانَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً

وَهُيُّ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشْدًا

alt satırlarda ise صدق الله العظيم

وبلِّغْ رِسْوَلَهُ الْكْرِيمِ ifadesi yer alır.

Sayfa köşelerinde çok kısa çizgiler şeklinde yalın tasarımlı tığlar bulunmaktadır.

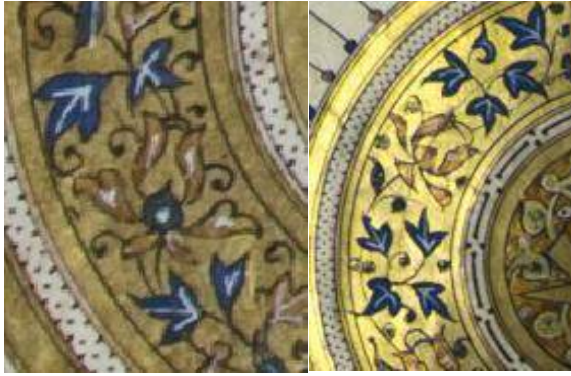

Fotoğraf 185: EH. 234, 59b- 60a hatime sayfası ve 59b detay

Değerlendirme: İncelenen TSK EH. 234 numaralı yazma eser Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak bilinen Mushafın 21. cüzüdür. Eksik sayfası yoktur. Ancak bazı cüz gülleri ve durakları mevcut değildir. Cüz güllerinin bazıları kayıp olmakla birlikte günümüzdeki mevcut durumun belgelenmesi amacıyla katalogda kayıp güllerin fotoğraflarına da sırasıyla yer verilmiştir. İç kapakta oldukça büyük bir kısım özgündür. Ancak dış cilt muhtemelen hasarlı olduğundan başka bir deri ile kaplanmış ve bu derinin bir kısmı içe doğru katlanarak sabitlenmiştir. Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'na ait cüzlerde zahriye, serlevha, güller ve hatime sayfaları bulunmaktadır. İncelenen cüz tüm bu sayfaları içermektedir. Zahriyesi karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiş tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. İçleri rûmî motiflerle doldurulan geometrik paftalama sistemi ana hatları oluşturmuştur. Herhangi bir yazı barındırmayan sayfalar zencerekli pervazlar ile tezyin edilmiştir.

Eserde herhangi bir mühür izine rastlanmaz. Ancak hasar görmüş sayfalarda restore edilmiş kısımlar bulunduğundan bu kısımlarda kayıp bir mühür bulunma ihtimali olabilir.

Bu cüz üzerinde hattat ve müzehhibe dair herhangi bir imzaya rastlanmamakla beraber aynı Kur'an-ı Kerîm'e ait EH. 243 numaralı 7. cüzde müzehhip imzası bulunduğundan ve tezyinattaki üslup birliğinden dolayı eserin müzehhibi yüksek ihtimalle Muhammed bin Aybek bin Abdullah'tır. Yapım tarihine dair bir bilgi yoktur. Bu cüzün ait olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in diğer bazı cüzlerinde tarih bulunmasından hareketle yapımının 1307 ile 1313 arasında olabileceği düşünülmektedir. Tezhipler İlhanlı üslubunun belirgin özelliklerini ihtiva etmektedir. 1b, 2a, 2b, 3a, 10a, 28a, 40b, 41b, 47b, 53b, 59b ve 60a sayfalarında sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelik formları görülmektedir. 2b ve 3a, 19b, 21b, 28a, sayfalarında münhani motifleri kullanılmıştır. Bu cüz içinde 12b, 52a, sayfalarında İlhanlı Dönemi'nde nadir örneklerine rastlanan hatayi grubu motiflerin ibtidâi örneklerinin kullanıldığı söylenebilir (Fotoğraf 186). E. H. 243 22a ve E. H. 245 12a, 48b sayfalarında da benzer motifler kullanılmıştır (Fotoğraf 187). Zencerekli pervazlar ise çok yoğun şekilde kullanılır. Durakların dışını çevreleyen ipliğe bitişik üç noktalar bu Kur'an cüzü içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır.

Fotoğraf 186: EH. 234 12b, 52a

Fotoğraf 187: E. H. 243 22a

EH. 234 13b sayfası hamse gülü ile EH. 243 4b hamse gülünde renkler farklı olsa da tasarımlar çok benzerdir. 37a aşer gülü EH. 243 52a, EH. 234 34a, EH. 243 32a ve 66a aşer gülü benzer tasarıma sahiptir. 234- 47b ile 243-39b sayfalarındaki aşer gülleri birbiriyle aynı olup detayda bazı farklılıklar vardır. Farklar genellikle aşer ve hamse gülleri içindeki yazılı alan tezhibindedir.

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkler yoğunlukta olmak üzere küçük alanlarda siyah renk de kullanılmıştır. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmış olup başka renkte altın kullanımı görülmez. Ancak bazı paftalarda altın üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama yapılmıştır. Siyah zemin sadece 1a ve 2b zahriye sayfasında merkez paftada vardır. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş bazı kısımlarda altınla boyanan rûmîlerin içlerine turkuaz, kırmızı ve mavi renk ile sulu bir şekilde tonlama yapılmıştır. Zahriye, serlevha ve hatime sayfalarında zencerekli pervaz kullanılmıştır. Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri, TSK EH. 243, 245, 246, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi B.Or.001, Dresden Library EB. 444, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4372 ve 4373 numaralarda bulunmaktadır. Yine Olcaytu Han tarafından yaptırılan, TIEM 538 numarada bulunan ve Kur'anın 1-17 cüzleri arasını kapsayan cüz her yönüyle Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı'na çok benzemektedir (Fotoğraf 188). Bu iki Kur'an-ı Kerîm'im hattatının ve müzehhibinin aynı olma ihtimali yüksektir.

Fotoğraf 188: TİEM 538, 145b- 146a- 146b-147a

Bu cüz ile ilgili bilgilerde dipnottaki kaynaklardan faydalanılmıştır¹⁰⁴.

¹⁰⁴ David James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 236; Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, s. 53.

III. 3. TSK EH. 243

KATALOG 3

Envanter No	: TSK EH. 243/ 7. cüz	
Fotoğraf No	: 189- 337	
Hattat	: -	
Müezhip	: Muhammed bin Aybek bin Abdullah	
İstinsah Tarihi	: 710/ 1310	
İstinsah Yeri	: Bağdat	
Varak Sayısı	: 66	
Satır Sayısı	: 5	
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Sülüs, Kufi	
Mürekkep Çeşidi	: Altın, Siyah, Üstübeç (Beyaz)	
Cilt Özellikleri	: Dış Kapak- Osmanlı, İç kapak- İlhanlı 500 x 720 mm	
Tezhipli Sayfalar	: Eserde ithaf sayfası, zahriye, serlevha, sûre başları, güller, duraklar ve hatime sayfası müzehheptir. 66a sayfasında müezhip imzası bulunmaktadır.	
Genel Bilgi	: TSK EH. 243 numaralı yazma eser Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı olarak bilinen takım halinde 30 ayrı cüzden oluşan Kur'an-ı Kerîm'in 7. cüzüdür. Her bir cüz ayrı ciltlidir. Üzerinde temellük kaydı, vakıf kaydı ve müezhip imzası bulundurması bakımından önemlidir.	

Katalog 3. 1. Temellük Kaydı Sayfası

Varak Numarası	:1a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 280 x 280 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Pembe
	Motif : Pembe

Sayfa Tasarımı: Ara suyu ile sınırlandırılmış kare bir alan biçimindedir.

Tezhip Özellikleri: İç kısımda yazı zemininde dolaşan beyne's-sütur tezhibi rûmî motifler ve üç noktaldan oluşmaktadır. Zemine pembe renk ile tarama yapılmıştır. Dış alanda ise üç ayrı kenar bezemesi yer alır. En içte uzun noktalı zencerek, en dışta ise anahtarlı zencerek tasarımı altın üzerine siyah mürekkeple uygulanmıştır. Anahtarlı zencereklerin kare birimleri açık kahverengi ile tonlama yapılarak hareketlendirilmiştir. Bu iki ara suyunu ise beyaz üzerine siyah renkle uygulanmış uzun noktalı bir başka ince ara suyu ayırır. Kare alan en dışta lacivert bir iplikle sınırlandırılmıştır. Sadece köşelerde çok kısa tezyinatsız çizgiler şeklinde tığlar bulunur (Fotoğraf 189). Temellük kaydı şöyledir:

كتب هذا الجزء وما قبله وما بعده من اجزاء الكتاب
العزیز لتعظیم دین الاسلام بتوفیق الملك العالم
باوامر المولى السلطان الاعظم ظل الله فى العالم
عامر بلاد الله بالعدل والامان غامر عباد الله بالفضل
والاحسان المؤيد من الرحمن بنور الايمان.
اولجايتو قان خدا بنده سلطان غياث الدنيا والدين محمد
اتم الله نعمته عليه كمال نتجه وسلم ازمت خلقه اليه.

Türkçesi: Aziz ve yüceltilmiş Kitabın bu cüzü ve önceki ve sonraki cüzleri, Yüce Sultan Rabbin emriyle, Allah'ın dünyadaki gölgesi olan, Allah'ın ülkesini adalet ve güvenlikle dolduran Allah'ın kulu, Rahman tarafından iman nuruyla desteklenerek lütuf ve iyilik bahşedilen, her şeyi bilen padişahın başarısıyla İslam dinini yüceltmek için yazılmıştır. Olcaytu Han Hüdâbende dinin yayılmasına yardımcı Muhammed, Allah onun üzerindeki bereketlerini mükemmellikle tamamlasın ve ona yarattıklarının bereketini versin.

Fotoğraf 189: 1a Temellük Sayfası ve detay

Katalog 3. 2. Zahriye Sayfası

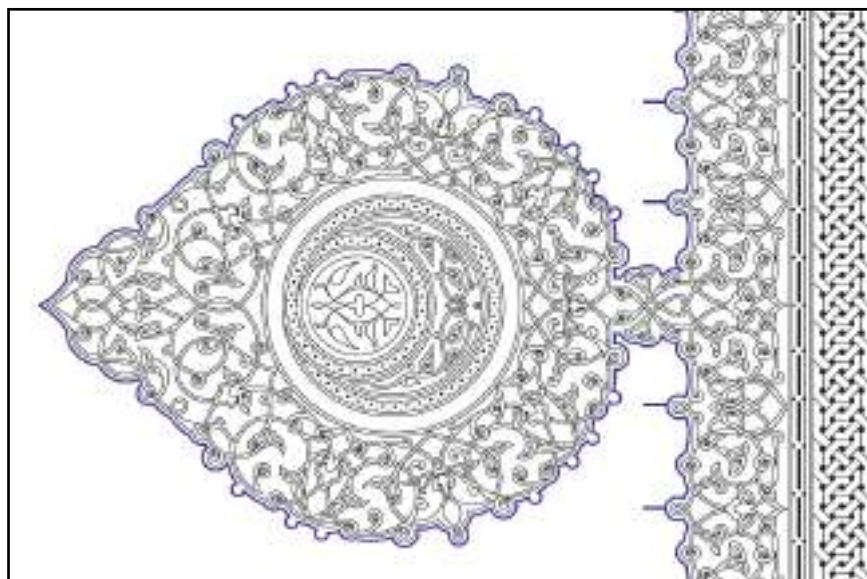
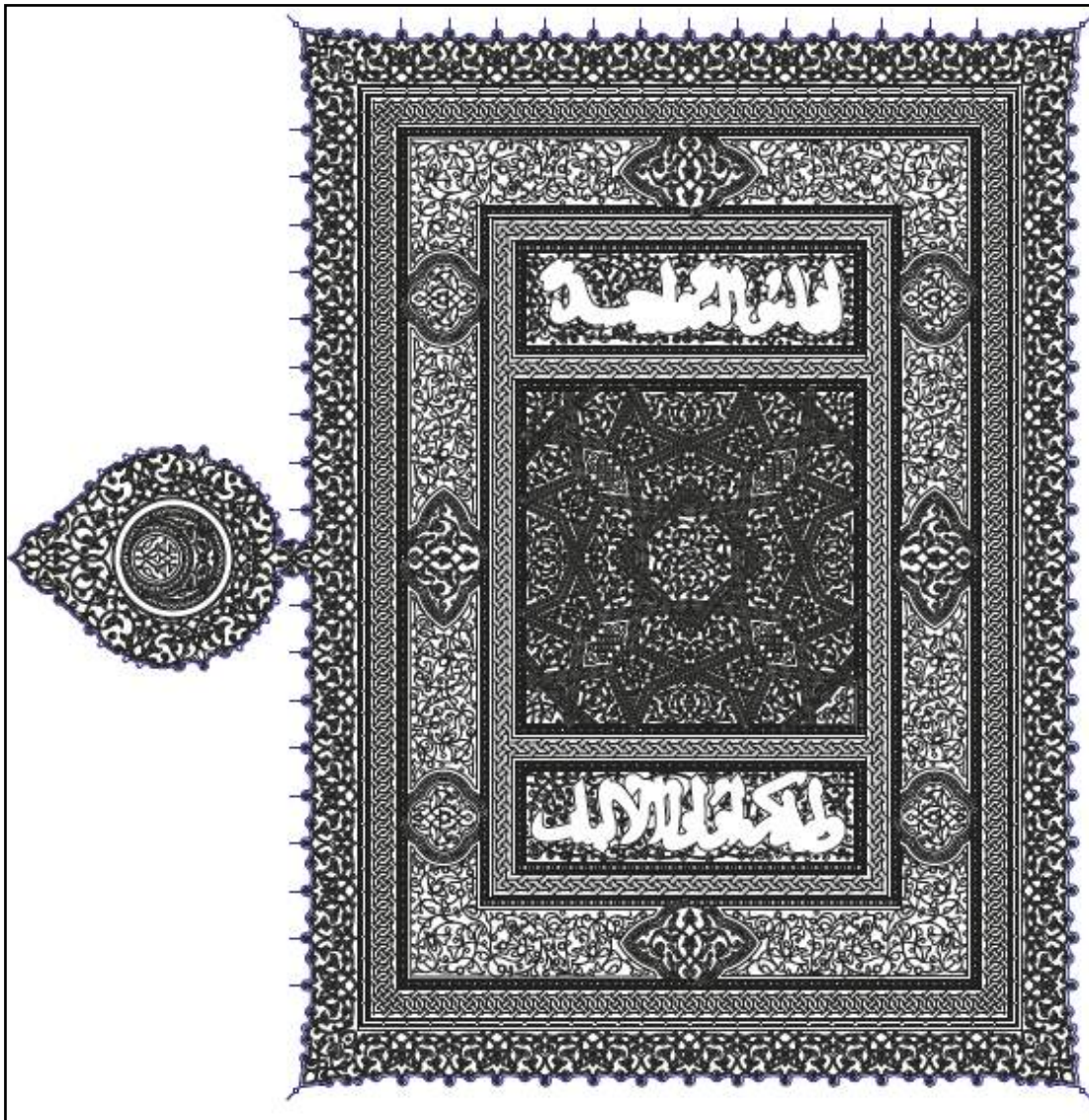
Varak Numarası	:	1b,2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	440 x 445 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Siyah
	Motif	: Rûmî: Altın, Pembe, Siyah

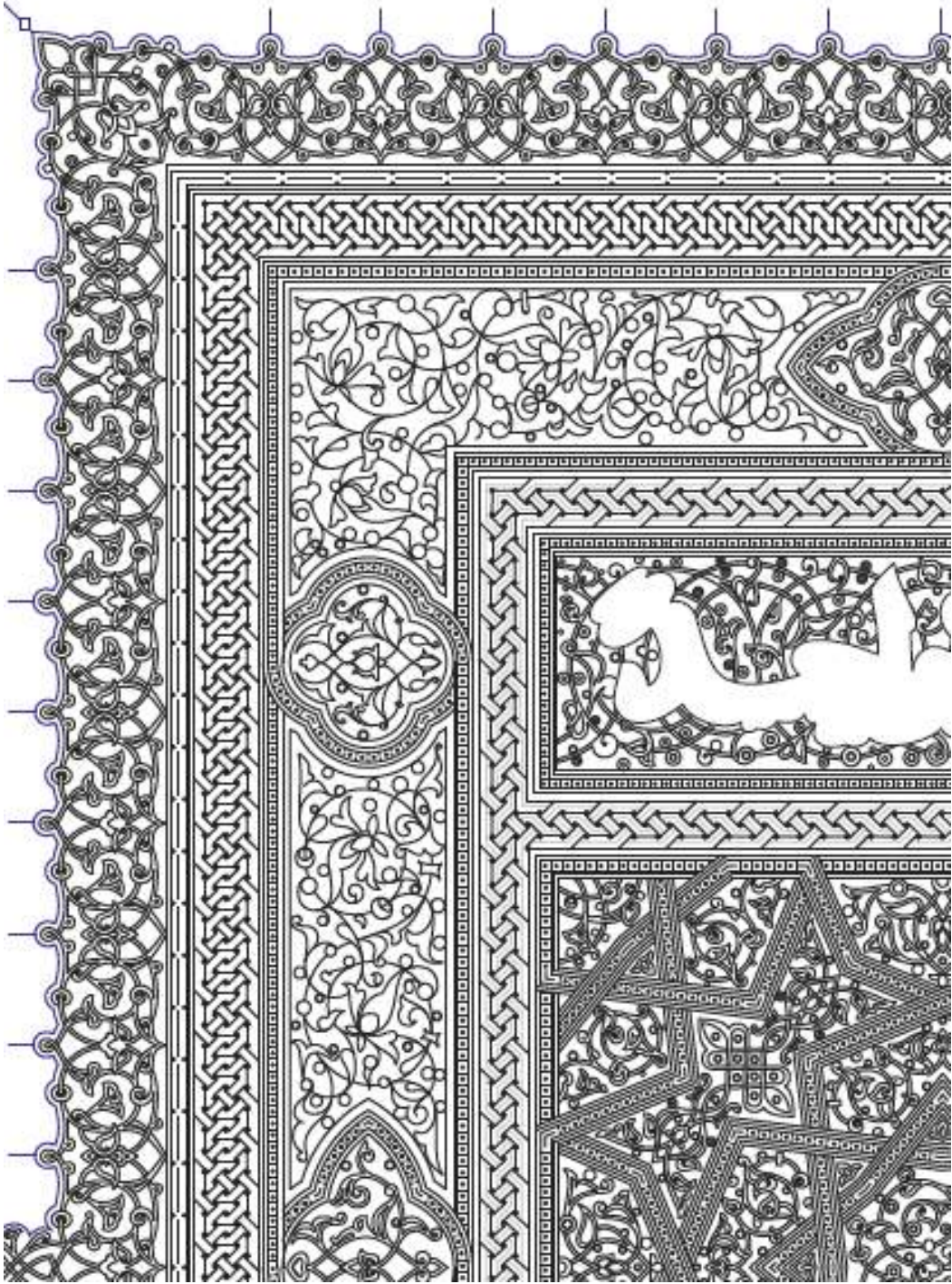
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Uzun kenarın tam ortasında kenarsuyuna bitişik bir gül yer alır. Her iki sayfa aynı tasarıma sahiptir. Dikdörtgen formlu zahriye sayfalarının merkezinde $\frac{1}{4}$ yıldız şeklinde geometrik kartuşlara ayrılarak rûmîlerle bezenmiş kare bir alan yer alır. Bu kare alanın etrafını dört ayrı pervaz çevreler. Altında ve üstünde ise sûre başı benzeri dikdörtgen alanlar bulunur. İçlerinde “Bu Kur'an, kendisiyle uyarılmaları, Allah'ın bir tek ilah olduğunun bilinmesi ve sağlıklı düşünen akıl sahiplerinin öğüt almaları için insanlara bir mesajdır” mealindeki İbrahim Sûresi 52. Ayet yer almaktadır.

Kenarlardaki pervazlar içten dışa sırasıyla anahtarlı zencereкли, kitabeli zencereкли, anahtarlı zencereкли, ve en dışta rûmî motiflerle oluşturulmuş enine simetrik bir kenar bezemesiyle nihayetlenmektedir. Tüm zencereкли alanların zemini altınla boyandığından ayırt ediciliği sağlamak üzere kitabeli zencereкли pervazın kenarlarını artı işaretleriyle oluşturulmuş beyaz bir ince ara suyu çevreler. Kitabeli zencereкли pervazların dört paftasında rûmîler çok canlı bir pembe ile boyanmıştır. Rengin etkisi o kadar güçlüdür ki neredeyse sayfanın % 70'ini kaplayan altın rengi çok daha az bir oranla dengelemiştir. En dıştaki pervaz ile anahtarlı zencereкли pervazın arasında da yine uzun noktalı zencereкли desenli beyaz bir ince ara pervaz yer alır. En dışta cetvele bitişik çok kısa tezyinatsız çizgiler şeklinde tığlar bulunur (Fotoğraf 190, Çizim 3).

Fotoğraf 190: EH. 243, Zahriye sayfası 1b,2a ve 2a ¼ detay

Çizim 3: EH. 243 2a, Zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 3. 3. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	425 x 545 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif	: Rûmî: Altın, Mavi, Yeşil, Eflatun, Nar çiçeği : Münhani: Eflatun, Yeşil, Mavi, Turuncu

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen serlevha sayfası formundadır. Uzun kenarın tam ortasında bir kubbe, sûre başlarının olduğu yerde kenarsuyuna bitişik mekik formlu güller yer alır. Karşılıklı iki sayfa aynı tasarıma sahiptir. Dikdörtgen formlu sayfalarının merkezinde üçer satır yazı bulunmaktadır. Yazılı alan rûmîler, üç noktalar ve ince tarama zeminler halinde beyne's-sütur tezhibine sahiptir. Bu dikdörtgen alanın etrafını dört ayrı pervaz çevreler. Metnin altında ve üstünde dikdörtgen sûre başı alanları bulunur. Bu alanlarda “Yedinci cüz, ayet sayısı yüz kırk yedi olup otuz cüzün bir parçasıdır” anlamına gelen aşağıdaki Arapça ibare yer alır.

عدای ال جذء
السابع منه واربعون
وسبع ايات وهو
من اجذا ثلثین

En dışta altın zemin üzerine ve siyah renkle uygulanmış anahtarlı zencerek desenli bir kenar pervazı iç kısımda ise beyaz üzerine siyah uzun noktalı zencerek desenli bir ince ara suyu yer alır. Sayfa köşelerinde çok kısa çizgiler şeklinde tığlar bulunur (Fotoğraf 191).

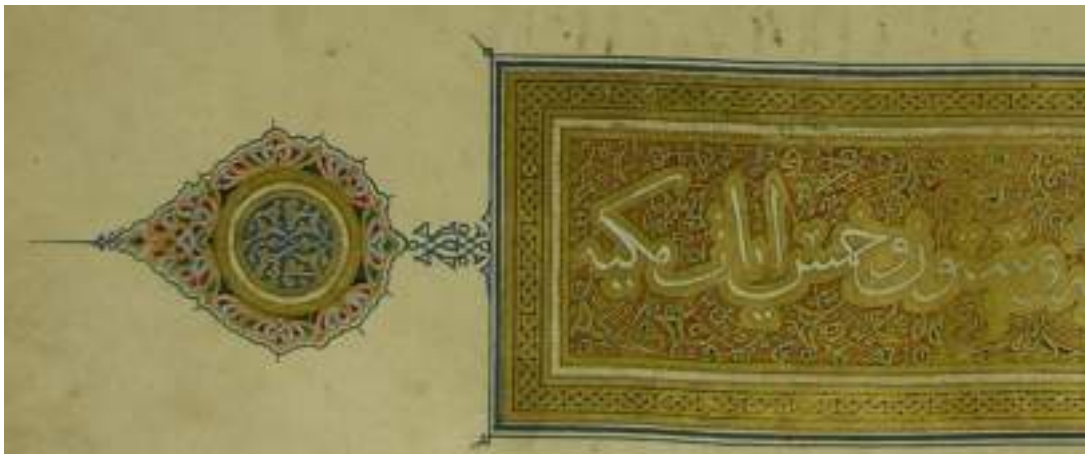

Fotoğraf 191: EH. 243, Serlevha 2b,3a ve 2b ¼ detay

Katalog 3. 4. Sûre Başları

Varak Numarası	:	22a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	444 x 120 mm
Motif	:	Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert
	Motif	: Rûmî: Altın

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde sadece bir tane sûre başı (Enam Sûresi) bulunmaktadır. Sülüs yazı ile sûre ismi ve diğer bilgilerinin yer aldığı dikdörtgen alanın zemininde rûmî motiflerin yerleştirildiği helezonlar dolaşmaktadır. Dikdörtgen yazı alanının zemini önce altınla doldurulmuş, yazı beyaz mürekkeple yazılmış, yazı etrafı dendanlarla çevrilerek yazı ön plana çıkarılmıştır. Rûmî helezonların dolaştığı alanın zeminine ise kahverengi ile tonlamalar yapılarak yazı zemini ve tezhipli zemin birbirinden ayrılmıştır. İçten dışa doğru sırasıyla altın cetvel, beyaz renkli kaydırılmış noktalı ince arasuyu, tekrar altın cetvel, anahtarlı zencereкли ara pervaz ve en dışta lacivert renkli iki iplikle dikdörtgen alan nihayetlenmektedir. Sayfa boşluğuna doğru damla formlu ipliğe bitişik bir gül yer alır. İç alanda dairesel bir formun içinde ½ simetrik rûmî tasarım bulunur. Dış kısmı kırmızı, mavi, yeşil ve mor renklerin tonlamalı boyanmasıyla oluşturulmuş münhani desenle nihayetlenmektedir. Tığlar ipliğe bitişik çok kısa çizgiler şeklindedir (Fotoğraf 192).

Fotoğraf 192: EH. 243, 22a En'am Sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 3. 5. Güller

Genel Bilgi: Bu cüz içinde 15 aşer, 15 hamse gülü olmak üzere toplamda 30 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Hamse güllerinin bazılarında ise birler basamağında beş rakamı yer alanlar (5, 15, 25) şeklinde ilerlemektedir ve ayet sayıları ebced hesabıyla beş ve katlarına tekabül eden harflerle ifade edilmiştir. Bazılarında ise aşer güllerinde olduğu gibi kufi yazıyla yazıldığı görülmektedir. Her sûrede bu döngü yeniden başa döner. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun mekik ve damla formdadır (Fotoğraf 193-194). Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanmıştır. Aşer güllerinin çapı 110 ila 130 mm arasında iken, hamse güllerinin ölçüleri (150 ila 185 x 70 ila 75 mm) tığların uzunluğuna göre değişmektedir.

Aşer Varak Numaraları : 7a, 11b, 17b, 22a, 25b, 29a, 32a, 36a, 39b, 43b, 47b, 52a, 55b, 62a, 66a

Hamse Varak Numaraları : 4b, 10a, 14a, 19b, 23b, 27a, 31, 34b, 37b, 41a, 45b, 50a, 54a, 59b, 63b

Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü : Çap =120 mm ila 130 mm arası

Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü : 150 ila 185 x 70 ila 75 mm

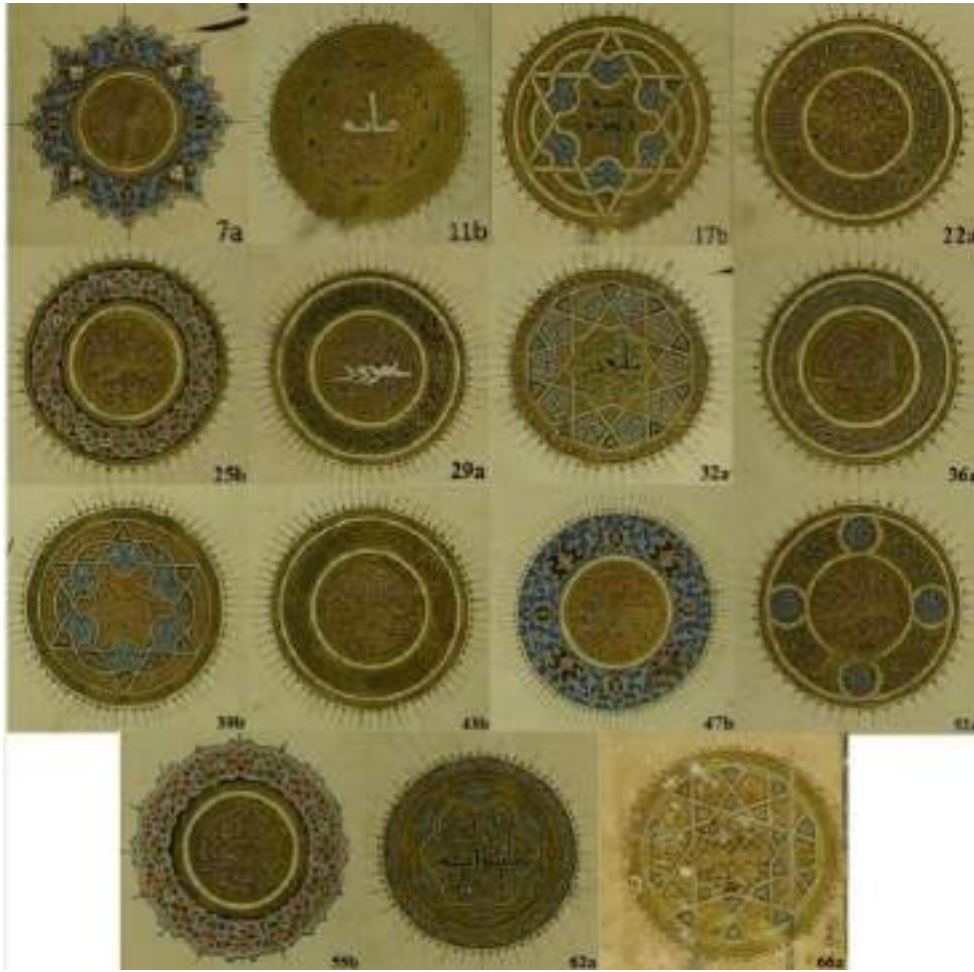
Motif : Rûmî, Münhani

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah

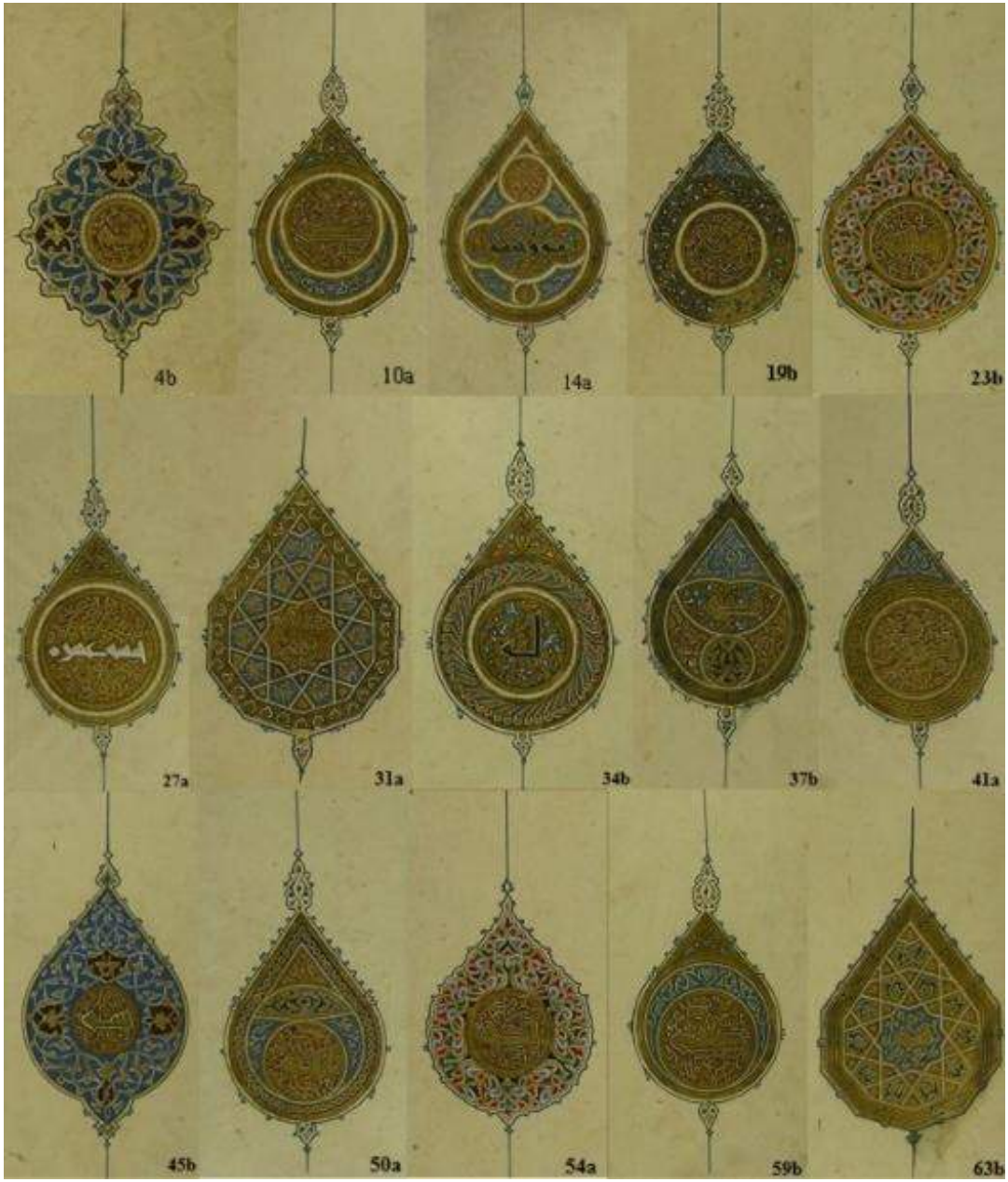
Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: 5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa kenarı boşluklarına konumlandırılmıştır. Aşer güllerinde genel olarak merkezde daireler yer almakta, bazılarında ise yıldız tasarımları karşımıza çıkmaktadır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın, beyaz veya siyah mürekkeple yazılmıştır. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Merkezde oluşturulmuş daire ve yıldız formların kenarları ya rûmî motiflerle tasarlanmış simetrik kenar bezemeleriyle veyahut zencerek kenar bezemeleri ile tezyin edilmiştir. En dış kısımda dolaşan iplikler üzerindeki kısa tığlarla tasarım nihayetlendirilmiştir. Hamse güllerinde dikine

uzun damla veya mekik formların merkezinde de yine daire veya yıldız biçimleri yer almaktadır. Alttan veya üstten daire forma eklenmiş hilal formlarla hamse gülleri uzun bir görünüme kavuşturulmuştur. Kısa çizgiler şeklinde tığlar mevcuttur. Bu cüzün güllerinde motif olarak rûmî, münhani ve hatayi, desen planı olarak ise zencerek, tek şerit, enine simetrlili ve münhanili kenar pervaz desenleri kullanılmıştır (Fotoğraf 195-224).

Fotoğraf 193: EH. 243, Aşer Gülleri

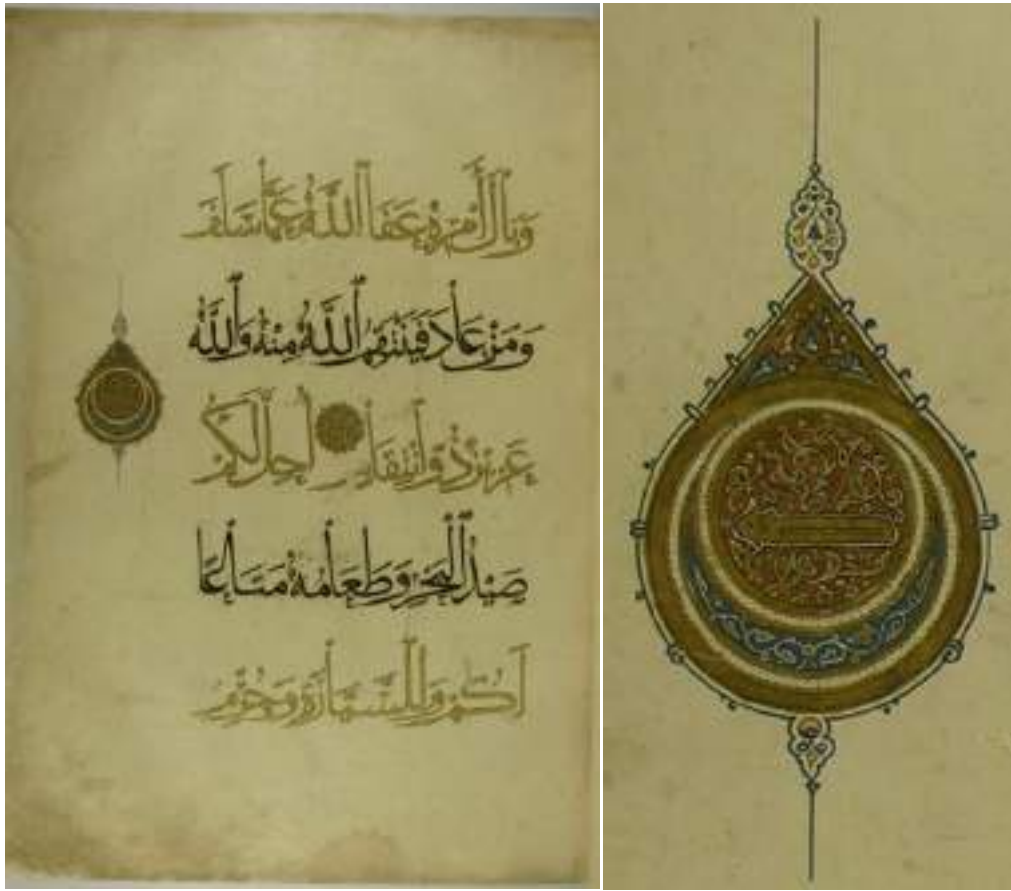
Fotoğraf 194: EH. 243, Hamse Gülleri

Fotoğraf 195: EH. 243, 4b, Maide Sûresi 85. ayet hamse gülü

Fotoğraf 196: EH. 243, 7a, Maide Sûresi 90. ayet aşer gülü

Fotoğraf 197: EH. 243, 10a, Maide Sûresi 95. ayet hamse gülü

Fotoğraf 198: EH. 243, 11b, Maide Sûresi 100. Ayet aşer gülü

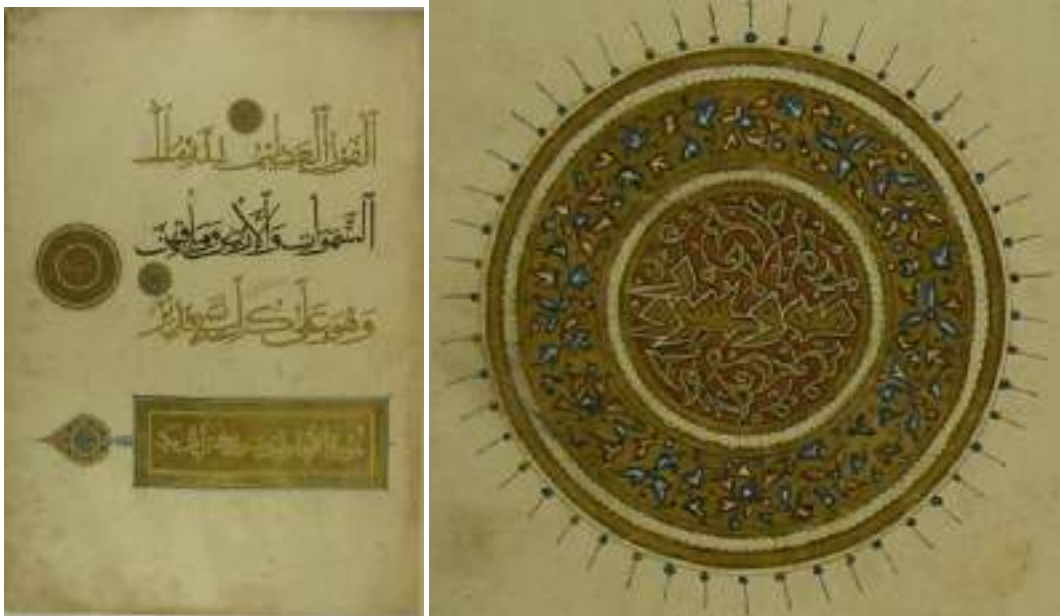
Fotoğraf 199: E. H. 243 14a, Maide Sûresi 105. ayet hamse gülü

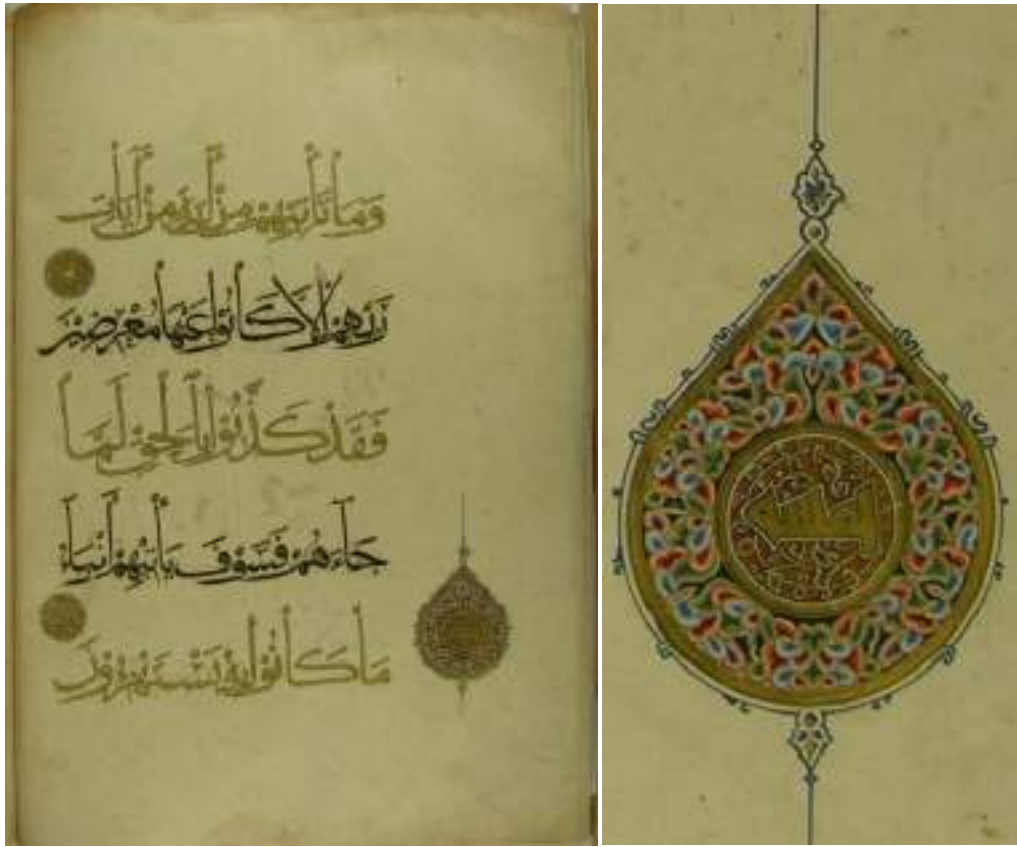
Fotoğraf 200: E. H. 243 17b, Maide Sûresi 110. Ayet aşer gülü

Fotoğraf 201: E. H. 243, 19b, Maide Sûresi 115. ayet hamse gülü

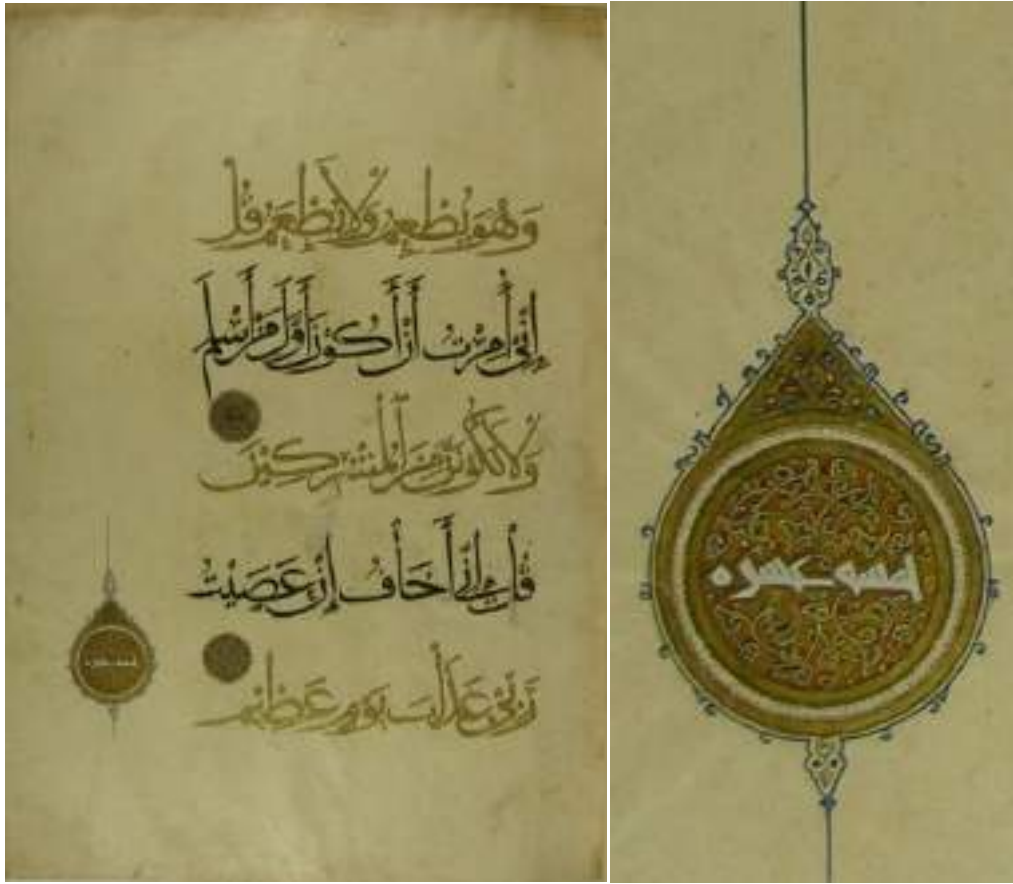
Fotoğraf 202: E. H. 243, 22a, Maide Sûresi 120. Ayet aşer gülü 120x120 mm

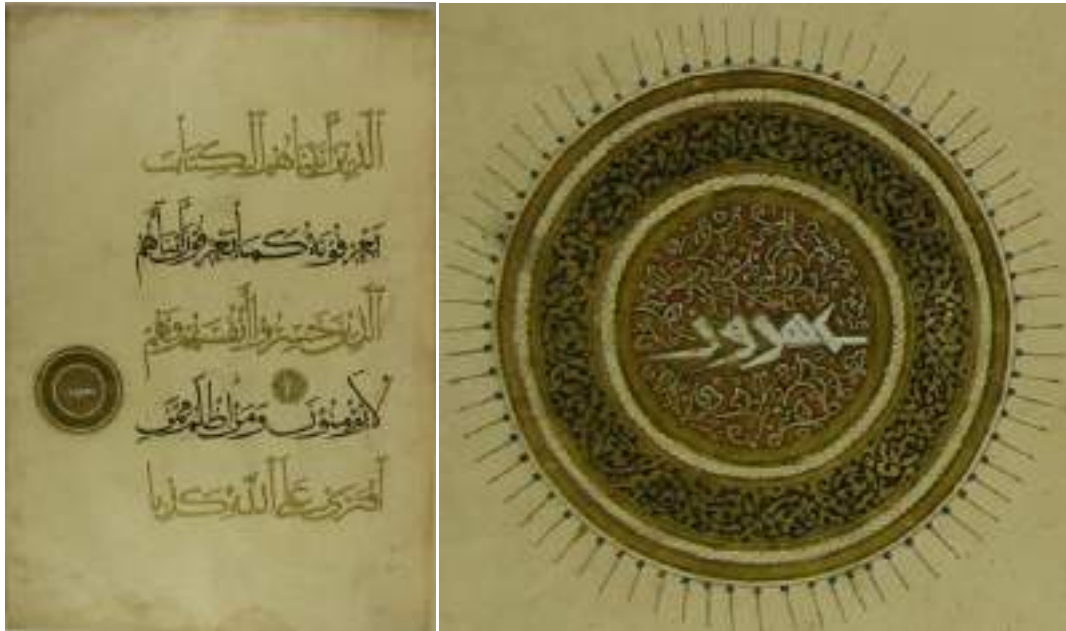
Fotoğraf 203: E. H. 243, 23b, Enam Sûresi 5. ayet hamse gülü

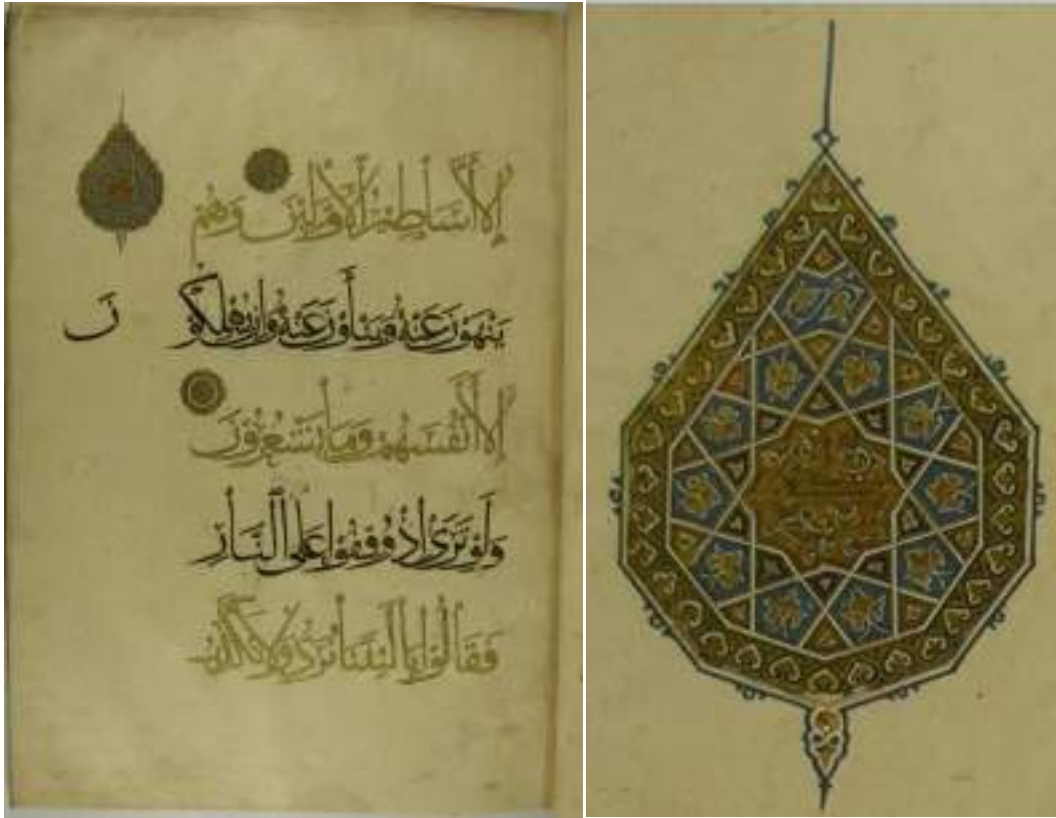
Fotoğraf 204: E. H. 243, 25b, Enam Sûresi 10. ayet aşer gülü

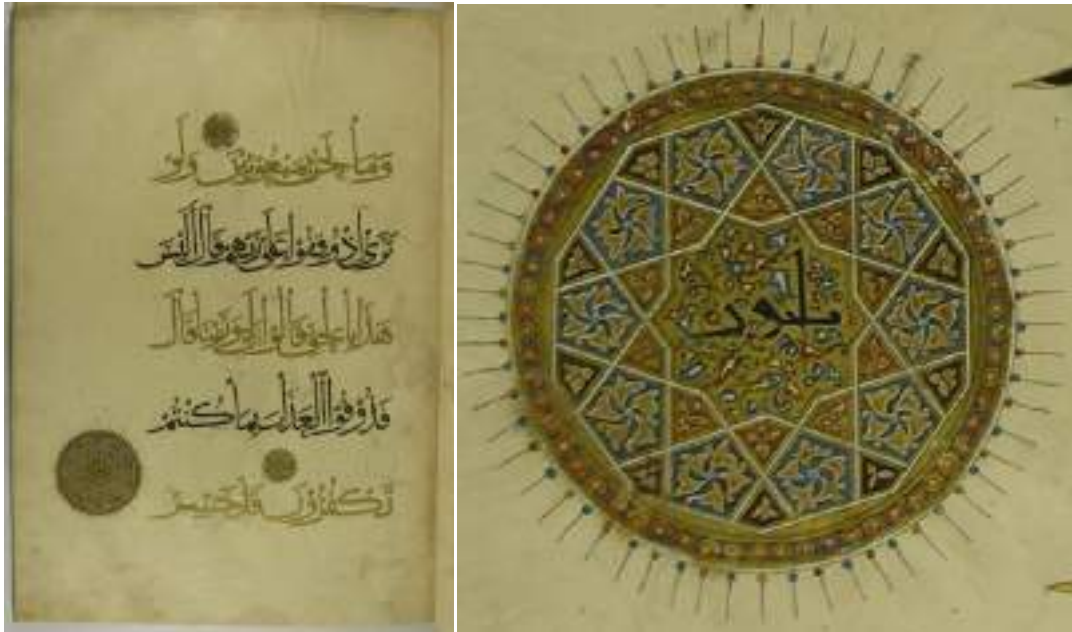
Fotoğraf 205: E. H. 243, 27a, Enam Sûresi 15. ayet hamse gülü

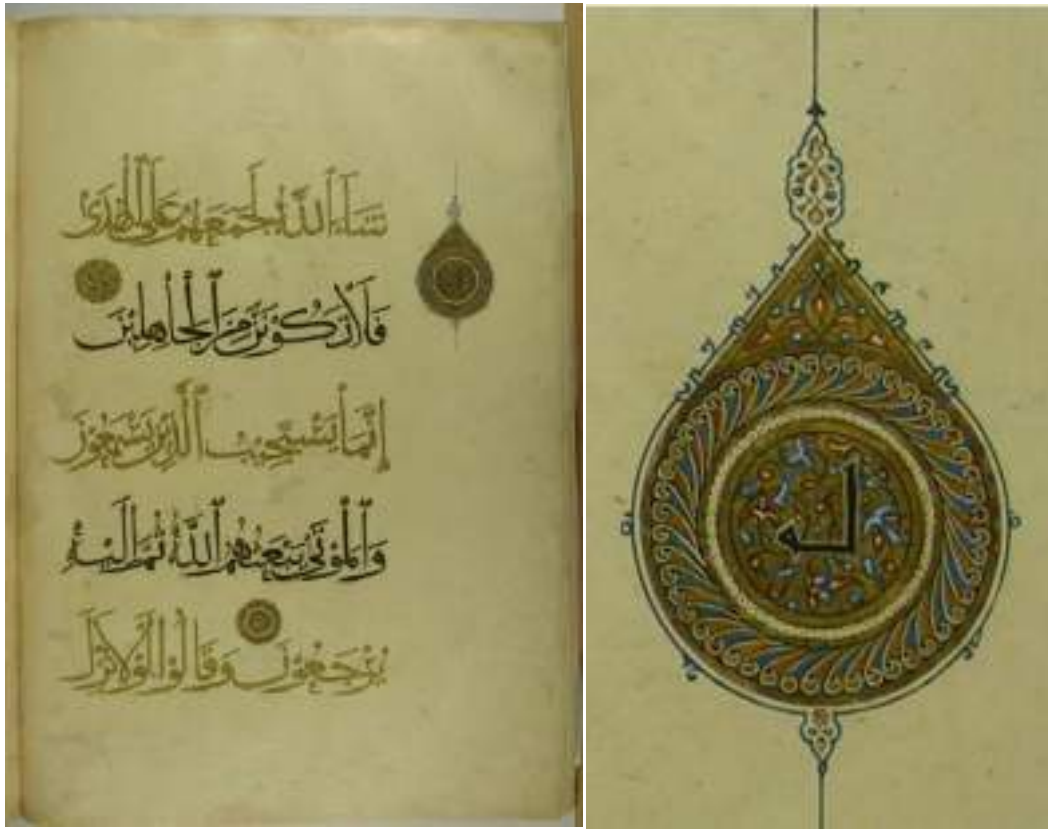
Fotoğraf 206: E. H. 243, 29a, Enam Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 207: E. H. 243, 31a, Enam Sûresi 25. ayet hamse gülü

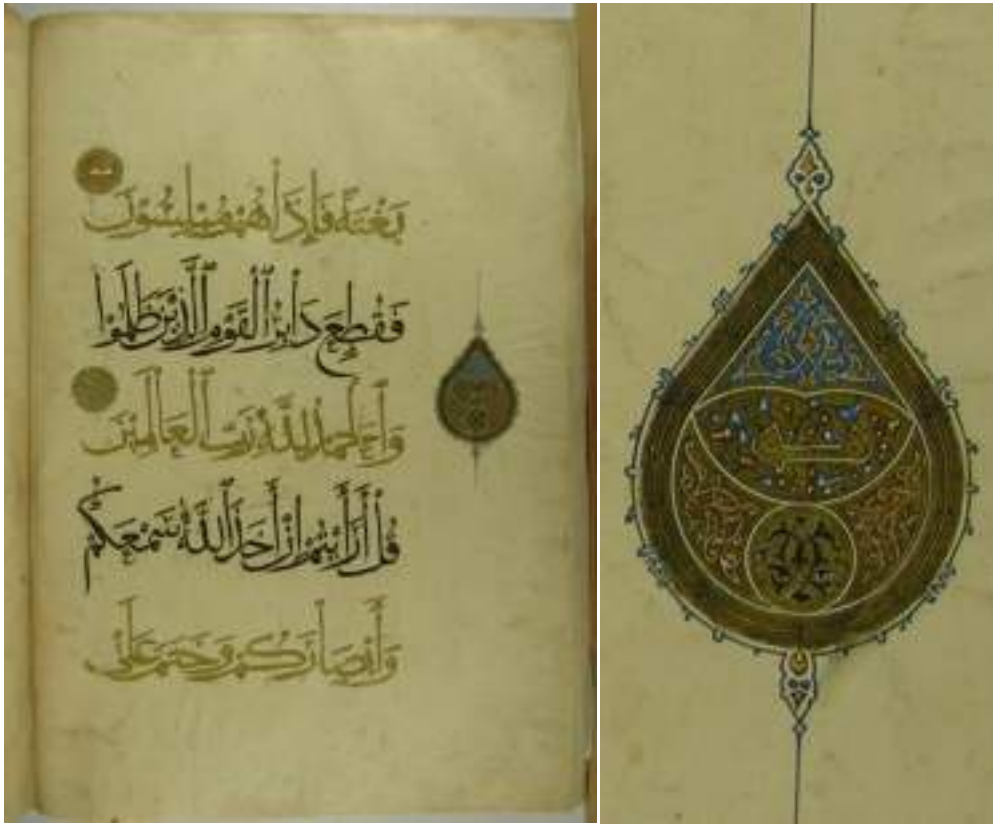
Fotoğraf 208: E. H. 243, 32a, Enam Sûresi 30. ayet aşer gülü

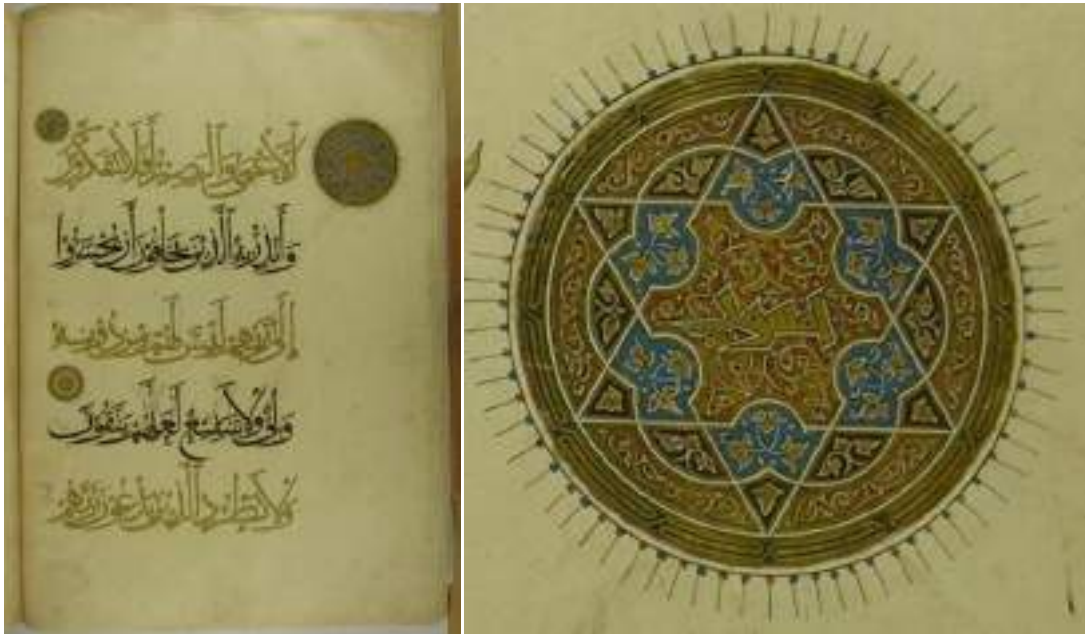
Fotoğraf 209: E. H. 243, 34b, Enam Sûresi 35. ayet hamse gûlü

Fotoğraf 210: E. H. 243, 36a, Enam Sûresi 40. ayet aşer gûlü

Fotoğraf 211: E. H. 243, 37b, Enam Sûresi 45. ayet hamse gülü

Fotoğraf 212: E. H. 243, 39b, Enam Sûresi 50. ayet aşer gülü

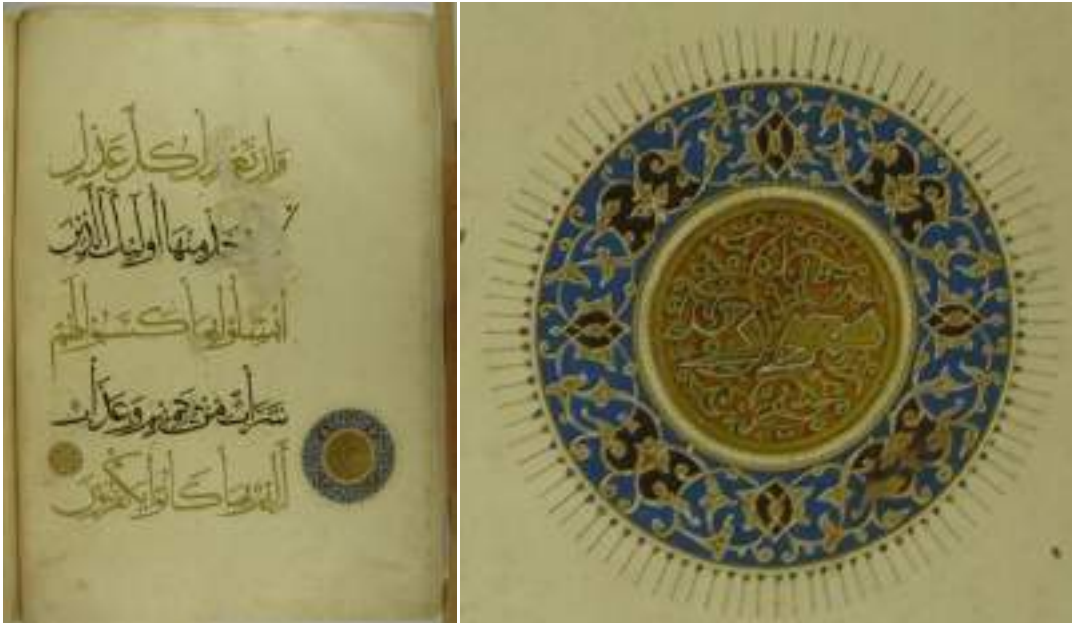
Fotoğraf 213: E. H. 243, 41a, Enam Sûresi 55. ayet hamse gülü

Fotoğraf 214: E. H. 243, 43b, Enam Sûresi 60. ayet aşer gülü

Fotoğraf 215: E. H. 243, 45b, Enam Sûresi 65. ayet hamse güllü

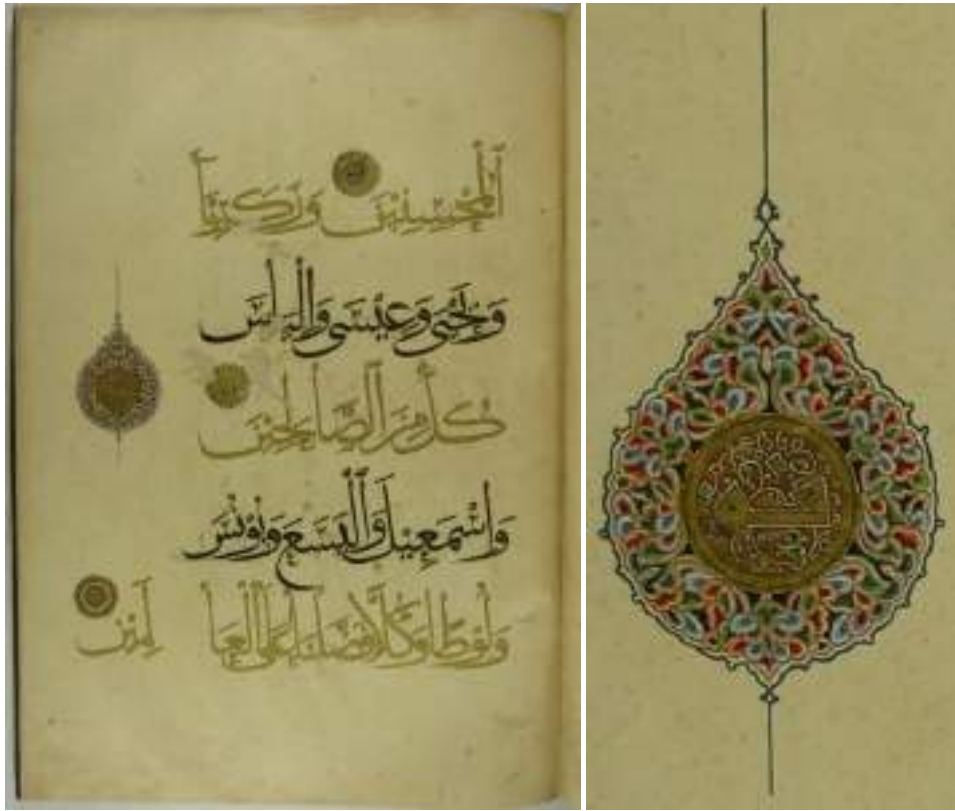
Fotoğraf 216: E. H. 243, 47b, Enam Sûresi 70. ayet aşer güllü

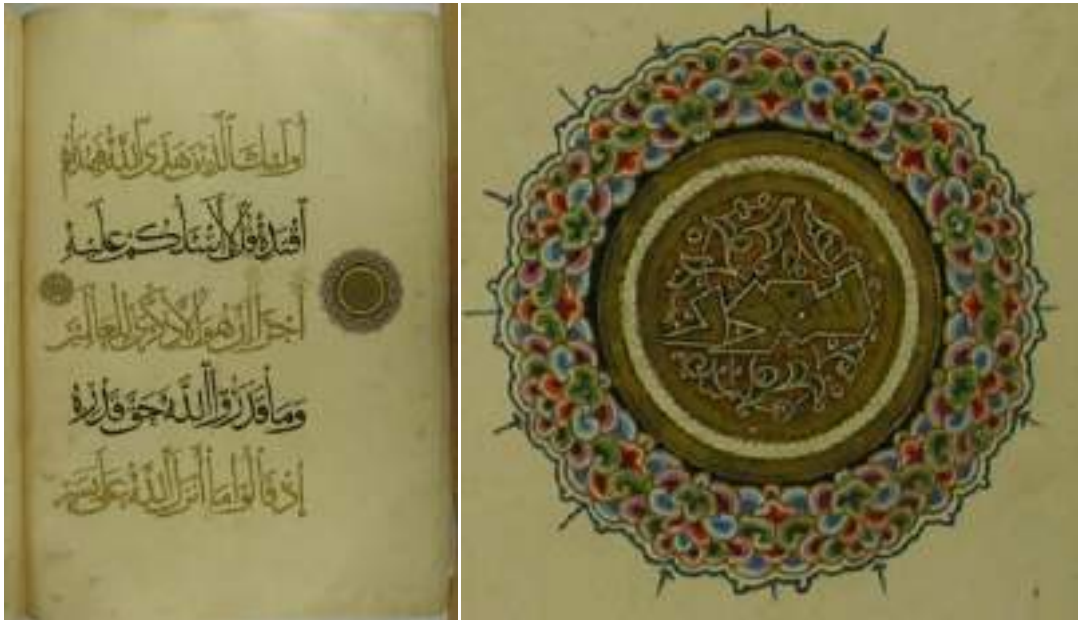
Fotoğraf 217: E. H. 243, 50a, Enam Süresi 75. ayet hamse gülü

Fotoğraf 218: E. H. 243, 52a, Enam Süresi 80. ayet aşer gülü

Fotoğraf 219: E. H. 243, 54a, Enam Sûresi 85. ayet hamse gülü

Fotoğraf 220: E. H. 243, 55b, Enam Sûresi 90. ayet aşer gülü

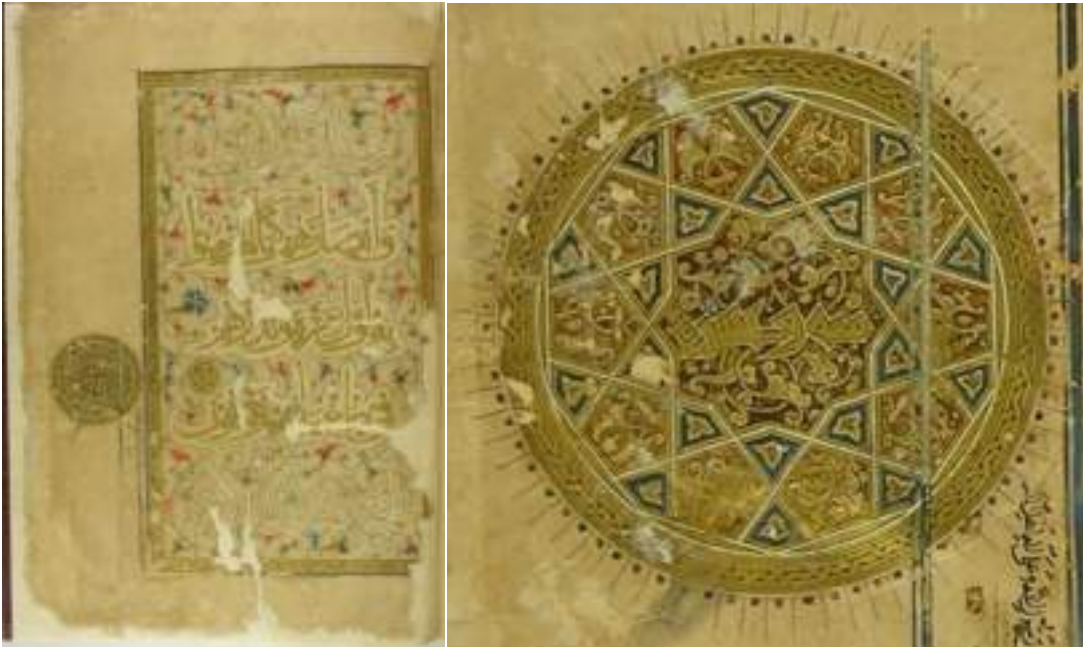
Fotoğraf 221: E. H. 243, 59b, Enam Sûresi 95. ayet hamse güllü

Fotoğraf 222: E. H. 243, 62a, Enam Sûresi 100. ayet aşer güllü

Fotoğraf 223: E. H. 243, 63b, Enam Sûresi 105. ayet hamse gülü

Fotoğraf 224: E. H. 243, 66a, Enam Sûresi 110. ayet aşer gülü

Katalog 5. 5. Duraklar

Varak Numarası		: 3b- 66a arası
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 37 X 37 ila 42 X 42 mm
Motif		: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert
	Motif	: Beyaz, Yeşil

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 149 tane durak bulunmaktadır. Durakların çapları 38 ila 42 mm arasında değişkenlik gösterebilmektedir. Ayet numaraları duraklar içine kufi yazıyla ebced hesabı ile ifade edilmiştir. Her onun katına tekabül eden durakta dört kollu, birler basamağında beş olan duraklarda ise sekiz kollu yıldızlı durak tasarımı münavebeli olarak gelmekte ve sadece bu yıldız durakların içinde ayet numarası yazmamaktadır. Geriye kalan durakların hepsi ayrı tasarımlara sahip olup mükerrer bir durak tasarımı neredeyse hiç yoktur (Fotoğraf 225).

İncelenen cüzde kullanılan tüm durak tasarımları daire şeklindedir. Duraklarda rûmî ve münhani motifleri kullanılmıştır. Durak ebatlarının oldukça büyük olması sebebiyle bazen dış hatlarda zencerek, tek şerit ve enine simetrik pervazlar yer almaktadır. Bazı duraklarda ince ara pervazlar da görülmektedir. Bir gül tezyinatı kadar detaylı tasarımlar vardır. Hatta çoğu mushafın gülleri dahi burada görülen durakların yanında sade kalmaktadır. Zeminde altın veya lacivert renk, motiflerde ise altın ve lacivertin yanı sıra beyaz, kahverengi, yeşil ve turuncu renkler tercih edilmiştir. Her beş ayette merkezi sekiz kollu çarkı felek, her on ayette bir merkezi dört kollu çarkıfelek tarzında dönen pençer şeklinde tasarım yapılmıştır. Durakların içinde ayet numaraları ebced hesabı ile ve kufi yazıyla yazılmıştır. Yazılarda kullanılan mürekkepler siyah, beyaz ve altın gibi muhtelif renklerdedir (Fotoğraf 226-335).

Fotoğraf 225: E. H. 243 Duraklar

Fotoğraf 226: EH. 243, 3b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 227: EH. 243,4a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 228: EH. 243, 4b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 229: EH. 243, 5a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 230: EH. 243, 5b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 231: EH. 243,6b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 232: EH. 243,7a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 233: EH. 243,7b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 234: EH. 243,8a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 235: EH. 243,8b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 236: EH. 243,9a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 237: EH. 243,10a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 238: EH. 243,10b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 239: EH. 243,11a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 240: EH. 243,11b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 241: EH. 243,12a sayfası durak tasarımı

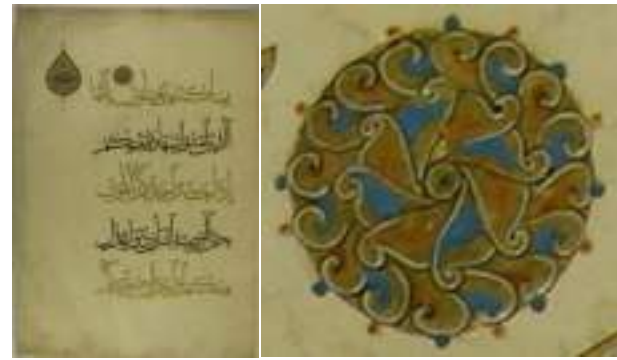
Fotoğraf 242: EH. 243,12b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 243: EH. 243,13a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 244: EH. 243,13b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 245: EH. 243,14a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 246: EH. 243,15a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 247: EH. 243,15b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 248: EH. 243,16a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 249: EH. 243,16a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 250: EH. 243,18a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 251: EH. 243,18b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 252: EH. 243,19a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 253: EH. 243,19b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 254: EH. 243,20b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 255: EH. 243,21a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 256: EH. 243,22a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 257: EH. 243,22b sayfası durak tasarımı

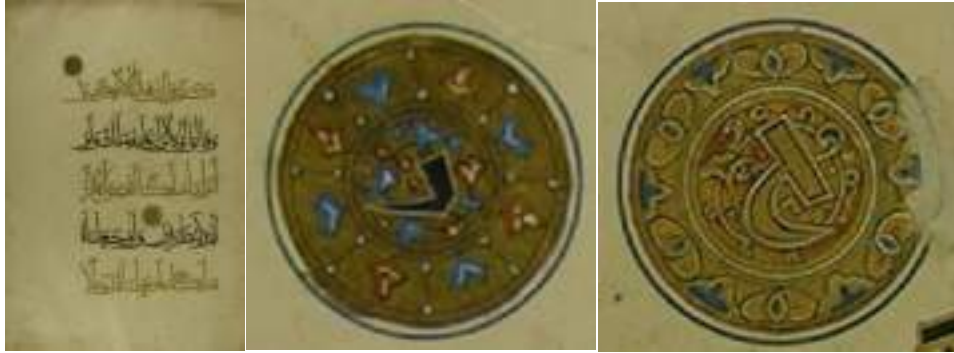
Fotoğraf 258: EH. 243,23a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 259: EH. 243,23b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 260: EH. 243,24b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 261: EH. 243,25a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 262: EH. 243,25b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 263: EH. 243,26a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 264: EH. 243,26b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 265: EH. 243,27a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 266: EH. 243,27b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 267: EH. 243,28a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 268: EH. 243,28b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 269: EH. 243,29a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 270: EH. 243,29b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 271: EH. 243,30a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 272: EH. 243,31a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 273: EH. 243,31b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 274: EH. 243,32a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 275: EH. 243,32b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 276: EH. 243,33a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 277: EH. 243,33b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 278: EH. 243, 34a sayfası 35. ayet durak tasarımı

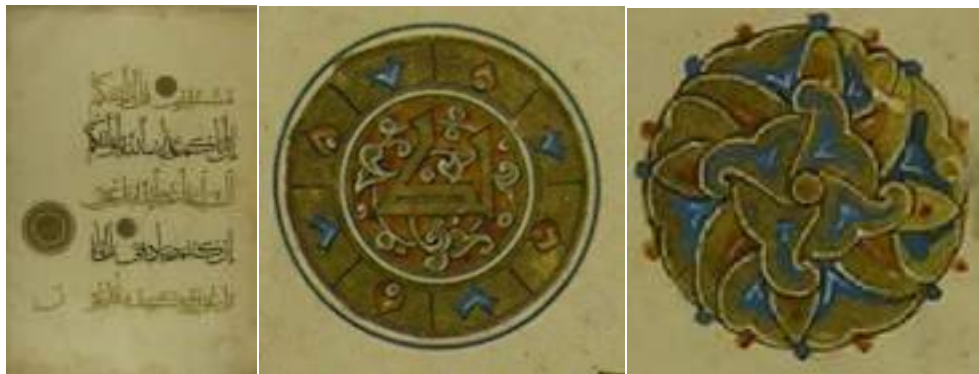
Fotoğraf 279: EH. 243, 34b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 280: EH. 243, 35a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 281: EH. 243, 35b sayfası durak tasarımı

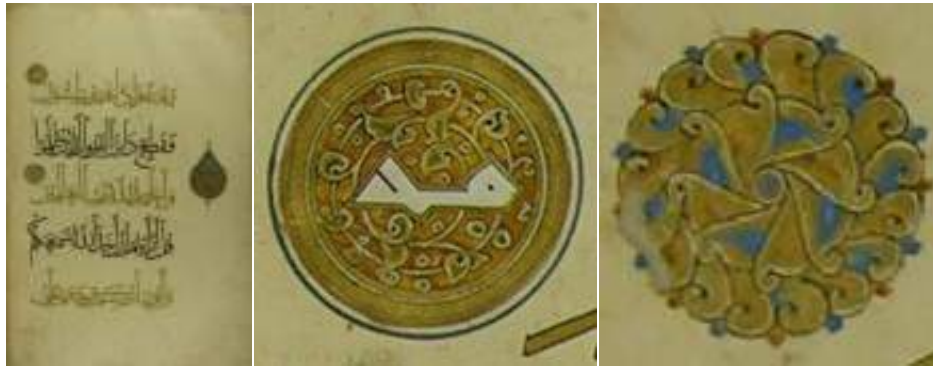
Fotoğraf 282: EH. 243, 36a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 283: EH. 243, 36b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 284: EH. 243, 37a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 285: EH. 243, 37b sayfası durak tasarımı

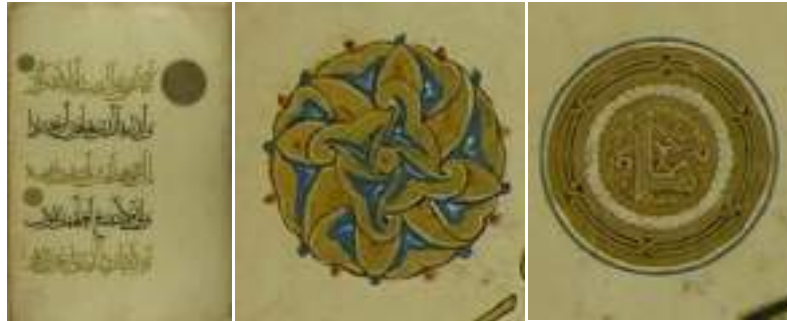
Fotoğraf 286: EH. 243, 38a sayfası durak tasarımı

Fotograf 287: EH. 243, 38b sayfası durak tasarımı

Fotograf 288: EH. 243, 39a sayfası durak tasarımı

Fotograf 289: EH. 243, 39b sayfası durak tasarımı

Fotograf 290: EH. 243, 40a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 291: EH. 243, 40b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 292: EH. 243, 41a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 293: EH. 243, 41b sayfası 56. durak tasarımı

Fotoğraf 294: EH. 243, 42a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 295: EH. 243, 42b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 296: EH. 243, 43a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 297: EH. 243, 43b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 298: EH. 243, 44a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 299: EH. 243, 44b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 300: EH. 243, 45a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 301: EH. 243, 45b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 302: EH. 243, 46a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 303: EH. 243, 46b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 304: EH. 243, 47b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 305: EH. 243, 48b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 306: EH. 243, 49a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 307: EH. 243, 49b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 308: EH. 243, 50a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 309: EH. 243, 50b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 310: EH. 243, 51a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 311: EH. 243, 51b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 312: EH. 243, 52a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 313: EH. 243, 52b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 314: EH. 243, 53a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 315: EH. 243, 54a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 316: EH. 243, 54b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 317: EH. 243, 55a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 318: EH. 243, 55b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 319: EH. 243, 56b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 320: EH. 243, 57a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 321: EH. 243, 58a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 322: EH. 243, 59a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 323: EH. 243, 59b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 324: EH. 243, 60a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 325: EH. 243, 60b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 326: EH. 243, 61b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 327: EH. 243, 62a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 328: EH. 243, 62b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 329: EH. 243, 63a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 330: EH. 243, 63b sayfası durak tasarımı

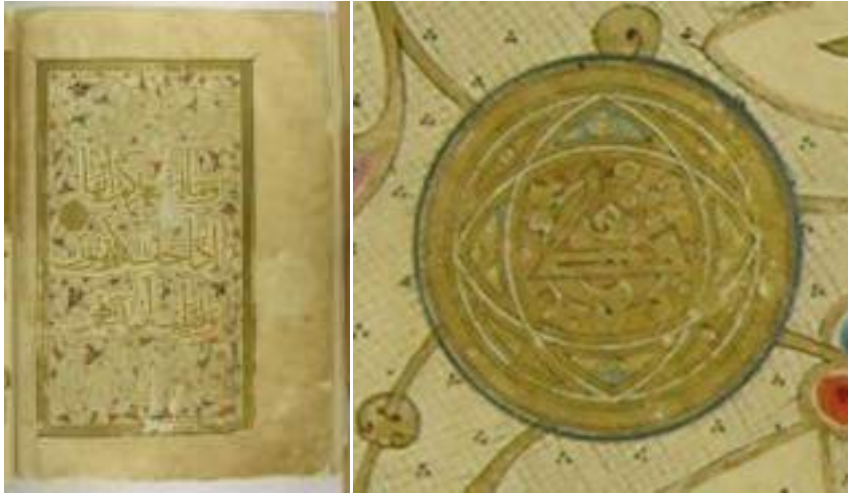
Fotoğraf 331: EH. 243, 64a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 332: EH. 243, 64b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 333: EH. 243, 65a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 334: EH. 243, 65b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 335: EH. 243, 66a sayfası durak tasarımı

Katalog 3. 6. Hatime Sayfası

Varak Numarası	:65b, 66a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:320 x 560 mm
Motif	: Rûmî, Zencerek
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo
	Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Eflatun, Nar Çiçeği

Tezhip Özellikleri: 5 satır muhakkak ve sülüs yazılı sayfaların kenarları cetvelle ve arasuyu ile sınırlandırılmıştır. Kenarlarında zencerekli arasuları dolaşan her iki sayfada beşer satır yazı bulunmaktadır. En üst ve alttaki satırlar sülüs yazıyla ve beyaz mürekkeple, ortadaki satırlar ise muhakkak yazıyla ve altınla yazılmıştır. Metnin bulunduğu alan beyne's-sütur tezhibi ile bezenmiştir. Altınlı yazıların kenarları dendanlarla çevrilip tezhipli alandan ayrılmış ancak beyaz mürekkeple yazılan satırlar doğrudan tezhiplenmiştir. Yazı aralarında rûmîli helezonlar dolaşmakta ve zeminde tarama ve küçük üç noktalar bulunmaktadır. Sayfa köşelerinde çok kısa çizgiler şeklinde tığlar bulunur (Fotoğraf 336).

Fotoğraf 336: EH. 243, Hatime Sayfası 65b, 66a ve 66a detay

Değerlendirme: Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı Kerîmi'nin 7. cüzü olan bu yazma eserde eksik sayfa yoktur. İlk önce söylenilmesi gereken, araştırmalarımız esnasında bu Kur'ana ait görebildiğimiz cüzler arasında 7. cüzün bambaşka bir özenle hazırlandığıdır. Hasar görmüş kısımları restore edilmiş fakat tezhiplerin hepsi özgün haliyle günümüze ulaşabilmiştir. İç cildi özgün ancak dış kapak muhdestir. Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'na ait cüzlerde zahriye, serlevha, güller ve hatime sayfaları bulunmaktadır. İncelediğimiz cüz tüm bu sayfaların oldukça zengin örneklerini içermektedir. Bu cüz birbirinden farklı durak tasarımları ile de eşsizdir. Zahriyesi karşılıklı çift tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. İçleri rûmî motiflerle doldurulan geometrik paftalama sistemi ana hatları oluşturmuştur. Serlevhalardakine benzer şekilde sûre başı alanları ve içlerinde yazı bulunmaktadır. Sayfalar zencerekli pervazlar ile tezyin edilmiştir. Eserde herhangi bir mühür izine rastlanmaz. Almanya Leipzig Üniversite Kütüphanesi B.Or. 001 (706/1306) envanter numarasında bulunan cüz ile benzerlikleri vardır. Örneğin bu iki cüzün zahriye

sayfalarında yazı bulunurken diğer cüzlerin zahriye sayfalarında yazı bulunmamaktadır. Sayfaların merkezindeki geometrik paftalama sistemi oldukça benzerdir. Yine bu iki cüzün zahriye sayfalarında vakıf kaydının bulunması diğer ortak özelliktir. Her iki cüzün hatime sayfalarında ketebe kaydı yazıldığı şehir ve yıl bilgisini içermekteyken, hattat ismini kaydetmemiş sadece “Ketebehü'l- Fakir” ifadesini kullanmıştır. EH. 243 (7.cüz) müzehhip imzası (Muhammed bin Aybek bin Abdullah) barındırması bakımından Leipzig’de bulunan cüzden ayrılır. 1. ve 7. cüzler arasının sırasıyla yapıldığı varsayılırsa bu iki cüz üzerinde tarih bulunduğundan (1306-1310) buradaki 7 cüzün 4 yılda tamamlanmış olduğu sonucuna varılabilir (Fotoğraf 337). Tezhipler istinsah tarihine uygun olup (710/1310) İlhanlı üslubunun belirgin özelliklerini göstermektedir.

Fotoğraf 337: LUL. B. Or. 001, Serlevha detay

Tezhiplerde 1b, 2a, 2b, 3a, 7a, 10a, 11b, 14a 36a, 65b ve 66a sayfalarında sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelik formları görülmektedir. 23b, 25b, 54a, 55b, sayfalarında münhani motifleri kullanılmıştır. Bu cüzün 22a, sayfasında İlhanlı Dönemi’nde az da olsa kullanılan hatayi grubu motiflerin erken örnekleri görülmektedir (Fotoğraf 202). E. H. 234 12b ve 52a sayfalarında da benzer motifler kullanılmıştır (Fotoğraf 44)¹⁰⁵. Zahriye sayfasında da benzer motifler arasuyu içinde kullanılmıştır. Ancak zahriye sayfasında formlar ayırt edilemeyecek şekilde rûmî motifine de benzerlik arz etmektedir. Zencerekli pervazlar ise çok yoğun şekilde kullanılır. Durakların dışını çevreleyen ipliğe bitişik üç noktalar bu Kur’an cüzü

¹⁰⁵ Tezhiplerinin ne zaman yapıldığı tam olarak belli olmasa da ketebe kaydı dolayısıyla İlhanlı eseri olarak nitelendirilen TIEM 452 numaralı Mushaf da hatayi motifleri barındıran bir diğer örnektir.

içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır. EH. 243, 4b hamse gülü ve EH. 234 13b hamse gülü benzer tasarımlara sahiptir.

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkler yoğunlukta olmak üzere küçük alanlarda siyah renk de kullanılmıştır. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmış olup başka renkte altın kullanımı görülmez. Ancak bazı paftalarda altın üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama yapılmıştır. Rûmî motifler sarı altın, beyaz, siyah ve pembe ile renklendirilmiştir. Zahriye, serlevha ve hatime sayfalarında anahtarlı zencerekli pervaz kullanılmıştır. Agraflardaki kullanım çeşitliliği bu cüzün ve bu Kur'anın diğer cüzlerinin dikkat çeken bir özelliğidir. Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri, TSK EH. 234, 245, 246, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi B.Or.001, Dresden Library EB. 444, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4372 ve 4373 numaralarda bulunmaktadır. Daha önce Katalog 2 (EH. 234)' de bahsedildiği üzere tezhipleri Kuran-ı Kerîm'in 1-17. cüzlerini kapsayan TİEM 538 numaralı eser ile çok büyük oranda benzerlikler göstermektedir.

Bu eserle ilgili bilgileri muhtevi kaynaklar için dipnota bakılabilir¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Zeynep Atbaş, "Artistic Ilkhanid Manuscripts in the Topkapı Palace Library", *Cultural Encounters, in Anatolia in the Medieval Period: The Ilkhanids in Anatolia*, Koç Üniversitesi Vekam, Ankara 2019, s. 31; Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1969, s. 51; Zeynep Atbaş, "Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları", *Cengiz Han ve Mirası*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2021, s. 360.

III. 4. TSK EH. 245

KATALOG 4

Envanter No : TSK EH. 245/ 20. cüz

Fotoğraf No : 338- 485

Hattat :

Müzehhip : Muhammed bin Aybek?

İstinsah Tarihi : 707/ 1307?

İstinsah Yeri : -

Varak Sayısı : 55

Satır Sayısı : 5

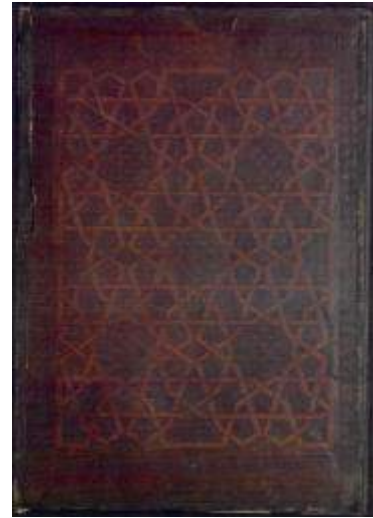
Yazı Çeşidi : Muhakkak, Sülüs, Kufi

Mürekkep Çeşidi :Altın, Siyah, Üstübeç (Beyaz)

Cilt Özellikleri : Dış ve İç kapak- İlhanlı 480 x 700 mm

Tezhipli Sayfalar :Eserde zahriye, serlevha, sûre başları, güller, duraklar ve hatime sayfası müzehheptir.

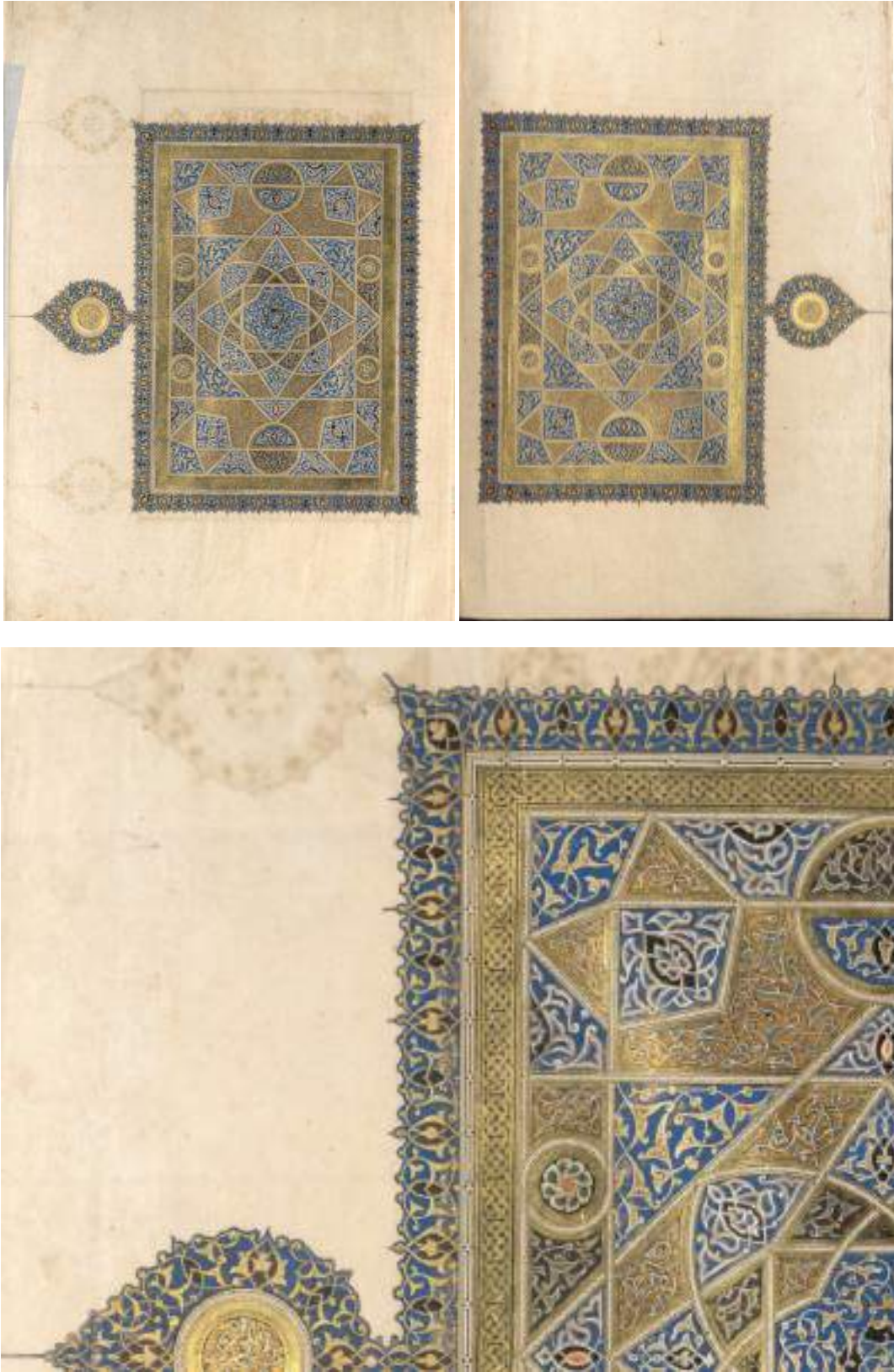
Genel Bilgi : 30 ayrı cüzlük, takım şeklinde tasarlanmış bir Kur'an-ı Kerim'in 20. cüzüdür. Cüzlerin her biri ayrı ciltlidir. Bu cüzün ait olduğu Kur'an-ı Kerim Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı olarak tanınmaktadır. Temellük kaydı sayfası yoktur. Eser üzerinde hattat ve müzehhip ismi de bulunmamaktadır.

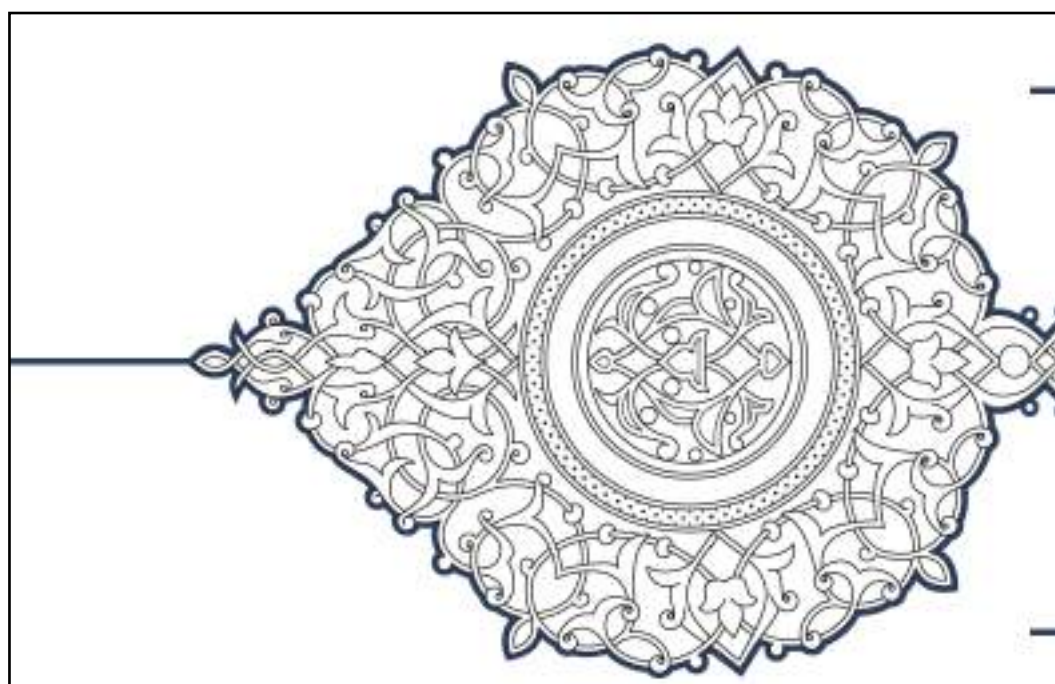
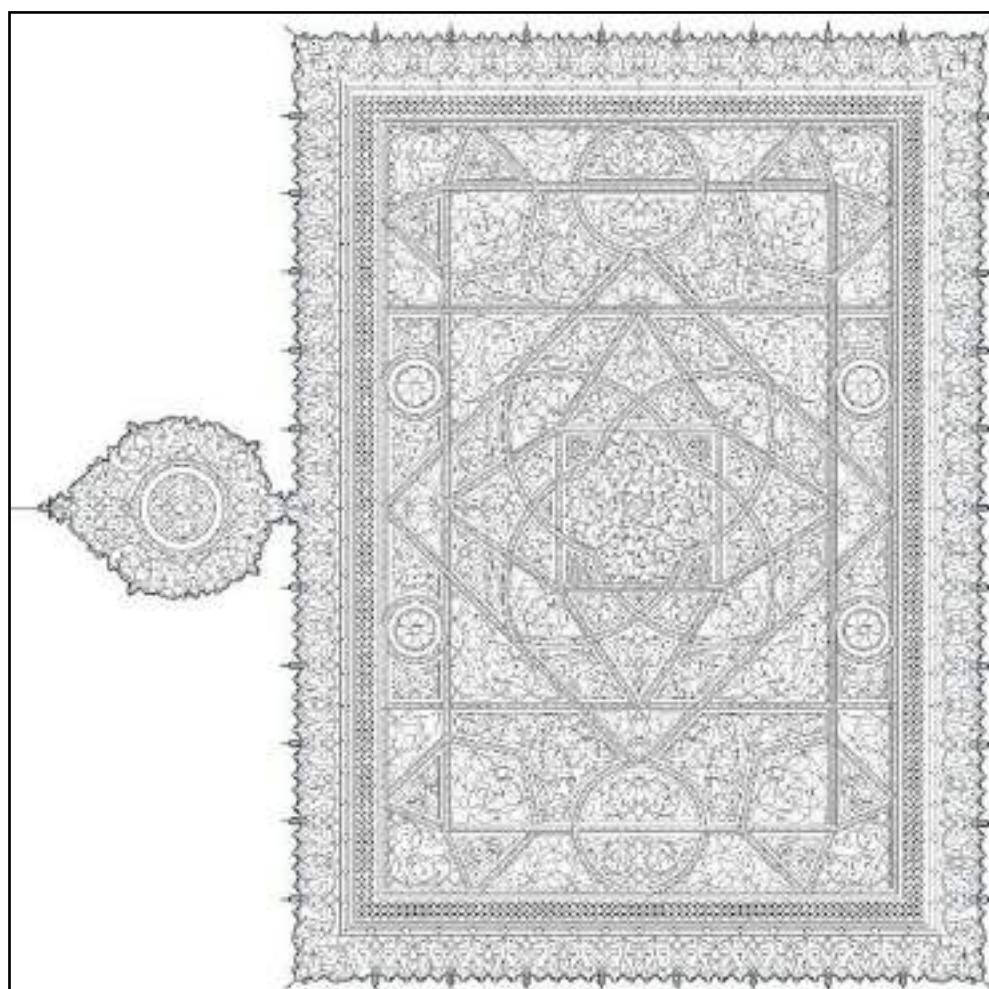
Katalog 4. 1. Zahriye Sayfası

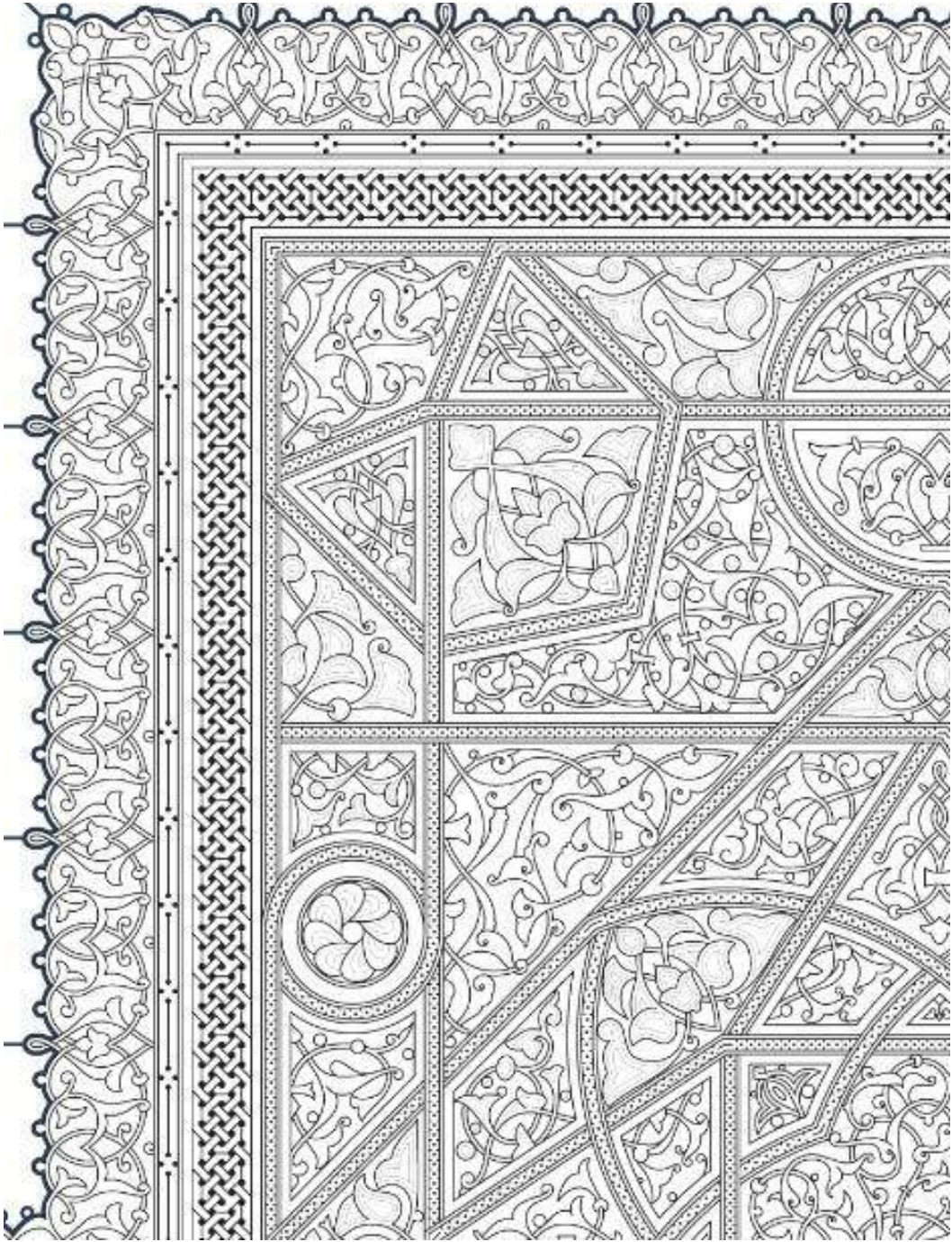
Varak Numarası	: 1b,2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 440 x 445 mm
Motif	: Rûmî, Penç
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo, Siyah Motif : Rûmî: Altın, Beyaz Penç: Krem, Mavi

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Uzun kenarın tam ortasında kenarsuyuna bitişik bir gül yer alır. Her iki sayfa aynı tasarıma sahiptir. Dikdörtgen formlu zahriye sayfalarının merkezinde $\frac{1}{4}$ yıldız şeklinde geometrik kartuşlara ayrılarak rûmîlerle bezenmiş kare bir alan yer alır. Bu kare alanın etrafını dört ayrı pervaz çevreler. Bu Kur'anın diğer bazı cüzlerinin zahriye sayfalarında yazılı alanlar bulunurken bu cüzün zahriye sayfasında yazılı alan bulunmamaktadır. Kenarlardaki pervazlar içten dışa sırasıyla anahtarlı zencerekli, kitabeli zencerekli, anahtarlı zencerekli, ve en dışta rûmî motiflerle oluşturulmuş enine simetrik bir kenar bezemesiyle nihayetlenmektedir. En dıştaki pervaz ile anahtarlı zencerek pervazın arasında da yine uzun noktalı zencerek desenli bir ince ara suyu yer alır. En dışta cetvele bitişik çok kısa tezyinatsız çizgiler şeklinde tığlar bulunur. Klasik tezhip tekniği kullanılmıştır (Fotoğraf 338, Çizim 4).

Fotoğraf 338: EH. 245, Zahriye sayfası 1b,2a ve 1b $\frac{1}{4}$ detay

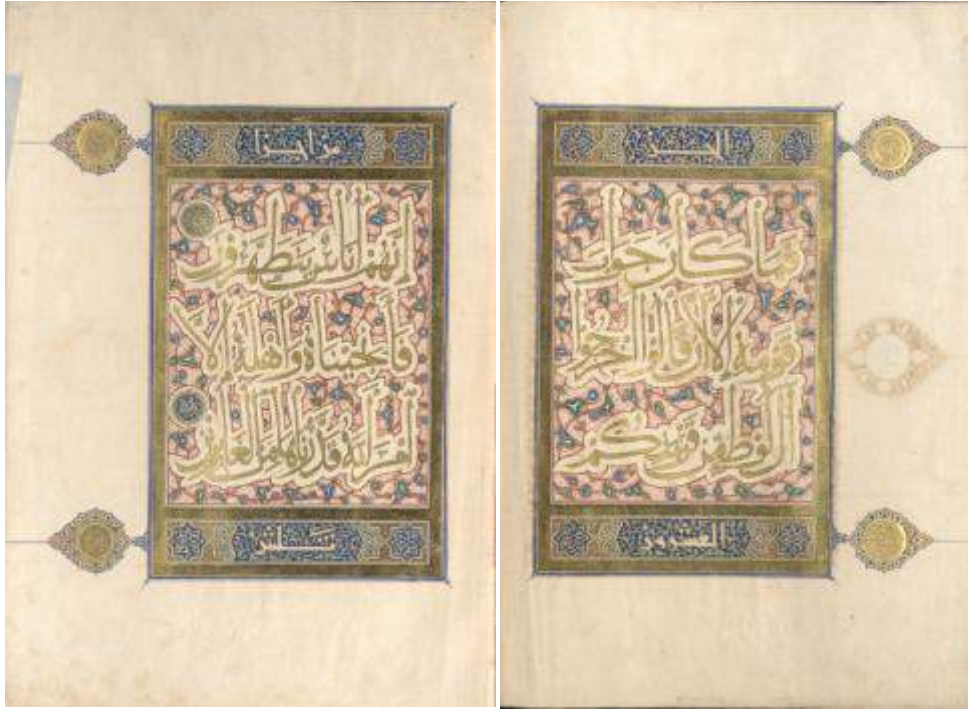
Çizim 4: EH. 245 2a, Zahiye sayfası çizimi ve detay

Katalog 4. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	390 x 455 mm
Motif	:	Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Pembe
	Motif	: Rûmî: Altın, Yeşil, Mavi, Beyaz : Münhani: Yeşil, Eflatun, Mavi, Beyaz
Tezhip Özellikleri	:	Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen serlevha sayfası formundadır. Sûre başlarının olduğu yerden kenarsuyuna bitişik damla formlu güller bulunmaktadır. Sayfaların her ikisi de aynı tasarıma sahiptir. Sadece ortada metnin bulunduğu alan değişkenlik göstereceğinden beyne's-sütur tezhibinde farklılık mevcuttur. Dikdörtgen formlu sayfalarının merkezinde 20. cüzün başlangıcı olan Neml Sûresi 56. ayet üçer satır yazı şeklinde yazılmıştır. Yazılı alan rûmîler, üç noktalar ve ince tarama zeminler halinde beyne's-sütur tezhibine sahiptir. Metnin altında ve üstünde dikdörtgen sûre başı alanları bulunur. Bu alanlarda "yirminci cüz, otuz cüzden bir parça" anlamına gelen aşağıdaki Arapça ibare yer alır.

الجدالعشرون من اجزائالثمن

Metnin zemininde lacivert üzerine altın ile işlenmiş rûmî helezonlar dolaşmaktadır. Kenardaki paftalar ise münhani ve rûmî motifi ile bezenmiştir. En dışta altın zemin üzerine ve siyah renkle uygulanmış anahtarlı zencerek desenli bir kenar pervazı iç kısımda ise beyaz üzerine siyah kaydırılmış noktalı zencerek desenli bir ince ara suyu yer alır. Sayfa köşelerinde çok kısa çizgiler şeklinde tığlar bulunur (Fotoğraf 339).

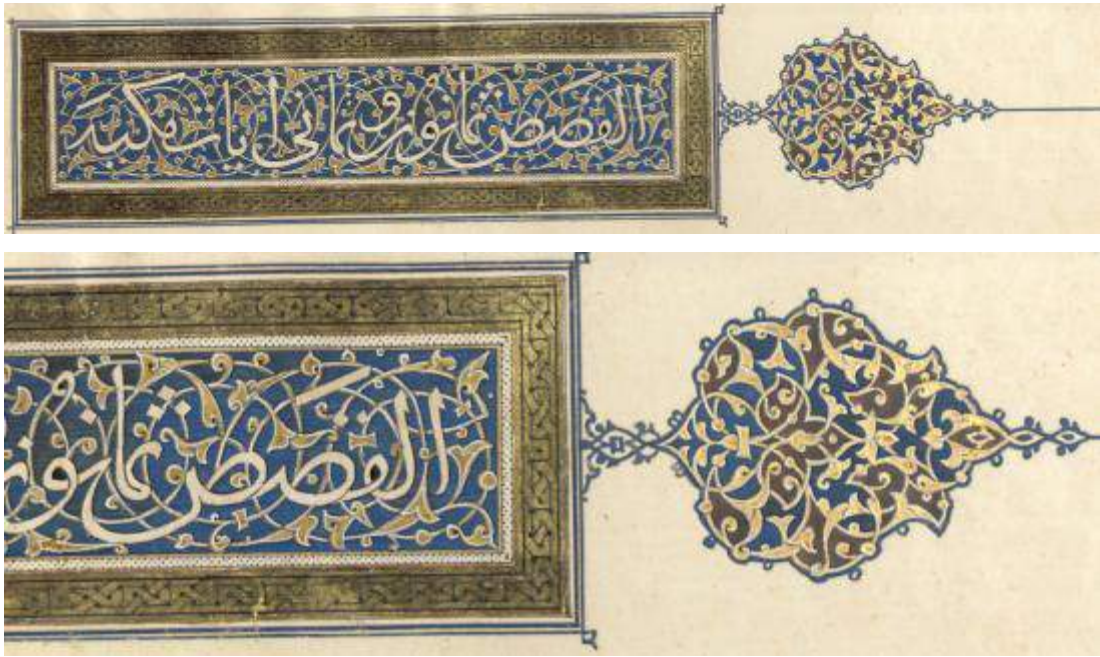
Fotoğraf 339: EH. 245, Zehriye sayfası 2b,3a ve 3a ¼ detay

Katalog 4. 3. Sûre Başları

Varak Numarası	:	12b
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	80 x 375 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo
	Motif	: Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Bu cüzde iki tane sûre başı (Kasas ve Ankebut Sûresi) bulunmaktadır. 12b sayfasındaki Kasas Sûresi sure başı alanında sülüs yazı ile sûre ismi, Mekkî sûre olduğu ve kaç ayet olduğuna dair bilgiler beyaz mürekkep ile yazılmıştır. Lacivert zeminli dikdörtgen alanda yazının altında altınla uygulanmış rûmî helezonlar dolaşmaktadır. Yazıyı zeminden ayıracak bir sınır bulunmadığından helezon ve yazıları ayıran tek unsur zıt renklerin kullanımı olmuştur. İçten dışa doğru sırasıyla altın cetvel, beyaz üzerine siyah kaydırmalı noktalardan oluşan ince arasuyu, tekrar altın cetvel, anahtarlı zencerekli ara pervaz ve en dışta lacivert renkli iki iplikle dikdörtgen alan son bulur. Sayfanın sağ marjına doğru ipliğe bitişik damla formu bir gül bulunmaktadır. Bu gül ½ simetrik rûmî bir tasarıma sahiptir. Simetri ekseninin birleşme noktasına yerleştirilmiş tığ güle daha uzun bir görünüm kazandırmıştır (Fotoğraf 340).

Fotoğraf 340: EH. 245, 12b Kasas Sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	:	40a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	80 x 380 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert
	Motif	: Rûmî: Altın, Beyaz, Mavi

Tezhip Özellikleri: Beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile sûre ismi ve sûrenin 63 ayet olduğuna dair bilginin bulunduğu dikdörtgen alanın zemini lacivert renkle doldurulmuştur. Yazı zemininde altın üzerine beyaz ve mavi tonlama yapılan rûmî helezonlar dolaşmaktadır. Yazıyı zeminden ayıracak dendan gibi bir sınır kullanılmamıştır. İçten dışa doğru sırasıyla ince bir kuzu, beyaz üzerine siyah kaydırmalı noktalardan oluşan ince arasuyu, altın cetvel, anahtarlı zencerekli ara pervaz ve en dışta lacivert renkli iki iplik bulunur. Damla formu, rûmî, münhani ve zencereklerden oluşmuş $\frac{1}{2}$ simetrik gül, ipliğe bitişik vaziyette soldaki sayfa boşluğuna doğru uzanmaktadır. Gülün ipliğe bitiştiği noktada ve bitişte kâğıda geçişi kolaylaştıran iplikle aynı renkte bir tezyinat yer alır. Dikdörtgen alanın köşelerine kısa tığlar yerleştirilmiştir (Fotoğraf 341).

Fotoğraf 341: EH. 245, 40a Ankebut Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 4. 4. Güller

Bu cüz içinde 16 aşer, 17 hamse gülü olmak üzere toplamda 33 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Hamse güllerinin ise birler basamağında beş rakamı yer alanlar (5, 15, 25) şeklinde ilerlemektedir ve ayet sayıları ebced hesabıyla beş ve katlarına tekabül eden harflerle ifade edilmiştir. Bazılarında ise aşer güllerinde olduğu gibi kufi yazıyla yazıldığı görülmektedir. Bazı güllerde sadece hamse ibaresi yer alır. Her sûrede bu döngü yeniden başlamaktadır. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun mekik veya damla şeklindedir. Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanmıştır. Aşer güllerinin çapı 110 ila 130 mm arasında değişirken hamse güllerinin ölçüleri 75-80 x 180-200 cm arasında değişkenlik göstermektedir (Fotoğraf 342-343).

Aşer Varak Numaraları : 4a, 7b, 9a, 12a, 15b, 19a, 22b, 25b, 29a, 32a, 34b, 37b, 43a, 46a, 48b, 53a

Hamse Varak Numaraları : 6a, 8a, 10b, 14a, 17b, 20b, 24a, 27a, 30a, 33b, 36a, 39a, 41a, 44b, 47a, 50a, 55a

Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü : Çap =120 mm ila 130 mm arası

Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü : Boy 170 ila 190x En 70 ila75 arası

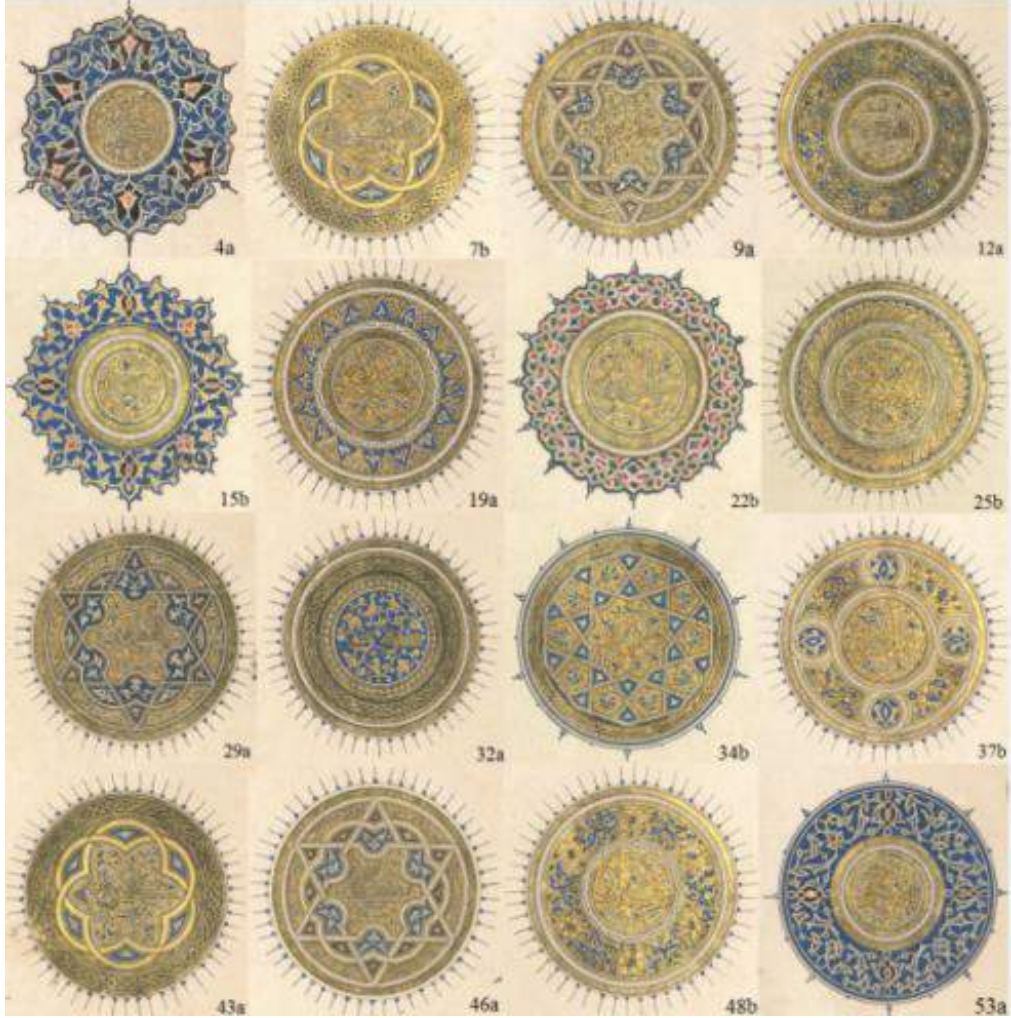
Motif : Rûmî, Münhani

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah

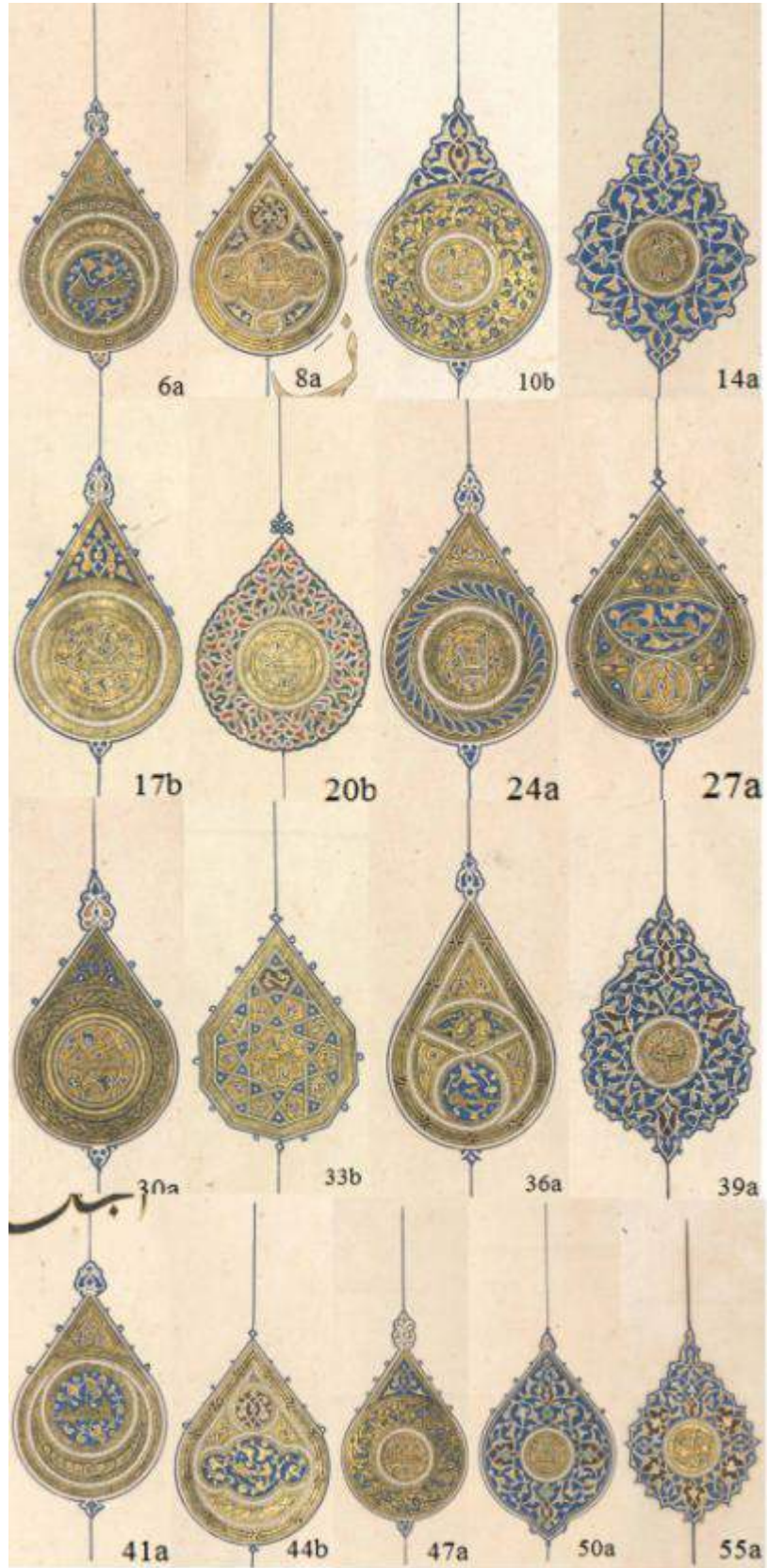
Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: 5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa kenarı boşluklarına konumlandırılmıştır. Aşer güllerinde genel olarak merkezde daireler yer almakta, bazılarında ise yıldız tasarımları karşımıza çıkmaktadır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın, beyaz veya siyah mürekkeple yazılmıştır. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Merkezde oluşturulmuş daire ve yıldız formların kenarları ya rûmî motiflerle tasarlanmış simetrik kenar bezemeleriyle veyahut zencerek kenar bezemeleri ile tezyin edilmiştir. En dış kısımda dolaşan iplikler üzerindeki kısa tığlarla tasarım nihayetlendirilmiştir. Hamse güllerinde dikine

uzun damla veya mekik formların merkezinde de yine daire veya yıldız biçimleri yer almaktadır. Alttan veya üstten daire şekillere eklenmiş hilal formlarla hamse gülleri uzun bir görünüme kavuşturulmuştur. Kısa çizgiler şeklinde tığlar mevcuttur (Fotoğraf 342- 376).

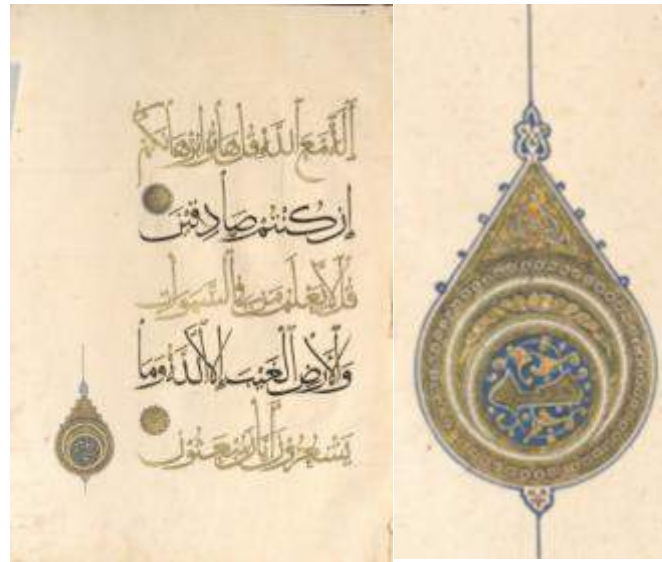
Fotoğraf 342: EH. 245 aşer gülleri

Fotoğraf 343: EH. 245 hamse gülleri

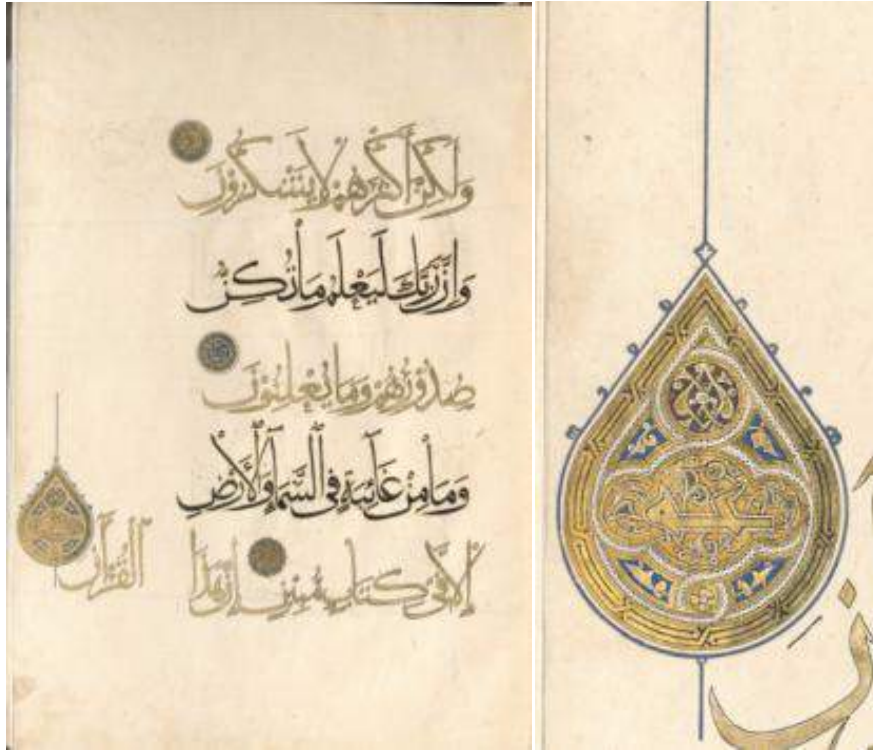
Fotoğraf 344: EH. 245, 4a, Naml 60. ayet aşer gülü

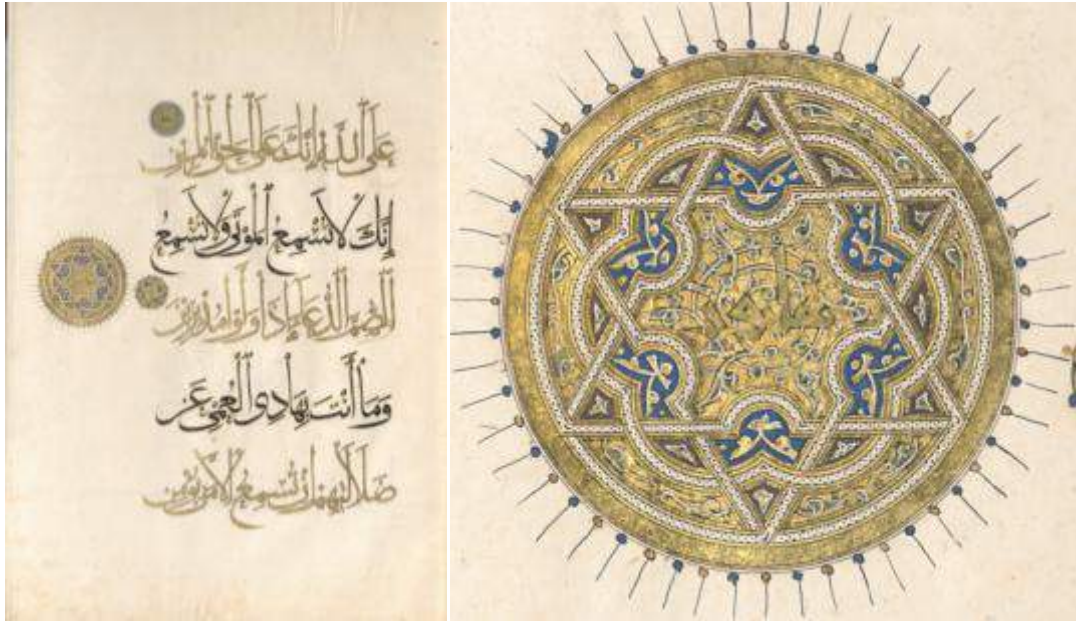
Fotoğraf 345: EH. 245, 6a, Naml 65. ayet hamse gülü

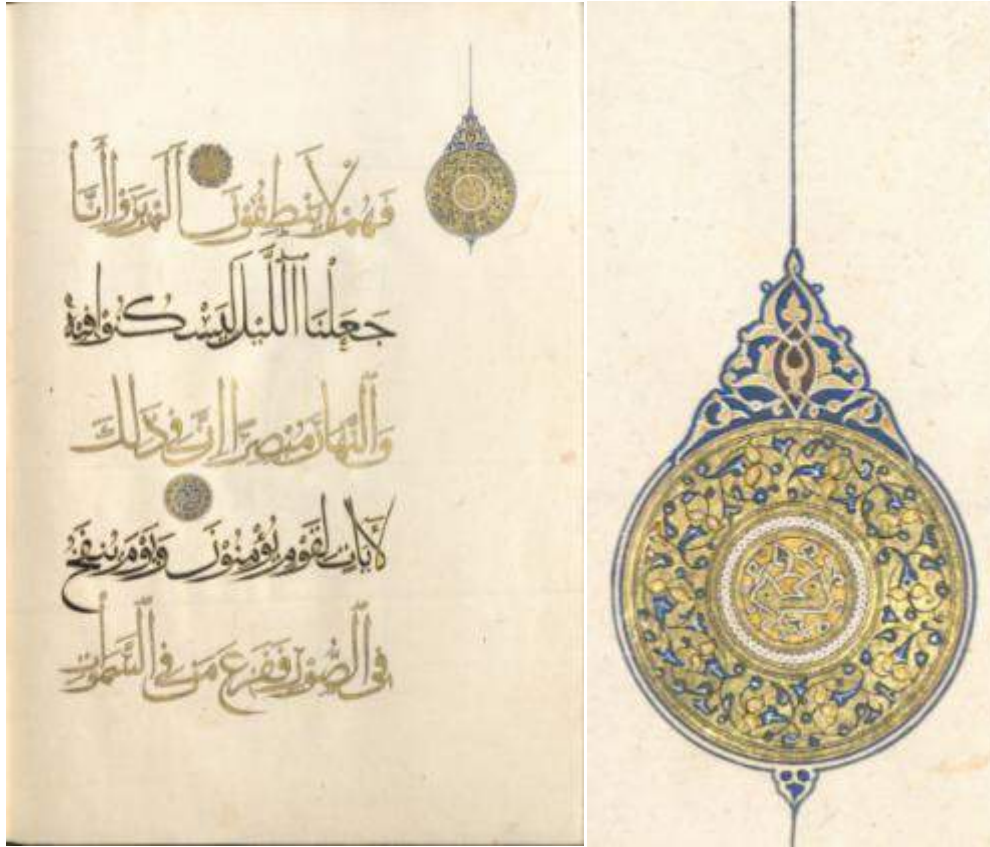
Fotoğraf 346: EH. 245, 7b, Naml 70. ayet aşer gülü

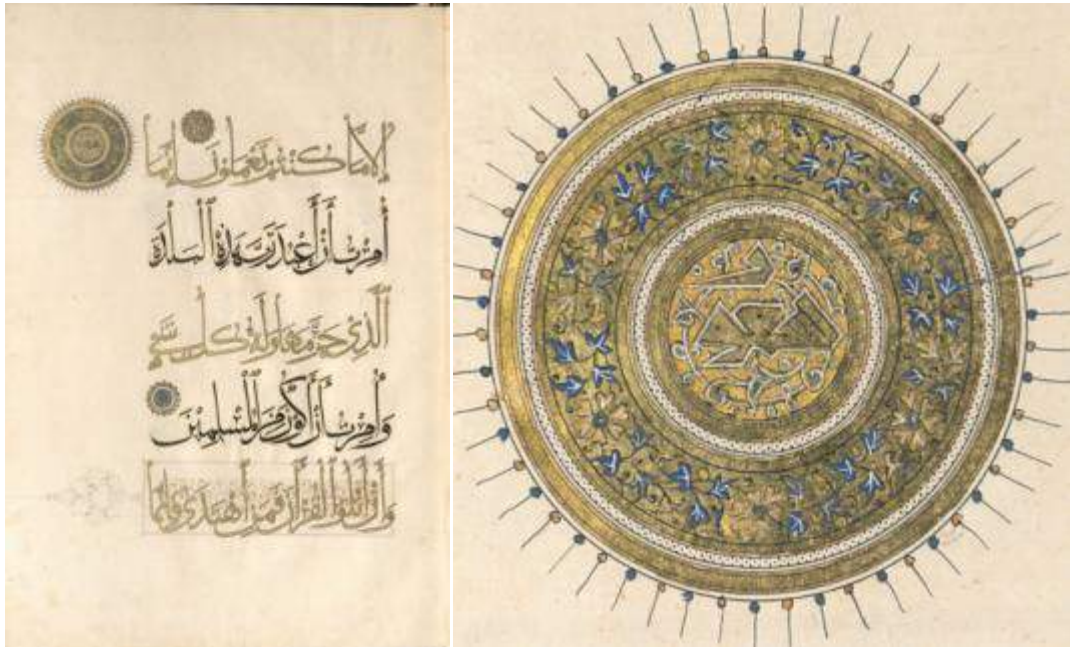
Fotoğraf 347: EH. 245, 8a, Naml 75. ayet hamse gülü

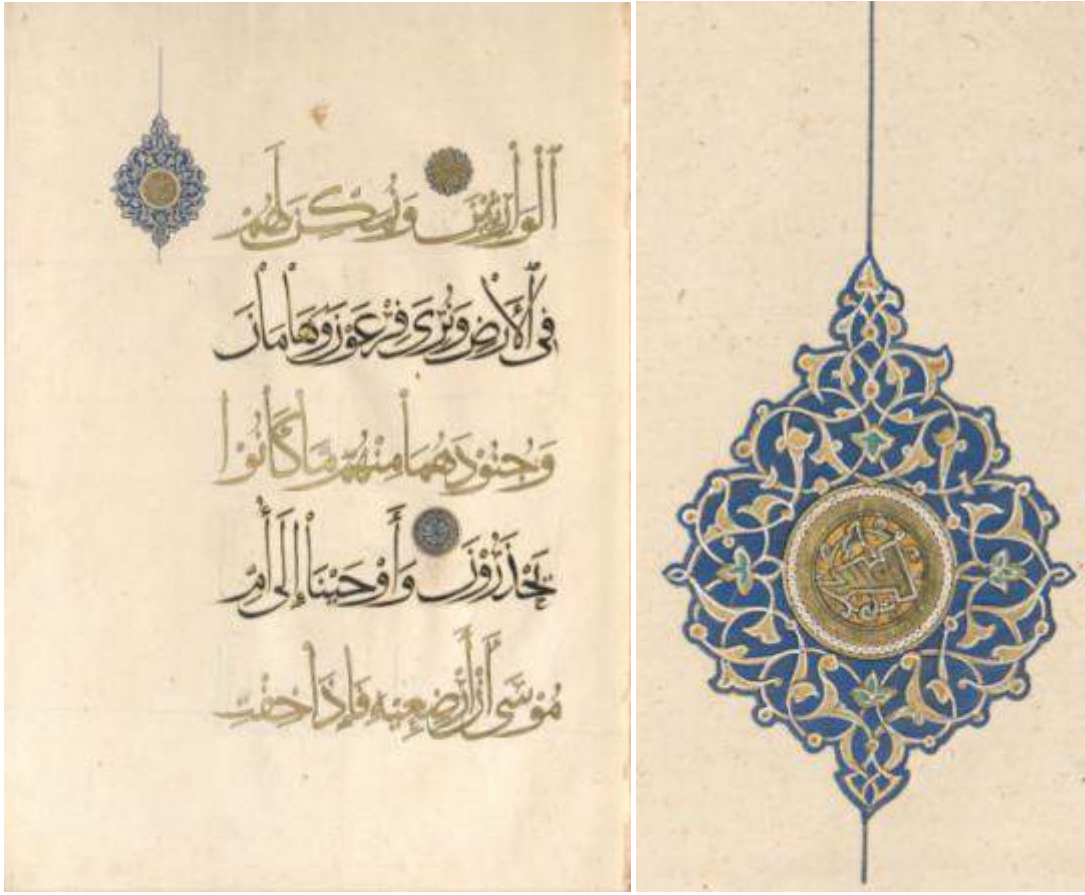
Fotoğraf 348: EH. 245, 9a, Naml 80. ayet aşer gülü

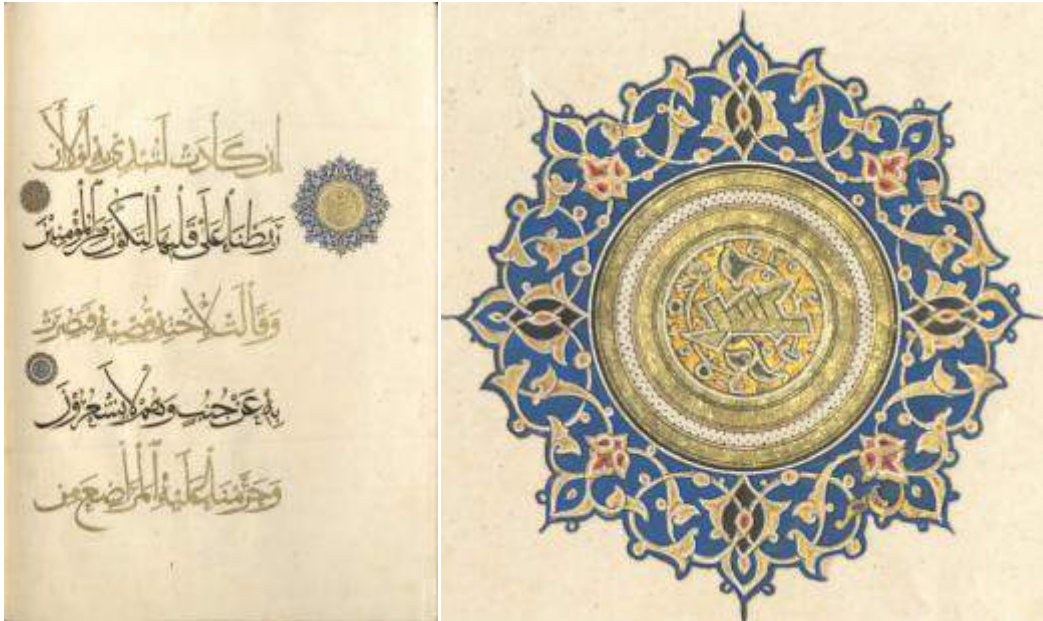
Fotoğraf 349: EH. 245, 10b, Naml 85.ayet hamse gülü

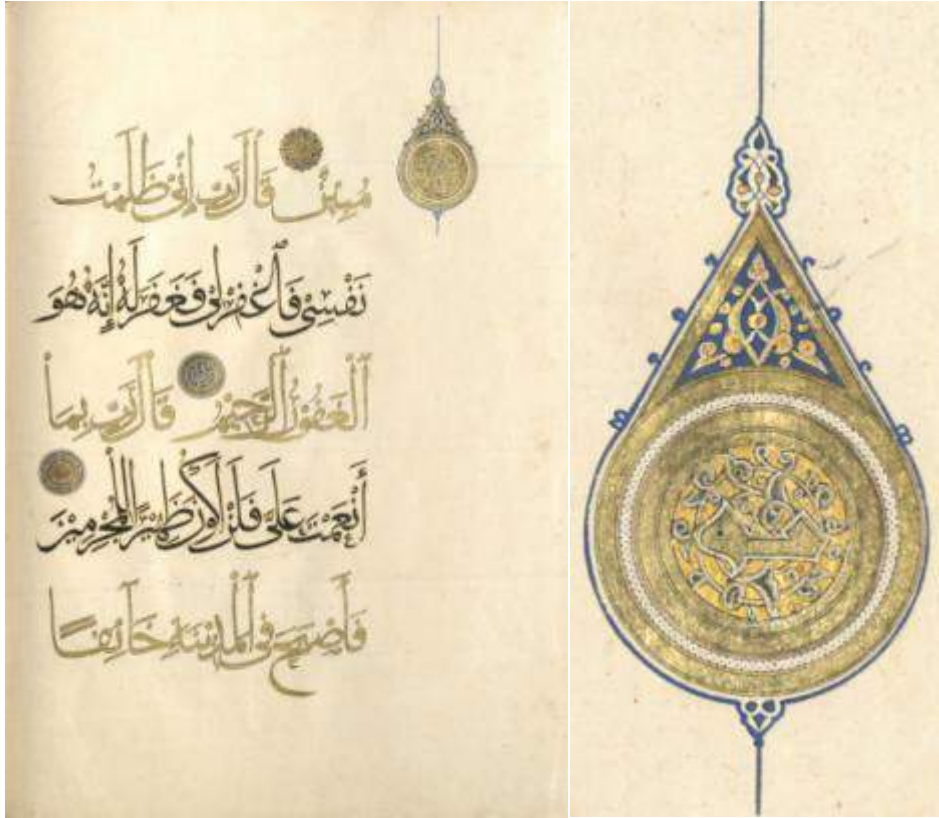
Fotoğraf 350: EH. 245, 12a, Naml 90. ayet aşer gülü

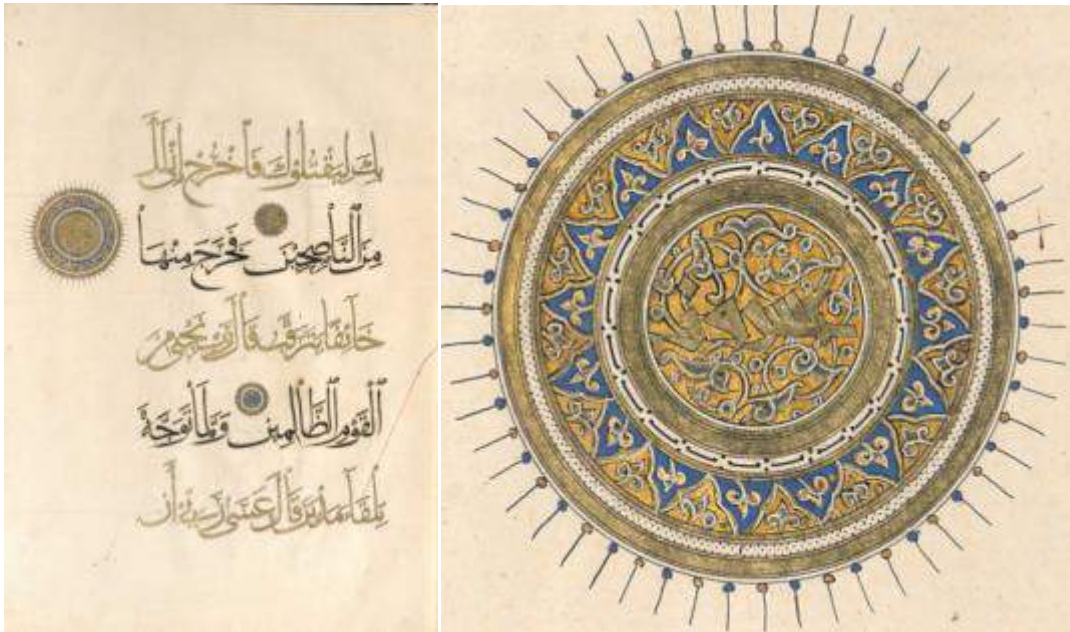
Fotoğraf 351: EH. 245, 14a, Kasas 5.ayet hamse gülü

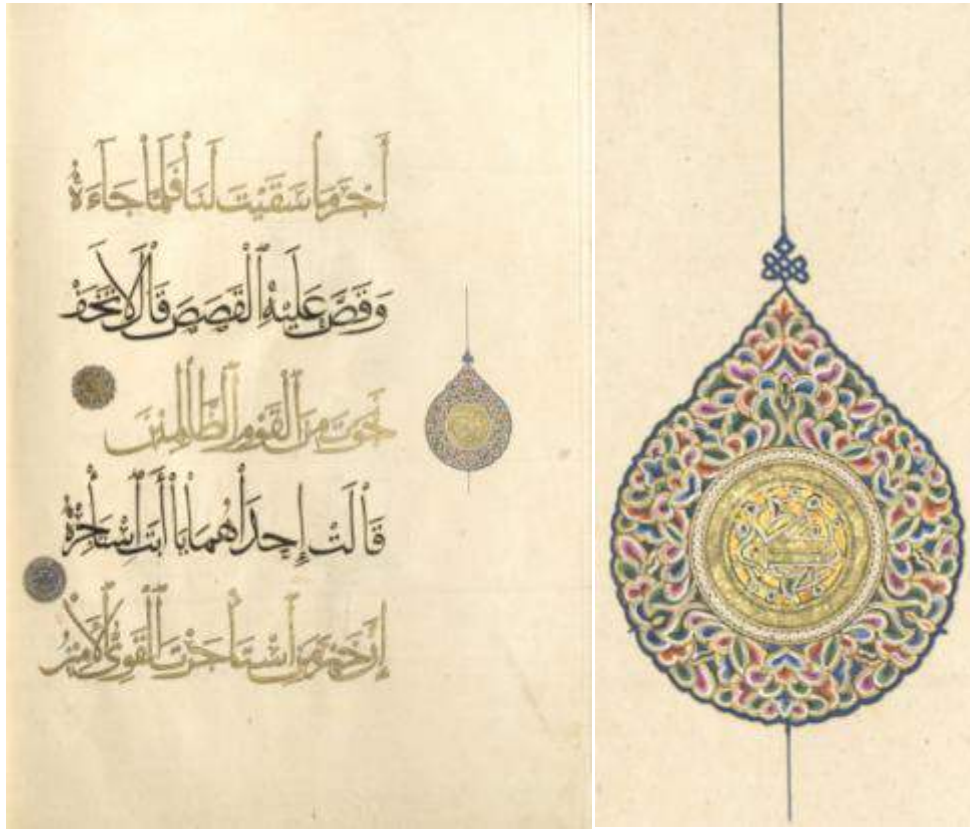
Fotoğraf 352: EH. 245, 15b, Kasas 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 353: EH. 245, 17b, Kasas 15.ayet hamse gülü

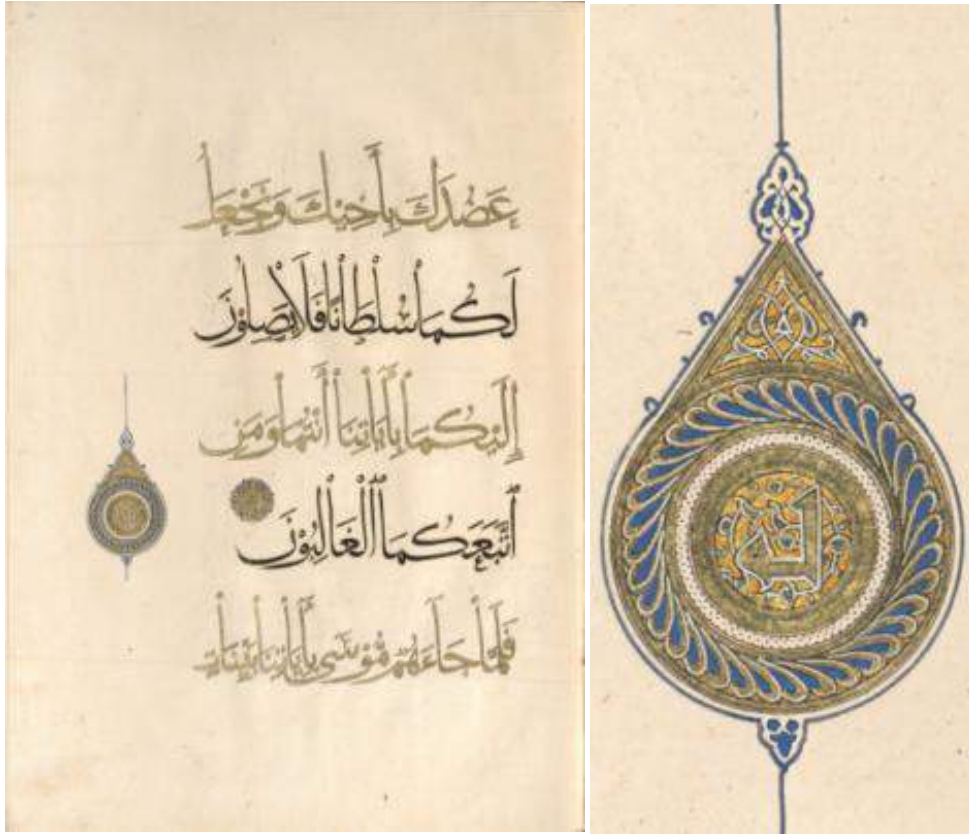
Fotoğraf 354:EH. 245, 19b, Kasas 20. ayet aşer gülü

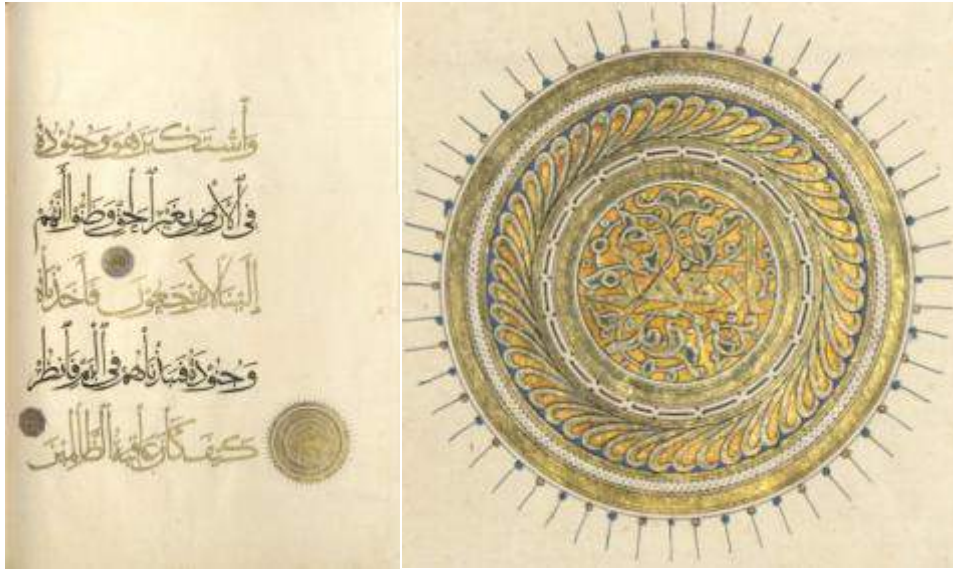
Fotoğraf 355:EH. 245, 20b, Kasas 25.ayet hamse gülü

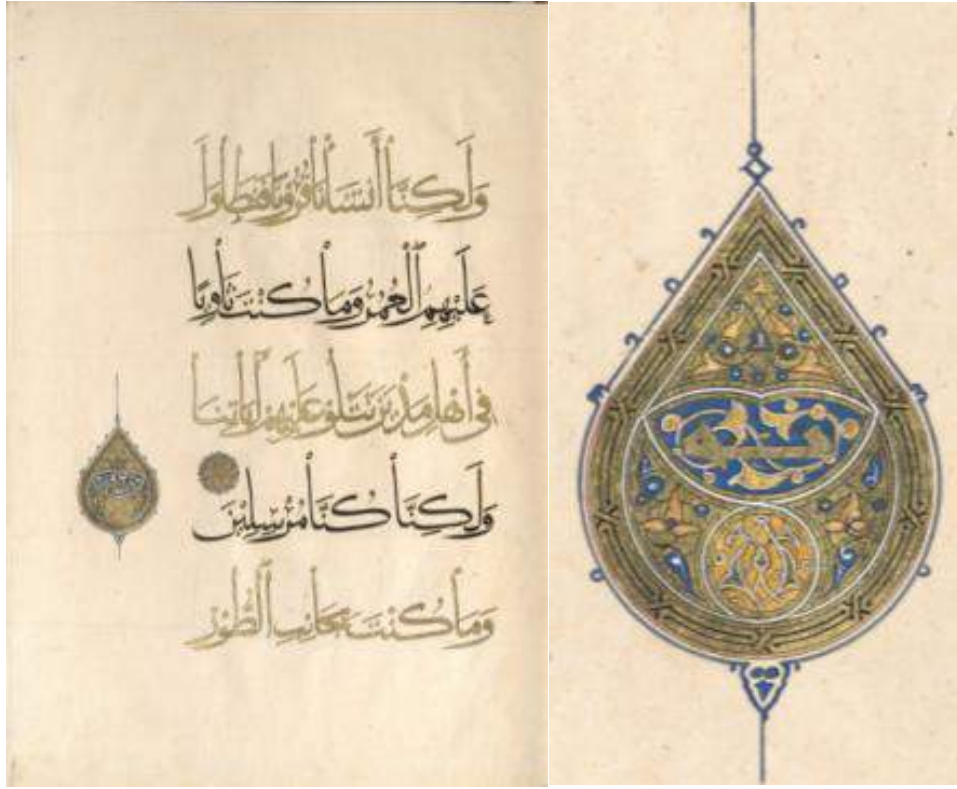
Fotoğraf 356: EH. 245, 22b, Kasas 30.ayet aşer gülü

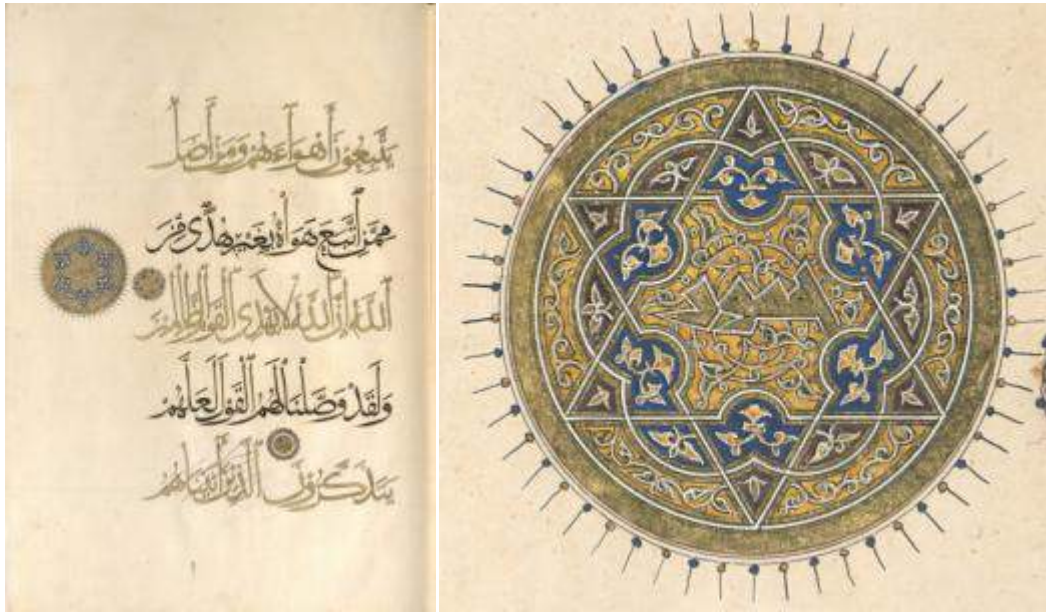
Fotoğraf 357: EH. 245, 24a, Kasas 35.ayet hamse gülü

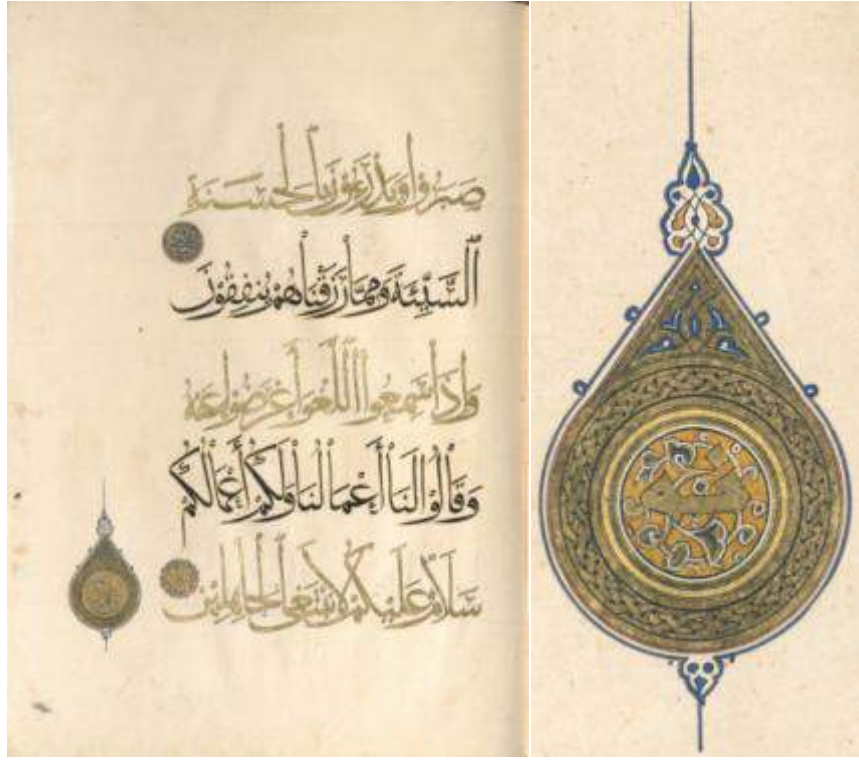
Fotoğraf 358:EH. 245, 25b, Kasas 40.ayet aşer gülü

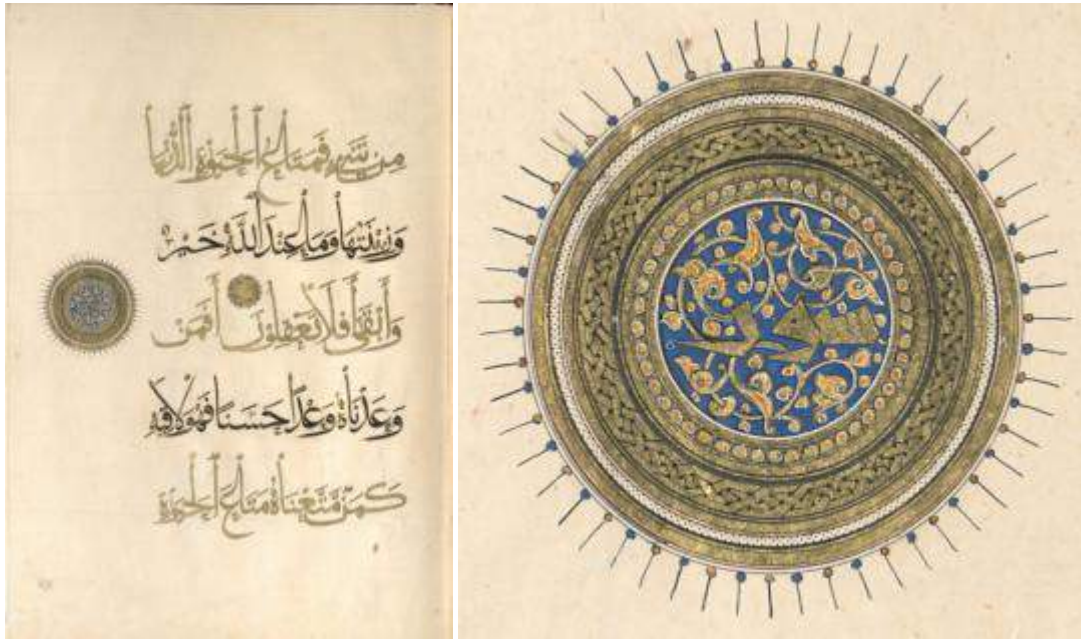
Fotoğraf 359: EH. 245, 27a, Kasas 45.ayet hamse gülü

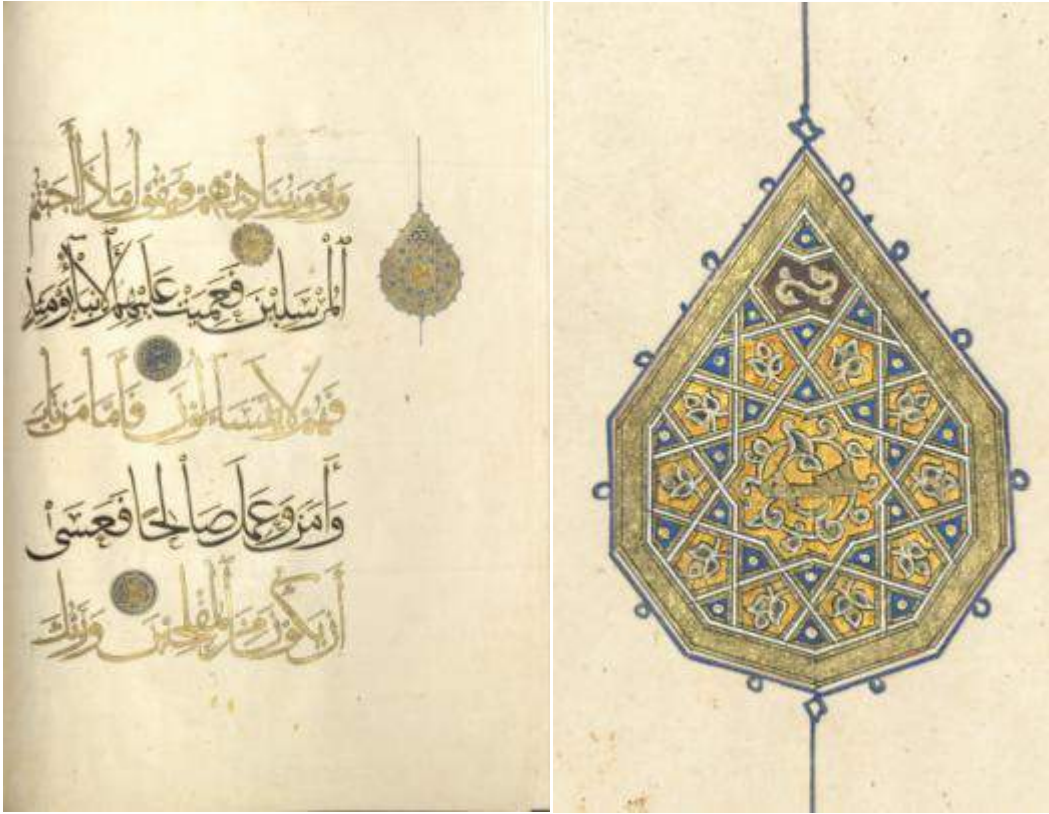
Fotoğraf 360: EH. 245, 29a, Kasas 50.ayet aşer gülü

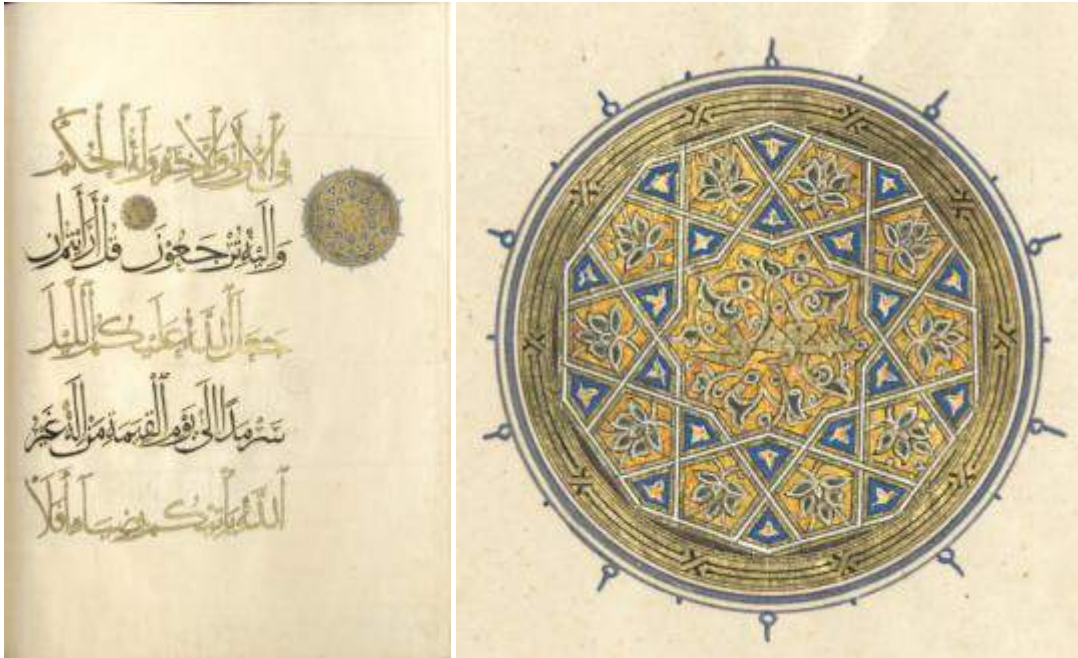
Fotoğraf 361: EH. 245, 30a, Kasas 55.ayet hamse güli

Fotoğraf 362: EH. 245, 32a, Kasas 60.ayet aşer güli

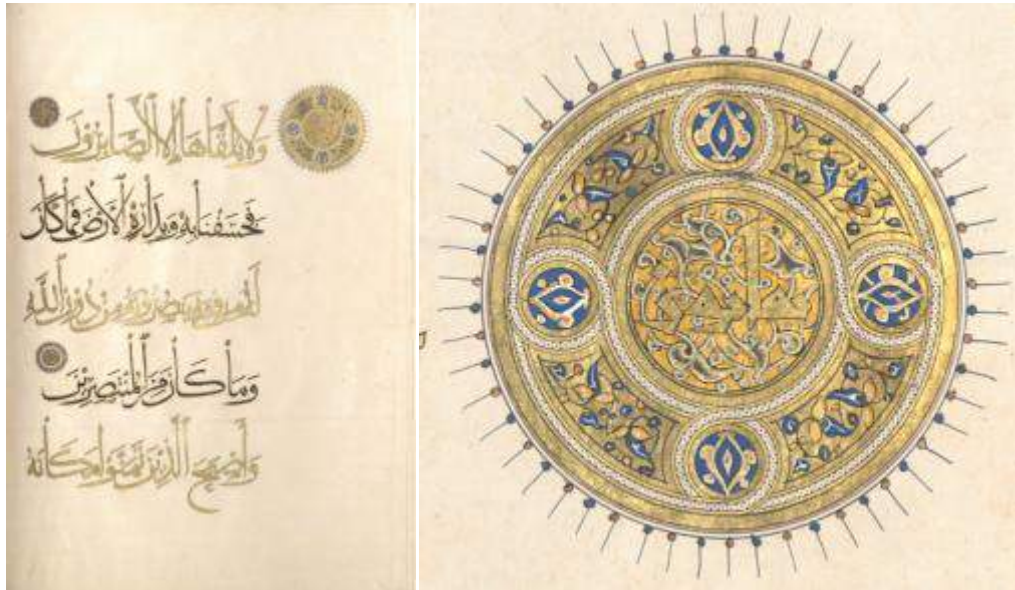
Fotoğraf 363: EH. 245, 33b, Kasas 65.ayet hamse gülü

Fotoğraf 364: EH. 245, 34b, Kasas 70.ayet aşer gülü

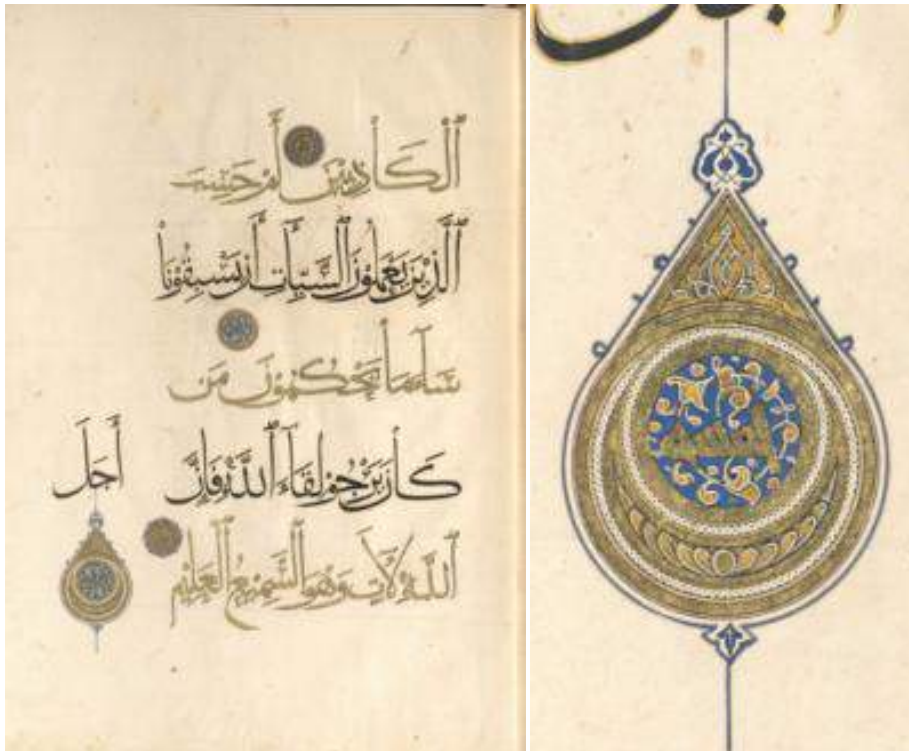
Fotoğraf 365: EH. 245, 36a, Kasas 75.ayet hamse güli

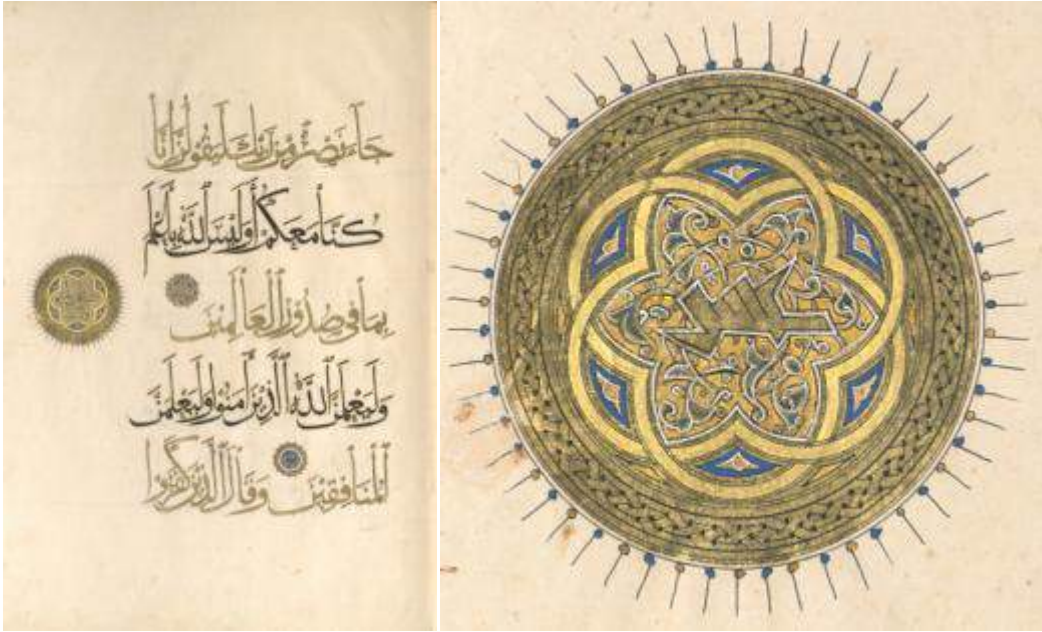
Fotoğraf 366: EH. 245, 37b, Kasas 80.ayet aşer güli

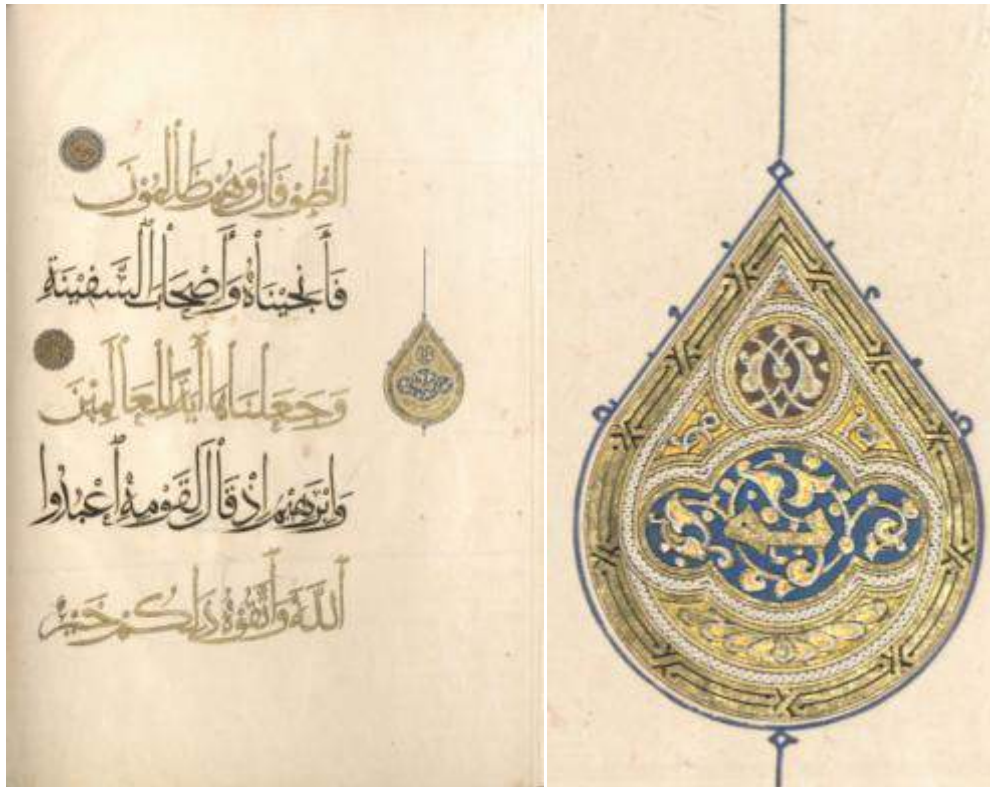
Fotoğraf 367:EH. 245, 39a, Kasas 85.ayet hamse gülü

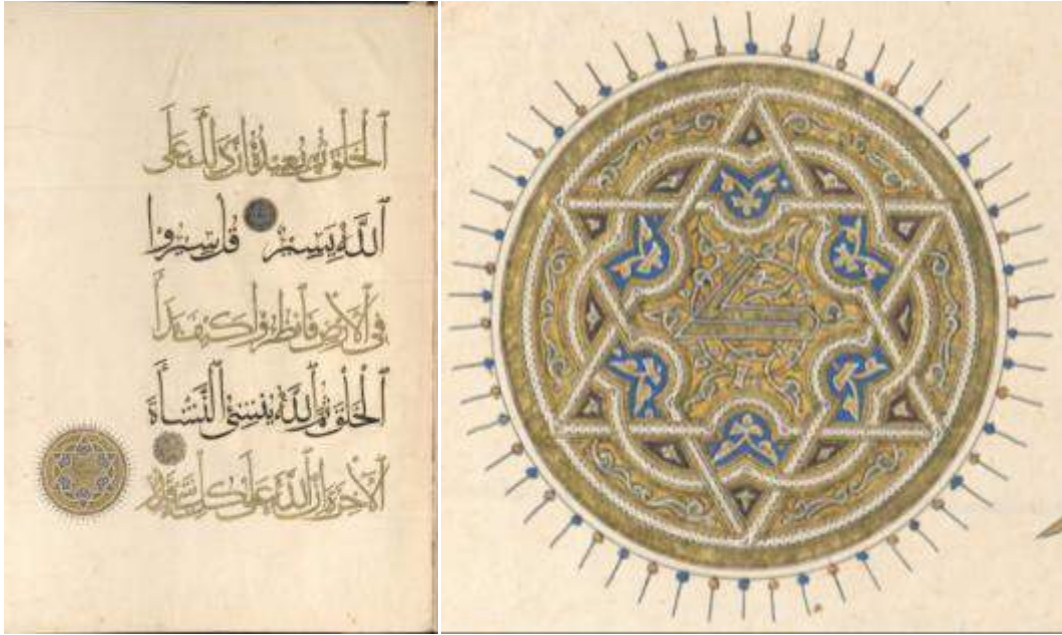
Fotoğraf 368:EH. 245, 41a, Ankebut 5. ayet hamse gülü

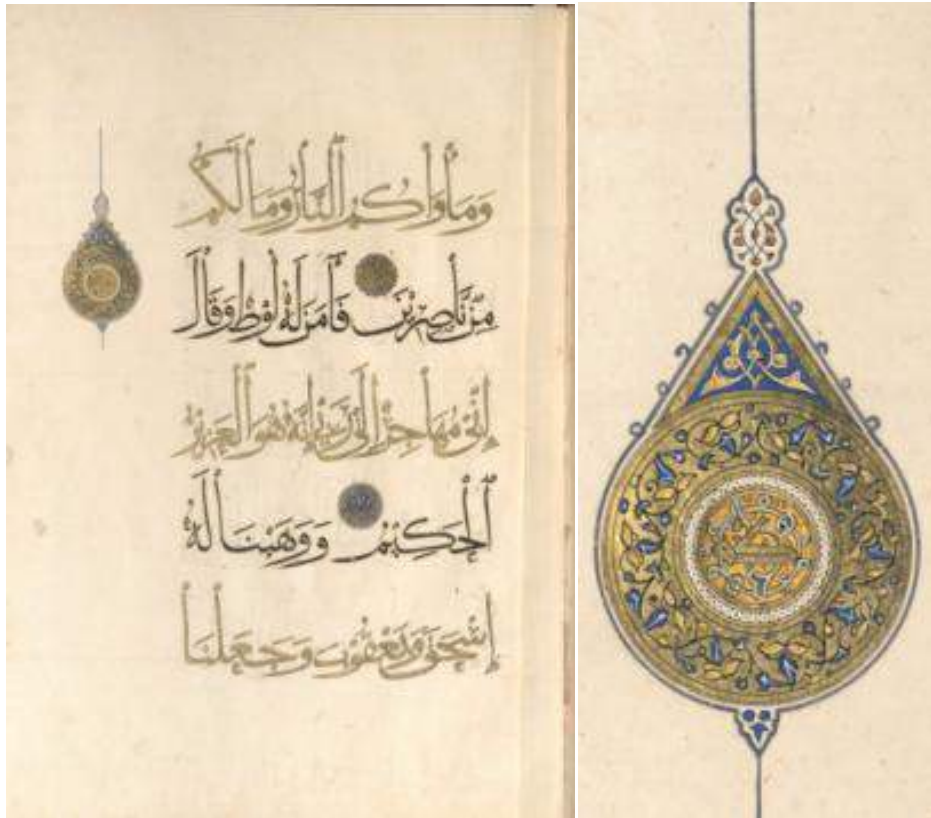
Fotoğraf 369: EH. 245, 43a, Ankebut 10.ayet aşer gülü

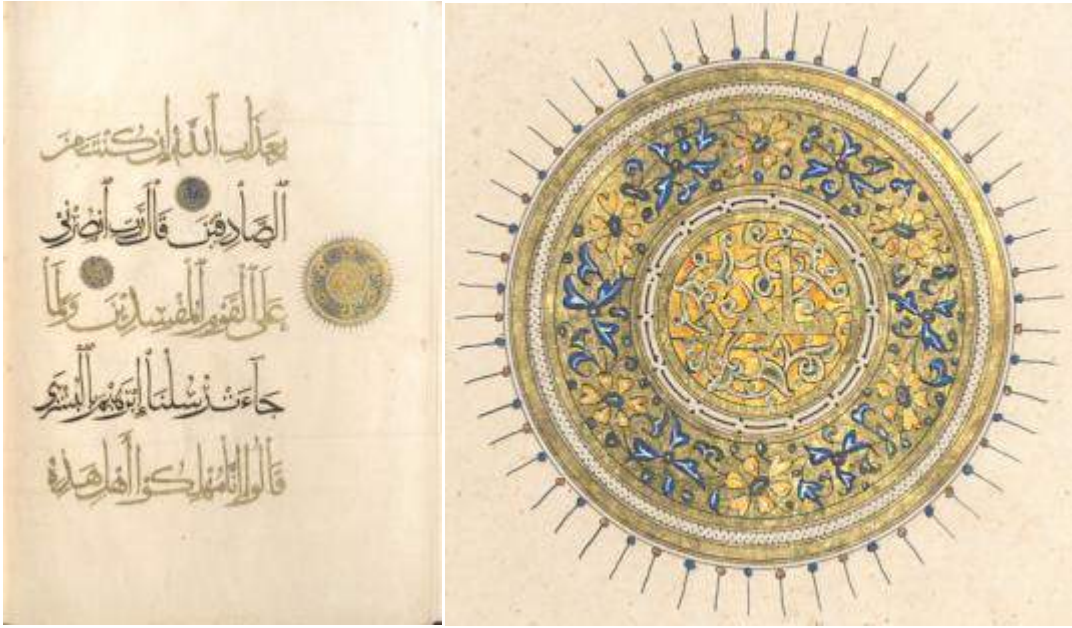
Fotoğraf 370:EH. 245, 44b, Ankebut 15.ayet aşer gülü

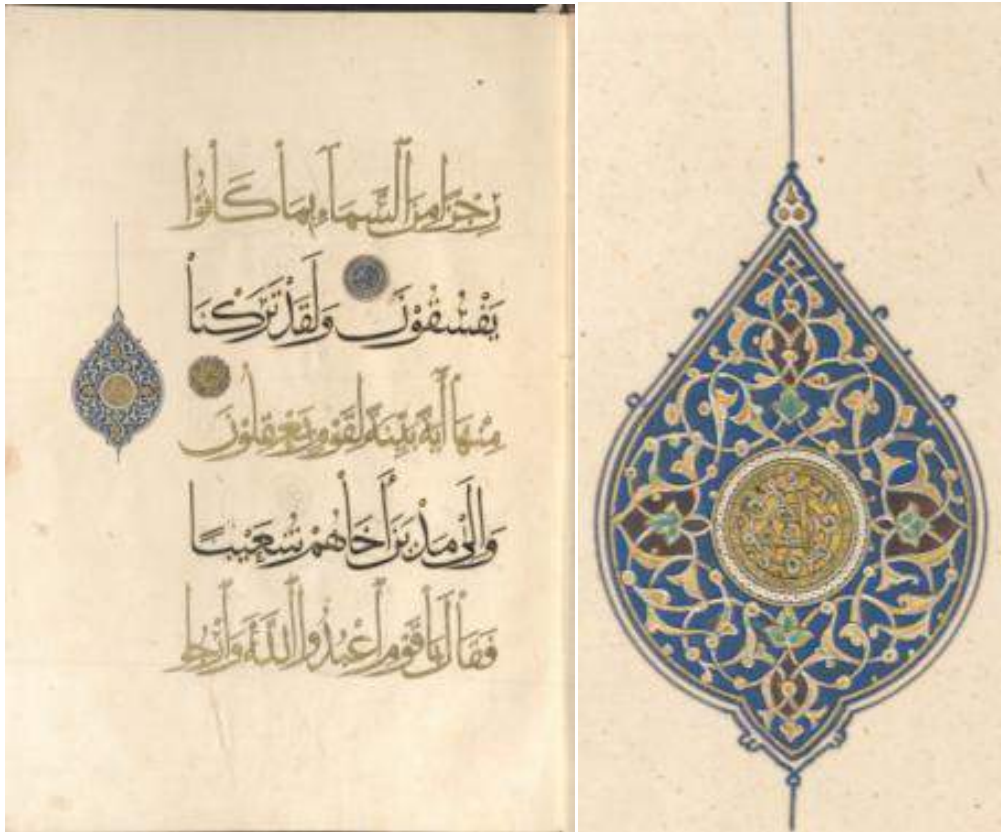
Fotoğraf 371:EH. 245, 46a, Ankebut 20.ayet aşer gülü

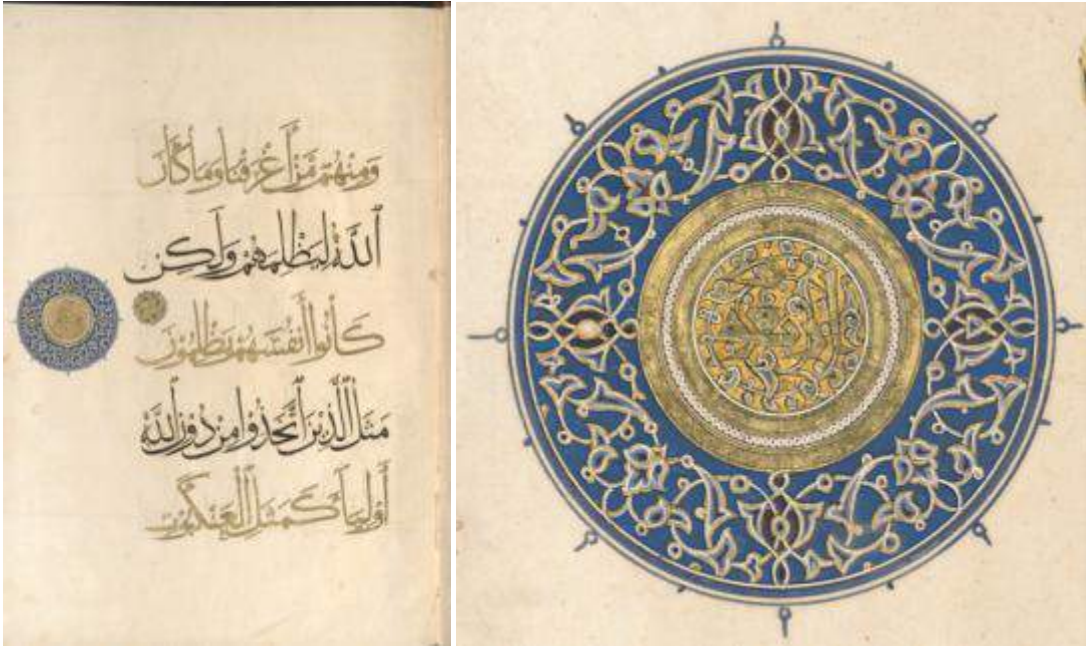
Fotoğraf 372:EH. 245, 47a, Ankebut 25.ayet aşer gülü

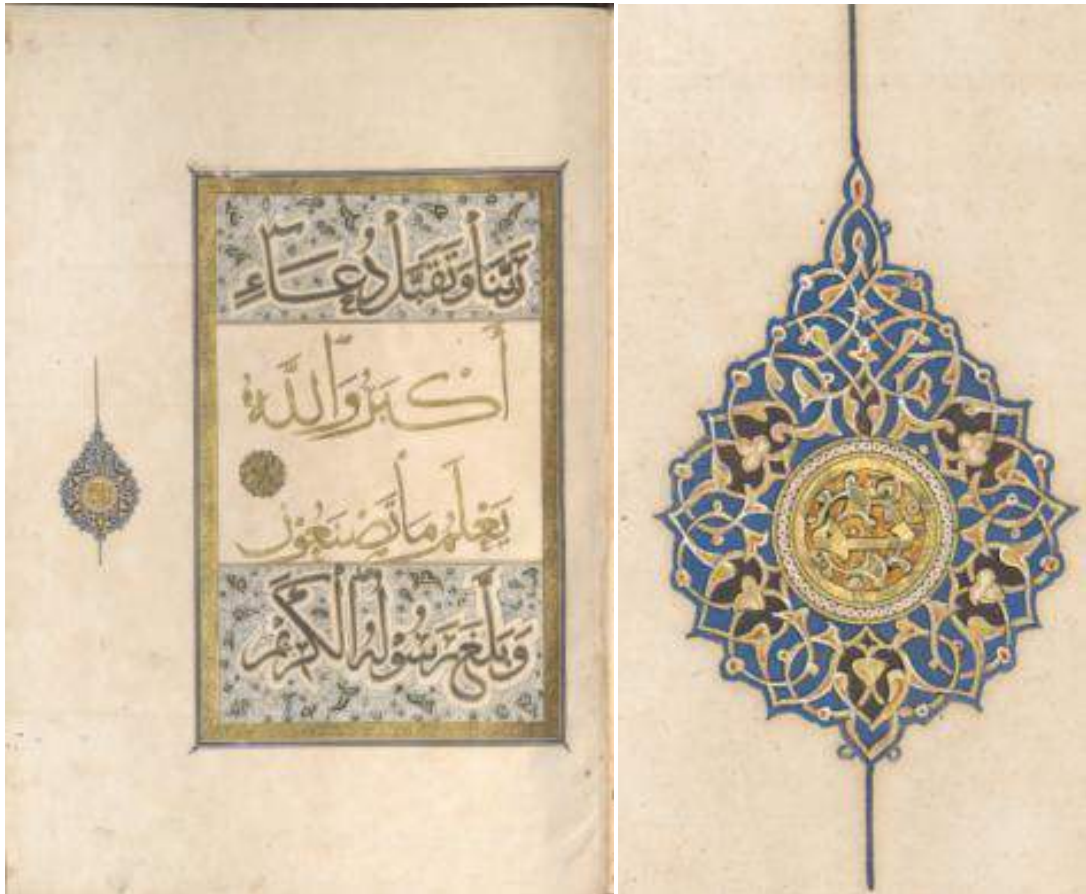
Fotoğraf 373:EH. 245, 48b, Ankebut 30.ayet aşer gülü

Fotoğraf 374:EH. 245, 50a, Ankebut 35.ayet aşer gülü

Fotoğraf 375:EH. 245, 53a, Ankebut 40.ayet aşer gülü

Fotoğraf 376:EH. 245, 55a, Ankebut 35.ayet aşer gülü

Katalog 4. 5. Duraklar

Varak Numarası		: 3a- 56a arası
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 38-42 mm arası (çap)
Motif		: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert
	Motif	: Rûmî: Altın, Lacivert, Beyaz : Münhani: Altın, Lacivert

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 149 tane durak bulunmaktadır. Durakların çapları 38 ila 42 mm arasında değişkenlik gösterebilmektedir. Ayet numaraları duraklar içine kufi yazıyla ebced hesabı ile ifade edilmiştir. Her beş durakta bir dört kollu veya sekiz kollu yıldızlı durak tasarımı münavebeli olarak gelmektedir. Sadece bu yıldız durakların içinde ayet numarası yazmaz. Durakların neredeyse hepsi ayrı tasarımlara sahip olup mükerrer bir durak tasarımına nadir rastlanır.

Durak tezhipleri ayet bitiminde uygun boşluklara yerleştirilmiştir. Durakların hepsinde dış form daire biçimindedir. İçleri simetrik rûmî, münhani veya sürgit zencerekli pek çok farklı tasarımla bezenmiştir. Ayet numaralarının bulunduğu merkezdeki dairenin zemininde çoğunlukla rûmîli helezonlar dolaşmakta veya zeminde tarama ve küçük üç noktalar bulunmaktadır. Zemin rengi olarak lacivert veya altın, motiflerde ise altın ve lacivertin yanında yeşil, beyaz, kahverengi ve turuncu renkler kullanılmıştır. Katalog 2 ve Katalog 3'te görülen her beş ayette merkezi sekiz kollu çarkı felek, her on ayette bir merkezi dört kollu çarkifelek tarzında dönen pençler uygulaması aynı Kur'an-ı Kerim'in cüzleri olmaları hasebiyle burada da devam eder. Ayet numaralarını ifade eden yazılarda kullanılan mürekkepler siyah, beyaz ve altın gibi muhtelif renklindedir (377-481).

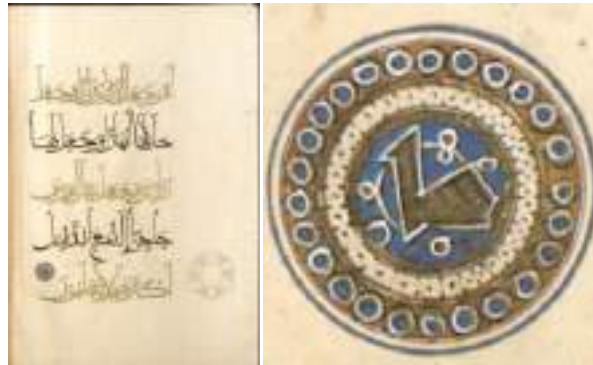
Fotoğraf 377: EH. 245, 3a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 378: EH. 245, 3b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 379: EH. 245, 4a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 380: EH. 245, 4b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 381: EH. 245, 5a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 382: EH. 245, 5b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 383: EH. 245, 6a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 384: EH. 245, 6b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 385: EH. 245, 7a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 386: EH. 245, 7b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 387: EH. 245, 8a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 388: EH. 245, 8b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 389: EH. 245, 9a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 390: EH. 245, 9b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 391: EH. 245, 10a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 392: EH. 245, 10b sayfası durak tasarımı

Fotograf 393: EH. 245, 11a sayfası durak tasarımı

Fotograf 394: EH. 245, 11b sayfası durak tasarımı

Fotograf 395: EH. 245, 12a sayfası durak tasarımı

Fotograf 396: EH. 245, 12b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 397: EH. 245, 13a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 398: EH. 245, 13b sayfası durak tasarımı

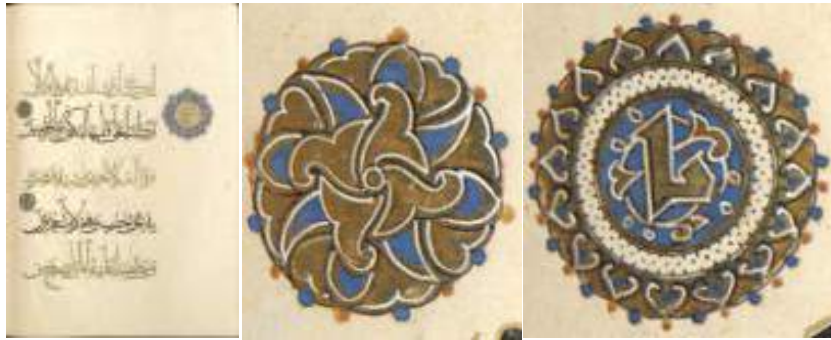
Fotoğraf 399: EH. 245, 14a sayfası durak tasarımı

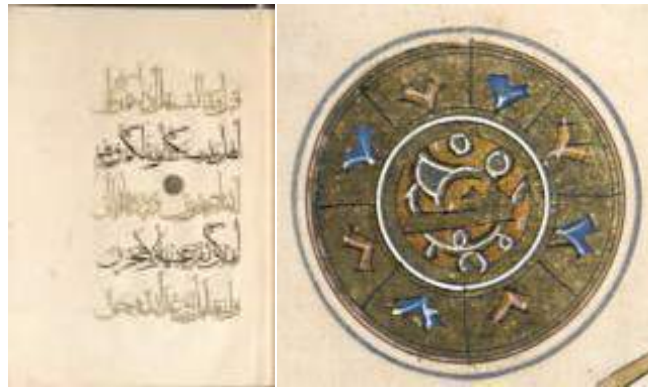
Fotoğraf 400: EH. 245, 14b sayfası durak tasarımı

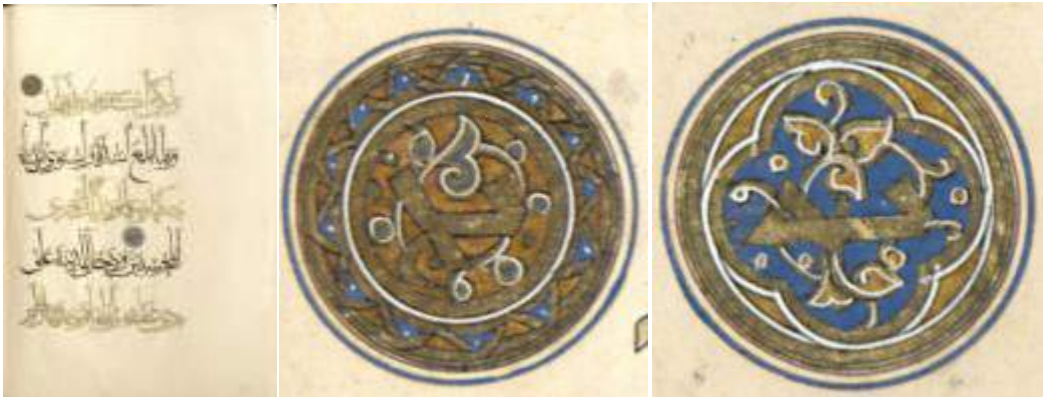
Fotoğraf 401: EH. 245, 15a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 402: EH. 245, 15b sayfası durak tasarımı

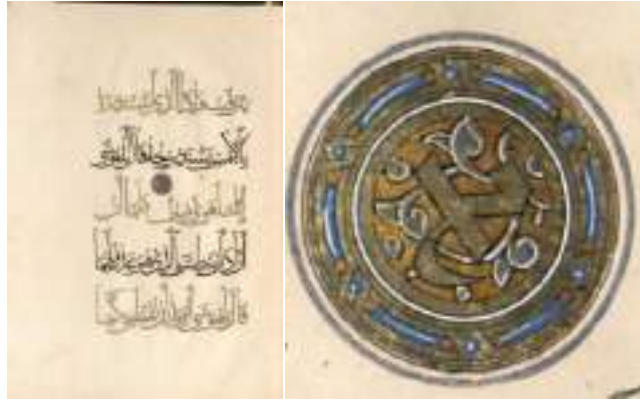
Fotoğraf 403: EH. 245, 16a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 404: EH. 245, 16b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 405: EH. 245, 17b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 406: EH. 245, 18a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 407: EH. 245, 18b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 408: EH. 245, 19a sayfası durak tasarımı

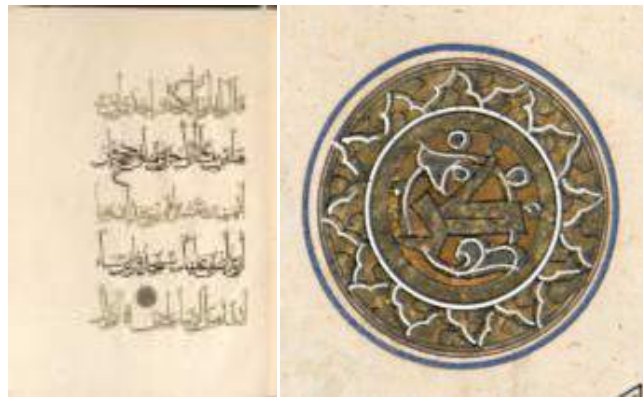
Fotoğraf 409: EH. 245, 19b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 410: EH. 245, 20a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 411: EH. 245, 20b sayfası durak tasarımı

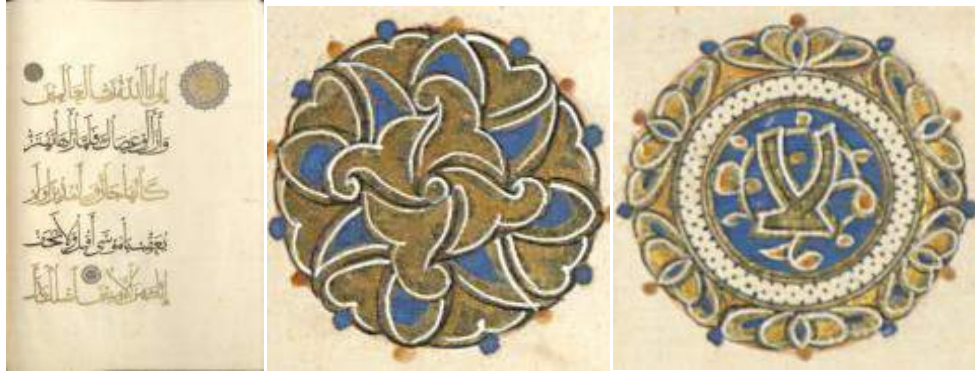
Fotoğraf 412: EH. 245, 21a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 413: EH. 245, 21b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 414: EH. 245, 22a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 415: EH. 245, 22b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 416: EH. 245, 23a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 417: EH. 245, 23b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 418: EH. 245, 24a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 419: EH. 245, 24b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 420: EH. 245, 25a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 421: EH. 245, 25b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 422: EH. 245, 26a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 423: EH. 245, 26b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 424: EH. 245, 27a sayfası durak tasarımı

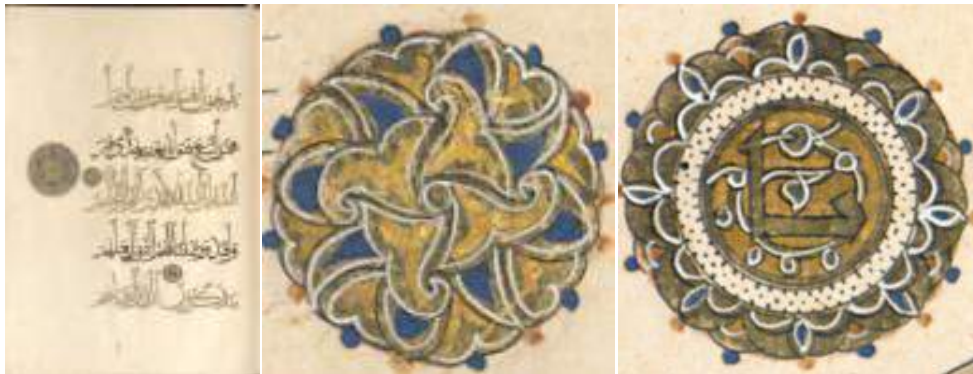
Fotoğraf 425: EH. 245, 27b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 426: EH. 245, 28a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 427: EH. 245, 28b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 428: EH. 245, 29a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 429: EH. 245, 29b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 430: EH. 245, 30a sayfası durak tasarımı

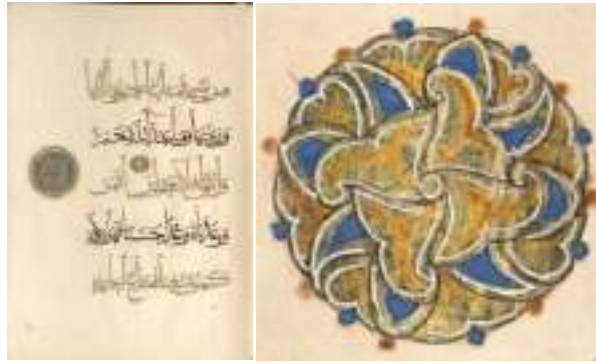
Fotoğraf 431: EH. 245, 30b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 432: EH. 245, 31a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 433: EH. 245, 31b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 434: EH. 245, 32a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 435: EH. 245, 32b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 436: EH. 245, 33a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 437: EH. 245, 33b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 438: EH. 245, 34a sayfası durak tasarımı

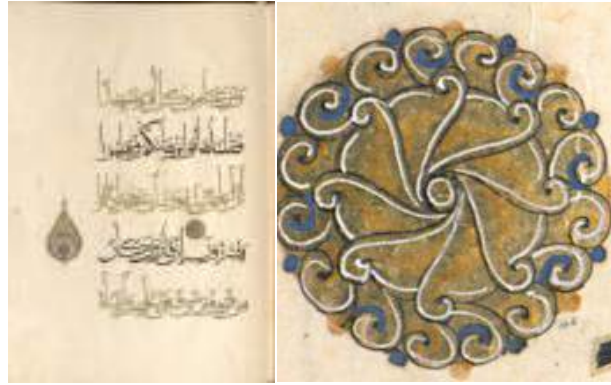
Fotoğraf 439: EH. 245, 34b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 440: EH. 245, 35a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 441: EH. 245, 35b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 442: EH. 245, 36a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 443: EH. 245, 36b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 444: EH. 245, 37a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 445: EH. 245, 37b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 446: EH. 245, 38a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 447: EH. 245, 38b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 448: EH. 245, 39a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 449: EH. 245, 39b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 450: EH. 245, 40a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 451: EH. 245, 40b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 452: EH. 245, 41a sayfası durak tasarımı

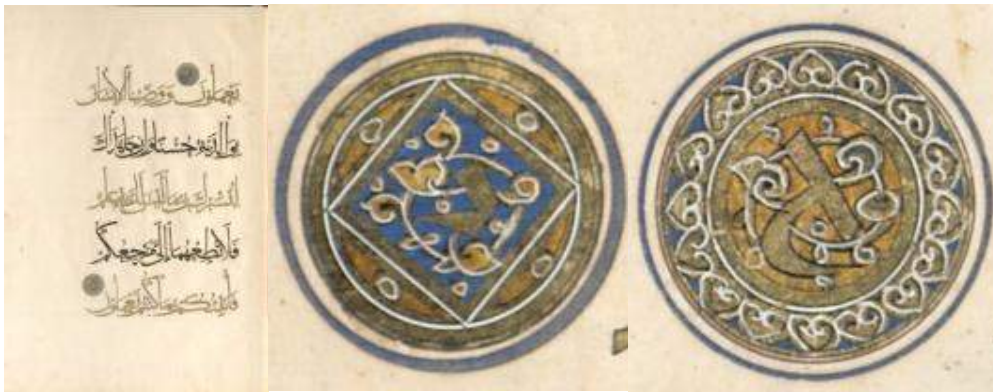
Fotoğraf 453: EH. 245, 41b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 454: EH. 245, 42a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 455: EH. 245, 42b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 456: EH. 245, 43a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 457: EH. 245, 43b sayfası durak tasarımı

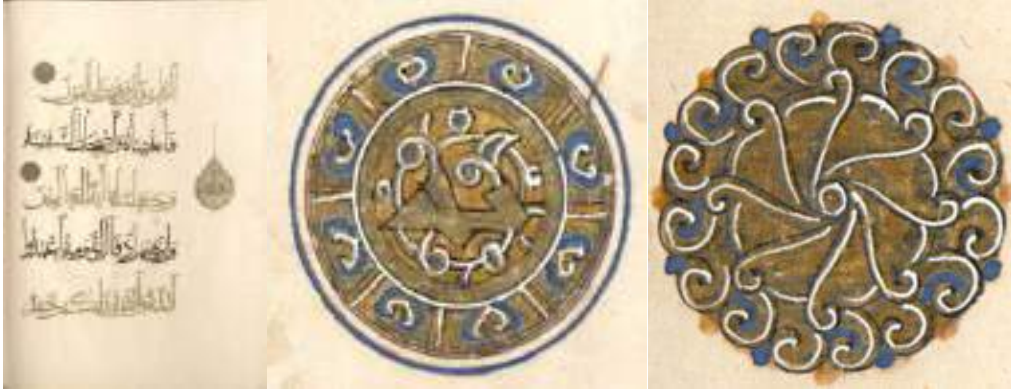
Fotoğraf 458: EH. 245, 44a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 459: EH. 245, 44b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 460: EH. 245, 45a sayfası durak tasarımları

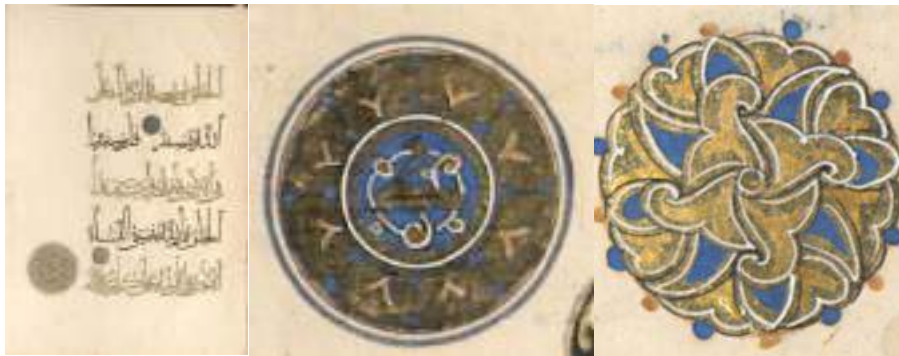
Fotoğraf 461: EH. 245, 45b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 462: EH. 245, 46a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 463: EH. 245, 46b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 464: EH. 245, 47a sayfası durak tasarımları

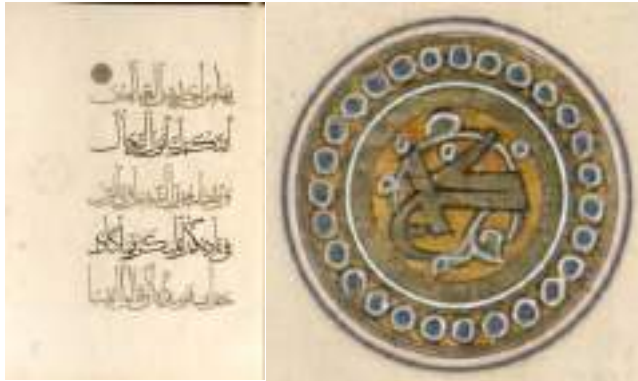
Fotoğraf 465: EH. 245, 47b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 466: EH. 245, 48a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 467: EH. 245, 48b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 468: EH. 245, 49a sayfası durak tasarımı

Fotograf 469: EH. 245, 49b sayfası durak tasarımları

Fotograf 470: EH. 245, 50a sayfası durak tasarımları

Fotograf 471: EH. 245, 50b sayfası durak tasarımı

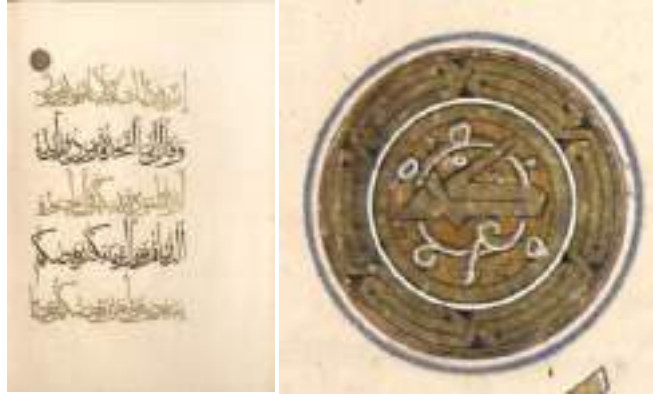
Fotograf 472: EH. 245, 51a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 473: EH. 245, 51b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 474: EH. 245, 52a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 475: EH. 245, 52b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 476: EH. 245, 53a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 477: EH. 245, 53b sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 478: EH. 245, 54a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 479: EH. 245, 54b sayfası durak tasarımı 4x4 cm

Fotoğraf 480: EH. 245, 55a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 481: EH. 245, 56a sayfası durak tasarımı

Katalog 4. 6. Hatime Sayfası

Varak Numarası	: 54b, 55a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 450 x 292 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo
	Motif : Rûmî: Mavi, Yeşil, Beyaz

Tezhip Özellikleri: 5 satır muhakkak ve sülüs yazılı sayfaların kenarları cetvelle ve ara pervazla sınırlandırılmıştır. Lacivert ipliklerle ve zencerekli ara pervazlar ile çevrelenmiş sayfalarda dörder satır yazı bulunmaktadır. Üst ve alttaki satırlar sülüs yazıyla lacivert kenarına altın tahrir çekilerek yazılmıştır. Ortadaki muhakkak yazılı iki satır ise altınla yazılıp kenarları siyahla tahrirlenmiştir. Alt ve üst satırlarda yazının etrafı harflerin biçimine uygun olarak dendanlarla çevrelenmiştir. Geri kalan kısımda zeminde rûmî helezonlar, lacivert renkli ince taramalar ve üç noktalarla tezyin edilmiştir. Beyne's-sütur zeminlerine genellikle kırmızı ile yapılan taramaların bu sayfada mavi ile yapılması nadir görülen bir uygulamadır. Bu sayfadaki motiflerde sadece mavi, yeşil ve beyaz renk kullanılmıştır. Tığlar sayfa köşelerinde çok kısa çizgiler şeklindedir (Fotoğraf 482).

Fotoğraf 482: EH. 245, Hatime sayfası 55b, 56a ve ½ detay

Değerlendirme: Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak anılan Mushaf'ın 20. cüzü olan TSK EH. 245 numaralı cüz günümüze tamamı özgün ulaşmış kısımlardan biridir. Hem iç hem de dış kapak günümüze özgün hali ile ulaşmıştır. İncelenen cüz zahriye, serlevha, güller ve hatime sayfalarını muhtevidir. Zahriyesi karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiş tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. İçleri rûmî motiflerle doldurulan geometrik paftalama sistemi ana hatları oluşturmuştur. Herhangi bir yazı barındırmayan sayfalar içte zencrekli pervazlar ve en dışta enine simetrik rûmîli kenar suyu ile tezyin edilmiştir. Karşılıklı aynı tasarımın kullanıldığı serlevha sayfası üstte ve altta sûre başı alanları, ortada üç satırlık metin alanı ve kenarı sınırlandıran zencrekli pervazdan müteşekkildir. Yalnızca metnin yazılı olduğu kısmın beyne's-sütur tezhibinde farklılık vardır. Bu cüz Neml Sûresi 56. ayet ile başlayıp Ankebut Sûresi 46. ayet ile sona erer. Cüzün bazı sayfalarında unutulmuş kelimelerin sayfa kenarı boşluğu/marj kısımlarına aynı

yazı çeşidiyle eklendiği görülmektedir¹⁰⁷. 36. sayfadan sonraki sayfaya bir kez daha 36 yazıldığından sayfa numaraları bir atlayarak ilerlemiştir.

Eserin 1a zahriye sayfasının tam merkezinde III. Osman tuğralı mühür bulunmaktadır (Fotoğraf 483).

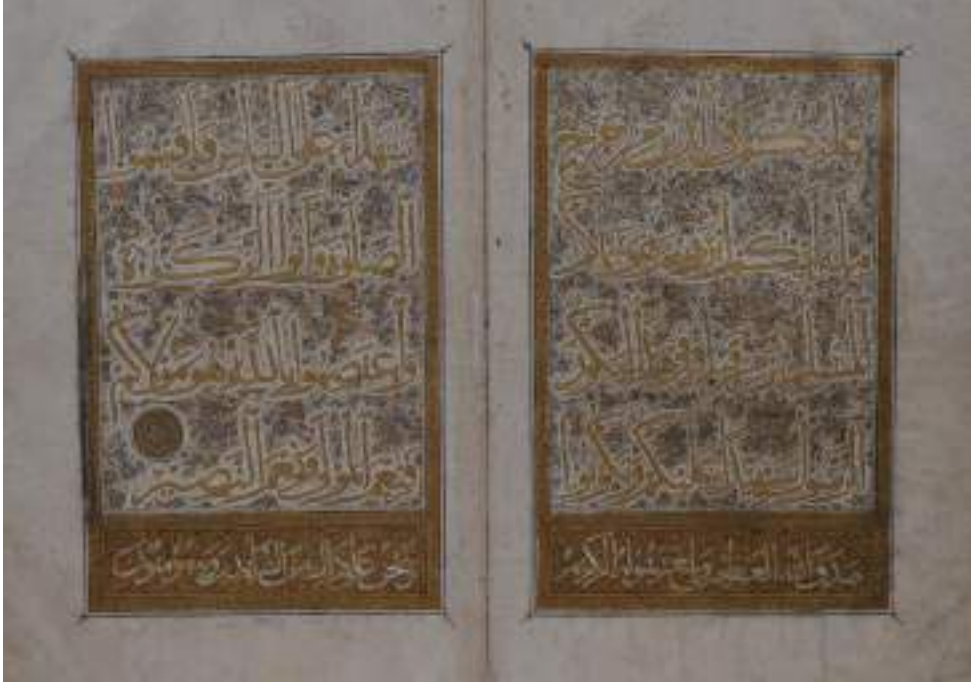

Fotoğraf 483: E. H. 245 1a sayfasında III. Osman tuğralı mühür

Bu cüz üzerinde hattat ve müzehhibe dair herhangi bir imzaya rastlanmamakla beraber aynı Kur'an-ı Kerim'e ait EH. 243 numaralı 7. Cüzde müzehhip imzası bulunduğu ve tezyinattaki üslup birliğinden dolayı eserin müzehhibinin Muhammed bin Aybek bin Abdullah olması ihtimali yüksektir. İlhanlı tezhip üslubunda gördüğümüz özellikleri muhtevî bir eser olup, tezhiplerin istinsah tarihine (707/1307) uygun olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Tezhiplerde sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelik formları görülmektedir. 20b, 22b, 24a ve 25b, sayfalarında münhani motifleri kullanılmıştır. 1b ve 2a zahriye sayfalarında sekiz dilimli herhangi bir dala oturtulmamış müstakil penç motifi de bulunur. Bu cüzün 12a ve 48b sayfası aşer güllerinde İlhanlı Dönemi'nde yavaş yavaş tezyinata girmeye başlayan hatayi grubu motifler kullanılmıştır (Fotoğraf 350, 373). Benzerleri E. H. 243 22a, E. H. 245 12a, 48b ve EH. 234 12b, 52a sayfalarında görülmektedir. Ayrıca TİEM 538 numaralı cüzde de bu örneklerin benzerleri mevcuttur (Fotoğraf 484-485). TİEM 538 numaralı bu eser de yine Olcaytu Han tarafından yaptırılmıştır. Tahminen iki cüz olarak hazırlanmış Kur'an-ı Kerim'in 1-17 cüzleri arasını kapsayan ilk cildi tezyini üslubu, üç satır altın iki satır siyah mürekkeple yazılışı ve sayfa düzeni ile Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı'na büyük oranda benzemektedir. Bu iki Kur'an-ı

¹⁰⁷ Simon Rettig, "Allah'ın Kelamını Şekillendirmek: Kur'anın 1000- 1700 Yılları Arasında Görsel Kodifikasyonu", *Kur'an Sanatı*, Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian Institution, Washington DC 2016, s. 90.

Kerîm'im hattatının ve müzehhibinin aynı kişiler olma ihtimali yüksektir. Zencerekler ve üç noktalar bu Kur'an cüzü içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır. Cüzün 10b ve 47a sayfalarında hamse güllerinin tasarımları birbirine benzerdir. 9a, 29a ve 46a sayfalarındaki 6 kollu yıldız tasarımına sahip aşer güllerinde detayda farklılıklar olmakla beraber ana form neredeyse birbirinin aynıdır.

Fotoğraf 484: TİEM 538 200b-201a hatime sayfaları

Fotoğraf 485: TİEM 538 146a temellük kaydı sayfası

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkler yoğunlukta olmak üzere küçük alanlarda siyah ve bordo renk de kullanılmıştır. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmış olup başka renkte altın kullanımı görülmez. Ancak yan yana gelmiş bazı altın zeminli paftalarda ayırt ediciliği sağlamak üzere altın üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama yapılmıştır. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş bazı kısımlarda altınla boyanan rûmîlerin içlerine turkuaz, kırmızı ve mavi renk ile sulu bir şekilde tonlama yapılmıştır. Zahriye, serlevha, aşer-hamse gülleri ve hatime sayfalarında zencerekli pervaz kullanılmıştır. Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri veya cüzlere ait bazı sayfalar TSK EH. 234, 243, 246, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi B.Or.001, Dresden Library EB. 444, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4372 ve 4373 numaralarda bulunmaktadır.

İncelediğimiz EH. 245 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s.57; James, *Qur'ans of the Mamluks*, s.88; Zeynep Demircan, "İlhanlı ve Memlük Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı", s. 267; Atbaş, "Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları", s. 348.

III. 5. TSK EH. 246

KATALOG 5

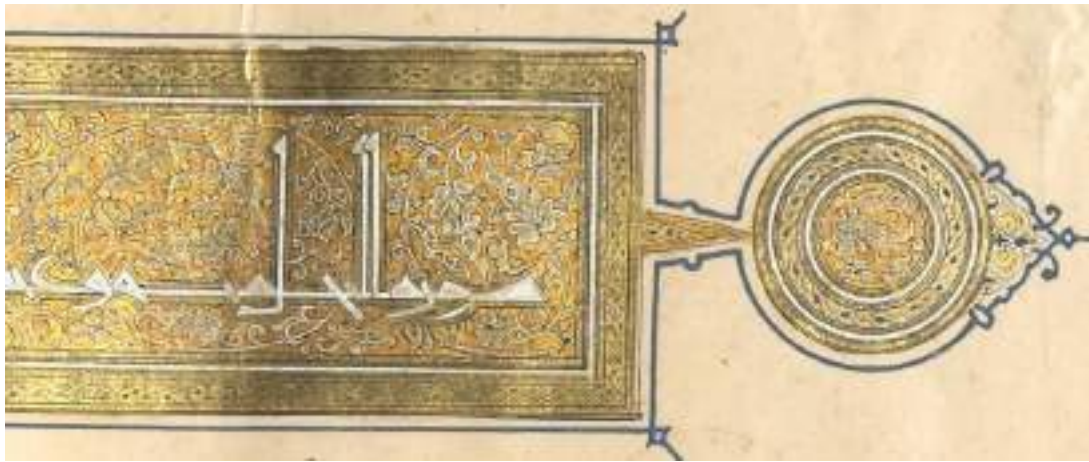
Envanter No	: TSK EH. 246/ 14. cüz
Fotoğraf No	: 486- 505
Hattat	: -
Müzehhip	: Muhammed bin Aybek
İstinsah Tarihi	: 707/ 1307?
İstinsah Yeri	: -
Varak Sayısı	: 35
Satır Sayısı	: 5
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Sülüs, Kufi
Mürekkep Çeşidi	: Altın, Siyah, Üstübeç (Beyaz)
Cilt Özellikleri	: Osmanlı 480 x 680 mm
Tezhipli Sayfalar	: Eserde sûre başları, güller, duraklar müzehheptir.
Genel Bilgi	: 30 ayrı cüzden oluşan, takım şeklinde tasarlanmış bir Kur'an-ı Kerîm nüshasının 14. cüzüdür. Her bir cüz ayrı ciltlidir. Eserin başlangıç kısımları kayıptır ancak eksik kısım orijinaline benzer şekilde tamamlanmaya çalışılmıştır. 42 sayfası orijinal, 27 sayfası sonradan tamamlanmıştır. Zahriye, serlevha, hatime gibi yoğun tezhipli olacağı tahmin edilen sayfalar kayıptır.

Katalog 5. 1. Sûre Başları

Varak Numarası		:18b
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 390 x 80 mm
Motif		: Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Kahverengi
	Motif	: Rûmî: Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde iki sûre (Hicr ve Nahl) vardır. Ancak Hicr sûresinin bulunduğu kısım kayıp olduğundan sadece Nahl sûresinin sûre başı bulunmaktadır (Fotoğraf 486). Kufi yazı ile sûre ismi ve diğer bilgilerinin yer aldığı dikdörtgen alanın zemininde rûmî motiflerin yerleştirildiği helezonlar dolaşmaktadır. Dikdörtgen yazı alanının zemini altınla doldurulmuş, yazı beyaz mürekkeple yazılmıştır. Rûmî helezonların dolaştığı alanın zeminine ise kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. İçten dışa doğru sırasıyla altın cetvel, beyaz iplik, tekrar altın cetvel, anahtarlı zencerekli ara pervaz ve en dışta lacivert bir iplikle dikdörtgen alan sona erer. Sayfa boşluğuna doğru, sûre başı alanına bitişik damla formu bir gül bulunmaktadır. Merkezdeki dairesel alanda serbest rûmî desen tasarımı yer alır. Merkezdeki dairenin etrafını tek noktalı zencerek pervaz çevrelemektedir. Sûre başı alanını çevreleyen tığ gül tezhibinin kenarını dolaşarak bir tığ ile son bulur.

Fotoğraf 486: EH. 246, 18b Nahl Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 5. 2. Güller

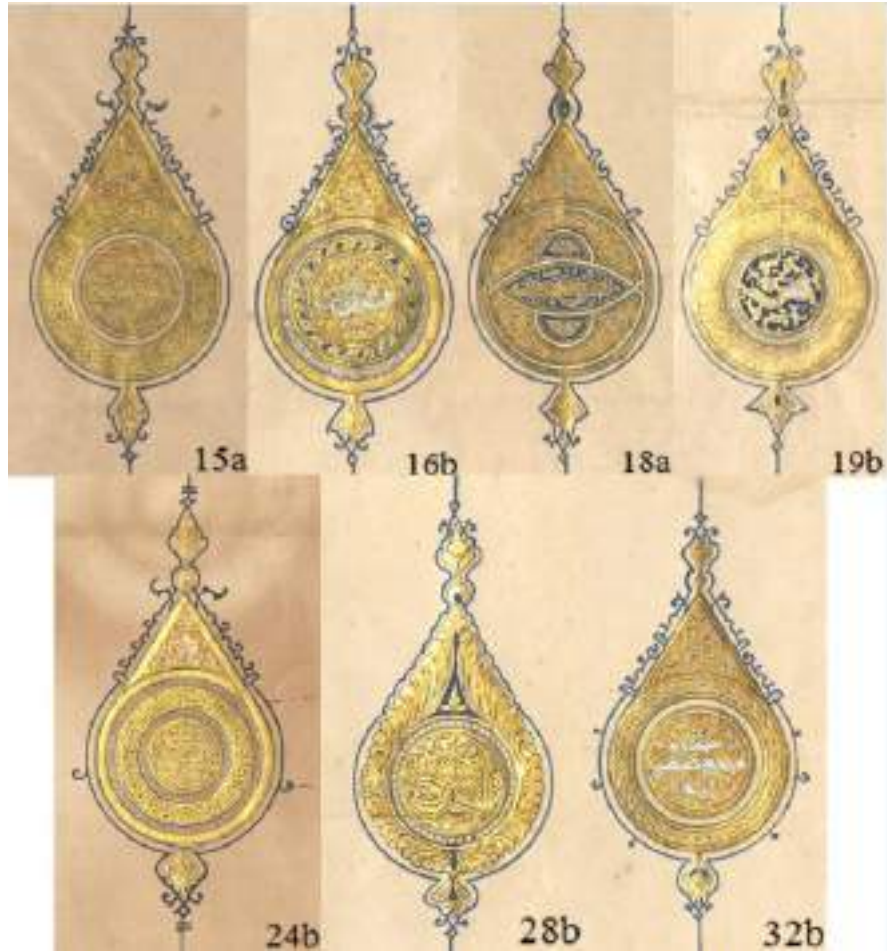
Aşer Varak Numaraları	: 15b, 17a, 21a, 23b, 26b, 30a.
Hamse Varak Numaraları	: 15a, 16b, 18a, 19b, 24b, 28b, 32b.
Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü	: Çap =110 mm ila 115 mm arası
Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü	: 70 ila 75 x 150 ila 155 mm arası
Motif	: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah
	Motif : Altın, Mavi, Kahverengi, Pembe, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 6 aşer, 7 hamse gülü olmak üzere toplamda 13 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Diğer cüzlerdeki on ayatte bir aşer beşli rakamlarda ise hamse gülleri uygulaması devam etmektedir. Ardışık gelen hamse ve aşer güllerinin takım şekilde tasarlanması da incelediğimiz diğer cüzlerle aynıdır. Aşer güllerinin çapı 115 ila 120 mm arasında değişirken hamse güllerinin 70 ila 80 x 150 ila 160 mm ölçülerindedir (Fotoğraf 487- 488).

Sayfaların kenarları cetvelsizdir. 5 satır olarak düzenlenmiş sayfalarda muhakkak yazı çeşidi kullanılmıştır. Sayfa kenarlarındaki boşluklarda ayetin bittiği kısmın tam karşısına güller yerleştirilmiştir. Aşer gülleri dairesel formlarda hamseler uzun formlarda tasarlanmıştır. Merkezlerindeki yazılı alanlar rûmî helezonlarla tezyin edilmiştir. Kenar bezemelerinde münhani, rûmî ve zencerekler kullanılmıştır. Aşer güllerinin kenarında kısa tığlar yer almaktadır. Hamse güllerinin kenarında dolaşan iplik dümdüz bir çizgi şeklinde ilerlemeyip bubcuklar ve dendanlarla hareketlendirilmiştir. Alttan ve üstten uzun bir tığla nihayetlenir (Fotoğraf 487- 501).

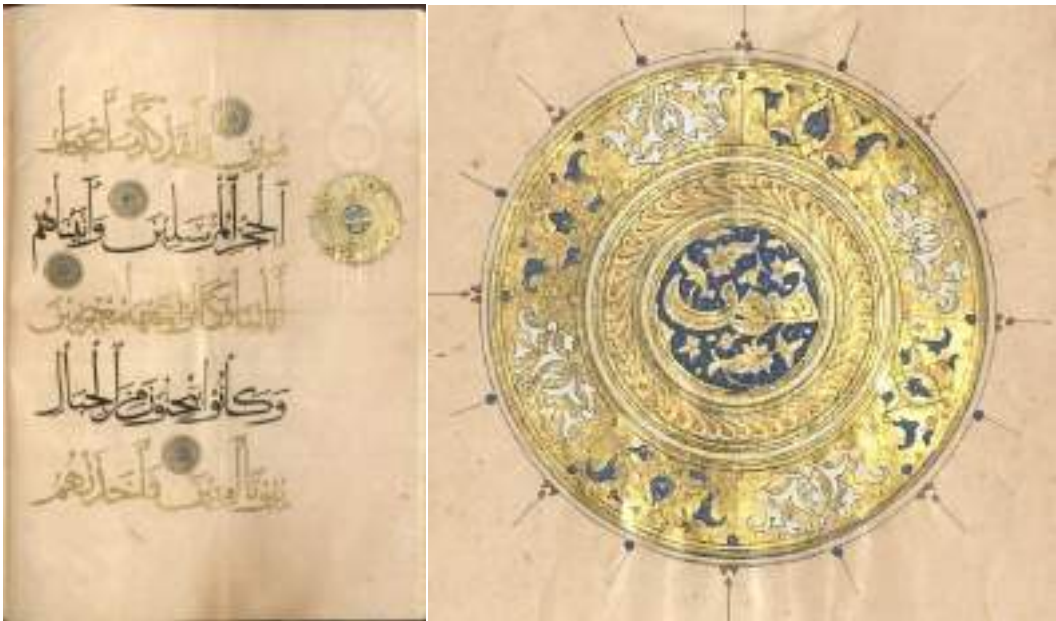
Fotoğraf 487: EH. 246, aşer gülleri

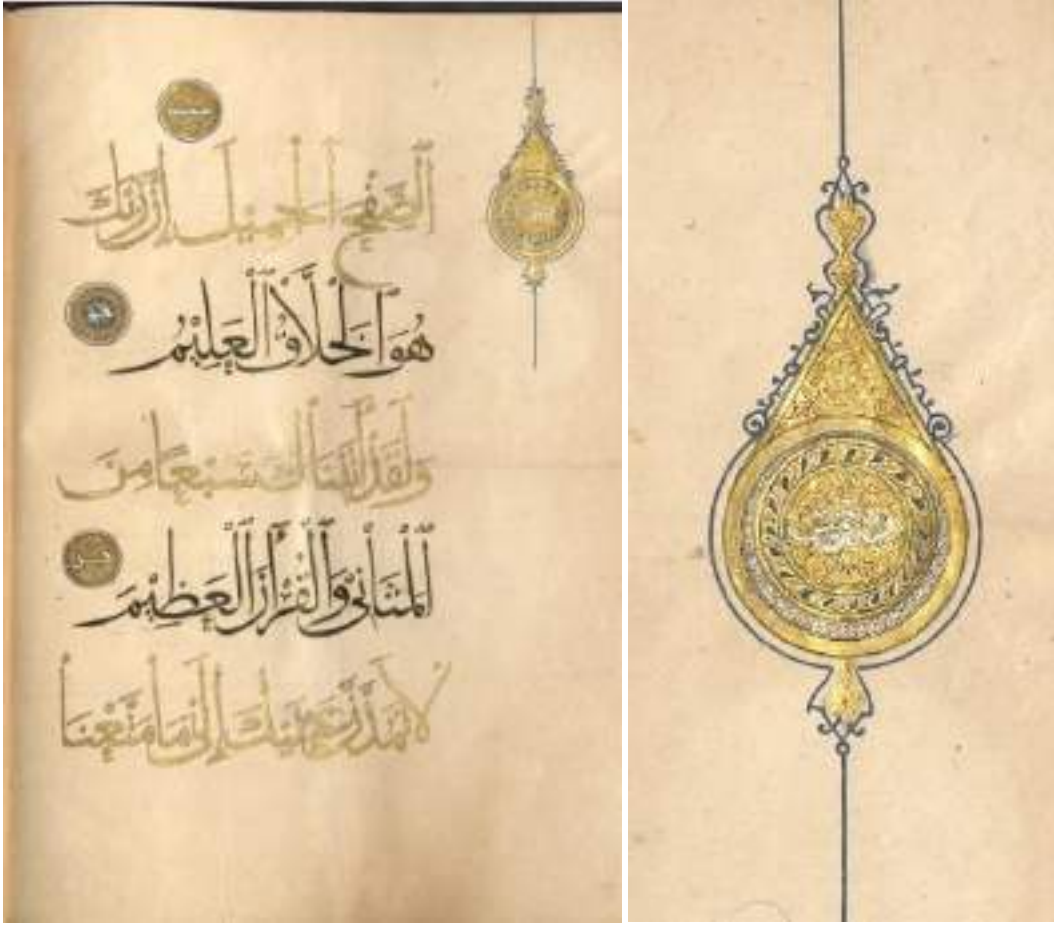
Fotoğraf 488: EH. 246, hamse gülleri

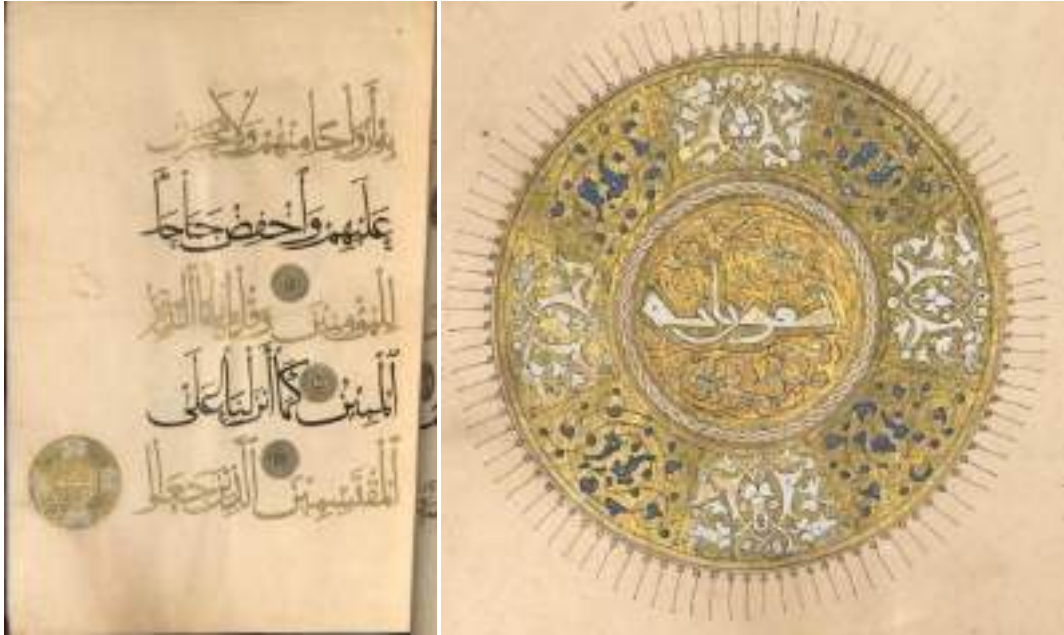
Fotoğraf 489: EH. 246, 15a, Hicr Sûresi 75. ayet hamse gülü

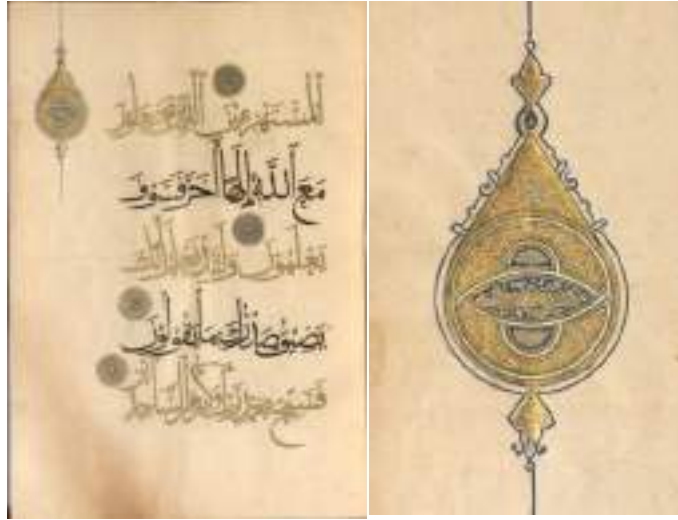
Fotoğraf 490: EH. 246, 15b, Hicr Sûresi 80. ayet aşer gülü

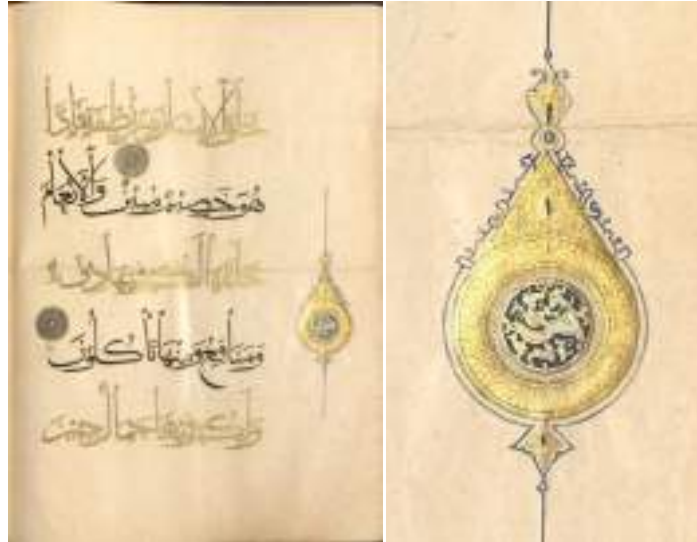
Fotoğraf 491: EH. 246, 16b, Hicr Sûresi 85. ayet hamse gülü

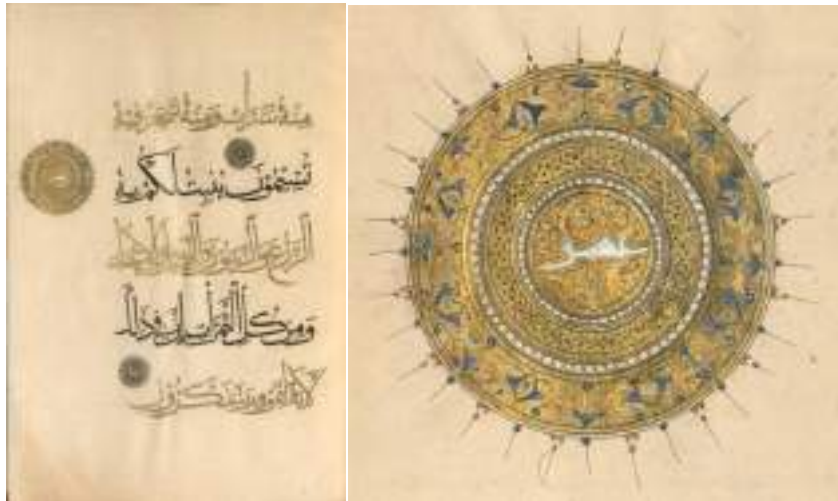
Fotoğraf 492: EH. 246, 17a, Hicr Sûresi 90. ayet aşer gülü

Fotoğraf 493: EH. 246, 18a, Hicr Sûresi 95. ayet hamse gülü

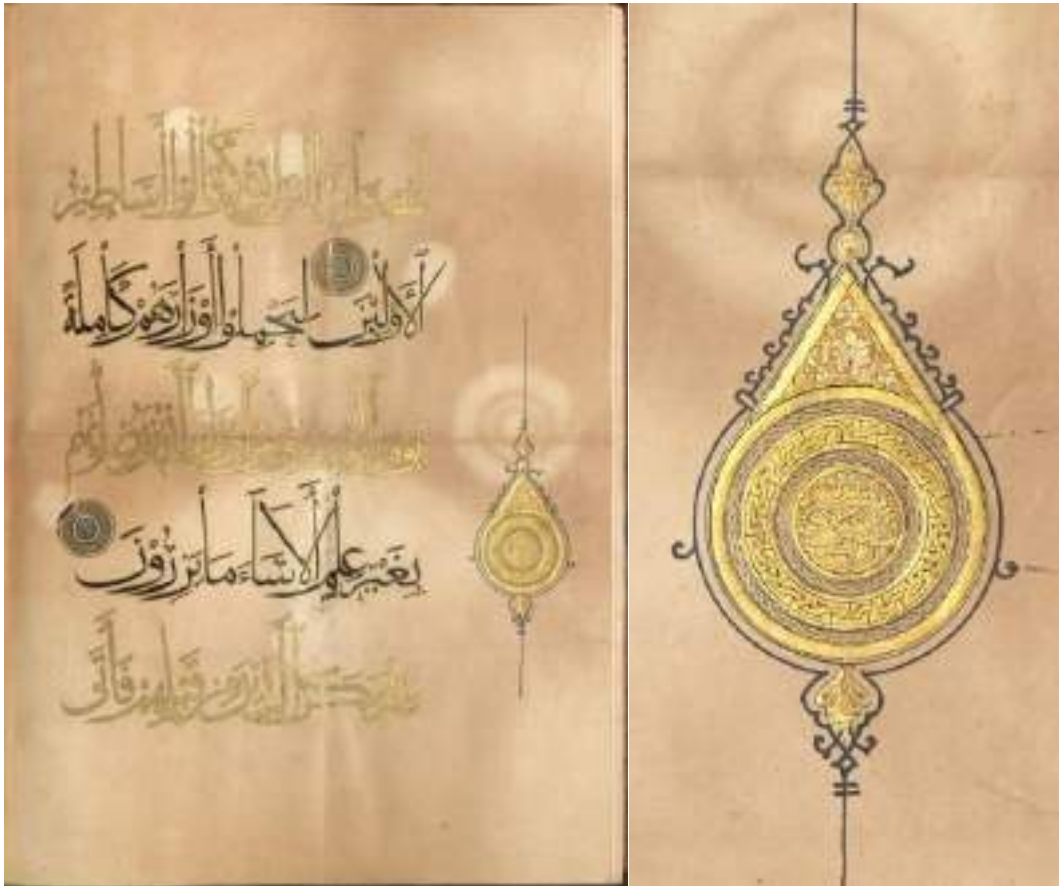
Fotoğraf 494: EH. 246, 19b, Nahl Sûresi 5. ayet hamse gülü

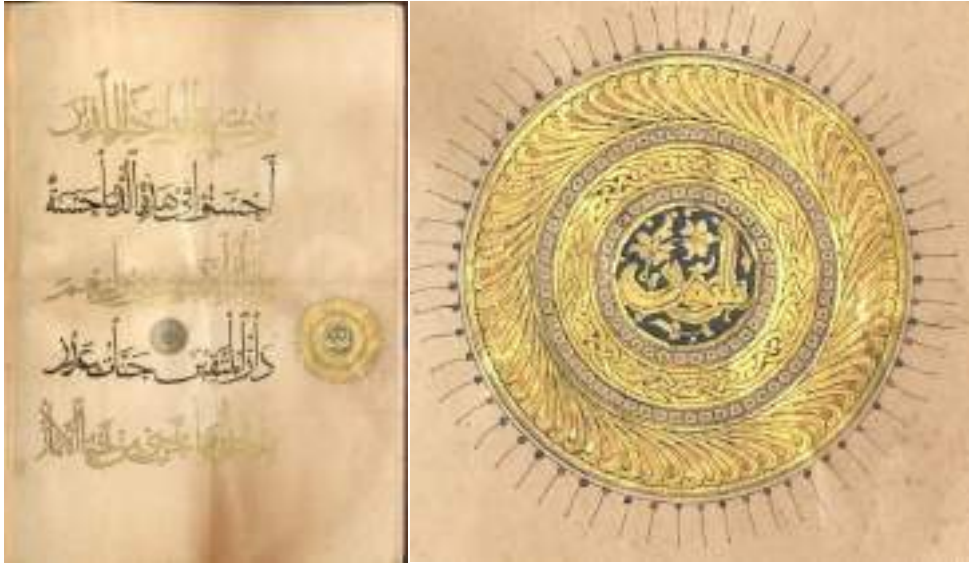
Fotoğraf 495: EH. 246, 21a, Nahl Sûresi 10. ayet aşer gülü

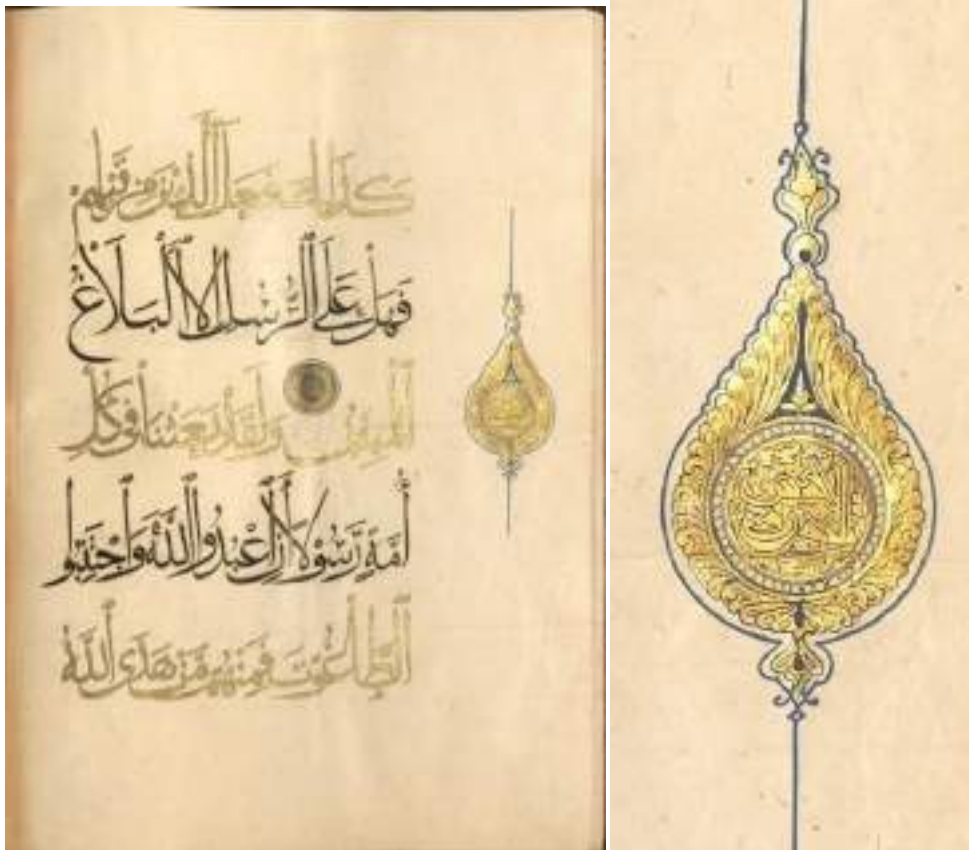
Fotoğraf 496: EH. 246, 23b, Nahl Sûresi 20. ayet aşer gülü

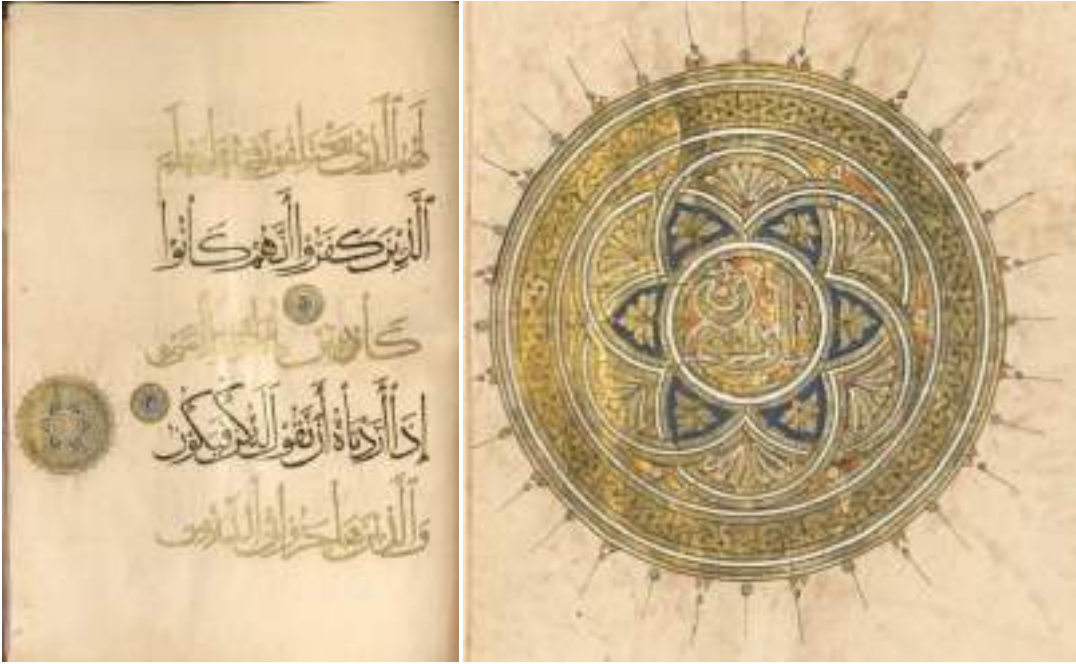
Fotoğraf 497: EH. 246, 24b, Nahl Sûresi 25. ayet hamse gülü

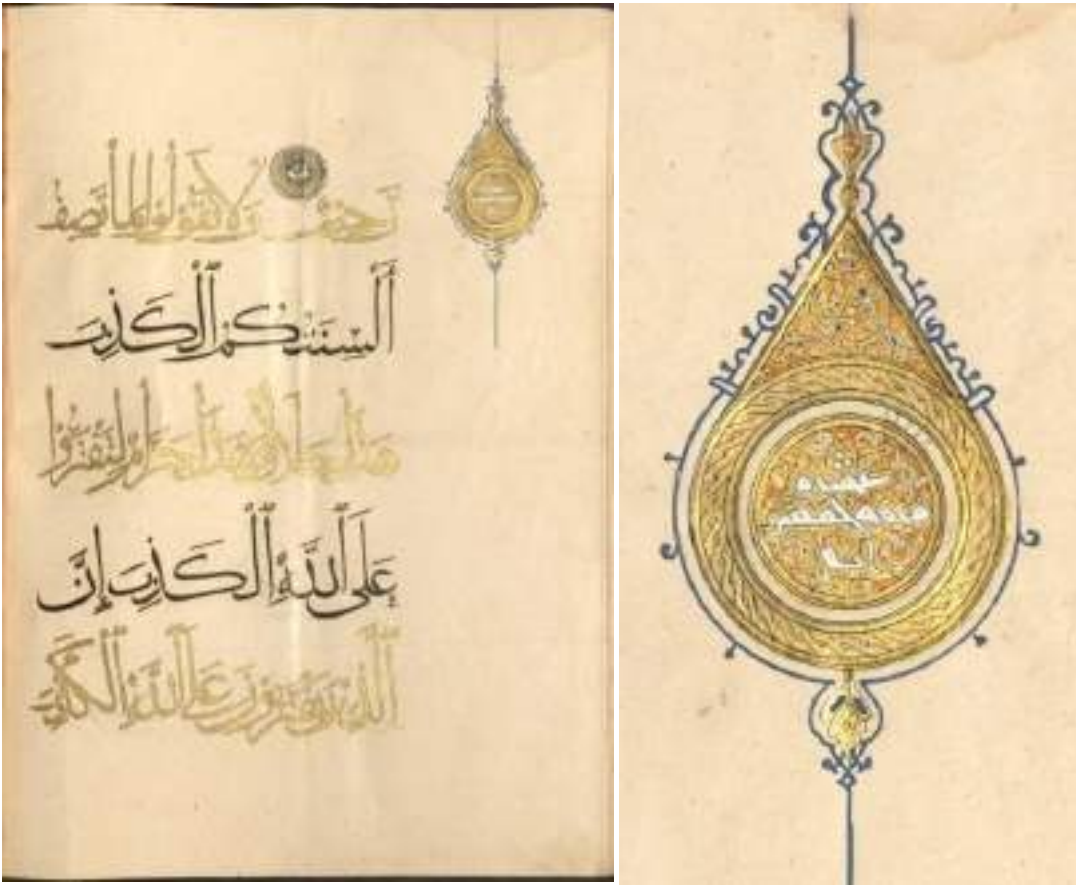
Fotoğraf 498: EH. 246, 26b, Nahl Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 499: EH. 246, 28b, Nahl Sûresi 35. ayet hamse gülü

Fotoğraf 500: EH. 246, 30a, Nahl Sûresi 40. ayet aşer gülü

Fotoğraf 501: EH. 246, 32b, Nahl Sûresi 115. ayet hamse gülü

Katalog 5. 3. Duraklar

Varak Numarası	: 15a- 35b arası
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 39-43 mm arası (çap)
Motif	: Rûmî, Münhani, Hatayi
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Yeşil
	Motif : Altın, Lacivert, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içindeki özgün sayfalarda 74 adet durak bulunmaktadır. Durakların çapları 38 ila 42 mm arasında değişkenlik gösterebilmektedir. Ebced hesabıyla ayet numarasına tekabül eden harfler durakların içine kufi yazı ile yazılmıştır. Cetvelsiz sayfalarda beşer satır muhakkak yazı bulunmaktadır. Üç satır altın iki satır siyah mürekkeple münavebeli olarak yazılmıştır. Durak tezhipleri ayet bitiminde uygun boşluklara yerleştirilmiştir. Durakların hepsinde dış form daire biçimindedir. Bu cüzde durak tasarımları genellikle münhani motifleri ile tasarlanmıştır. Nadiren görülen farklı durak tasarımlarında rûmî motifleri ve sadece bir tane durakta hatayi motifleri kullanılmıştır (Fotoğraf 505). Durak numaraları ebced hesabıyla ve kufi yazıyla yazılmıştır. (Fotoğraf 502-505).

Fotoğraf 502: EH. 246, 15a, Hicr Sûresi 75, 76. ayet durak tasarımları

Fotoğraf 503: EH. 246, 16b, Hicr Sûresi 85, 86, 87. ayet durak tasarımları

Fotoğraf 504: EH. 246, 23a, Nahl Sûresi 18. ayet durak tasarımı

Fotoğraf 505: EH. 246, 35b, Bakara Sûresi 229. ayet durak tasarımı

Değerlendirme: TSK EH. 246 numaralı yazma eser kaynaklarda Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak anılan Mushaf'ın 14. cüzüdür. Günümüze pek çok kısmı tahrif olarak ulaşmış, cildi ve özgün sayfalarının 27 tanesi kaybolmuştur. Kaybolan sayfalar cüzün baş kısmında olduğundan zahriye ve serlevha sayfaları da kayıptır. Bu cüzün birinci varağı Hicr Sûresi'nin 1. ayeti ile başlayıp 18b sayfasında sona erer. 15. yapraktan itibaren özgün sayfalar gelir. 18b sayfasında Nahl Sûresi başlar ancak 92. Ayetteki "ve leyse leküm yevme'l kıyameh" ibaresi ile ayet tamamlanmadan sona erer. Karşıdaki 34a sayfasında Bakara Sûresi'nin 233. ayeti yarıdan başlamakta ve birkaç sayfa Bakara Sûresi'nden ayetlerle devam etmektedir. Aslında 14. cüz Nahl Sûresi 128. ayet ile son bulmaktadır. Buradan hareketle cüzün arkasından da bazı sayfaların kaybolduğu anlaşılmaktadır. Eserin 15a sayfasında çok küçük bir mühür bulunmaktadır. Ancak küçüklüğü sebebiyle anlaşılır bir veri sunmamaktadır.

Bu Kur'anın diğer cüzlerine nispetle renklerin az kullanımı dikkat çeken bir diğer husustur. Diğer cüzlerde canlı renkler oldukça yoğun kullanılmıştır. Pafta zeminlerinde, altın yoğunlukta kullanılmış olup lacivert renk daha az tercih edilmiştir. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmıştır. Motiflerde altın, lacivert ve beyaz kullanılmış olup çok minik kısımlarda da pembe renk görülmektedir. Sûre başı, aşer ve hamse gülü tezhiplerinde zencerekli pervaz kullanılmıştır. Nahl Sûresi 15. ayet için hamse gülü tezhibi yapılmamıştır. Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'na ait bu cüzde diğer cüzlerden farklı olarak durak tasarımlarının aynı oluşu dikkat çeker. 74 tane durağın sadece üç tanesi farklı

tasarıma sahiptir. Her beş durakta bir dört kollu veya sekiz kollu yıldızlı durak tasarımının münavebeli kullanımı uygulaması da bu cüzde terk edilmiştir. Hâlbuki diğer cüzlerde durakların çeşitliği ön plandadır.

Eserin kaybolan sayfalarında hattat veya müzehhip imzası olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak aynı Kur'an-ı Kerîm'e ait EH. 243 numaralı 7. Cüzde müzehhip imzası bulunduğu ve tezhiplerin birbiriyle benzerliğinden hareketle eserin müzehhibinin Muhammed bin Aybek bin Abdullah olduğu düşünülmektedir. Tezhiplerde sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelik formları görülmektedir. İlhanlı üslubunun belirgin özelliklerini muhtevi eserin 16b, 19b, 26b, 28b ve 30a sayfalarında münhani motifleri kullanılmıştır. Sadece 35b sayfasındaki durak tasarımında hatayi grubu motifler vardır. 30a sayfasında ki aşer gülü ile EH. 234 45a sayfası aşer gülü ana paftalama sistemi aynı fakat içindeki desenler farklıdır. 26b sayfasındaki münhanili aşer tasarımı EH. 245 36a aşer gülü ile benzerdir.

Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri, TSK EH. 234, 243, 245, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi B.Or.001, Dresden Library EB. 444, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4372 ve 4373 numaralarda bulunmaktadır.

İncelediğimiz EH. 246 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 58.

III. 6. TSK EH. 247

KATALOG 6

Envanter No	: TSK EH. 247/ 4. cüz
Fotoğraf No	: 506 - 542
Hattat	: -
Müzehip	: -
İstinsah Tarihi	: 706/1306?
İstinsah Yeri	: Bağdat?
Varak Sayısı	: 54
Satır Sayısı	: 5
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Sülüs, Kufi
Mürekkep Çeşidi	: Siyah, Altın, Üstübeç
Cilt Özellikleri	: İlhanlı 380 x 520 mm

Tezhipli Sayfalar : Eserin 1b-2a Zahriye, 2b-3a serlevha, 41a sûre başı, 5b, 9a, 13b, 16b, 19a, 22a, 27b, 30b, 34a, 37b, 41a, 45b, 52a, aşer gülleri, 4a, 7b, 11a, 15a, 17b, 20a, 25b, 29a, 32a, 35b, 39b, 43b, 49b, hamse gülleri ve duraklar tezhiplidir. Eserin birkaç sayfası hariç olmak üzere tüm sayfalarında durak tezhibi vardır. Ketebe sayfası yoktur.

Genel Bilgi : TSK EH. 247 numaralı eser 30 ayrı cüzlük, takım şeklinde tasarlanmış bir Kur'an-ı Kerîm'in 4. cüzüdür. Her bir cüz ayrı ciltlidir. Yabancı müzelerde ve kaynaklarda bu eserden Anonim Bağdat Kur'anı olarak bahsedilmektedir. Cildin üzerinde mücellit ismi barındırması bakımından önemlidir.

Katalog 6. 1. Zahriye Sayfası

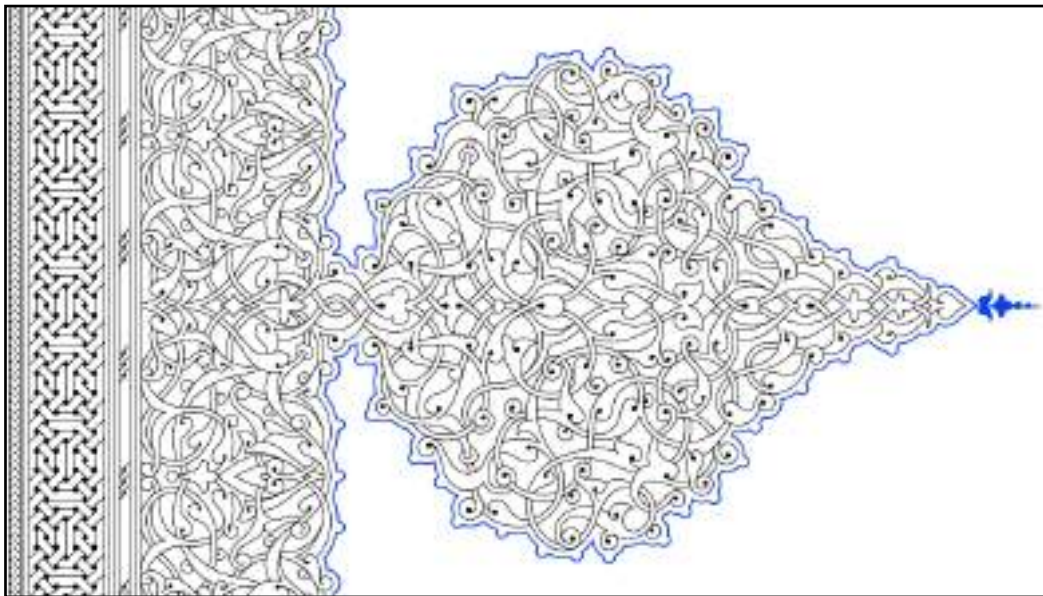
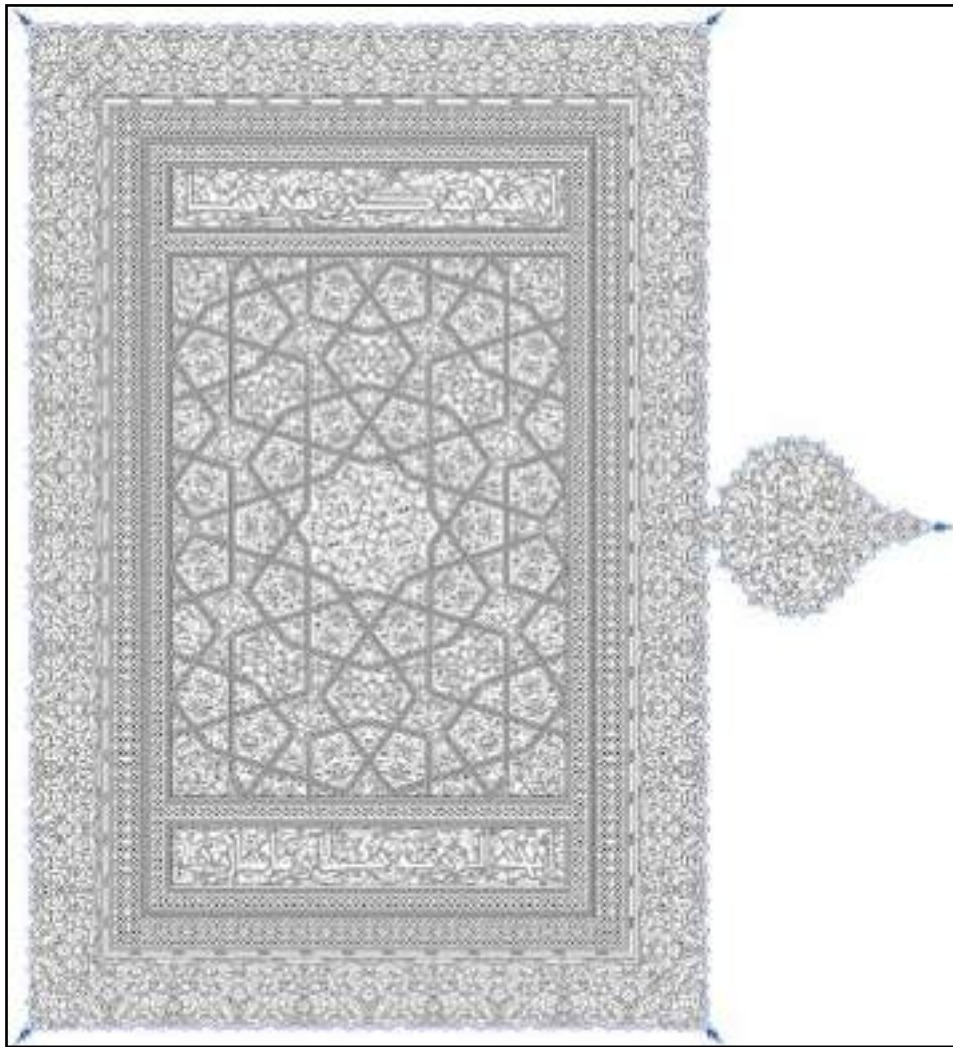
Varak Numarası		: 1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 375 X 330 mm
Motif		: Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Petrol Mavisi, Siyah
	Motif	: Altın, Beyaz

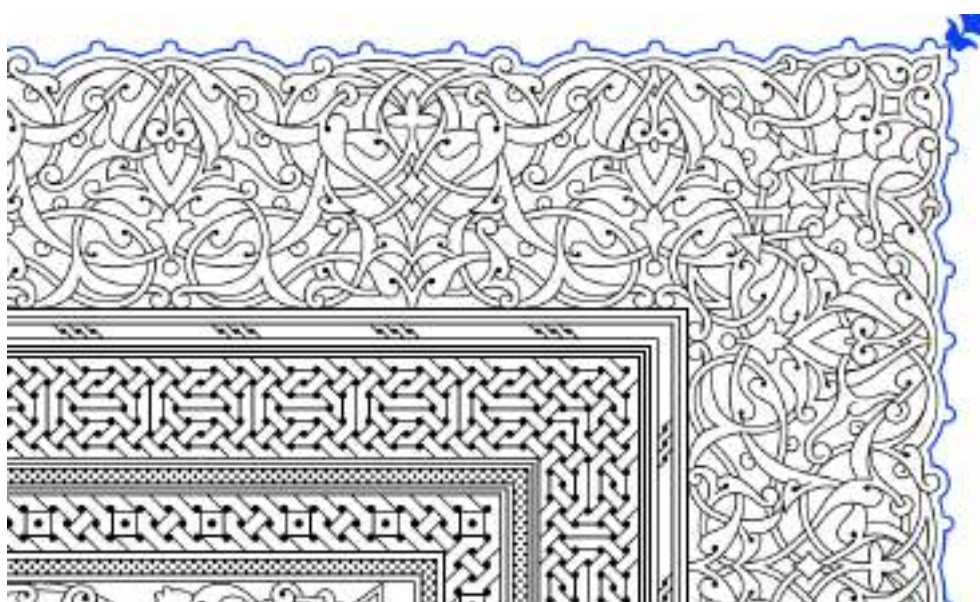
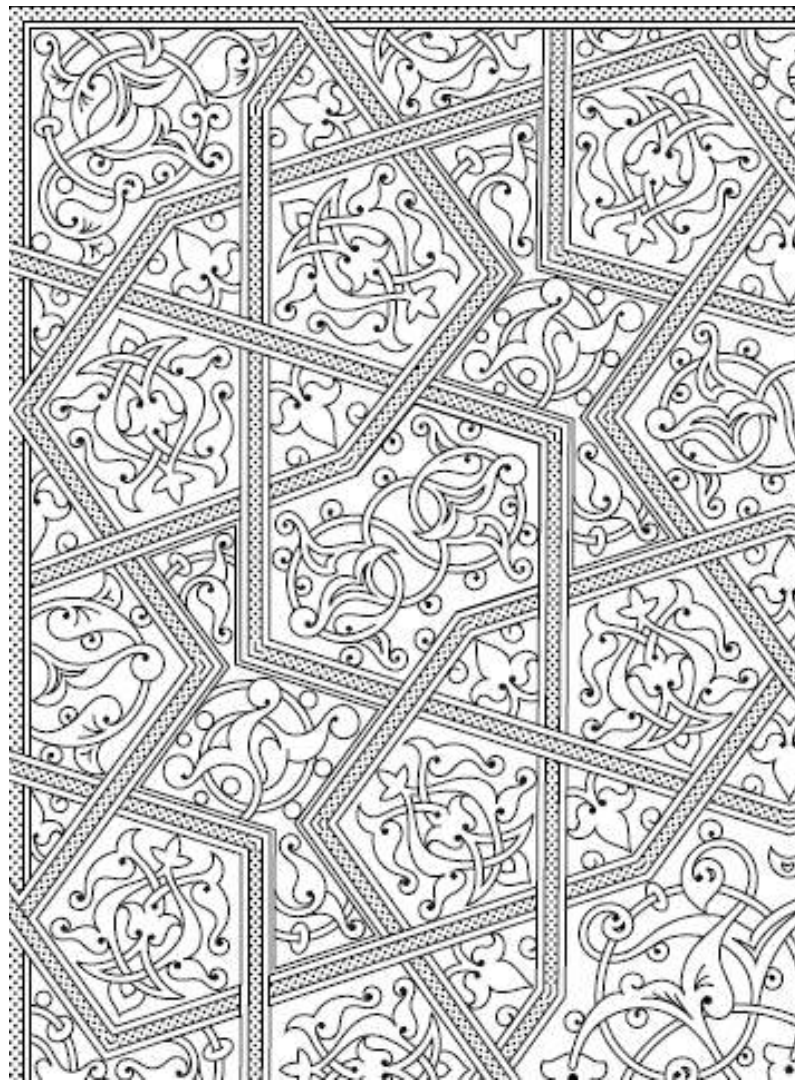
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Zahriye sayfasının merkezinde 10 kollu yıldız yer alır. Yıldızların her bir parçası bir pafta konumundadır ve içleri rûmî motifli tasarımlarla tezyin edilmiştir. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında 5 sıra pervaz dolaşmaktadır. İçten dışa doğru, üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu, kaydırılmış noktalı ince arasuyu, altı noktalı anahtarlı zencerek, uzun noktalı zencerek ve en dışta enine simetrik rûmîli kenar pervazı yer alır. Uzun kenarda dıştaki pervazın tam ortasından bitişik bir gül yer alır. Tezhipli alanın en dışına lacivert renkli kalın bir iplik çekildiği görülmektedir. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik minik bir tıgla nihayetlenir. EH. 247 de rûmîlere siyah tahririn içine bir de beyaz tahrir çekerek bezemelerdeki etki kuvvetlendirilmiştir. Sûre başı alanlarında “Şüphesiz ki bu bir öğüttür, artık kim dilerse Rabbine doğru bir yol tutar. Ve Allah dilemedikçe onlar dileyemezler; şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir. Dilediğini rahmetine alır” anlamına gelen İnsan sûresi 29-30-31. ayetler yer alır (Fotoğraf 506, Çizim 5).

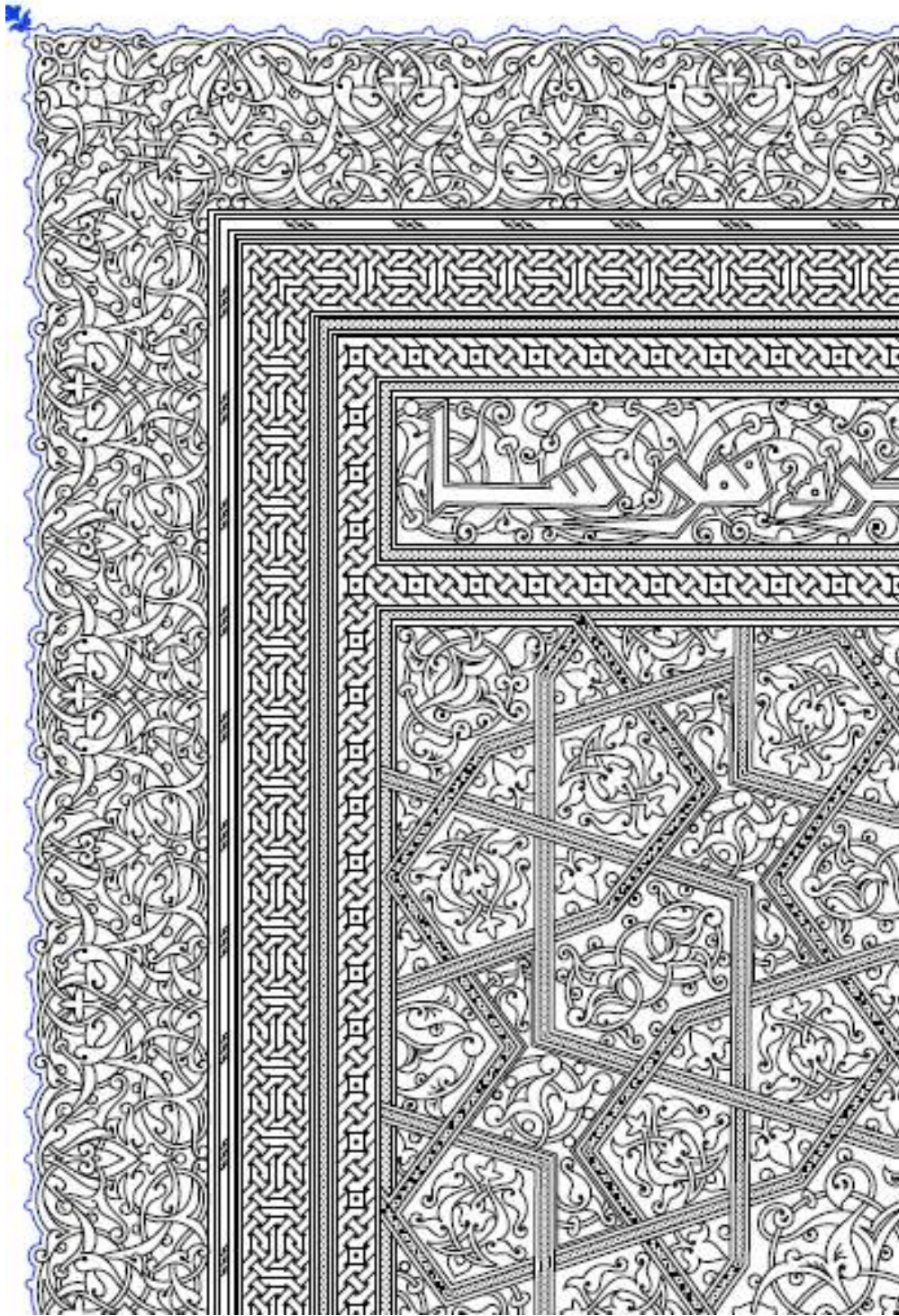
إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ
 اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا وَمَا تَسْأَلُونَ
 إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
 حَكِيمًا . يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ

Fotoğraf 506: EH. 247 1b, 2a Zahiye Sayfası ve 2a ¼ detay

Çizim 5: EH. 247 1b, Zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 6. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	370 X 490 mm
Motif	:	Rûmî
Renk Zemin	:	Altın, Lacivert, Bordo, Pembe
Motif	:	Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri : Karşılıklı çift sayfa serlevha formundaki sayfanın merkezinde siyah mürekkeple ve muhakkak hatla yazılmış üçer satır yazı yer alır. Yazıların bulunduğu alanda rûmî helezonlar üç noktalar ve ince taramalardan müteşekkil beyne's-sütur tezhibi bulunmaktadır. Tüm sayfayı çevreleyen beş noktalı anahtarlı zencerek ara pervazından sonra uzun noktalı zencerekli ince bir ara pervaz daha bulunur. Desen en dışta enine simetrik rûmî kenar pervazı, lacivert iplik ve ipliğe bitişik çok kısa tığlar ile nihayetlenir. Rûmîli kenar pervazına sûre başlarının bulunduğu kısımlardan yapışık ikişer tane gül tezhibi mevcuttur. Yazılı alanın üst ve altında sûre başı alanları bulunur. Bu kısımlarda sağdaki 1b sayfasında otuz cüzden kaçıncı cüz olduğu (4.cüz), solda 2a sayfasında ise bu cüz içinde kaç ayet olduğu ve sûre ismi yazmaktadır (Fotoğraf 507). Yazılı alandaki Arapça ibare şu şekildedir¹¹⁰:

عدد .. الجز(ء) الرابع

من اجزا(ء) ثلثين مائه

وثلاثون واثنان كوفي

وفيه ابتداء سورة النساء(ء)

¹¹⁰ Arapça ibarenin okunmasında Öğr. Gör. Sami Naddah'tan destek alınmıştır.

Fotoğraf 507: EH. 247, 2b- 3a Serlevha ve deta

Katalog 6. 3. Sûre Başları

Varak Numarası : 41a

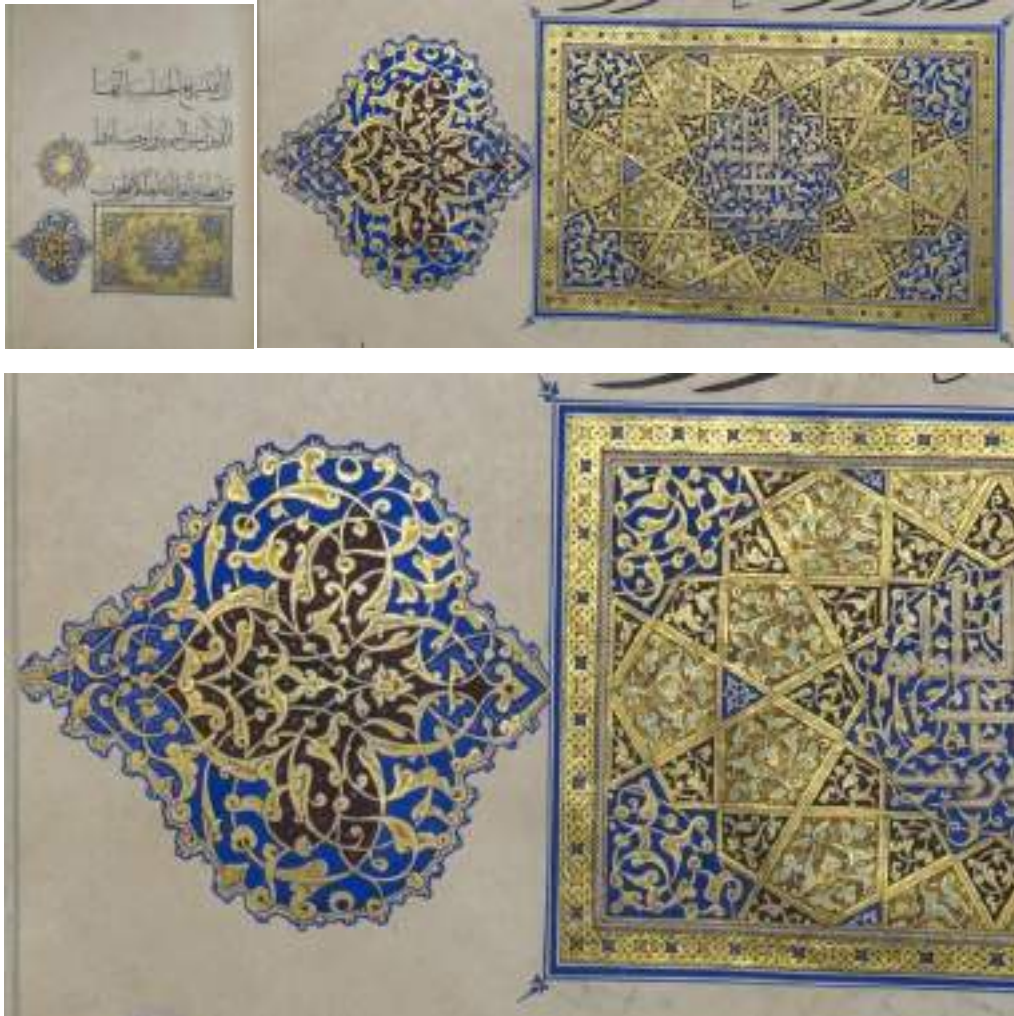
Tezhipli Alan Ölçüsü : 140 X 332 mm

Motif : Rûmî

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Bordo, Turkuaz, Siyah

Motif : Altın, Turkuaz

Tezhip Özellikleri : Bu cüz içinde sadece bir tane (Nisa Sûresi) sûre başı tezhibi yer almaktadır. Sûre ismi ve bilgileri lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple ve kufi yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Kenarını beş noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu çevreler. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır (Fotoğraf 508).

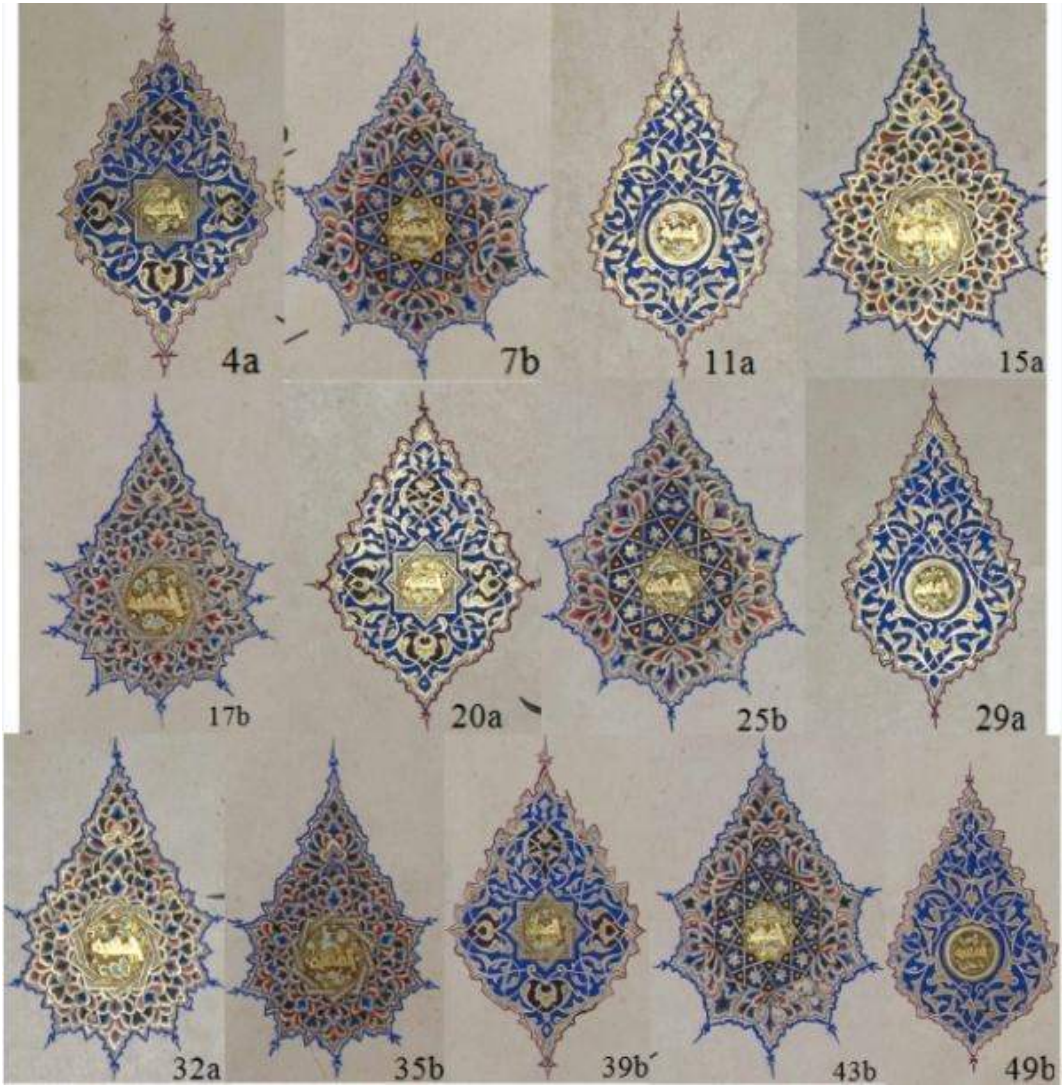
Fotoğraf 508: EH. 247, 41a Nisa Sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 6. 4. Güller

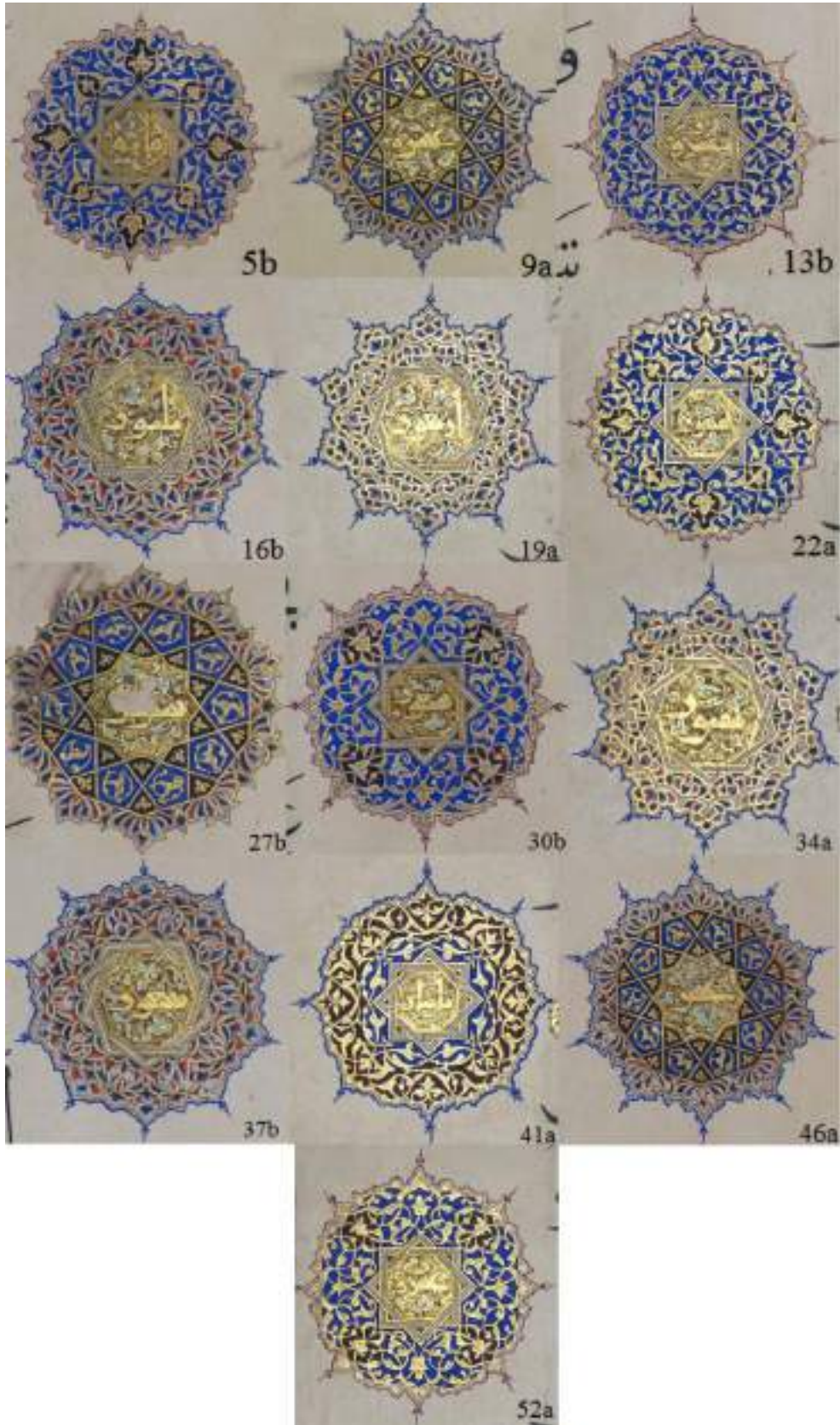
Aşer Varak Numaraları	: 5b, 9a, 13b, 16b, 19a, 22a, 27b, 30b, 34a, 37b, 41a, 46a, 52a.
Hamse Varak Numaraları	: 4a, 7b, 11a, 15a, 17b, 20a, 25b, 29a, 32a, 35b, 39b, 43b, 49b
Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü	: Çap =90 mm ila 100 mm arası
Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü	: 110-120 x 60-75 mm arası
Motif	: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah
	Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 13 aşer, 13 hamse gülü olmak üzere toplamda 26 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Hamse gülleri birler basamağında 5 olan ayetlerde gelmekte ve içlerinde hamse ifadesi yer almaktadır. Her sûrede bu döngü yeni baştan başlamaktadır. Birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanan güllerin formları aşer güllerinde dairesel, hamse güllerinde ise uzun damla veya mekiğe yakındır. Aşer güllerinin çapı 90 ila 100 mm arasında değişirken hamse güllerinin ölçüleri uzunluk 110 ila 120 mm, en 65 ila 75 mm arasında değişkenlik göstermektedir (Fotoğraf 509-510).

5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa boşluklarına yerleştirilmiştir. Aşer güllerinin merkezinde sekizli veya onlu yıldız formlar yer almaktadır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın ve beyaz mürekkeple yazılmıştır. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Kenarları ise rûmî veya münhanilerden oluşturulmuş simetrik tasarımlarla bezelidir. En dış kısımda dolaşan iplikler üzerindeki kısa tığlarla tasarım nihayetlendirilmiştir. Hamse güllerinde dikine uzun damla veya mekik formların merkezinde de yine daire veya yıldız biçimleri yer almaktadır. En dıştaki ipliğe bitişik kısa çizgiler şeklinde tığlar ile tezhipler sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 511-536).

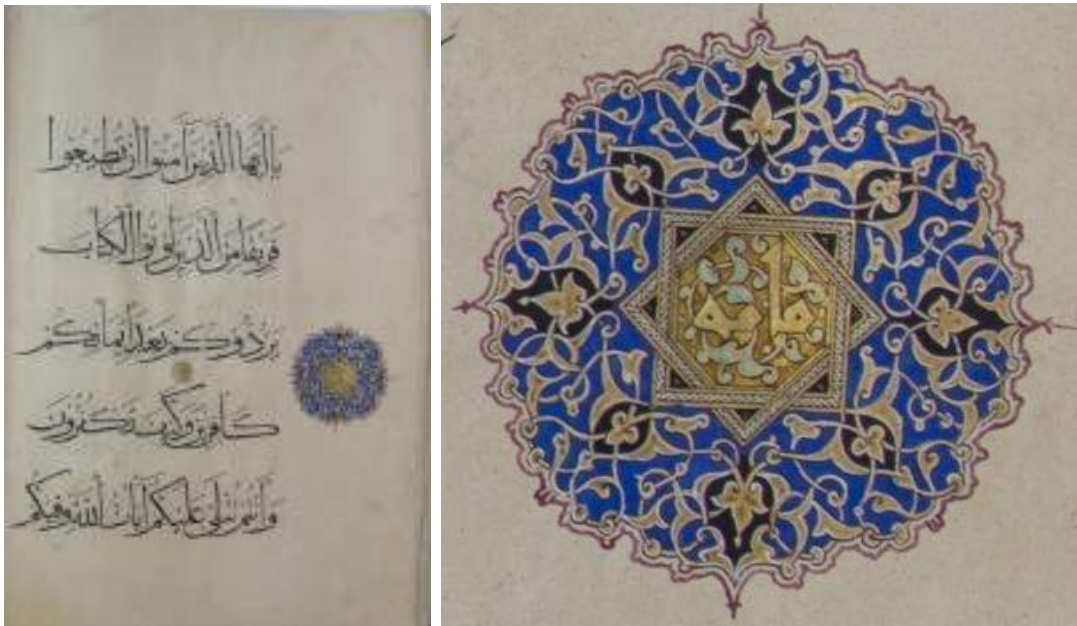
Fotoğraf 509: EH. 247, hamse gülleri

Fotoğraf 510: EH. 247, aşer gülleri

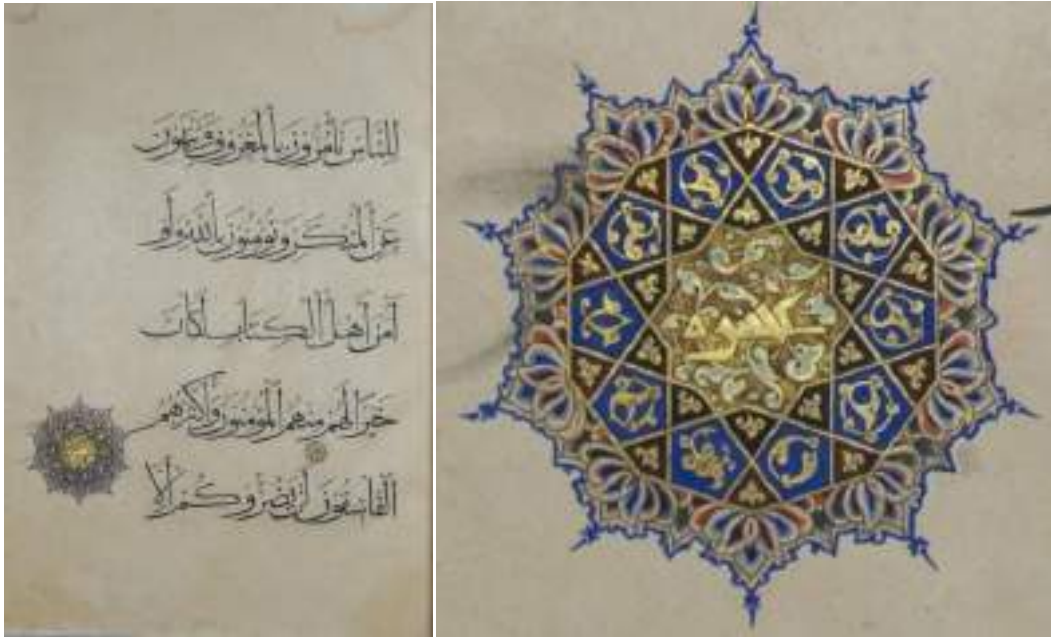
Fotoğraf 511: EH. 247, 4a Al-i İmran Sûresi 95. ayet hamse gülü, 116x68 cm

Fotoğraf 512: EH. 247, 5b Al-i İmran Sûresi 100. Ayet aşer gülü

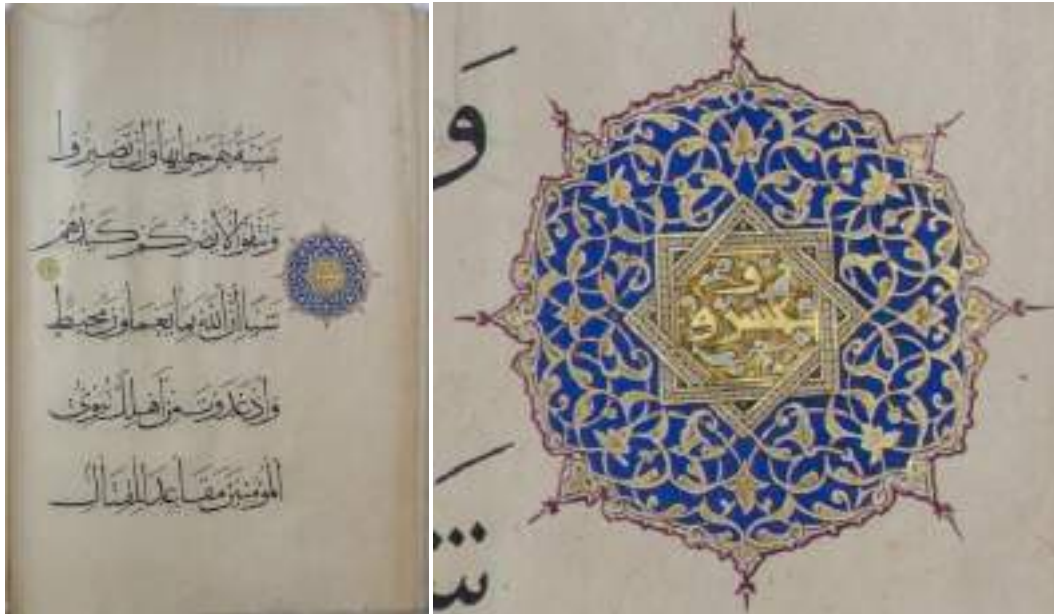
Fotoğraf 513: EH. 247, 7b Al-i İmran Sûresi 105. ayet hamse gûlü

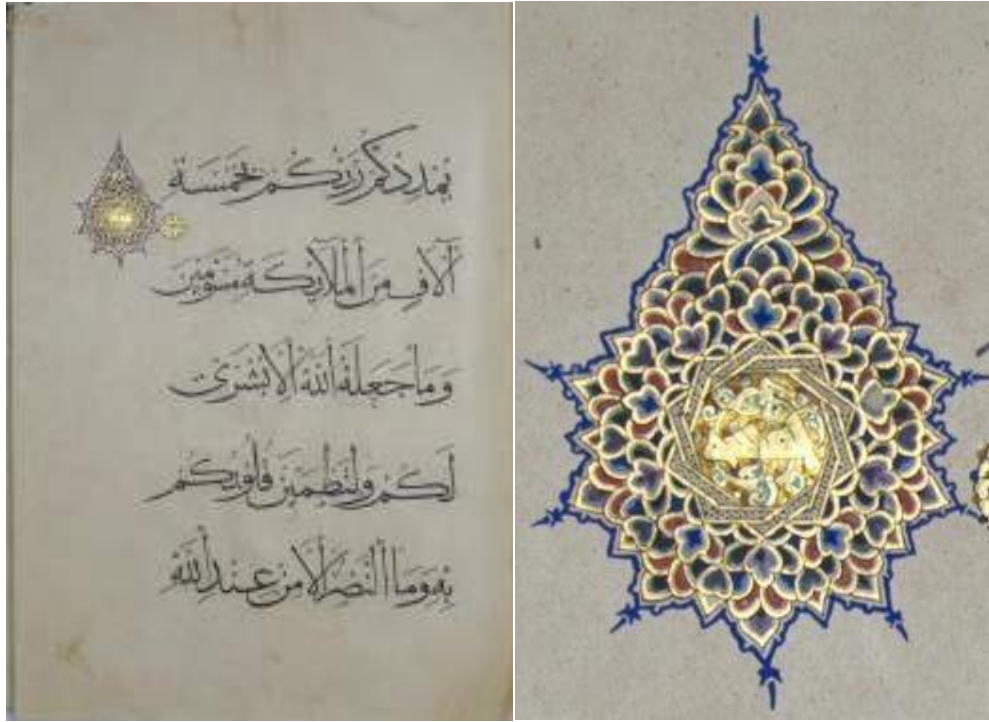
Fotoğraf 514: EH. 247, 9a Al-i İmran Sûresi 110. ayet aşer gûlü

Fotoğraf 515: EH. 247, 11a Al-i İmran Sûresi 115. ayet hamse gülü

Fotoğraf 516: EH. 247, 13b Al-i İmran Sûresi 120. ayet aşer gülü

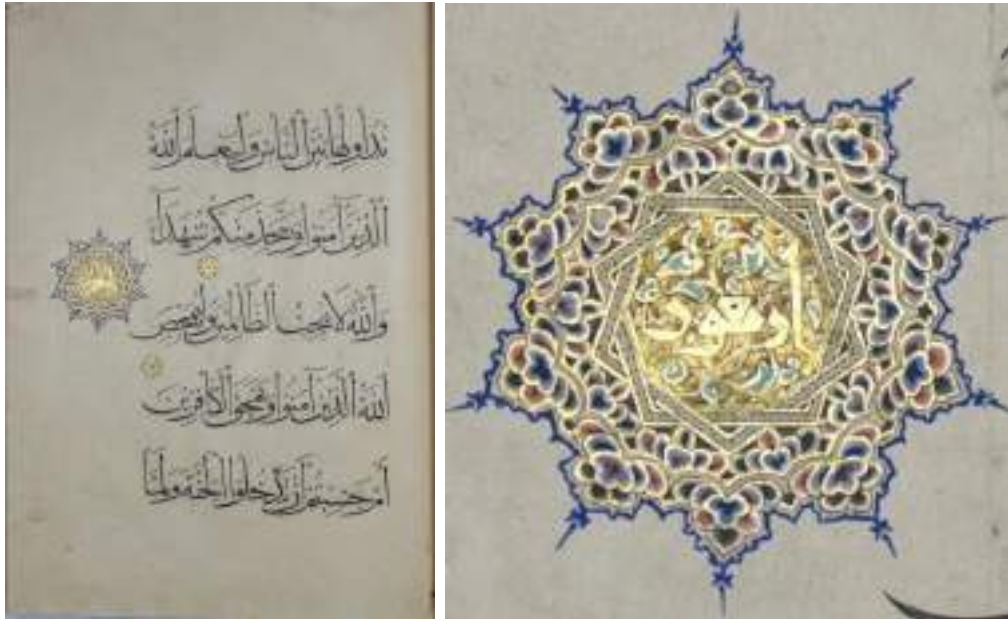
Fotoğraf 517: EH. 247, 15a Al-i İmran Sûresi 125. ayet hamse gûlü

Fotoğraf 518: EH. 247, 16b Al-i İmran Sûresi 130. ayet aşer gûlü

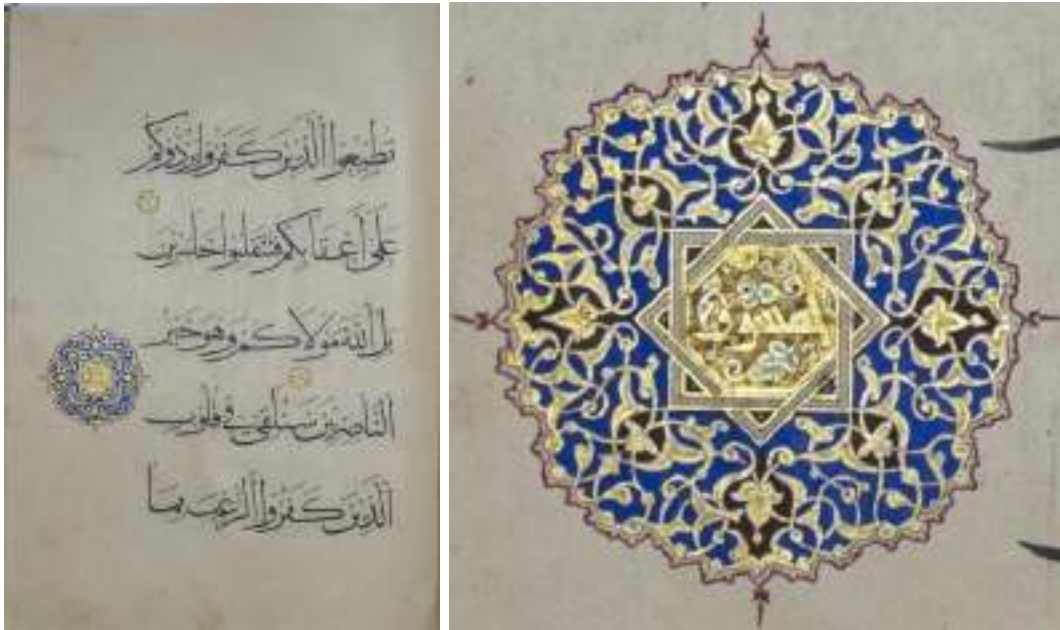
Fotoğraf 519: EH. 247, 17b Al-i İmran Sûresi 135. ayet hamse gülü

Fotoğraf 520: EH. 247, 19a Al-i İmran Sûresi 140. ayet aşer gülü

Fotoğraf 521: EH. 247, 20a Al-i İmran Sûresi 145. ayet hamse gülü

Fotoğraf 522: EH. 247, 22a Al-i İmran Sûresi 150. ayet aşer gülü

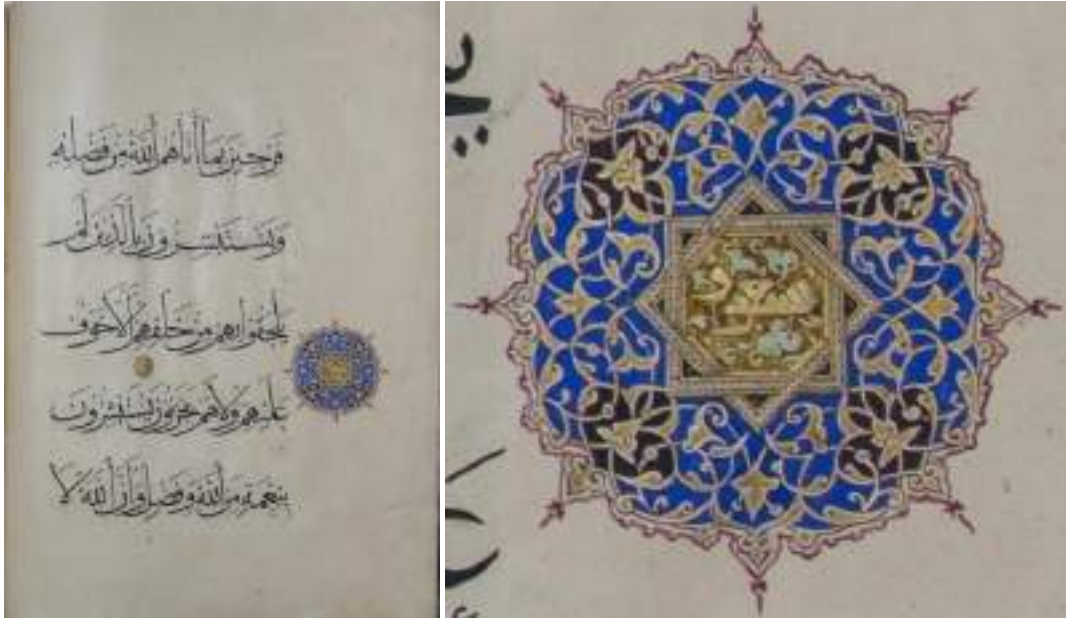
Fotoğraf 523: EH. 247, 25b Al-i İmran Sûresi 155. ayet hamse gülü

Fotoğraf 524: EH. 247, 27b Al-i İmran Sûresi 160. ayet aşer gülü

Fotoğraf 525: EH. 247, 29a Al-i İmran Sûresi 165. ayet hamse gülü

Fotoğraf 526: EH. 247, 30b Al-i İmran Sûresi 170. ayet aşer gülü

Fotoğraf 527: EH. 247, 32a Al-i İmran Sûresi 175. ayet hamse gülü

Fotoğraf 528: EH. 247, 34a Al-i İmran Sûresi 180. ayet aşer gülü

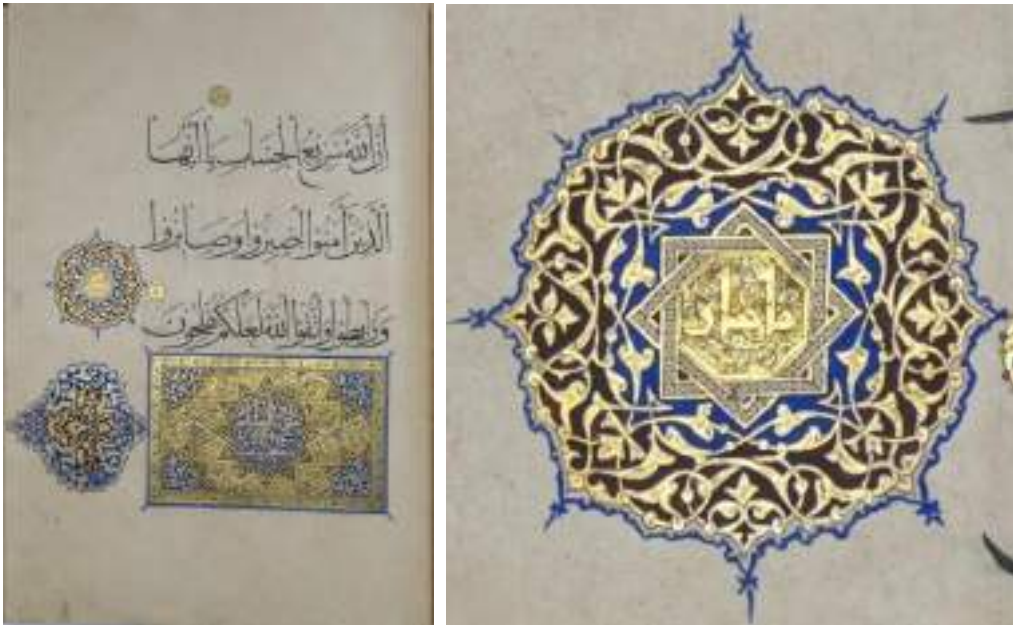
Fotoğraf 529: EH. 247, 35b Al-i İmran Sûresi 185. ayet hamse gülü

Fotoğraf 530: EH. 247, 37b Al-i İmran Sûresi 190. ayet aşer gülü

Fotoğraf 531: EH. 247, 39b Al-i İmran Sûresi 195. ayet hamse gülü

Fotoğraf 532: EH. 247, 41a Al-i İmran Sûresi 200. ayet aşer gülü

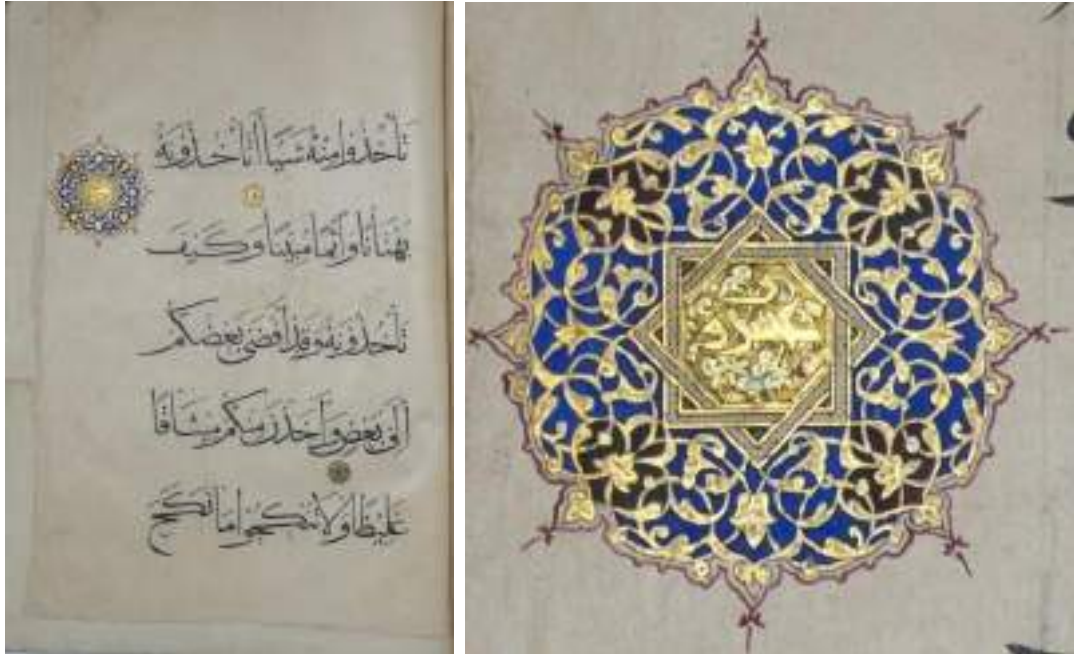
Fotoğraf 533: EH. 247, 43b Nisa Sûresi 5. ayet hamse gûlü

Fotoğraf 534: EH. 247, 46a Nisa Sûresi 10. ayet aşer gûlü

Fotoğraf 535: EH. 247, 49b Nisa Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 536: EH. 247, 52a Nisa Sûresi 20. ayet aşer gülü

Katalog 6. 5. Duraklar**Varak Numarası** : 2b- 54a arası**Tezhipli Alan Ölçüsü** : 20 mm (çap)**Motif** : Münhani**Renk Zemin** : Altın**Motif** : Lacivert, Kahverengi

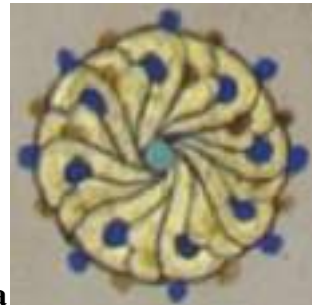
Tezhip Özellikleri : 5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarlarında cetvel bulunmamaktadır. Merkezde küçük bir daire etrafında çarkıfelek tarzında dönen 16 kol vardır. Aynı zamanda sistem olarak penç motifine benzemektedir. Altın zemin üzerine lacivert ve kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Dış sınıra yapışık lacivert ve kahverengi minik noktalar bulunmaktadır. B sayfalarda 69, A sayfalarda 74 tane durak bulunmaktadır. Tüm durak tasarımları aynıdır (Fotoğraf 537).

4b

5a

5a

Fotoğraf 537: EH. 247, 4b,5a sayfası durak tasarımları ve detay

Değerlendirme: Kaynaklarda Anonim Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak anılan Mushaf'ın 4.cüzüdür. Cüzün dış cilt kapağı, miklebi ve geri kalan sayfaların tümü günümüze özgün biçimiyle ulaşmıştır. Yalnızca iç kapaklar muhdestir. Zahriye, serlevha ve güller tezhiplidir. Zahriyesi karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiş tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Geometrik paftalama sistemi ile ana hatları oluşturulmuştur. Bu cüzün tezhiplerinde rûmî, münhani ve zencerekler kullanılmıştır. İncelediğimiz cüzler içinde zahriye sayfasında yazı olan ender örneklerdendir. Karşılıklı aynı tasarımın kullanıldığı serlevha sayfası üstte ve altta sûre başı alanları, ortada üç satırlık metin alanı ve kenarı sınırlandıran zencerekli pervaz ve enine simetrik rûmîli kenarsuyundan oluşmaktadır. Bu cüz Âli İmran Sûresi 92. ayet ile başlayıp Nisa Sûresi 23. ayet ile sona erer. Eserde mühür yoktur.

Bu cüz üzerinde hattat ve müzehhibe dair herhangi bir imzaya rastlanmamakla beraber aynı Kur'an-ı Kerîm'e ait EH. 249 numaralı 13. cüzün 55a sayfasında müzehhip Muhammed bin Aybek bin Abdullah'ın imzası bulunmaktadır. Hem aynı Mushafın parçaları olmaları, hem de tezyinattaki üslup birliğinden hareketle bu cüzün müzehhibinin de aynı sanatçı olma olasılığı yüksektir. Tezhiplerde İlhanlı üslubunun belirgin özellikleri görülür. Bu cüzün tezhiplerinde kullanılan rûmî çeşitleri sade rûmî, ayırma rûmî, orta bağ ve tepelik motifleridir. 6a, 12b, 18b, 31a, 44a, 50b ve 53b sayfalarında münhani motifleri kullanılmıştır. Tezhipleri yine aynı müzehhibin imzasını taşıyan Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı ile üslup birliği içindedir. Ayrıca TIEM 538 numaralı cüzün tezhipleri bu cüzün tezhipleri ile benzer bir diğer eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Zencerekler ve üç noktalar bu Kur'an cüzü içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır.

Cüzün 5b ve 22a sayfalarında aşer gülleri, 30b ve 52a aşer gülleri tasarımları, 16b ve 37b aşer gülü tasarımları birbirine oldukça benzerdir. Hamse güllerinde ise 15a, 17b, 32a, ve 35b gül tasarımları, 7b, 25b ve 43 b güllerinde neredeyse aynı tasarımlar kullanılmıştır. Detayda ve renklendirmede bazı küçük nüanslar vardır. Aynı müzehhibin ürünü olmasına karşın Sultan Olcaytu Kur'anı'nda sanatçı tasarımda çeşitliliğe daha fazla önem vermiş gibi görünmektedir. Zira Anonim Bağdat Kur'anı'nda hem aşer güllerinde tekrar eden tasarımlar kullanılmış hem de duraklarda tamamen aynı tasarım tercih edilmiştir. Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'nda ise güllerin ve durakların çeşitliliği dikkat çeker.

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkler yoğunlukta olmak üzere zemin de kullanılan bir diğer renk kahverengidir. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmıştır. Bazı alanlarda yan yana gelmiş altın zeminli paftaları ayırt etmek amacıyla altın zemin üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama yapılmıştır. Zencereklerde de bu uygulama kullanılmıştır. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş bazı kısımlarda altınla boyanan rûmîlerin içlerine gri ile tonlama yapılmıştır. Zahriye ve serlevha sayfalarında zencerekli pervaz kullanılmıştır. Aşer güllerinde ise zencerekler kullanılmamıştır. Yine Olcaytu'nun Bağdat Kur'anına dönecek olursak aşer-hamse güllerinde zencereğin çokça tercihi noktasında müzehhip iki Kur'anda ayrı uygulamalara başvurmuştur.

Eserin cildinin alt ve üst kısımlarındaki kartuşlar üçgen biçiminde bitirilmiş ve iki kartuş arasındaki boşluğa da “Amel-ü Abdurrahman” yazılı mücellit imzası uygulanmıştır. TSM deposunda bulunan 6666 envanter numarası ile kayıtlı cilt bu incelediğimiz cüzün cildi ile aynı tasarıma sahip olup aynı mücellidin imzasını taşır (Fotoğraf 538). Ölçüleri 34,5 x 49,5 cm'dir. Bu Kur'anın diğer cüzleri olan TSK EH. 250 ve TSK EH. 249'un ciltleri muhdes olduğundan bahsi geçen depodaki cildin bu eserlerden birine ait olması muhtemeldir.

Fotoğraf 538: TSM Depo 6666 envanter numaralı cilt¹¹¹

İran NMİ 3532 numaralı eserin cildi de bu ciltlere çok benzerdir. Müzenin tarafımıza gönderdiği fotoğraf detaylı incelemeye imkân vermeyecek kadar düşük

¹¹¹ Yasin Çakmak, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, “Topkapı Sarayı Müzesi Depolarındaki Geçme-Örgü Tezyinatlı Cilt Grubu Ve Bir Mücellit İmzası”, 21, İstanbul 2021, s. 79.

çözünürlüklü olduğundan üzerinde imza olup olmadığı anlaşılamamaktadır (Fotoğraf 539). Ancak kaynaklarda İran’da bulunan her iki cüzün de aynı mücellidin imzasını taşıdığı bildirilmektedir¹¹².

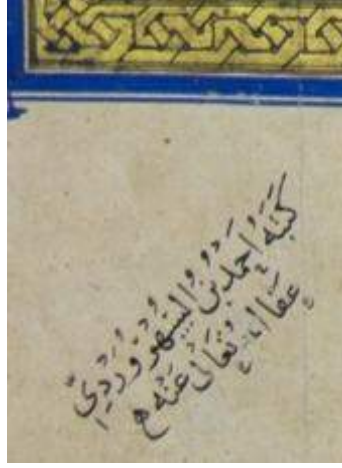
Fotoğraf 539: NMİ 3532 numaralı 26. cüzün cildi

Eserin aynı takıma ait olduğu diğer cüzlerden İran’daki NMİ 3550 numaralı nüshada ve TSK EH. 250 de hattat imzası bulunur (Fotoğraf 540-541). 54a sayfasının da marj kısmında yazılı ancak silinmiş bir kısmın varlığı dikkat çeker. Burada da hattat imzası olması muhtemeldir. Ancak neden silinerek tahrip edildiği bilinmemektedir (Fotoğraf 542).

¹¹² Zeren Tanındı, “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde Ortaçağ İslâm Ciltleri”, *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı*, İstanbul 1990, s. 109.

Fotoğraf 540: NMİ 3550
hattat imzası

Fotoğraf 541: TSK EH. 250
hattat imzası

Fotoğraf 542: EH. 247 54a
silinmiş yazı

Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri, TSK EH. 250 (2.cüz), TSK EH. 249 (13.cüz), NMİ 3548 (10.cüz, zahriyesi DBCL Is 1614.2), NMİ 3550 (25. cüz), NMİ 3532 (26. cüz, zahriyesi, MET 50.12), NMİ 3522 (28. cüz) numaralarda bulunmaktadır. The Prince's Faoundation'da bulunan 15. cüzün envanter numarasına ulaşılammıştır. MET 55.44 envanter numaralı hattat imzası barındıran ketebe sayfasının hangi cüze ait olduğu bilinmemektedir.

EH. 247 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹¹³.

¹¹³ Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 58; Atbaş, "Artistic Ilkhanid Manuscripts in the Topkapı Palace Library"; Atbaş, "Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları", s. 349; James, *Qur'ans of the Mamluks*, s.236; Aslihan Alturan, *TSK EH. 247 Envanter Numaralı Eserin Tezyîni Açından İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023); Basil Gray, "The Monumental Qur'ans Of The Il-Khanid And Mamluk Ateliers Of The First Quarter Of The Fourteenth Century (Eighth Century H.)", s. 136.

III. 7. TSK EH. 249

KATALOG 7

Envanter No	: TSK EH. 249/ 13. cüz
Fotoğraf No	: 543- 587
Hattat	: Ahmed bin Sühreverdî
Müzehhip	: Muhammed b. Aybek b. Abdullah
İstinsah Tarihi	: 705/1305
İstinsah Yeri	: Bağdat
Varak Sayısı	: 55
Satır Sayısı	: 5
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Kufi
Mürekkep Çeşidi	: Siyah, Altın, Üstübeç/beyaz
Cilt Özellikleri	: Osmanlı 355 x 505 mm

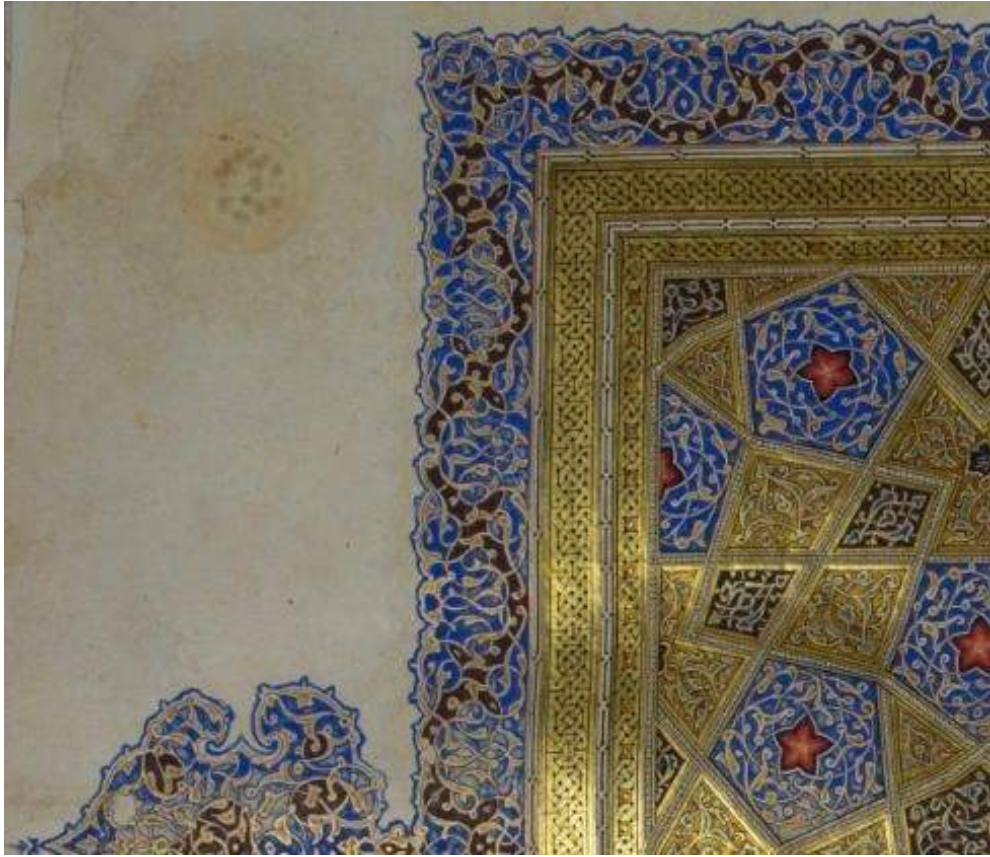
Tezhipli Sayfalar : Eserin 1b-2a zahriye, 2b-3a serlevha, 20b,38a sûre başı, 4b, 8a, 11b, 14b, 17a, 20a, 25a, 29b, 33a, 37a, 42b, 45b, 49a, 52a, 54b, aşer gülleri, 3b, 6a, 9a, 12a, 15b, 18b, 23b, 27a, 31a, 35b, 40a, 44a, 48a, 50b, 53b, hamse gülleri ve duraklar tezhiplidir. Eserin birkaç sayfası hariç olmak üzere tüm sayfalarında durak tezhibi vardır. Son sayfada müzehhip imzası, tarih ve yer bilgisi mevcuttur.

Genel Bilgi : 30 ayrı cüzden müteşekkil, takım şeklinde tasarlanmış bir Kur'an-ı Kerîm'in 13. cüzüdür. Her bir cüz ayrı ciltlidir. Yabancı müzelerde ve kaynaklarda bu eserden Anonim Bağdat Kur'anı olarak bahsedilmektedir. Ketebesinin olması bakımından önemlidir.

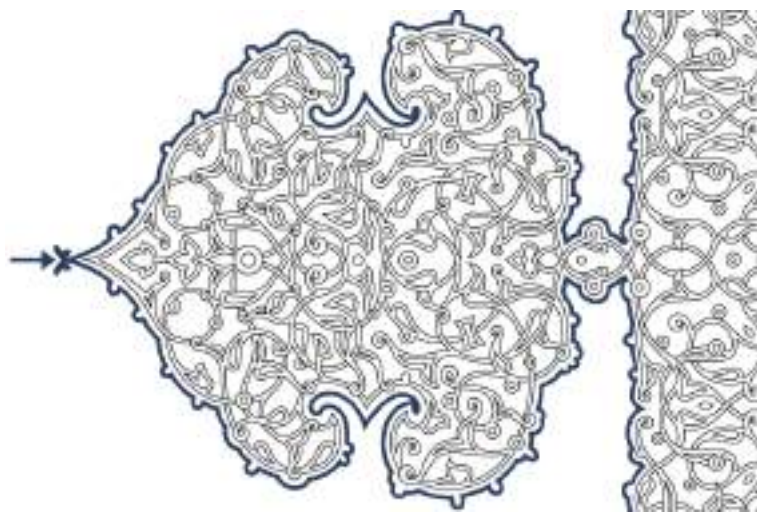
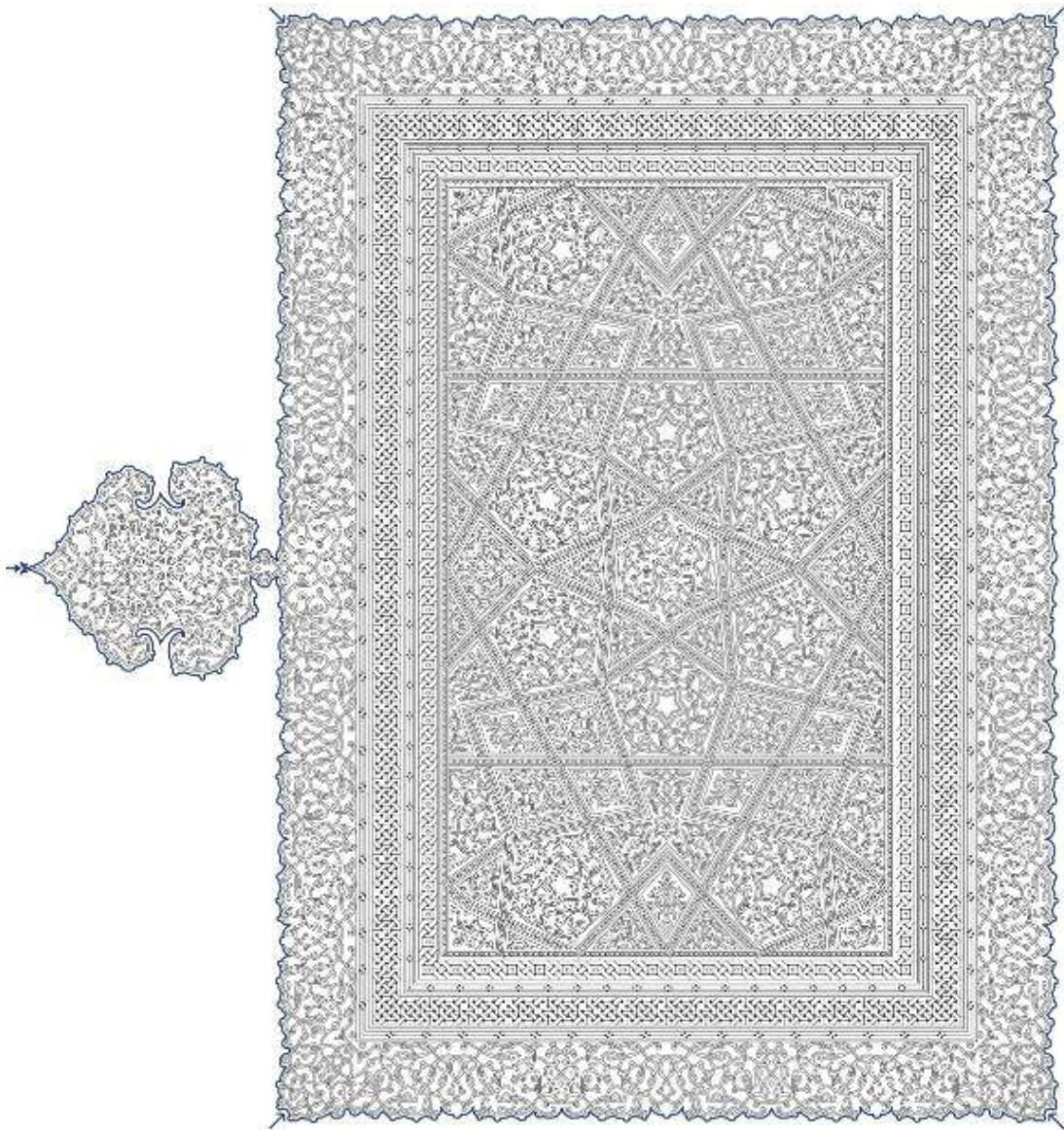
Katalog 7. 1. Zahriye Sayfası

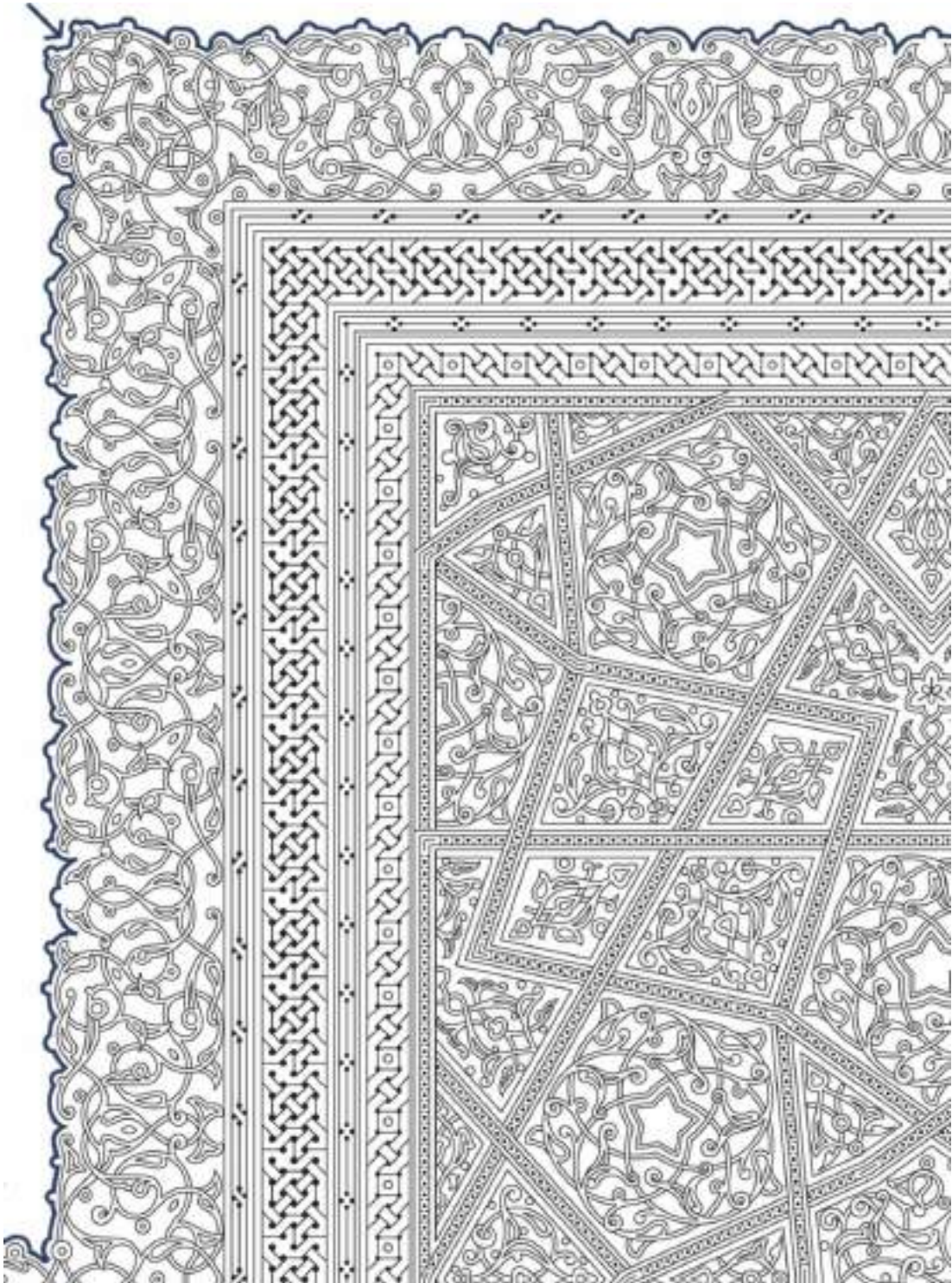
Varak Numarası	:	1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	352 X 330 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi, Bordo, Siyah
	Motif	: Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Zahriye sayfasının merkezinde 6 kollu bir yıldız yer alır. Bu yıldızların kollarından ayrılan geçmeler üçgen, dörtgen ve beşgen formlar oluşturur. Bu formlardan her biri birer kartuş olarak kullanılmış ve rûmî desenlerle tezyin edilmiştir. Altının zemin rengi olarak kullanıldığı kartuşlarda altın üzerine kahverengi ile tonlama yapılmıştır. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında 5 sıra pervaz dolaşmaktadır. İçten dışa doğru, üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu, uzun noktalı ince arasuyu, beş noktalı anahtarlı zencerek, uzun noktalı zencerek ve en dışta enine simetrik rûmîli kenar pervazı yer alır. Kenar pervazının zemin boya dengesi kartuşlar ile oluşturulmayıp, motif dalları sınır kabul ederek oluşturulmuş akıp giden bir biçim görülmektedir. Uzun kenarda dıştaki pervazın tam ortasına bitişik bir gül yer alır. Tezhipli alanın en dışına lacivert renkli kalın bir iplik çekildiği görülmektedir. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik minik bir tığla nihayetlenir (Fotoğraf 543, Çizim 6).

Fotoğraf 543: EH. 249 1b, 2a Zahriye sayfası ve 2a ¼ detay

Çizim 6: EH 249 2a, Zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 7. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	: 2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 320 X 360 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo, Pembe
	Motif : Altın, Bordo, Beyaz, Yeşil

Tezhip Özellikleri : Karşılıklı çift sayfa serlevha formundaki sayfanın merkezinde siyah mürekkeple ve muhakkak hatla yazılmış üçer satır yazı yer alır. Yazıların bulunduğu alanda rûmî helezonlar üç noktalar ve ince taramalardan müteşekkil beyne's-sütur tezhibi bulunmaktadır. Tüm sayfayı çevreleyen beş noktalı anahtarlı zencerek ara pervazından sonra uzun noktalı zencerekli ince bir ara pervaz daha bulunur. Desen en dışta enine simetrik rûmî kenar pervazı, lacivert iplik ve ipliğe bitişik çok kısa tığlar ile nihayetlenir. Rûmîli kenar pervazına sûre başlarının bulunduğu kısımlardan yapışik ikişer tane gül tezhibi mevcuttur. Yazılı alanın üst ve altında sûre baş alanları bulunur. Bu kısımlarda bu cüzün otuz cüzden kaçıncı cüz olduğu ve kaç ayetten oluştuğu aşağıdaki Arapça ifade ile yazılmıştır.

عدای الجذالث عشر

فی عددالکوفی

مائه وخمسون واربع ایات

وهو من اجزا ثلثین

Âlimler arasında ayet sayısı hakkında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Ayetlerin yerini tayin eden durak işaretlerinin arasında kalan ifadeler bazı âlimlere göre bir ayet iken, bazılarına göre iki veya daha fazla ayettir. Bunların bazılarında besmeleler ayet sayılırken bazılarında besmeleler ayet olarak sayılmamıştır. Bazı nüshalarda mukatta harflerin bulunduğu yerler birer ayet olarak hesaplandığından, nüshalar arasında içerik olarak hiçbir fark bulunmazken, ayet sayısı olarak farklılık görülmektedir. Bundan dolayı ayet sayısında değişiklik olabilmektedir. İslam dünyasında genel kabul gören Kûfeli âlimlerin yazdığı Mushaf'ın ayet sayısı 6236'dır. Burada geçen "fi adedül kufi" ibaresi, "bu cüz içinde Kufe Mushafi'na

göre şu kadar ayet bulunmaktadır”, diye belirtmek amacıyla kullanılmıştır¹¹⁴ (Fotoğraf 544).

Fotoğraf 544: EH. 249, 2b- 3a Serlevha ve detay

¹¹⁴Tayyar Altıkulaç, “Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları”, *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, Antik A.Ş., İstanbul 2010, s. 32.

Katalog 7. 3. Sûre Başları

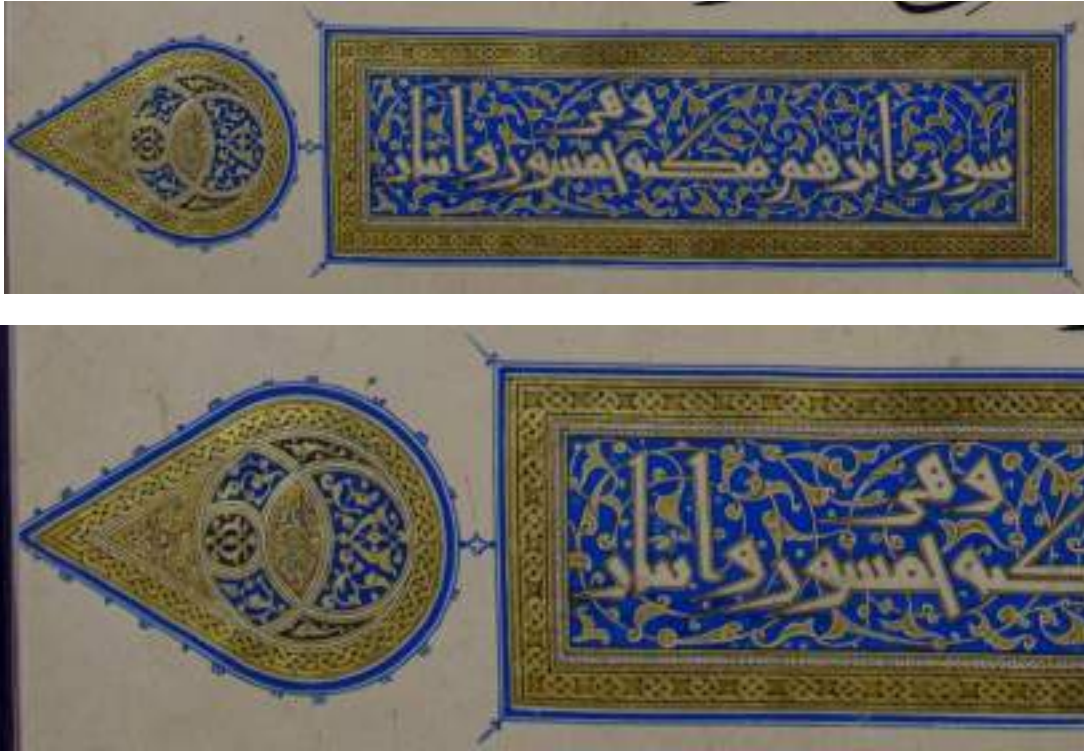
Bu cüz içinde iki tane (Ra'd, İbrahim Sûresi) sûre başı tezhibi yer almaktadır (Fotoğraf 545-546).

Fotoğraf 545: EH. 249, 20b Ra'd Sûre başı tezhibi ve detay

- Varak Numarası** : 20b
- Tezhipli Alan Ölçüsü** : 75 X 310 mm
- Motif** : Rûmî
- Renk Zemin** : Altın, Lacivert, Beyaz
- Motif** : Altın, Mavi, Beyaz
- Tezhip Özellikleri** : Sûre ismi ve bilgileri kahverengi ile tonlama yapılmış altın zemin üzerine yine altın mürekkeple ve kufi yazı ile yazılmıştır. Harflerin kenarları siyahla tahrirlenmiş, harf gözleri lacivert renk ile doldurulmuştur. Zemininde beyaz üzerine mavi tonlamalı rûmî motiflerin yerleştirildiği helezonlar dolaşır. Alanın kenarını beyaz zeminli tek noktali ince ara suyu ve üç noktali anahtarli zencereklili ara suyu çevreler. En dışta kalınca lacivert bir cetvel ve son olarak iplik ile tezhipli alan nihayetlenir. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı damla formu ½ simetriktir. Gül zemini 5 ayrı paftaya ayrılmış, altın ve lacivert zemin harmanlanarak kullanılmıştır. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır (Fotoğraf 545).

Fotoğraf 546: EH. 249, 38a İbrahim Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

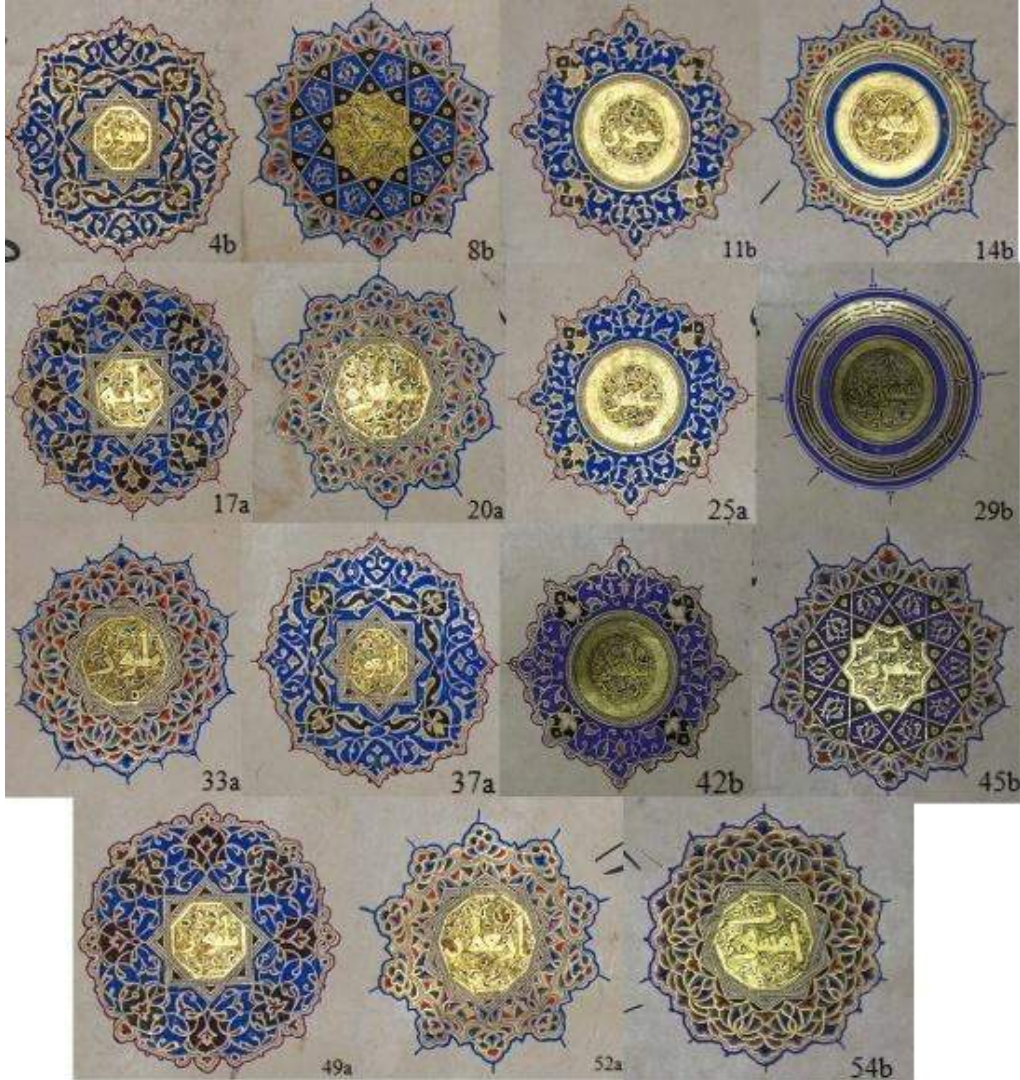
- Varak Numarası** : 38a
- Tezhipli Alan Ölçüsü** : 72 X 320 mm
- Motif** : Rûmî
- Renk Zemin** : Altın, Lacivert, Siyah
- Motif** : Altın, Beyaz
- Tezhip Özellikleri** : Sûre ismi ve bilgileri lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple ve kufi yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Kenarını içten dışa doğru ince bir altın cetvel, beyaz zeminli tek noktalı ara suyu ve en dışta üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu çevreler. Damla formdaki ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Kendi içinde paftalara ayrılmış zeminler altın, lacivert ve siyahla dengeli şekilde renklendirilmiştir. Alanın kenarını üç noktalı anahtarlı zencerek ara suyu ve lacivert bir cetvel çevrelemektedir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Gülde tığ yoktur. Ancak dikdörtgen sûre başının köşelerinde çok kısa tığlar bulunmaktadır (Fotoğraf 546).

Katalog 7. 4. Güller

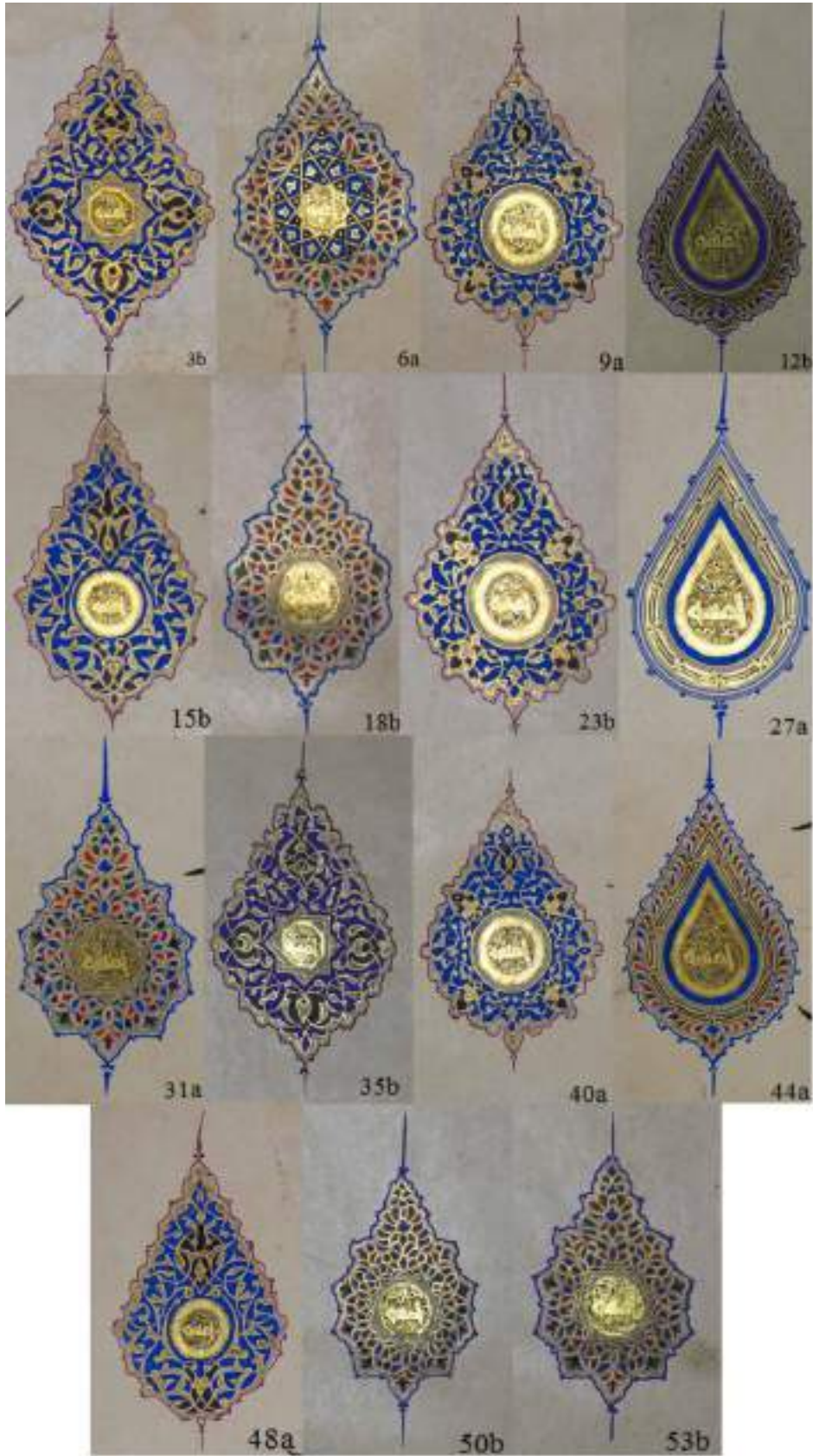
Aşer Varak Numaraları	: 4b, 8b, 11b, 14b, 17a, 20a, 25a, 29b, 33a, 37a, 42b, 45b, 49a, 52a, 54b.
Hamse Varak Numaraları	: 3b, 6a, 9a, 12b, 15b, 18b, 23b, 27a, 31a, 35b, 40a, 44a, 48a, 50b, 53b.
Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü	: Çap =80 mm ila 90 mm arası
Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü	: 110-115 x 55-60 mm arası
Motif	: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah, Bordo
	Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 15 aşer, 15 hamse gülü olmak üzere toplamda 30 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Bazılarında ise sadece aşer ibaresi yer alır. Hamse gülleri birler basamağında 5 olan ayetlerde gelmekte ve içlerinde hamse ifadesi yer almaktadır. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun mekik ve damla formundadır. Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle ikişerli takım şeklinde tasarlanmıştır. Aşer güllerinin çapı 80 ila 90 mm arasında değişirken, hamse güllerinin ölçüleri uzunluk 110 ila 115 mm, en 55 ila 60 mm arasında değişkenlik göstermektedir. Muhakkak yazılı sayfalar beş satır olarak yazılmıştır. Sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa boşluklarına yerleştirilmiştir. Aşer güllerinin merkezinde daireler, sekiz veya onlu yıldızlar yer almaktadır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın zemin üzerine altın mürekkeple yazılmıştır. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Kenarları ise rûmî veya münhanilerden oluşturulmuş simetrik tasarımlarla bezelidir. Aşer güllerinde 1/8 ve 1/10 simetri hamse güllerinde ½ simetri kullanılmıştır. İki gül tasarımında dış kenar suyunda zencerek dolaşmaktadır. En dış kısımda dolaşan iplikler üzerindeki kısa tığlarla tasarım nihayetlenmiştir. Hamse güllerinde dikine uzun mekik veya damla formların merkezinde de yine daire veya yıldız biçimleri yer almaktadır. En

dıştaki ipliğe bitişik kısa çizgiler şeklinde tığlar ile tezhipli alanlar nihayetlenmektedir (Fotoğraf 547-578).

Fotoğraf 547: EH. 249, aşer gülleri

Fotoğraf 548: EH. 249, hamse gülleri

Fotoğraf 549: EH. 249, 3b Yusuf Sûresi 55. ayet hamse gülü

Fotoğraf 550: EH. 249, 4b Yusuf Sûresi 60. ayet aşer gülü

Fotoğraf 551: EH. 249, 6a Yusuf Sûresi 65. ayet hamse gülü

Fotoğraf 552: EH. 249, 8b Yusuf Sûresi 70. ayet aşer gülü

Fotoğraf 553: EH. 249, 9a Yusuf Sûresi 75. ayet hamse gülü

Fotoğraf 554: EH. 249, 11b Yusuf Sûresi 80. ayet aşer gülü

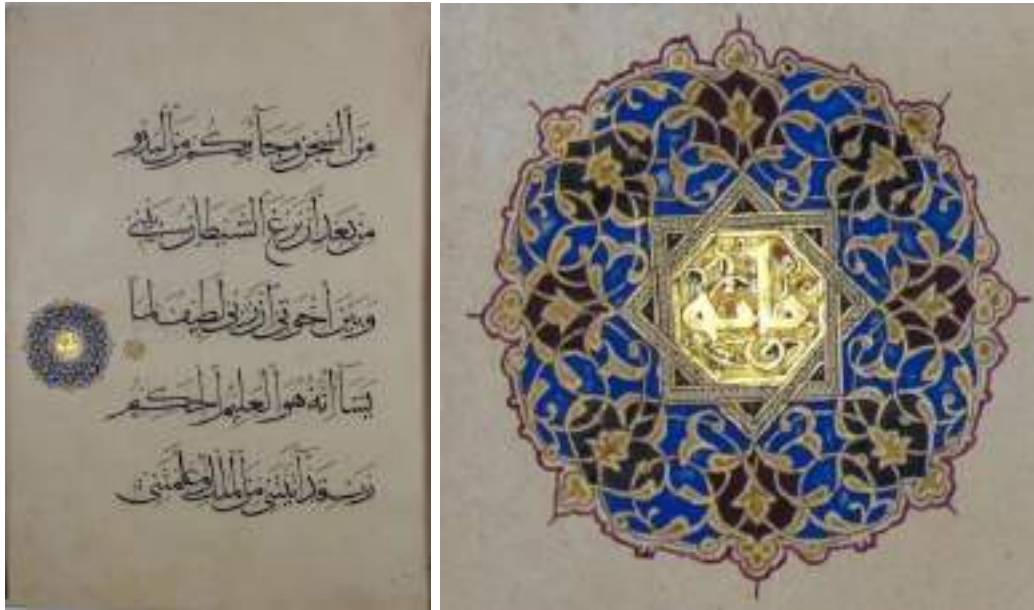
Fotoğraf 555: EH. 249, 12b Yusuf Süresi 85. ayet hamse gülü

Fotoğraf 556: EH. 249, 14b Yusuf Süresi 90. ayet aşer gülü

Fotoğraf 557: EH. 249, 15b Yusuf Sûresi 95. ayet hamse gülü

Fotoğraf 558: EH. 249, 17a Yusuf Sûresi 100. ayet aşer gülü

Fotoğraf 559: EH. 249, 18b Yusuf Sûresi 105. ayet hamse gülü

Fotoğraf 560: EH. 249, 20a Yusuf Sûresi 110. ayet aşer gülü

Fotoğraf 561: EH. 249, 23b Ra'd Sûresi 5. ayet hamse gülü

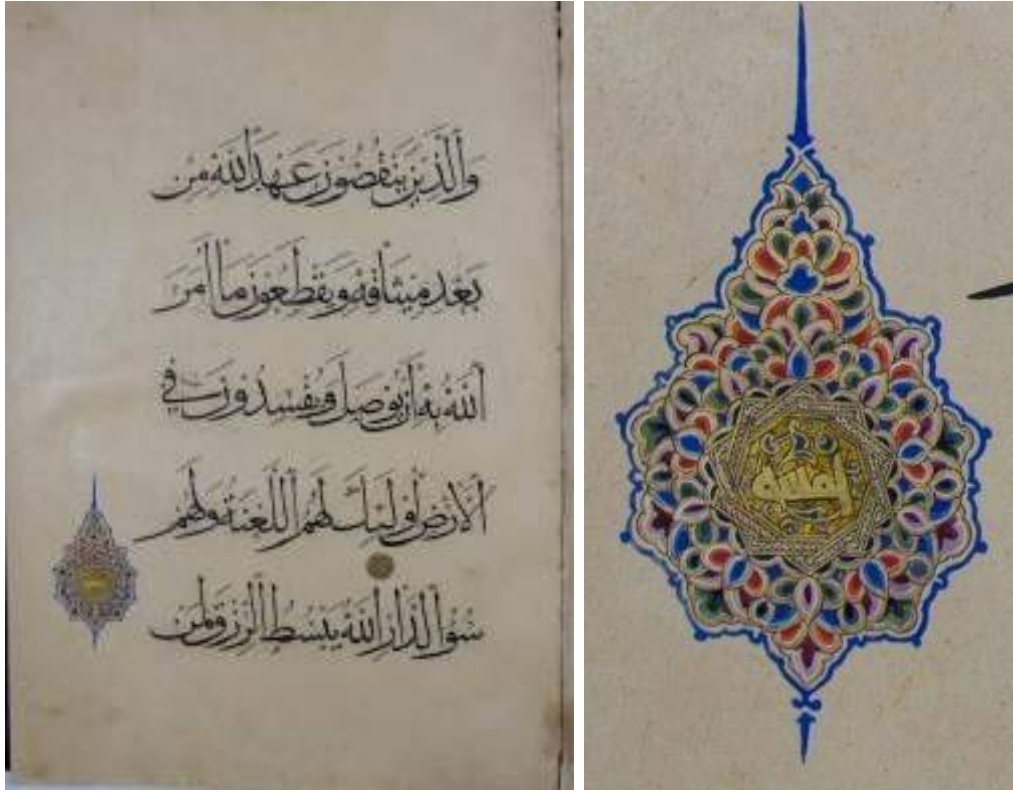
Fotoğraf 562: EH. 249, 25a Ra'd Sûresi 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 563: EH. 249, 27a Ra'd Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 564: EH. 249, 29b Ra'd Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 565: EH. 249, 31a Ra'd Sûresi 25. ayet hamse gülü

Fotoğraf 566: EH. 249, 33a Ra'd Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 567: EH. 249, 35b Ra'd Sûresi 35. ayet hamse gülü

Fotoğraf 568: EH. 249, 37a Ra'd Sûresi 40. ayet aşer gülü

Fotoğraf 569: EH. 249, 40a İbrahim Sûresi 5. ayet hamse gülü

Fotoğraf 570: EH. 249, 42b İbrahim Sûresi 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 571: EH. 249, 44a İbrahim Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 572: EH. 249, 45b İbrahim Sûresi 20. ayet aşer gülü

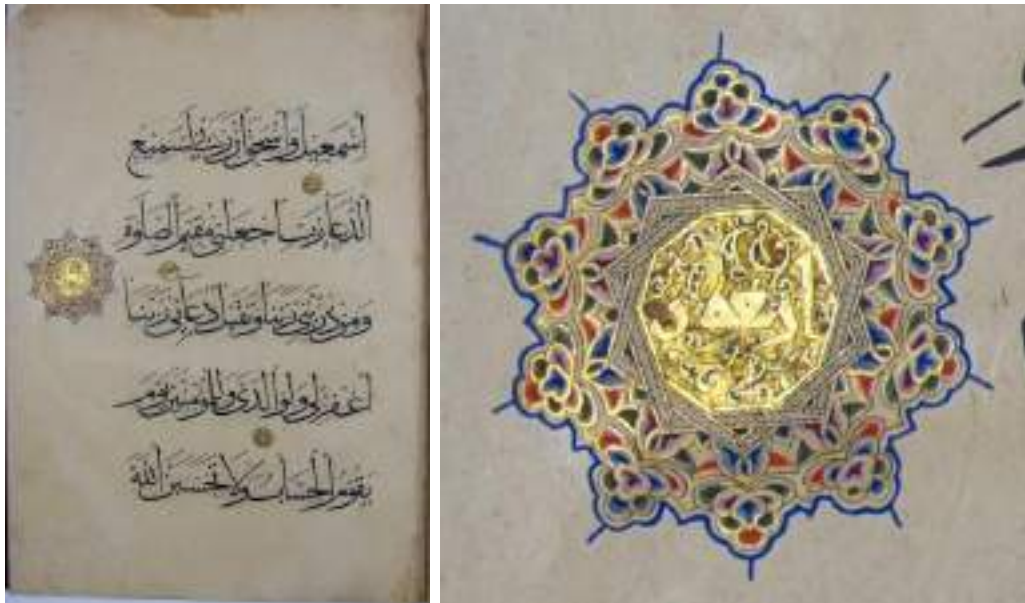
Fotoğraf 573: EH. 249, 48a İbrahim Sûresi 25. ayet hamse gülü

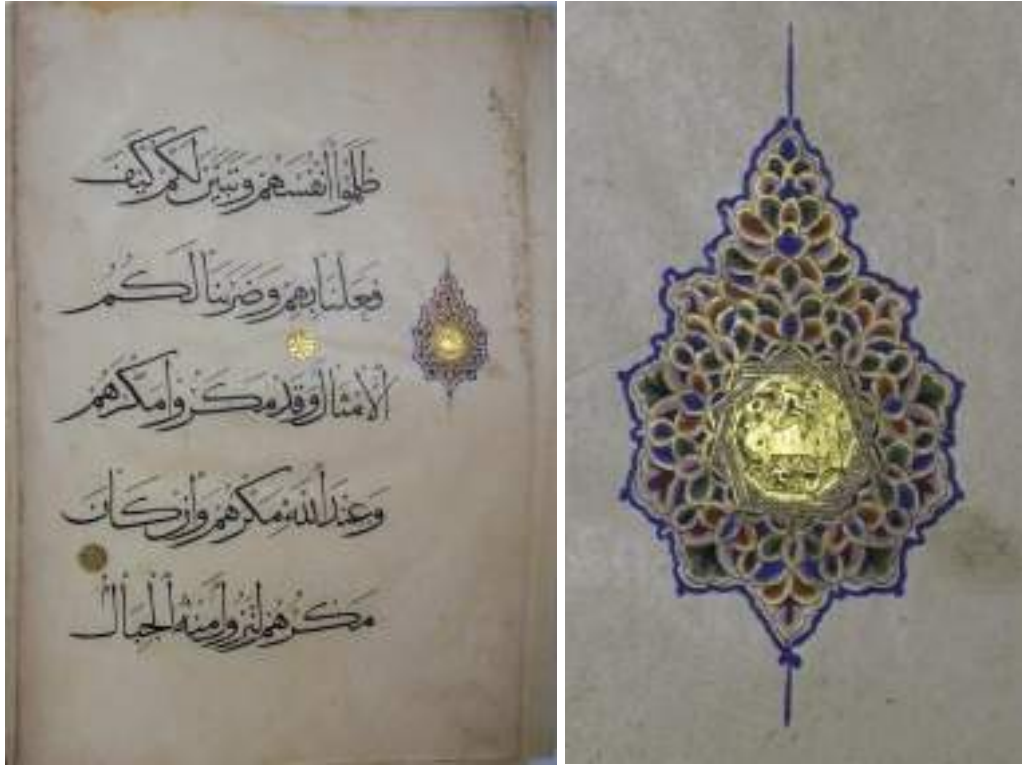
Fotoğraf 574: EH. 249, 49a İbrahim Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 575: EH. 249, 50b İbrahim Sûresi 35. ayet hamse gülü

Fotoğraf 576: EH. 249, 52a İbrahim Sûresi 40. ayet aşer gülü

Fotoğraf 577: EH. 249, 53b İbrahim Sûresi 45. ayet hamse gülü

Fotoğraf 578: EH. 249, 54b İbrahim Sûresi 50. ayet aşer gülü

Katalog 7. 5. Duraklar

- Varak Numarası** : 2b- 55a arası sayfalar
- Ölçü** : Çap =18 mm ila 22 mm arası değişmektedir.
- Motif** : Münhani, Penç
- Renk** : Altın, Lacivert, Kahverengi
- Tezhip Özellikleri** : Bu cüzde sekiz farklı durak tasarımı belli bir sıra gözetilmeksizin rastgele yerleştirilmiştir. Üç tanesi çarkifelek tarzında dönen desenler olarak tasarlanmıştır. Diğer beş desen ¼, 1/5 ve 1/6 penç motifleri şeklindedir. Altın zemin üzerine lacivert ve kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Dış sınıra yapışık altın, lacivert ve kahverengi minik noktalar bulunmaktadır (Fotoğraf 579 - 583).

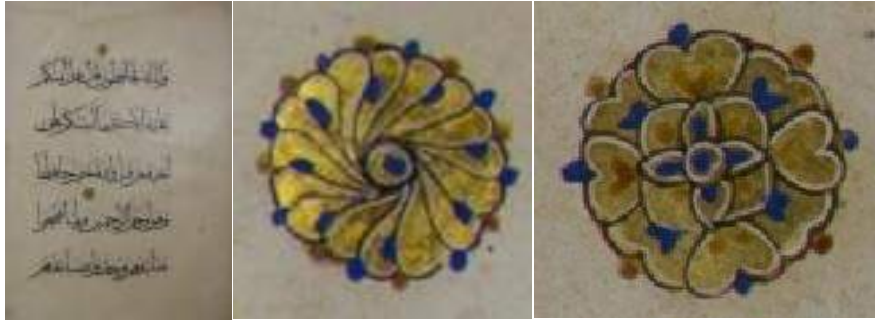
Fotoğraf 579: EH. 249, 3b sayfası durak tasarımları

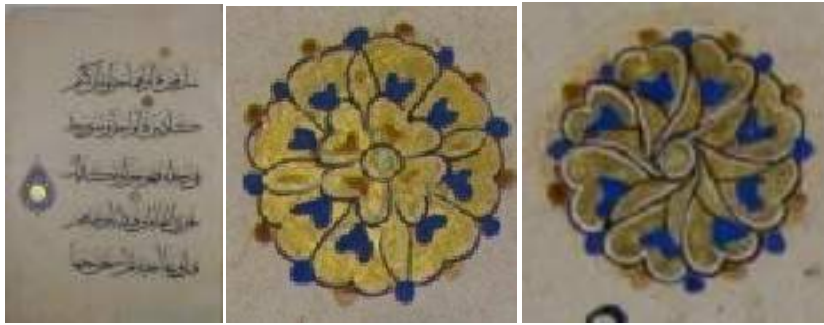
Fotoğraf 580: EH. 249, 4b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 581: EH. 249, 5a sayfası durak tasarımı

Fotoğraf 582: EH. 249, 5b sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 583: EH. 247, 9a sayfası durak tasarımları

Katalog 7. 6. Ketebe Sayfası

Varak Numarası	:	55a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	45 X 45 mm
Motif	:	Münhani
Renk	Zemin	: Altın
	Motif	: Beyaz, Gri

Tezhip Özellikleri: Sayfa altındaki boşluğa yerleştirilen ve oldukça küçük bir kısma tekabül eden daire şeklindeki tezhipli alan oldukça sade bir tasarımla bezelidir. ¼ simetrik tasarım dört kollu yıldız biçiminde bir boşluk meydana getirmiştir. Bu alana nesih yazı ile müzehhip imzası yer ve yıl bilgisi yazılmıştır. Kenarlarında küçük alanlarda münhani motifi tonlamalı şekilde boyanmış, dış hat lacivert bir iplikle son bulmuştur. Merkezdeki ibare aşağıdaki gibidir¹¹⁵ (Fotoğraf 584).

ذهبه أضعف عباده محمد بن ابيك
ابن عبدالله بمدينة السل(ا)م بغداد
حماها الله ونحن منه يوم الاثنين
(غرة) ربيع الاول سنة خمس سبعمائه

Fotoğraf 584: EH. 249, ketebe sayfası

¹¹⁵ Metnin okunmasında Öğr. Gör. Sami Naddah'tan destek alınmıştır.

Değerlendirme: Kaynaklarda Anonim Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak anılan Mushaf'ın 13.cüzüdür. Cüzün dış cilt kapağı, miklebi ve iç kapağı muhdestir. Son sayfa ciltle uzun süre bitişik kalmasının bir sonucu olarak özgün iç cildin izlerini taşımaktadır. Günümüze özgün ulaşan ciltlerle üslup birliği içinde olduğu buradaki izlerden anlaşılmaktadır (Fotoğraf 585).

Fotoğraf 585: EH. 247 iç ve dış kapak

Tezhipli sayfaların tümü günümüze özgün haliyle ulaşmıştır. Zahriye, serlevha, sûre başları ve güller tezhiplidir. Hatime sayfası tezhibi yoktur. Çift sayfa karşılıklı zahriyeler tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Altılı sistem üzerinden oluşturulmuş geometrik düzenek ile paftalara ayrılmıştır. Tezhiplerde rûmî, münhani ve zencerekler kullanılmıştır. Durakların ana hatları ise penç motifi biçimindedir. İncelediğimiz cüzler içinde zahriye sayfasında yazı yoktur. Karşılıklı aynı tasarımın kullanıldığı serlevha sayfasının merkezinde üç satırlık metin alanı, üstte ve altta sûre başı alanları, ve kenarı sınırlandıran zencerekli pervaz ve enine simetrik rûmîli kenarsuyundan oluşmaktadır. Bu cüz Yusuf Sûresi 53. ayet ile başlayıp İbrahim Sûresi son ayeti olan 52. ayet ile nihayetlenir. Eserde mühür yoktur.

İncelemiş olduğumuz EH. 247 numaralı cüz ketebe sayfasında hattat Ahmed bin Sühreverdî'nin ve müzehhip Muhammed bin Aybek bin Abdullah'ın ismi geçmesi dolayısıyla ayrı bir önemi haizdir. Tezhipler istinsah tarihine uygun olup (705/1305) İlhanlı üslubunun belirgin özellikleri görülür. Bu cüzün tezhiplerinde rûmî çeşitlerinden sade rûmî, ayırma rûmî, orta bağ ve tepelik motifleri görülmektedir. Münhani motifi, zencerek ve üç noktalar bu cüz içinde kullanılan diğer tezyini unsurlardır. Cüzlerdeki benzerliği göstermek amacıyla İran NMİ 3550'nin serlevha sayfası aşağıda verilmiştir (Fotoğraf 586). Tezhipleri yine aynı

müzehhibin imzasını taşıyan Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı ve TIEM 538 numaralı eserin tezhipleri ile benzerdir.

Fotoğraf 586: NMİ 3550, serlevha sayfası, © National Museum of İnan

15 aşer gülünün 8 tanesi farklı tasarımlara sahiptir. Cüzün 11b, 25a, ve 42b sayfalarındaki aşer gülleri, 8b ve 45b sayfasındaki münhanili aşer gülü tasarımları, 4b ve 37a aşer gülleri birkaç küçük detay haricinde aynıdır. Aslında burada bahsettiğimiz 8 ayrı tasarım bu Kur'anın diğer cüzlerinde de herhangi bir sıralama gözetilmeksizin rastgele kullanılmıştır. Örneğin EH. 249, 17a aşer gülü ve EH. 247, 13b aşer gülü tasarımda aynıyken farklı renklendirme ile başka bir görünüm almıştır. Benzer şekilde EH. 247, 34a, EH. 249, 52a ve EH. 250 17b sayfalarının aşer gülleri aynı, renklendirmesi farklıdır. Hamse gülleri için de benzer durum söz konusudur. Müzehhip Muhammed bin Aybek bin Abdullah'ın Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı'nı tezhiplerken tasarım çeşitliliğini daha fazla ön planda tutmuş olduğu söylenebilir. Özellikle güllerde ve duraklardaki çeşitlilik dikkat çekicidir.

Pafta zeminlerinde altın, lacivert ve kahverengi, kullanılmıştır. Altının tek ton sarı altın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak bazı alanlarda altın zemin üzerine kahverengi tonlama yapılarak farklı bir etki yaratılmıştır. Bazı zencereklerde de bu uygulama tercih edilmiştir. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş bazı kısımlarda rûmîlerin içlerine mavi ve gri ile tonlama yapılmıştır. Zahriye ve serlevha sayfalarında zencrekli pervaz kullanılmıştır. Aşer ve hamse güllerinde ise zencerekler daha az tercih edilmiştir.

EH. 249 numaralı ile eser ile birlikte Anonim Bağdat Kur'anı'nın diğer cüzlerinden TSK EH. 250 ve İnan'daki NMİ 3550 numaralı nüshada hattat imzası bulunur (Fotoğraf 540-541). Yine MET Museum'da bulunan ve hattat imzası

barındıran koparılmış tek sayfanın üst ve altındaki tezhipli metin alanında kufi yazı ile cüz hakkında bilgi verici metin bulunmaktadır (Fotoğraf 587). “... Bağdat, Cenab-ı Allah onu korusun,707 senesinin kameri ayında” anlamına gelen ve baş kısmı eksik olan bu kısımdaki ibare aşağıdaki gibidir.

بغداد حماها الله تعالى في شهر

سنة سبع وسبعمئة هلالية

Fotograf 587: MET Museum 55.44, ketebe sayfası, © The Metropolitan Museum of Art

Bugün nerede olduğunu bilmediğimiz karşı sayfada bu bilgilerin devamı bulunduğu muhakkaktır. Hatta kayıp olan karşı sayfada müzehhip imzası olduğu düşünülmektedir. Bu Kur’ana ait EH. 247 ve 249 da hatime sayfası tezhibi yoktur. EH. 250 numaralı cüzde hatime sayfası tezhibi yapılmıştır. Kur’anın dünya müzelerindeki diğer parçaları tam olarak görülemeyip bazı sayfalarına ulaşılmış olduğundan, hatime tezhibi veya sanatçı imzası taşıyıp taşımadığı bilinmemektedir.

Bu Kur’an-ı Kerîm’in diğer cüzleri, TSK EH. 250 (2.cüz), TSK EH. 247 (4.cüz), NMİ 3548 (10.cüz, zahriyesi DBCL Is 1614.2), NMİ 3550 (25. cüz), NMİ 3532 (26. cüz, zahriyesi, MET 50.12), NMİ 3522 (28. cüz) numaralarda bulunmaktadır. The Prince’s Faoundation’da bulunan 15. cüzün envanter numarasına ulaşamamıştır. MET 55.44 envanter numaralı hattat imzası barındıran ketebe sayfasının hangi cüze ait olduğu bilinmemektedir. İncelediğimiz EH. 249 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹¹⁶.

¹¹⁶ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 50; Zeynep Atbaş, “Artistic İlkhaniid Manuscripts in the Topkapı Palace Library”, s. 33; Zeynep Atbaş, “Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları”, s. 345; David James, *Qur’ans of the Mamluks*, s. 83.

III. 8. TSK EH. 250

KATALOG 8

Envanter No	: TSK EH. 250/ 2. cüz	
Fotoğraf No	: 588 - 616	
Hattat	: Ahmed bin Sühreverdi	
Müzehhip	: Muhammed bin Aybek	
İstinsah Tarihi	: 702/ 1302	
İstinsah Yeri	: Bağdat	
Varak Sayısı	: 51	
Satır Sayısı	: 5	
Yazı Çeşidi	: Muhakkak, Kufi	
Mürekkep Çeşidi	: Altın, Siyah, Üstübeç (Beyaz)	
Cilt Özellikleri	: Osmanlı 360 x 510 mm	
Tezhipli Sayfalar	: Eserde zahriye, serlevha, güller, duraklar ve hatime sayfası müzehheptir.	
Genel Bilgi	: 30 ayrı cüzlük, takım şeklinde tasarlanmış bir Kur'an-ı Kerim'in 2. cüzüdür. Eserin elimizden bulunan parçalarından hareketle her bir cüzün ayrı ciltli olduğu görülmektedir. Bu cüz içinde sûre başı yoktur. Yabancı kaynaklarda ve müzelerde bu cüzün de parçası olduğu Kur'an'dan Anonim Bağdat Kur'anı olarak bahsedilmektedir. 51a hatime sayfasında hattat ve müzehhip imzası bulundurması bakımından önemlidir.	

Katalog 8. 1. Zahriye Sayfası

Varak Numarası	: 1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 338 X 360 mm 326 x 360 (gül dahil değil)
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Turkuaz
	Motif : Altın, Beyaz

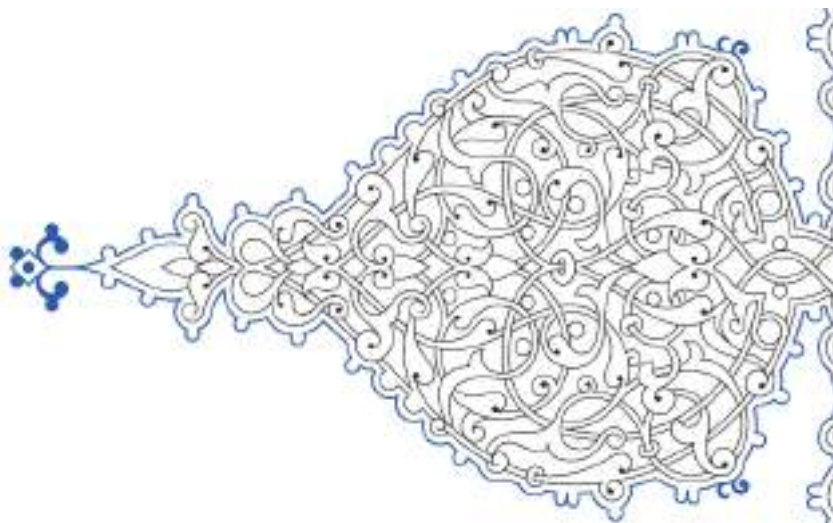
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Zahriye sayfasının merkezinde $\frac{1}{4}$ simetrik bir plan kullanılmıştır. Bu simetrik alanlar merkezde birleştiği yerde 8 kollu bir yıldız oluşturmakta ve yıldızlar birer kartuş vazifesi görmektedir. Paftaların kenarları beyaz renkli ince ara suyu ile belirginlik kazanmış, içleri rûmî desenlerle tezyin edilmiştir. Bu kare alanın alt ve üst kısımları sûre başı alanı şeklinde düzenlenmiş ve bu alanlara

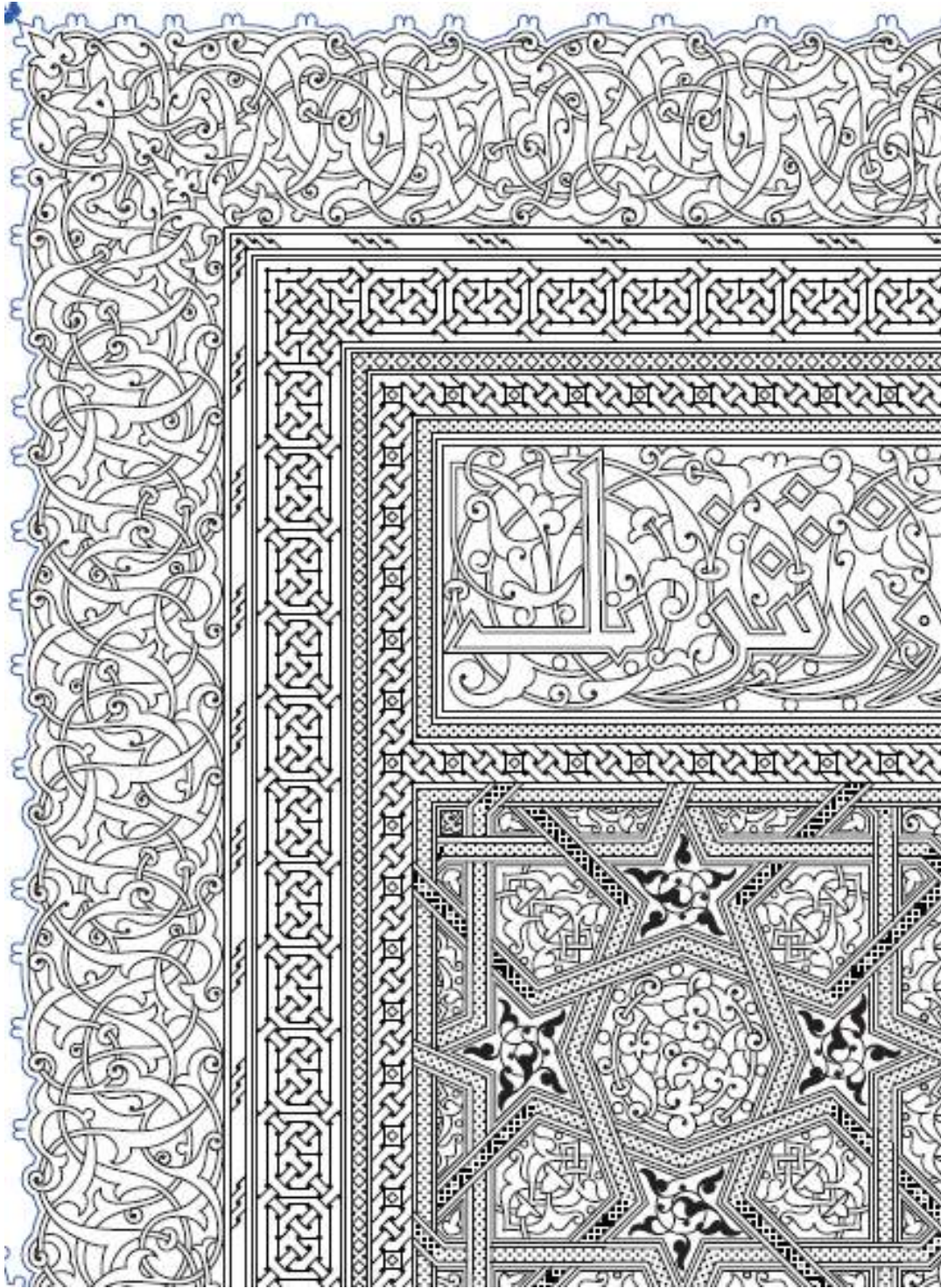
أَنَّهُ لِقْرَانٌ كَرِيمٌ فِي
 كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمْسَهُ
 إِلَّا الْمَطْهُرُونَ تَنْزِيلٌ
 ” مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ”

“Muhakkak ki O, gerçekten Kerîm olan Kur’ân’dır. Mahfuz olan bir kitap’tadır. O’na, ancak tertemiz olanlar dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir” anlamına gelen Vakıa Sûresi 77-80. ayetler yazılmıştır. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında 5 sıra pervaz dolaşmaktadır. İçten dışa doğru, üç noktalı anahtarlı zencereklili ara suyu, uzun noktalı ince arasuyu, lacivert renk üzerine beyaz eşkenar dörtgenlerin olduğu bir cetvel, altı noktalı anahtarlı zencerek, uzun noktalı zencerek ve en dışta enine simetrik rûmîli kenar pervazı yer alır. Kenar pervazının zemin boya dengesi kartuşlar ile oluşturulmayıp, motif dalları sınır kabul ederek oluşturulmuş akıp giden bir biçim görülmektedir. Uzun kenarda dıştaki pervazın tam ortasına bitişik bir gül yer alır. Tezhipli alanın en dışına lacivert renkli kalın bir iplik çekildiği görülmektedir. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik minik bir tıgla nihayetlenir (Fotoğraf 588, Çizim 7).

Fotoğraf 588: EH. 250, Zahriye sayfası 1b, 2a ve 2a ¼ detay

Çizim 7: EH. 250, Zahriye sayfası 1b, 2a ve detay

Katalog 8. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	375 x 325 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif	: Rûmî: Altın, Gri

Tezhip Özellikleri : Aynı tasarıma sahip karşılıklı çift sayfa dikdörtgen serlevha sayfası formundadır. Sûre başlarının olduğu yerde kenarsuyuna bitişik damla formulu güller yer alır. Dikdörtgen formulu sayfaların merkezinde üçer satır yazı bulunmaktadır. Yazılı alan rûmîler, üç noktalar ve ince tarama zeminler halinde beyne's-sütur tezhibine sahiptir. Tüm sayfayı çevreleyen beş noktalı anahtarlı zencerek ara pervazını ve yazıyı beyaz zeminli bir ince arasuyu ayırmaktadır. Desen en dışta enine simetrik rûmî kenar pervazı, lacivert iplik ve ipliğe bitişik çok kısa tığlar ile nihayetlenir. Rûmîli kenar pervazına sûre başlarının bulunduğu kısımlardan yapışık ikişer tane gül tezhibi mevcuttur (Fotoğraf 589). Metnin altında ve üstündeki dikdörtgen sûre başı alanlarının içinde "Otuz cüzden ikincisi, Kufe Kur'anı'na göre yüz on iki ayet" anlamına gelen aşağıdaki Arapça ibare yer almaktadır (bilgi için bkz katalog 7.2. EH. 247 serlevha).

الجز الثاني
من اجزا ثلثين
وهو مائة واثنان
عشرا به الكوفى

Fotoğraf 589: EH. 250, Serlevha 2b, 3a ve 2b sayfasından detay

Katalog 8. 3. Güller

Aşer Varak Numaraları : 7a, 10a, 13a, 17b, 22b, 27a, 29b, 35a, 39b, 45b, 50a

Hamse Varak Numaraları : 5b, 8b, 12a, 15a, 20a, 24a, 28b, 32a, 37a, 43b, 47a

Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü : Çap =90 mm ila 100 mm arası

Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü : 95-115 x 65-70 mm arası

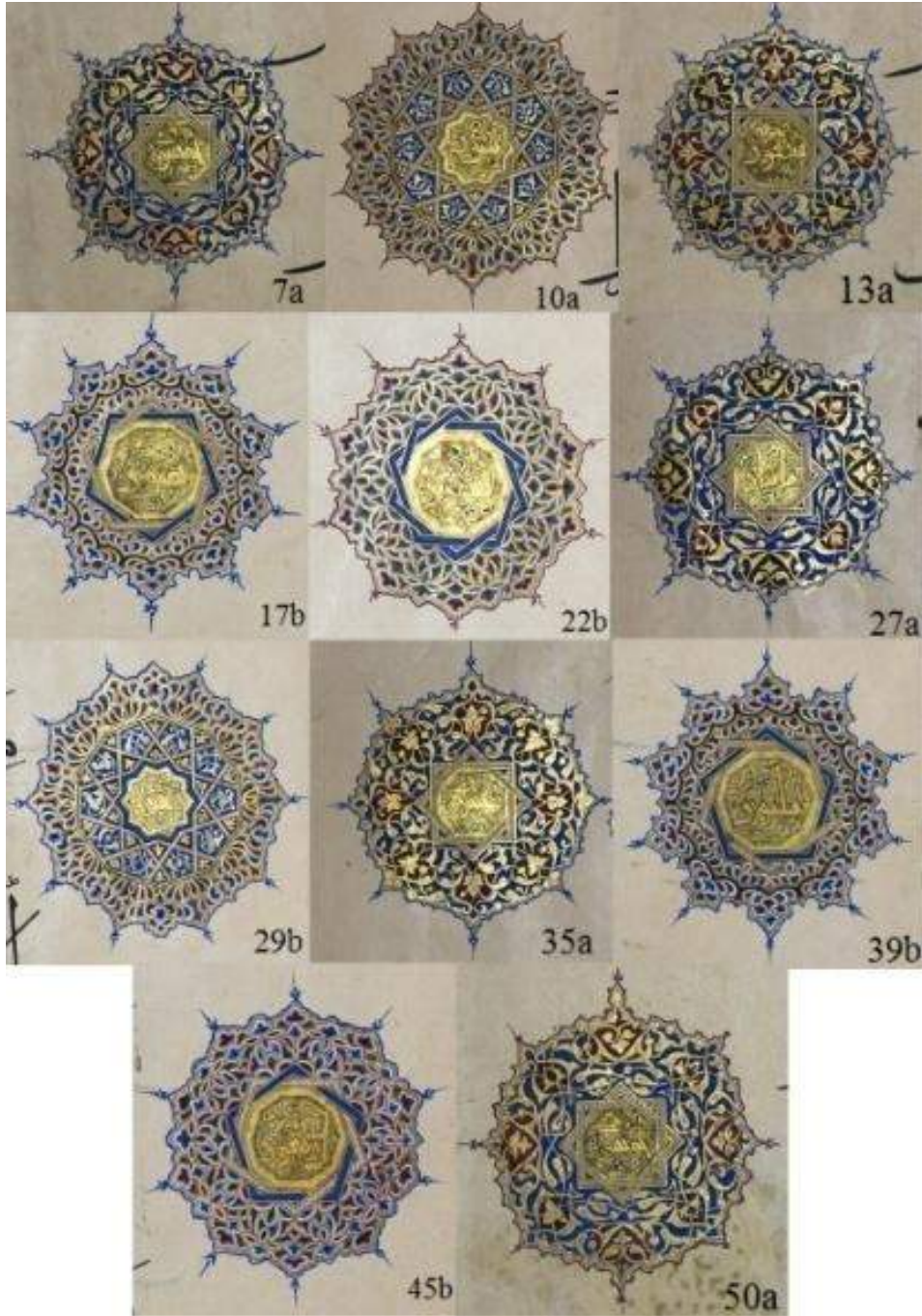
Motif : Rûmî, Münhani

Renk Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah

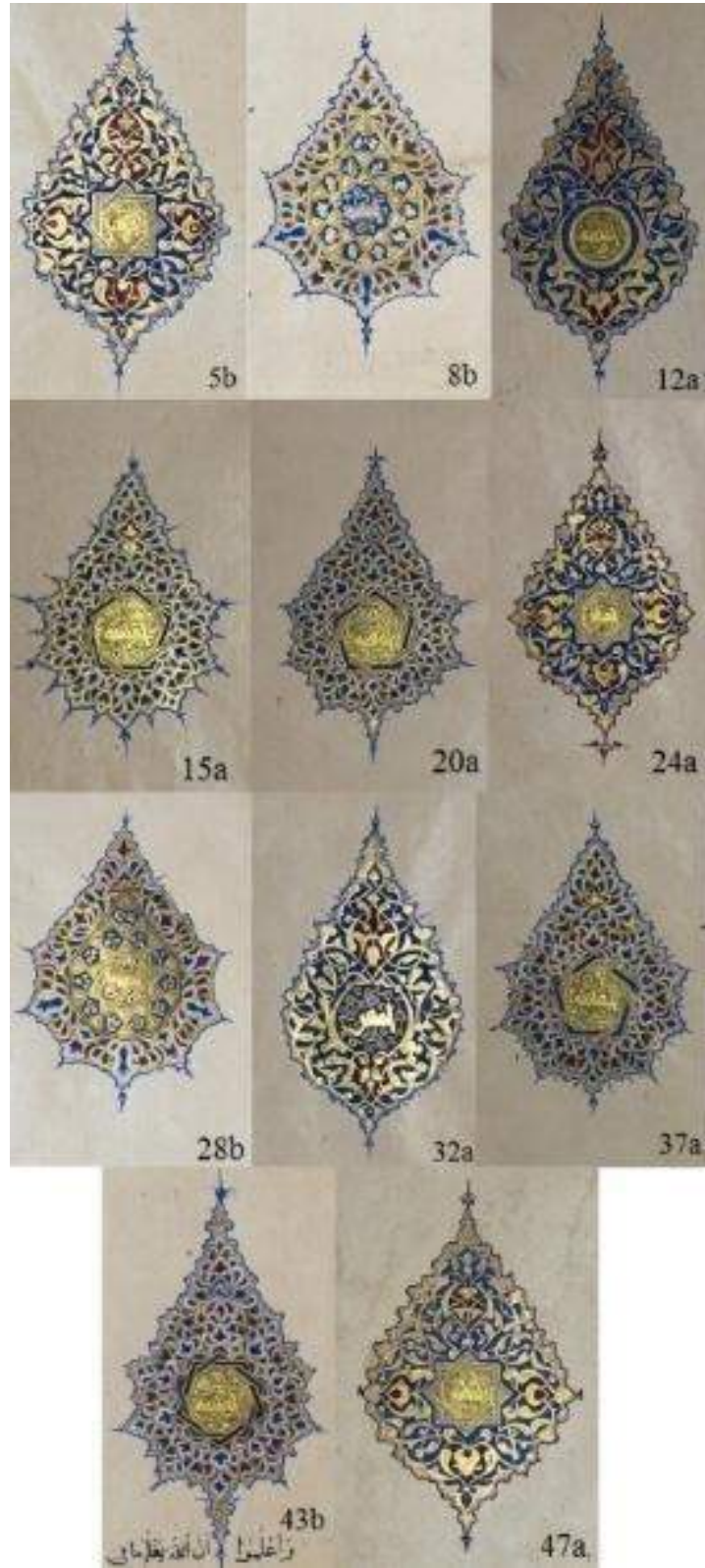
Motif : Altın, Mavi, Yeşil, Kırmızı, Eflatun, Kahverengi, Siyah

Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 11 aşer, 11 hamse gülü olmak üzere toplamda 22 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla ve Arapça ifadeyle 10'un katları yazmaktadır. Hamse güllerinin bazılarında ise birler basamağında beş rakamı yer alanlar (5, 15, 25) şeklinde ilerlemektedir ve ayet sayıları ebced hesabıyla beş ve katlarına tekabül eden harflerle ifade edilmiştir. Bazılarında ise aşer güllerinde olduğu gibi kufi yazıyla yazıldığı görülmektedir. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun formdadır. Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanmıştır. Aşer güllerinin çapı 90 ila 100 mm arasında değişirken hamse güllerinin ölçüleri 95-115 x 65-70 mm arasındadır (Fotoğraf 590-591).

Sayfalar beşer satır muhakkak yazılı şekilde tasarlanmıştır. Sayfa kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa boşluklarına yerleştirilmiştir. Bu cüzün gül tasarımlarında genel olarak merkezde 1/8, 1/10, 1/12 yıldız formlar yer almaktadır. Daire formların kullanımı oldukça azdır. Merkezdeki bu alanlar içinde hamse veya aşer güllerinin tekabül ettikleri beşer beşer artan ayet numaraları altın mürekkeple yazılmıştır. Bu cüzdeki 22 gülden sadece 8b hamse gülü içindeki “Hamse” ibaresinin beyaz mürekkeple yazılması ilginçtir. Altınla doldurulmuş yazı zeminlerinde rûmîli helezonlar dolaşmaktadır. Güllerin kenarını çevreleyen alanlarda ise merkezden simetri ekseni ile ayrılmış rûmîli ve münhanili tasarımlar tercih edilmiştir. Dış kısımları birer iplik ve kısa tığlar ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 589- 613).

Fotoğraf 590: EH. 250, aşer gülleri

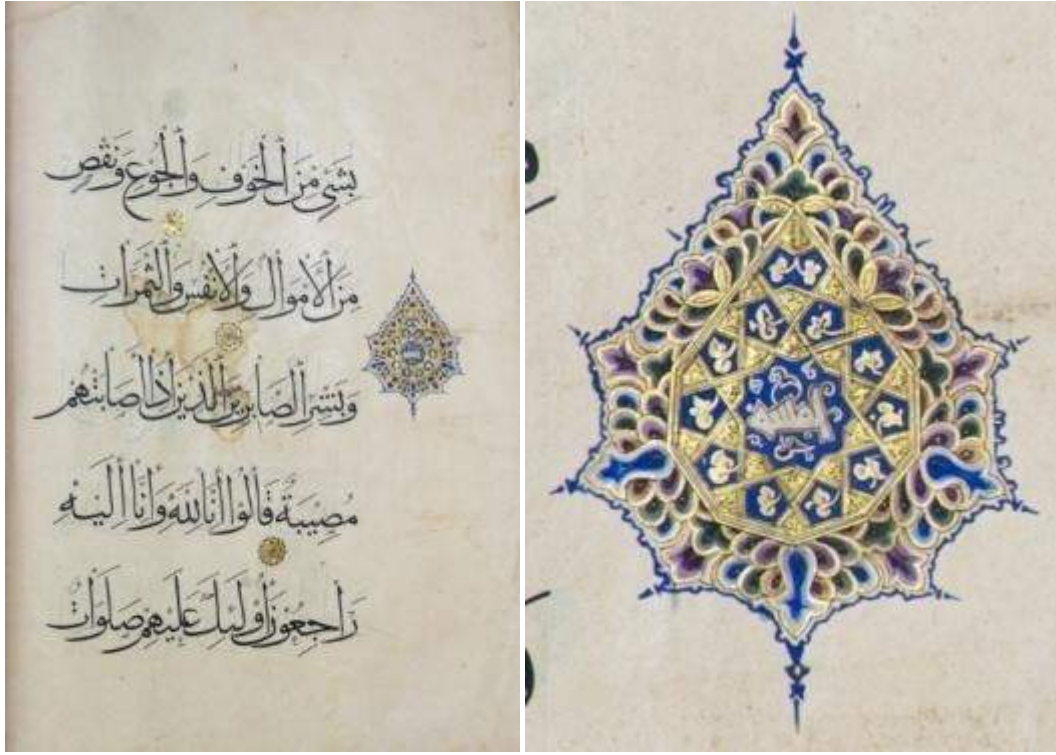
Fotoğraf 591: EH. 250, hamse gülleri

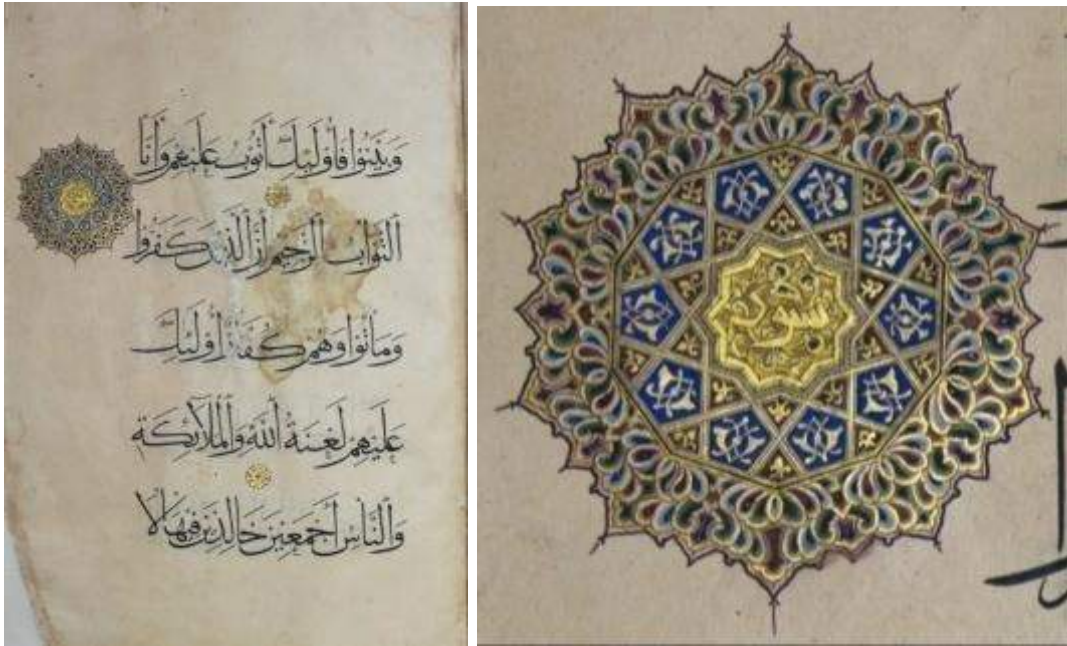
Fotoğraf 592: E. H. 250, 5b Bakara Sûresi 145. ayet hamse gülü

Fotoğraf 593: E. H. 250, 7a Bakara Sûresi 150. ayet aşer gülü

Fotoğraf 594: E. H. 250, 8b Bakara Sûresi 155. ayet hamse gülü

Fotoğraf 595: E. H. 250, 10a Bakara Sûresi 160. ayet aşer gülü

Fotoğraf 596: E. H. 250, 12a Bakara Süresi 165. ayet hamse güli

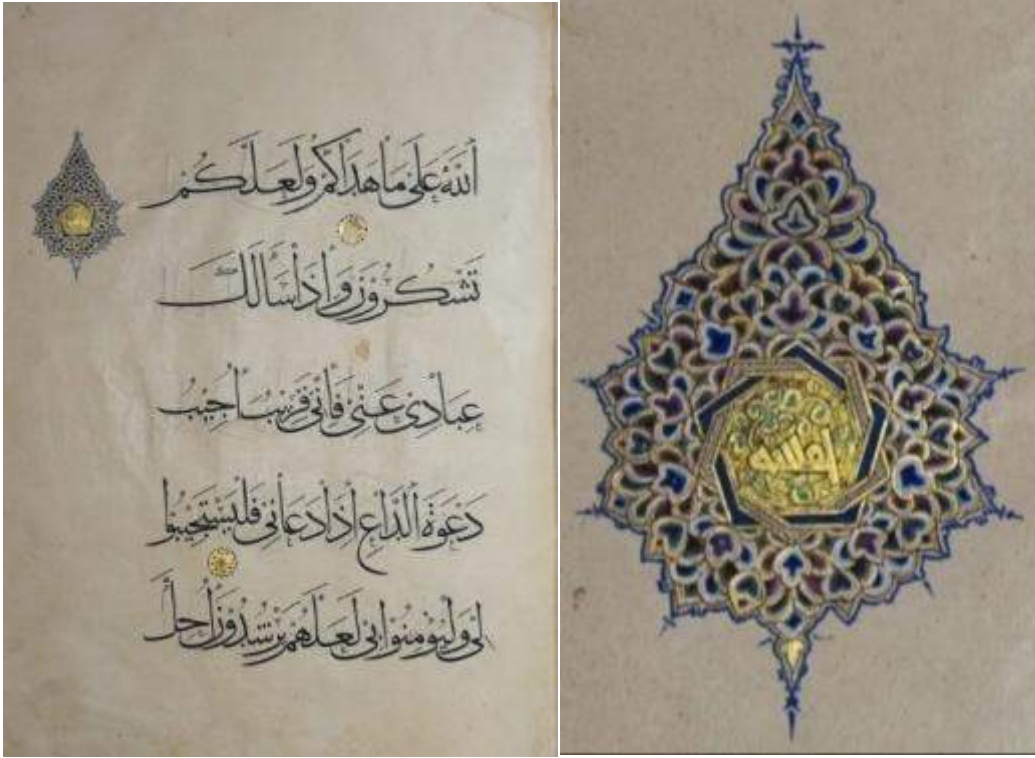
Fotoğraf 597: E. H. 250, 13a Bakara Süresi 170. ayet aşer güli

Fotoğraf 598: E. H. 250, 15a Bakara Sûresi 175. ayet hamse gülü

Fotoğraf 599: E. H. 250, 17b Bakara Sûresi 180. ayet aşer gülü

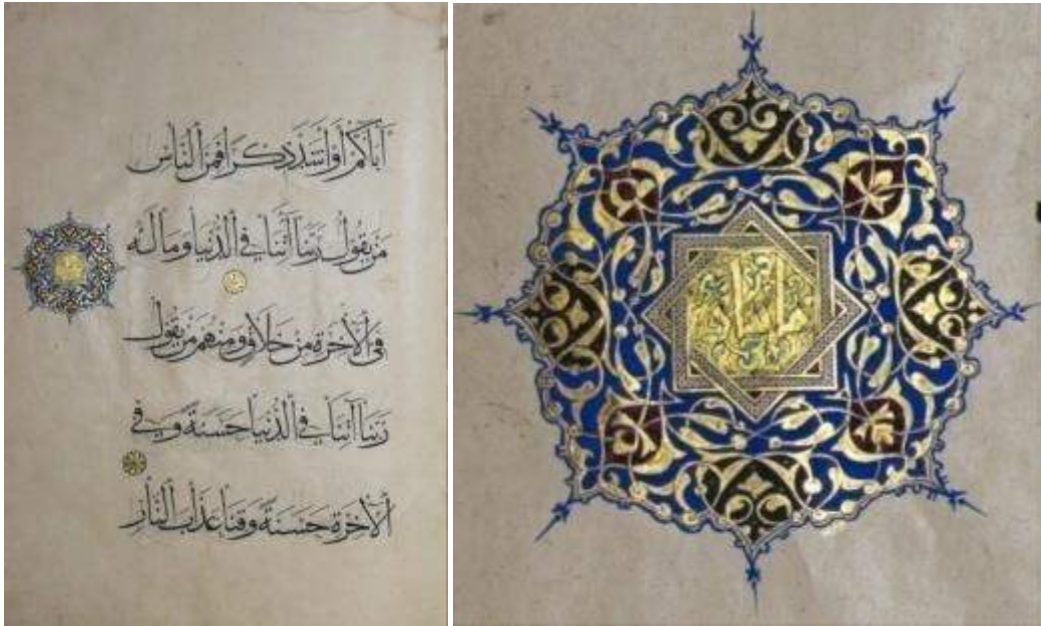
Fotoğraf 600: E. H. 250, 20a Bakara Sûresi 185. ayet hamse gülü

Fotoğraf 601: E. H. 250, 22b Bakara Sûresi 190. ayet aşer gülü

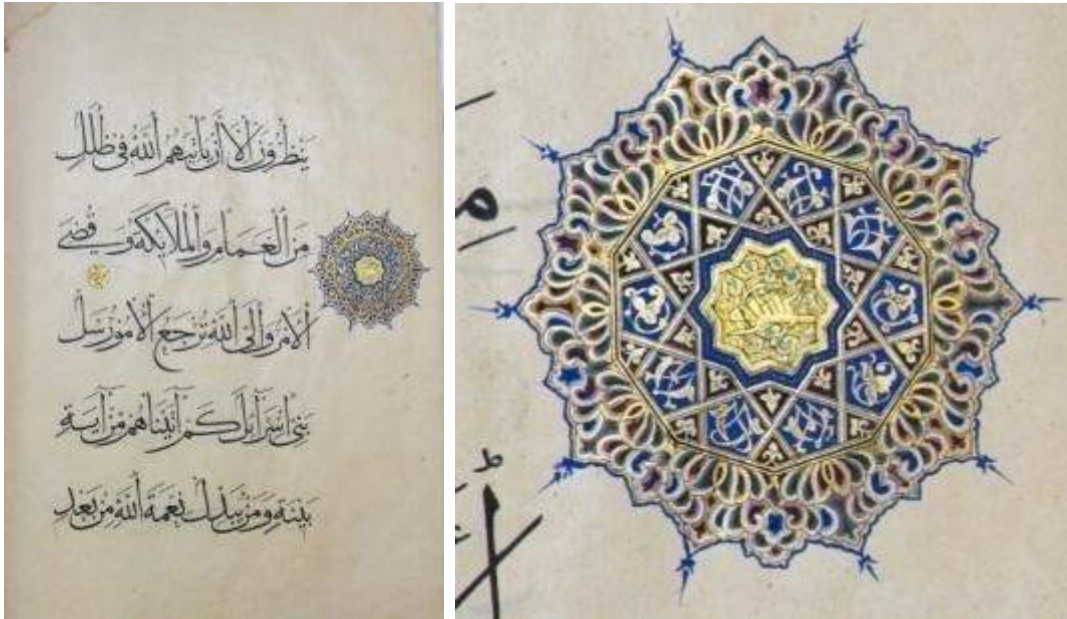
Fotoğraf 602: E. H. 250, 24a Bakara Sûresi 195. ayet hamse gülü

Fotoğraf 603: E. H. 250, 27a Bakara Sûresi 200. ayet aşer gülü

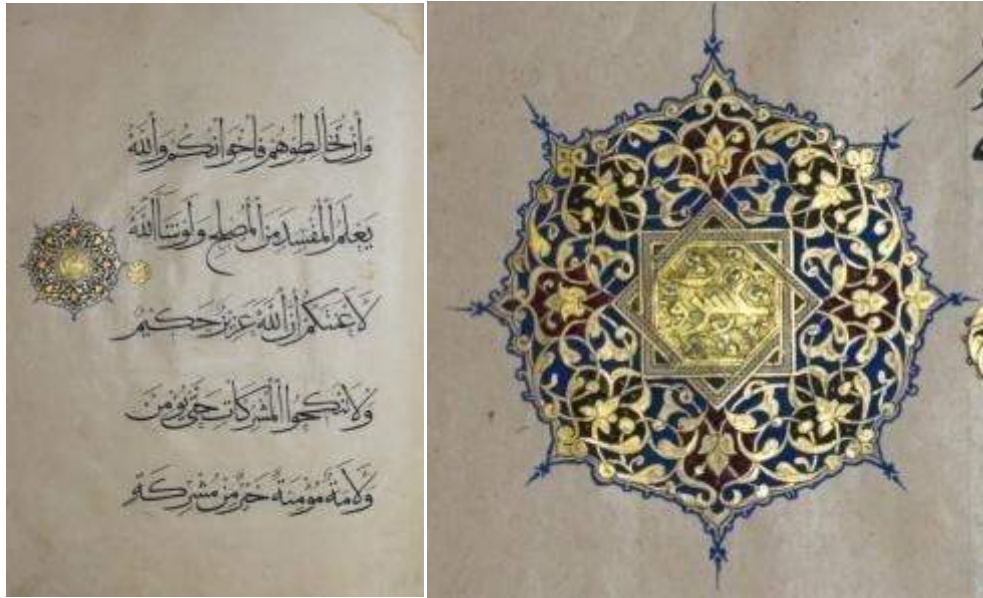
Fotoğraf 604: E. H. 250, 28b Bakara Sûresi 205. ayet hamse gülü

Fotoğraf 605: E. H. 250, 29b Bakara Sûresi 210. ayet aşer gülü

Fotoğraf 606: E. H. 250, 32a, Bakara Sûresi 215. ayet hamse gülü

Fotoğraf 607: E. H. 250, 35a, Bakara Sûresi 220. ayet aşer gülü

Fotoğraf 608: E. H. 250, 37a, Bakara Sûresi 225. ayet hamse gülü

Fotoğraf 609: E. H. 250, 39b, Bakara Sûresi 230. ayet aşer gülü

Fotoğraf 610: E. H. 250, 43b, Bakara Sûresi 235. ayet hamse gülü

Fotoğraf 611: E. H. 250, 45b, Bakara Sûresi 240. ayet aşer gülü

Fotoğraf 612: E. H. 250, 47a, Bakara Sûresi 245. ayet hamse gülü

Fotoğraf 613: E. H. 250, 50a, Bakara Sûresi 250. ayet aşer gülü

Katalog 8. 4. Duraklar

Varak Numarası : 2b- 51a arası

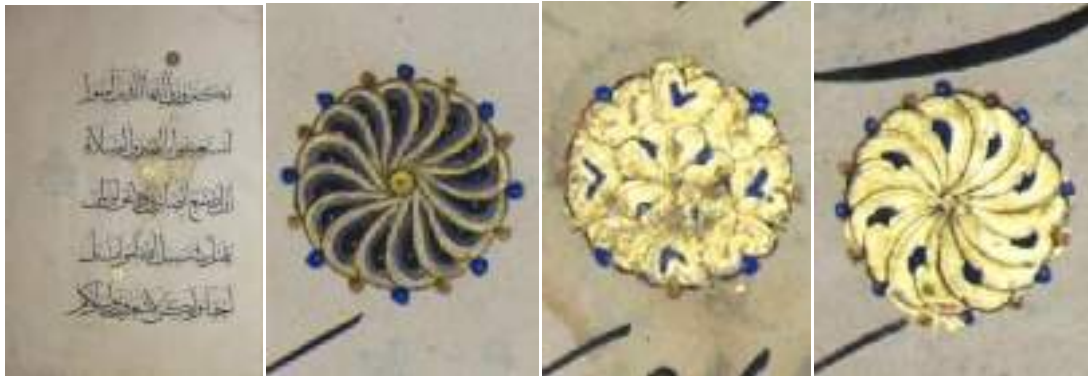
Tezhipli Alan Ölçüsü : 20-25 mm (çap)

Motif : Münhani, Penç

Renk Zemin : Altın

Motif : Lacivert, Kahverengi

Tezhip Özellikleri : 5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarlarında cetvel bulunmamaktadır. Bu cüz içinde yukarda görselleri verilen beş tane durak tasarımının sıra gözetilmeksizin rastgele kullanıldığı görülür. İlki çarkıfelek tarzında dönen on altılı münhani şeklindedir. Bir diğeri aynı formun sekizlisidir. Diğer iki durak merkezden 1/8 simetrik tasarımla oluşturulmuş penç motifidir. Aslında bu motiflerin hepsi birer penç motifi gibi tasarlanmıştır. Altın zemin üzerine lacivert ve kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Dış sınıra yapışık lacivert ve kahverengi minik noktalar bulunmaktadır (Fotoğraf 614-615).

Fotoğraf 614: EH. 250, 8a sayfası durak tasarımları

Fotoğraf 615: EH. 250, 12b, 13a sayfası durak tasarımları ve detay

Katalog 8. 6. Hatime Sayfası

Varak Numarası	:	65b, 66a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	375 x 322 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi, Pembe
	Motif	: Rûmî: Altın, Turkuaz, Beyaz, Gri, Mavi, Yeşil, Eflatun
		: Münhani: Yeşil, Mavi, Eflatun, Beyaz

Tezhip Özellikleri: Dikdörtgen formlu sayfanın kenarları üç noktalı zencerek arasuyu ve kalınca lacivert bir cetvel ile sınırlandırılmıştır. Ortada siyah mürekkepli muhakkak üç satır yazı vardır. Yazılar dendanlarla zeminden ayrılmış ve zemin rûmî helezonların dolaştığı beyne's-sütur tezhibi ile bezenmiştir. Rûmî helezonların altında tarama ve küçük üç noktalar bulunmaktadır. Sûre başı alanlarında altın mürekkeple yazılmış kufi yazılar bulunur. Kufi satırlarda bu cüzün hicri 702 yılının mübarek ramazan ayında Muhammed bin Aybek eliyle yapıldığını ifade eden aşağıdaki Arapça ibare yer alır¹¹⁷.

تجرید منه فی شهر رمضان
المبارک من سنة اثرتین و سبعمائة
هجریة علی يد محمد ابن ایبک
حامدا لله تعالی و مصلیا و مسلما

Sûre başı kısımlarındaki yazıların kenarları dendanlarla çevrenmemiştir. Dolayısıyla hem yazı hem zemin altın olduğundan yazıyı tezhipli alandan ayırmak güçleşmektedir. Sûre başı alanlarının karşısında dışa doğru geçişi sağlayan cetvele bitişik ikişer tane damla formlu gül tasarımı yer alır. Güllerin merkezindeki dairesel alanlar ½ simetrik rûmî motiflerle, kenarları ise yine ½ simetrik münhanilerle bezenmiştir. Sayfaların köşelerinde ipliğe bitişik kısa tığlar yer almaktadır (Fotoğraf 616).

¹¹⁷ Arapça ibarenin okunmasında Öğr. Gör. Sami Naddah'tan destek alınmıştır. Metnin başında tecrid ifadesi geçmektedir. Sanatçı burada Ramazan ayında kendini tecrid ederek yazdığını ifade etmek istemiş olabilir.

Fotoğraf 616: E. H. 250, 50b-51a, hatime sayfası

Değerlendirme: Kaynaklarda Anonim Bağdat Kur'an-ı Kerîmi olarak zikredilen Mushaf'ın 2.cüzüdür. Cüzün dış cilt kapağı, miklebi ve iç kapağı muhdes, ancak tezhipli sayfaların hepsi orijinaldir. EH. 250 ile beraber 248 ve 249'un ciltlerinin ayrıca korunmak için çıkarıldığı kaydedilmektedir¹¹⁸. Bunlardan bir tanesi TSM deposunda tespit edilmiştir¹¹⁹. Zahriye, serlevha, güller ve hatime sayfası tezhiplidir. Bu Kur'an-ı Kerîm'in gördüğümüz cüzlerinin çoğundan daha ayrıntılı tezhiplenmiş olup, hatime sayfası tezhibi barındıran tek cüzüdür. Zahriyesi karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiş tam sayfa dikdörtgen formdadır. Sayfanın ana şeması geometrik paftalama sistemi ile oluşturulmuştur. Bu cüzün tezhiplerinde rûmî, münhani ve zencerekler kullanılmıştır. Karşılıklı aynı tasarımın kullanıldığı serlevha sayfası merkezde üç satırlık metin alanı, üstte ve altta sûre başı alanları, kenarı sınırlandıran zencerekli pervaz ve enine simetrik rûmîli kenarsuyu deseninden müteşekkildir. Sûre başı kısımlarında yazılı alanı bitirmek için sekiz kollu yıldızların kullanımı da bu Kur'an'da görülmeyen bir farklılık olarak göze çarpar. Halbuki müzehhip bu düzenlemeyi Olcaytu'nun Bağdat Kur'an-ı Kerîm'inde çokça kullanmıştır (Fotoğraf 339 EH. 245 Serlevha). Bu cüz Bakara Sûresi 142. ayeti ile başlayıp 252. ayeti ile sona erer. Eserin mevcut sayfalarında herhangi bir mühür izine rastlanmaz.

Cüzün 51a sayfasında hattat olarak Ahmed bin Sühreverdi imzası, 50a-51b sayfalarının tezhipli sûre başı alanlarında Muhammed b. Aybek imzası bulunur. Ancak bu metin bazı kaynaklarda eseri istinsah eden hattat ismi olarak "Muhammed bin Esad" şeklinde okunmuştur¹²⁰. Yine aynı Kur'an-ı Kerîm'e ait EH. 249 numaralı 13. cüzün 55a sayfasında da aynı hattat ve müzehhibin ismi geçmektedir. Tezhipler istinsah tarihine uygun olup (702/1302) İlhanlı üslubunun temsilcisi eserlerden biri olarak zikredilebilir. Tezhiplerde rûmî çeşitlerinden sade rûmî, ayırma rûmî, tepelik ve orta bağ motiflerinin yanı sıra münhani ve zencerek diğer tezyini unsurlar olarak karşımıza çıkar. Zencerekler ve üç noktalar bu Kur'an cüzü içinde kullanılan diğer

¹¹⁸ Zeren Tanındı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Orta Çağ İslam Ciltleri, s. 108.

¹¹⁹ Çakmak, "Topkapı Sarayı Müzesi Depolarındaki Geçme-Örgü Tezyinatlı Cilt Grubu Ve Bir Mücellit İmzası", s. 79.

¹²⁰ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul 1969, s. 51; Zeren Tanındı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslam Ciltleri, s.108 .

tezyini unsurlardır. Tezhipleri Sultan Olcaytu'nun Bağdat Kur'anı ve TIEM 538 numaralı Kur'anın ilk yarısını muhtevi cüz ile oldukça benzer üsluba sahiptir.

Cüz içinde kullanılan 5 ayrı aşer gülü tasarımı sırayla kullanılmıştır. Bu durumda 10a ve 29b aşer gülleri, 7a, 27a, 50a aşer gülleri, 13a ve 35a gülleri aynı tasarıma sahiptir. Detaylarda ve renklendirmede bazı küçük farklar olmasına karşın hamse güllerinde de tasarımlar münavebeli kullanılmıştır. Aynı tasarımlar EH. 249 ve EH. 247 numaralı cüzlerde de kullanılmıştır.

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert ve bordo renkler çokça tercih edilmiştir. Hem paftalarda hem de motiflerde tek ton sarı altın görülür. Bazı alanlarda yan yana gelmiş altın zeminli paftaları ayırt etmek amacıyla altın zemin üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama uygulaması bu Kur'anın tüm cüzlerinde mevcuttur. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiş, bazı kısımlarda beyazla boyanan rûmîlerin içlerine grinin tonları ile degradeli boyama yapılmıştır. Zahriye, serlevha ve hatime sayfalarında zencerekli pervaz kullanılmıştır. Güllerde zencerekler kullanılmamıştır. Eserin cildi özgün değildir.

Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzleri, TSK EH. 247 (4.cüz), TSK EH. 249 (13.cüz), NMİ 3548 (10.cüz, zahriyesi DBCL Is 1614.2), NMİ 3550 (25. cüz), NMİ 3532 (26. cüz, zahriyes, MET 50.12), NMİ 3522 (28. cüz) numaralarda bulunmaktadır. MET 55.44 numarada korunan ve hattat imzası barındıran ketebe sayfasının hangi cüze ait olduğu ise maalesef bilinmemektedir. Bu Kur'an'ın 15. cüzü The Prince's Faoundation'da bulunmaktadır. Ancak envanter numarasına ulaşılammamıştır.

İncelediğimiz EH. 250 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹²¹.

¹²¹ Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 51; David James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 78; Zeren Tanındı, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslâm Ciltleri", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı*, s. 108; Sheila S. Blair, "Calligraphers, Illuminators, and Painters in the Ilkhanid Scriptorium", *Beyond The Legacy Of Genghis Khan*, s. 174.

III. 9. TSK EH. 248

KATALOG 9

Envanter No : TSK EH. 248/ 26. cüz
Fotoğraf No : 617- 665
Hattat : Abdullah bin Ebu'l-
 Kasım bin Abdullah et' Tûyî er- Rudravârî
Müzehhip :
İstinsah Tarihi : 715/1315
İstinsah Yeri : Tebriz (?)
Varak Sayısı : 54
Satır Sayısı : 5
Yazı Çeşidi : Muhakkak, Sülüs, Kufi
Mürekkep Çeşidi : Siyah, Altın, Üstübeç
Cilt Özellikleri : İlhanlı 360 x 520 mm

Tezhipli Sayfalar : Eserin 1b-2a zahriye, 2b-3a serlevha, 4a, 15b, 25b, 36b, 43b, 50b sûre başı, 7a, 10b, 13b, 18a, 20b, 23a, 25b, 28b, 32b, 40a, 44b, 46b, 48a, 49b, 51a, 52a aşer gülleri, 3b, 5a, 8b, 12a, 17a, 22a, 24a, 27a, 30b, 34a, 38a, 42b, 44a, 45a, 47a, 48b, 51a, 51b, 53a hamse gülleri, duraklar ve 53b- 54a ketebe sayfası tezhiplidir. Eserin birkaç sayfası hariç olmak üzere tüm sayfalarında durak tezhibi vardır.

Genel Bilgi : TSK EH. 248 numaralı bu yazma eser 30 ayrı cüzden müteşekkil, takım şeklinde tasarlandığı düşünülen bir Kur'an-ı Kerîm'in 26. cüzüdür. Yabancı kaynaklarda bu eserden Reşidüddin Kur'an-ı Kerîmi olarak bahsedilmektedir¹²².

¹²² James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 125.

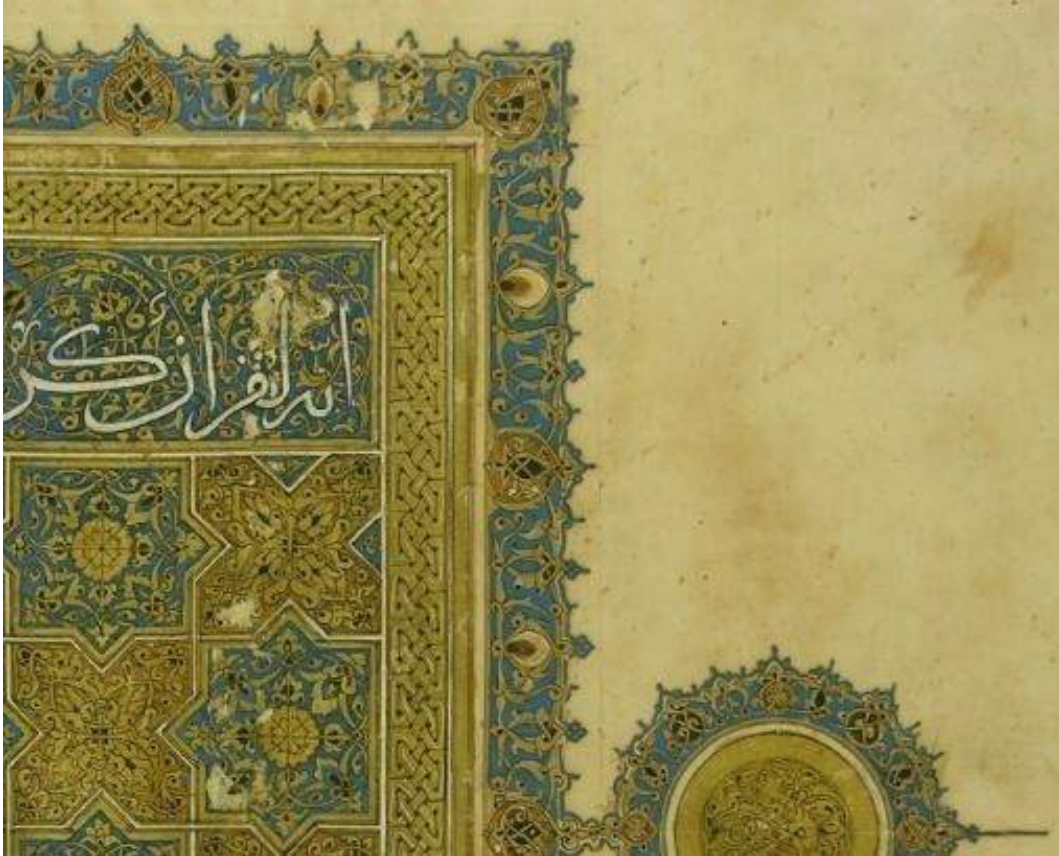
Katalog 9. 1. Zahriye Sayfası

Varak Numarası	: 1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 375 X 330 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo, Petrol Mavisi, Siyah
	Motif : Altın, Beyaz

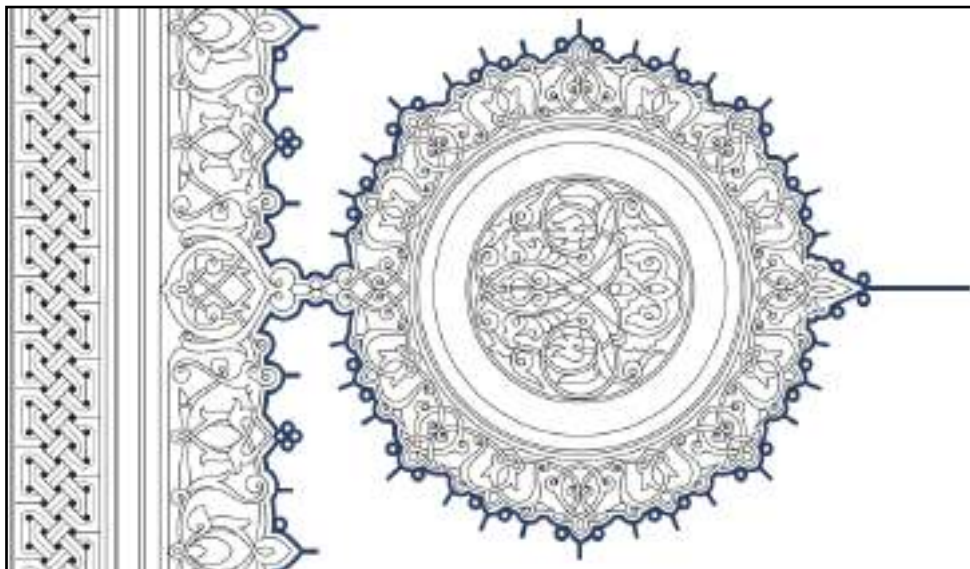
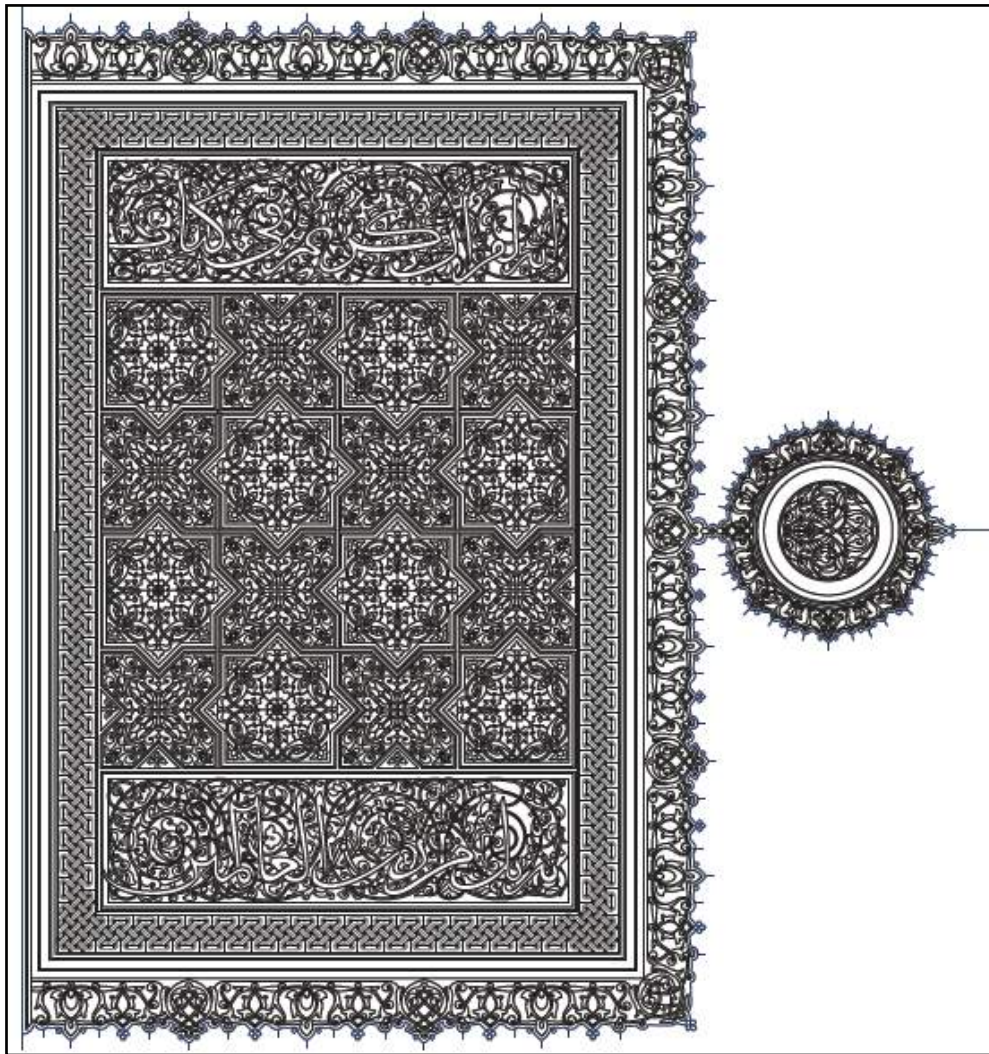
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Yan yana dizilmiş sekiz ve dört kollu yıldız motifleri merkezdeki tasarımı oluşturur. Yıldızların her bir parçası bir pafta konumundadır ve içleri rûmî motifli tasarımlarla tezyin edilmiştir. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında 5 sıra pervaz dolaşmaktadır. İçten dışa doğru, üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu, “+” ince arasuyu, altı noktalı anahtarlı zencerek, uzun noktalı zencerek ve en dışta enine simetrik rûmîli kenar pervazı yer alır. Sûre başı alanlarında “ Muhakkak ki O, gerçekten Kerîm olan Kur’ân’dır. Mahfuz olan bir kitap’tadır. O’na, temiz olanlardan başkası dokunamaz. Kur’an Allah’ın kelimidir, mahlûk değildir” anlamına gelen şu Arapça ibare yer alır.

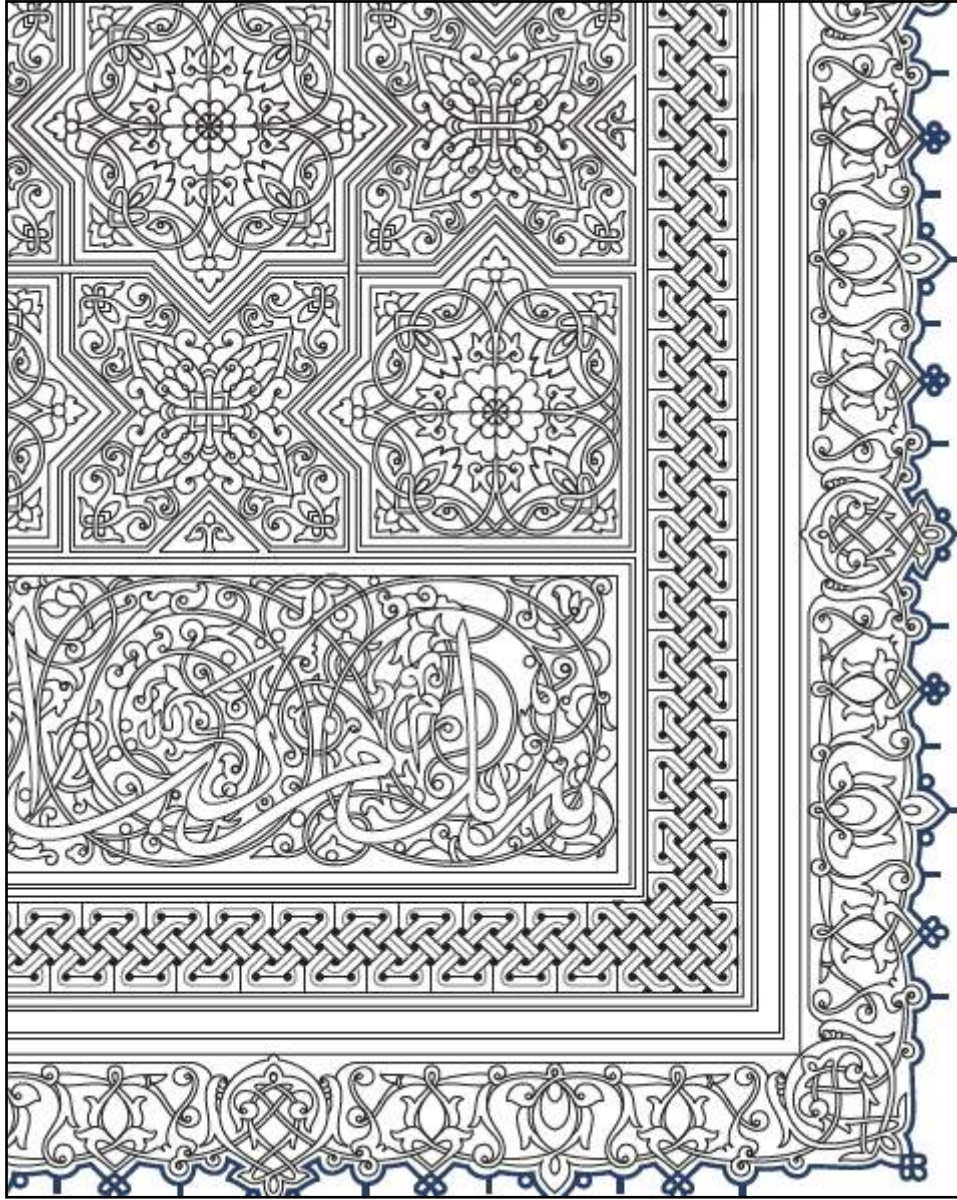
أَنَّهُ لَقْرَانٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ
مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ
تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
”القرآن كلام الله غير مخلوق“

Uzun kenarda dıştaki pervazın tam ortasından bitişik bir gül yer alır. Gülün merkezinde zemini altınla boyanmış iç içe iki ayrı daire bulunmaktadır. Bu dairenin merkezinde ½ simetrik Rûmîli bir tasarım yer almaktadır. Dış kenarda ise 1/16 simetrik rûmîli bir kenar suyu tezhibi vardır. Tezhipli alanın en dışına lacivert renkli kalın bir iplik çekildiği görülmektedir. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik minik bir tıgla nihayetlenir (Fotoğraf 617, Çizim 8). Sayfanın genel tasarımı Selçuklu ve İlhanlı Dönemi çini panolarında görülen sistemlerle oldukça benzerdir.

Fotoğraf 617: EH. 248 1b, 2a zahriye sayfası ve 2a ¼ detay

Çizim 8: EH. 248 1b, zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 9. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	:	2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	370 X 490 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Bordo, Pembe
	Motif	: Altın, Beyaz
Tezhip Özellikleri	:	Karşılıklı çift sayfa serlevha formundaki sayfanın merkezinde siyah mürekkeple ve muhakkak hatla yazılmış üçer satır yazı yer alır. Satırlar birbirinden ince bir cetvelle ayrılmaktadır. İncelediğimiz diğer cüzlerde bu alan beyne's-sütur tezhibi ile bezeliyken bu cüzde cetvel haricinde tezyini bir unsur kullanılmamıştır. Yazılı alanın üst ve altında sûre başı alanları bulunur. Bu kısımlarda "30 cüzden 26. cüz" anlamına gelen

الجز السادس
والعشرون
من اجزاء
الثلاثين

El cüzü's-sâdisü ve'l-ıŝrûn min eczâi's-selasin" ibaresi yer alır. Sayfa tasarımı da incelenen diğer cüzlerden farklıdır. Sûre başı alanları Rûmîli kenar suyu ile çevrelenmiştir. Sayfanın etrafını tamamen kuşatan bir kenar suyu bezemesi yapılmamış sade bir cetvel çekilmiştir. Sûre başı alanlarına birer tığ ile bitişik dört tane gül tezhibi sayfanın diğer tezyini unsurlarıdır. Güllerin altın zeminli merkezi ½ simetrik rûmî tasarımla, kenar suyu ise 1/16 simetrik rûmî tasarımla bezelidir. Sayfada güllerin ucundaki minik tığlardan başka tığ yoktur (Fotoğraf 618).

Fotoğraf 618: EH. 247, 2b- 3a serlevha ve detay

Katalog 9. 3. Sûre Başları

Bu cüz içinde altı tane (Ahkaf, Muhammed, Fetih, Hucurat, Kaf, Zariyat Sûresi) sûre başı tezhibi yer almaktadır (Fotoğraf 619-624).

Varak Numarası	:	4a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	70 X 300 mm
Motif	:	Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif	: Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve bilgileri altın zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Altın zemine kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Zeminde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır (Fotoğraf 619).

Fotoğraf 619: EH. 248, 4a Ahkaf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 15b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 70 X 220 mm gül ile 290
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif : Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve ayet sayısı bilgileri lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Dikdörtgen alanın kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. Sûre bilgilerinin yer aldığı alanın sağ ve solunda altın zeminli ½ simetrik rûmîli bir desen daha vardır. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetrikdir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Uç kısımda düğümlü bir tığ bulunmaktadır (Fotoğraf 620).

Fotoğraf 620: EH. 248, 15b Muhammed Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 25b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 73 X 230 mm gül ile 295
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif : Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve ayet sayısı bilgileri altın zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Dikdörtgen alanın kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Uç kısımda düğümlü bir tığ bulunmaktadır (Fotoğraf 621).

Fotoğraf 621: EH. 248, 25b Fetih Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 36b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 70 X 230 mm (gül ile 298 mm)
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif : Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve ayet sayısı bilgileri lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Sûre bilgilerinin yer aldığı alanın sağ ve solunda altın zeminli ½ simetrik Rûmîli bir desen daha vardır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Dikdörtgen alanın kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Uç kısımda düğümlü bir tığ bulunmaktadır (Fotoğraf 622).

Fotoğraf 622: EH. 248, 36b Hucurat Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 43b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 72 X 230 mm (gül ile 293)
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif : Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve ayet sayısı bilgileri altın zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Sûre bilgilerinin yer aldığı alanın sağ ve solunda lacivert zeminli ½ simetrik rûmîli bir desen daha vardır. Dikdörtgen alanın kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Uç kısımda düğümlü geçmelerden müteşekkil bir tığ bulunmaktadır (Fotoğraf 623).

Fotoğraf 623: EH. 248, 43b Kaf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 50b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 72 X 230 mm (gül ile 293)
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Kahverengi
	Motif : Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve ayet sayısı bilgileri altın zemin üzerine beyaz mürekkeple ve sülüs yazı ile yazılmıştır. Altın zeminin üzerine kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Zeminde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Sûre bilgilerinin yer aldığı alanın sağ ve solunda lacivert zeminli ½ simetrik rûmîli bir desen daha vardır. Dikdörtgen alanın kenarını beyaz iplik ve altın cetvel çevreler. En dıştaki lacivert ipliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhinin kenarında iplik ve bubcuklar yer alır. Uç kısımda düğümlü bir tığ bulunmaktadır (Fotoğraf 624).

Fotoğraf 624: EH. 248, 50b Zariyat Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

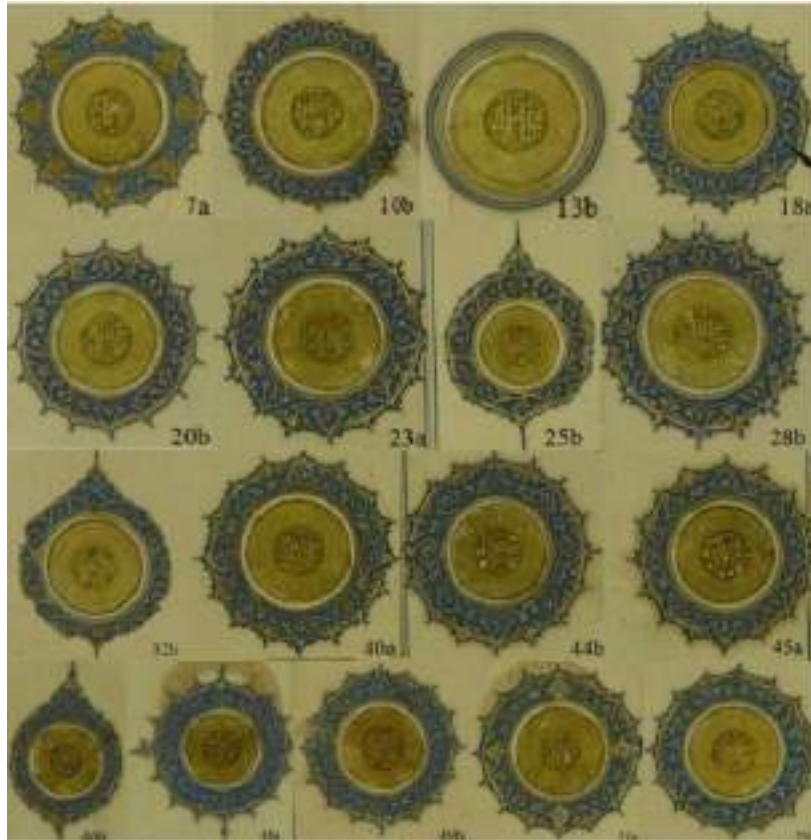
Katalog 9. 4. Güller

Aşer Varak Numaraları	: 7a, 10b, 13b, 18a, 20b, 23a, 25b, 28b, 32b, 40a, 44b, 45a, 46b, 48a, 49b, 51a, 52a.
Hamse Varak Numaraları	: 3b, 5a, 8b, 12a, 17a, 2a, 24a, 27a, 30b, 34a, 38a, 42b, 44a, 47a, 48b, 51a, 51b, 53a.
Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü	: Çap =60 mm ila 70 mm arası
Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü	: 65-80 x 45-55 mm arası
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın, Lacivert
	Motif : Altın
Tezhip Özellikleri	: Bu cüz içinde 17 aşer, 18 hamse gülü olmak üzere toplamda 35 ayrı gül yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla “ عشر aşer” ifadesi, hamse gülleri birler basamağında 5 olan ayetlerde gelmekte ve içlerinde “خمسة hamse” ifadesi yer almaktadır. Aşer gülleri dairesel, hamse gülleri uzun formdadır. Bu cüze has olmak üzere bazen bu formlar birbirinin yerine de kullanılmıştır. Güllerin tasarımları birbirine çok benzer şekilde yapılmıştır. Aşer güllerinin çapı 60 ila 70 mm arasında değişirken hamse güllerinin ölçüleri uzunluk 65 ila 80 mm, en 45 ila 55 mm arasında değişkenlik göstermektedir (Fotoğraf 625- 626).

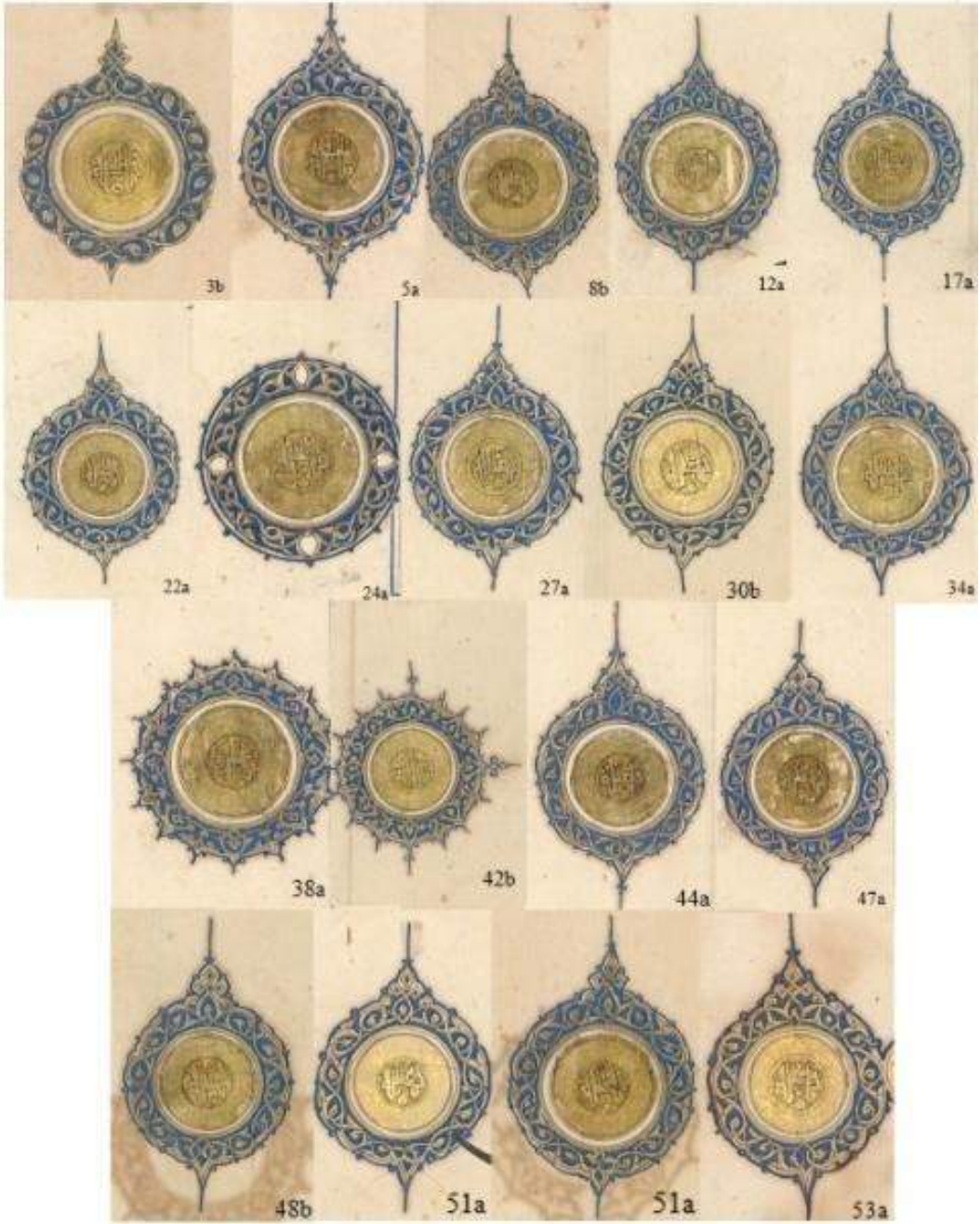
5 satır muhakkak yazılı sayfaların kenarları cetvel ile sınırlandırılmıştır. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa boşluklarına yerleştirilmiştir. Güllerin bazıları cetvele bitişik şekildedir.

Aşer güllerinin merkezinde zemini altınla doldurulmuş iç içe iki daire bulunur. Bu dairelerin etrafı 1/16 simetrik rûmî tasarımlı kenarsuyu ile bezenmiştir. Motifler lacivert zemin üzerine altınla boyanmıştır. Dış sınırlarında ipliğe bitişik kısa tığlar yer alır. Hamse gülleri ise ½ simetrik rûmî kenar suyu tasarımına sahiptir. Merkezdeki dairesel alanlar altın zeminli olduğundan kenar suyuna zıttı bir etki yaratılarak lacivert zemin uygulaması yapılmıştır. Rûmî motifler ise yine altınla boyanmıştır. ½ simetri ekseninde kısa tığlar ile tasarım nihayetlenir. Aşer güllerinin ortasında "عشرة" hamse güllerinin ortasında ise "خمسة" ibaresi kufi yazı ile yazılmıştır. Kûfi yazılı altın zemin üzerine kahverengi ile gölgeli tonlama yapılmıştır. Her on ayette bir daire formu aşer gülü, birler basamağında beş olan

ayetlerde ise uzun formlu hamse gülü uygulaması bu dönem incelediğimiz pek çok Kur'an-ı Kerim'de kullanılmıştır. Ancak bu cüz içinde uygulamanın bazen sekteye uğradığı görülmektedir. 24a Muhammed Sûresi 35.ayet, 38a Hucurat Sûresi 5.ayet ve 42b Hucurat Sûresi 15.ayet hamse gülü dairesel formda yapılmıştır. Hucurat 5. ve 15. ayete tekabül eden güllerin iç kısmında da hamse ibaresi yerine aşer ibaresi yazılmıştır. 10b Ahkaf Sûresi 20.ayet aşer gülü dairesel formdadır ancak içinde yanlışlıkla hamse ibaresi yazılmıştır. 25b Muhammed Sûresi 40.ayet, 32b Fetih Sûresi 20.ayet, 46b Kaf Sûresi 20.ayet aşer gülleri dairesel değil uzun formda yapılmış ve içlerine de "hamse" ibaresi yazılmıştır. Yani burada güller karıştırılarak yanlış gül tasarımı yerleştirilmiş olabilir. Ayrıca Kâf Sûresi 15. Ayete hamse gülü tezhibi yapılmamıştır. Ayetlerde bazen aslında metin içi dinlenme durakları olan "ط" ve "ج" duraklarına ana durak işareti koyulmuştur. Örneğin Muhammed Sûresi 38 ayet iken burada bahsettiğimiz ara duraklara durak işareti eklenerek 40 tane durak işareti koyulmuştur (18. ayetin karşısına 20. ayet aşer gülü yerleştirilmiştir). Bu durum güllerin yerleştirilmesinde de karışıklığa neden olmuştur (Fotoğraf 625- 660).

Fotoğraf 625: EH. 248 aşer gülleri

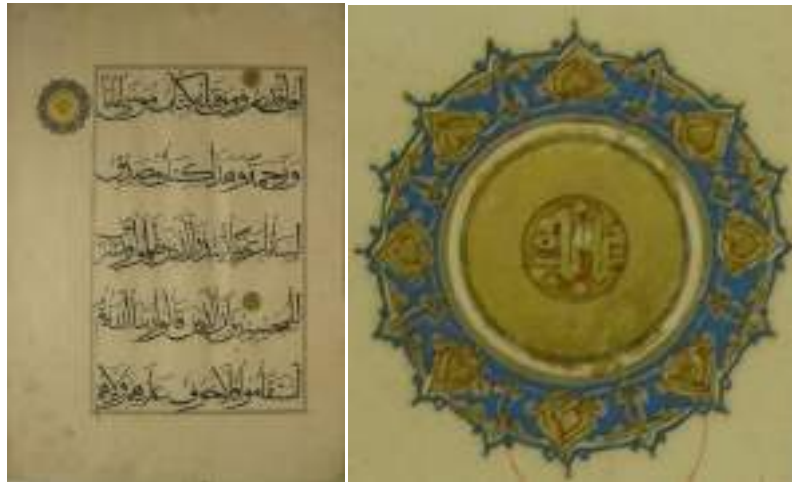
Fotoğraf 626: EH. 248 hamse gülleri

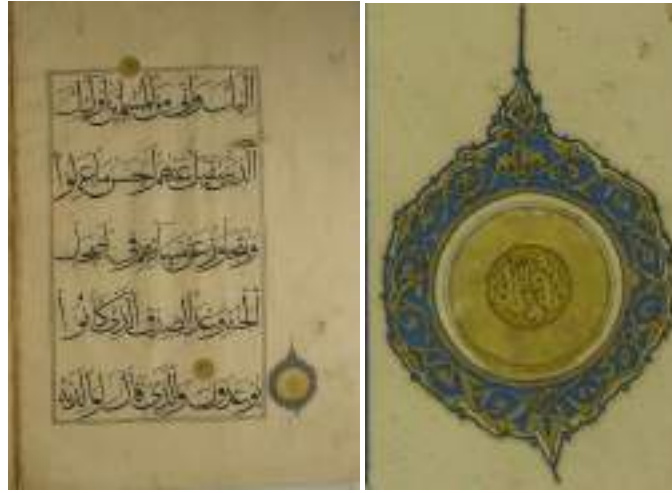
Fotoğraf 627: EH. 248, 3b Casiye Sûresi 35.ayet hamse gülü

Fotoğraf 628: EH. 248, 5a Ahkaf Sûresi 5.ayet hamse gülü

Fotoğraf 629: EH. 248, 7a Ahkaf Sûresi 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 630: EH. 248, 8b Ahkaf Sûresi 15.ayet hamse gülü

Fotoğraf 631: EH. 248, 10b Ahkaf Sûresi 20.ayet aşer gülü

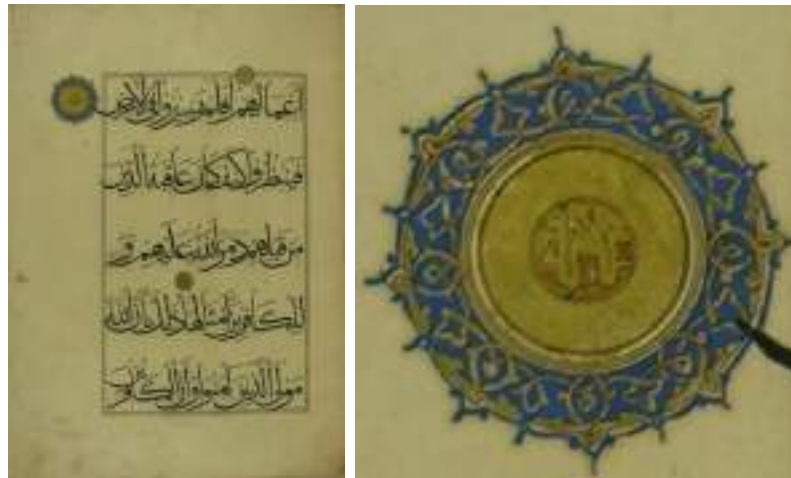
Fotoğraf 632: EH. 248, 12a Ahkaf Sûresi 25.ayet hamse gülü

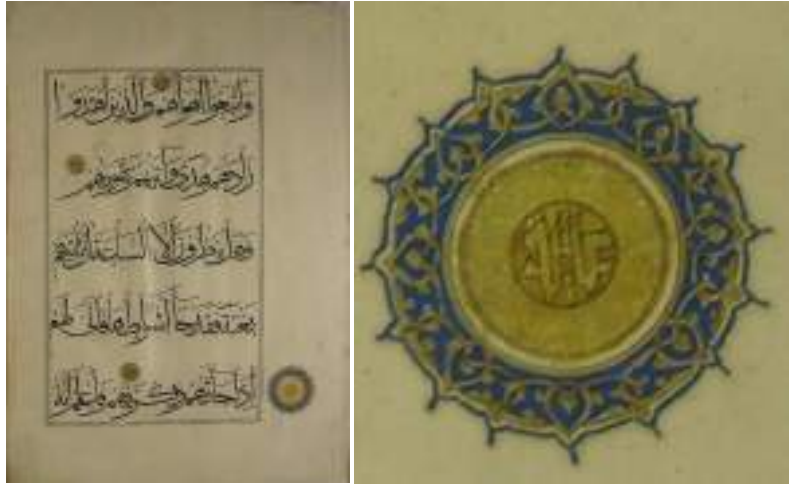
Fotoğraf 633: EH. 248, 13b Ahkaf Sûresi 30.ayet aşer gülü

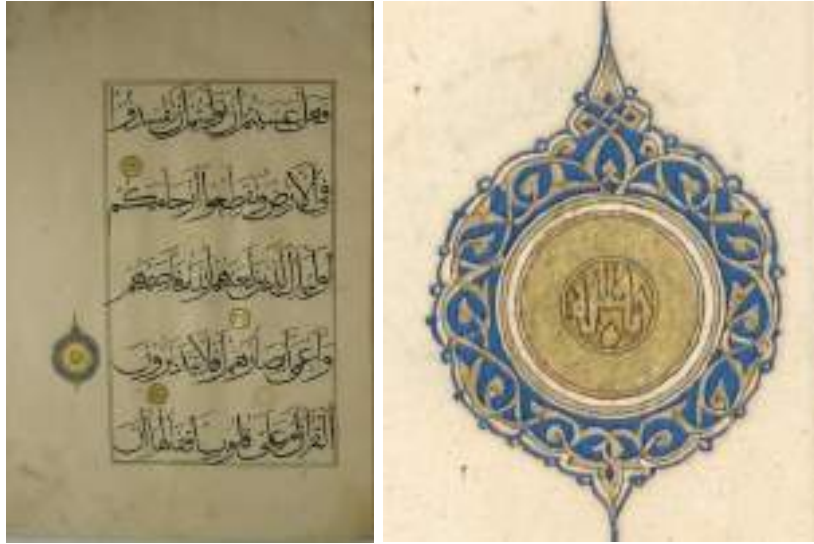
Fotoğraf 634: EH. 248, 17a Muhammed Sûresi 5.ayet hamse gülü

Fotoğraf 635: EH. 248, 18a Muhammed Sûresi 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 636: EH. 248, 20b Muhammed Süresi 20.ayet aşer gülü

Fotoğraf 637: EH. 248, 22a Muhammed Süresi 25.ayet hamse gülü

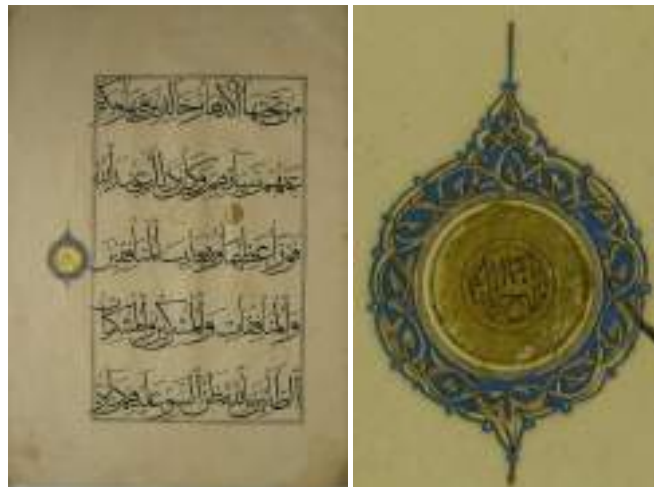
Fotoğraf 638: EH. 248, 23a Muhammed Süresi 30.ayet aşer gülü

Fotoğraf 639: EH. 248, 24a Muhammed Sûresi 35.ayet hamse gülü

Fotoğraf 640: EH. 248, 25b Muhammed Sûresi 40.ayet aşer gülü

Fotoğraf 641: EH. 248, 27a Fetih Sûresi 5.ayet hamse gülü

Fotoğraf 642: EH. 248, 28b Fetih Sûresi 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 643: EH. 248, 30b Fetih Sûresi 15.ayet hamse gülü

Fotoğraf 644: EH. 248, 32b Fetih Sûresi 20.ayet aşer gülü (uzun formlu)

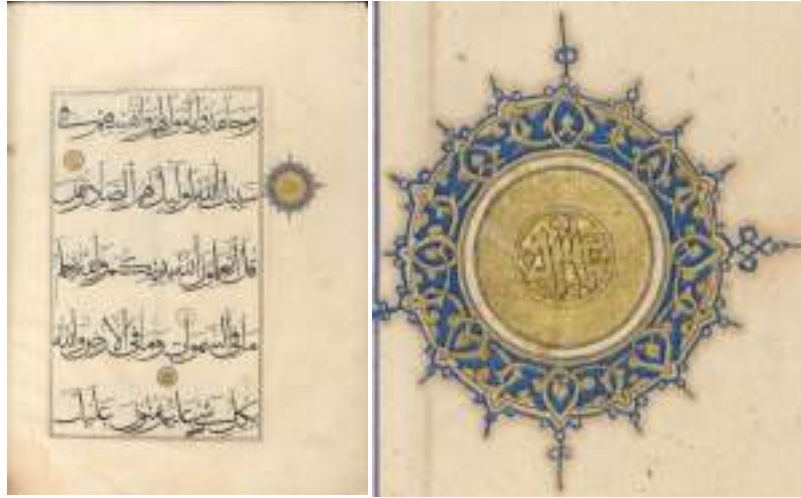
Fotoğraf 645: EH. 248, 34a Fetih Sûresi 25.ayet hamse gülü

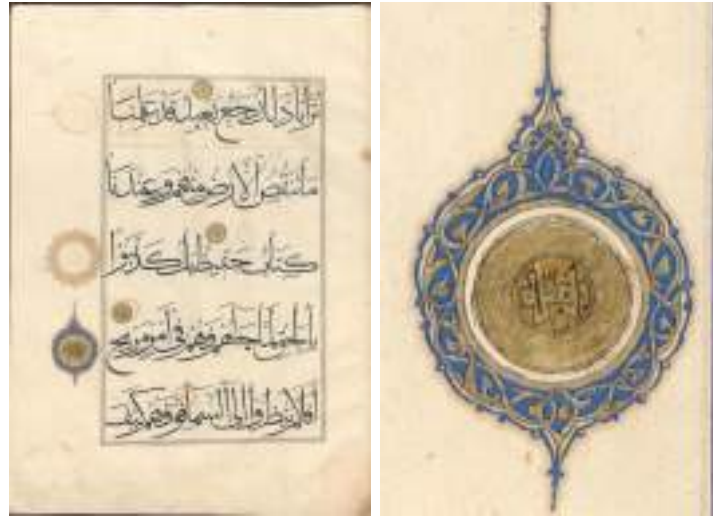
Fotoğraf 646: EH. 248, 38a Hucurat Sûresi 5.ayet hamse gülü (ama aşer yazıyor)

Fotoğraf 647: EH. 248, 40a Hucurat Sûresi 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 648: EH. 248, 42b Hucurat Sûresi 15.ayet hamse gülü

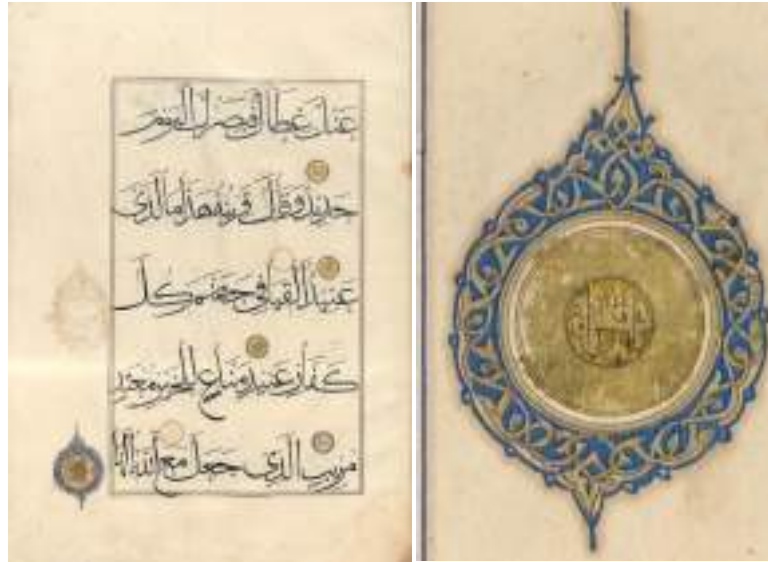
Fotoğraf 649: EH. 248, 44a Kaf Sûresi 5.ayet hamse gülü

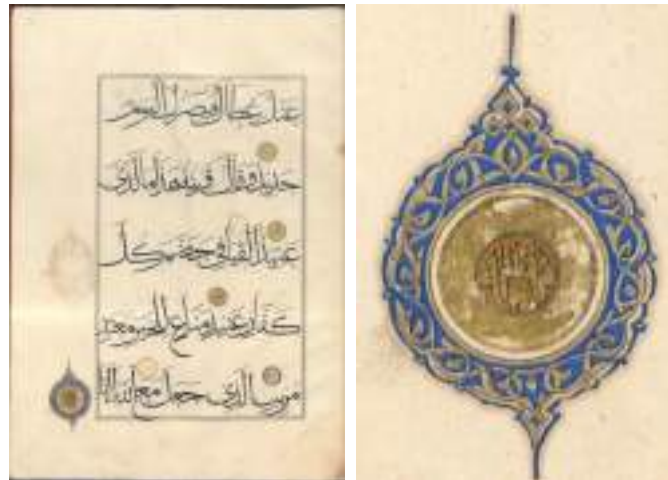
Fotoğraf 650: EH. 248, 44b Kaf Sûresi 7.ayet aşer gülü

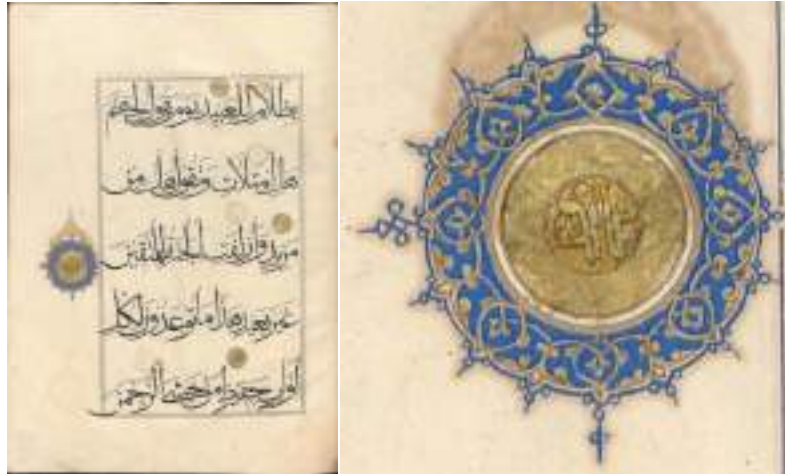
Fotoğraf 651: EH. 248, 45a Kaf Sûresi 10.ayet aşer gülü

Fotoğraf 652: EH. 248, 46b Kaf Sûresi 20.ayet aşer gülü

Fotoğraf 653: EH. 248, 47a Kaf Sûresi 25.ayet hamse gülü

Fotoğraf 654: EH. 248, 48a Kaf Sûresi 30.ayet aşer gülü

Fotoğraf 655: EH. 248, 48b Kaf Sûresi 35.ayet hamse gülü

Fotoğraf 656: EH. 248, 49b Kaf Sûresi 40.ayet aşer gülü

Fotoğraf 657: EH. 248, 51a Zariyat 5. ayet hamse ve 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 658: EH. 248, 51b Zariyat 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 659: EH. 248, 52a Zariyat 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 660: EH. 248, 53a Zariyat 25. Ayet hamse gülü

Katalog 9. 5. Duraklar

- Varak Numarası** : 2b- 53a arası
- Ölçü** : Çap =20 mm ila 25 mm arası değişmektedir
- Motif** : -
- Renk Zemin** : Altın, Kahverengi, Lacivert
- Tezhip Özellikleri** : İç içe geçmiş dairelerden müteşekkil duraklarda, merkezdeki dairenin içinde kufi yazı ile “âyeh” ibaresi yer alır. Bu dairenin etrafında bir cetvel ve ipliğin dışında herhangi bir tezyini öge barındırmaz. Eserdeki tüm durak tasarımları aynıdır (Fotoğraf 661).

Fotoğraf 661: EH. 247, 3b,4a sayfası durak tasarımları

Katalog 9. 6. Ketebe Sayfası

Varak Numarası : 53b, 54a

Ketebe sayfasında dairesel alanın dış hattını belirleyen cetvelin dışında herhangi bir tezyini unsur yoktur. Hattat ismi barındırması sebebiyle katalog içinde incelenmiştir ((Fotoğraf 662).

Daire bir alan içine nesih yazı ile yazılmış metin aşağıdaki gibidir¹²³.

على يد العبد الضعيف احقر
خلق الله عبدالله بن ابى القاسم بن عبدالله
النوى الزود راروى اصلح الله شأنه
وتاب عليه فى غره صفر ختم بالخير والظفر
سنة خمس عشر وسبع مائة هجرة
نبوية مصطفوية برحمتك يا ارحم
الراحمين.

Zafer ve hayır ile tamamlanması umulan, Safer ayının ilk gününde, “Allah’ın yarattığı en hakir, zayıf kul Abdullah bin Ebu’l-Kasım bin Abdullah Et’Tûyî Er-Rudravâri (Merhametlilerin en merhametlisi olan Allah onun işlerini düzeltsin ve tövbesini kabul etsin)’nin eliyle, Hicre-i Nebeviye-i Mustafaviyye’nin, 715/1315. senesinde (yazılmıştır) (Fotoğraf 662).

Fotoğraf 662: EH. 248, 53b-54a ketebe sayfası

¹²³ Arapça ibarenin okunmasında Öğr. Gör. Sami Naddah’tan destek alınmıştır.

Değerlendirme: Kaynaklarda Reşidüddin Kur'ânı olarak anılan Mushaf'ın 26. cüzüdür. Cüzün tüm sayfaları günümüze özgün haliyle ulaşmıştır. İç ve dış kapaklar ise muhdestir. Zahriye, serlevha ve güller tezhiplidir. Zahriyesi karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiş tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Sayfanın merkezi Selçuklu çini panolarında çokça kullanılan sekiz kollu ve dört kollu yıldız kompozisyonları şeklinde tezahür eden geometrik paftalama sistemi ile oluşturulmuştur. Bu cüzün tezhiplerinde rûmî, münhani, zencerekler ve düğümlü geçmeler kullanılmıştır. İncelediğimiz cüzler içinde zahriye sayfasında yazı olan nadir örneklerden biridir.

Karşılıklı aynı tasarıma sahip serlevha sayfası ortada üç satırlık metin alanı, üstte ve altta sûre başı alanları ve sayfa kenarında sade bir cetvel sınırlamasından ibarettir. Sûre başı alanlarını Rûmîli bir ara suyu çevreler ancak sayfa kenarında kenar suyu uygulaması yoktur. Sûre başı alanlarına bitişik güller Bu cüz Câsiye Sûresi 33. ayet ile başlayıp Zâriyat Sûresi 29. ayet ile sonlanır. Eserde mühür yoktur. Bu Kur'an cüzü incelemiş olduğumuz diğer cüzlere nispetle bazı farklılıklar barındırmaktadır. İncelediğimiz diğer cüzlerde metnin bulunduğu sayfalar cetvel ile sınırlandırılmazken sadece bu cüz içinde metin kenarlarına cetvel çekildiği görülür. Bu dönem cüzlerinde genellikle aşer güllerinin dairesel hamse güllerinin uzun formulu çalışıldığı dikkat çekmektedir. Ancak bu cüz içerisinde aşer güllerinin bazen uzun formulu hamselerin dairesel formulu olduğu da görülebilmektedir. Ancak diğer cüzlerde bu sıralamada asla bir değişiklik göze çarpmaz. Bu cüzün diğer örneklere nispetle daha az itinalı işçilik içerdiği ve güllerde ve duraklarda genelde benzer tasarımların kullanılıp her gül için ayrı tasarımın yapıldığı diğer cüzlerden bu noktada ayrıldığı söylenebilir. Dikkat çeken bir başka uygulama ise ayetlerde Muhammed ismi geçtiğinde (iki kez) normal metinden çok daha iri yazılmış olmasıdır.

Bu cüzün 53b sayfasında hattat imzası bulunmaktadır. Ancak yapıldığı yer ile ilgili bilgi yoktur. Tebriz' de yapılmış olabileceği düşünülmektedir¹²⁴. Ancak NMC 72 numarada bulunan Olcaytu'nun Hemedan Kur'ânı ile benzerlikleri dolayısıyla Hemedan'da yapılmış olması da ihtimal dâhilindedir. Müze ve kütüphanelerde

¹²⁴ James, *Qur'ans of the Mamluks*, 127.

yaptığımız araştırmalar esnasında bu Mushaf'a ait başka bir cüz veya sayfa maalesef bulunamamıştır. İlerleyen zamanlarda Mushaf'a ait başka parçaların bulunması halinde belki müzehhibe dair bir kaydın da ele geçmesi muhtemeldir. Tezhipler istinsah tarihine uygun olup (715/1315) İlhanlı üslubunun belirgin özellikleri görülür. Eserin tezhipleri özellikle de rûmîlerin arasına yerleştirilmiş düğümlü geçmeler Camiu't-Tevarih'in¹²⁵ tezhipli sayfaları ile benzer üsluptadır. Hemedan Kur'an-ı Kerîmi ve bu Kur'an-ı Kerîm'in tezhiplerinde düğümlü geçmelerin kullanılması gibi kendine has bazı tezyini unsurlar bulunmaktadır. Bu iki eser Selçuklu üslubuna daha yakın bezeme özellikleri gösterir. Özellikle zahriye sayfasında görülen geometrik paftalar Selçuklu çinilerinde kullanılan formlarla aynıdır (Fotoğraf 663-664). Tezhiplerde rûmî çeşitlerinden sade rûmî, ayırma rûmî, orta bağ ve tepelik motifleri görülmektedir. Münhani motifleri kullanılmamıştır. Ancak bazen ipliğe bitişik biçimde bubcuklarda münhani diyebileceğimiz tezyini unsurlar görülmektedir.

Fotoğraf 663: Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi 13. yy Selçuklu çini pano

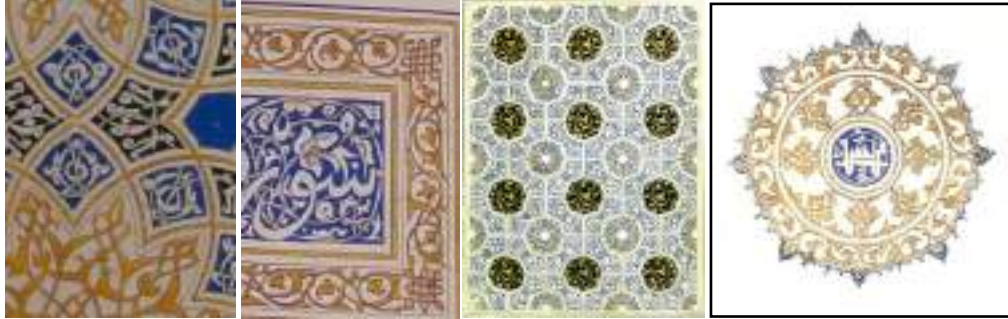
Fotoğraf 664: 1260-70 tarihli Selçuklu veya İlhanlılara ait çini pano kaşan¹²⁶

Bu cüzün tezhipleri yine İlhanlı Dönemi'nin önemli tezhipli eserlerden biri olan Kahire NMC 72 numarada dağılmadan otuz cüz olarak günümüze gelebilmiş, Muhammed bin Abdullah el Hemedânî tarafından yazılıp tezhiplenmiş, Sultan Olcaytu'nun Hemedan Kur'an-ı olarak maruf eserle benzerlik gösterir ((Fotoğraf 665). Özellikle rûmîlerin arasına yerleştirilmiş geçme motiflerinin kullanılması zikrolunan iki eserin ortak özelliğidir. Rûmî ve ortabağ motiflerinin formları ve çeşitleri de bir diğer benzerliktir. NMC 72 ve EH. 248 numaralı bu iki eser

¹²⁵ © University of Edinburgh, Or. Ms. 20-149a

¹²⁶ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/450438> Erişim: 20. 11. 2023

tezhiplerde bölgesel olarak benzer unsurların bulunduğu göstergesidir. Zira bu tip bir benzerlik Bağdat'ta üretilmiş Kur'an-ı Kerîmler için de söz konusudur.

Fotoğraf 665: NMC 72, 1b, 30b¹²⁷

Bu cüz içindeki gül tasarımları birbiriyle oldukça benzer şekildedir. Tasarımda çok fazla çeşitlilik görülmez. Detayda bazı küçük farklar vardır. Muasır eserlerde gül tezhiplerinin oldukça gelişmiş olduğu müşahede edilmektedir. Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkleri kullanılmıştır. İki altın pafta yan yana geldiğinde ayırt ediciliği sağlamak amacıyla altın paftalar üzerine kahverengi ile tonlama yapılmış kısımlar da mevcuttur. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmıştır. Rûmî motifler sarı altın ve beyaz ile renklendirilmiştir. İncelediğimiz muasır eserlerdeki motifin içlerini renklerle degradeli boyama uygulamasının bu Mushaf'ta yer almadığı görülür. Bazen "ط"tı ve "ج"cim gibi ara duraklara da durak koyarak hamse ve aşerlerde kayma olmasına sebep olunmuştur. Örneğin her on ayette bir gelen aşer gülü 18 ayette gelmiştir.

Zahriye sayfalarında zencerekli pervaz kullanılmış serlevha sayfasında ise sûre başı alanının her iki yanında kalan kare alanlar zencerek ile bezenmiştir. Diğer cüzlerin güllerinde zencerek tezyini bir öge olarak kullanılırken bu cüzün aşer ve hamse güllerinde zencerek hiç kullanılmamıştır.

EH. 248 numaralı cüzle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹²⁸.

¹²⁷ Lings, *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, s. 58; James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 123.

¹²⁸ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 42; Zeynep Atbaş, "Artistic Ilkhanid Manuscripts in the Topkapı Palace Library", *Cultural Encounters, in Anatolia in the Medieval Period: The Ilkhanids in Anatolia*, s.38; Zeynep Atbaş, "Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları", s. 351; David James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 125.

III. 10. TSK R. 67**KATALOG 10****Envanter No** : TSK R. 67/ 15. cüz**Fotoğraf No** : 666- 710**Hattat** : -**Müzehip** : -**İstinsah Tarihi** : -**İstinsah Yeri** : -**Varak Sayısı** : 56**Satır Sayısı** : 5**Yazı Çeşidi** : Sülüs, Kufi**Mürekkep Çeşidi** : Siyah, Altın, Üstübeç**Yazılı Alan Ölçüsü** : 205 x 322 mm**Cilt Özellikleri** : Osmanlı 380 x 500 mm

Tezhipli Sayfalar : Eserin 1b-2a Zahriye, 2b-3a serlevha, 20b,34a sûre başı, 6a, 9a, 11b, 14a, 16b, 20a, 23b, 26a, 28a, 31a, 33b, , 36b, 40a, 44a, 47a, 50a, 53a, 55a, aşer gülleri, 4b, 7b, 10b, 13a, 15a, 18a, 21b, 24b, 27a, 29b, 32b, 35b, 37b, 42a, 46a, 48b, 51b, 54b, hamse gülleri ve duraklar tezhiplidir. Eserin tüm sayfalarında durak tezhibi vardır. Hatime tezhibi yoktur.

Genel Bilgi : 30 ayrı cüz olarak takım şeklinde tasarlandığı düşünülen bir Kur'an-ı Kerim'in 15. cüzüdür. Bazen En'âm veya bazı sûrelerin tek başına tezhipli nüshalar olarak hazırlandığı görülmektedir. Ancak burada Kehf Sûresinin yarım bırakılması bir Kur'an-ı Kerim cüzü olup devam ettiğini düşündürmektedir. Ayrıca serlevha sayfasında 15. cüz olduğu bilgisi bulunmaktadır. Her bir cüzün ayrı ciltli olduğu düşünülmektedir. Ketebesi yoktur.

Katalog 10. 1. Zahriye Sayfası

Varak Numarası	:	1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	332 X 325 mm
Motif	:	Rûmî, Penç
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Kahverengi, Siyah
	Motif	: Altın, Beyaz

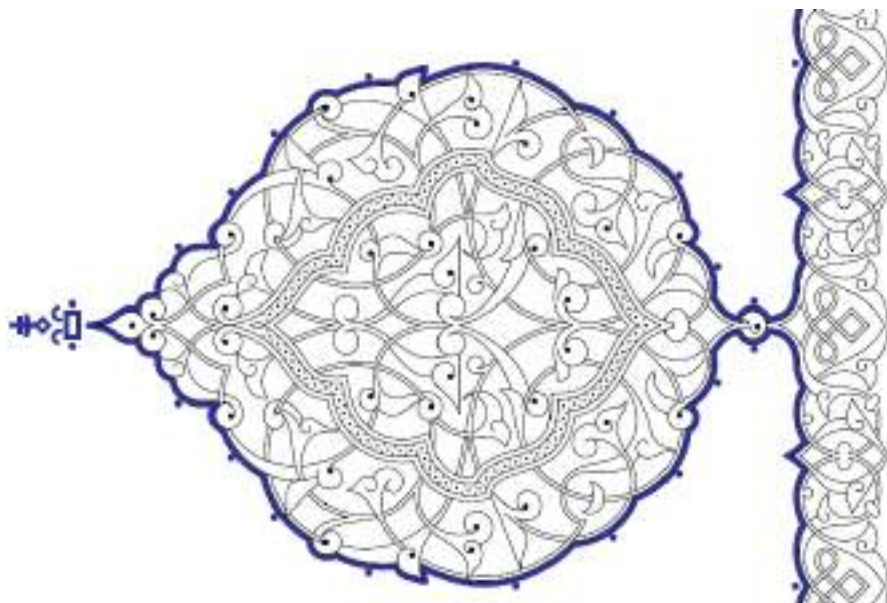
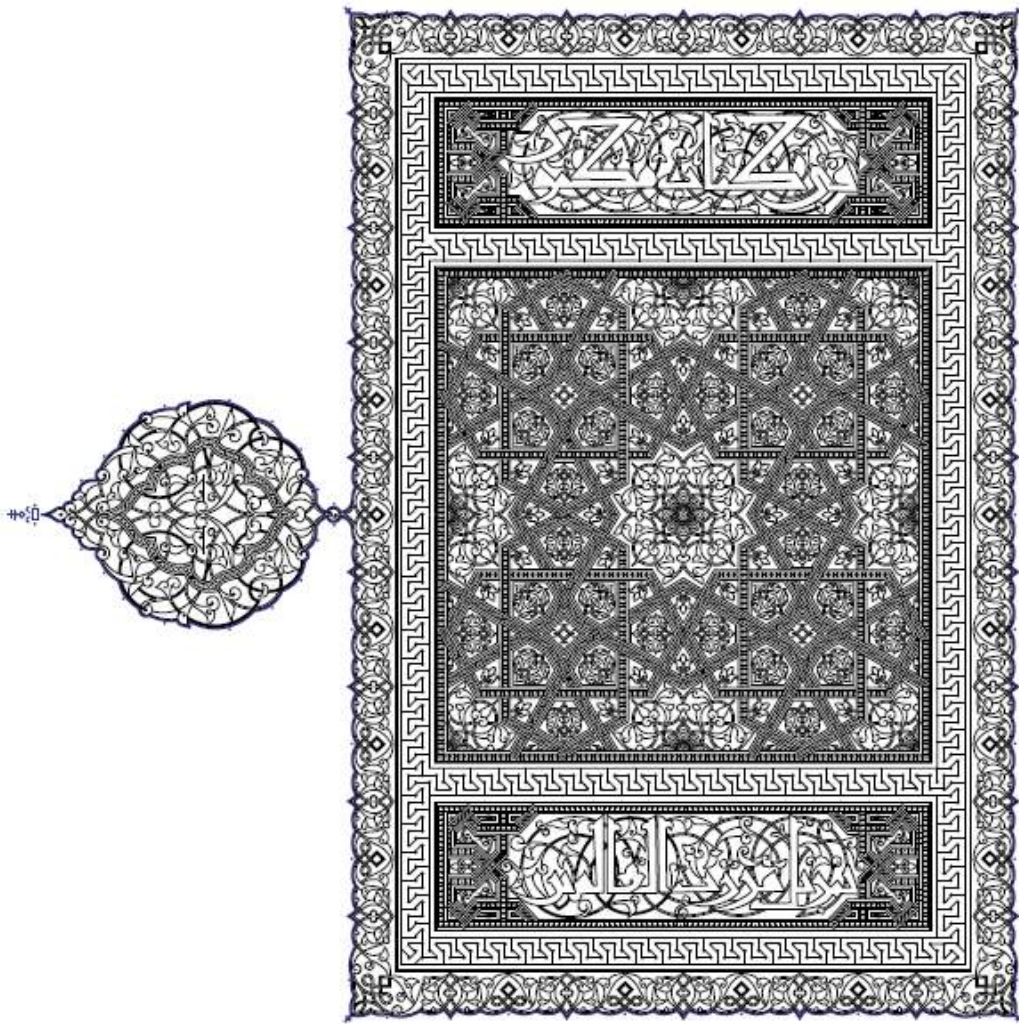
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Zahriye sayfasının merkezinde dörtlük sistem üzerinden kurgulanmış 12 kollu bir yıldız yer alır. Bu yıldızların kollarından ayrılan geçmeler üçgen, dörtgen ve beşgen formlar oluşturur. Bu formlardan her biri birer kartuş olarak kullanılmış ve rûmî desenlerle tezyin edilmiştir. Büyük paftalarda rûmî tezyinatın merkezine penç motifi yerleştirilmiştir. Altının zemin rengi olarak kullanıldığı kartuşlarda motif kenarlarına beyaz tahrir çekilmiştir. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında 2 sıra pervaz dolaşmaktadır. İçten dışa doğru, üç noktalı anahtarlı zencereklî ara suyu ve dışta enine simetrik rûmîli kenar pervazı yer alır. Kenar pervazının zemin boya dengesi kartuşlar ile oluşturulmayıp, motif dalları sınır kabul ederek oluşturulmuş akıp giden bir biçim görülmektedir. Uzun kenarda dıştaki pervazın tam ortasına bitişik ½ simetrik tasarımlı bir gül yer alır. Dikdörtgen alanın köşelerinde bu iplik minik bir tığla nihayetlenir. Sûre başı alanlarına

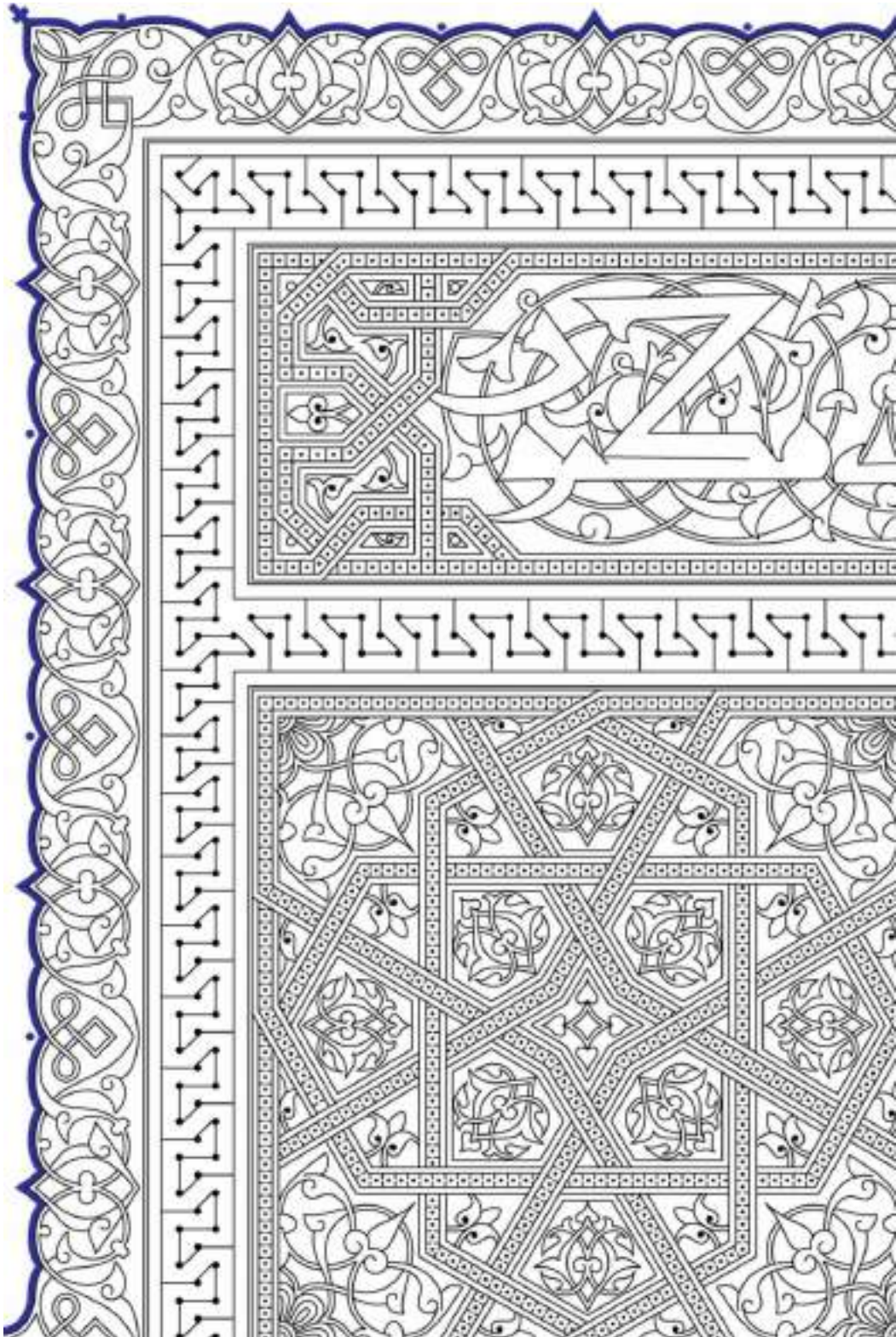
انه لقرآن كريم
في كتاب مكنون
لا يمسه الا المطهرون
”تنزيلاً من رب العالمين“

“Muhakkak ki O, gerçekten Kerîm olan Kur’ân’dır. Mahfuz olan bir Kitap’tadır. O’na, ancak tertemiz olanlar dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir” anlamına gelen Vakıa Sûresi 77-80. ayetler yazılmıştır (Fotoğraf 666, Çizim 9).

Fotoğraf 666: R. 67 1b, 2a Zahriye sayfası ve 2a ¼ detay

Çizim 9: R. 67 1b, 2a Zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 10. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası		:2b,3a
Tezhipli Alan Ölçüsü		: 315 X 337 mm
Motif		: Rûmî
Renk	Zemin	: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif	: Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri : Karşılıklı çift sayfa serlevha formundaki sayfanın merkezinde siyah mürekkeple ve sülüs hatla yazılmış üçer satır yazı yer alır. Yazıların bulunduğu alanda beyne's-sütür tezhibi yoktur. Yazılı alanın üst ve altında sûre başı alanları bulunur. Bu kısımlarda bu cüzün kaçınıcı cüz olduğu bilgisi "otuz cüzden on beşincisi anlamına gelen

الجزو
الحامس عشر
من اجز
الثلاثين

ibaresi ile belirtilmiştir. Altın üzerine siyah mürekkeple uygulanmış üç noktalı anahtarlı zencerek ara pervazı tüm sayfayı çevrelemektedir. En dışta enine simetrik rûmî kenar pervazı, lacivert zemin üzerine altınla, rûmîlerden oluşmuş paftalar ise siyahla boyanmıştır. Bu cüz de kubbeli formda bir ser levha sayfa tasarımı dikkat çeker. Uzun kenarın tam ortasında yer alan kubbeyi zencerekli ara pervazdan kurtçuk desenli ince bir ara suyu ayırır. Kubbenin merkezinde ½ simetrik bir Rûmîli tasarım daha yer almaktadır. Rûmîli kenar pervazına sûre başlarının bulunduğu kısımlardan yapışık ikişer tane gül tezhibi mevcuttur. Bu güllerin merkezlerinde ½ simetrik rûmî bir tasarım yer alırken kenar suyunda enine simetrik rûmîli bir desen dolaşmaktadır. Kubbenin ve güllerin ucunda çok kısa tığlar yer almaktadır (Fotoğraf 667).

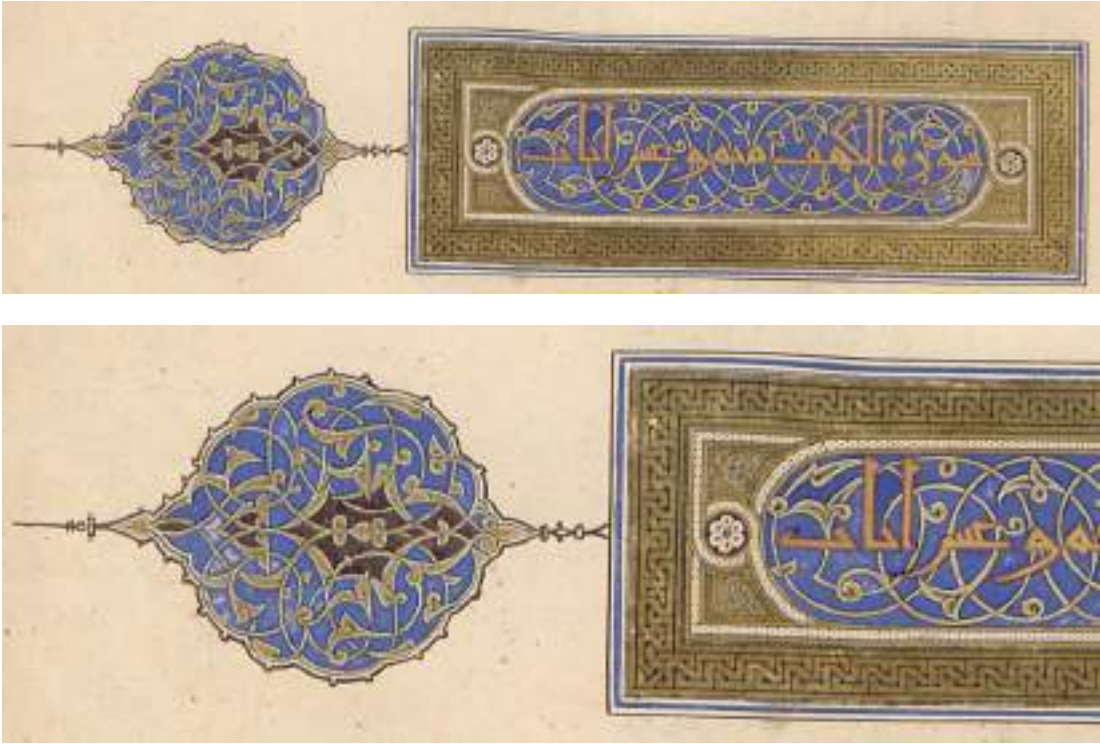

Fotoğraf 667: R. 67 2b, 3a Serlevha ve 3a ¼ detay

Katalog 10. 3. Sûre Başları**Varak Numarası** : 34a**Tezhipli Alan Ölçüsü** : 74 X 320 mm**Motif** : Rûmî**Renk Zemin** : Altın, Lacivert, Bordo**Motif** : Altın, Beyaz

Tezhip Özellikleri : Bu cüz içinde bir tane (Kehf) sûre başı tezhibi yer almaktadır. Sûre ismi ve bilgileri lacivert zemin üzerine altın mürekkeple ve kufi yazı ile yazılmıştır. Yazının kenarına turuncu renk ile tahrir çekilmiştir. Zemininde kenarları beyazla gölgelendirilmiş rûmîli altın helezonlar dolaşır. Kenarını üç noktalı anahtarlı zencerekli ara suyu çevreler. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin kenarında bordo renkli iplik ve bubcuklar yer alır (Fotoğraf 668).

Fotoğraf 668: R. 67, 34a Khef Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

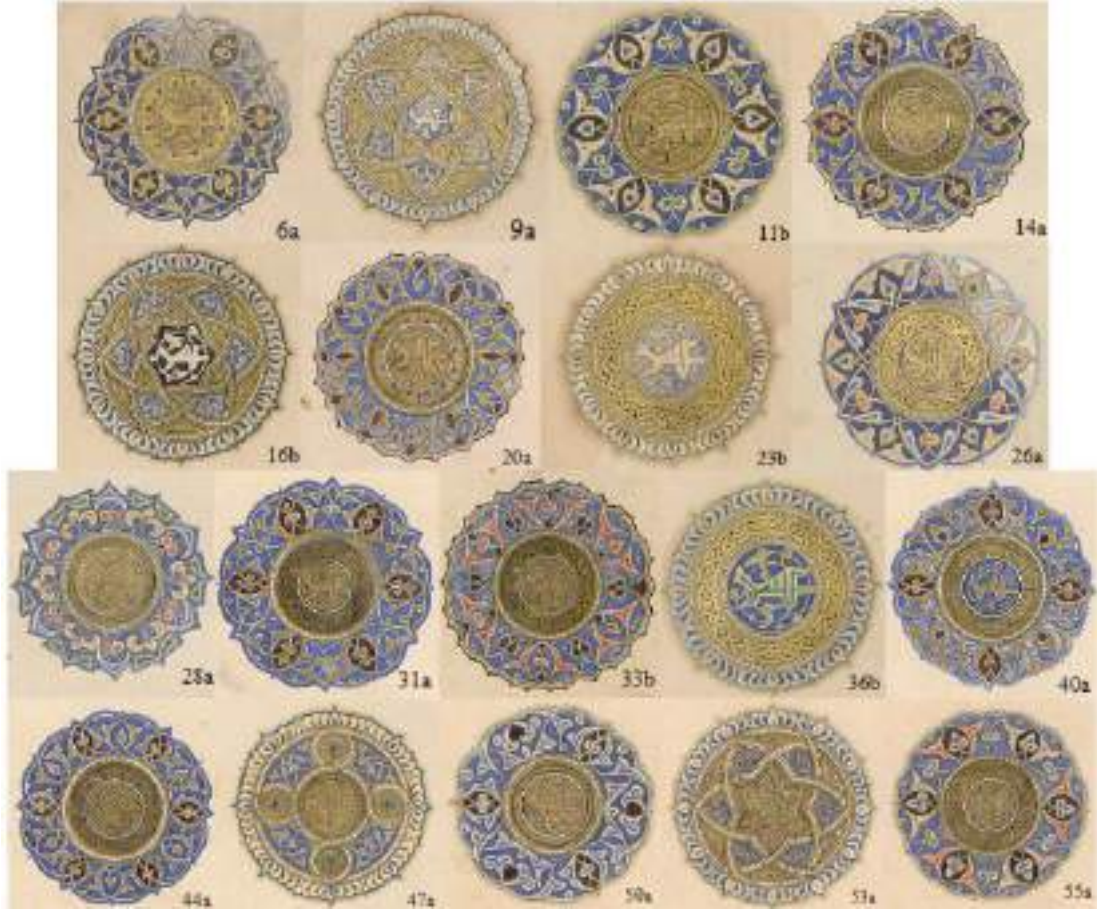
Katalog 10. 4. Güller

Aşer Varak Numaraları	: 6a, 9a, 11b, 14a, 16b, 18a, 23b, 26a, 28a, 31a, 33b, 36b, 40a, 44a, 47a, 50a, 53a, 55a
Hamse Varak Numaraları	: 4b, 7b, 10b, 13a, 15a, 18a, 21b, 24b, 27a, 29b, 32b, 35b, 37b, 42a, 46a, 48b, 51b, 54b
Aşer Tezhipli Alan Ölçüsü	: Çap 75 x75 m
Hamse Tezhipli Alan Ölçüsü	: 125-130 x 55-60 mm arası
Motif	: Rûmî, Münhani
Renk	Zemin : Altın, Lacivert, Bordo
	Motif : Altın, Mavi, Beyaz, Pembe, Yeşil

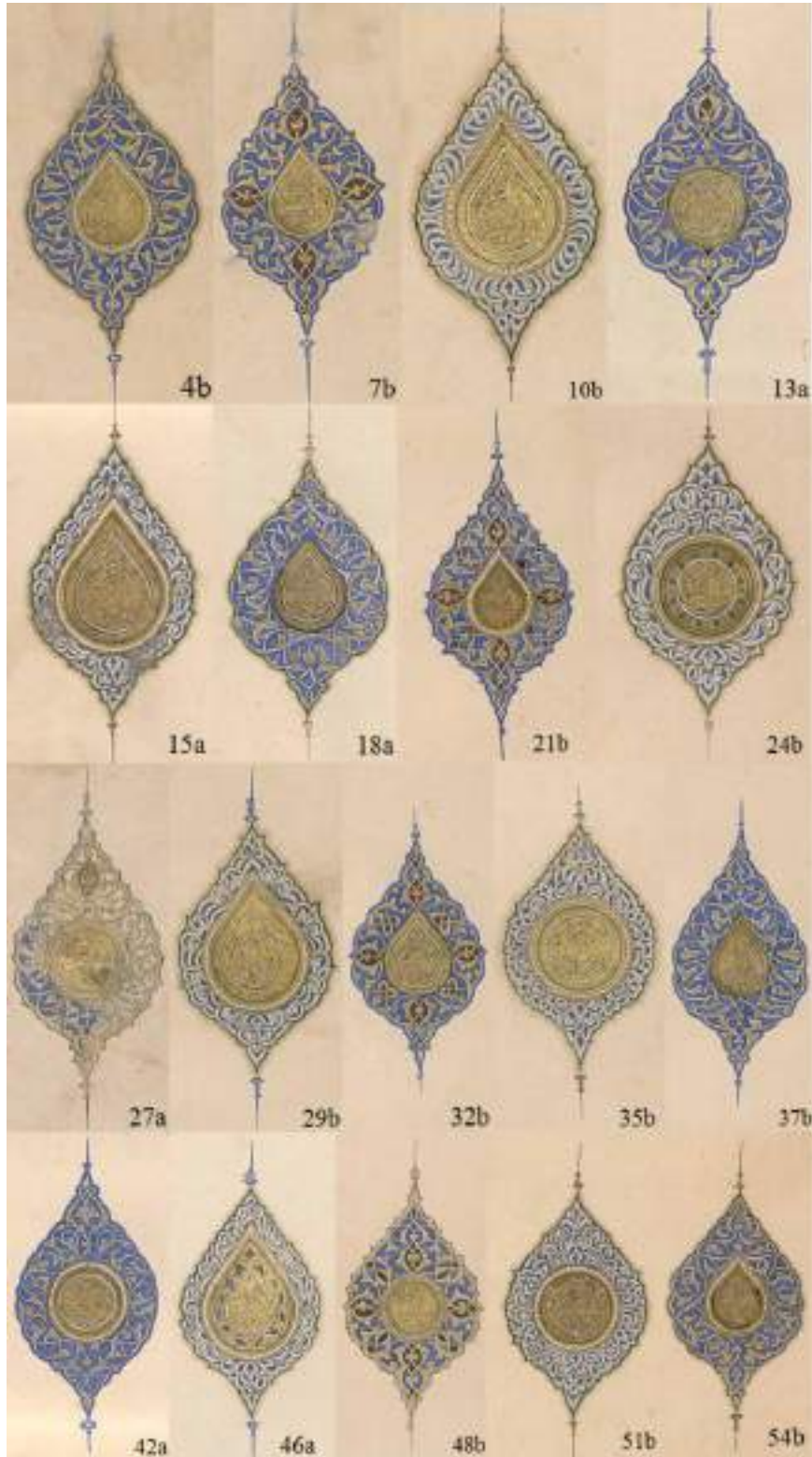
Tezhip Özellikleri: Bu cüz içinde 18 aşer, 18 hamse gülü olmak üzere toplamda 36 ayrı gül tasarımı yer almaktadır. Aşer gülleri on ayette bir gelmekte ve içinde kufi yazıyla “aşer” yazmaktadır. Hamse gülleri birler basamağında 5 olan ayetlerde gelmekte ve içlerinde “hamse” ifadesi yer almaktadır. Aşer gülleri dairesel şeklinde tasarlanmıştır. Hamse güllerinde ise uzun mekiğe benzer formlar kullanılmıştır. Aşer ve hamse gülleri birbirine benzer motiflerle takım şekilde tasarlanmıştır. Aşer güllerinin çapı 75 mm, hamse güllerinin ölçüleri uzunluk 125 ila 130 mm, en 55 ila 60 mm arasında değişkenlik göstermektedir (Fotoğraf 669-670).

5 satır sülüs yazılı sayfaların kenarları cetvelsizdir. Aşer ve hamse gülleri ayetin bittiği satırın karşısına sağ veya soldaki sayfa boşluklarına yerleştirilmiştir. Bu cüzün gül tasarımlarında genel olarak merkezde içinde yazıların bulunduğu bir daire ve kenarlarında, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{12}$ simetrik tasarımlar yer almaktadır. Yıldız formların kullanımı oldukça azdır. En çok $\frac{1}{6}$ simetri sistemi kullanılmıştır. Merkezdeki alanların içine “hamse” ve “aşer” ibareleri altın mürekkeple yazılmıştır. Sadece 9a, 16b, 23b, 36b sayfalarındaki 4 tane aşer gülünün yazıları beyazdır. Yazı zeminleri çoğunlukla altınla nadir birkaç örnekte lacivert zeminle boyanmış ve bu zeminler Rûmîli helezonlarla bezenmiştir. Merkezdeki yazılı alanları çevreleyen pervazlarda ise merkezden simetri eksenini ile ayrılmış rûmîli ve münhanili tasarımlar tercih edilmiştir. Desenlerde simetrik ve yürüyen zencerekenar bezemesi, rûmîli ve münhanilerde ise enine simetrik kenar bezemesi görülmektedir. Sadece 14a, 20a, 33b aşer güllerinde ve 27a, 48b, hamse güllerinde kenarı sınırlandıran iplik bulunur.

Diğer güllerde iplik yoktur. Aşer güllerinde tığ kullanılmamıştır. Hamse güllerinde ise uzunlamasına $\frac{1}{2}$ simetri eksenine bitişik tığlar bulunmaktadır (Fotoğraf 669-706).

Fotoğraf 669: R. 67, aşer gülleri

Fotoğraf 670: R. 67, hamse gulleri

Fotoğraf 671: R. 67, 4b İsra Sûresi 5. ayet hamse gülü

Fotoğraf 672: R. 67, 6a İsra Sûresi 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 673: R. 67, 7b İsra Sûresi 15. ayet hamse gülü

Fotoğraf 674: R. 67, 9a İsra Sûresi 20. ayet aşer gülü

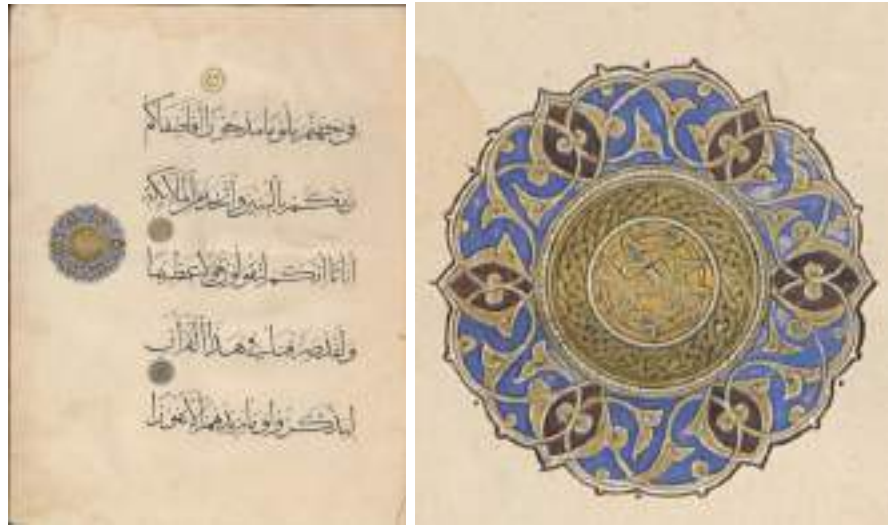
Fotoğraf 675: R. 67, 10b İsra Sûresi 25. ayet hamse gülü

Fotoğraf 676: R. 67, 11b İsra Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 677: R. 67, 13a İsra Sûresi 35. ayet hamse gülü

Fotoğraf 678: R. 67, 14a İsra Sûresi 40. ayet aşer gülü

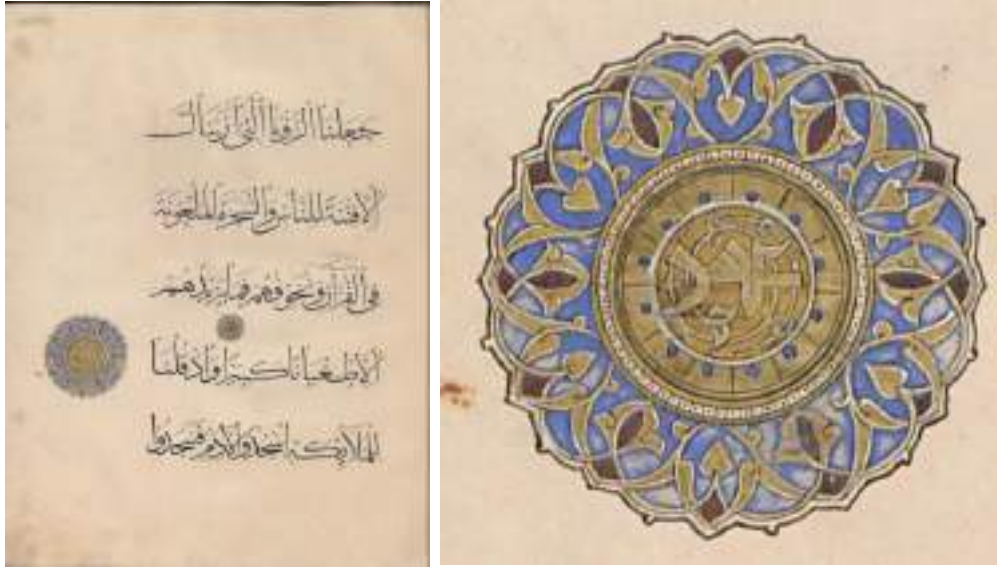
Fotoğraf 679: R. 67, 15a İsrâ Sûresi 45. ayet hamse gülü

Fotoğraf 680: R. 67, 16b İsrâ Sûresi 50. ayet aşer gülü

Fotoğraf 681: R. 67, 18a İsrâ Sûresi 55. ayet hamse gülü

Fotoğraf 682: R. 67, 20a İsrâ Sûresi 60. ayet aşer gülü

Fotoğraf 683: R. 67, 21b İsrâ Sûresi 65. ayet hamse gülü

Fotoğraf 684: R. 67, 23b İsrâ Sûresi 70. ayet aşer gülü

Fotoğraf 685: R. 67, 24b İsra Sûresi 75. ayet hamse gülü

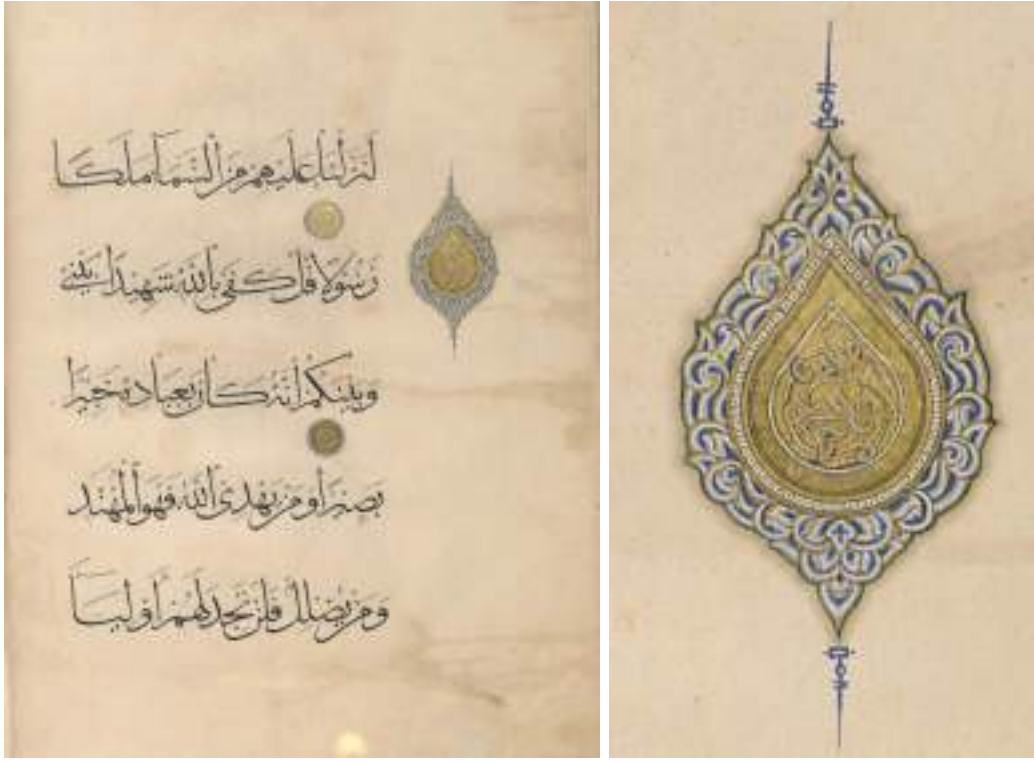
Fotoğraf 686: R. 67, 26a İsra Sûresi 80. ayet aşer gülü

Fotoğraf 687: R. 67, 27a İsrâ Sûresi 85. ayet hamse gülü

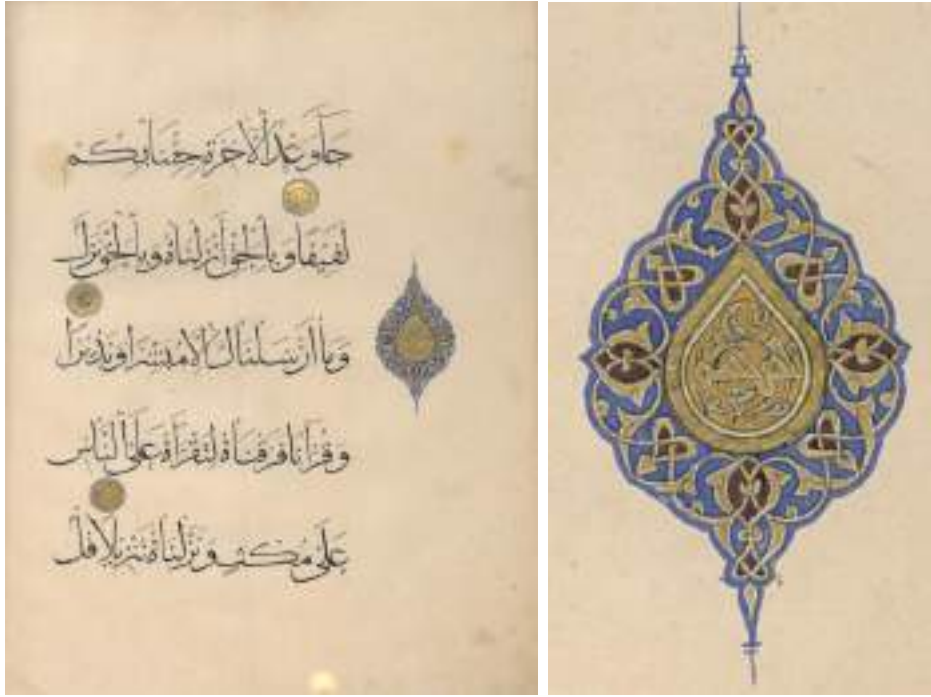
Fotoğraf 688: R. 67, 28a İsrâ Sûresi 90. ayet aşer gülü

Fotoğraf 689: R. 67, 29b İsra Sûresi 95. ayet hamse gülü

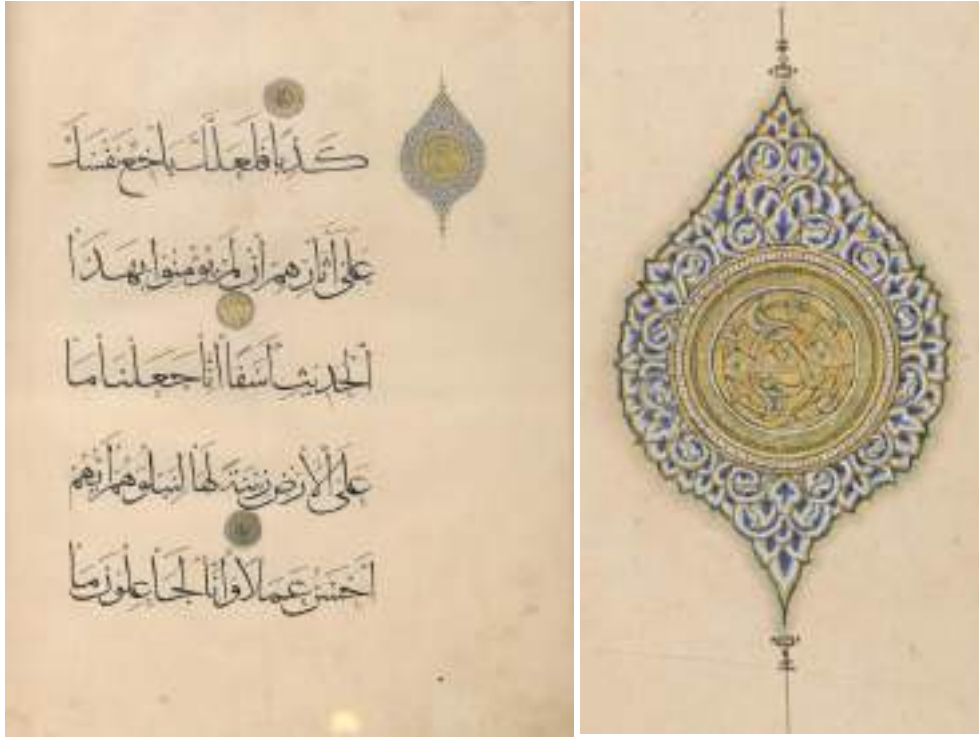
Fotoğraf 690: R. 67, 31a İsra Sûresi 100. ayet aşer gülü

Fotoğraf 691: R. 67, 32b İsra Sûresi 105. ayet hamse gülü

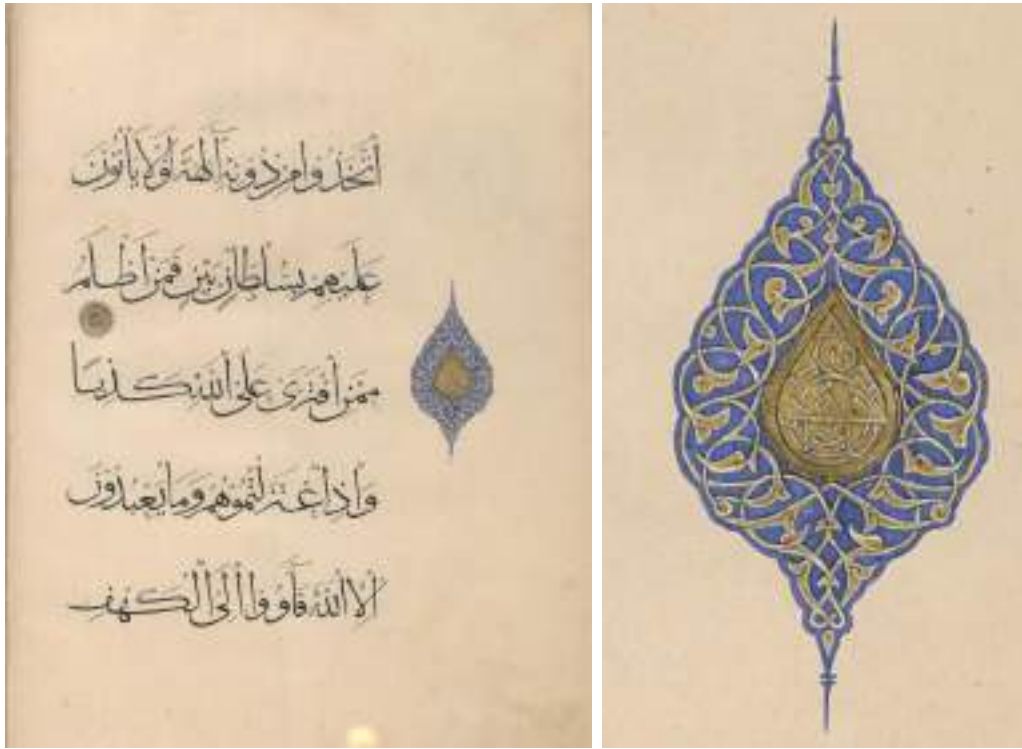
Fotoğraf 692: R. 67, 33b İsra Sûresi 110. ayet aşer gülü

Fotoğraf 693: R. 67, 35b Khef Sûresi 5. ayet hamse gülü

Fotoğraf 694: R. 67, 36b Khef Sûresi 10. ayet aşer gülü

Fotoğraf 695: R. 67, 37b Khef Sûresi 15. ayet hamse gülü

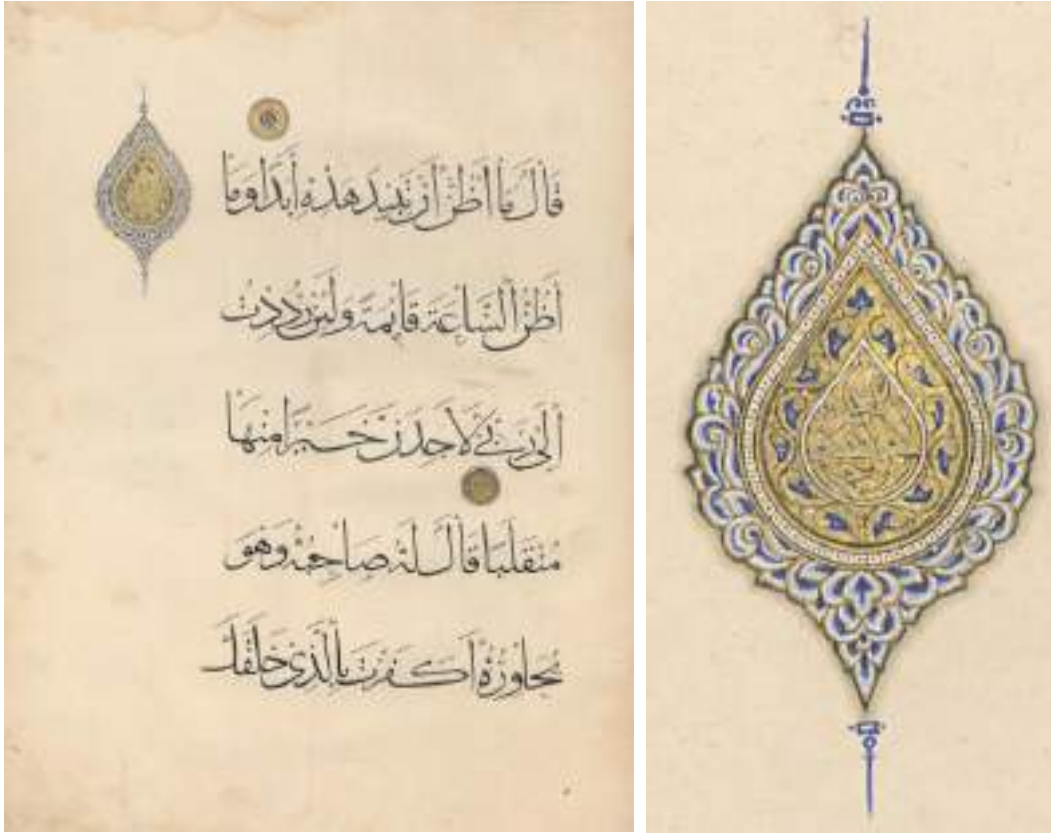
Fotoğraf 696: R. 67, 40a Khef Sûresi 20. ayet aşer gülü

Fotoğraf 697: R. 67, 42a Khef Sûresi 25. ayet hamse gülü

Fotoğraf 698: R. 67, 44a Khef Sûresi 30. ayet aşer gülü

Fotoğraf 699: R. 67, 46a Khef Sûresi 35. ayet hamse gülü

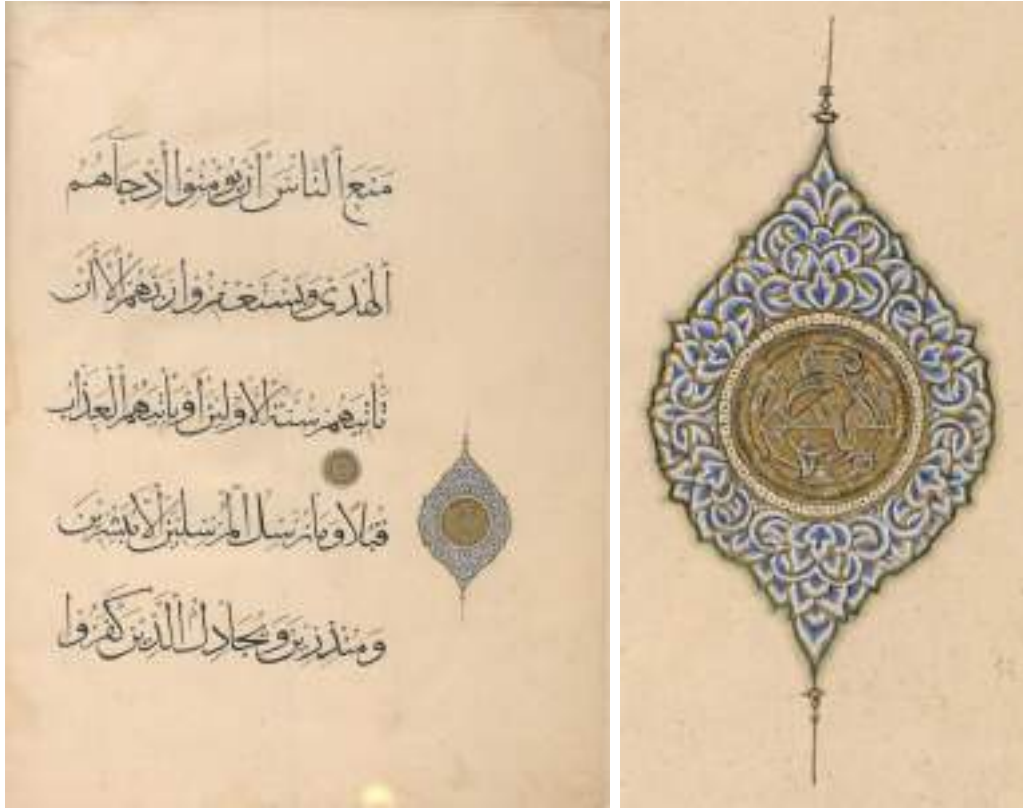
Fotoğraf 700: R. 67, 47a Khef Sûresi 40. ayet aşer gülü

Fotoğraf 701: R. 67, 48b Khef Sûresi 45. ayet hamse gülü

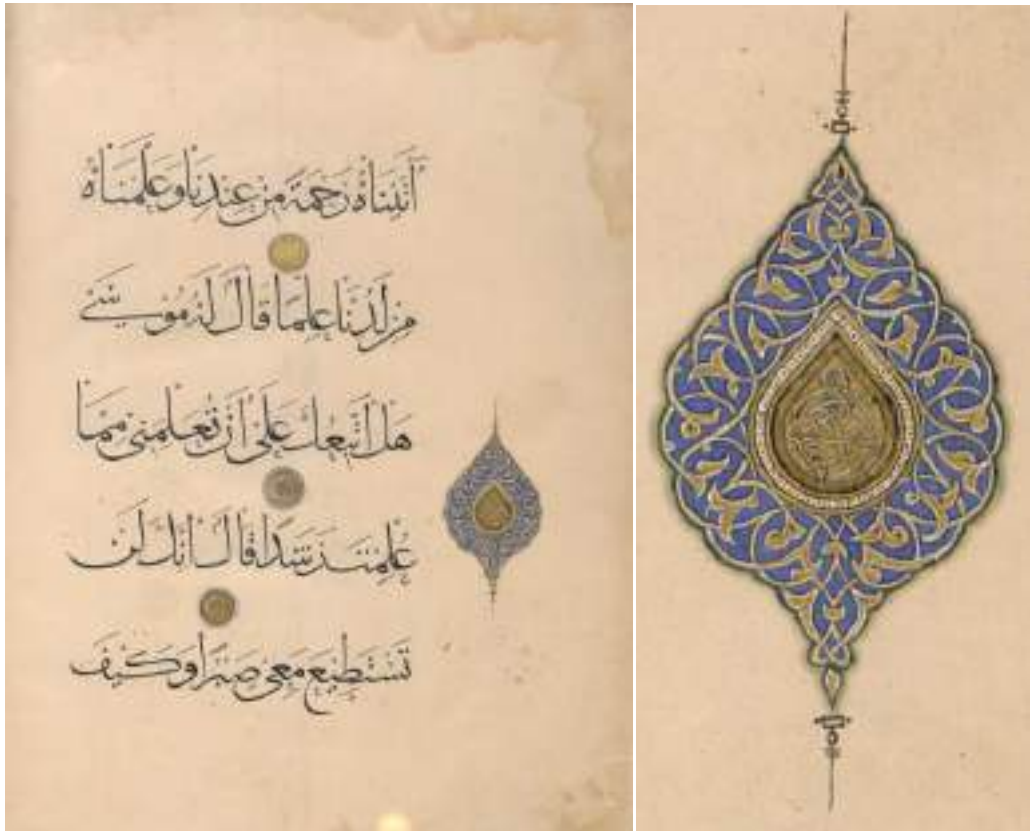
Fotoğraf 702: R. 67, 50a Khef Sûresi 50. ayet aşer gülü

Fotoğraf 703: R. 67, 51b Kef Sûresi 55. ayet hamse gülü

Fotoğraf 704: R. 67, 53a Kef Sûresi 60. ayet aşer gülü

Fotoğraf 705: R. 67, 54b Kefh Süresi 65. ayet hamse gülü

Fotoğraf 706: R. 67, 55a Kefh Süresi 70. ayet aşer gülü

Katalog 10. 5. Duraklar

Varak Numarası	: 3a- 56a arası
Ölçü	: Çap =25 mm ila 27 mm arası değişmektedir
Motif	: Rûmî
Renk Zemin	: Altın, Lacivert

Tezhip Özellikleri : Bu cüzün tüm durak tasarımları aynıdır. Durak tasarımında çeşitliliğe gidilmemiştir. Sadece renklerde değişiklik yapılmıştır. Merkezde içinde ayet numaralarının yer aldığı küçük bir daire bulunur. Ayet numaraları durakların içine ebced karşılığına denk gelen harflerle işaretlenmiştir. Bazen bu harflerin yanına minik rûmî motifler işlenmiştir. Etrafı sekiz eşit parçaya bölünmüş ve bu alanlar içine noktalar koyulmuştur. Altın ve lacivert ile renklendirilen durakların kenarında bir iplik bulunur. Başka bir tezyini ögeye rastlanmaz (Fotoğraf 707).

Fotoğraf 707: R. 67, 2a ve 3b sayfası durak tasarımları

Değerlendirme: Araştırmalarımız esnasında sadece bir tane cüzüne rastlanılan bu eserin hangi Kur'an-ı Kerim'in cüzü olduğu bilinmemektedir. Eksik sayfası olmadığı cüzün son sayfasındaki "Sadakallahü'l- azim" ifadesinden anlaşılmaktadır. Günümüze oldukça sağlam biçimde ulaşmış olmasına karşın tahrip olmuş bazı kısımları vardır. Bu kısımları restore edilmiştir. Tezhipleri günümüze özgün haliyle gelebilmiştir. İç cildi ve dış cildi muhdestir. Cüzde iki zahriye, iki serlevha, 18 aşer gülü, 18 hamse gülü, 185 tane de durak vardır. İncelediğimiz cüz tüm bu sayfaların oldukça zengin örneklerini içermektedir. Bu cüzde incelediğimiz diğer cüzlerden farklı olarak durak tasarımlarında çeşitlilik yoktur.

Zahriyesi karşılıklı çift tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. İçleri rûmî motiflerle doldurulan geometrik paftalama sistemi ana hatları oluşturmuştur. Merkezdeki geometrik şebekeli kare alanın alt ve üstünde yazılı alanlar bulunur. Sayfanın iç alanı ile dıştaki kenar suyu deseni zencerekli ara pervazlar ile ayrılmıştır. Eserde herhangi bir mühür izine rastlanmaz. Katalogdaki EH. 249, 250 ve 151 numaralı cüzlerdeki kenar suyu uygulamasının kullanıldığı cüzlerdendir. Katalogdaki diğer grupta kenar suyu deseni kullanılmamıştır. Sayfaların merkezindeki geometrik paftalama sistemi katalog 8'deki EH. 250 numaralı cüz ile benzerdir. Yazıldığı şehir veya yıla dair bir bilgi yoktur. Hattat ve müzehhip imzası içeren herhangi bir sayfa da barındırmaz. Ancak tezhiplerin motifleri, kompozisyonları ve renkleri değerlendirildiğinde İlhanlı Dönemi müzehhibi Muhammed bin Aybek bin Abdullah'ın tezhip üslubuyla oldukça benzer olduğu dikkat çekmektedir (Fotoğraf 708-710). Kataloğumuzda zahriye sayfalarında yazı bulunan (EH. 243, 247, 248, 250) 6 eserden biridir.

Fotoğraf 708: R. 67, 13a

Fotoğraf 709: EH. 247, 29a

Fotoğraf 710: EH. 249, 48a

Eserin serlevha sayfalarında bulunan kubbeler bu dönem içinde görülen en büyük kubbelerdendir. Kubbe alanını pervazdan ayıran zencereklerde yine kendi dönemi içinde farklı uygulamalardan biri olarak nitelendirilebilir. Zira bu zencerek türüne araştırmalarımız esnasında tesadüf edilmemiştir. Kubbenin iç kısmında $\frac{1}{2}$ simetrik rûmîli bir desen yer almaktadır.

Tezhiplerde 1b, 2a, 2b, 3a, 6a, 11b, 14a, 20a, 26a, 28a, 31a, 33b, 40a, 44a, 50a, 55a sayfalarında sade rûmî, ayırma rûmî ve tepelikler kullanılmıştır. 9a, 10b, 15a, 16b, 23b, 24b, 29b, 35, 36b, 46a, 47a ve 51 b sayfalarında münhani motifleri yer almıştır. Bu cüzde katalogdaki diğer cüzlerde görülen sencide rûmî motifleri kullanılmamıştır. Katalogdaki bazı eserlerde erken örnekleri görülen hatayı motifleri de bu cüzde yoktur.

Pafta zeminlerinde, altın ve lacivert renkler yoğunlukta olmak üzere küçük alanlarda siyah ve bordo renk de kullanılmıştır. Altın tek sarı altın şeklinde kullanılmıştır. Ancak özellikle aşer ve hamselerin yazılı alanlarının zemininde altın zemin üzerine kahverengi gölgeli tonlama yapılmıştır. Serlevha ve zahriye sayfalarında rûmîler sadece altın ile boyanmış kenarları beyaz ve siyah olmak üzere iki renkle tahrirlenmiştir. Aşer ve hamse güllerinde rûmîler pembe, mavi, bej, yeşil renklere de boyanmıştır.

Zencerekli pervazlar 1b, 2a, 2b, 3a, 23b, 26a ve 36b sayfalarında görülür. Tüm zencerek desenleri anahtarlı zencerek şeklindedir. Bu cüzün 47a sayfasındaki aşer gülü tasarımı ile Katalog 2(EH. 234) 37a, 3 (EH. 243) 52a ve 4 (EH. 245) 37b sayfalarındaki gül tasarımı birbirine oldukça benzer formdadır. 9a, 16b ve 53a sayfalarındaki güllerin merkezinde bulunan yıldız formları ise katalog 4 (EH. 245) 7b ve 43a sayfalarında bulunan güllere yakın tasarımlardır.

Bu Kur'an-ı Kerîm'in diğer cüzlerinin yapılıp yapılmadığı veya yapılmışsa nerede muhafaza edildiği bilinmemektedir. Bu eserle ilgili kaynaklar için dipnota bakılabilir¹²⁹.

¹²⁹ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 58.

III. 11. TSK EH. 151

KATALOG 11

Envanter No : TSK EH. 151 /Mushaf

Fotoğraf No :

Hattat : Argun bin Abdullah

Müzehhip :

İstinsah Tarihi :730/ 1330

İstinsah Yeri :

Varak Sayısı : 273

Satır Sayısı : 13

Yazı Çeşidi : Muhakkak, Sülüs, Kufi

Mürekkep Çeşidi : Altın, Üstübeç, Siyah

Cilt Özellikleri : Osmanlı 245 x 355 mm

Tezhipli Sayfalar : Eserin 1a Zahriye, 1b-2a serlevha, 36b sûre başı, 61a ketebe sayfası tezhiplidir. Eserin birkaç sayfası hariç olmak üzere tüm sayfalarında durak tezhibi vardır. Cüz, hizip, aşer veya hamse güllerinin kullanılmadığı görülmektedir.

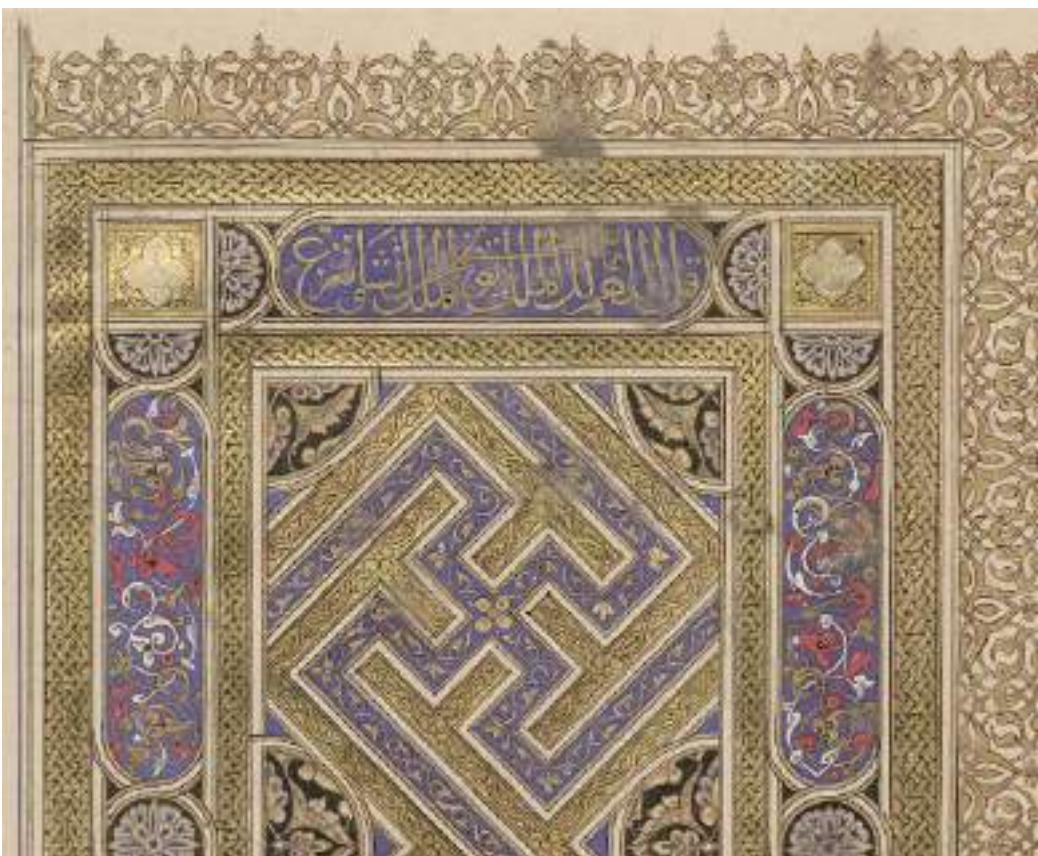
Genel Bilgi : Üzerinde 20 Rabiu'l-evvel 730/11Ocak 1330 tarihli ketebe kaydı bulundurması bakımından önemlidir.

Katalog 11. 1. Zahriye Sayfası

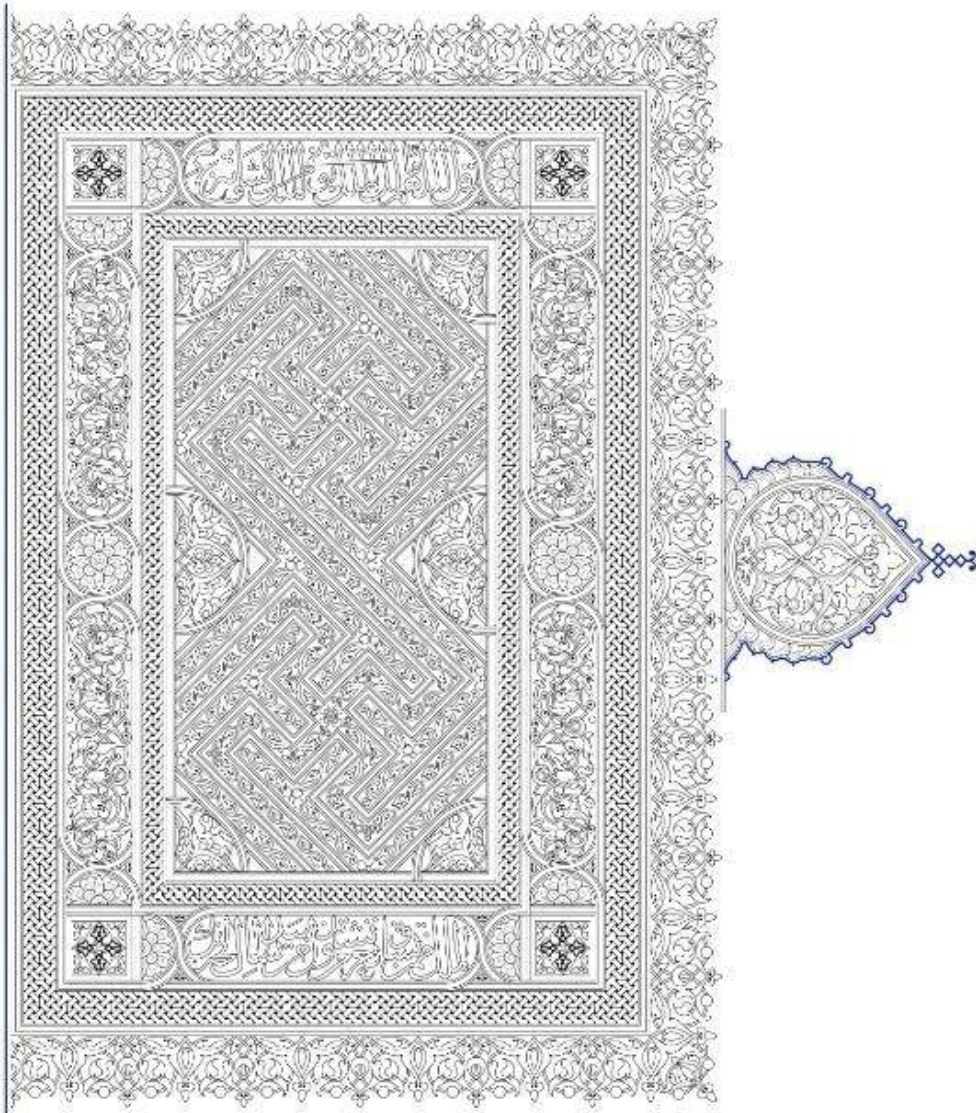
Varak Numarası	:	1b, 2a
Tezhipli Alan Ölçüsü	:	245 x 258 mm
Motif		Rûmî, Peuç, Münhani
Renk	Zemin:	Altın, Lacivert, Siyah
	Motif:	Rûmî: Altın, Beyaz, Kırmızı
		Hatayi: Altın, Beyaz, Mavi
		Münhani: Altın, Açık Mavi, Koyu Mavi

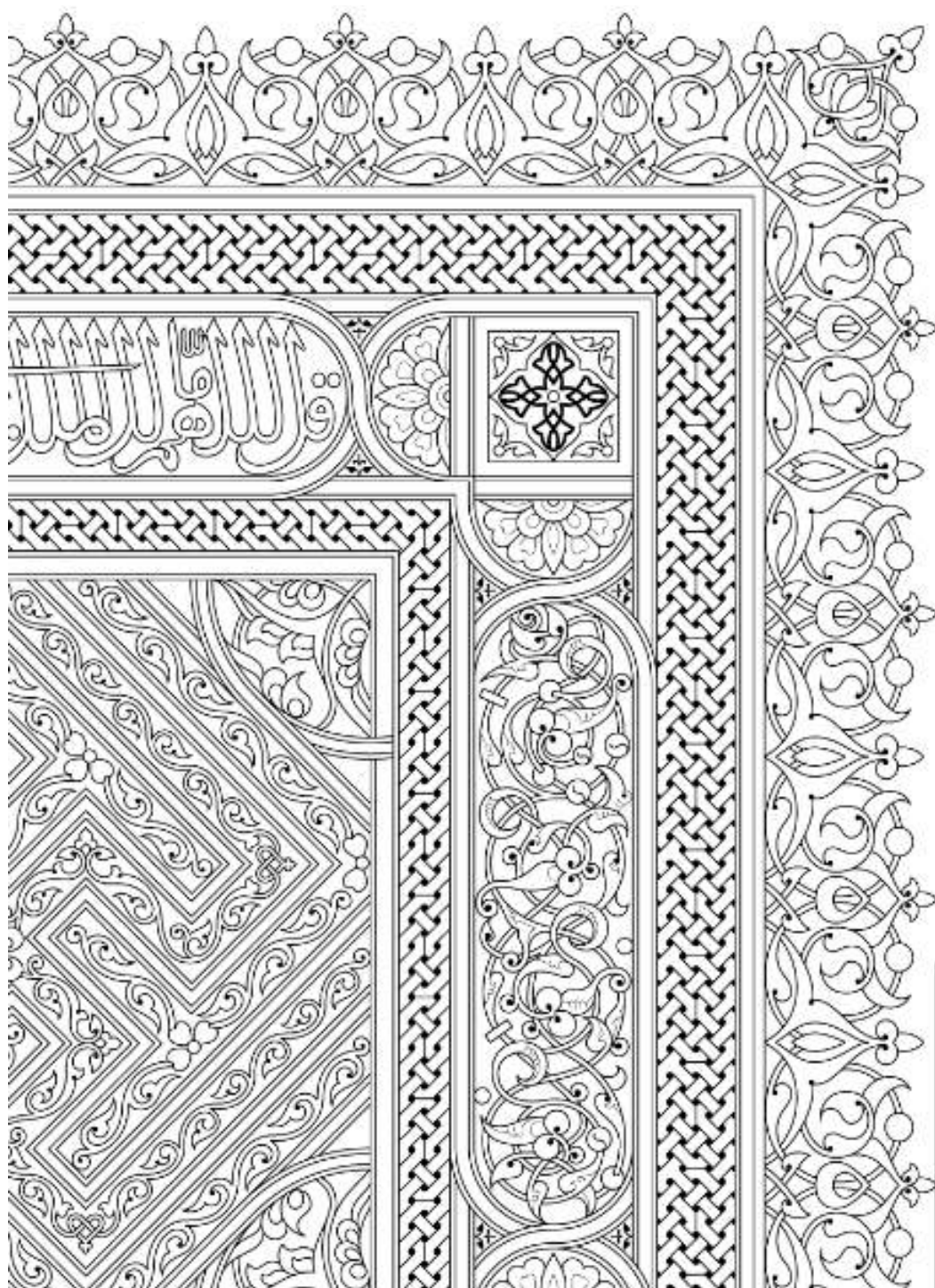
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı iki tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Dikdörtgen formlu zahriye sayfası merkezi alanın haricinde dört tane pervazdan müteşekkil beş ayrı bölüm olarak tasarlanmıştır. Dikdörtgen sayfanın merkezinde gamalı haç olarak da bilinen şeklin benzeri dört kollu form $\frac{1}{2}$ simetrik olarak yerleştirilmiştir. İç pervazda üçlü, dış pervazda beşli anahtarlı zencerek dikdörtgen alanı çevrelemektedir. Bu iki zencerekli pervazın arasında daha kalınca bir pervaz daha vardır ki kitabeli zencerek diye anılan kenar suyu planı ile düzenlenmiştir. Desenin uzun kartuşları rûmîli serbest bir desene, daire kartuşları ise $\frac{1}{4}$ peuç/merkezsel hatayi motifi ile bezenmiştir. Peuç motifi tonlamalı boyanmıştır. En dıştaki kenar suyu enine simetrik rûmîli bir desene sahiptir. Uzun kenarın tam ortasında kenarsuyuna bitişik $\frac{1}{2}$ simetrik rûmî desenli kubbeli bir form yer almaktadır. Kubbeli formun kenarları münhanilerle bezenmiştir (Fotoğraf 711).

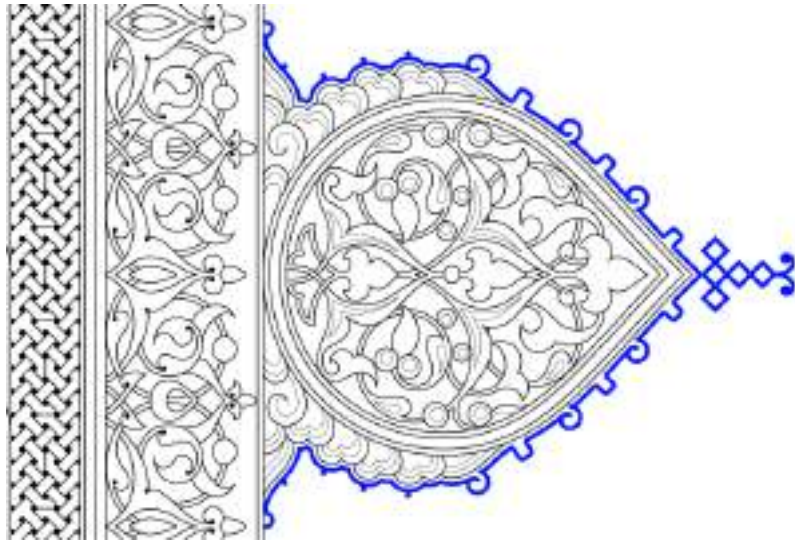
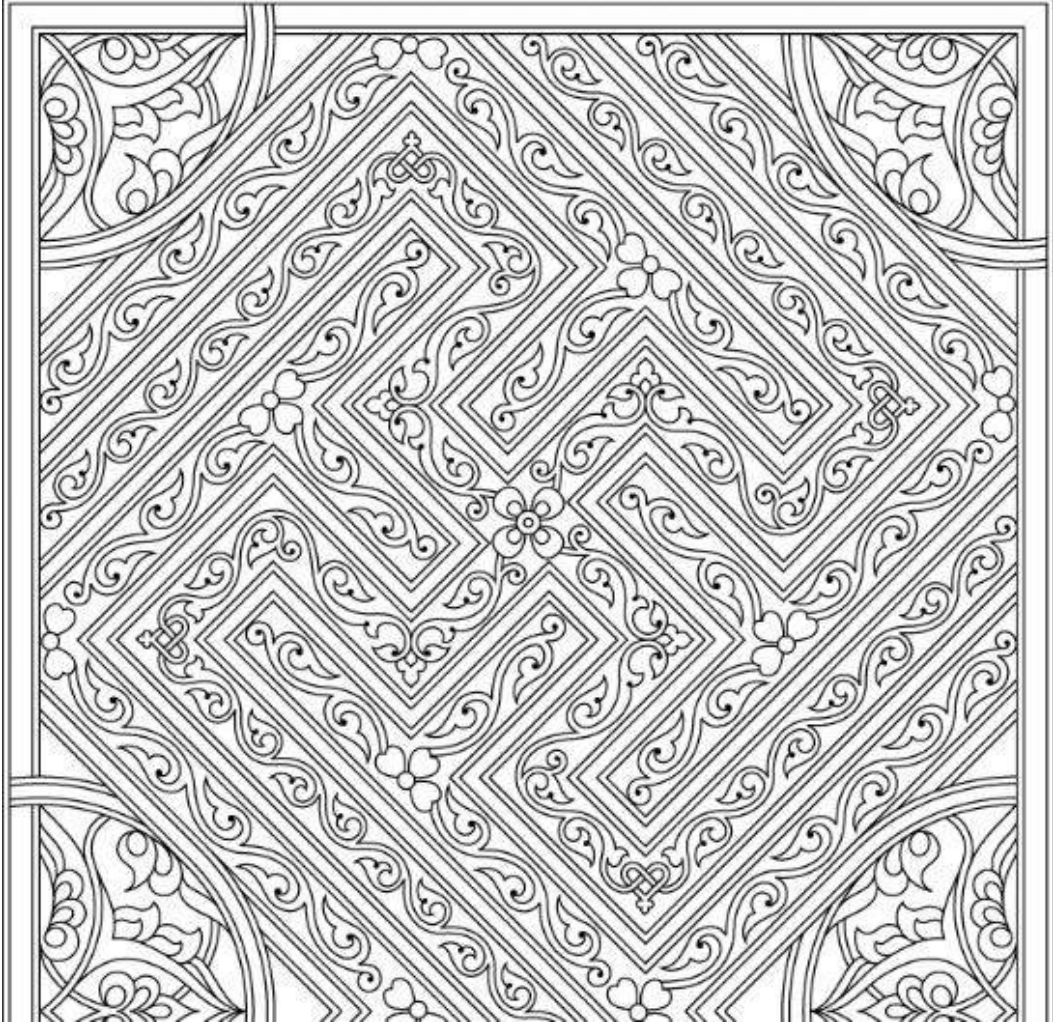

Fotoğraf 711: EH. 151, 1b- 2a zahriye sayfası ve ½ detay

Çizim 10: EH. 151 1a, Zahriye sayfası çizimi ve detay

Katalog 11. 2. Serlevha Sayfası

Varak Numarası	: 2b, 3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 226 x 204 mm
Motif	: Rûmî, Hatayi
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Beyaz
	Hatayi: Altın, Beyaz, Mavi, Yeşil
	Münhani: Altın, Açık Mavi, Koyu Mavi

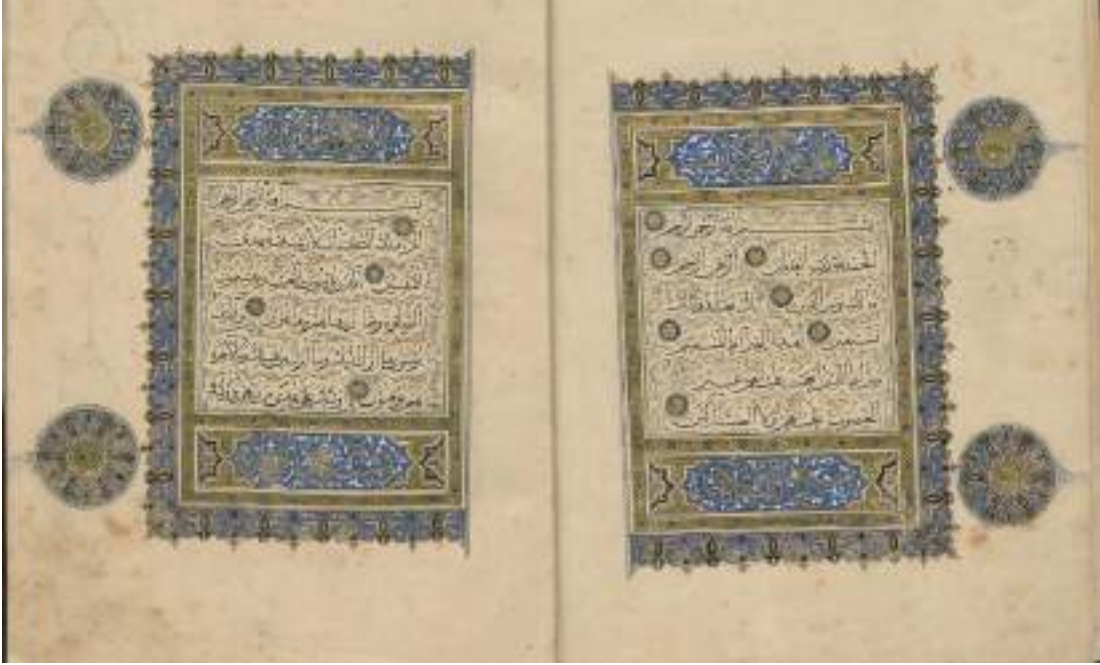
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda Fatiha Sûresi ve Bakara Sûresi'nin ilk beş ayetinin bulunduğu serlevha sayfası dikdörtgen formdadır.

Tezhip Özellikleri: Metin, üst-alt bölüm, iç pervaz, dış pervaz ve dış pervaza bitişik güllerden oluşmaktadır. Karşılıklı çift sayfa dikdörtgen serlevha sayfası formundadır. Sayfaların her ikisi de aynı tasarıma sahiptir. Sadece ortada metnin bulunduğu alan değişkenlik göstereceğinden beyne's-sütur tezhibinde farklılık mevcuttur. Dikdörtgen formlu sayfalarının merkezinde sağda Fatiha, solda Bakara Sûresi'nin ilk beş ayeti beşer satır yazı şeklinde yazılmıştır. Beşinci ayet yarım kalmış ve arkadaki sayfadan devam etmiştir. 20. cüzün başlangıcı olan Neml 56. ayet üçer satır yazı şeklinde yazılmıştır. Yazı dendanlar içine alınmış ve geriye kalan boşluklar rûmî motiflerle tezyin edilmiştir. Metnin altında ve üstünde dikdörtgen sûre başı alanları bulunur. Bu alanlarda sağda Fatiha Sûresi, 7 ayet, Mekkî ve solda Bakara Sûresi 168 ayet anlamına gelen aşağıdaki gibi Arapça sûre bilgileri yer alır.

فاتحة الكتاب سبع آيات مكيّة
البقرة مائتان وست وثمانون آية

Yazı altın, zemin ise lacivert renktedir. Yazıların zemininde beyaz renkli rûmîli helezonlar dolaşır. Metin alanlarını birbirinden ayıran üç noktalı anahtarlı zencerek iç pervaz altın üzerine siyah mürekkeple işlenmiş, aralarda oluşan kareler münavebeli olarak mavi ve kahverengi ile boyanmıştır. Cetveller kağıdın özgün rengi ile bırakılmıştır. Bu sayfalarda ince ara pervaz ve tığ kullanılmamıştır. Sayfaların uzun kenarında, sûre başlarının olduğu yerden kenarsuyuna bitişik daire formlu güller bulunmaktadır. Güller iç içe iki daireden oluşur. Merkezdeki zemini altınla boyanmış daire ½ simetrik rûmîli, dıştaki daire ise zemini lacivert 1/6 simetrik rûmîli bir

tasarıma sahiptir. Rûmîler altın ile boyanmıştır. Gül tezhibi $\frac{1}{2}$ simetri ekseninden birer tıg ile nihayetlenir (Fotoğraf 712).

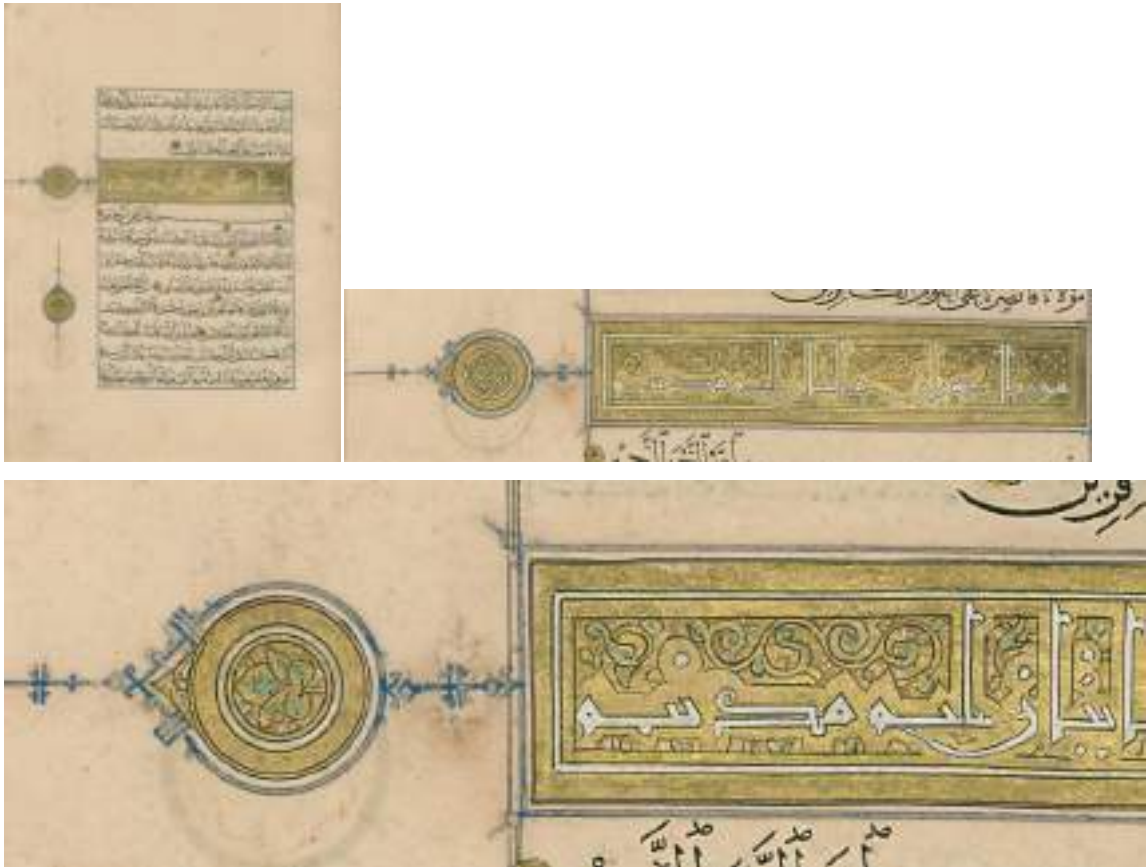
Fotoğraf 712: EH. 151, 2b-3a Serlevha sayfası ve $\frac{1}{4}$ detay

Katalog 11. 3. Sûre Başları

Varak Numarası	: 23a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 30 X 215 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın
	Motif : Rûmî: Altın, Turkuaz

Tezhip Özellikleri : Bu cüz içinde serlevhalar hariç 110 tane sûre başı tezhibi bulunmaktadır. Oldukça sade tezhipli sûre başları Âli İmran Sûresi'nin kufi yazı ile yazılması dışında birbiriyle neredeyse aynıdır. Bu sebeple baştan ilk üç sûre başı temsili olarak incelenecektir (Fotoğraf 713).

Sûre ismi ve bilgileri beyaz mürekkeple kufi yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Rûmîlere turkuaz renkle tonlama yapılmıştır. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı ½ simetriktir. Gül tezhibinin ucunda iplikle aynı renkte lacivert tığ yer alır (Fotoğraf 713).

Fotoğraf 713: EH. 151, 23a Âli İmran Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 34b
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 32 X 215 mm
Motif	: Rûmî
Renk Zemin	: Altın
Motif	: Rûmî: Altın, Turkuaz

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve bilgileri beyaz mürekkeple sülüs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Rûmîlerin üstüne çok hafif turkuaz tonlamalar yapılmıştır. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı iç içe geçmiş dairelerden oluşur. Merkezdeki daireyi dış daireden beyaz bir kuzu ayırır. İçindeki tasarım tepeliğe benzer şekilde, rûmîli ½ simetriktir. Gül tezhibinin ucunda iplikle aynı renkte lacivert tığ yer alır. İpliğe bitişik bubcuklar tasarımı hareketlendirmektedir (Fotoğraf 714).

Fotoğraf 714: EH. 151, 34b Nisâ Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Varak Numarası	: 47a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 30 X 215 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın
	Motif : Rûmî: Altın

Tezhip Özellikleri : Sûre ismi ve bilgileri beyaz mürekkeple sülüs yazı ile yazılmıştır. Zemininde rûmîli altın helezonlar dolaşır. Rûmîlerin üstüne çok hafif turkuaz tonlamalar yapılmıştır. İpliğe bitişik rûmîli gül tasarımı iç içe geçmiş dairelerden oluşur. Merkezdeki daireyi dış daireden beyaz bir kuzu ayırır. İçinde ½ simetrik rûmî tepelik bulunmaktadır. Gül tezhibinin ucunda iplikle aynı renkte lacivert tiğ yer alır (Fotoğraf 715).

Fotoğraf 715: EH. 151, 47a Mâide Sûresi sûre başı tezhibi ve detay

Katalog 11. 3. Güller

Bu cüz içinde 622 tane hamse, 564 aşer gülü yer almaktadır. Güllerin merkezindeki dairelerde on ayette bir aşer, beşli sayılarda ise hamse ibaresi yazmaktadır. Güllerde yoğun bir tezyinat bulunmaz. Sadece merkezdeki dairenin içinde hamse ve aşer ibarelerinin yazdığı alanın zemininde boşluğa uygun sade rûmî motifler kullanılmıştır. Tüm aşer gülleri dairesel formdadır. İç içe iki daireden oluşan içi altınla doldurulmuş ana formun kenarında lacivert cetvel ve siyah iplik bulunur. Yazılı alanı dış daireden beyaz bir kuzu ayırır. İpliğe bitişik siyah renkli tığlar düz çizgi şeklindedir. Üstünde minik noktalar haricinde hiçbir tezyini öge bulunmaz.

Hamse gülleri ise damla şeklinde uzun formdadır. Yine iç içe iki daireden oluşmasına karşın dairenin üstüne eklenmiş münhanili küçük bir tepecik ile dairesel form damla biçimine kavuşmuştur. Dış hattı çevreleyen ipliğin üzerinde bubcuklar yer alır. Alt ve üstten ipliğe bitişik iki uzun tığ ile hamse gülünün uzunluğu artmıştır. Kısa ayetlerin olduğu sayfalarda ayet sayısı arttığından bir sayfadaki gül sayısı artmakta bundan dolayı güller birbirine bitişik şekilde yapılmaktadır. Birleşme kısımlarında tığ ya kısalmış ya da tamamen yok olmuştur. Ancak aşer güllerinin tığları çizilmeye devam edildiğinden bu durum karışıklığa mahal vermez. Tüm gül tasarımları aynı olduğundan yukarda temsilen güllerin bulunduğu ilk iki sayfa karşılıklı incelenmiştir. Burada anlatılanların dışında gül tezyinatında çok küçük de olsa fark gördüğümüz 119a, 119b sayfalarındaki iki tane hamse gülü de ayrıca incelenmiştir. Böylelikle Mushaf içindeki gül tezyinatı tüm örnekler benzer olduğundan aşağıdaki örnekler aracılığıyla tanınmış olacaktır (Fotoğraf 716).

Varak Numarası : 3b-4a

Tezhipli Alan Ölçüsü : Aşer 40 X 40 mm, Hamse 120 X 32 mm

Motif : Rûmî

Renk Zemin : Altın

Motif : Rûmî: Altın

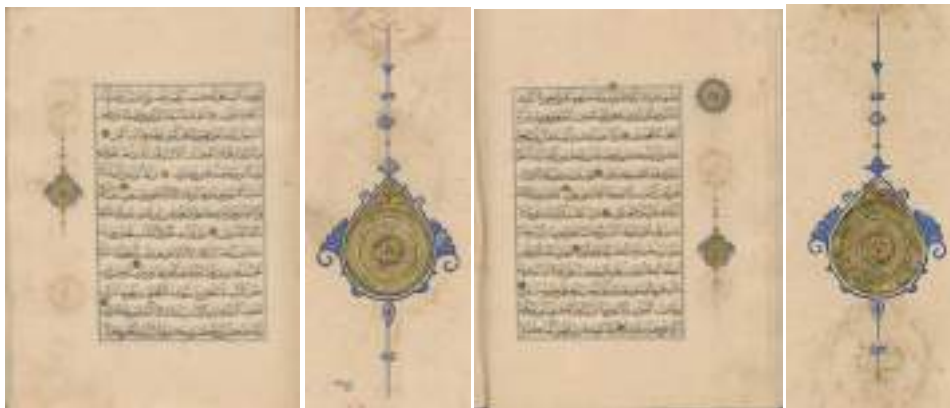
Tezhip Özellikleri: Bakara Sûresi 6-25. Ayetlerinin yazılı olduğu sayfalarda üç tanesi 3b de iki tanesi 4a da olmak üzere beş tane gül yer almaktadır. Cetvellerle çevrili dikdörtgen formlar içindeki metin kısmında Bakara Sûresi 6-25. ayetleri yazılıdır. Üç tanesi 3b' de, iki tanesi 4a' da olmak üzere beş tane gül ve her ayetin sonunda duraklar bulunmaktadır. Güller beş ve onun katlarına denk gelen ayetlerin

karşısına oturtulmuştur. Beş ayette bir gelen ve içinde kufi yazı ile “hamse¹³⁰” yazan uzun damla formlu gül tasarımları tüm sayfalarda aynı kullanılmış, on ayette bir gelen ve içinde kufi yazı ile “aşer¹³¹” yazan daire formlu güller de yine tüm Mushaf boyunca aynıyla uygulanmıştır. Altın renkli hamse gülleri dairenin üstüne eklenmiş bir eklentiyle damla formu halini alıp, kenarlarına lacivert renkli iplik çizilmişken, aşer gülleri daire formda güneş biçiminde tığlara sahiptir. Dışarıdan daireyi çeviren kalınca cetvel lacivert ile boyanmıştır (Fotoğraf 716).

Fotoğraf 716: EH. 151, 3b-4a

119 a- 119 b sayfalarındaki hamse güllerinde ise ipliğe bitişik tezyinatın yoğunlaştığı ve bubcukların yerini mavi renkle doldurulmuş münhanilerin aldığı görülür. Diğer güllerde tığların sütünde tezyinat yokken bu iki hamse gülünün tığlarına eş kenar dörtgen, sap çıkmaları ve noktalar gibi küçük tezyini unsurlar eklenmiştir. Diğer güller ile aralarında başka bir fark yoktur (Fotoğraf 717).

Fotoğraf 717: EH. 151, 119a, 119b

¹³⁰ Arapça beş demek olan bu ibare her beş ayette bir gelen güller içine yazılmıştır.

¹³¹ Arapça on demek olan bu ibare her on ayette bir gelen güller içine yazılmıştır.

Katalog 11. 4. Duraklar

Varak Numarası	: 2b- 3a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 10 X 10 mm
Motif	: -
Renk Zemin	: Altın, Lacivert

Tezhip Özellikleri: Serlevha sayfalarında bulunan duraklar mushafın diğer duraklarına nazaran daha iri renkli yapılmıştır. Ancak tasarım açısından oldukça yalındır. 2b sayfasındaki duraklar merkeze doğru giderek küçülen dairelerden meydana gelir. 3a sayfasındaki durakların tek farkı merkezdeki en küçük dairenin dandanlı yani penç biçiminde çizilmesidir. 2b sayfasında dışta kalan daire boyanmaksızın zemin rengi ile bırakılırken, 3a sayfasında en dıştaki dairenin zemini altın ile renklendirilmiştir (Fotoğraf 718).

Fotoğraf 718: EH. 151 2b-3a serlevha sayfalarından durak örneği

Varak Numarası	: 2b- 272b arası
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 7 X 7 ila 10 X 10 mm
Motif	: Rûmî
Renk Zemin	: Altın
Motif	: Rûmî: Altın

Tezhip Özellikleri: Altılı ve yedili penç biçimindeki duraklar altın ile boyanmış siyahla tahrirlenmiştir. Can noktası turkuaz renkte boyanarak durak tasarımı biraz daha belirgin hale gelmiştir. Bu Mushaf'ta serlevha sayfasındaki duraklar hariç olmak üzere kullanılan tüm durak tasarımları aynıdır (Fotoğraf 719).

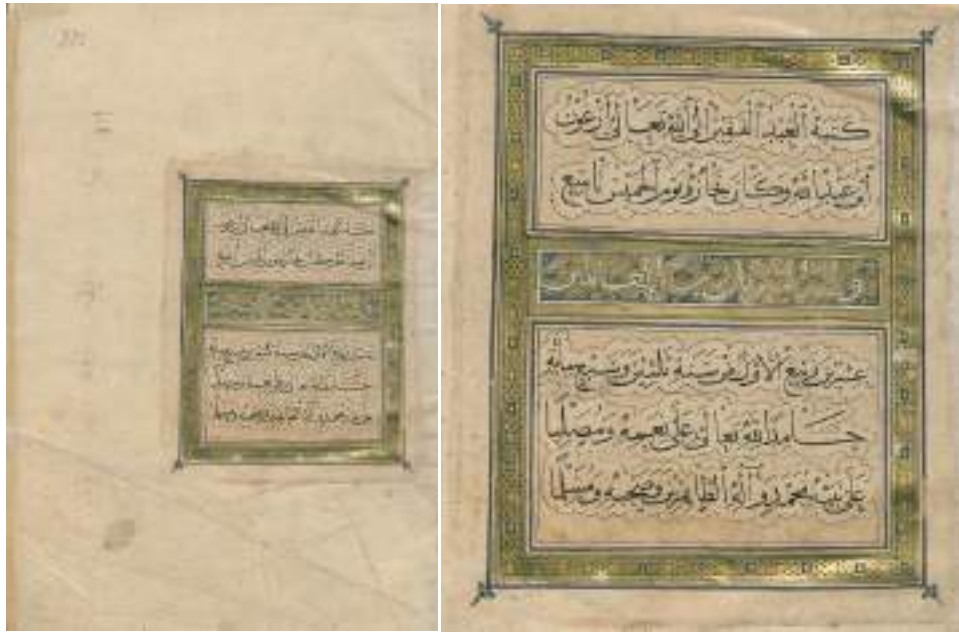

Fotoğraf 719: EH. 151 3b sayfasından durak örneği

Katalog 11. 5. Hatime Sayfası

Varak Numarası	: 273a
Tezhipli Alan Ölçüsü	: 130 X 165 mm
Motif	: Rûmî
Renk	Zemin : Altın
	Motif : Rûmî: Altın

Tezhip Özellikleri: Dikdörtgen formlu sayfanın kenarı cetveller ve üç noktalı anahtarlı zencerek desenli pervaz ile çevrelenmiştir. Altın zemin üzerine siyah tahrirle oluşturulan zencereğin aralarındaki kare şekiller münavebeli olarak lacivert ve kahverengi ile boyanmıştır. Metin alanı ortadan sûre başı alanı ile bölünmüş ve bu alana “Şüphesiz O âlemlerin Rabbinden indirilmiştir” anlamına gelen Vakıa Sûresi 80. ayet yazılmıştır. Bu alanın üstünde iki altında üç satır yazı hattat ve yazım yılı gibi bilgileri verir. Tezhipli alanın en dışında kalınca lacivert bir iplik ile sayfa tezhibi nihayetlenmektedir. Sayfa köşelerinde ipliğe bitişik 4 tane tığ bulunur (Fotoğraf 720).

Fotoğraf 720: EH. 151 273a hatime sayfası

Değerlendirme

Katalogta tüm Mushaf şeklinde yazılmış tek eser olan bu Kur-an-ı Kerîmin eksik sayfası olmayıp tamamı günümüze özgün biçimde ulaşmış, yalnızca cildi değiştirilmiştir. Zahriye, serlevha ve ketebe sayfası bulunmaktadır. Karşılıklı iki

sayfadan oluşan zahriyeler tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. 1b sayfasında “ De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kâdirsin” anlamına gelen Ali İmrân Sûresi 26. ayet, 2a sayfasında ise “İşte, O Allah’tır, O’ndan başka tanrı yoktur. Önünde de sonunda da hamd O’na mahsustur, hüküm de O’nundur; sadece O’na döndürüleceksiniz” anlamındaki Kasas Sûresi 70. ayet bulunmaktadır.

Zahriyesi tam sayfa dikdörtgen formdadır. Sûre başı şeklindeki alanlarda yazı bulunur. Geometrik şekiller, rûmî motifler, zencerekli ve kitabeli zencerekli pervazlar ile tezyin edilmiştir. Eserde hepsi aynı olan 3 tane mühür bulunur. Mühür Sultan II. Bayezid’e aittir. Mühürler eserin 1a zahriye sayfasından önceki boş yaprakta, 1a ve 273 b sayfalarında. Mühürde (بايزيد بن محمد خان المظفر دائما) Bayezid b. Mehmed Han el- Muzaffer Da’ima¹³² yazmaktadır (Fotoğraf 721). Bu mühürden hareketle eserin Sultan II. Bayezid zamanından beri Saray hazinesinde olduğu sonucuna varılabilir.

Fotoğraf 721: Sultan II. Bayezid’in mühürü

Bu cüzün 273a sayfasında hattat ismi Argun ibn Abdullah olarak geçmektedir. Müzehhip ismi yoktur. Eserin tezhipleri istinsah (730/1330) tarihine uygun olup İlhânlılar Dönemi’nde yapılan Mushafların tezyinatıyla benzerdir. Özellikle serlevha sayfasının TIEM 452 numarada yer alan İlhânlı Dönemi mushafı ile benzerliği dikkat çekicidir (Fotoğraf 722). Tezhiplerde 1a,1b, 2a, 2b sayfalarında sade, ayırma ve tepelik motifleri vardır. Sencide rûmî ise 1b ve 2a sayfalarında görülür.

¹³² <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yekmu0048> Erişim: 20. 10. 2022

Fotoğraf 722: TİEM 452, 1b 2a serlevha sayfası ve detay

Bu cüz içinde İlhanlı Dönemi'nde nadir örneklerine rastlanan hatayi grubu motiflerin paftaların içinde gülbezek şeklinde dallara oturmayan müstakil formları bulunmaktadır. Zencerekli pervazlar 1b, 2a, 2b, 3a, 273a sayfalarında kullanılmıştır.

Pafta zeminleri, altın, lacivert ve siyah ile renklendirilmiştir. Pafta ve motiflerde tek ton sarı altın kullanılmıştır. Siyah zemin sadece zahriye ve serlevha sayfalarında tercih edilmiştir. Rûmî motifler genellikle altın ve beyazla renklendirilmiştir. Bunun haricinde zahriye sayfasında kitabeli zencerek içindeki rûmî motiflerin boyandığı canlı pembe renk diğer renklerin arasında dikkat çekmektedir. Bu Kur'an-ı Kerîm'e tezhip açısından benzeyen eserler TİEM 452 (1341) ve İstanbul Beyazıt Kütüphanesi 8056 (1337) numaralıdır. Eserin zahriye sayfasında bulunan güllerin tasarımları ise form olarak NMC 72'nin güllerine yakındır (Fotoğraf 723).

Fotoğraf 723: NMC 72 1b sayfası ve detay¹³³

¹³³ David James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 119.

İlhanlı Dönemi'nin sonlarına doğru cüzler şeklinde olan büyük boyutlu Mushaflardan ziyade incelediğimiz EH. 151 numaralı eser gibi daha küçük boyutlu tek ciltlik mushafların yapıldığı bir dönem görülmektedir. TİEM 202, TİEM 452, TİEM 486 numaralarda bulunan Mushafların sayfa düzeni, sure başı, gül ve durak tezhipleri incelediğimiz EH. 151 numaralı Mushafla benzerlikler arz etmektedir (Fotoğraf 724-726). Ancak keleme sayfasındaki tarihten ve İlhanlı Dönemi hattatlarından Ahmed ibn Sühreverdî imzası taşımamasından hareketle İlhanlı Dönemi eseri olarak zikredilen TİEM 452 numaralı mushafın tezhiplerinde başka bir üslubun esintileri ve bir sonraki döneme geçişin izleri görülmektedir. Eserin tezhiplerinde özellikle bazı sure başlarındaki farklılıklardan dolayı Celayirliler veya Muzafferiler gibi daha sonraki bir dönemde tezhiplenmiş olabileceği ihtimalinin de olabileceği düşünülmektedir. Sultan Olcaytu Döneminden sonra yapılmış bu tek ciltlik bu Mushaflarda sayfa yapıları benzese bile tezyini açıdan farklılıkların başladığı, David James'in kitabında "*Anıtsal Kur'an-ı Kerimler*" başlığından hariç bir başlık açılarak, Selçuklu üslubuna daha çok benzeyen bu Mushafların "*Bağdat'a Geri Dönüş*" başlığı altında incelenmesinden de anlaşılmaktadır¹³⁴.

Bu Mushaf ile ilgili kaynaklar dipnotta verilmiştir¹³⁵.

¹³⁴ David James, *Qur'ans of the Mamluks*, s. 158.

¹³⁵ Fehmi Ethem Karatay, *Arapça Yazmalar Kataloğu I*, s. 41; Ahmet Saim Arıtan, "Kur'an-ı Kerim Cildleri", s. 331; Zeren Tanındı, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslâm Ciltleri", s. 133.

BÖLÜM IV
DEĞERLENDİRME

IV. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan İlhanlı Dönemi'ne ait 11 yazma eser incelenmiş, bunların içerisinde sadece Kur'ân-ı Kerîm cüzleri ve Mushaflara rastlanmıştır. Bu sebeple incelenen tüm eserlerin dili Arapçadır. Temellük kayıtlarından öğrenildiğine göre söz konusu eserler İlhanlı Sultan ve vezirleri tarafından yaptırılmıştır. Çoğunluğu Sultan Olcaytu'nun İran'ın Zencan kenti yakınlarındaki Sultaniye şehrindeki türbesine vakfedilmiştir. Bu eserlerin Topkapı Sarayı'na ne zaman ve ne yolla getirildiğine dair malumat yoktur. Yalnızca cüzlerden bazılarının camilerde bulunduğu ve çalınma veya kaybolma kaygısı ile müzelere aktarıldığı görülmektedir.

İncelenen eserlerin hepsi İlhanlı tezyini üslubunu aksettirmektedir. Katalog 3 (EH. 243) ve 7 (EH. 249)'de dönemin ünlü müzehhibi Muhammed bin Aybek'in imzası bulunur.

Teknik olarak en çok klasik tezhip tekniği kullanılmıştır. İlhanlı tezhiplerinde zerenderzer, halkâr tezhibi ve zer efsan uygulamasına rastlanmaz. Bugün kullanıldığı şekliyle olmamakla beraber bazı cüzlerde negatif tekniğin kullanıldığı söylenebilir.

IV.1. Eser Özellikleri

Katalogda bulunan eserlerin 1 tanesi Kur'ân-ı Kerîm, 10 tanesi ise büyük boyutta hazırlanmış Kur'ân-ı Kerîm cüzleridir. TSK'nde yaptığımız araştırmalar neticesinde İlhanlılar Dönemi'ne ait edebi veya tarihi kitaplarda tezhipli örneğe rastlanmamıştır.

İncelediğimiz yazmalar çeşitli ebatlardadır. Katalog 2 (EH. 234) ve 3 (EH. 243)'de bulunan cüzler 500 X 720 mm ile en büyük, katalog 11 (EH. 151)'de bulunan mushaf ise 245 x 355 mm ile en küçük boydaki eserdir. Bu dönemde cüzlerin büyük boyutlu oluşu dönemsel bir özelliktir.

Katalog 1-9 arası eserlerin metin kısmında muhakkak yazı, sûre başı alanlarında ve güllerde kufi ve sülüs yazılar kullanılmış, katalog 10'un metin kısmında sülüs, sûre başı ve güllerde kufi yazı, katalog 11 de ise metin kısmında reyhani, sûre başı alalarında sülüs, güllerde ise kufi yazı tercih edilmiştir. Yazmalarda kağıt rengi nohudi tonlardır.

Eserlerde muhakkak, sülüs, kufi ve reyhâni yazılar görülmektedir. En yoğun kullanılan yazı çeşidi muhakkak yazıdır. Kufi yazı sûre başı ve güllerde kullanılmıştır.

IV. 2. Tezhip Özellikleri

Bu başlıkta katalogdaki eserlerin tezhipli alanları sayfa tasarımı, cetvel, ara suyu, motif ve renk bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca herhangi bir laboratuvar analizi yapılmış olmamakla beraber eserlerden anlaşıldığı kadarıyla malzeme ve teknik bilgisine de yer verilmiştir.

IV.2.1. Sayfa Tasarımı

İncelenen yazma eserlerin hepsi Kur'ân-ı Kerîm cüzü veya Mushaf olduğundan dolayı metinlerin yazıldığı alanlarda farklılık görülmez. Metin tek sütun halinde ve Arap alfabesinin genel özelliği olduğu üzere sağdan sola doğru devam etmektedir. Zahriye, serlevha ve hatime tezhiplerinde görülen cetvel ve iplik gibi unsurlara ana metnin devam ettiği sayfalarda rastlanmaz. Sadece katalog 9 ve katalog 11' de sayfa kenarları cetvelle sınırlandırılmıştır. Metnin sütunlar halinde ayrıldığı bir örneğe de tesadüf edilmemiştir. 2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH.245) ve 5 (EH.246) numaralı kataloglarda yazı satırlarının siyah ve altın mürekkeple münavebeli dizilimi sayfa tasarımı açısından dikkat çeken bir husustur. Bütün mushaflarda satırlar düzdür. Mail yazılmış satır yoktur. Her bir eserin zahriye, serlevha, sûre başı, güller ve hatime sayfaları ayrı başlıklar altında sayfa tasarımı açısından değerlendirilmiştir.

IV.2.1.1. Zahriye Sayfaları

İncelenen eserlerden 10 tanesinde zahriye ve serlevha sayfası vardır. Zahriye sayfalarında sadece tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formu kullanılmıştır. Dikdörtgen formlu zahriye sayfalarını oluşturan ana unsur olarak geometrik yıldızlardan oluşan pafta sistemleri tercih edilmiştir. Bu sistem 13. ve 14. yüzyıllarda çok kullanılmış, 15. yüzyılda yerini mekik formlara bırakmaya başlamıştır.

İncelediğimiz 11 eserden katalog 5 (EH. 246) hariç hepsinde zahriye sayfası vardır. Katalog 1 (EH. 232)'in zahriye sayfası tek ve tam sayfa dikdörtgen zahriye sayfası formundadır. Geriye kalan tüm eserlerde karşılıklı çift sayfa ve tam sayfa

dikdörtgen zahriye sayfası bulunmaktadır. Zahriyelerde geometrik formlar hakim olup, Selçuklu, Timur ve Osmanlı tezhiplerinde gördüğümüz mekik formlara, dairesel şemselere ve salbektelere rastlanmaz (Fotoğraf 727).

Fotoğraf 727: Katalogdaki eserlerin zahriye sayfaları

Katalog 3 (EH. 243), 6 (EH. 247), 8 (EH. 250), 9 (EH. 248), 10 (R. 67) ve 11 (EH. 151)' de yazı varken, katalog 1 (EH. 232), 2 (EH. 234), 4 (EH. 245) ve 7 (EH. 249)'de yazı yoktur. 5 (EH. 246)'un zahriye ve serlevha sayfaları kayıp olduğundan zahriyesinde yazı olup olmadığı bilinmemektedir. Yazılı sûre başı benzeri alanlar zahriyelerin tasarımlarında görülen bir farklılıktır. Katalog 1(EH. 232)' in kenar pervazı diğerlerinden farklı olarak cetvelle sınırlandırılmıştır. Katalogdaki diğer eserlerin kenar pervazlarında dış hatlar, motiflerin oluşturduğu paftalı sistemler sebebiyle dendanlı ve hareketli bir görünümündedir.

IV.2.1.2. Serlevha Sayfaları

Katalogdaki onbir yazmadan on tanesinde serlevha tezhibi bulunmaktadır. Sadece katalog 5'de bulunan 246 numaralı eserin baş kısmındaki sayfaları kayıp olduğundan serlevha tezhibi yoktur.

Serlevha sayfalarında ana formlar birbirine çok benzerdir. İlhanlı serlevha tezhiplerinde kubbeli uygulamalar azdır. Daha çok ikilil formlar kullanılır. Katalog 3 (EH. 243) ve 10 (R67) serlevhası kubbeli nadir örneklerdir.

Serlevha tezhiplerinin ana biçimleri kompozisyon olarak birbirine oldukça benzerdir. Hepsinin merkezinde üç satırlık yazı alanı, yazının alt ve üstünde sûre başı alanları ve bu kısımlara bitişik ikişer tane gül tezhibi serlevhaların ortak yönleridir. Bunun haricinde detaylarda bazı farklılıklar bulunur. Metin alanlarında iki farklı düzenleme görülür. Katalog 2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH. 245), 6 (EH. 247), 7 (EH. 249), 8 (EH. 250), 11 (EH. 151), numaralı katalogları içine alan ilk grupta metin alanında beyne's-sütur uygulaması mevcuttur. İkinci gruptaki 1 (EH. 232), 9 (EH. 248), ve 10 (R. 67), numaralı kataloglarda ise metin alanına beyne's-sütur tezhibi yapılmamıştır.

Kenar pervazlarında üç farklı uygulama mevcuttur. 1 (EH. 232), 2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH. 245), 6 (EH. 247), numaralarda ara pervaz şeklinde cetvellerle sınırlandırılmış düz kenarlı pervazlar sayfa hudutlarını belirler. Dışlarında dendanlı kenar bezemeleri yoktur. 9 (EH. 248) numaralı katalogun serlevhasında sadece cetvel bulunmaktadır. Dış sınırdan ara pervaz ve kenar pervaz bulunmayıp sınır çizgisini sadece cetvel belirlemektedir. 7 (EH. 249), 8 (EH. 250), 10 (R. 67) ve 11 (EH. 151) numaralarda ise hem ara pervaz hem de dış pervaz kullanılmıştır.

Zikrolunan sayfa tasarımları kataloğumuzda bulunmayan dönemin diğer yazmalarında da ve 14. yüzyıl boyunca yoğun şekilde kullanılmıştır (Fotoğraf 728).

TİEM 538, 147a, 1304-1316?

TİEM 539, 2a, 706/1306

Tahran NMİ, 3548, ?

Fotoğraf 728: İlhanlı Dönemi serlevha örnekleri

IV.2.1.3. Sûre Başları

Katalogda serlevhalardaki sûre başları hariç toplamda 126 tane tane sûre başı tezhibi vardır. Bunlardan 17 tanesi ilk 10 kataloğu oluşturan cüzlerde 109 tanesi tüm mushaf olan katalog 11 (EH. 151)' dedir. Katalog 11 (EH. 151)'in sûre başı tasarımları oldukça sade tezyinata sahiptir. 23a sayfasındaki sûre başı hariç tüm sûre başı tasarımları benzerdir. 23a sûre başı bilgileri kufi ile yazılmış etrafı rûmî helezonlarla tezyin edilmiştir. Diğer sûre başı bilgilerinin hepsi sülüs yazı ile yazılmıştır. Yazının zemininde çok az boşluk kaldığından aralardaki boşluklara küçük rûmî motifler koyulmuştur. Tezyinatta detay görülmemektedir.

Sûre başlarının katalogdaki dağılımı 1 (EH. 232) 36b sayfasında 1, 2 (EH. 234)' te 10a, 28a, 39a, 47b sayfalarında 4, 3 (EH. 243) 22a sayfasında 1, 4 (EH. 245) 12b, 40a sayfalarında 2, 5 (EH. 246) 18b sayfasında 1, 6 (EH. 249) 41a sayfasında 1, 7 (EH. 249) 20b, 38a sayfalarında 2, 9 (EH. 248) 4a, 15b, 25b, 36b, 43b, 50b, sayfalarında 6, 10 (R. 67) 34a sayfasında 1 tane şeklindedir. 2 (EH. 234) 39a sûre başı kayıptır. Katalog 8 (EH. 249)' da hiç sûre başı tezhibi yoktur. Katalog 6 (EH. 247) 41a Nisa Sûresi sûre başı tezhibi diğerlerinden çok daha büyük bir alanı kaplamaktadır. Bezemesi bir zahriye sayfası gibi detaylıdır.

IV.2.1.4. Güller

Katalogumuzdaki eserlerde 692 tane aşer, 753 tane hamse gülü yer almaktadır. Bunların 1186 (564 aşer + 622 hamse) tanesi katalog 11 (EH.151)'deki Mushaf'ta yer aldığından sayı ciddi bir yekûn tutmaktadır. Ancak oldukça sade tezyinatlı olan bu güller tümüyle aynı tasarıma sahip olmasından dolayı katalogdaki diğer güllerden ayrı olarak ele alınabilir. Cüzlerden oluşan geriye kalan on katalogda 128 aşer, 131 hamse olmak üzere toplam 259 tane gül tezhibi mevcuttur. İncelediğimiz cüzlerin oldukça büyük boyutta olması güllerdeki tezyinatın gelişimini etkilemiştir. Neredeyse bir zahriye tasarımı olabilecek seviyede gül örnekleri vardır. Katalogumuzdaki tüm örneklerde aşer gülleri dairesel, hamse gülleri ise damla veya mekik şeklinde uzun formlara bürünmüştür. Bir gülün tasarımında kullanılan benzer formlar bazen daha büyük ebatta çizilerek zahriye sayfasının merkezi olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 729).

EH. 234, 37a aşer gülü

TİEM 538, 146b, Zahriye

R.67, 47a aşer gülü

Fotoğraf 729: Zahriye ve güllerde kullanılan ortak tasarım örnekleri

Güllerden sadece aşer ve hamse gülleri İlhanlı tezhiplerinde kullanılmış, cüz, hizip ve secde gülleri kullanılmamıştır. Sadece TİEM 202 ve TİEM 486 numaralı İlhanlı Dönemi Mushaflarında diğer eserlerden farklı olarak cüz, hizip ve secde güllerinin kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu tezhipli alanların mushaflara sonradan eklenmesi ihtimal dahilindedir. Özellikle TİEM 202 numaralı yazma eserin hizip güllerinde üslup farklılığı olduğu söylenebilir. İlhanlı tezhiplerinde aşer gülleri dairesel formda, hamse gülleri damla veya mekiğe benzer uzun formlardadır.

IV.2.1.5. Hâtîme/Ketebe Sayfaları

Yazmaların sonunda bulunan hatime tezhibi incelediğimiz eserlerin bazılarında bulunur. Hatime sayfası tezhipleri genelde serlevha tasarımlarına benzer formattadır.

Katalogdaki onbir yazma eserden altı tanesinde (1 (EH. 232) 61, 2 (EH. 234) 59b-60a, 3 (EH. 243) 65b-66a, 4 (EH. 245) 54b- 55a, 8 (EH. 250) 50b-51a, 11 (EH. 151) 273a) hatime tezhibi bulunmaktadır. Tasarımlar muhtelifdir. Bunlardan üç tanesinde 2 (EH. 234), 4 (EH. 245), 8 (EH. 250)'de serlevhalara benzer bir sayfa tasarımı uygulanmıştır. Merkezde iki veya üç satırlık bir yazılı alan, bunun altında ve üstünde sûre başı benzeri alanlar bulunmaktadır. Kenarlar zencerekli pervazla sınırlandırılır. 8 (EH. 250) numaralı katalog, sûre başı alanlarına bitişik gül tezhibinin varlığıyla serlevha formuna en benzer örnektir. 3 (EH. 243) numaralı katalogun hatime tezhibinde tek fark sûre başı alanlarının olmamasıdır. 2 (EH. 232) numaralı katalogda dikdörtgen bir alanın iki üst köşesine köşebentlerin yerleştirildiği sade bir tasarım vardır. 11 (EH. 151)'de ise metnin kenarı zencerekli pervazla çevrilmiştir. Zikrolunan bu 6 katalogun hepsininin hatime tezhibinde dikdörtgen bir

form tercih edilmiştir. Hatime tezhiplerinin hepsi rûmî motifleri ile tasarlanmıştır. 8 (EH. 250)'de rûmî motifiyle beraber münhani motifi de kullanılmıştır. Ara pervaz deseni olarak 2 (EH. 232) hariç hepsinde zencerek kullanılmıştır. İlhanlı Dönemi'ne ait bazı eserlerin hatime sayfası uygulamaları incelediğimiz eserlere benzer niteliktedir (Fotoğraf 730). Katalog 2 (EH. 232)'nin hatimesi yine aynı Kur'ân'ın cüzlerinde benzer formlarla karşımıza çıkar (Fotoğraf 730, TİEM 539).

TİEM 539, 155a

TİEM 538, 201b

MET 55.44, (s.?)

Fotoğraf 730: İlhanlı Dönemi hatime sayfası örnekleri

IV.2.1.6. Duraklar

İncelenen eserlerden bazıları zengin durak tasarımlarıyla dikkat çekmektedir. 2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH. 245) durak tasarımı açısından en zengin eserlerdir. Bu eserlerin durak tasarımları katalog 11 (EH. 151)'in gül tasarımlarından bile daha detaylıdır. Aynı Kur'ân-ı Kerîm'e ait 5 (EH. 246) numaralı cüz, durak tasarımı açısından bahsi geçen üç katalog kadar zengin değildir. İlhanlı Dönemi'nde bu denli zengin durak tasarımlarının olduğu eserlerden biri de TİEM 538 numarada bulunmaktadır.

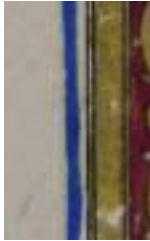
(1 (EH. 232), 6 (EH. 247), 7 (EH. 249), 8 (EH. 250), 9 (EH. 248), 10 (R. 67), 11 (EH. 151) numaralı kataloglarda durak tasarımlarında çeşitlilik yoktur. Genellikle aynı tasarımlar kullanmış nadiren birkaç farklı durak tasarımı yapılmıştır.

Katalogdaki tüm eserlerde duraklar daire formdadır. Duraklarda rûmî, münhani ve nadiren hatayi motifleri kullanılmıştır. Durak ebatlarının büyüklüğü sebebiyle zencerek pervazlı örnekler bile görülmektedir.

Çoğunlukla büyük ebatlarda yaptırılan dönem eserlerinde durak ölçüleri de büyüktür. Bu durum durak tasarımlarının çok gelişmesine vesile olmuştur. Cüzler halinde üretilen Kur'an-ı Kerim'lerde çok fazla durak tasarımı görülmüştür. Beş ayette ve on ayette bir aynı tasarımlar kullanılmış bunun dışında tasarımda çeşitliliğe gidilmiştir. Daha küçük ebatlardaki Mushaflarda durak tasarımları küçük ölçeklidir ve tasarımları genellikle aynıdır. Durakların formları sadece daireseldir. Durak içlerine ayet numaralarının ebced hesabına tekabül eden harflerle yazılması bu dönemin ilginç uygulamalarından biridir. İlhanlı Dönemi tezhipleri durak tasarımlarının çeşitliliği ve büyüklüğü ile fark edilir bir özellik kazanır. Duraklarda büyük boyutlar ve detaylı tasarımlar dönemin önemli özelliklerinden biridir. Bu denli çok durak tasarımına İlhanlılar kadar başka bir tezhip üslubunda rastlanmamaktadır.

IV.2.2. Cetvel, İç Pervaz, Dış Pervaz

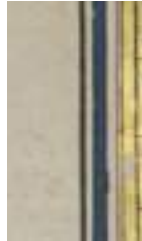
Katalogumuzda incelediğimiz yazma eserler içindeki metin bölümleri sadece katalog 9 (EH. 248) ve 11 (EH. 151) numaralarda cetvelle sınırlandırılmıştır. Diğer eserlerde zahriye serlevha ve hatime gibi sayfaların dışında cetvel bulunmaz. Bu sayfalarda iç içe üç ila altı arasında cetvel iplik ve kuzu bulunmaktadır. Katalogdaki cetvel örnekleri aşağıdaki gibidir (Fotoğraf 731).

1 (EH. 232)

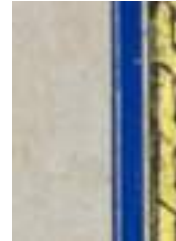
1 (EH. 232)

2 (EH. 234)

5 (EH. 246)

8 (EH. 250)

9 (EH. 248)

9 (EH. 248)

11 (EH. 151)

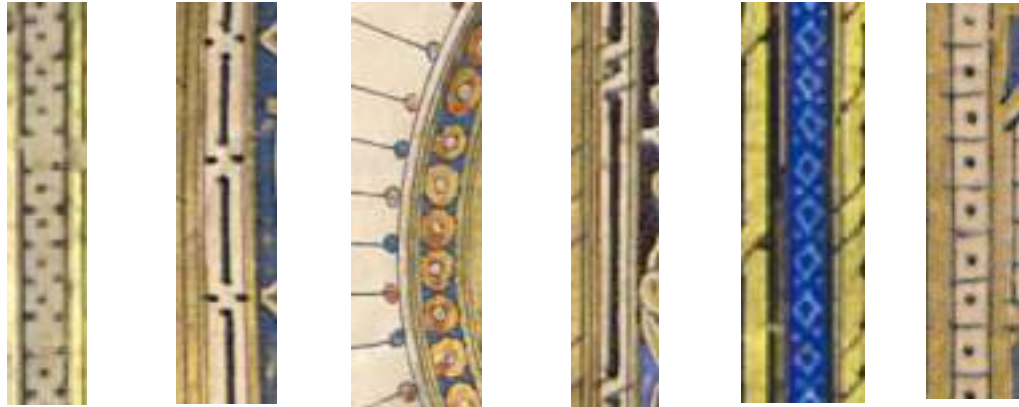
11 (EH. 151)

Fotoğraf 731: Katalogdaki cetvel örnekleri

2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH. 245) ve 6 (EH. 247)'de içten dışa altın cetvel, altın kuzu, lacivert ve siyah renk iplik bulunmaktadır. Bazı sayfalarda en

dıştaki siyah iplik yapılmamıştır. 6 (EH. 247) ve 7 (EH. 249)'da en dıştaki iplik de lacivert ile çekilmiştir. 8 (EH. 250)'de altın iplik, lacivert cetvel, lacivert iplik uygulaması yapılmıştır. 9 (EH. 248) 4a'da beyaz kuzu, altın kuzu, altın cetvel, altın kuzu ve lacivert iplik, diğer metin sayfalarında kağıt rengi kuzu, altın cetvel, lacivert iplik kullanılmıştır. 5 (EH. 246)'da İçten dışa altın cetvel, beyaz kuzu, altın cetvel ve siyah iplik, 11 (EH. 151)'de kalın cetvel alanı altınla boyanmamış kağıt rengi olarak bırakılmıştır. 11 (EH. 151)in 23a sûre başı cetvelinde sıralama altın cetvel, beyaz kuzu, tekrar altın cetvel, kağıt rengi kuzu, ve iki tane lacivert iplik şeklindedir. İncelenen eserlerde altın cetvellerin kenarı siyahla tahrirlenmiştir.

Tezhipli alanlarda ince iç pervaz ve kalın iç pervaz ile dış pervazlar desteklenmiştir. İç pervazların desenler arası geçişin sağlanmasında da rolleri büyüktür. Katalog 1 (EH. 232) hariç tüm eserlerde ince arasuları bulunur. Bunlar iki farklı uzun noktalı zencerek, belli periyotlarda kaydırılmış yarım ve tam noktalardan oluşan desenler, inci dizileri, baklava dilimli ve kare içinde noktalar olmak üzere 6 ayrı şekilde kullanılmıştır (Fotoğraf 732).

2(EH. 234) 1b 3(EH. 243) 1 3(EH. 43) 32a 6(EH. 247) 1b 8(EH. 250)1b 10(R.67) 1b

Fotoğraf 732: Katalogdaki ince pervaz örnekleri

Kenar bezemeleri tek şerit, tek iplik, çift iplik, üç iplik, simetrik, zencerekli, kitabeli zencerekli, münhanili, Bağdat üslubu, desensiz ve serbest desenli olmak üzere 11 çeşittir¹³⁶. Katalogdaki eserlerin tezhiplerinde ara pervazlarda ve dış pervazlarda zencerek, tek şerit, tek iplik, simetrik (boyuna simetrik, enine simetrik,

¹³⁶ İnci A. Birol, *Türk Tezhiyatı Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, s. 185.

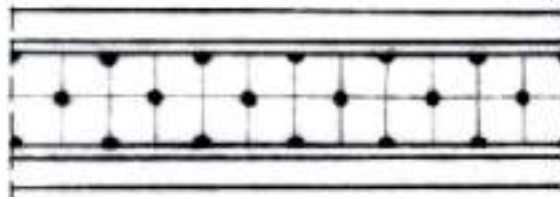
hem enine hem boyuna simetridir), kartuşlu zencereklı ve münhanili kenar bezemesi örnekleri bulunmaktadır.

a.Zencerekler

İncelenen eserlerin iç pervazlarında en fazla kullanılan bezeme unsuru zencereklerdir. Pervazlarda uzun noktalı zencerek, tek noktalı zencerek, iki noktalı anahtarlı zencerek, üç noktalı anahtarlı zencerek, beş noktalı anahtarlı zencerek, yedi noktalı anahtarlı zencerek örnekleri görülmektedir. Bunlar arasında en fazla kullanılan üç noktalı zencereklerdir. Zencerekler altın zemin üzerine siyah ve beyaz zemin üzerine siyahla renklendirilmiştir

Tek Noktalı Zencerekler

İncelenen eserlerden sadece birinde (katalog 5 (EH. 246), 32b ve 18b) tek noktalı zencerek örneği görülmektedir (Fotoğraf 733, Çizim 11).

Çizim 11: Tek Noktalı Zencerek Desen Planı

5 (EH. 246) 32b

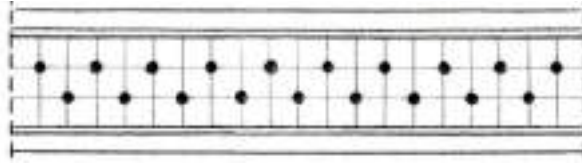

5 (EH. 246) 18b

Fotoğraf 733: Tek noktalı zencerek örnekleri

İki Noktalı Anahtarlı Zencerekler

İki noktalı zencerek aynı zamanda saç örgü zencerek olarak da adlandırılmaktadır. Katalogdaki örnekler saç örgülü değil anahtarlı zencerek örnekleridir. Katalog 3 (EH. 243) 66a; 10 (R. 67) 26a ve 10 (R. 67) 33b sayfalarında iki noktalı anahtarlı zencerek örnekleri vardır. Katalog 10'da bulunan iki tasarım aynıdır (Fotoğraf 734).

Çizim 12: İki Noktalı Zencerek Desen Planı

3 (EH. 243) 66a

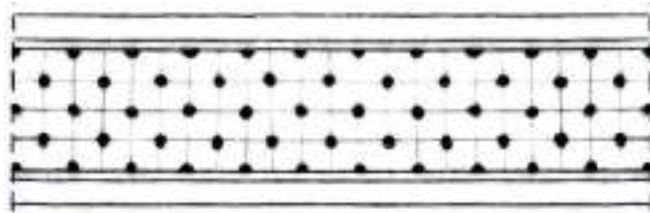
10 (R. 67) 26a

Fotoğraf 734: İki noktalı zencerek örnekleri

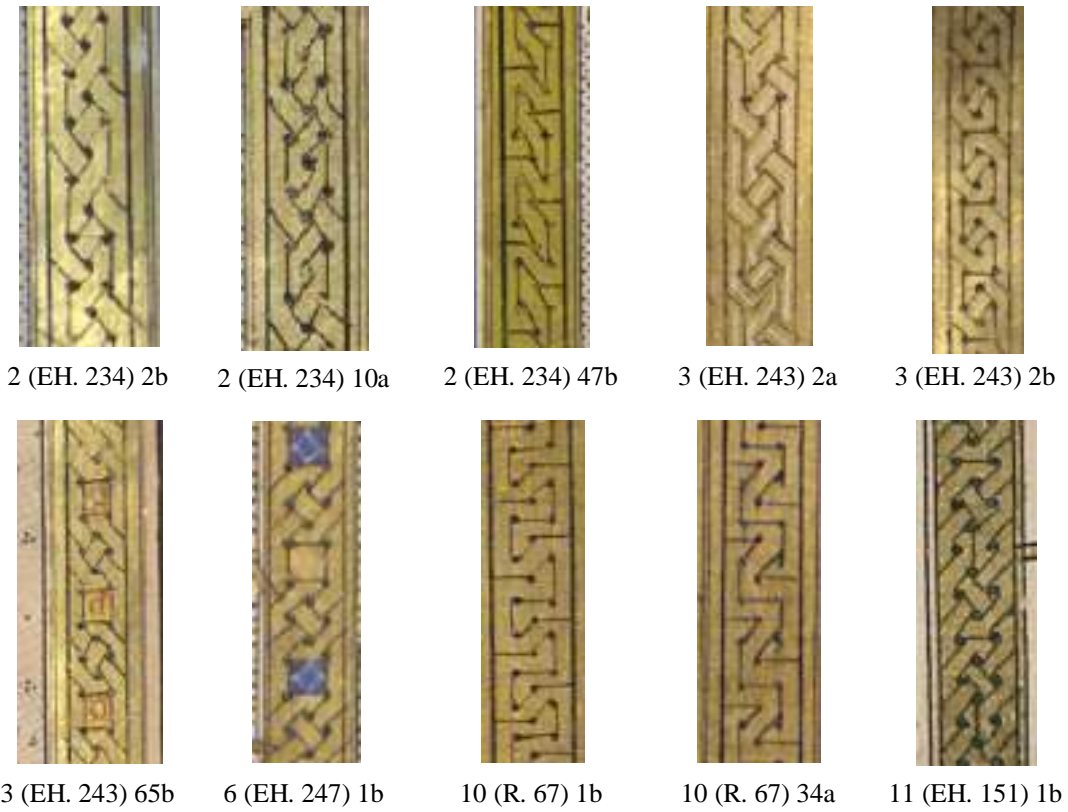
Üç Noktalı Anahtarlı Zencerekler

Üç noktalı anahtarlı zencerek katalogdaki eserlerde en çok kullanılan zencerek çeşididir. Katalogdaki 9 eserde, elli dokuz tezhipli sayfada üç noktalı anahtarlı zencerek örnekleri görülmektedir (Fotoğraf 735). Bu sayfalar (2 (EH. 234) 2b-3a, 10a, 28a, 30a, 45a, 47b, 59b, 60a; 3 (EH. 243) 1b- 2a, 2b- 3a, 11b, 41a, 65bb-66a; 4 (EH. 245) 2b-3a, 7b, 12b, 30a, 32a, 40a, 43a, 54b-55a; 5 (EH. 246) 15a, 18b, 21a, 23b, 24b, 26b, 30a; 6 (EH. 247) 1b-2a; 7 (EH. 249) 1b-2a, 2b-3a, 21a, 38a; 8 (EH. 250) 1b-2a, 50b-51a; 10 (R. 67) 1b-2a, 2b-3a, 23b, 31a, 36b, 55a, 34a); 11 (EH. 151) 1b-2a, 2b-3a)'dır.

Üç noktalı anahtarlı zencerek örnekleri şunlardır:

Çizim 13: Üç Noktalı Zencerek Desen Planı

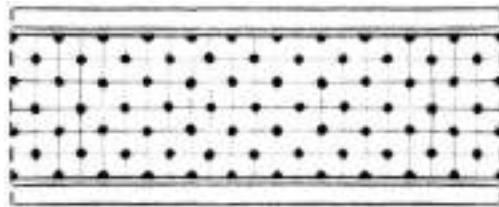

Fotoğraf 735: Üç noktalı zencerek örnekleri

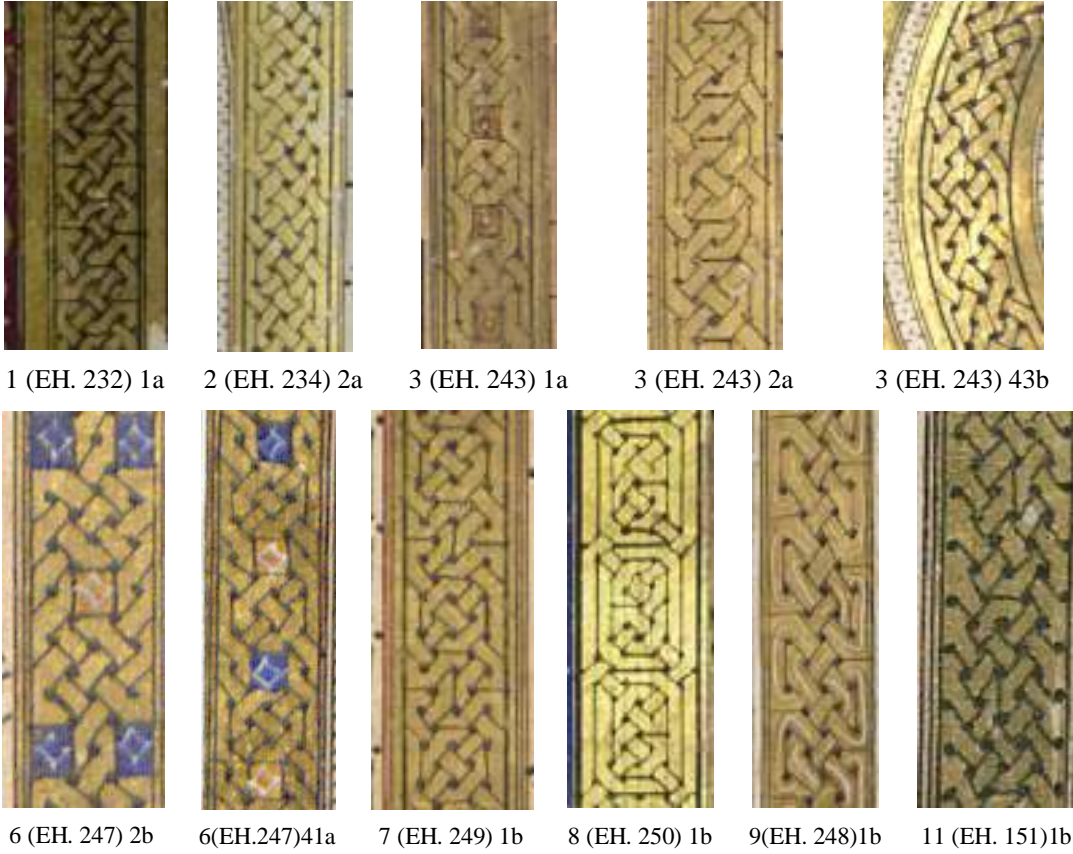
Beş Noktalı Anahtarlı Zencerekler

Beş noktalı zencerek örnekleri yirmi iki (1 (EH. 232) 1a, 2 (EH. 234) 1b- 2a, 3 (EH. 243) 1a-1b, 2a, 43b; 4 (EH. 245) 1b-2a; 6 (EH. 247) 2b-3a, 41a; 7 (EH. 249) 1b-2a; 8 (EH. 250) 1b-2a, 2b-3a; 9 (EH. 248) 1b-2a; 11 (EH. 151) 1b-2a) tezhipli sayfanın iç pervazlarında mevcuttur (Fotoğraf 736).

Beş noktalı anahtarlı zencerek örnekleri şunlardır:

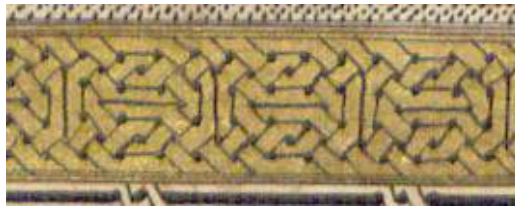
Çizim 14: Beş Noktalı Zencerek Desen Planı

Fotoğraf 736: Beş noktalı anahtarlı zencerek örnekleri

Yedi Noktalı Anahtarlı Zencerekler

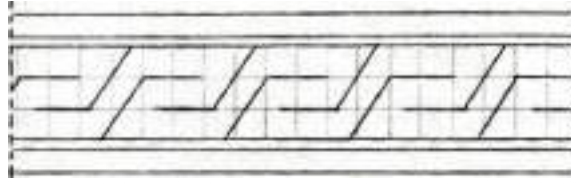
Yedi noktalı zencerek örneği sadece katalog 6 (EH. 247) 1b-2a sayfalarında kullanılmıştır. Yedi noktalı anahtarlı zencerek örneği aşağıdadır (Fotoğraf 737).

Fotoğraf 737: Yedi noktalı zencerek örneği, 6 (EH. 247) 1b

b.Tek Şerit Kenar Bezemeleri

Tek şerit ara pervazı örnekleri on sekiz (2 (EH. 234) 34a- 35b, 46b; 3 (EH. 243) 14a, 22a, 37b, 39b, 63b; 4 (EH. 245) 27a, 34b, 36a, 40a, 44a, 7 (EH. 249)12b, 14b, 27a, 29b, 44a) tezhipli sayfada bulunmaktadır. Tek şerit örnekleri şunlardır:

Çizim 15: Tek şerit desen planı

2 (EH. 234) 34a

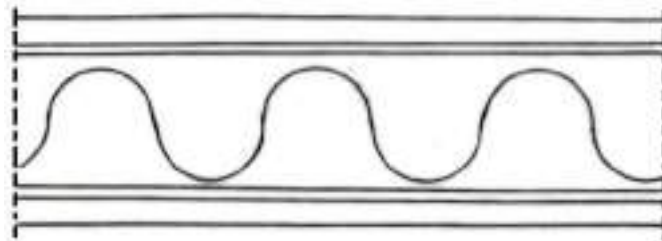
3 (EH. 243) 14a

7 (EH. 249) 29b

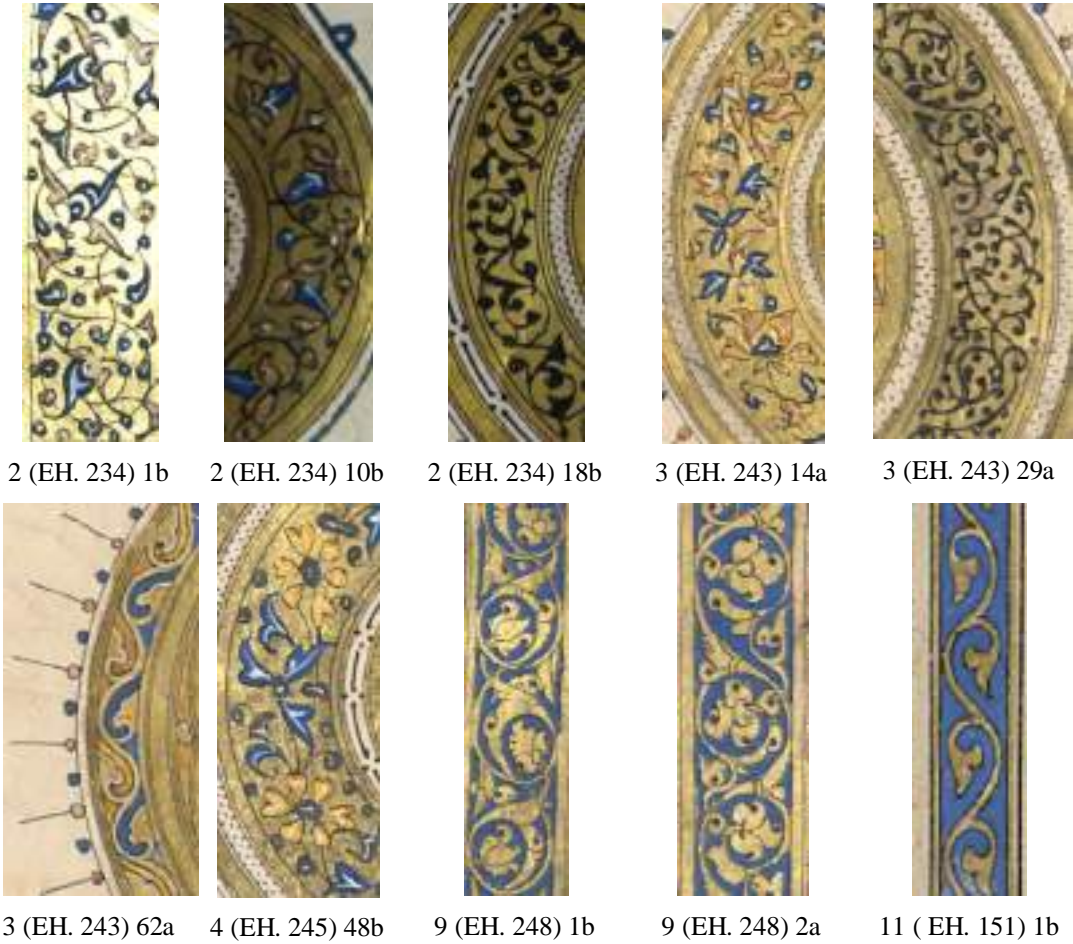
Fotoğraf 738: Tek şerit örnekleri

c. Tek İplik Kenar Bezemeleri

İncelenen eserlerin tezhiplerinde tek iplik pervaz bezemesi yürüyen/sürgit ve simetrik tek iplik olmak üzere iki şekilde görülmektedir. Yürüyen tek iplik pervaz örnekleri yirmi üç (2 (EH. 234) 1b- 2a, 10b, 12b, 18b, 50a, 52a; 3 (EH. 243) 1b-2a, 10b, 12b, 18b, 14a, 19b, 29a, 50a, 62a; 4 (EH. 245) 12a, 10b, 47a, 48b; 11 (EH. 151) 1b-2a) sayfada, simetrik tek iplik pervaz iki (9 (EH. 248) 1b-2a) sayfada bulunmaktadır (Fotoğraf 739). Tek iplik örnekleri şunlardır:

Çizim 16: Tek İplik Desen Planı

Fotoğraf 739: Tek iplik örnekleri

d. Simetrik Kenar Bezemeleri

Enine Simetrik Kenar Bezemeleri

Simetrik kenar bezemeleri enine, boyuna ve hem enine hem boyuna simetrik olmak üzere üç çeşittir. Katalogdaki eserlerin tezhiplerinde enine simetrik ve hem enine hem boyuna simetrik pervaz örnekleri bulunmaktadır. Enine simetrik örnekler yüz yirmi iki (2 (EH. 234) 1b-2a, 13b, 14b, 40b, 41b, 53b, 56a; 3 (EH. 243) 1b- 2a, 4b, 7a, 45b, 47b; 4 (EH. 245) 1b- 2a, 4a, 14a, 15b, 39a, 50a, 53a, 55a; 5 (EH. 246) 15b, 17a, 21a, 23b; 6 (EH. 247) 1b-2a, 2b-3a, 4a, 5b, 11a, 13b, 20a, 22a, 29a, 30b, 39b, 41a, 49b, 52a; 7 (EH. 249) 1b- 2a, 2b- 3a, 3b, 4b, 9a, 11b, 15b, 17a, 23b, 25a, 35b, 37a, 40a, 42b, 48a, 49a; 8 (EH. 250) 1b-2a, 5b, 7a, 12a, 13a, 24a, 27a,32a, 35a, 47a, 50a; 9 (EH. 248)1b-2a, 7a, 10b, 18a, 20b, 23a, 24a, 28b, 38a, 40a, 42b, 44b, 45a, 48a, 49b, 51a, 52a; 10 (R. 67) 1b-2a, 2b- 3a, 4b, 6a, 7b, 11b, 13a, 14a, 18a, 20a, 21b, 26a, 27a, 28a, 31a, 32b, 33b, 37b, 40a, 42a, 44a, 48b, 50a, 54b, 55a; 11 (EH.

151) 1b-2a, 2b- 3a) tezhipli sayfada mevcuttur. Enine simetrlili dış pervazların bazıları şunlardır:

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 14b

3 (EH. 243) 2a

6 (EH. 247) 1b

6 (EH. 247) 2b

7 (EH. 249) 1b

7 (EH. 249) 3a

8 (EH. 250) 1b

8 (EH. 250) 7a

9 (EH. 248) 1b

9 (EH. 248) 2a

10 (R. 67) 1b

10 (R. 67) 33b

11 (EH. 151) 1b

11 (EH. 151) 3a

Fotoğraf 740: Enine simetrlili kenar pervazı örnekleri

Hem Enine Hem Boyuna Simetrlili Kenar Bezemeleri

Hem enine hem boyuna simetrlili pervaz örneği 1 (EH. 232) 1a sayfasında olmak üzere sadece bir katalogda bulunmaktadır (Fotoğraf 741).

Fotoğraf 741: Hem enine hem boyuna simettrili kenar pervazı örneği, 1 (EH. 232)1a

e. Kartuşlu Zencerek Kenar Bezemeleri

Kitabeli zencerek örnekleri katalogdaki dört (3 (EH. 243) 1b-2a; 11 (EH. 151) 1b-2a) tezhipli sayfada bulunmaktadır (Fotoğraf 742).

3 (EH. 243) 1b

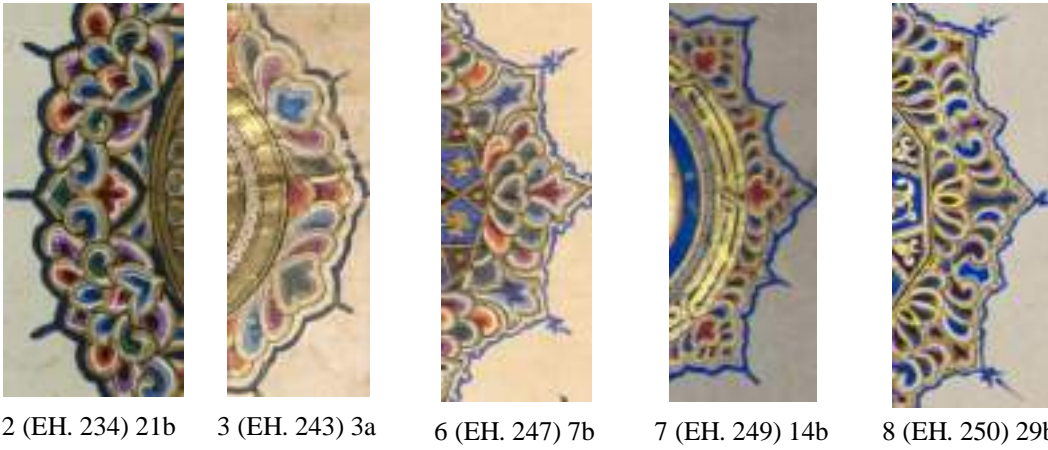

11 (EH. 151) 1b

Fotoğraf 742: Kartuşlu zencerek örnekleri

f. Münhanili Kenar Bezemeleri

Münhanili pervaz desenleri kuruluşuna göre simettrili ve yürüyen/eşit aralıklarla tekrar eden olmak üzere iki çeşittir. Katalogda her iki gruptan da örnekler bulunmaktadır. Pervaz tezhiplerinde simettrili münhani altmış bir (2 (EH. 234) 2b-3a, 19b, 21b; 3 (EH. 243) 2b- 3a, 23b, 25b, 54a, 55b, 4 (EH. 245) 2b-3a, 20b, 22b; 6 (EH. 247) 7b, 9a, 15a, 16b, 17b, 19a, 25b, 27b, 32a, 34a, 35b, 37b, 43b, 46a; 7 (EH. 249) 6a, 8b, 14b, 18b, 20a, 31a, 33a, 45b, 50b, 52a, 53b, 54b; 8 (EH. 250)8b, 10a, 15a, 17b, 20a, 22b, 28b, 29b, 37a, 39b, 43b, 45b; 10 (R. 67) 9a, 10b, 16b, 23b, 35b, 36b, 47a, 51b, 53a) tezhipli sayfada bulunur (Fotoğraf 743). Simettrili münhanili pervazlardan bazıları şunlardır:

2 (EH. 234) 21b

3 (EH. 243) 3a

6 (EH. 247) 7b

7 (EH. 249) 14b

8 (EH. 250) 29b

Fotoğraf 743: Simetrik münhanili kenar pervazı örnekleri

İncelenen tezhiplerde yürüyen/eşit aralıklarla tekrar eden münhani on dört (2 (EH. 234) 2b-3a; 4 (EH. 245) 24a, 25b; 5 (EH. 246) 16b, 19b, 26b, 28b; 7 (EH. 249) 12b, 44a; 10 (R. 67) 15a, 24b, 29b, 46a) tezhipli sayfada vardır. Eşit aralıklarla tekrar eden münhanilerden bazıları aşağıda verilmiştir (Fotoğraf 744).

2 (EH. 234) 2b

4(EH.245), 25b

4 (EH.245), 24a

5 (EH. 246) 28b

10 (R. 67) 24b

Fotoğraf 744: Eşit aralıklarla tekrar eden münhanili kenar pervazı örnekleri

1 (EH. 232)ve 9 (EH. 248) ve 11 (EH. 151) numaralı kataloglarda hiç münhanili pervaz örneği yoktur.

IV.2.3. Motifler

İncelenen eserlerin tezhiplerinde rûmî, münhani ve hatayi grubu motifler kullanılmıştır. İlhanlı minyatürleriyle tezyinatımıza dahil olduğu düşünülen bulut

motifi¹³⁷ henüz tezhipli eserlerde görülmemektedir. Yarı üslup çiçekler ve çintemani¹³⁸/şâhî benek¹³⁹ motifleri de İlhanlı tezhiplerinde yoktur. İç bünyelerle detaylandırılmamış üç nokta şeklinde sade kullanımlar mevcuttur.

Dönemin tezhiplerinde en çok kullanılan motif rûmîdir. İlhanlı tezhiplerinde sade ve sencide rûmî çeşitleri görülür. Bunu münhani motifi takip eder. Diğer motiflere oranla daha az kullanılan motif ise hatayi motifleridir. İlhanlı tezhiplerinde hatayi motifinin erken örneklerinin görülmesi tezyini açıdan önemli bir gelişmedir.

IV.2.3. 1. Rûmîler

İlhanlı tezhiplerinde en yoğun kullanılan motif rûmîdir. Rûmî motifi, çizilişine göre sade, dendanlı, sarılma, sencide, hurdelenmiş ve nakışlı/işlemeli; desen içindeki görevine göre ayırma, tepelik ve ortabağ olarak kategorize edilmektedir. İncelenen eserlerde bunlardan yalın/sade, ayırma, sencide, tepelik ve ortabağ motifleri görülmektedir (Fotoğraf 745, Çizim 16). Bazı araştırmalarda rumi ve tepelik motifleri için tipoloji denemeleri yapılmıştır¹⁴⁰. Çalışmamızda da ana başlık olarak sade ve sencide olarak ele aldığımız rumi motiflerinin hepsi aynı şekillerde kullanılmamış tezhibin yapıldığı alanın boşluklarına göre pek çok farklı tipte uygulanmıştır.

Tez kataloğumuzda incelediğimiz eserlerde hurde rûmî motifine rastlanmamıştır. Ancak araştırmalarımız esnasında incelediğimiz başka yazmalarda (BNF MS Arabe 2324, El Mecmuatü'r- Reşidiyye, 207b) nadiren de olsa hurdelenmiş rûmî motifi bulunmaktadır. Bu durumdan hareketle İlhanlılarda hatayi motifinde olduğu gibi hurde rûmî motifinin de yavaş yavaş kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Katalogdaki sade rûmî motifleri aşağıdaki gibidir.

¹³⁷ Emine Geçtan, *Bulut Motifinin Menşei ve Osmanlı'da İlk Örnekleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 19, 29.

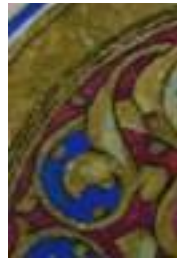
¹³⁸ İnci A. Birol, Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, Kubbealtı Vakfı, İstanbul 2011, s. 169.

¹³⁹ Aziz Doğanay, "Türk Sanatında Pelengî ve Şâhî Benek Nakışları ya da Çintamani Yanılgısı", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 17, İstanbul 2004, s. 194.

¹⁴⁰ Selçuk Mülayim, "Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi", *Anadolu* 20, Ankara 1976, s. 141-153.

1 (EH. 232) 1a

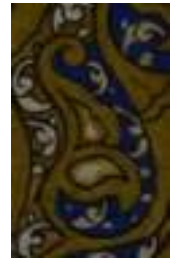
1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 2a

1 (EH. 232) 2a

1 (EH. 232) 61a

1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 61a

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 1b

2 (EH. 234) 2a

3 (EH. 243) 2a

3 (EH. 243) 2a

3 (EH. 243) 2a

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

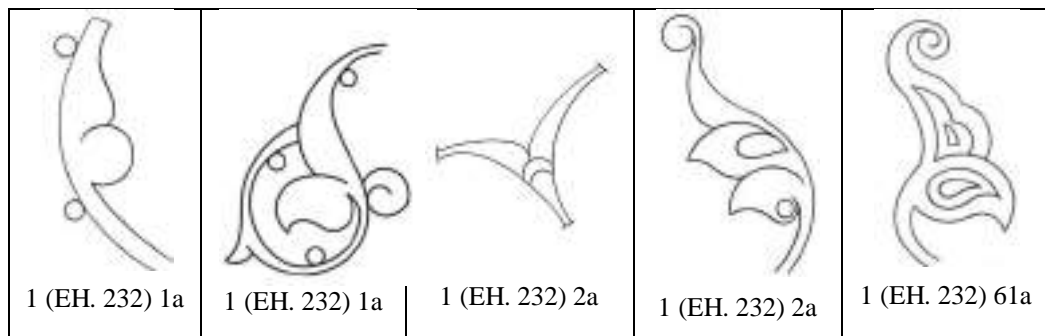
3 (EH. 243) 2b

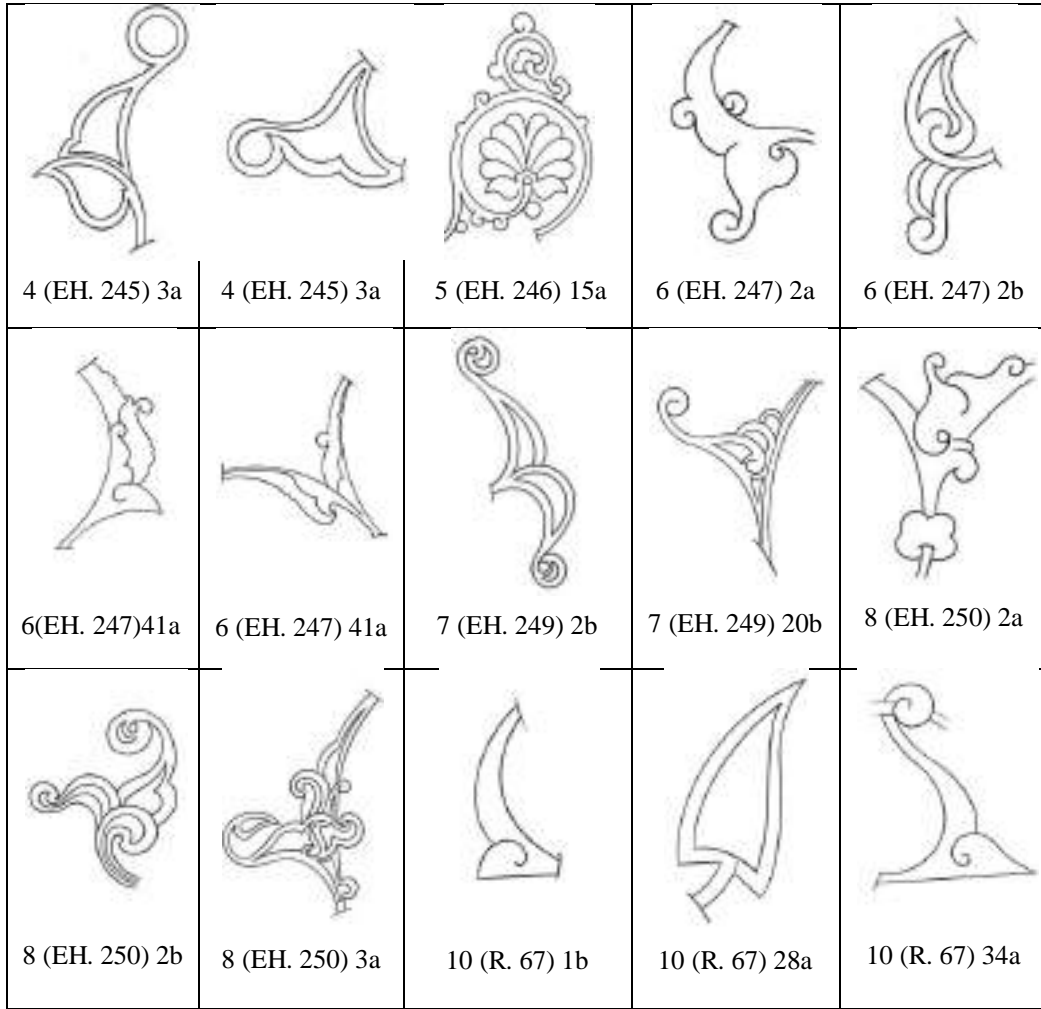
3 (EH. 243) 2b

Fotoğraf 745: Katalogdaki eserlerde sade rûmî örnekleri

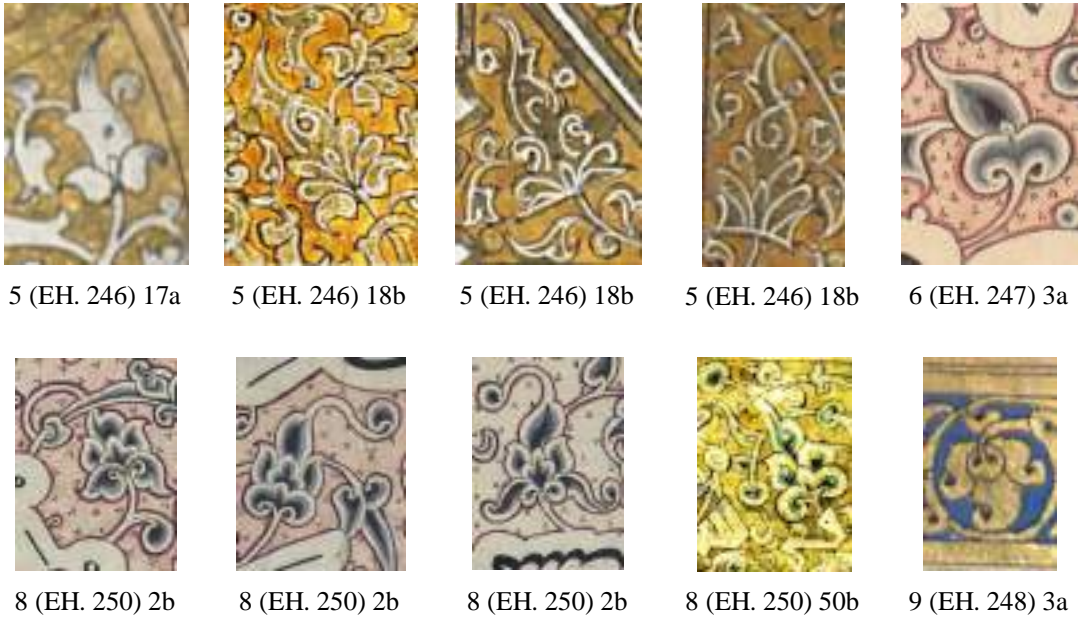
				
1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 61a	2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b
				
2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b
				
2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 1b	2 (EH. 234) 2a	3 (EH. 243) 2a	3 (EH. 243) 2a
				
3 (EH. 243) 2a	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b
				
3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	4 (EH. 245) 2a	4 (EH. 245) 2a

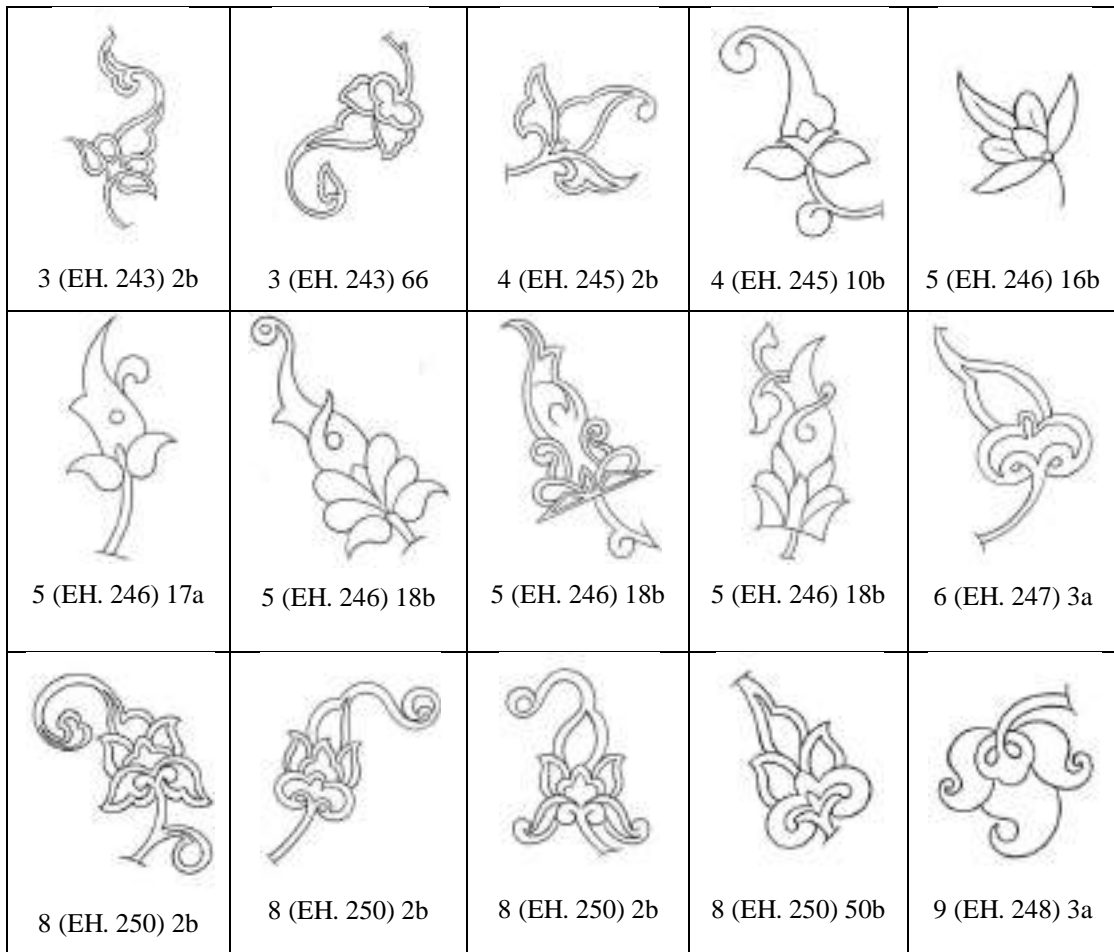
Çizim 17: Katalogdaki eserlerde sade rûmî örnekleri

Katalogdaki eserlerin özellikle serlevha sayfalarında çok farklı sencede rumi örnekleri görülmektedir. Aynı biçimler pek çok yerde kullanılmış ancak tabloda katalog sırasına göre ilk örnek verilmiştir. İncelenen eserlerde bulunan sencede rûmî motifleri aşağıdaki gibidir (Fotoğraf 746, Çizim 17).

Fotoğraf 746: Katalogdaki sence rûmî örnekleri

Çizim 18: Katalogdaki sence rûmî örnekleri

İncelenen eserlerde çeşitli tepelik ve ortabağ motifleri kullanılmıştır. Tasarımları genellikle sadedir. Pek çok yerde aynı motifler kullanılmış olmakla beraber tabloda katalog sırasına göre ilk örnek yer almaktadır. Tepelik ve ortabağ motifleri aşağıdaki gibidir (Fotoğraf 747).

1 (EH. 232) 1a

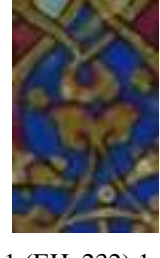
1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 1a

1 (EH. 232) 2a

1 (EH. 232) 61a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 2a

2 (EH. 234) 10a

2 (EH. 234) 34a

2 (EH. 234) 2b

2 (EH. 234) 60a

3 (EH. 243) 2a

3 (EH. 243) 2a

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 2b

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 3a

3 (EH. 243) 7a

4 (EH. 245) 1b

4 (EH. 245) 2b

4 (EH. 245) 10b

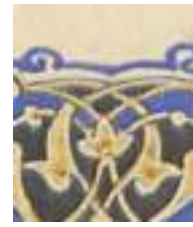
4 (EH. 245) 14a

6 (EH. 247) 2a

6 (EH. 247) 2a

6 (EH. 247) 2a

6 (EH. 247) 2a

6 (EH. 247) 2b

6 (EH. 247) 3a

6 (EH. 247) 3a

6 (EH. 247) 4a

6 (EH. 247) 4a

6 (EH. 247) 13b

6 (EH. 247) 20a

6 (EH. 247) 30b

6 (EH. 247) 41a

6 (EH. 247) 41a

6 (EH. 247) 41a

7 (EH. 249) 35b

8 (EH. 250) 1b

8 (EH. 250) 2a

8 (EH. 250) 2a

8 (EH. 250) 24a

8 (EH. 250) 24a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2a

9 (EH. 248) 2b

9 (EH. 248) 3a

9 (EH. 248) 4a

9 (EH. 248) 5a

9 (EH. 248) 23a

10 (R. 67) 1b

10 (R. 67) 1b

10 (R. 67) 1b

10 (R. 67) 28a

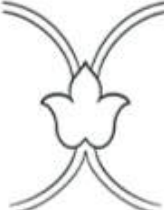

10 (R. 67) 28a

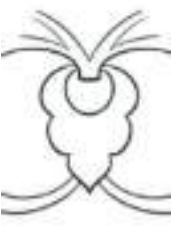

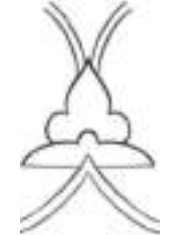

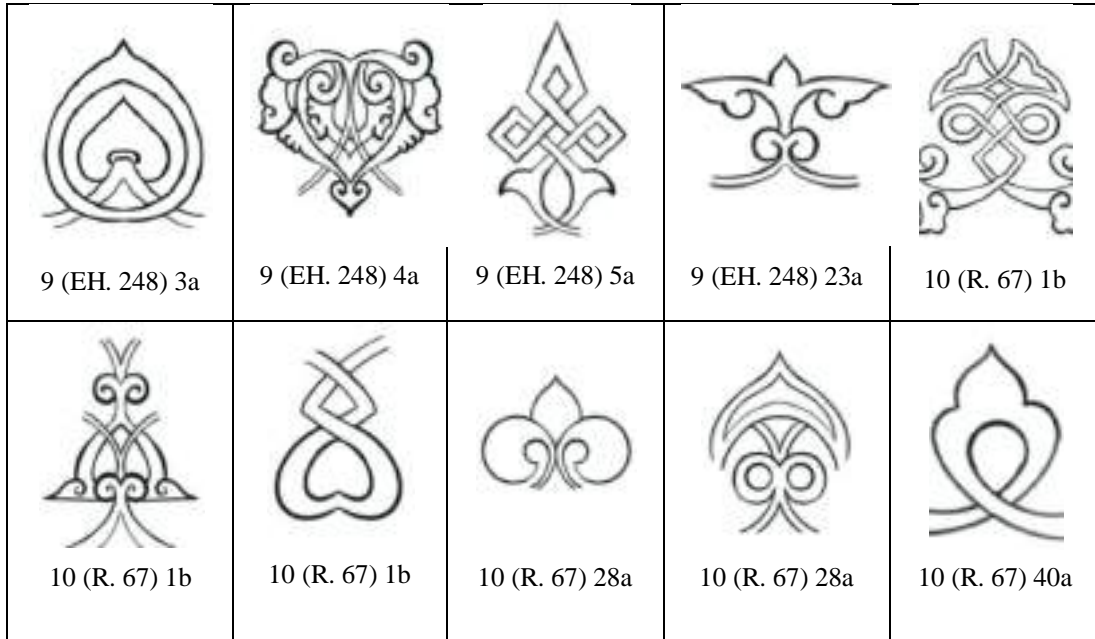
10 (R. 67) 40a

Fotoğraf 747: Katalogdaki tepelik ve ortabağ motifleri

				
1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 1a	1 (EH. 232) 1a
				
1 (EH. 232) 2a	1 (EH. 232) 61a	2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a
				
2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 2a
				
2 (EH. 234) 2a	2 (EH. 234) 10a	2 (EH. 234) 34a	2 (EH. 234) 2b	2 (EH. 234) 60a

				
3 (EH. 243) 2a	3 (EH. 243) 2a	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b
				
3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 2b
				
3 (EH. 243) 3a	3 (EH. 243) 3a	3 (EH. 243) 2b	3 (EH. 243) 3a	3 (EH. 243) 3a
				
3 (EH. 243) 3a	3 (EH. 243) 3a	3 (EH. 243) 7a	4 (EH. 245) 1b	4 (EH. 245) 2b
				
4 (EH. 245) 10b	4 (EH. 245) 14a	6 (EH. 247) 2a	6 (EH. 247) 2a	6 (EH. 247) 2a

				
6 (EH. 247) 2a	6 (EH. 247) 2b	6 (EH. 247) 3a	6 (EH. 247) 3a	6 (EH. 247) 4a
				
6 (EH. 247) 4a	6 (EH. 247) 13b	6 (EH. 247) 20a	6 (EH. 247) 30b	6 (EH. 247) 41a
				
6 (EH. 247) 41a	6 (EH. 247) 41a	7 (EH. 249) 35b	8 (EH. 250) 1b	8 (EH. 250) 2a
				
8 (EH. 250) 2a	8 (EH. 250) 24a	8 (EH. 250) 24a	9 (EH. 248) 2a	9 (EH. 248) 2a
				
9 (EH. 248) 2a	9 (EH. 248) 2a	9 (EH. 248) 2a	9 (EH. 248) 2a	9 (EH. 248) 2b

Çizim 19: Katalogdaki tepelik ve ortabağ motifleri

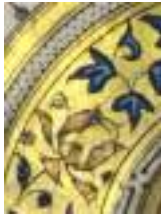
IV.2.3.2. Hatayi Motifleri

Bitkisel kaynaklı motifler kendi içinde tam üsluplaştırılmış/hatayi grubu motifler ve yarı üsluplaştırılmış motifler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İncelediğimiz yazma eserlerde hatayi grubu motiflerin erken örnekleri bulunmaktadır. 2 (EH. 234), 3 (EH. 243), 4 (EH. 245) numaralı kataloglarda hatayi motifleri helezonik sistemler ve dallar üzerinde, 9 (EH. 248), 10 (R. 67), 11 (EH. 151) de ise müstakil gülbezekler şeklinde penç motifleri olarak görülmektedir. Hatayi grubu motifler aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibidir (Fotoğraf 748).

Budizm kültüründeki kutsal lotus çiçeğine benzetilen hatayi motifinin menşei ve kökenine dair araştırmalarda öncül örnekler olarak gösterilen Uygur yazmaları aracılığıyla Doğu Türkistan Uygur Bölgesinde kadar gidilmektedir. Nebati motiflerle Uygur, Abbasi, Selçuklu vb. medeniyetlerin sanat eserlerinde seyrek de olsa karşılaşılmaktadır. Tezyinatımızda görkemli şekilde ilk görüldüğü yer ise Mengüceklî Dönemi eseri olan Divriği Ulu Camii'nin (13. yüzyıl) taç kapısıdır¹⁴¹. Hatayi motifinin kökenine dair araştırmalarda erken kullanım açısından Memlûkler

¹⁴¹ Aziz Doğanay, "Hatayi Üslubu Motifler", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 437, 440.

Döneminde de oldukça ileri düzeyde örneklerin bulunduğu ortaya çıkmıştır¹⁴². Tezhipteki erken örnekleri ise 14. yüzyıl Beylikler, İlhanlı ve Memlük eserlerinde görülmektedir. İhtiyatlı yaklaşılması gereken bir konu olmakla birlikte Selçuklu, Memlük, Beylikler ve İlhanlı tezhipli eserlerini kapsayan daha etraflı bir araştırmanın hatayi motiflerini bugün kullandığımız şekilde kıvrım dallar üzerinde ilk kullananların İlhanlılar olduğunu ortaya çıkarması ihtimal dâhilindedir.

2 (EH. 234) 12b

2 (EH. 234) 50a

2 (EH. 234) 52a

3 (EH. 243) 19b

3 (EH. 243) 22a

3 (EH. 243) 22a

3 (EH. 243) 32a

4 (EH. 245) 48b

9 (EH. 248) 2a

10 (R. 67) 2a

Fotoğraf 748: Katalogdaki hatayi örnekleri

IV.2.3.3. Münhani Motifleri

Münhani grubu motifler isminin de anlamı olduğu üzere eğik biçimlerden oluşmaktadır. İncelenen eserlerde anahtar olarak kullanılmış eğik çizgilerden bazı örnekler şunlardır (Fotoğraf 749):

2 (EH. 234) 19b

2 (EH. 234) 21b

6 (EH. 247) 7b

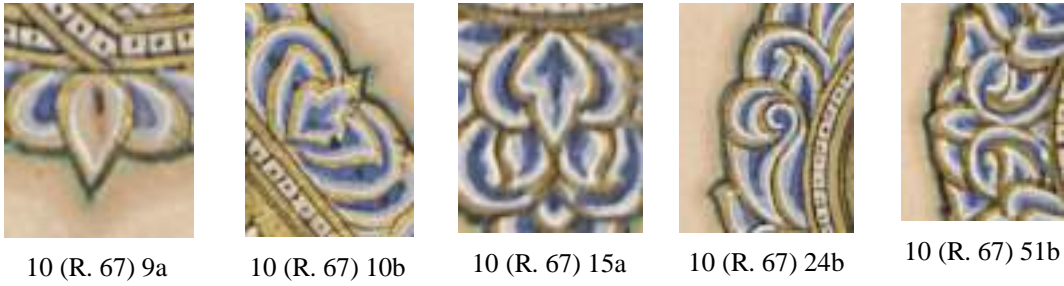

6 (EH. 247) 9a

7 (EH. 249) 20a

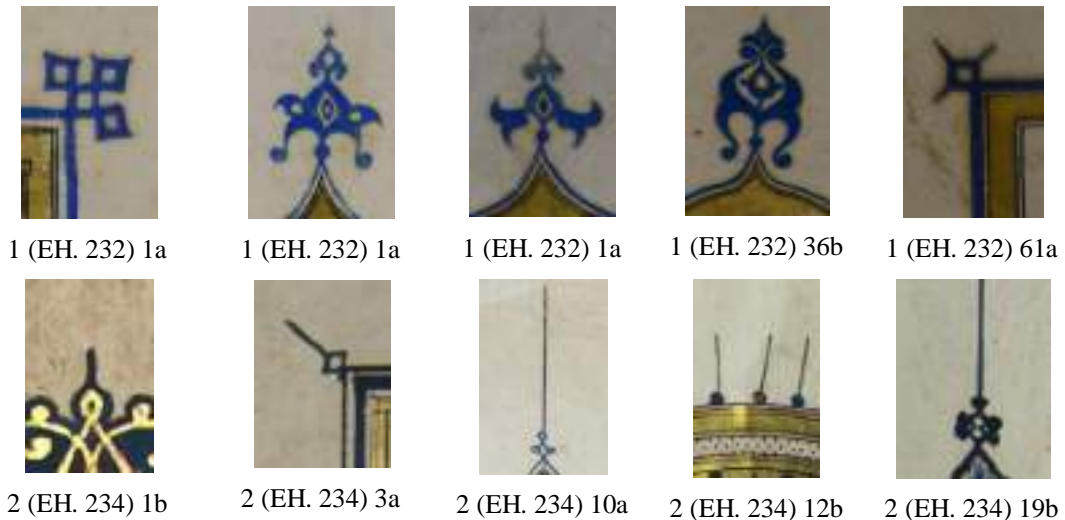
¹⁴² Aziz Doğanay-Merve Akyüz, “İslîmî / Rûmî ve Hatâyî Motifinin Köken Meselesi: Timûrî Tezyînât Üslûbunun Osmanlı Sanatına Yansımaları ve İstanbul Üslûbunun Teşekkülü”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 1, İstanbul 2024, s. 57.

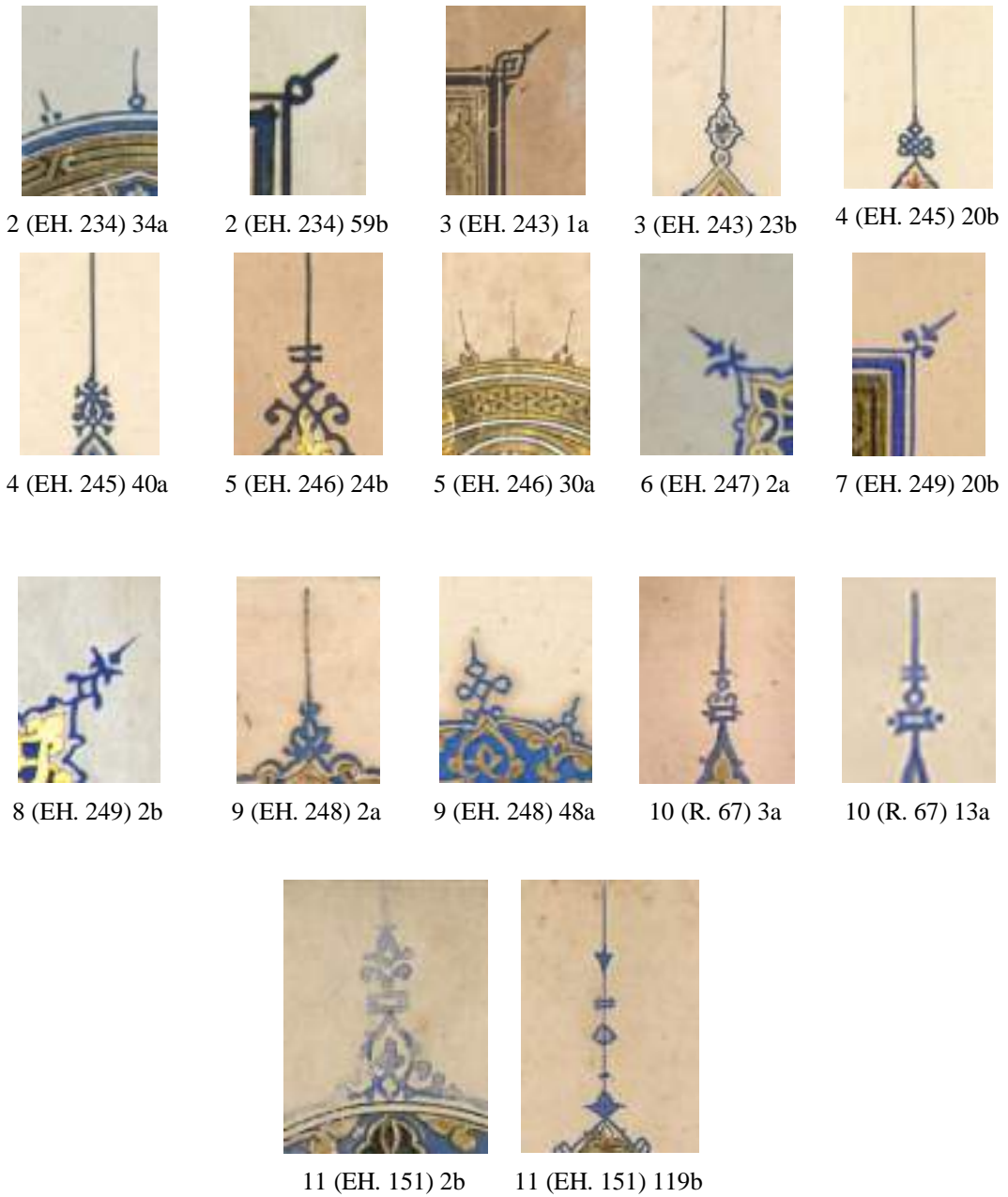

Fotoğraf 749: Katalogdaki münhani örnekleri

IV.2.4. Tığlar

Tığlar, incelenen eserlerin temellük kaydı, zahriye ve serlevha sayfalarında ve bazı güllerde yer almaktadır. Tığlar ya sadece düz çizgi şeklinde yahut çizgilerle oluşturulmuş sade tasarımlar halinde karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı ve Safevi tezhiplerinde görülen zengin tığ tasarımlarının yanında oldukça sade kalan tığlar İlhanlı tezhiplerinde nadiren kullanılmıştır. Tığların çıkış noktalarında bazen rumi motifleri kullanılmış olup bunun dışında herhangi bir motif grubuyla tasarlanmış tığ örneği yoktur. Tığ tasarımlarında genellikle çıkış noktasında hareketli birkaç çizgi mevcut olup tığ çizgisi üzerine uygulama yapılmamıştır. Bu bağlamda farklı tek tığ katalog 11 (EH. 151) 119a ve 119b sayfalarındadır. Tığlarda genellikle aynı tasarım kullanıldığından tabloda ilk örnek yer alacaktır (Fotoğraf 750). Katalogdaki tığ örnekleri aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 750: Katalogdaki tığ örnekleri

IV.2.5. Renk

İncelenen eserlerin klasik tezhip alanlarında zemin rengi olarak, altın, lacivert, bordo, siyah ve kahverengi, bunlar kadar yoğun olmamakla beraber bazı küçük pafta zeminlerinde ise turkuaz ve pembe kullanılmıştır. Lacivert ve bordo iki ayrı tonda karşımıza çıkmaktadır. Selçuklu ve Memlûk tezhiplerinde renk çeşitliliğinin İlhanlı tezhiplerine nispetle kısıtlı olduğu söylenebilir. Selçuklu ve Memlûk tezhiplerinde altın, lacivert ve nadiren kırmızı tonlar kullanılırken

İlhanlılarda hem motiflerde hem de zeminde renk çeşitliliği artmıştır. Mor, yeşil, mavi, gri ve pembenin canlı tonları İlhanlı tezhiplerini diğerlerinden ayıran belirleyici özelliklerdendir. Oldukça pahalı bir malzeme olan altın kullanımında ise kısıtlamaya gidilmediği görülmektedir.

İncelediğimiz eserlerdeki zemin renkleri şunlardır (Fotoğraf 751):

Fotoğraf 751: Katalogdaki eserlerde zemin rengi olarak kullanılan renklerin

Motif renkleri rûmî, münhani ve hatayi grubu motifler olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Rûmî motiflerde en çok kullanılan renk sarı altındır. Bunun yanında sülyen, mavi, mor, yeşil, siyah, gri, beyaz, bordo kullanılmıştır. Buna göre rûmî motifi 2 sayfada (3 (EH. 243) 1b-2a) pembe renk; 4 sayfada (3 (EH. 243) 1b- 2a; 10 (R. 67) 33b, 55a) sülyen renk; 10 sayfada (3 (EH. 243) 2b-3a; 4 (EH. 245) 2b-3a, 53a; 5 (EH. 246) 15b, 17a, 21a, 23b; 10 (R. 67) 50a) mavi renk; 2 sayfada (3 (EH. 243) 2b-3a) mor renk; 8 sayfada (3 (EH. 243) 2b-3a; 4 (EH. 245) 2b-3a, 4a, 54b-55a; 10 (R. 67) 28a) yeşil renk; 4 sayfada (3 (EH. 243) 2b-3a, 29a, 63b) siyah renk; 6 sayfada (3 (EH. 245) 1b-2a; 6 (EH. 247) 2b-3a; 8 (EH. 250) 50b-51a) gri renk; 8 sayfada (1

(EH. 232) 61a; 5 (EH. 246) 15b, 17a; 10 (R. 67) 11b; 11 (EH. 151) 1b-2a, 2b-3a) beyaz renk; 4 sayfada 7 (EH. 249) 2b-3a; 11 (EH. 151) 1b-2a) bordo renktir. Rûmî motiflerde kullanılan renk skalası aşağıdaki gibidir (Fotoğraf 752).

Fotoğraf 752: Rûmî motiflerde kullanılan renkler

İncelenen eserlerden 1 (EH. 232) ve 9 (EH. 248)' de münhani motifi hiç kullanılmamıştır. Katalogdaki diğer eserlerde münhani motifler sülyen, yeşil, mor, mavi ve altın ile boyanmıştır. Münhani motifler 56 sayfada (2 (EH. 234) 1b-2a, 2b-3a, 19b, 21b; 3 (EH. 243) 2b-3a, 23b, 25b, 54a, 55b; 4 (EH. 245) 2b-3a, 20b, 22b; 6 (EH. 247) 7b, 9a, 16b, 17b, 19a, 25b, 27b, 32a, 34a, 35b, 37b 43b; 7 (EH. 249) 6a, 8b, 12b, 14b, 18b, 20a, 31a, 33a, 44a, 45b, 50b, 53b, 52a, 54b; 8 (EH. 250) 8b, 10a, 15a, 17b, 20a, 22b, 28b, 29b, 37a, 39b, 43b, 45b, 50b-51a; sülyen renk; 52 sayfada (2 (EH. 234) 2b-3a, 21b; 3 (EH. 243) 2b-3a, 23b, 25b, 54a, 55b; 4 (EH. 245) 2b-3a, 20b, 22b; 6 (EH. 247) 7b, 9a, 16b, 17b, 19a, 25b, 27b, 32a, 34a, 35b, 37b 43b; 7 (EH. 249) 6a, 8b, 12b, 14b, 18b, 20a, 31a, 33a, 44a, 45b, 50b, 53b, 52a, 54b; 8 (EH. 250) 8b, 10a, 15a, 17b, 20a, 22b, 28b, 29b, 37a, 39b, 43b, 45b, 50b-51a) yeşil renk; 54 sayfada (2 (EH. 234) 2b-3a, 19b, 21b; 3 (EH. 243) 2b-3a, 23b, 25b, 54a, 55b; 4 (EH. 245) 2b-3a, 20b, 22b; 6 (EH. 247) 7b, 9a, 16b, 17b, 19a, 25b, 27b, 32a, 34a, 35b, 37b 43b; 7 (EH. 249) 6a, 8b, 12b, 14b, 18b, 20a, 31a, 33a, 44a, 45b, 52a, 50b, 53b, 54b; 8 (EH. 250) 8b, 10a, 15a, 17b, 20a, 22b, 28b, 29b, 37a, 39b, 43b, 45b, 50b-51a,) mor renk; 69 sayfada (2 (EH. 234) 2b-3a, 19b, 21b; 3 (EH. 243) 2b-3a, 23b, 25b, 54a, 55b; 4 (EH. 245) 2b-3a, 20b, 22b; 6 (EH. 247) 7b, 9a, 16b, 17b, 19a, 25b, 27b, 32a, 34a, 35b, 37b 43b; 7 (EH. 249) 6a, 8b, 12b, 14b, 18b, 20a, 31a, 33a, 44a, 45b, 52a, 50b, 53b, 54b; 8 (EH. 250) 8b, 10a, 15a, 17b, 20a, 22b, 28b, 29b, 37a, 39b, 43b, 45b, 50b-51a; 10 (R.67) 9a, 10b, 15a, 16b, 23b, 24b, 29b, 35b, 36b, 46a, 47a, 51b, 53a ; 11 (EH. 151) 1b- 2a) mavi renktir. Ayrıca 13 sayfada (R.67) 9a, 10b, 15a, 16b, 23b, 24b, 29b, 35b, 36b, 46a, 47a, 51b, 53a beyaz renk ve 5 sayfada (5 (EH. 246) 15b, 26b, 16b, 19b, 28b altın renk kullanılmıştır (Fotoğraf 753).

Münhani motiflerde kullanılan renk yelpazesi aşağıdadır.

Fotoğraf 753: Münhani motiflerde kullanılan renkler

İncelenen eserlerde hatayi grubu motifler açık kahve, mavi ve gri ile renklendirilmiştir. Buna göre 4 sayfada (2 (EH. 234) 12b, 52a; 4 (EH. 245) 12a, 48b açık kahve, 7 sayfada (2 (EH. 234) 12b, 52a; 3 (EH. 243) 22a; 4 (EH. 245) 12a, 48b; (9 (EH. 151) 1b-2a mavi renk, 2 sayfada (4 (EH. 245) 1b, 2a gri renk, 2 sayfada (9 (EH. 151) 2b-3a altın renktir (Fotoğraf 754). Hatayi grubu motiflerde kullanılan renk skalası aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 754: Hatayi motiflerde kullanılan renkler

İlhanlı tezhiplerinde rûmî motifler tek bir renkle sıvama şekilde boyanabildiği gibi bazen de tonlamalı/degradeli boyanmıştır. Münhani motiflerinde ise tonlamalı/degradeli boyama tekniği tüm dönemlerde tercih edilmektedir. Ancak zaten oldukça az örneğine rastlanan hatayi grubu motiflerin boyanmasında tek renk kullanılmıştır.

IV.2.6. Kullanılan Malzeme ve Teknik

İncelenen eserlerde kağıt olarak nohûdî renkte abâdî kağıtlar tercih edilmiştir. Hat ve tezhibin kolay işlenebilmesi için kağıtlar ham haliyle değil aharlanmış şekilde kullanılmıştır. Mürekkep olarak altın, beyaz ve siyah mürekkep görülür. Siyah rengin is mürekkebi olduğu tahmin edilmektedir. Yazılarda kamış kalemin akışını gösteren izlere rastlanmadığından dolayı doldurma yani zerendud tekniği uygulandığı söylenebilir. Zira incelemeler esnasında rastladığımız bazı cüzlerin tamamlanamamış sayfalarında sadece tahriri çekilip içi doldurulmamış yazılar mevcuttur. Tezhiplerde uygulanan renklerin ise günümüze kadar oldukça parlak ve canlı şekilde ulaşmasından dolayı toprak boyalar olduğu düşünülmektedir. Yapıştırma ve sıvama olmak üzere iki ayrı teknikte uygulanan altın malzeme incelenen eserlerin çoğunluğunda sıvama tekniğiyle yapılmıştır. Yine yukarıda zikredildiği gibi yarım

kalmış bazı sayfalarda üzerine tezhip yapılamamış cüz gülü, sure başı ve durakların zeminlerine sürülen altınlarda fırça izleri rahatlıkla izlenebilmektedir.

IV.2.7. Sanatta İlhanlı- Selçuklu Etkileşimi

İlhanlı sanat anlayışının şekillenmesinde Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçuklu Devletinin etkisi oldukça büyüktür. Çünkü İlhanlılar hüküm sürdükleri toprakların büyük bir kısmını Selçuklulardan devralmışlardır. Köseadağ Savaşı (641/1243) sonrasında yönetim yani idare İlhanlılar'da olmasına karşın muasır olarak yaşadıkları zaman diliminde Türkiye Selçuklu Devleti 708/1308 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. İlhanlılar'ın geçmişteki pek çok geleneği Köseadağ savaşı'ndan Müslüman oldukları 694/1295 yılına kadar süren yaklaşık elli yıllık dönemde Selçuklu coğrafyası içinde eriyip bu kültürle harmanlanmış ve Müslüman olmuşlardır. Bu durum bir araya gelmiş iki kültürün pek çok konuda olduğu gibi tezyini bağlamda da etkileşimine sebep olmuştur. Başlangıçta tamamen işgalci bir anlayışa sahip olan İlhanlı Devleti'nde dini temayüllerin değişikliği de sanatı etkileyen bir faktördür. İlhanlı Dönemi'nde üretilen eserlerde yerleştikleri coğrafyadaki toplumun, yani Selçukluların tezyini anlayışını büyük oranda sürdürdükleri izlenmektedir. Muhtemelen o topraklarda yaşayan sanatçılar yönetim değişmiş olsa da aynı coğrafyada yaşamaya ve sanatını icraya devam etmiştir. Ancak zaman faktörü, başka bir kültürle harmanlanma ve sanatçıların yenilik arayışları sebebiyle süreç içinde sanatta gelişimlerin olduğu muhakkaktır. Bu durum iki dönem arasında benzerliklerin yanı sıra bazı farklılıkların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Özellikle cami ve türbe gibi dini yapılar çerçevesinde şekillenen mimari tezyinat ve bunun yanı sıra Mushaf bezemesinde kullanılan tezhipler İslam sanatı etrafında gelişen sanatlardır. Dolayısıyla daha önce Moğol Döneminde müslüman olmayan İlhanlılar bu sanatı Abbasiler ve Selçuklular gibi kendinden önceki medeniyetlerden aldıkları şekilde icra etmiştir. Minyatürlerde İlhanlıların kültür çevrelerinde görüp uyguladıkları kendine has üslup daha belirgin olmasına karşın mimari süslemede ve tezhipte durum farklı olmuş, bu sanatları başlangıçta Selçuklu üslubuna bağlı şekilde uygulamışlardır. Dolayısıyla resim sanatında zaten kullanageldikleri Moğol üslubunun izlerini minyatürlerle İslam coğrafyasına

taşımışlardır. Ancak tezhip ve mimaride görülen bezemelerin Selçuklu özelliğinde olması bu bezeme üslubunu İslâm kültüründen aldıklarının göstergesidir.

Mimari eserlerde üzerinde İlhanlı kitâbesi dahi bulunan çok sayıdaki eserin aslen ilk kez Selçuklular zamanında yapıldığı, çoğunlukla Selçuklu yapılarının korunduğu ve İlhanlılar zamanında bu yapıların onarılarak mihrap gibi eklentiler aldığı görülmektedir. İsfahan Ulu Camii, Gölpayegan Ulu Camii, Zevvare Ulu Camii ve Ardistan Ulu Camii gibi pek çok Selçuklu camisi ile Damgan, Rey, Harrekan, Abarkuh bölgelerindeki Selçuklu anıt mezarlarının özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaştığı söylenebilir¹⁴³. İlhanlıların yapı planlarında Selçuklu üslubunu benimsediği ve biçimsel olarak Selçuklu yapıları ile benzer eserler inşa ettirdikleri dikkat çeker (Fotoğraf 755-756).

Fotoğraf 755: Merv, Sultan Sencer Türbesi, Büyük Selçuklu Eseri¹⁴⁴

Fotoğraf 756: Sultaniye, Sultan Olcaytu Türbesi, İlhanlı Eseri (A. F. Baysal)

Selçuklu yapılarına İlhanlılar zamanında ilave edilen mimari eklentiler ve üzerinde gördüğümüz süslemeler Selçuklu bezemeleri ile uyum içerisindedir. Daha yoğun ve dışa taşkın motif kullanımı gibi küçük bazı detaylar İlhanlı üslubunu fark etmeye vesile olmaktadır (Fotoğraf 757-758).

¹⁴³ Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, s. 20.

¹⁴⁴ <https://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/sultan-sencer-turbesi> Erişim: 02.01. 2024

Fotoğraf 757: Duvar süslemesi, Rey 11. yy, Büyük Selçuklu, NMİ 3267

Fotoğraf 758: Mihrap Süslemesi, 14. yy başı, İlhanlı, Isfahan Ulu Cami

Yukarıda mimari bezeme için dikkat çekilen bulgular tezhipler için de söz konusudur. Anadolu Selçuklu tezhipli eserlerinde ve mimarisinde tüm eserlerin görülmesi elbette mümkün değildir. Gördüğümüz tezhipli eserlerin aşağıda bir listesi verilmiştir. Bu eserler üzerinden Selçuklu tezhiplerinde olup İlhanlı tezhiplerinde olmayan yahut İlhanlı tezhiplerinde devreye giren bazı motiflerden ve tezyini unsurlardan bahsedilmiştir.

Selçuklu tezhipli eserlerinden, KMM 51(1278), KMM 11 (1206), KMM 15 (1296), KMM 16 (1268), KMM 3407 (1236), TSK EH. 61 (1296), TSK EH. 209, Natioan Museum of Asian Art- Arthur M. Sackler Gallery S1986.25, DBCL 1466 (1278)¹⁴⁵, Los Angeles County Museum of Art-CA-M.73.5.558, DBCL 1431, SK Fatih 315 (1205), SK Ayasofya 2984¹⁴⁶, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 17769¹⁴⁷, BL- Add 7214 (1036), MET 1996.238.1, 1996.238.2, görülmüş ve bu eserlerde hatayi grubu motiflerin ve hurde rûmî motiflerinin kullanımına şahit olunmamıştır. Selçuklu tezhiplerinde durak olarak kullanılan tasarımların pek çoğu sistematik açıdan penç motifi olarak adlandırılabilir. Ancak

¹⁴⁵ Cailah Jackson, *Islamic Manuscripts of Late Medieval Rum 1270s- 1370s*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2020, s. 29.

¹⁴⁶ Zeynep Demircan, *XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 64.

¹⁴⁷ Cailah Jackson, "The Illuminations of Mukhlis ibn 'Abdallah al-Hindi: Identifying Manuscripts from Late Medieval Konya", *Muqarnas* 36, Cambridge 2019, s. 51.

burada bahsedilen durum hatayi grubu motiflerin helezonik sistemler üzerinde kullanımınıdır.

Selçuklu tezhiplerinde hurdelenmiş rûmî motifinin kullanıldığı eser sayısı oldukça azdır. TİEM 437 bu nadir örneklerden biridir¹⁴⁸. Tez kataloğumuzda incelenen İlhanlı tezhipli eserlerinde ise hurde rûmî motifine tesadüf edilmemiştir. Araştırmalarımız esnasında İlhanlı Dönemi eseri olan sadece bir (BNF MS Arabe 2324) eserde hurde rûmî motifine rastlanmıştır.

Mimaride ise Konya Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese, Sırçalı Medrese, Sırçalı Mescit, Sahip Ata Camii, Şeyh Sadreddin Konevi Camii tezyinatlarında da hurde rûmî ve hatayi grubu motiflerin kullanılmadığı görülmektedir. Sadece Sırçalı Medrese taç kapısında dal üzerine yerleştirilmemiş müstakil gülbezek şeklinde penç motifleri vardır.

Zahriye tezhiplerindeki geometrik tam sayfa kompozisyonlar tezhipte nerdeyse hemen her dönemde revaçta kalmış ve çokça kullanılmıştır. Selçuklu, Timurlu ve Osmanlılarda tam sayfa kompozisyonların yanında mekik ve dairesel şemse formu zahriyelerin de kullanıldığı görülür (Fotoğraf 759). İlhanlı Mushaflarında tam sayfa dikdörtgen zahriye formu haricinde sayfa tasarımına araştırmalarımız esnasında tesadüf edilmemiştir. Zahriyelerde dairesel tasarımlar sadece İlhanlı Dönemi tarih kitaplarında karşımıza çıkmıştır (Camiu't- Tevarih, Mecmuatü'r-Reşidiyye).

¹⁴⁸ Asiye Kafalier Dönmez, *Anadolu Selçuklu Döneminde Konya'da Yapıldığı Tespit Edilen Beş Yazma Eserin Tezhip Yönüyle İncelenmesi Ve Günümüz Anlayışı İle Yorumu*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 2020, s. 202.

KMM 51, 1a Zahriye, Selçuklu

İÜNYK-A. 6649, 1a Zahriye, Selçuklu

TİEM 437, 1a Zahriye, Selçuklu

TİEM 507 2b Zahriye, Selçuklu
1286

KMM 51, 1a, Zahriye, Selçuklu

KMM 51, 98a, Zahriye, Selçuklu

Fotoğraf 759: Selçuklu zahriye örnekleri**Fotoğraf 760:** KMM 15, Zahriye ve Serlevha sayfaları, Selçuklu 1296

Yukarıda sözü geçen ve araştırmalarımız esnasında incelenen eserlerden KMM 51 (1278) numaradaki mesnevi nüshası Türkiye Selçuklu tezhipli eserleri içinde ayrı yeri olan bir başyapıttır. İlhanelilerde incelediğimiz otuz cüzden oluşan

Kur'an-ı Kerîmler gibi her bölüm başında zahriye (22), serlevha (12) ve başlık tezhibi (6) bulundurması onu tezyini açıdan çok zengin bir eser kılar. Türkiye Selçukluları tezhipleri mukayesesinde tezhip açısından bu denli hacimli bir eser aslında temsil eser olarak seçilip üzerinden mukayeseler yapma imkanı sunmaktadır. Ancak Selçuklu tezhipleri içinde bile KMM 51 numaralı eseri tezhipleyen Muhlis bin Abdullah el- Hindî ve onun halefleri ayrı bir ekol olarak anılmakta ve tezyini üsluplarında kendine has bazı unsurlar dikkat çekmektedir¹⁴⁹. Bu durumda sadece bu eser üzerinden değerlendirmenin eksikliklere yol açabileceği düşünüldüğünden ulaşılabilen tüm Selçuklu eserlerine mukayesede başvurulmaya çalışılmıştır.

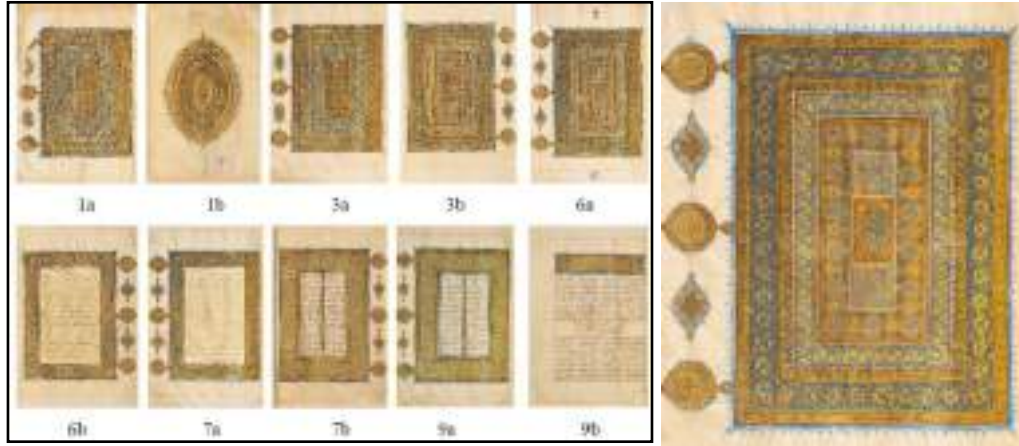
Selçuklu tezhipleri içinde ayrı bir yeri olan Muhlis bin Abdullah el-Hindî'nin ve haleflerinin tezhip üslubunun¹⁵⁰ etkileri İlhanlı ve Memlük Dönemi'nde de görülebilmektedir¹⁵¹. Bu üslubun izlerini kataloğumuzda bir cüzü (EH. 232) bulunan Musul Kur'an-ı Kerîm'inden takip etmek mümkündür. Renk skalası ve motiflerin kullanımı Muhlis bin Abdullah el- Hindî'nin üslubunu çağrıştıracı etkiler olarak karşımıza çıkar. Ancak farklılar benzerliklerden ziyadedir. Musul Kur'an-ı Kerîmi'nin zahriyelerinde merkezdeki geometrik şebekeler geniş bir alanı kaplar ve pervazlar oldukça azdır. Hâlbuki KMM 51'in zahriye sayfalarında merkezdeki dikdörtgen alanlar daha küçük olup, geometrik paftalardan ziyade düğümlü geçmelerin kullanıldığı görülmektedir. KMM 51'in pervazlarında kartuşlu/kitabeli zencerek örnekleri yoğundur. Musul Kur'an-ı Kerîmi'nde bu tarz desenler yoktur. KMM 51 numaralı eserin zahriye ve serlevha sayfalarındaki güller İlhanlı tezhipleriyle en belirgin farklardan biri olarak nitelendirilebilir. Zira KMM 51'de uzun kenarın tümünü kaplayan üçü daire ikisi mekik formlu beşer tane gül tezyinatı sayfa tezhibini yoğunlaştırmaktadır (Fotoğraf 765). İlhanlı zahriyelerinde uzun

¹⁴⁹ Zeren Tanındı, "Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis b. Abdullah El- Hindî ve Halefleri", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan*, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2001, s. 141-151; Zeren Tanındı, "The Arts of the Book : Patrons and Interactions in Erzincan between 1365 and 1410", *At the Crossroads of Empires: 14th - 15th Century Eastern Anatolia*, Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes, İstanbul 2007, s. 221-238.

¹⁵⁰ Jackson, "The Illuminations of Mukhlis ibn 'Abdallah al-Hindi: Identifying Manuscripts from Late Medieval Konya", s. 47; Cailah Jackson, *Patrons And Artists At The Crossroads: The Islamic Arts Of The Book In The Lands Of Rûm, 1270s-1370s*, Wolfson College, University of Oxford, Doktora Tezi, Oxford 2017, s. 74

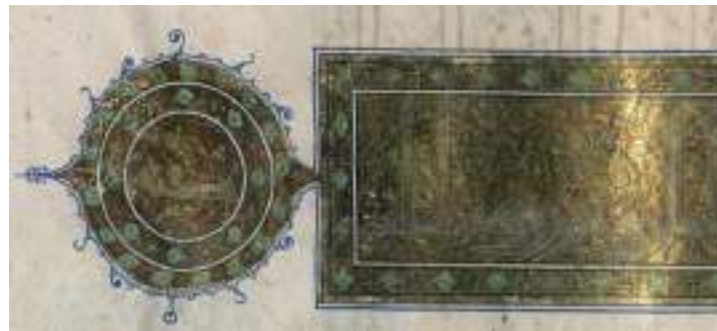
¹⁵¹ Zeren Tanındı, "Kur'ani El Yazmalarda Tezhip ve Tezyini Sanatlar", *Kur'an Sanatı*, Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian Institution, Washington DC 2016, s. 103.

kenarın ortasında cetvele bitişik bir tane gül tezhibi ile iktifa edilmiştir. Serlevhalarda ise bu sayı ancak ikiye çıkmaktadır. Yapım yılları birbirine yakın olan ve KMM 51'in tezhipleri ile benzerlikler içeren diğer bazı örnekler KMM 74 numaradaki (1332) Mesnevî-i Veledî ve KMM 1177 numaradaki Mesnevî (1323)'dir.

Fotoğraf 761: KMM 51, 1. Bölüm tezhipli sayfalar ve 6a sayfası detay¹⁵²

İlhanlı ve Selçuklu tezhibinde benzer alanlardan bir diğeri sûre başı alanlarında kufî yazılar ve zeminde dolaşan rûmîli helezon sistemleridir. İlhanlılarda görülen yazı ve deseni birbirinden ayırt edilebilmek için altın zeminin üzerini şeffaf kahverengi veya kırmızı renk ile boyama uygulaması Selçuklu tezhiplerinde de yapılmıştır (Fotoğraf 762). Yazı ve zeminin başka renklerle boyanması yazının okunmasını kolaylaştırırken hem zemin tezyinatının hem de yazının altınla yazıldığı örneklerde okuma güçlüğü ortaya çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde genellikle yazıyı daha okunur ve anlaşılır kılan pafta ile ayırma yöntemi uygulanmıştır.

Fotoğraf 762: TIEM 438, Selçuklu, Sûre başı, 627a¹⁵³

¹⁵² Kafalier Dönmez, *a.g.t.*, s. 113.

¹⁵³ Kafalier Dönmez, *a.g.t.*, s. 219.

Selçuklu tezhiplerinde çok kullanılan ve İlhanlılarda kullanımına devam edildiği görülen uygulamalardan bir diğeri kartuşların içinin motiflerle değil geometrik şekillerle doldurulmasıdır. Buradaki geometrik şekiller irileştirilerek zahriyelerde pafta olarak da kullanılmıştır. Zikrolunan örnekler çoğunlukla Selçuklu tezhibine benzerlikleri daha yoğun olan Musul Kur'an-ı Kerîmi'nde mevcuttur (Fotoğraf 763). Örneğin TİEM 539'un zahriye sayfasında küçük alanları dolduran geometrik şekil, katalog 9 (EH. 151)'da büyütülmüş ve zahriyenin ana paftası haline gelmiştir.

TİEM 539, 1a sayfası, İlhanlı

TİEM 540, 5a sayfası, İlhanlı

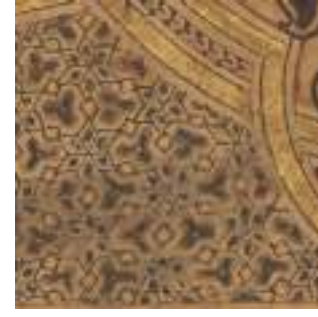
TSKEH 209, 1b sayfası Selçuklu

BL Or. 4945 1a sayfası,
İlhanlı

DCBL 1431, 9a sayfası,
Selçuklu¹⁵⁴

DCBL 1431, 284b sayfası,
Selçuklu¹⁵⁵

Fotoğraf 763: İlhanlı ve Selçuklu tezhiplerindeki geometrik zemin dolguları

Yine Musul Kur'an-ı Kerîmi'nde TİEM 539'un 56a temellük kaydı sayfasındaki geometrik detaylar BL Or. 4945'in zahriye paftalarını oluşturmuştur (Fotoğraf 763-765). Bu teknik bugün halen İran'da kullanılan ve "hatemkâri" olarak adlandırılan işlere de yakın bir görünüm arz etmektedir (Fotoğraf (766)).

¹⁵⁴ https://viewer.cbl.ie/viewer/image/Is_1431/12/ Erişim: 03.03.2024

¹⁵⁵ https://viewer.cbl.ie/viewer/image/Is_1431/12/ Erişim: 03.03.2024

Fotoğraf 764: BL or. 4945,
1b sayfası

Fotoğraf 765: TiEM 539, 56a
sayfası

Fotoğraf 766: Hatemkâri
örneği¹⁵⁶

Aslında her iki dönemde de pervazlarda zencerek desenleri yoğun şekilde kullanılmıştır. İlhanlılarda desenlerde çeşitliliğin artması sebebiyle Selçuklularda zencereğin daha yoğun kullanıldığı yorumu yapılabilir. Selçuklu pervazlarında zencerek, münhani ve daha az tercih edilmekle beraber tek iplik kenar bezemesi çeşitleri kullanılmıştır. İlhanlılarda tek iplik desen planı daha yaygın hale gelmiş, tek şerit ve kitabeli zencerek kullanımı desenlerde çeşitliliği artırmıştır. Enine simetrik kenar bezemeleri tezyini kolaylık sağlamasından olsa gerek her iki dönemde de çok kullanılan bir diğer pervaz desendir. Selçuklu tezhiplerinde üç iplik desen planının kullanıldığı ancak İlhanlı tezhiplerinde bu desen planının pek tercih edilmediği de söylenebilir. İlhanlı tezhiplerinde ince arasuyu çeşitlerinde de bir zenginlik görülür. Selçuklu motif skalasında yalnızca rûmî ve münhaniler yer alırken İlhanlılarda hatayi grubu motiflerin başlangıç seviyesinde de olsa motif havuzunu geliştirdiği muhakkaktır. Tezhipte henüz kullanımı görülme de İlhanlılarda minyatürler vasıtasıyla bulut motifi de tezyinata dâhil olmaya başlamıştır. Yine bu iki dönemin gülleri de tezyini açıdan farklılıklar arz etmektedir. Erken Dönem Selçuklu eserlerinde palmyelere benzeyen güller ilerleyen dönemlerde daire ve damla formlara dönüşmüştür. Ancak İlhanlılarda dairesel, damla ve mekik formların yanı sıra, dış hatları rûmîlerin dendanları ile hareketlendirilmiş formlar eklenmiştir. İlhanlı tezhiplerine Selçuklularda kullanılmayan mor, yeşil, pembe, kırmızı gibi renkler dâhil olmuş özellikle münhanilerde renk katmanları artmıştır. İlhanlılarda durak tasarımlarının çokluğu yine Selçuklu Dönemi'nden farklı bir unsur olarak ele alınmalıdır.

¹⁵⁶ Gülistan Sarayı'ndan kapı kanadı

İlhanlı tezhiplerinde selefi olan Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçukluların tezhip sanatıyla yüksek oranda etkileşimler ve benzerliklerin olduğu ancak İlhanlı tezhiplerinin motif ve renk yelpazesinde ve detaylarda gelişmelerin olduğu görülmüştür. Fakat ana hatlarıyla ilk bakıldığında sayfalardaki geometrik sistemlerin birbirini çağrıştıran bir yakınlık içinde olduğu söylenmelidir. İlhanlılar bambaşka bir üsluba geçiş yapmış olmasalar da bu iki dönemin tezhip üslupları birebir aynı değildir. İlhanlılar tezhip sanatının bulunduğu noktadan ileri taşınmasına katkı sağlamışlardır. Özellikle işçiliğin son derece gelişmiş olduğu büyük boyutlu Kur'ân-ı Kerîmler bu çağın ihtişam çağı¹⁵⁷ olarak nitelendirilmesine vesile olmuştur.

IV.2.8. İlhanlı Mimari Bezemeleri ve İlhanlı Tezhipleri Mukayesesi

İlhanlı-Selçuklu arasında mimari ve kitap sanatları alanında görülen bu etkileşim İlhanlıların kendi sanatları arasında da söz konusudur. Yani mimari de görülen bezeme unsurları tezhipte de benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla mimari ve tezhip arasında bir üslup birliğinin varlığından söz edilebilir. Ancak tezhipli eserlerde tercih edilmediği halde mimari tezyinatın karakteristik özelliği sayılabilecek bazı detaylar da mevcuttur. Bu bağlamda İlhanlı Dönemi İran mimari tezyinatına bakıldığında en çok süslemeye sahip yapılar türbeler yani anıt mezarlardır. Yine bu dönemde yapılmış yoğun tezyinata sahip mihraplar önemli mimari unsurlar olarak dikkat çeker. İlhanlı mimari tezyinatında rûmî formların içleri geometrik formlarla doldurulmak sûretiyle veya makilî yazılarla tezyin edilmiş ancak bu uygulama tezhipte kullanılmamış, tezhiplerde daha çok kademeli boyama tekniği tercih edilmiştir. İlhanlı Döneminde kullanılan iç bünyeleri yoğun şekilde işlenmiş bu irice rumiler Mengücekli eseri olan Divriği Ulu Camii bezemelerini de hatıra getirmektedir.

¹⁵⁷ Lings, *a.g.e.*, 24

Fotoğraf 767: Piri Bakran Türbesi (712/1312)¹⁵⁸

Mimari eserlerdeki tezyini unsurlar bazen tezhipli eserlerle oldukça benzer şekilde karşımıza çıkar. Özellikle mimarideki geometrik formlar tezhipte de pafta olarak kullanılır. Örneğin Piri Bakran Türbesi (1312) çinilerinde kullanılan ve Selçuklularda da çokça görülen geometrik sistem katalog 9 (EH. 248)'un zahriye sayfasında paftalama sistemi olarak görülür (Fotoğraf 768-769).

Fotoğraf 768: Piri Bakran Türbesi çinileri¹⁵⁹

Fotoğraf 769: EH. 248 Zahriye

Sultaniye şehrindeki Socas Mescidi kubbesi de tezhiplerdekine benzer şekilde geometrik yıldızlıdır (Fotoğraf 770). Gül ve zahriye tezhipleri kubbelerle, tezhiplerdeki ara pervazlar da mimari pervazlarla uyum içindedir.

¹⁵⁸ Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, 133, 142, 152.

¹⁵⁹ Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, 136.

Socas Mescidi Cuma¹⁶⁰

TIEM 539, Zahriye Sayfası

Fotoğraf 770: İlhanlı mimarisi ve tezhiplerinde benzer tasarımlarTürbetü'l-Cam (1320)¹⁶¹

EH. 234 2a

Türbetü'l-Cam

EH. 245 1b

Fotoğraf 771: İlhanlı mimari eserlerinde ve tezhiplerinde benzer motifler

Mimarinin dışında ciltlerde kullanılan paftalar ve desenler de tezhip desenleri ile benzerlik gösterir (Fotoğraf 772-773).

Fotoğraf 772: TIEM 540, 13a**Fotoğraf 773:** TIEM 541 cilt

¹⁶⁰ Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, 260.

¹⁶¹ Bülbül, *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, 344.

SONUÇ

Bir asır kadar kısa süreli hüküm süren İlhanlılar Dönemi yeni bir devlet kurmaları ve teşkilatlandırmaları açısından siyasi mücadelelerle geçmiştir. Ayrıca Selçuklularla iç içe yaşamlarından dolayı da süreç oldukça karmaşıktır. Coğrafyada iki ana devlet bir arada yaşadığından, İlhanlılar'da geçmişe dayalı İslami bir kültür var olmadığından ve İslam mimarisi ve kitap sanatları mirasını Selçuklulardan almalarından dolayı eserlerin hangi devlete mâl edileceği konusunda tereddütler zuhur etmiştir. Bu durum çalışma sürecimizi güçleştiren bir unsur olmuştur.

İlhanlılarda tezhip sanatını sarayın, yani sultanların ve vezirler gibi devlet adamlarının himaye ettiği eserlerdeki temellük kayıtlarından görülmektedir. Müstakil çalışmalar yapan sanatçıların varlığı kuvvetle muhtemel olmakla beraber çalışmamız esnasında imzalı bu tür eserlere tesadüf edilmemiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde İlhanlı sanatında İran coğrafyasında Büyük Selçuklu sanat anlayışının, Anadolu coğrafyasında ise Anadolu Selçuklu sanat anlayışının devam ettiği ve Selçuklu üslubunun İlhanlı üzerindeki etkisinin yadsınamaz bir gerçeklikle karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu durumdan hareketle ve incelenen eserler ışığında İlhanlılarda başlangıçta Selçuklu tezhip anlayışının devam ettiği ve keskin bir değişim görülmediği söylenebilir. Ancak ilerleyen dönemlerde devlet temellendikçe, İlhanlı tezhiplerindeki süsleme programına yeni motif ve renkler dâhil olmuş ve farklı bir üslup ortaya çıkmaya başlamıştır.

Selçuklu tezhiplerinde çokça kullanılan geometrik sistem anlayışını İlhanlılar'ın da sürdürdüğü görülmektedir. Selçuklu, Memlük ve İlhanlı tezhiplerinde özellikle zahriyelerde geometrik paftalama sistemlerinin kullanımı ortak özelliklerden biridir. Ancak İlhanlılarda merkezkaç vurgusunun yanında öteleme simetrisinin kullanımı Memlük –İlhanlı arasında bir farklılık olarak nitelendirilir. Yine Memlüklerde güllerin cüz, hizip, aşer, hamse ve secde gülü gibi çeşitli kullanımı mevcutken İlhanlılarda sadece aşer ve hamse güllerinin kullanılması iki dönem arasında bir farklılıktır. Güllerin dış hatları da biçimsel olarak birbirinden oldukça değişiktir. Memlük, Beylikler ve İlhanlı tezhiplerinde ana şema benzer bir seyir izlemekte ve paralel olarak yenilik arayışları görülmektedir. Yeni motifler ve

renklerin tezyinata girişi 14. yüzyıl içinde aşağı yukarı yakın zamanlara tekabül eder. Ancak İlhanlılarda bu gelişmeler diğerlerinden biraz daha öncedir. Selçuklu tezhiplerinde kullanılan mevcut süsleme anlayışı İlhanlılarda gelişme göstermiş, en önemli gelişmelerden birisi uygulamaların daha kaliteli bir işçilikle yapılması olmuştur.

İlhanlı tezhiplerinde keskin bir üslup değişikliğinden söz edilemese de İlhanlıların tezhip sanatının gelişimine ve bulunduğu noktadan daha ileri taşınmasına katkıda buldukları şüphesizdir. Tezhibin daha ileri seviyeye taşınmasında zincirin halkalarından biri olarak İlhanlı tezhipleri renk ve motif skalasını genişleterek önemli bir görev ifa etmiştir.

İlhanlı tezhiplerinde kendinden önceki dönemlerde var olan tezyini unsurlarda bazı değişimler grlmştur. Örneğin mnhanilerin tonlamalarında renk çeşitliği artmış, gölgeli boyamada yedi renge kadar ton kullanıldığı olmuştur. Selçuklu tezhiplerinde bu sayının daha az olduğu söylenebilir.

İlhanlı kenarsuyu tezhiplerinde ise Timur, Safevi ve Osmanlı tezhiplerinde yoğun şekilde kullanılan ipliklerle oluşturulan paftacı bir anlayış görülmeyip paftalama nadir kullanılmıştır. Motif dalları sınır kabul edilerek oluşturulmuş münavebeli renk kullanımında, dallar sınırları belirlemiştir. Bazı örneklerde de motif dallarının sınırlarıyla renklendirme işlemi zikzaklı bir desen oluşturmuştur.

Bazı Selçuklu tezhipli eserlerinde ipliğe bitişik kısa tığlar görülürken İlhanlı tezhiplerinde sadece köşelerde kullanılan kısa tığlar haricinde tığ kullanımına rastlanmaz. Selçuklu ve Memlk tezhiplerinde kısa da olsa tığ kullanımı mevcutken İlhanlılarda tığ kullanımının sınırlı olması bu dönemler arasında bir farklılıktır.

Değerlendirme bölümünde eserlerin özelliklerine detaylı değindikten sonra kısaca eserlerde görülen özellikler şöyle özetlenebilir.

Katalogda incelenen eserler 700/1300 sonrasında üretilmiş İlhanlı eserleridir.

Bütün eserlerde nohudi/krem rengi kâğıt kullanılmış, koyu renk zemin kullanılmamıştır.

Kufi, sülüs ve nesih yazı çeşitleri kullanılmakla beraber en çok tercih edilen muhakkak yazıdır.

Mürekkep renkleri siyah, altın ve üstübeç (beyaz) renktir.

Zahriyelerde tam sayfa dikdörtgen tasarımlar ve geometrik paftalama sistemleri görülür; dairesel ve şemse formlar çok fazla görülmez.

Paftaları oluşturmak için geometrik yıldızlar kullanılmıştır. İpliklerle oluşturulan paftalar yoktur.

Tığlar sadece sayfaların köşelerinde ve yalın olarak kullanılmıştır.

İlhanlılarda genellikle aşer ve hamse gülleri kullanılmıştır. Secde, cüz ve hizip gülleri nadiren karşımıza çıkar. Gül tezyinatında kullandıkları dış formlar çok çeşitlidir.

İlhanlı tezhiplerinde yeni motif ve renkler görülmeye başlanmıştır. Motiflerdeki yenilik hatayi grubu motiflerin kullanımınıdır.

Rumi motiflerde altın, lacivert, siyah, beyaz, mavi ve gri renkler tercih edilmiştir. Münhani tonlarında renk çeşitliliği artmış, altın, beyaz, siyah, yeşil, mor, eflatun, mavi, kırmızı, pembe, turuncu ve bu renklerin çeşitli tonları kullanılmıştır. Hatayi grubu motifler sarı, turuncu, beyaz, lacivert renktir. Tezhiplerin zemin renkleri altın, lacivert, bordo, kahverengi ve siyahtır.

İlhanlılarda kendinden önceki örneklere nispeten işçilik daha titiz ve kalitelidir.

İlhanlılarda başlangıçta Selçuklu tezhip anlayışının devam ettiği ve keskin bir değişim görülmediği söylenebilir. Ancak ilerleyen dönemlerde İlhanlı tezhiplerinde kendine has bazı tezyini özellikler devreye girmeye başlamıştır. İlhanlı tezhiplerinde keskin bir üslup değişikliğinden söz edilemese de İlhanlıların tezhip sanatının gelişimine ve bulunduğu noktadan daha ileri taşınmasına katkıda buldukları şüphesizdir. Tezhibin daha ileri seviyeye taşınmasında zincirin halkalarından biri olarak İlhanlı tezhipleri renk ve motif skalasını genişleterek önemli bir görev ifa etmiştir.

Bu değerlendirmeler katalogda incelenen eserler üzerinden yapılmış olup İlhanlı tezhip üslubunun tam manasıyla ortaya çıkabilmesi, İlhanlı Dönemi'nde tezhiplenmiş tüm müze ve kütüphanelerdeki eserlerin de incelenmesi ile mümkün olabilecektir. Bu çalışma 14. yy. İran veya Anadolu coğrafyası gibi genel geçer söylemler içinde anılan Büyük Selçuklu, Türkiye Selçukluları, İlhanlı, Memlük ve Beylikler Dönemi tezhip üsluplarının kendine has özelliklerinin ortaya çıkması için ancak başlangıç mesabesinde atılmış bir adımdır. Ayrıca erken dönemlerdeki tezyini üslubun, benzerlik ve farklılıkların daha belirgin şekilde anlaşılabilmesi için Gazneli, Abbasi, Samerra, Karahanlı, Fatımi gibi yakın tezyini özellikler içerebilecek devletlere de bakılması gerektiği muhakkaktır. Yukarıda adı geçen dönemlerin her biri müstakil birer tez olabilecek konular olup, bu tezin muhteviyatını aşacak kadar geniş kapsamlıdır. İlerleyen süreçte yapılacak araştırmalar vesilesiyle bu alana katkı sağlayacak bilgiler ortaya çıkmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

AKKUŞ, Mustafa; *İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2011.

ALPARSLAN, Ali; "Abdullah-ı Sayrafi", *TDVİA*, C.1, İstanbul, 1988, 132.

ALTIKULAÇ, Tayyar; "Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, Antik A.Ş., İstanbul, 2010, 28-39.

ALTURAN, Aslıhan; *TSMK EH. 247 Envanter Numaralı Eserin Tezyîni Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

ARITAN, Ahmet Saim; "Kur'an-ı Kerim Cildleri", *Marife*, 3, Konya, 2010, 327-364.

ATBAŞ, Zeynep; "Artistic Ilkhanid Manuscripts in the Topkapı Palace Library", *Cultural Encounters, in Anatolia in the Medieval Period: The Ilkhanids in Anatolia*, Koç Üniversitesi Vekam, Ankara, 2019, 31-50.

ATBAŞ, Zeynep; "Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Sanatlı İlhanlı El Yazmaları", *Cengiz Han ve Mirası*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2021, 335-366.

ATIL, Esin; *Renaissance of Islam Art of the Mamluks*, Smithsonian Institution Press, Washington DC, 1981.

AYTAÇ, Nazhan; *Anadolu'da İlhanlı Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Türk-İslam Sanatı Bilim Dalı, İstanbul, 2017.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı; *Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı*, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul, 1953.

BEKSAÇ, Engin Ahmet Vefa Çobanoğlu; "İlhanlılar- Sanat", *TDVİA*, C.22, İstanbul, 2000, 105-108.

BERLEKAMP, Persis vd., “Administering Art, History, and Science in the Mongol Empire: Rashid al-Din and Bolad Chengxiang”, *In Pearls on a String: Art in the Age of Great Islamic Empires*, Ed. Amy Landau, Walters Art Museum and Washington University Press, Baltimore and Seattle, 2015, 52-85.

BİNARK, İsmet; “Türkler’de Resim ve Minyatür Sanatı”, *Vakıflar Dergisi*, 12, Ankara, 1978, 271-289.

BİROL İnci Ayan, Çiçek Derman; *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, 8. Basım Kubbealtı Vakfı, İstanbul, 2011.

BİROL, İnci Ayan; *Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, 1, Kubbealtı Vakfı, İstanbul, 2008.

BLAİR, Sheila S. Bloom, Jonathan M.; *The Art and Architecture of İslam 1250-1800*, Yale University Press, New Haven, 1996.

BLAİR, Sheila S.; “Calligraphers, Illuminators, and Painters in the Ilkhanid Scriptorium”. *Beyond The Legacy Of Genghis Khan*, Ed. Linda Komaroff, Brill Academic Publishers, Boston, 2006.

BLAİR, Sheila S.; “Ilkhanid Architecture and Society: An Analysis of the Endowment Deed of the Rab‘-i Rashīdī”, *Iran*, 22, British Institute of Persian Studies, London, 1984, 67-90.

BLAİR, Sheila S.; “The Development of Illustrated Book in Iran”, *Muqarnas*, 10, Brill, Leiden, 1993, 266-274.

BLAİR, Sheila S.; "The Mongol Capital of Sulṭāniyya, ‘the Imperial’”, *Iran*, 24, London, 1986, 139-152.

BÜLBÜL, Süleyman; “İran İlhanlı Alçı Mihrapları”, *Van İlahiyat Dergisi*, C.7/10, Van, 2019, 42-63.

BÜLBÜL, Süleyman; *İran İlhanlı Dönemi Mimari Süslemesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van, 2012.

ÇAKMAK, Yasin; “Topkapı Sarayı Müzesi Depolarındaki Geçme-Örgü Tezyinatlı Cilt Grubu Ve Bir Mücellit İmzası”, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, 21, İstanbul, 2021, 60-89.

ÇETİNASLAN, Mustafa, Ali Can ÖZÇELİK, "Câmiu't-Tevârîh Yazmalarındaki Hz. Muhammed Konulu Minyatürlerin Bizans Resim Sanatındaki Kökenleri", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2021, 21-43.

DEMİRCAN, Zeynep; “An Illuminated Ilkhanid Qur’an Juz Belonging to the Waqf of Yusuf Ziya Pasha in Keban”, *16. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler*, 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2023, 395-416.

DEMİRCAN, Zeynep; “İlhanlı ve Memlük Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 29, Ordu, 2014, 265-280.

DEMİRCAN, Zeynep; “Orta Anadolu’da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri”, *Bilim Eşiği 1- Sanat Tarihinde Gençler Semineri 2003 Bildiriler*, Ed. Nezh Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, 100-119.

DEMİRCAN, Zeynep; “Sungur Ağa Camii ve Türbesi”, *TDVİA*, 37, 528-530. TDV Yayınları, İstanbul, 2009, 528-530.

DEMİRCAN, Zeynep; *Orta Anadolu’da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

DEMİRCAN, Zeynep; *XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

DERMAN, Fatma Çiçek; “Tezhip”, *TDVİA*, C.41, Ankara, 2012, 65-68.

DOĞANAY, Aziz Merve AKYÜZ; “İslîmî / Rûmî ve Hatâyî Motifinin Köken Meselesi: Timûrî Tezyînat Üslûbunun Osmanlı Sanatına Yansımaları ve İstanbul

Üslûbunun Teşekkülü”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 1, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2024, 57.

DOĞANAY, Aziz; “Hatayi Üslubu Motifler”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan, 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, 59-74.

DOĞANAY, Aziz; “Türk Sanatında Pelengî ve Şâhî Benek Nakışları ya da Çintamani Yanılgısı”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 17, İstanbul, 2004, 193-218.

ETTİNGHAUSEN, Richard; “Manuscript Illumination”, *A Survey of Persian Art*, XV, Londra, 1939, 1937-1974.

ETTİNGHAUSEN, Richard; “On Some Mongol Miniatures”, *Kunst des Orients*, 3, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1959, 44-65.

FATAHA, Ebru Bilget; *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010.

GEÇTAN, Emine; *Bulut Motifinin Menşei ve Osmanlı’da İlk Örnekleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

GELİBOLULU, Mustafa Ali; *Menakıbı Hünerveran*, Çev. Müjgan Cunbur, Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1982.

GENÇ, Sedef; *Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 Numaralı Mesnevi’nin Tezhip Tasarımı*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

GOMBRICH, Ernst Hans; *Sanatın Öyküsü*, Çev. Erol Erduran, Ömer Erduran. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

GÖDE, Kemal; “Eretnaoğulları”, *TDVİA*, C.11, TDV Yayınları, İstanbul, 1995, 295-296.

GRABAR, Oleg; *Architecture of the Islamic World Its History and Social Meaning*, Thames and Hudson Ltd, Londra, 1978.

GRAY, Basil; "The Monumental Qur'ans Of The Il-Khanid And Mamluk Ateliers Of The First Quarter Of The Fourteenth Century (Eighth Century H.)". *Rivista Degli Studi Orientali*, C.59/4, Roma, 1985, 135-146.

HEMEDÂNÎ, Reşidüddin Fazlullah; *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, Çev. İsmail Aka vd., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

HEMEDÂNÎ, Reşidüddin Fazlullah; *Vakıfname-i Rab'ı Reşîdî*, Encümen-i Asar-ı Milli, Tahran, 972.

İNAL, Güner; "Berlin Diez Albümlerindeki Bazı Dağınık Câmi'el- Tevarikh Minyatürleri Üzerine", *Belleten* C.46/184, Ankara, 1982, 845-860.

İNAL, Güner; *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995.

JACKSON, Cailah; "The Illuminations of Mukhlis ibn 'Abdallah al-Hindi: Identifying Manuscripts from Late Medieval Konya", *Muqarnas* 36, Cambridge 2019, 41- 60.

JACKSON, Cailah; *Patrons And Artists At The Crossroads: The Islamic Arts of The Book in The Lands of Rûm, 1270s-1370s*, University of Oxford, Wolfson College, Doktora Tezi, Oxford, 2017.

JACKSON, Cailah; *Islamic Manuscripts of Late Medieval Rum 1270s- 1370s*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2020.

JAMES, David; *Qur'ans of the Mamluks*, 1, Alexandria Press, Great Britain, 1988.

KÂDÎ, Ahmed, *Calligraphers and Painters*, Smithsonian Institution, Washington, 1959.

KAFALIER DÖNMEZ, Asiye; *Anadolu Selçuklu Döneminde Konya'da Yapıldığı Tespit Edilen Beş Yazma Eserin Tezhip Yönüyle İncelenmesi Ve Günümüz Anlayışı İle Yorumu*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, 2020.

KARAKAŞ, Zehra; *Erzurum'da İlhanlılar Dönemi*, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012.

KARAMAĞARALI, Haluk; *Anadolu'da Moğol İstilasından Sonra Yapılan Dini Mimarlık Eserlerinin Plan ve Form Özellikleri*, Ankara Üniversitesi, Doçentlik Tezi, Ankara, 1965.

KARATAY, Fehmi Edhem; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.4, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul, 1969.

KARATAY, Fehmi Edhem; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul, 1961.

KEYANİ, Muhammed Yusuf; *İslam Dönemi İran Mimarisi*, Ed. Muhammed Atmaca, Afsun Nikrevan, Çev. Kaan Dilek, İraniyat Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2018.

KRAWULSKY, Dorothea; *The Mongol Ilkhâns and their Vizier Rashid al- Dîn*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2011.

KURTULUŞ, Rıza; “İncülular”, *TDVİA*, C.22, TDV Yayınları, İstanbul, 2000, 280-281.

LİNGS, Martin; *Splendours of Qur'an Calligraphy and Illumination*, 1, Thesaurus Islamicus Foundation, Liechtenstein, 2012.

MAHİR, Banu; “Minyatür”, *TDVİA*, C.30, Ankara, 2020, 118-123.

MANGHABATİ, Masoomeh Alirasghar Moghtadaei, “Book Decoration in Ilkhanid School”, *QUID: Investigación, Ciencia y Tecnología*, Extra 1, HerreraPress, Colombia, 2017, 2432-2438.

MÜLAYİM, Selçuk; “İlhanlı Dönemi Anadolu Plastiğinde Asya Çağrışımları”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1, Konya, 2016, 275-297.

MÜLAYİM, Selçuk; “Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi”, *Anadolu*, 20, Ankara, 1976, 141-153.

MÜSTAKİMZADE, Süleyman Sadeddin; *Tuhfe-i Hattatin*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014.

OHTA, Alison; “The Binding of the Sultan Uljaytu Qur’an Copied in Hamadan and its Relationship with Other Bİndings of the Mamluk and İlkanid Periods”, *Uluslararası Cilt Sanatı Buluşması*, Ed. Ali Rıza Özcan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 2014.

ÖZCAN, Ali Rıza; “Tezhip Sanatında Tasarım Kurgusu”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, 479-488.

ÖZGÜDENLİ, Gazi Osman; “ReşîdüddinFazlullâh-ı Hemedânî”, *TDVİA*, C.35, TDV Yayınları, İstanbul, 2008, 19-21.

ÖZGÜDENLİ, Gazi Osman; *Ortaçağ Türk İnan Tarihi Araştırmaları*, 1, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

ÖZGÜDENLİ, Gazi Osman; “Olçaytu Han”, *TDVİA*, C.33, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, 345-347.

ÖZGÜDENLİ, Gazi Osman; “XIV. Yüzyılda Tebriz’de Bir Hayır ve Kültür Kurumu: Şenb-i Gâzân (Gâzâniyye)”, *Tarih Dergisi*, 37, İstanbul, 2011, 253-290.

ÖZKURT, Kemal; “Van Ulu Camii’nde Büyük Selçuklu Süsleme Repertuarından İzler”, *V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Van Valiliği İl Kültür ve Truzim Müdürlüğü, Van, 2009, 282-287.

RETTİG, Simon; “Allah’ın Kelamını Şekillendirmek: Kur’anın 1000- 1700 Yılları Arasında Görsel Kodifikasyonu”, *Kur’an Sanatı*, Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian İnstitution, Washington DC, 2016.

SERİN, Muhittin; “Abdullah Ergun”, *TDVİA*, 1, İstanbul: TDV Yayınları, İstanbul, 1988, 101-102.

SERİN, Muhittin; “Yâkut el- Müsta’sımî”, *TDVİA*, 43, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, 291-293.

SPULER, Bertold; *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350*, Çev. Cemal Köprülü, 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011.

ŞAHİN, Caner Şahin; *8. Yüzyıldan Günümüze Minyatür Sanatı Tarihinin İnfografik Gösterimi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, 2021.

ŞİRZAD ATMACA, Dildar; “Klâsik Tebriz Minyatürleri (XIII-XIV. Yüzyıllar)”, *Türkler Ansiklopedisi*, 8, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, 322-327.

TANINDI, Zeren; “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde Ortaçağ İslâm Ciltleri”, *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı*, İstanbul, 1990, 103-149.

TANINDI, Zeren; “Seçkin Bir Mevlevî’nin Tezhipli Kitapları”. *M. Uğur Derman Armağanı*, Ed. İrvin Cemil Schick, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, 2000, 513-536.

TANINDI, Zeren; “Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhip Muhlis b. Abdullah El- Hindî ve Halefleri”, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz’e Armağan*, Simurg Kitapçılık, İstanbul, 2001, 141- 151.

TANINDI, Zeren; “Kitap ve Tezhibi”, *Osmanlı Uygarlığı II*, Ed. Halil İnalçık, Günsel Renda, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003, 865-891.

TANINDI, Zeren; “Mevlana Celaleddin Rumi’nin ve Sultan Veled’in Konya Mevlana Müzesindeki Eserlerinin Tezhipli Örnekleri”, *Mevlana Ocağı*, Ed. Mehmet Bayyığıt, Kombassan Vakfı, Konya, 2007, 163-168.

TANINDI, Zeren; “The Arts of the Book : Patrons and Interactions in Erzincan between 1365 and 1410”, *At the Crossroads of Empires : 14th - 15th Century Eastern Anatolia*, Publications de l’Institut Français d’Études Anatoliennes, İstanbul, 2007, 221-238.

TANINDI, Zeren; “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, 243-281.

TANINDI, Zeren; “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”, *1400. Yılında Kur’an-ı Kerim*, Antik A. Ş., İstanbul, 2010, 90-121.

TANINDI, Zeren; Kur’ani El Yazmalarında Tezhip ve Tezyini Sanatlar”, *Kur’an Sanatı*, Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian Institution, Washington DC, 2016, 98- 117.

TELL, SafwanKhalaf; *12-13. Yüzyıl Selçuklu Çığırı İslami Minyatürlü Yazmaların Üslup Gelişmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1974.

THACKSTON, Wheeler M.; *Album Prefaces And Other Documents On TheHistory Of Calligraphers And Painters*, Brill Academic Publishers, Boston, 2014.

TUNA, Necmi; *Mevlânâ Dergâhı’ndaki Tezhipli Mesneviler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2015.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit; “Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan, 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, 59-74.

UZUN, Mustafa İsmet; “Ahmed-i Sühreverdi”, *TDVİA*, C.2, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, 133.

ÜNLÜ, Suat; “Kur’an-ı Kerim’in Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur’an Tercümeleleri”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.9, 27, Öncü Basımevi, Ankara, 2007, 9-56.

ÜREKLİ, Muzaffer; “Celayirliler”, *TDVİA*, C.7, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, 264-265.

VELİDİ, Togan Zeki; “Londra Ve Tahran’daki İslami Yazmaların Bazılarına Dair”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 3, İstanbul, 1960, 195-196.

WILBER, Donald Newton; *The Architecture of Islamic Iran: TheIlKhanidPeriod*, Princeton University, 1949.

YUVALI, Abdülkadir; “İlhanlılar”, *TDVİA*, 22, TDV Yayınları, İstanbul, 2000, 102-105.

EKLER

Tablolar

Katalog Eserleri Genel Bilgiler Tablosu

	Mushaf	Olcaytu Musul Kur'anı	Olcaytu Bağdat Kur'anı	Olcaytu Bağdat Kur'anı	Olcaytu Bağdat Kur'anı	Olcaytu Bağdat Kur'anı	Anonim Bağdat Kur'anı	Reşidüdd in Kur'anı Tebriz?	Anonim Bağdat Kur'anı	Anonim Bağdat Kur'anı	-
	EH. 151	EH. 232	EH. 234	EH. 243 7.cüz	EH. 245	EH. 246 14. cüz	EH. 247	248	EH.249 13.cüz	EH.250 2.cüz	R.67
YIL	730/ 1330	706/ 1306	707-713/ 1307-13	710/ 1310	707/ 1307?	707/ 1307?	706/ 1306	715/ 1315	705/ 1305	702/1302	-
ŞEHİR	-	Musul	Bağdat	Bağdat	Bağdat		Bağdat?		Bağdat	Bağdat	-
YAZI	Reyhani Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Muhakkak Sülüs Kufi	Sülüs Kufi
MÜREKKEP	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah	Altın Üstübeç Siyah
MOTİF	Rümi Zencerk Hatayi Münhani	Rümi Zencerk	Rümi Zencerk Hatayi Münhani	Rümi Zencerk Hatayi Münhani	Rümi Zencerk Hatayi Münhani	Rümi Zencerk Hatayi Münhani	Rümi Zencerk Münhani	Rümi Zencerk	Rümi Zencerk Münhani	Rümi Zencerk Münhani	Rümi Zencerk Münhani
HATTAT	Argun b. Abdullah	Ali b. Muhammed	-	-	-	-	Ahmed Sühreverdi?	Abdullah bin Ebu'l-Kasım bin Abdullah	Ahmed Sühreverdi	Ahmed Sühreverdi	-
MÜZE	-	-	Muhammed bin Aybek?	Muhammed bin Aybek	Muhammed bin Aybek?	Muhammed bin Aybek?	Muhammed bin Aybek?	-	Muhammed b. Aybek	Muhammed bin Aybek	-
MÜCELLİD							Abdurrahman	-			-
ÖLÇÜ	245 x 355 mm	410 x 580 mm	500 x 720 mm	500 x 720 mm	480 x 720 mm	480 x 680 mm	380 x 520 mm	370 x 520 mm	360 x 500 mm	360 x 510 mm	380 x 500 mm

Tezhipli Sayfalar Tablosu

	EH.151	EH.232	EH. 234	EH.243	EH. 245	EH. 246	EH. 247	EH. 248	EH. 249	EH. 250	REVAN 67
ZAHRIYE	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
SERLEVHA	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
SÜRE BAŞI	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
GÜL	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
HATIME	X	X	X	X	X	-	-	-	-	X	-
DURAK	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Kullanılan Motifler Tablosu

	EH.151	EH.232	EH. 234	EH.243	EH. 245	EH. 246	EH. 247	EH. 248	EH. 249	EH. 250	REVAN 67
RÜMİ	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
MÜNİHANI	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X
HATAYİ	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-

Fotoğraflar Listesi

Fotoğraf 1: İlhanlı Haritası	12
Fotoğraf 2: Sultan Olcaytu'nun eşi Ilduz Hatun tarafından yaptırılan Amasya Darü'ş-Şifası taç kapısı	18
Fotoğraf 3: Sivas Çifte Minare/Cüveyni Darü'l-Hadisi taçkapısı ve ön cepheden detay.....	18
Fotoğraf 4: Sultan Olcaytu Türbesi eski hali ve günümüzdeki hali (Ali Fuat Baysal)	20
Fotoğraf 5: Camiu't- Tevârih'ten bir minyatür	24
Fotoğraf 6: İlhanlı Şahnamesi.....	24
Fotoğraf 7: Câmîu't- Tevârihzahriye sayfaları, © University of Edinburgh, Or. Ms. 20-149a, 137a....	28
Fotoğraf 8: E. H.232 1a, Zahriye sayfası ve ¼ detay	42
Fotoğraf 9: EH. 232, 1b, 2a Serlevha ve detay	46
Fotoğraf 10: EH. 232, 36b Kehf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	48
Fotoğraf 11: EH. 232, 4b,5a sayfası durak tasarımları ve detay	49
Fotoğraf 12: EH. 232, 61a ketebe sayfası ve detay	51
Fotoğraf 13: III. Osman'a ait mühür	51
Fotoğraf 14: BL Or. 4945, 2v-3r serlevha	52
Fotoğraf 15: TİEM 540, 2b-3a serlevha	52
Fotoğraf 16: BL Or. 4945, 1a Temellük kaydı.....	53
Fotoğraf 17: TİEM 540, 1a Temellük kaydı	53
Fotoğraf 18: BL Or. 4945, Zahriye	53
Fotoğraf 19: Yeri bilinmeyen zahriye	53
Fotoğraf 20: BL. Or. 4945, 43a.....	54
Fotoğraf 21: TİEM 541, 2a zahriye gülü	54
Fotoğraf 22: TİEM 540 13a gül tasarımı	55
Fotoğraf 23: TİEM 541 cilt detay	55
Fotoğraf 24: TSK E.H 209 1a, Selçuklu.....	55
Fotoğraf 25: TİEM 540 1a, İlhanlı	55
Fotoğraf 26: MET 1996.238, Selçuklu.....	55
Fotoğraf 27: DBCL 1431, 9a, Selçuklu.....	55
Fotoğraf 28: BL. Or. 4945 zahriye	56
Fotoğraf 29: TİEM 539 ithaf sayfası	56
Fotoğraf 30: KMM 51, 53a zahriye sayfası.....	56
Fotoğraf 31: EH. 234, Zahriye sayfası 1b, 2a ve 2a ¼ detay	59
Fotoğraf 32: EH. 234, Serlevha 2b,3a ve 3a detay	63
Fotoğraf 33: EH. 234, 10a Rum sûre başı tezhibi ve detay.....	65
Fotoğraf 34: EH. 234, 28a Lokman Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	66
Fotoğraf 35: EH. 234, 39a Secde Sûresi kaybolan sûre başı tezhibi alanı	66
Fotoğraf 36: EH. 234, 47b Ahzab Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	68
Fotoğraf 37: EH. 234 aşer gülleri.....	70
Fotoğraf 38: EH. 234 hamse gülleri	71
Fotoğraf 39: EH. 234, 4b, Ankebut Sûresi 50. ayet aşer gülü.....	71
Fotoğraf 40: EH. 234, 6a, Ankebut Sûresi 55. ayet hamse gülü	72
Fotoğraf 41: EH. 234, 7a, Ankebut Sûresi 60. ayet aşer gülü	72
Fotoğraf 42: EH. 234, 9a, Ankebut Sûresi 65. ayet hamse gülü	72
Fotoğraf 43: EH. 234, 10b, Rum Sûresi 5. ayet hamse gülü	73
Fotoğraf 44: EH. 234, 12b, Rum Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	73
Fotoğraf 45: EH. 234, 13b, Rum Sûresi 15. ayet hamse gülü	74
Fotoğraf 46: EH. 234, 14b, Rum Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	74

Fotoğraf 47: EH. 234, 16b, Rum Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	75
Fotoğraf 48: EH. 234, 18b, Rum Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	75
Fotoğraf 49: EH. 234, 19b, Rum Sûresi 35. ayet hamse gülü.....	76
Fotoğraf 50: EH. 234, 21b, Rum Sûresi 40. ayet aşer gülü.....	76
Fotoğraf 51: EH. 234, 22b, Rum Sûresi 45. ayet hamse gülü.....	77
Fotoğraf 52: EH. 234, 25a, Rum Sûresi 50. ayet aşer gülü.....	77
Fotoğraf 53: EH. 234, 26b, Rum Sûresi 55. ayet hamse gülü.....	78
Fotoğraf 54: EH. 234, 27b, Rum Sûresi 60. ayet aşer gülü.....	78
Fotoğraf 55: EH. 234, 28b, Lokman Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	79
Fotoğraf 56: EH. 234, 30a, Lokman Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	79
Fotoğraf 57: EH. 234, 32a, Lokman Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	80
Fotoğraf 58: EH. 234, 34a, Lokman Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	80
Fotoğraf 59: EH. 234, 35b, Lokman Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	81
Fotoğraf 60: EH. 234, 37a, Lokman Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	81
Fotoğraf 61: EH. 234, 40b, Secde Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	82
Fotoğraf 62: EH. 234, 41b, Secde Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	82
Fotoğraf 63: EH. 234, 43b, Secde Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	83
Fotoğraf 64: EH. 234, 45a, Secde Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	83
Fotoğraf 65: EH. 234, 46b, Secde Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	84
Fotoğraf 66: EH. 234, 47b, Secde Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	84
Fotoğraf 67: EH. 234, 50a, Ahzab Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	85
Fotoğraf 68: EH. 234, 52a, Ahzab Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	85
Fotoğraf 69: EH. 234, 53b, Ahzab Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	86
Fotoğraf 70: EH. 234, 56a, Ahzab Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	86
Fotoğraf 71: EH. 234, 58a, Ahzab Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	87
Fotoğraf 72: EH. 234, 60a, Ahzab Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	87
Fotoğraf 73: EH. 234, 3a Ankebut Sûresi 46. ayet durağı.....	89
Fotoğraf 74: EH. 234, 3b Ankebut Sûresi 47. ayet durağı.....	89
Fotoğraf 75: EH. 234, 4a Ankebut Sûresi 48. ayet durağı.....	89
Fotoğraf 76: EH. 234, 4b Ankebut Sûresi 49-50. ayet durağı.....	90
Fotoğraf 77: EH. 234, 5a Ankebut Sûresi 51. ayet durağı.....	90
Fotoğraf 78: EH. 234, 5b Ankebut Sûresi 52-53. ayet durağı.....	90
Fotoğraf 79: EH. 234, 6a Ankebut Sûresi 54-55. ayet durağı.....	90
Fotoğraf 80: EH. 234, 6b Ankebut Sûresi 56-57. ayet durağı.....	91
Fotoğraf 81: EH. 234, 7a Ankebut Sûresi 58, 59, 60. ayet durağı.....	91
Fotoğraf 82: EH. 234, 7b Ankebut Sûresi 61. ayet durağı.....	91
Fotoğraf 83: EH. 234, 8a Ankebut Sûresi 62-63. ayet durağı.....	91
Fotoğraf 84: EH. 234, 8b Ankebut Sûresi 64. ayet durağı.....	92
Fotoğraf 85: EH. 234, 9a Ankebut Sûresi 65. ayet durağı.....	92
Fotoğraf 86: EH. 234, 9b Ankebut Sûresi 66-67. ayet durağı.....	92
Fotoğraf 87: EH. 234, 10a Ankebut Sûresi 68., Rum Sûresi 1-2. ayet durağı.....	92
Fotoğraf 88: EH. 234, 10b Rum Sûresi 3. 4.ve 5. ayet durağı.....	93
Fotoğraf 89: EH. 234, 11a Rum Sûresi 6-7. ayet durağı.....	93
Fotoğraf 90: EH. 234, 11b Rum Sûresi 8. ayet durağı.....	93
Fotoğraf 91: EH. 234, 12b Rum Sûresi 9-10. ayet durağı.....	93
Fotoğraf 92: EH. 234, 13a Rum Sûresi 11-14. ayet durağı.....	94
Fotoğraf 93: EH. 234, 13b Rum Sûresi 15-16. ayet durağı.....	94
Fotoğraf 94: EH. 234, 14a Rum Sûresi 17-18. ayet durağı.....	94
Fotoğraf 95: EH. 234, 14b Rum Sûresi 19-20. ayet durağı.....	95

Fotoğraf 96: EH. 234, 15a Rum Sûresi 21. ayet durağı.....	95
Fotoğraf 97: EH. 234, 15b Rum Sûresi 22-23. ayet durağı.....	95
Fotoğraf 98: EH. 234, 16a Rum Sûresi 24. ayet durağı.....	95
Fotoğraf 99: EH. 234, 16b Rum Sûresi 25-26. ayet durağı.....	96
Fotoğraf 100: EH. 234, 17a Rum Sûresi 27. ayet durağı.....	96
Fotoğraf 101: EH. 234, 17b Rum Sûresi 28. ayet durağı.....	96
Fotoğraf 102: EH. 234, 18a Rum Sûresi 29. ayet durağı.....	96
Fotoğraf 103: EH. 234, 18b Rum Sûresi 30-31. ayet durağı.....	97
Fotoğraf 104: EH. 234, 19a Rum Sûresi 32-33. ayet durağı.....	97
Fotoğraf 105: EH. 234, 19b Rum Sûresi 34-35. ayet durağı.....	97
Fotoğraf 106: EH. 234, 20a Rum Sûresi 36-37. ayet durağı.....	97
Fotoğraf 107: EH. 234, 20b Rum Sûresi 38. ayet durağı.....	98
Fotoğraf 108: EH. 234, 21a Rum Sûresi 39. ayet durağı.....	98
Fotoğraf 109: EH. 234, 21b Rum Sûresi 40-41. ayet durağı.....	98
Fotoğraf 110: EH. 234, 22a Rum Sûresi 42. ayet durağı.....	98
Fotoğraf 111: EH. 234, 22b Rum Sûresi 43-44-45. ayet durağı.....	99
Fotoğraf 112: EH. 234, 23a Rum Sûresi 46. ayet durağı.....	99
Fotoğraf 113: EH. 234, 23b Rum Sûresi 47. ayet durağı.....	99
Fotoğraf 114: EH. 234, 24a Rum Sûresi 48. ayet durağı.....	99
Fotoğraf 115: EH. 234, 24b Rum Sûresi 49. ayet durağı.....	100
Fotoğraf 116: EH. 234, 25a Rum Sûresi 50-51-52. ayet durağı.....	100
Fotoğraf 117: EH. 234, 25b Rum Sûresi 53. ayet durağı.....	100
Fotoğraf 118: EH. 234, 26a Rum Sûresi 54. ayet durağı.....	101
Fotoğraf 119: EH. 234, 26b Rum Sûresi 55-56. ayet durağı.....	101
Fotoğraf 120: EH. 234, 27a Rum Sûresi 57. ayet durağı.....	101
Fotoğraf 121: EH. 234, 27b Rum Sûresi 58-59- 60. ayet durağı.....	101
Fotoğraf 122: EH. 234, 28a Lokman Sûresi 1-2-3. ayet durağı.....	102
Fotoğraf 123: EH. 234, 28b Lokman Sûresi 4-5. ayet durağı.....	102
Fotoğraf 124: EH. 234, 29a Lokman Sûresi 6. ayet durağı.....	102
Fotoğraf 125: EH. 234, 29b Lokman Sûresi 7-8-9. ayet durağı.....	102
Fotoğraf 126: EH. 234, 30a Lokman Sûresi 10. ayet durağı.....	103
Fotoğraf 127: EH. 234, 30b Lokman Sûresi 11. ayet durağı.....	103
Fotoğraf 128: EH. 234, 31a Lokman Sûresi 12-13. ayet durağı.....	103
Fotoğraf 129: EH. 234, 31b Lokman Sûresi 14. ayet durağı.....	103
Fotoğraf 130: EH. 234, 32a Lokman Sûresi 15. ayet durağı.....	104
Fotoğraf 131: EH. 234, 32b Lokman Sûresi 16. ayet durağı.....	104
Fotoğraf 132: EH. 234, 33a Lokman Sûresi 17-18. ayet durağı.....	104
Fotoğraf 133: EH. 234, 33b Lokman Sûresi 19. ayet durağı.....	104
Fotoğraf 134: EH. 234, 34a Lokman Sûresi 20. ayet durağı.....	105
Fotoğraf 135: EH. 234, 34b Lokman Sûresi 21. ayet durağı.....	105
Fotoğraf 136: EH. 234, 35a Lokman Sûresi 22-23. ayet durağı.....	105
Fotoğraf 137: EH. 234, 35b Lokman Sûresi 24-25. ayet durağı.....	105
Fotoğraf 138: EH. 234, 36a Lokman Sûresi 26-27. ayet durağı.....	106
Fotoğraf 139: EH. 234, 36b Lokman Sûresi 28. ayet durağı.....	106
Fotoğraf 140: EH. 234, 37a Lokman Sûresi 29-30. ayet durağı.....	106
Fotoğraf 141: EH. 234, 37b Lokman Sûresi 31. ayet durağı.....	106
Fotoğraf 142: EH. 234, 38a Lokman Sûresi 32. ayet durağı.....	107
Fotoğraf 143: EH. 234, 38b Lokman Sûresi 33. ayet durağı.....	107
Fotoğraf 144: EH. 234, 39a Lokman Sûresi 34. ayet durağı (35 kayıp).....	107

Fotoğraf 145: EH. 234, 39b Secde Sûresi 1-2. ayet durağı.....	107
Fotoğraf 146: EH. 234, 40a Secde Sûresi 3-4. ayet durağı.....	108
Fotoğraf 147: EH. 234, 40b Secde Sûresi 5-6. ayet durağı.....	108
Fotoğraf 148: EH. 234, 41a Secde Sûresi 7-8. ayet durağı.....	108
Fotoğraf 149: EH. 234, 41b Secde Sûresi 9-10. ayet durağı.....	108
Fotoğraf 150: EH. 234, 42a Secde Sûresi 11. ayet durağı.....	109
Fotoğraf 151: EH. 234, 42b Secde Sûresi 12. ayet durağı.....	109
Fotoğraf 152: EH. 234, 43a Secde Sûresi 13. ayet durağı.....	109
Fotoğraf 153: EH. 234, 43b Secde Sûresi 14-15. ayet durağı.....	109
Fotoğraf 154: EH. 234, 44a Secde Sûresi 16-17. ayet durağı.....	110
Fotoğraf 155: EH. 234, 44b Secde Sûresi 18-19. ayet durağı.....	110
Fotoğraf 156: EH. 234, 45a Secde Sûresi 20. ayet durağı.....	110
Fotoğraf 157: EH. 234, 45b Secde Sûresi 21-22. ayet durağı.....	110
Fotoğraf 158: EH. 234, 46a Secde Sûresi 23-24. ayet durağı.....	111
Fotoğraf 159: EH. 234, 46b Secde Sûresi 25. ayet durağı.....	111
Fotoğraf 160: EH. 234, 47a Secde Sûresi 26-27. ayet durağı.....	111
Fotoğraf 161: EH. 234, 47b Secde Sûresi 28-30. ayet durağı.....	111
Fotoğraf 162: EH. 234, 48a Ahzab Sûresi 1. ayet durağı.....	112
Fotoğraf 163: EH. 234, EH. 234, 48b Ahzab Sûresi 2-3. ayet durağı.....	112
Fotoğraf 164: EH. 234, 49a Ahzab Sûresi 4. ayet durağı.....	112
Fotoğraf 165: EH. 234, 50a Ahzab Sûresi 5. ayet durağı.....	112
Fotoğraf 166: EH. 234, 50b Ahzab Sûresi 6. ayet durağı.....	113
Fotoğraf 167: EH. 234, 51a Ahzab Sûresi 7-8. ayet durağı.....	113
Fotoğraf 168: EH. 234, 51b Ahzab Sûresi 9. ayet durağı.....	113
Fotoğraf 169: EH. 234, 52a Ahzab Sûresi 10. ayet durağı.....	113
Fotoğraf 170: EH. 234, 52b Ahzab Sûresi 11-12. ayet durağı.....	114
Fotoğraf 171: EH. 234, 53a Ahzab Sûresi 13. ayet durağı.....	114
Fotoğraf 172: EH. 234, 53b Ahzab Sûresi 14- 15. ayet durağı.....	114
Fotoğraf 173: EH. 234, 54a Ahzab Sûresi 16. ayet durağı.....	114
Fotoğraf 174: EH. 234, 54b Ahzab Sûresi 17-18. ayet durağı.....	115
Fotoğraf 175: EH. 234, 55b Ahzab Sûresi 19. ayet durağı.....	115
Fotoğraf 176: EH. 234, 56a Ahzab Sûresi 20. ayet durağı.....	115
Fotoğraf 177: EH. 234, 56b Ahzab Sûresi 21. ayet durağı.....	115
Fotoğraf 178: EH. 234, 57a Ahzab Sûresi 22-23. ayet durağı.....	116
Fotoğraf 179: EH. 234, 57b Ahzab Sûresi 24. ayet durağı.....	116
Fotoğraf 180: EH. 234, 58a Ahzab Sûresi 25. ayet durağı.....	116
Fotoğraf 181: EH. 234, 58b Ahzab Sûresi 26-27. ayet durağı.....	116
Fotoğraf 182: EH. 234, 59a Ahzab Sûresi 28. ayet durağı.....	117
Fotoğraf 183: EH. 234, 59b Ahzab Sûresi 29. ayet durağı.....	117
Fotoğraf 184: EH. 234, 60a Ahzab Sûresi 30. ayet durağı.....	117
Fotoğraf 185: EH. 234, 59b- 60a hatime sayfası ve 59b detay.....	119
Fotoğraf 186: EH. 234 12b, 52a.....	121
Fotoğraf 187: E. H. 243 22a.....	121
Fotoğraf 188: TİEM 538, 145b- 146a- 146b-147a.....	122
Fotoğraf 189: 1a Temellük Sayfası ve detay.....	125
Fotoğraf 190: EH. 243, Zahriye sayfası 1b,2a ve 2a ¼ detay.....	127
Fotoğraf 191: EH. 243, Serlevha 2b,3a ve 2b ¼ detay.....	131
Fotoğraf 192: EH. 243, 22a En'am Sûre başı tezhibi ve detay.....	133
Fotoğraf 193: EH. 243, Aşer Gülleri.....	135

Fotoğraf 194: EH. 243, Hamse Gülleri.....	136
Fotoğraf 195: EH. 243, 4b, Maide Sûresi 85. ayet hamse gülü.....	137
Fotoğraf 196: EH. 243, 7a, Maide Sûresi 90. ayet aşer gülü.....	137
Fotoğraf 197: EH. 243, 10a, Maide Sûresi 95. ayet hamse gülü.....	138
Fotoğraf 198: EH. 243, 11b, Maide Sûresi 100. Ayet aşer gülü.....	138
Fotoğraf 199: E. H. 243 14a, Maide Sûresi 105. ayet hamse gülü.....	139
Fotoğraf 200: E. H. 243 17b, Maide Sûresi 110. Ayet aşer gülü.....	139
Fotoğraf 201: E. H. 243, 19b, Maide Sûresi 115. ayet hamse gülü.....	140
Fotoğraf 202: E. H. 243, 22a, Maide Sûresi 120. Ayet aşer gülü 120x120 mm.....	140
Fotoğraf 203: E. H. 243, 23b, Enam Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	141
Fotoğraf 204: E. H. 243, 25b, Enam Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	141
Fotoğraf 205: E. H. 243, 27a, Enam Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	142
Fotoğraf 206: E. H. 243, 29a, Enam Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	142
Fotoğraf 207: E. H. 243, 31a, Enam Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	143
Fotoğraf 208: E. H. 243, 32a, Enam Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	143
Fotoğraf 209: E. H. 243, 34b, Enam Sûresi 35. ayet hamse gülü.....	144
Fotoğraf 210: E. H. 243, 36a, Enam Sûresi 40. ayet aşer gülü.....	144
Fotoğraf 211: E. H. 243, 37b, Enam Sûresi 45. ayet hamse gülü.....	145
Fotoğraf 212: E. H. 243, 39b, Enam Sûresi 50. ayet aşer gülü.....	145
Fotoğraf 213: E. H. 243, 41a, Enam Sûresi 55. ayet hamse gülü.....	146
Fotoğraf 214: E. H. 243, 43b, Enam Sûresi 60. ayet aşer gülü.....	146
Fotoğraf 215: E. H. 243, 45b, Enam Sûresi 65. ayet hamse gülü.....	147
Fotoğraf 216: E. H. 243, 47b, Enam Sûresi 70. ayet aşer gülü.....	147
Fotoğraf 217: E. H. 243, 50a, Enam Sûresi 75. ayet hamse gülü.....	148
Fotoğraf 218: E. H. 243, 52a, Enam Sûresi 80. ayet aşer gülü.....	148
Fotoğraf 219: E. H. 243, 54a, Enam Sûresi 85. ayet hamse gülü.....	149
Fotoğraf 220: E. H. 243, 55b, Enam Sûresi 90. ayet aşer gülü.....	149
Fotoğraf 221: E. H. 243, 59b, Enam Sûresi 95. ayet hamse gülü.....	150
Fotoğraf 222: E. H. 243, 62a, Enam Sûresi 100. ayet aşer gülü.....	150
Fotoğraf 223: E. H. 243, 63b, Enam Sûresi 105. ayet hamse gülü.....	151
Fotoğraf 224: E. H. 243, 66a, Enam Sûresi 110. ayet aşer gülü.....	151
Fotoğraf 225: E. H. 243 Duraklar.....	153
Fotoğraf 226: EH. 243, 3b sayfası durak tasarımı.....	153
Fotoğraf 227: EH. 243,4a sayfası durak tasarımları.....	154
Fotoğraf 228: EH. 243, 4b sayfası durak tasarımı.....	154
Fotoğraf 229: EH. 243, 5a sayfası durak tasarımı.....	154
Fotoğraf 230: EH. 243, 5b sayfası durak tasarımı.....	154
Fotoğraf 231: EH. 243,6b sayfası durak tasarımı.....	155
Fotoğraf 232: EH. 243,7a sayfası durak tasarımı.....	155
Fotoğraf 233: EH. 243,7b sayfası durak tasarımı.....	155
Fotoğraf 234: EH. 243,8a sayfası durak tasarımı.....	155
Fotoğraf 235: EH. 243,8b sayfası durak tasarımı.....	156
Fotoğraf 236: EH. 243,9a sayfası durak tasarımı.....	156
Fotoğraf 237: EH. 243,10a sayfası durak tasarımı.....	156
Fotoğraf 238: EH. 243,10b sayfası durak tasarımı.....	156
Fotoğraf 239: EH. 243,11a sayfası durak tasarımları.....	157
Fotoğraf 240: EH. 243,11b sayfası durak tasarımları.....	157
Fotoğraf 241: EH. 243,12a sayfası durak tasarımı.....	157
Fotoğraf 242: EH. 243,12b sayfası durak tasarımı.....	157

Fotoğraf 243: EH. 243,13a sayfası durak tasarımı	158
Fotoğraf 244: EH. 243,13b sayfası durak tasarımı	158
Fotoğraf 245: EH. 243,14a sayfası durak tasarımı	158
Fotoğraf 246: EH. 243,15a sayfası durak tasarımı	158
Fotoğraf 247: EH. 243,15b sayfası durak tasarımı	159
Fotoğraf 248: EH. 243,16a sayfası durak tasarımları	159
Fotoğraf 249: EH. 243,16a sayfası durak tasarımı	159
Fotoğraf 250: EH. 243,18a sayfası durak tasarımı	159
Fotoğraf 251: EH. 243,18b sayfası durak tasarımı	160
Fotoğraf 252: EH. 243,19a sayfası durak tasarımları	160
Fotoğraf 253: EH. 243,19b sayfası durak tasarımı	160
Fotoğraf 254: EH. 243,20b sayfası durak tasarımı	160
Fotoğraf 255: EH. 243,21a sayfası durak tasarımları	161
Fotoğraf 256: EH. 243,22a sayfası durak tasarımları	161
Fotoğraf 257: EH. 243,22b sayfası durak tasarımı	161
Fotoğraf 258: EH. 243,23a sayfası durak tasarımı	161
Fotoğraf 259: EH. 243,23b sayfası durak tasarımları	162
Fotoğraf 260: EH. 243,24b sayfası durak tasarımı	162
Fotoğraf 261: EH. 243,25a sayfası durak tasarımları	162
Fotoğraf 262: EH. 243,25b sayfası durak tasarımları	162
Fotoğraf 263: EH. 243,26a sayfası durak tasarımı	163
Fotoğraf 264: EH. 243,26b sayfası durak tasarımları	163
Fotoğraf 265: EH. 243,27a sayfası durak tasarımları	163
Fotoğraf 266: EH. 243,27b sayfası durak tasarımı	163
Fotoğraf 267: EH. 243,28a sayfası durak tasarımı	164
Fotoğraf 268: EH. 243,28b sayfası durak tasarımı	164
Fotoğraf 269: EH. 243,29a sayfası durak tasarımı	164
Fotoğraf 270: EH. 243,29b sayfası durak tasarımları	164
Fotoğraf 271: EH. 243,30a sayfası durak tasarımları	165
Fotoğraf 272: EH. 243,31a sayfası durak tasarımları	165
Fotoğraf 273: EH. 243,31b sayfası durak tasarımları	165
Fotoğraf 274: EH. 243,32a sayfası durak tasarımları	165
Fotoğraf 275: EH. 243,32b sayfası durak tasarımı	166
Fotoğraf 276: EH. 243,33a sayfası durak tasarımı	166
Fotoğraf 277: EH. 243,33b sayfası durak tasarımı	166
Fotoğraf 278: EH. 243, 34a sayfası 35. ayet durak tasarımı	166
Fotoğraf 279: EH. 243, 34b sayfası durak tasarımları	167
Fotoğraf 280: EH. 243, 35a sayfası durak tasarımı	167
Fotoğraf 281: EH. 243, 35b sayfası durak tasarımı	167
Fotoğraf 282: EH. 243, 36a sayfası durak tasarımı	167
Fotoğraf 283: EH. 243, 36b sayfası durak tasarımları	168
Fotoğraf 284: EH. 243, 37a sayfası durak tasarımı	168
Fotoğraf 285: EH. 243, 37b sayfası durak tasarımı	168
Fotoğraf 286: EH. 243, 38a sayfası durak tasarımı	168
Fotoğraf 287: EH. 243, 38b sayfası durak tasarımı	169
Fotoğraf 288: EH. 243, 39a sayfası durak tasarımı	169
Fotoğraf 289: EH. 243, 39b sayfası durak tasarımı	169
Fotoğraf 290: EH. 243, 40a sayfası durak tasarımı	169
Fotoğraf 291: EH. 243, 40b sayfası durak tasarımı	170

Fotoğraf 292: EH. 243, 41a sayfası durak tasarımı	170
Fotoğraf 293: EH. 243, 41b sayfası 56. durak tasarımı	170
Fotoğraf 294: EH. 243, 42a sayfası durak tasarımı	170
Fotoğraf 295: EH. 243, 42b sayfası durak tasarımı	171
Fotoğraf 296: EH. 243, 43a sayfası durak tasarımı	171
Fotoğraf 297: EH. 243, 43b sayfası durak tasarımı	171
Fotoğraf 298: EH. 243, 44a sayfası durak tasarımı	171
Fotoğraf 299: EH. 243, 44b sayfası durak tasarımı	172
Fotoğraf 300: EH. 243, 45a sayfası durak tasarımı	172
Fotoğraf 301: EH. 243, 45b sayfası durak tasarımı	172
Fotoğraf 302: EH. 243, 46a sayfası durak tasarımı	172
Fotoğraf 303: EH. 243, 46b sayfası durak tasarımı	173
Fotoğraf 304: EH. 243, 47b sayfası durak tasarımı	173
Fotoğraf 305: EH. 243, 48b sayfası durak tasarımı	173
Fotoğraf 306: EH. 243, 49a sayfası durak tasarımı	173
Fotoğraf 307: EH. 243, 49b sayfası durak tasarımı	174
Fotoğraf 308: EH. 243, 50a sayfası durak tasarımları	174
Fotoğraf 309: EH. 243, 50b sayfası durak tasarımı	174
Fotoğraf 310: EH. 243, 51a sayfası durak tasarımları	174
Fotoğraf 311: EH. 243, 51b sayfası durak tasarımları	175
Fotoğraf 312: EH. 243, 52a sayfası durak tasarımları	175
Fotoğraf 313: EH. 243, 52b sayfası durak tasarımları	175
Fotoğraf 314: EH. 243, 53a sayfası durak tasarımları	175
Fotoğraf 315: EH. 243, 54a sayfası durak tasarımları	176
Fotoğraf 316: EH. 243, 54b sayfası durak tasarımı	176
Fotoğraf 317: EH. 243, 55a sayfası durak tasarımları	176
Fotoğraf 318: EH. 243, 55b sayfası durak tasarımı	176
Fotoğraf 319: EH. 243, 56b sayfası durak tasarımı	177
Fotoğraf 320: EH. 243, 57a sayfası durak tasarımı	177
Fotoğraf 321: EH. 243, 58a sayfası durak tasarımı	177
Fotoğraf 322: EH. 243, 59a sayfası durak tasarımı	177
Fotoğraf 323: EH. 243, 59b sayfası durak tasarımı	178
Fotoğraf 324: EH. 243, 60a sayfası durak tasarımı	178
Fotoğraf 325: EH. 243, 60b sayfası durak tasarımları	178
Fotoğraf 326: EH. 243, 61b sayfası durak tasarımı	178
Fotoğraf 327: EH. 243, 62a sayfası durak tasarımı	179
Fotoğraf 328: EH. 243, 62b sayfası durak tasarımı	179
Fotoğraf 329: EH. 243, 63a sayfası durak tasarımı	179
Fotoğraf 330: EH. 243, 63b sayfası durak tasarımı	179
Fotoğraf 331: EH. 243, 64a sayfası durak tasarımı	180
Fotoğraf 332: EH. 243, 64b sayfası durak tasarımı	180
Fotoğraf 333: EH. 243, 65a sayfası durak tasarımı	180
Fotoğraf 334: EH. 243, 65b sayfası durak tasarımı	181
Fotoğraf 335: EH. 243, 66a sayfası durak tasarımı	181
Fotoğraf 336: EH. 243, Hatime Sayfası 65b, 66a ve 66a detay	183
Fotoğraf 337: LUL. B. Or. 001, Serlevha detay	184
Fotoğraf 338: EH. 245, Zahriye sayfası 1b,2a ve 1b ¼ detay	188
Fotoğraf 339: EH. 245, Zahriye sayfası 2b,3a ve 3a ¼ detay	192
Fotoğraf 340: EH. 245, 12b Kasas Sûre başı tezhibi ve detay	194

Fotoğraf 341: EH. 245, 40a Ankebut Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	195
Fotoğraf 342: EH. 245 aşer gülleri.....	197
Fotoğraf 343: EH. 245 hamse gülleri.....	198
Fotoğraf 344: EH. 245, 4a, Neml 60. ayet aşer gülü.....	199
Fotoğraf 345: EH. 245, 6a, Neml 65. ayet hamse gülü.....	199
Fotoğraf 346: EH. 245, 7b, Neml 70. ayet aşer gülü.....	199
Fotoğraf 347: EH. 245, 8a, Neml 75. ayet hamse gülü.....	200
Fotoğraf 348: EH. 245, 9a, Neml 80. ayet aşer gülü.....	200
Fotoğraf 349: EH. 245, 10b, Neml 85. ayet hamse gülü.....	201
Fotoğraf 350: EH. 245, 12a, Neml 90. ayet aşer gülü.....	201
Fotoğraf 351: EH. 245, 14a, Kasas 5. ayet hamse gülü.....	202
Fotoğraf 352: EH. 245, 15b, Kasas 10. ayet aşer gülü.....	202
Fotoğraf 353: EH. 245, 17b, Kasas 15. ayet hamse gülü.....	203
Fotoğraf 354: EH. 245, 19b, Kasas 20. ayet aşer gülü.....	203
Fotoğraf 355: EH. 245, 20b, Kasas 25. ayet hamse gülü.....	204
Fotoğraf 356: EH. 245, 22b, Kasas 30. ayet aşer gülü.....	204
Fotoğraf 357: EH. 245, 24a, Kasas 35. ayet hamse gülü.....	205
Fotoğraf 358: EH. 245, 25b, Kasas 40. ayet aşer gülü.....	205
Fotoğraf 359: EH. 245, 27a, Kasas 45. ayet hamse gülü.....	206
Fotoğraf 360: EH. 245, 29a, Kasas 50. ayet aşer gülü.....	206
Fotoğraf 361: EH. 245, 30a, Kasas 55. ayet hamse gülü.....	207
Fotoğraf 362: EH. 245, 32a, Kasas 60. ayet aşer gülü.....	207
Fotoğraf 363: EH. 245, 33b, Kasas 65. ayet hamse gülü.....	208
Fotoğraf 364: EH. 245, 34b, Kasas 70. ayet aşer gülü.....	208
Fotoğraf 365: EH. 245, 36a, Kasas 75. ayet hamse gülü.....	209
Fotoğraf 366: EH. 245, 37b, Kasas 80. ayet aşer gülü.....	209
Fotoğraf 367: EH. 245, 39a, Kasas 85. ayet hamse gülü.....	210
Fotoğraf 368: EH. 245, 41a, Ankebut 5. ayet hamse gülü.....	210
Fotoğraf 369: EH. 245, 43a, Ankebut 10. ayet aşer gülü.....	211
Fotoğraf 370: EH. 245, 44b, Ankebut 15. ayet aşer gülü.....	211
Fotoğraf 371: EH. 245, 46a, Ankebut 20. ayet aşer gülü.....	212
Fotoğraf 372: EH. 245, 47a, Ankebut 25. ayet aşer gülü.....	212
Fotoğraf 373: EH. 245, 48b, Ankebut 30. ayet aşer gülü.....	213
Fotoğraf 374: EH. 245, 50a, Ankebut 35. ayet aşer gülü.....	213
Fotoğraf 375: EH. 245, 53a, Ankebut 40. ayet aşer gülü.....	214
Fotoğraf 376: EH. 245, 55a, Ankebut 35. ayet aşer gülü.....	214
Fotoğraf 377: EH. 245, 3a sayfası durak tasarımı.....	216
Fotoğraf 378: EH. 245, 3b sayfası durak tasarımı.....	216
Fotoğraf 379: EH. 245, 4a sayfası durak tasarımı.....	216
Fotoğraf 380: EH. 245, 4b sayfası durak tasarımı.....	216
Fotoğraf 381: EH. 245, 5a sayfası durak tasarımı.....	217
Fotoğraf 382: EH. 245, 5b sayfası durak tasarımı.....	217
Fotoğraf 383: EH. 245, 6a sayfası durak tasarımı.....	217
Fotoğraf 384: EH. 245, 6b sayfası durak tasarımı.....	217
Fotoğraf 385: EH. 245, 7a sayfası durak tasarımı.....	218
Fotoğraf 386: EH. 245, 7b sayfası durak tasarımları.....	218
Fotoğraf 387: EH. 245, 8a sayfası durak tasarımı.....	218
Fotoğraf 388: EH. 245, 8b sayfası durak tasarımı.....	218
Fotoğraf 389: EH. 245, 9a sayfası durak tasarımı.....	219

Fotoğraf 390: EH. 245, 9b sayfası durak tasarımı.....	219
Fotoğraf 391: EH. 245, 10a sayfası durak tasarımı	219
Fotoğraf 392: EH. 245, 10b sayfası durak tasarımı	219
Fotoğraf 393: EH. 245, 11a sayfası durak tasarımı	220
Fotoğraf 394: EH. 245, 11b sayfası durak tasarımı	220
Fotoğraf 395: EH. 245, 12a sayfası durak tasarımı	220
Fotoğraf 396: EH. 245, 12b sayfası durak tasarımı	220
Fotoğraf 397: EH. 245, 13a sayfası durak tasarımı	221
Fotoğraf 398: EH. 245, 13b sayfası durak tasarımı	221
Fotoğraf 399: EH. 245, 14a sayfası durak tasarımı	221
Fotoğraf 400: EH. 245, 14b sayfası durak tasarımı	221
Fotoğraf 401: EH. 245, 15a sayfası durak tasarımı	222
Fotoğraf 402: EH. 245, 15b sayfası durak tasarımı	222
Fotoğraf 403: EH. 245, 16a sayfası durak tasarımı	222
Fotoğraf 404: EH. 245, 16b sayfası durak tasarımı	222
Fotoğraf 405: EH. 245, 17b sayfası durak tasarımı	223
Fotoğraf 406: EH. 245, 18a sayfası durak tasarımı	223
Fotoğraf 407: EH. 245, 18b sayfası durak tasarımı	223
Fotoğraf 408: EH. 245, 19a sayfası durak tasarımı	223
Fotoğraf 409: EH. 245, 19b sayfası durak tasarımı	224
Fotoğraf 410: EH. 245, 20a sayfası durak tasarımı	224
Fotoğraf 411: EH. 245, 20b sayfası durak tasarımı	224
Fotoğraf 412: EH. 245, 21a sayfası durak tasarımı	224
Fotoğraf 413: EH. 245, 21b sayfası durak tasarımı	225
Fotoğraf 414: EH. 245, 22a sayfası durak tasarımı	225
Fotoğraf 415: EH. 245, 22b sayfası durak tasarımı	225
Fotoğraf 416: EH. 245, 23a sayfası durak tasarımı	225
Fotoğraf 417: EH. 245, 23b sayfası durak tasarımı	226
Fotoğraf 418: EH. 245, 24a sayfası durak tasarımı	226
Fotoğraf 419: EH. 245, 24b sayfası durak tasarımı	226
Fotoğraf 420: EH. 245, 25a sayfası durak tasarımı	226
Fotoğraf 421: EH. 245, 25b sayfası durak tasarımı	227
Fotoğraf 422: EH. 245, 26a sayfası durak tasarımı	227
Fotoğraf 423: EH. 245, 26b sayfası durak tasarımı	227
Fotoğraf 424: EH. 245, 27a sayfası durak tasarımı	227
Fotoğraf 425: EH. 245, 27b sayfası durak tasarımı	228
Fotoğraf 426: EH. 245, 28a sayfası durak tasarımı	228
Fotoğraf 427: EH. 245, 28b sayfası durak tasarımı	228
Fotoğraf 428: EH. 245, 29a sayfası durak tasarımı	228
Fotoğraf 429: EH. 245, 29b sayfası durak tasarımı	229
Fotoğraf 430: EH. 245, 30a sayfası durak tasarımı	229
Fotoğraf 431: EH. 245, 30b sayfası durak tasarımı	229
Fotoğraf 432: EH. 245, 31a sayfası durak tasarımı	229
Fotoğraf 433: EH. 245, 31b sayfası durak tasarımı	230
Fotoğraf 434: EH. 245, 32a sayfası durak tasarımı	230
Fotoğraf 435: EH. 245, 32b sayfası durak tasarımı	230
Fotoğraf 436: EH. 245, 33a sayfası durak tasarımı	230
Fotoğraf 437: EH. 245, 33b sayfası durak tasarımı	231
Fotoğraf 438: EH. 245, 34a sayfası durak tasarımı	231

Fotoğraf 439: EH. 245, 34b sayfası durak tasarımı.....	231
Fotoğraf 440: EH. 245, 35a sayfası durak tasarımı	231
Fotoğraf 441: EH. 245, 35b sayfası durak tasarımı.....	232
Fotoğraf 442: EH. 245, 36a sayfası durak tasarımı	232
Fotoğraf 443: EH. 245, 36b sayfası durak tasarımı.....	232
Fotoğraf 444: EH. 245, 37a sayfası durak tasarımı	232
Fotoğraf 445: EH. 245, 37b sayfası durak tasarımı.....	233
Fotoğraf 446: EH. 245, 38a sayfası durak tasarımı	233
Fotoğraf 447: EH. 245, 38b sayfası durak tasarımı.....	233
Fotoğraf 448: EH. 245, 39a sayfası durak tasarımı	233
Fotoğraf 449: EH. 245, 39b sayfası durak tasarımı.....	234
Fotoğraf 450: EH. 245, 40a sayfası durak tasarımı	234
Fotoğraf 451: EH. 245, 40b sayfası durak tasarımı.....	234
Fotoğraf 452: EH. 245, 41a sayfası durak tasarımı	234
Fotoğraf 453: EH. 245, 41b sayfası durak tasarımı.....	235
Fotoğraf 454: EH. 245, 42a sayfası durak tasarımı	235
Fotoğraf 455: EH. 245, 42b sayfası durak tasarımı.....	235
Fotoğraf 456: EH. 245, 43a sayfası durak tasarımı	235
Fotoğraf 457: EH. 245, 43b sayfası durak tasarımı.....	236
Fotoğraf 458: EH. 245, 44a sayfası durak tasarımları	236
Fotoğraf 459: EH. 245, 44b sayfası durak tasarımları.....	236
Fotoğraf 460: EH. 245, 45a sayfası durak tasarımları	236
Fotoğraf 461: EH. 245, 45b sayfası durak tasarımları.....	237
Fotoğraf 462: EH. 245, 46a sayfası durak tasarımları	237
Fotoğraf 463: EH. 245, 46b sayfası durak tasarımları.....	237
Fotoğraf 464: EH. 245, 47a sayfası durak tasarımları	237
Fotoğraf 465: EH. 245, 47b sayfası durak tasarımları.....	238
Fotoğraf 466: EH. 245, 48a sayfası durak tasarımları	238
Fotoğraf 467: EH. 245, 48b sayfası durak tasarımı.....	238
Fotoğraf 468: EH. 245, 49a sayfası durak tasarımı	238
Fotoğraf 469: EH. 245, 49b sayfası durak tasarımları.....	239
Fotoğraf 470: EH. 245, 50a sayfası durak tasarımları	239
Fotoğraf 471: EH. 245, 50b sayfası durak tasarımı.....	239
Fotoğraf 472: EH. 245, 51a sayfası durak tasarımı	239
Fotoğraf 473: EH. 245, 51b sayfası durak tasarımı.....	240
Fotoğraf 474: EH. 245, 52a sayfası durak tasarımı	240
Fotoğraf 475: EH. 245, 52b sayfası durak tasarımı.....	240
Fotoğraf 476: EH. 245, 53a sayfası durak tasarımı	240
Fotoğraf 477: EH. 245, 53b sayfası durak tasarımı.....	241
Fotoğraf 478: EH. 245, 54a sayfası durak tasarımı	241
Fotoğraf 479: EH. 245, 54b sayfası durak tasarımı 4x4 cm.....	241
Fotoğraf 480: EH. 245, 55a sayfası durak tasarımı	241
Fotoğraf 481: EH. 245, 56a sayfası durak tasarımı	242
Fotoğraf 482: EH. 245, Hatime sayfası 55b, 56a ve ½ detay.....	244
Fotoğraf 483: E. H. 245 1a sayfasında III. Osman tuğralı mühür	245
Fotoğraf 484: TİEM 538 200b-201a hatime sayfaları	246
Fotoğraf 485: TİEM 538 146a temellük kaydı sayfası	246
Fotoğraf 486: EH. 246, 18b Nahl Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	250
Fotoğraf 487: EH. 246, aşer gülleri.....	252

Fotoğraf 488: EH. 246, hamse gülleri	252
Fotoğraf 489: EH. 246, 15a, Hicr Sûresi 75. ayet hamse gülü	253
Fotoğraf 490: EH. 246, 15b, Hicr Sûresi 80. ayet aşer gülü	253
Fotoğraf 491: EH. 246, 16b, Hicr Sûresi 85. ayet hamse gülü.....	254
Fotoğraf 492: EH. 246, 17a, Hicr Sûresi 90. ayet aşer gülü.....	254
Fotoğraf 493: EH. 246, 18a, Hicr Sûresi 95. ayet hamse gülü.....	255
Fotoğraf 494: EH. 246, 19b, Nahl Sûresi 5. ayet hamse gülü	255
Fotoğraf 495: EH. 246, 21a, Nahl Sûresi 10. ayet aşer gülü	255
Fotoğraf 496: EH. 246, 23b, Nahl Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	256
Fotoğraf 497: EH. 246, 24b, Nahl Sûresi 25. ayet hamse gülü	256
Fotoğraf 498: EH. 246, 26b, Nahl Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	257
Fotoğraf 499: EH. 246, 28b, Nahl Sûresi 35. ayet hamse gülü	257
Fotoğraf 500: EH. 246, 30a, Nahl Sûresi 40. ayet aşer gülü	258
Fotoğraf 501: EH. 246, 32b, Nahl Sûresi 115. ayet hamse gülü	258
Fotoğraf 502: EH. 246, 15a, Hicr Sûresi 75, 76. ayet durak tasarımları	259
Fotoğraf 503: EH. 246, 16b, Hicr Sûresi 85, 86, 87. ayet durak tasarımları	260
Fotoğraf 504: EH. 246, 23a, Nahl Sûresi 18. ayet durak tasarımı	260
Fotoğraf 505: EH. 246, 35b, Bakara Sûresi 229. ayet durak tasarımı	261
Fotoğraf 506: EH. 247 1b, 2a Zahriye Sayfası ve 2a ¼ detay.....	265
Fotoğraf 507: EH. 247, 2b- 3a Serlevha ve deta	270
Fotoğraf 508: EH. 247, 41a Nisa Sûre başı tezhibi ve detay.....	271
Fotoğraf 509: EH. 247, hamse gülleri	273
Fotoğraf 510: EH. 247, aşer gülleri.....	274
Fotoğraf 511: EH. 247, 4a Al-i İmran Sûresi 95. ayet hamse gülü, 116x68 cm.....	275
Fotoğraf 512: EH. 247, 5b Al-i İmran Sûresi 100. Ayet aşer gülü.....	275
Fotoğraf 513: EH. 247, 7b Al-i İmran Sûresi 105. ayet hamse gülü	276
Fotoğraf 514: EH. 247, 9a Al-i İmran Sûresi 110. ayet aşer gülü	276
Fotoğraf 515: EH. 247, 11a Al-i İmran Sûresi 115. ayet hamse gülü.....	277
Fotoğraf 516: EH. 247, 13b Al-i İmran Sûresi 120. ayet aşer gülü	277
Fotoğraf 517: EH. 247, 15a Al-i İmran Sûresi 125. ayet hamse gülü.....	278
Fotoğraf 518: EH. 247, 16b Al-i İmran Sûresi 130. ayet aşer gülü	278
Fotoğraf 519: EH. 247, 17b Al-i İmran Sûresi 135. ayet hamse gülü	279
Fotoğraf 520: EH. 247, 19a Al-i İmran Sûresi 140. ayet aşer gülü	279
Fotoğraf 521: EH. 247, 20a Al-i İmran Sûresi 145. ayet hamse gülü.....	280
Fotoğraf 522: EH. 247, 22a Al-i İmran Sûresi 150. ayet aşer gülü	280
Fotoğraf 523: EH. 247, 25b Al-i İmran Sûresi 155. ayet hamse gülü	281
Fotoğraf 524: EH. 247, 27b Al-i İmran Sûresi 160. ayet aşer gülü	281
Fotoğraf 525: EH. 247, 29a Al-i İmran Sûresi 165. ayet hamse gülü.....	282
Fotoğraf 526: EH. 247, 30b Al-i İmran Sûresi 170. ayet aşer gülü	282
Fotoğraf 527: EH. 247, 32a Al-i İmran Sûresi 175. ayet hamse gülü.....	283
Fotoğraf 528: EH. 247, 34a Al-i İmran Sûresi 180. ayet aşer gülü	283
Fotoğraf 529: EH. 247, 35b Al-i İmran Sûresi 185. ayet hamse gülü	284
Fotoğraf 530: EH. 247, 37b Al-i İmran Sûresi 190. ayet aşer gülü	284
Fotoğraf 531: EH. 247, 39b Al-i İmran Sûresi 195. ayet hamse gülü	285
Fotoğraf 532: EH. 247, 41a Al-i İmran Sûresi 200. ayet aşer gülü	285
Fotoğraf 533: EH. 247, 43b Nisa Sûresi 5. ayet hamse gülü	286
Fotoğraf 534: EH. 247, 46a Nisa Sûresi 10. ayet aşer gülü	286
Fotoğraf 535: EH. 247, 49b Nisa Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	287
Fotoğraf 536: EH. 247, 52a Nisa Sûresi 20. ayet aşer gülü	287

Fotoğraf 537: EH. 247, 4b,5a sayfası durak tasarımları ve detay.....	288
Fotoğraf 538: TSM Depo 6666 envanter numaralı cilt.....	290
Fotoğraf 539: NMİ 3532 numaralı 26. cüzün cildi.....	291
Fotoğraf 540: NMİ 3550 hattat imzası	292
Fotoğraf 541: TSK EH. 250 hattat imzası	292
Fotoğraf 542: EH. 247 54a silinmiş yazı	292
Fotoğraf 543: EH. 249 1b, 2a Zahriye sayfası ve 2a ¼ detay	295
Fotoğraf 544: EH. 249, 2b- 3a Serlevha ve detay	299
Fotoğraf 545: EH. 249, 20b Ra'd Sûre başı tezhibi ve detay	300
Fotoğraf 546: EH. 249, 38a İbrahim Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	302
Fotoğraf 547: EH. 249, aşer gülleri.....	304
Fotoğraf 548: EH. 249, hamse gülleri	305
Fotoğraf 549: EH. 249, 3b Yusuf Sûresi 55. ayet hamse gülü	306
Fotoğraf 550: EH. 249, 4b Yusuf Sûresi 60. ayet aşer gülü.....	306
Fotoğraf 551: EH. 249, 6a Yusuf Sûresi 65. ayet hamse gülü	307
Fotoğraf 552: EH. 249, 8b Yusuf Sûresi 70. ayet aşer gülü.....	307
Fotoğraf 553: EH. 249, 9a Yusuf Sûresi 75. ayet hamse gülü	308
Fotoğraf 554: EH. 249, 11b Yusuf Sûresi 80. ayet aşer gülü.....	308
Fotoğraf 555: EH. 249, 12b Yusuf Sûresi 85. ayet hamse gülü	309
Fotoğraf 556: EH. 249, 14b Yusuf Sûresi 90. ayet aşer gülü.....	309
Fotoğraf 557: EH. 249, 15b Yusuf Sûresi 95. ayet hamse gülü	310
Fotoğraf 558: EH. 249, 17a Yusuf Sûresi 100. ayet aşer gülü	310
Fotoğraf 559: EH. 249, 18b Yusuf Sûresi 105. ayet hamse gülü	311
Fotoğraf 560: EH. 249, 20a Yusuf Sûresi 110. ayet aşer gülü	311
Fotoğraf 561: EH. 249, 23b Ra'd Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	312
Fotoğraf 562: EH. 249, 25a Ra'd Sûresi 10. ayet aşer gülü	312
Fotoğraf 563: EH. 249, 27a Ra'd Sûresi 15. ayet hamse gülü	313
Fotoğraf 564: EH. 249, 29b Ra'd Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	313
Fotoğraf 565: EH. 249, 31a Ra'd Sûresi 25. ayet hamse gülü	314
Fotoğraf 566: EH. 249, 33a Ra'd Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	314
Fotoğraf 567: EH. 249, 35b Ra'd Sûresi 35. ayet hamse gülü	315
Fotoğraf 568: EH. 249, 37a Ra'd Sûresi 40. ayet aşer gülü.....	315
Fotoğraf 569: EH. 249, 40a İbrahim Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	316
Fotoğraf 570: EH. 249, 42b İbrahim Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	316
Fotoğraf 571: EH. 249, 44a İbrahim Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	317
Fotoğraf 572: EH. 249, 45b İbrahim Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	317
Fotoğraf 573: EH. 249, 48a İbrahim Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	318
Fotoğraf 574: EH. 249, 49a İbrahim Sûresi 30. ayet aşer gülü	318
Fotoğraf 575: EH. 249, 50b İbrahim Sûresi 35. ayet hamse gülü	319
Fotoğraf 576: EH. 249, 52a İbrahim Sûresi 40. ayet aşer gülü	319
Fotoğraf 577: EH. 249, 53b İbrahim Sûresi 45. ayet hamse gülü	320
Fotoğraf 578: EH. 249, 54b İbrahim Sûresi 50. ayet aşer gülü	320
Fotoğraf 579: EH. 249, 3b sayfası durak tasarımları.....	321
Fotoğraf 580: EH. 249, 4b sayfası durak tasarımları.....	321
Fotoğraf 581: EH. 249, 5a sayfası durak tasarımı	321
Fotoğraf 582: EH. 249, 5b sayfası durak tasarımları.....	322
Fotoğraf 583: EH. 247, 9a sayfası durak tasarımları	322
Fotoğraf 584: EH. 249, ketebe sayfası	323
Fotoğraf 585: EH. 247 iç ve dış kapak	324

Fotoğraf 586: NMI 3550, serlevha sayfası, © National Museum of İnan	325
Fotoğraf 587: MET Museum 55.44, ketebe sayfası, © The Metropolitan Museum of Art.....	326
Fotoğraf 588: EH. 250, Zahriye sayfası 1b, 2a ve 2a ¼ detay	329
Fotoğraf 589: EH. 250, Serlevha 2b, 3a ve 2b sayfasından detay	333
Fotoğraf 590: EH. 250, aşer gülleri.....	335
Fotoğraf 591: EH. 250, hamse gülleri	336
Fotoğraf 592: E. H. 250, 5b Bakara Sûresi 145. ayet hamse gülü.....	337
Fotoğraf 593: E. H. 250, 7a Bakara Sûresi 150. ayet aşer gülü.....	337
Fotoğraf 594: E. H. 250, 8b Bakara Sûresi 155. ayet hamse gülü.....	338
Fotoğraf 595: E. H. 250, 10a Bakara Sûresi 160. ayet aşer gülü.....	338
Fotoğraf 596: E. H. 250, 12a Bakara Sûresi 165. ayet hamse gülü	339
Fotoğraf 597: E. H. 250, 13a Bakara Sûresi 170. ayet aşer gülü.....	339
Fotoğraf 598: E. H. 250, 15a Bakara Sûresi 175. ayet hamse gülü	340
Fotoğraf 599: E. H. 250, 17b Bakara Sûresi 180. ayet aşer gülü.....	340
Fotoğraf 600: E. H. 250, 20a Bakara Sûresi 185. ayet hamse gülü	341
Fotoğraf 601: E. H. 250, 22b Bakara Sûresi 190. ayet aşer gülü.....	341
Fotoğraf 602: E. H. 250, 24a Bakara Sûresi 195. ayet hamse gülü	342
Fotoğraf 603: E. H. 250, 27a Bakara Sûresi 200. ayet aşer gülü.....	342
Fotoğraf 604: E. H. 250, 28b Bakara Sûresi 205. ayet hamse gülü.....	343
Fotoğraf 605: E. H. 250, 29b Bakara Sûresi 210. ayet aşer gülü.....	343
Fotoğraf 606: E. H. 250, 32a, Bakara Sûresi 215. ayet hamse gülü	344
Fotoğraf 607: E. H. 250, 35a, Bakara Sûresi 220. ayet aşer gülü.....	344
Fotoğraf 608: E. H. 250, 37a, Bakara Sûresi 225. ayet hamse gülü	345
Fotoğraf 609: E. H. 250, 39b, Bakara Sûresi 230. ayet aşer gülü.....	345
Fotoğraf 610: E. H. 250, 43b, Bakara Sûresi 235. ayet hamse gülü.....	346
Fotoğraf 611: E. H. 250, 45b, Bakara Sûresi 240. ayet aşer gülü.....	346
Fotoğraf 612: E. H. 250, 47a, Bakara Sûresi 245. ayet hamse gülü	347
Fotoğraf 613: E. H. 250, 50a, Bakara Sûresi 250. ayet aşer gülü.....	347
Fotoğraf 614: EH. 250, 8a sayfası durak tasarımları	348
Fotoğraf 615: EH. 250, 12b, 13a sayfası durak tasarımları ve detay.....	348
Fotoğraf 616: E. H. 250, 50b-51a, hatime sayfası.....	350
Fotoğraf 617: EH. 248 1b, 2a zahriye sayfası ve 2a ¼ detay	355
Fotoğraf 618: EH. 247, 2b- 3a serlevha ve detay	359
Fotoğraf 619: EH. 248, 4a Ahkaf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	360
Fotoğraf 620: EH. 248, 15b Muhammed Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	361
Fotoğraf 621: EH. 248, 25b Fetih Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	362
Fotoğraf 622: EH. 248, 36b Hucurat Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	363
Fotoğraf 623: EH. 248, 43b Kaf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	364
Fotoğraf 624: EH. 248, 50b Zariyat Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	365
Fotoğraf 625: EH. 248 aşer gülleri.....	367
Fotoğraf 626: EH. 248 hamse gülleri	368
Fotoğraf 627: EH. 248, 3b Casiye Sûresi 35.ayet hamse gülü	369
Fotoğraf 628: EH. 248, 5a Ahkaf Sûresi 5.ayet hamse gülü	369
Fotoğraf 629: EH. 248, 7a Ahkaf Sûresi 10.ayet aşer gülü.....	369
Fotoğraf 630: EH. 248, 8b Ahkaf Sûresi 15.ayet hamse gülü.....	370
Fotoğraf 631: EH. 248, 10b Ahkaf Sûresi 20.ayet aşer gülü.....	370
Fotoğraf 632: EH. 248, 12a Ahkaf Sûresi 25.ayet hamse gülü	370
Fotoğraf 633: EH. 248, 13b Ahkaf Sûresi 30.ayet aşer gülü.....	371
Fotoğraf 634: EH. 248, 17a Muhammed Sûresi 5.ayet hamse gülü	371

Fotoğraf 635: EH. 248, 18a Muhammed Sûresi 10.ayet aşer gülü.....	371
Fotoğraf 636: EH. 248, 20b Muhammed Sûresi 20.ayet aşer gülü.....	372
Fotoğraf 637: EH. 248, 22a Muhammed Sûresi 25.ayet hamse gülü.....	372
Fotoğraf 638: EH. 248, 23a Muhammed Sûresi 30.ayet aşer gülü.....	372
Fotoğraf 639: EH. 248, 24a Muhammed Sûresi 35.ayet hamse gülü.....	373
Fotoğraf 640: EH. 248, 25b Muhammed Sûresi 40.ayet aşer gülü.....	373
Fotoğraf 641: EH. 248, 27a Fetih Sûresi 5.ayet hamse gülü.....	373
Fotoğraf 642: EH. 248, 28b Fetih Sûresi 10.ayet aşer gülü.....	374
Fotoğraf 643: EH. 248, 30b Fetih Sûresi 15.ayet hamse gülü.....	374
Fotoğraf 644: EH. 248, 32b Fetih Sûresi 20.ayet aşer gülü (uzun formlu).....	374
Fotoğraf 645: EH. 248, 34a Fetih Sûresi 25.ayet hamse gülü.....	375
Fotoğraf 646: EH. 248, 38a Hucurat Sûresi 5.ayet hamse gülü (ama aşer yazıyor).....	375
Fotoğraf 647: EH. 248, 40a Hucurat Sûresi 10.ayet aşer gülü.....	375
Fotoğraf 648: EH. 248, 42b Hucurat Sûresi 15.ayet hamse gülü.....	376
Fotoğraf 649: EH. 248, 44a Kaf Sûresi 5.ayet hamse gülü.....	376
Fotoğraf 650: EH. 248, 44b Kaf Sûresi 7.ayet aşer gülü.....	376
Fotoğraf 651: EH. 248, 45a Kaf Sûresi 10.ayet aşer gülü.....	377
Fotoğraf 652: EH. 248, 46b Kaf Sûresi 20.ayet aşer gülü.....	377
Fotoğraf 653: EH. 248, 47a Kaf Sûresi 25.ayet hamse gülü.....	377
Fotoğraf 654: EH. 248, 48a Kaf Sûresi 30.ayet aşer gülü.....	378
Fotoğraf 655: EH. 248, 48b Kaf Sûresi 35.ayet hamse gülü.....	378
Fotoğraf 656: EH. 248, 49b Kaf Sûresi 40.ayet aşer gülü.....	378
Fotoğraf 657: EH. 248, 51a Zariyat 5. ayet hamse ve 10. ayet aşer gülü.....	379
Fotoğraf 658: EH. 248, 51b Zariyat 15. ayet hamse gülü.....	379
Fotoğraf 659: EH. 248, 52a Zariyat 20. ayet aşer gülü.....	379
Fotoğraf 660: EH. 248, 53a Zariyat 25. Ayet hamse gülü.....	380
Fotoğraf 661: EH. 247, 3b,4a sayfası durak tasarımları.....	381
Fotoğraf 662: EH. 248, 53b-54a ketebe sayfası.....	382
Fotoğraf 663: Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi 13. yy Selçuklu çini pano.....	384
Fotoğraf 664: 1260-70 tarihli Selçuklu veya İlhanlılara ait çini pano kaşan.....	384
Fotoğraf 665: NMC 72, 1b, 30b.....	385
Fotoğraf 666: R. 67 1b, 2a Zahriye sayfası ve 2a ¼ detay.....	388
Fotoğraf 667: R. 67 2b, 3a Serlevha ve 3a ¼ detay.....	393
Fotoğraf 668: R. 67, 34a Kehf Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	395
Fotoğraf 669: R. 67, aşer gülleri.....	397
Fotoğraf 670: R. 67, hamse gülleri.....	398
Fotoğraf 671: R. 67, 4b İsrâ Sûresi 5. ayet hamse gülü.....	399
Fotoğraf 672: R. 67, 6a İsrâ Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	399
Fotoğraf 673: R. 67, 7b İsrâ Sûresi 15. ayet hamse gülü.....	400
Fotoğraf 674: R. 67, 9a İsrâ Sûresi 20. ayet aşer gülü.....	400
Fotoğraf 675: R. 67, 10b İsrâ Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	401
Fotoğraf 676: R. 67, 11b İsrâ Sûresi 30. ayet aşer gülü.....	401
Fotoğraf 677: R. 67, 13a İsrâ Sûresi 35. ayet hamse gülü.....	402
Fotoğraf 678: R. 67, 14a İsrâ Sûresi 40. ayet aşer gülü.....	402
Fotoğraf 679: R. 67, 15a İsrâ Sûresi 45. ayet hamse gülü.....	403
Fotoğraf 680: R. 67, 16b İsrâ Sûresi 50. ayet aşer gülü.....	403
Fotoğraf 681: R. 67, 18a İsrâ Sûresi 55. ayet hamse gülü.....	404
Fotoğraf 682: R. 67, 20a İsrâ Sûresi 60. ayet aşer gülü.....	404
Fotoğraf 683: R. 67, 21b İsrâ Sûresi 65. ayet hamse gülü.....	405

Fotoğraf 684: R. 67, 23b İsrâ Sûresi 70. ayet aşer gülü.....	405
Fotoğraf 685: R. 67, 24b İsrâ Sûresi 75. ayet hamse gülü	406
Fotoğraf 686: R. 67, 26a İsrâ Sûresi 80. ayet aşer gülü.....	406
Fotoğraf 687: R. 67, 27a İsrâ Sûresi 85. ayet hamse gülü	407
Fotoğraf 688: R. 67, 28a İsrâ Sûresi 90. ayet aşer gülü.....	407
Fotoğraf 689: R. 67, 29b İsrâ Sûresi 95. ayet hamse gülü	408
Fotoğraf 690: R. 67, 31a İsrâ Sûresi 100. ayet aşer gülü	408
Fotoğraf 691: R. 67, 32b İsrâ Sûresi 105. ayet hamse gülü	409
Fotoğraf 692: R. 67, 33b İsrâ Sûresi 110. ayet aşer gülü.....	409
Fotoğraf 693: R. 67, 35b Kehf Sûresi 5. ayet hamse gülü	410
Fotoğraf 694: R. 67, 36b Kehf Sûresi 10. ayet aşer gülü.....	410
Fotoğraf 695: R. 67, 37b Kehf Sûresi 15. ayet hamse gülü	411
Fotoğraf 696: R. 67, 40a Kehf Sûresi 20. ayet aşer gülü	411
Fotoğraf 697: R. 67, 42a Kehf Sûresi 25. ayet hamse gülü.....	412
Fotoğraf 698: R. 67, 44a Kehf Sûresi 30. ayet aşer gülü	412
Fotoğraf 699: R. 67, 46a Kehf Sûresi 35. ayet hamse gülü.....	413
Fotoğraf 700: R. 67, 47a Kehf Sûresi 40. ayet aşer gülü	413
Fotoğraf 701: R. 67, 48b Kehf Sûresi 45. ayet hamse gülü	414
Fotoğraf 702: R. 67, 50a Kehf Sûresi 50. ayet aşer gülü	414
Fotoğraf 703: R. 67, 51b Kehf Sûresi 55. ayet hamse gülü	415
Fotoğraf 704: R. 67, 53a Kehf Sûresi 60. ayet aşer gülü.....	415
Fotoğraf 705: R. 67, 54b Kehf Sûresi 65. ayet hamse gülü	416
Fotoğraf 706: R. 67, 55a Kehf Sûresi 70. ayet aşer gülü	416
Fotoğraf 707: R. 67, 2a ve 3b sayfası durak tasarımları.....	417
Fotoğraf 708: R. 67, 13a.....	418
Fotoğraf 709: EH. 247, 29a	418
Fotoğraf 710: EH. 249, 48a	418
Fotoğraf 711: EH. 151, 1b- 2a zahriye sayfası ve ½ detay	423
Fotoğraf 712: EH. 151, 2b-3a Serlevha sayfası ve ¼ detay	427
Fotoğraf 713: EH. 151, 23a Âli İmran Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	428
Fotoğraf 714: EH. 151, 34b Nisâ Sûresi sûre başı tezhibi ve detay.....	429
Fotoğraf 715: EH. 151, 47a Mâide Sûresi sûre başı tezhibi ve detay	430
Fotoğraf 716: EH. 151, 3b-4a	432
Fotoğraf 717: EH. 151, 119a, 119b.....	432
Fotoğraf 718: EH. 151 2b-3a serlevha sayfalarından durak örneği	433
Fotoğraf 719: EH. 151 3b sayfasından durak örneği	434
Fotoğraf 720: EH. 151 273a hatime sayfası.....	435
Fotoğraf 721: Sultan II. Bayezid'in mührü.....	436
Fotoğraf 722: TİEM 452, 1b 2a serlevha sayfası ve detay	437
Fotoğraf 723: NMC 72 1b sayfası ve detay	437
Fotoğraf 724: TİEM 202, 284b.....	438
Fotoğraf 725: TİEM 452, 361a	438
Fotoğraf 726: TİEM 486, 273b.....	438
Fotoğraf 727: Katalogdaki eserlerin zahriye sayfaları.....	442
Fotoğraf 728: İlhanlı Dönemi serlevha örnekleri	443
Fotoğraf 729: Zahriye ve güllerde kullanılan ortak tasarım örnekleri	445
Fotoğraf 730: İlhanlı Dönemi hatime sayfası örnekleri	446
Fotoğraf 731: Katalogdaki cetvel örnekleri	447
Fotoğraf 732: Katalogdaki ince pervaz örnekleri.....	448

Fotoğraf 733: Tek noktalı zencerek örnekleri.....	449
Fotoğraf 734: İki noktalı zencerek örnekleri.....	450
Fotoğraf 735: Üç noktalı zencerek örnekleri	451
Fotoğraf 736: Beş noktalı anahtarlı zencerek örnekleri.....	452
Fotoğraf 737: Yedi noktalı zencerek örneği, 6 (EH. 247) 1b.....	452
Fotoğraf 738: Tek şerit örnekleri	453
Fotoğraf 739: Tek iplik örnekleri.....	454
Fotoğraf 740: Enine simetrik kenar pervazı örnekleri.....	455
Fotoğraf 741: Hem enine hem boyuna simetrik kenar pervazı örneği, 1 (EH. 232)1a	456
Fotoğraf 742: Kartuşlu zencerek örnekleri	456
Fotoğraf 743: Simetrik münhanili kenar pervazı örnekleri.....	457
Fotoğraf 744: Eşit aralıklarla tekrar eden münhanili kenar pervazı örnekleri.....	457
Fotoğraf 745: Katalogdaki eserlerde sade rûmî örnekleri.....	460
Fotoğraf 746: Katalogdaki sencide rûmî örnekleri.....	463
Fotoğraf 747: Katalogdaki tepelik ve ortabağ motifleri	467
Fotoğraf 748: Katalogdaki hatayi örnekleri.....	471
Fotoğraf 749: Katalogdaki münhani örnekleri.....	472
Fotoğraf 750: Katalogdaki tığ örnekleri	473
Fotoğraf 751: Katalogdaki eserlerde zemin rengi olarak kullanılan renkler	474
Fotoğraf 752: Rûmî motiflerde kullanılan renkler	475
Fotoğraf 753: Münhani motiflerde kullanılan renkler	476
Fotoğraf 754: Hatayi motiflerde kullanılan renkler.....	476
Fotoğraf 755: Merv, Sultan Sencer Türbesi, Büyük Selçuklu Eseri.....	478
Fotoğraf 756: Sultaniye, Sultan Olcaytu Türbesi, İlhanlı Eseri (A. F. Baysal).....	478
Fotoğraf 757: Duvar süslemesi, Rey 11. yy, Büyük Selçuklu, NMİ 3267.....	479
Fotoğraf 758: Mihrap Süslemesi, 14. yy başı, İlhanlı, İsfahan Ulu Cami.....	479
Fotoğraf 759: Selçuklu zahriye örnekleri	481
Fotoğraf 760: KMM 15, Zahriye ve Serlevha sayfaları, Selçuklu 1296	481
Fotoğraf 761: KMM 51, 1. Bölüm tezhipli sayfalar ve 6a sayfası detay	483
Fotoğraf 762: TİEM 438, Selçuklu, Sûre başı, 627a	483
Fotoğraf 763: İlhanlı ve Selçuklu tezhiplerindeki geometrik zemin dolguları	484
Fotoğraf 764: BL or. 4945, 1b sayfası.....	485
Fotoğraf 765: TİEM 539, 56a sayfası.....	485
Fotoğraf 766: Hatemkâri örneği.....	485
Fotoğraf 767: Piri Bakran Türbesi (712/1312)	487
Fotoğraf 768: Piri Bakran Türbesi çinileri.....	487
Fotoğraf 769: EH. 248 Zahriye	487
Fotoğraf 770: İlhanlı mimarisi ve tezhiplerinde benzer tasarımlar.....	488
Fotoğraf 771: İlhanlı mimari eserlerinde ve tezhiplerinde benzer motifler.....	488
Fotoğraf 772: TİEM 540, 13a	488
Fotoğraf 773: TİEM 541 cilt.....	488

Çizimler Listesi

Çizim 1: EH. 232 1a, Zahriye sayfası çizimi ve detay.....	44
Çizim 2: EH. 234 1b, Zahriye sayfası çizimi ve detay	61
Çizim 3: EH. 243 2a, Zahriye sayfası çizimi ve detay.....	129
Çizim 4: EH. 245 2a, Zahriye sayfası çizimi ve detay.....	190
Çizim 5: EH. 247 1b, Zahriye sayfası çizimi ve detay	268
Çizim 6: EH 249 2a, Zahriye sayfası çizimi ve detay	297
Çizim 7: EH. 250, Zahriye sayfası 1b, 2a ve detay	331
Çizim 8: EH. 248 1b, zahriye sayfası çizimi ve detay	357
Çizim 9: R. 67 1b, 2a Zahriye sayfası çizimi ve detay	390
Çizim 10: EH. 151 1a, Zahriye sayfası çizimi ve detay.....	425
Çizim 11: Tek Noktalı Zencerek Desen Planı.....	449
Çizim 12: İki Noktalı Zencerek Desen Planı	450
Çizim 13: Üç Noktalı Zencerek Desen Planı	450
Çizim 14: Beş Noktalı Zencerek Desen Planı.....	451
Çizim 15: Tek şerit desen planı	453
Çizim 16: Tek İplik Desen Planı.....	453
Çizim 17: Katalogdaki eserlerde sade rûmî örnekleri	462
Çizim 18: Katalogdaki sencide rûmî örnekleri	463
Çizim 19: Katalogdaki tepelik ve ortabağ motifleri	470

Özgün eser ebadı için örnek

